

**Simo S. Oja**

**Onko eläimillä oikeuksia?  
Eläinlainsäädännön kehitys ja nykytila**

Tampere 2010

© Simo S. Oja  
Email: [simo.oja@uta.fi](mailto:simo.oja@uta.fi)

ISBN 978-952-92-8143-5 (nid.)  
ISBN 978-952-10-6657-3 (PDF)

Juvenesprint Oy, Tampere 2010

## ALKUSANAT

Kiinnostukseni eläinkoelainsäädäntöön heräsi 1980-luvun puolivälissä, kun Suomessa tuli voimaan ensimmäinen varsinainen eläinkokeita sääntelevä asetus, minkä määräyksiin sopeutuminen oli uutta meille kaikille eläinkoetoimintaa harjoittaville tutkijoille. Tämän virkaani liittyvän aktiviteetin lisäksi opiskelin juuri samaan aikaan Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Suunnittelin jo silloin paneutuvani jatko-opinnoissa eläinkokeita koskeviin lainsäädäntökysymyksiin. Tämä projekti jäi kuitenkin melko pitkäksi aikaa odottamaan sopivaa ajankohtaa. Sellainen tarjoutui vuonna 2004, kun valtiovalta ja Tampereen yliopisto pakottivat minut jäämään vanhuuseläkkeelle saavutettuani lakisääteisen eläkeiän, vaikka olin edelleen terve ja täysin työkykyinen.

Olin jo Turun yliopistossa perusopintoja lopetellessani keskustellut hallinto-oikeuden professori, oikeustieteen tohtori Olli Mäenpään kanssa kiinnostukseni kohteesta. Koska professori Mäenpää sittemmin siirtyi Helsingin yliopiston vastaavan viran haltijaksi, anoin sen vuoksi vuonna 2005 Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta jatko-opintojen suoritusoikeutta, jonka sain kyseisen vuoden syksyllä. Siitä lähtien olen vähitellen koostanut tätä kirjoitustani ja muokannut sitä lyhyin väliajoin toistuvasti muuttuneiden säädösten mukaiseksi. Olen huomattavassa kiitollisuudenvelassa työni ohjaajalle professori Mäenpäälle häneltä saamani opastuksen takia. Vaikka minulla oli runsaasti aikaisempaa kokemusta muusta tieteellisestä kirjoittamisesta, oikeustieteellinen kirjoittaminen oli minulle kuitenkin varsin vieras asia, joten häneltä saamani neuvot tulivat todella tarpeeseen.

Väitöskirjani aihe sijoittuu hallinto-oikeuden ja lääkintä- ja bio-oikeuden välimaastoon. Sen takia kiitän myös sydämellisesti professori, oikeustieteen tohtori Raimo Lahtea ystävällisistä keskusteluista ja saamastani palautteesta sivuaineopiskeluni ohessa.

Kiitän myös väitöskirjani esitarkastajia professori, oikeustieteen tohtori Anne Kumpulaa ja dosentti, lainsäädäntöneuvos, oikeustieteen tohtori Salla Lötjöstä heiltä saamastani palautteesta ja rakentavista ohjeista, joiden avulla he paransivat työni tasoa ja luettavuutta.

Eräät muut henkilöt ovat myös auttaneet minua tarvitsemani materiaalin hankinnassa ja eräiden ulkomaiden lakien ja säädösten tulkinnassa sekä niiden käytännön menettelyjen selventämisessä, joita noudatetaan heidän synnyin- tai kotimaissaan.

Filosofian tohtori Irina Djatchkova, filosofian tohtori Svetlana Molchanova ja Andrey Grigorjevits Taranukhin (Кандидат биологических наук) auttoivat minua etsimällä Venäjän eläinkoetoimintaa koskevia lakeja ja venäläisiä kirjoituksia. Andrey Taranukhin myös ystävällisesti lainasi Tampereen yliopiston kirjastosta kaiken tarvitsemani aineiston, mitä kirjasto kieltäytyi minulle itselleni luovuttamasta.

Tohtori Wojciech Hilgier (Doktor nauk przyrodniczych) ja erityisesti hänen tyttärensä Marta Hilgier (Magister studiów amerykańskich, specjalizacja kulturoznawstwo USA) antoivat minulle runsaasti apuaan perehtyessäni Puolan lainsäädäntöön ja eläinkoekäytäntöihin.

Róbert Dohovics (Okleveles biológus/biotechnológus, Okleveles biológia szakos középiskolai tanár) ja dosentti Vince Varga (Az orvostudomány doktora, Habilitált egyetemi tanár, Egyetemi docens) auttoivat ratkaisevasti Unkarin lakien ja asetusten tulkinnassa.

Saksan liittotasavallan lakien löytämisessä apunani oli Rechtsassessorin Susanne Hirche.

Dr. Mark Matfield (Doctor of philosophy), *European Biomedical Research Association* (EBRA) –järjestön johtaja, piti minut ystävällisesti ajan tasalla Euroopan unionin eläinkokeita koskevan uuden direktiivin valmisteluvaiheista.

Suomen valtakunnallisen eläinkoelautakunnan sihteeri, filosofian tohtori, dosentti Eila Kaliste puolestaan antoi minulla arvokasta tietoa lautakunnan toiminnasta.

Eriytinen kiitokseni menee rakkaalle puolisololleni, professori, filosofian tohtori Pirjo Saransaarelle, joka jaksoi jatkuvasti kannustaa minua tekemään tämän työni päätökseen. Lisäksi hän oikoluki kirjoitukseni ja koetti ohjeillaan muokata monipolvisia lauserakenteitani selkeämmiksi. Hän on ollut poikkeuksellisen hyvä kumppani myös jo vuosikymmenien ajan elämäntoverinani ja kaikessa muussa yhteisessä tieteellisessä työssämme.

Tampereella 1.6.2010

Simo S. Oja

## SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ .....	7
SUMMARY .....	10
LYHENTEET .....	13
1 JOHDANTO .....	16
<b>1.1 Eläinkokeiden taustaa</b> .....	16
<b>1.2 Eläinten käyttö koetarkoituksissa</b> .....	19
2 TUTKIMUSTARKOITUS, -AINEISTO JA –MENETELMÄT .....	26
<b>2.1 Tutkimuksen tarkoitus</b> .....	26
<b>2.2 Kysymyksenasettelu</b> .....	29
<b>2.2 Tutkimusaineisto ja menetelmät</b> .....	30
3 HISTORIAA .....	39
<b>3.1 Historialliset näkökohdat</b> .....	39
<b>3.2 Mesopotamia ja Egypti</b> .....	40
<b>3.3 Juutalaisuus, kristinusko ja islam</b> .....	40
<b>3.4 Itämaiset uskonnot</b> .....	43
<b>3.5 Antiikin Kreikka ja Rooma</b> .....	44
<b>3.6 Keski- ja uusiaika</b> .....	45
<b>3.7 Varhaisia eläinkokeita</b> .....	47
<b>3.8 Nykyajan eläinkokeita</b> .....	50
4 KYSYMYS ELÄINTEN OIKEUKSISTA .....	52
<b>4.1 Johdatus kysymykseen eläinten oikeuksista</b> .....	52
<b>4.2 Eläimillä on oikeuksia</b> .....	55
<b>4.3 Eläimillä ei ole oikeuksia</b> .....	71
<b>4.4 Pitäisikö eläimillä olla oikeuksia?</b> .....	79
<b>4.5 Eläinkokeiden moraalinen problematiikka</b> .....	87
<b>4.6 Eläinten mahdolliset oikeudet ja eläinkokeet</b> .....	90

<b>4.7 Eläinten mahdollisten oikeuksien kriittistä tarkastelua</b> .....	95
<b>4.8 Koe-eläimet ja marginaaliset ihmisyksilöt</b> .....	98
<b>5 ELÄINKOKEET JA JÄRJESTÖTOIMINTA</b> .....	101
<b>5.1 Järjestöjen merkitys eläinlainsäädännön kehitykselle</b> ..	101
<b>5.2 Ulkomaisia eläinoikeusliikkeitä</b> .....	102
<b>5.3 Suomalaisia eläinsuojelujärjestöjä</b> .....	107
<b>5.4 Suomalaisia eläinoikeusliikkeitä</b> .....	108
<b>5.5 Koe-eläintutkijoiden järjestöjä</b> .....	116
<b>6 ELÄINKOKEITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ</b> .....	119
<b>6.1 Eläinlainsäädännön taustaa</b> .....	119
<b>6.2 Eläinlainsäädännön alkuvaiheet</b> .....	124
<b>6.3 Eurooppaoikeuden merkitys eläinkokeille</b> .....	127
<b>6.4 Eläinlainsäädännön kehittyminen Euroopan unionissa</b>	135
<b>6.5 Nykyinen eläinlainsäädäntö Euroopan unionissa</b> .....	138
<b>6.6 Eläinkokeita korvaavat vaihtoehtoiset menetelmät</b> .....	150
<b>7 ELÄINKOKEITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA</b> .....	156
<b>7.1 Lainsäädännön kehitys Suomessa</b> .....	156
<b>7.2 Suomen nykyinen laki eläinkokeista</b> .....	157
<b>7.3 Eläinlainsäädännön käsittely Suomen eduskunnassa</b> .....	164
<b>7.4 Suomen voimassa oleva eläinkoeasetus</b> .....	169
<b>7.5 Suomen eläinlainsäädännön kriittistä tarkastelua</b> .....	172
<b>7.6 Ihmisillä ja ihmisperäisellä materiaalilla tehtävät kokeet</b> ..	188
<b>8 GENEETTISESTI MUUNNELTUT KOE-ELÄIMET</b> .....	197
<b>9 KEMIKAALIASETUS (REACH), KOSMETIIKKA JA</b>	
<b>ELÄINKOKEET</b> .....	208
<b>9.1. Kemikaaliasetus (REACH)</b> .....	208
<b>9.2. Kosmeettiset aineet</b> .....	214

10	ELÄINKOELAINSÄÄDÄNTÖ ERÄISSÄ EUROOPAN UNIONIN JÄSENVALTIOISSA JA EUROOPAN UNIONIN ULKOPUOLISISSA VALTIOISSA .....	220
	<b>10.1 Vertailun tarkoitus</b> .....	220
	<b>10.2 Ruotsi</b> .....	220
	<b>10.3 Tanska</b> .....	224
	<b>10.4 Saksa</b> .....	226
	<b>10.5 Itävalta</b> .....	230
	<b>10.6 Iso-Britannia</b> .....	232
	<b>10.7 Espanja</b> .....	237
	<b>10.8 Puola</b> .....	240
	<b>10.9 Unkari</b> .....	243
	<b>10.10 Norja</b> .....	246
	<b>10.11 Sveitsi</b> .....	248
	<b>10.12 Yhdysvallat</b> .....	251
	<b>10.13 Venäjä</b> .....	253
	<b>10.14 Eläinkoelainsäädännön kansainvälistä vertailua</b> .....	256
11	EUROOPAN UNIONIN ELÄINKOELAINSÄÄDÄNTÖUUDISTUS	266
	<b>11.1 Uudistuksen tausta ja valmistelu</b> .....	266
	<b>11.2 Valmistelevalle komissiolle uudistusehdotus</b> .....	276
	<b>11.3 Yhteenveto komission uudistusehdotuksesta</b> .....	278
	<b>11.4 Komission uudistusehdotuksen kriittistä tarkastelua</b> .....	280
	<b>11.5 Uudistusehdotuksen käsittely Euroopan parlamentissa</b> ...	289
	<b>11.6 Direktiivinuudistuksen vaikutukset Suomen         eläinkoelainsäädäntöön</b> .....	296
12	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET .....	310
13	ADDENDUM .....	314
14	LÄHTEET .....	315

<b>14.1 Sädökset</b> .....	315
<b>14.2 Virallisasiakirjat</b> .....	321
<b>14.3 Oikeustapaukset</b> .....	325
<b>14.4 Internet-tiedostot</b> .....	325
<b>14.5 Kirjallisuus</b> .....	328



## TIIVISTELMÄ

Luonnossa eläimet käyttävät hyväkseen toisiaan ja kasveja. Osana tätä luonnon tasapainoa ihminen on käyttänyt eläimiä ikimuistoisien ajan omien tarpeittensa tyydyttämiseen. Yhdeksi uusimmaksi hyödyntämisen tavaksi on tullut eläinten käyttö biologisessa ja lääketieteellisessä tutkimustyössä. Eläinkokeita on kutsuttu vivisektioksi etenkin niitä vastustavien piirissä. Se on kuitenkin sikäli harhaanjohtavaa, että eläinkokeet eivät aina tarkoita kirurgisia leikkaustoimenpiteitä; etenkin elossa olevilla eläimillä. Tutkimuksia eläimillä ja eläinkokeita on pääasiallisesti tehty noin kahden vuosisadan ajan, vaikka eläinkokeiden historia on huomattavasti tätä pidempi. Eläinkokeita koskevaa lainsäädäntöä on vain muutamien viime vuosikymmenien ajalta. Eläinkoelainsäädännön historiallinen perspektiivi on siten aika lyhyt. Viime vuosikymmenien aikana yhteiskunta onkin alkanut säädellä ja valvoa eläinkokeiden suorittamista huomattavasti enemmän kuin aikaisemmin. Aikaisemmin eläinkokeiden asianmukaisuus ja eettisyys sekä koe-eläinten mahdollisimman humaani käsittely olivat vain tutkijakunnan oman kontrollin ja moraalikäsitelysten varassa.

Eläinten käyttö tieteellisissä kokeissa on omiaan herättämään voimakkaita tunteita ja kannanottoja suuren yleisön keskuudessa. Keskeisin huolenaihe on kokeiden aiheuttama kipu ja tuska. Kärsimysten aiheuttamista toiselle yksilölle, mukaan luettuna eläimet, pidetään moraalisesti tuomittavana. Eläinkokeita tekevä ajatteleva tutkija kohtaa siksi moraalisen pulman. Oikeuttaako eläinkokeista saatavan tiedon hankkiminen eläimillä tehtävät kokeet ja kokeiden niille mahdollisesti aiheuttamat kärsimykset? Onko kokeista saatava hyöty riittävä peruste puuttua eläinten elämään ja elämänlaatuun? Ovatko eläinkokeet hyödyllisiä ja tarpeellisia – jopa välttämättömiä – ihmisten ja eläinten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja sairauksien ehkäisemiseksi ja parantamiseksi? Onko koe-eläimiä käyttävän tutkijan toiminta moraalisesti hyväksyttävää ja ihmis- ja eläinkunnan kannalta hyödyllistä? Voiko tutkija itse päättää, millainen eläinkoe on tarpeellinen ja hyödyllinen, vai onko joillekin muille ulkopuolisille annettava oikeus päättää, mitä eläinkokeita tutkija saa tehdä ja mitä hän ei saa tehdä?

Tutkimuksessani olen arvioinut erityisesti seuraavia asioita: (1) Miten varhaiset eläinkokeet ovat vaikuttaneet ihmisen ja eläinten elimistöjen tietämyksen kehitykseen? (2) Onko eläimillä oikeuksia ja millainen on näiden mahdollisten oikeuksien moraalinen ja legaalinen ulottuvuus? (3) Miten eläinkoelainsäädäntö on kehittynyt Suomessa ja eräissä

Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja unionin ulkopuolisissa valtioissa? (4) Mitä eroja on näiden eri valtioiden koe-eläintoimintaa koskevassa lainsäädännössä? (5) Miten Euroopan unionin koe-eläinlainsäädäntö on muuttumassa? (6) Mitä geeniteknologian kehitys vaikuttaa eläinkokeisiin ja millainen vaikutus on uudella Euroopan unionin kemikaaliasetuksella? (7) Onko lainsäädännön lisäämisellä voitu parantaa koe-eläinten kohtelua ja käsittelyä ja mikä on ollut tutkijakunnan itsesäätelyn vaikutus?

Tutkimukseni sijoittuu hallinto-oikeuden ja bio- ja lääkintäoikeuden toistaiseksi jossakin määrin kartoittamattomaan välimaastoon. Tutkimusaineistona on käytetty Suomen eläinsuojelulakeja ja -asetuksia, eläinkoelakia ja sen käsittelyn eduskunta-asiakirjoja, Euroopan unionin jäsenvaltioiden eläinkokeita koskevia lakeja ja asetuksia, Euroopan unionin ja neuvoston direktiivejä ja asetuksia sekä niiden valmisteluasiakirjoja. Olen myös tutustunut siihen laajaan ns. eläinten oikeuksia käsittelevään kirjallisuuteen, eläinten oikeuksia puolustaviin kannanottoihin ja niiden vastakirjoituksiin. Tämän kirjallisen aineiston analysointi on tehty hermeneuttisin menetelmin. Tutkimusaiheeni luonteesta johtuen mukana on paljon aineistoa, mikä ei ole oikeustieteellistä, mutta jolla on relevanssia aiheen käsittelyn kannalta.

Voin tehdä seuraavanlaisia johtopäätöksiä: (1) Eläinkokeet ovat selkeyttäneet jo antiikin ajoista lähtien käsitystä ihmisen ja eläinten elimistöjen toiminnasta. Tämä on se perusta, jolle on vähitellen rakentunut nykyinen tietämyksemme. (2) Eri filosofien käsitykset eläinten moraalisisista ja legaalisisista oikeuksista ovat vastakkaiset. Toisten mukaan ne ovat olemassa. Toiset ovat sitä mieltä, että kyse on pelkästään ihmisen omista moraalisisista käsityksistä, jotka velvoittavat kohtelemaan eläimiä humanilla tavalla. Eläinten oikeuksista puhuminen sekoittaa käsitteitä, joita käytetään toisaalla filosofisissa pohdiskeluissa ja toisaalla oikeustieteellisissä analyysissä. (3) Eläinkoelainsäädäntö on kehittynyt Suomessa ja muissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa samansuuntaisesti. Suomessa lakien ja asetusten määräykset ovat nykyään hyvin voimassa olevan eläinkoetoimintaa koskevan EU:n direktiivin 86/609/ETY mukaiset. Kuitenkin Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja siinä, miten ne ovat käytännössä toteuttaneet EU:n koe-eläintoimintaa koskevan direktiivin määräyksiä. Eroja on erityisesti siinä, miten valtakunnallisesti koordinoitua eläinkokeiden lupa- ja valvontamenettely on. Myös joissakin jäsenvaltioissa säädökset kattavat useampia eläinlajeja ja niiden varhaisia kehitysasteita, kuin nykyinen EU:n direktiivi 86/609/ETY edellyttää. Suomen lainsäädäntö

noudattaa varsin uskollisesti direktiiviä, mutta ei mene sitä pidemmälle. Euroopan unionissa on valmisteilla ko. direktiivin uudistushanke, mikä edellyttää entistä yksityiskohtaisempaa ja vaativampaa lainsäädäntöä jäsenvaltioissa. (4) Geenitekniikan kehitys on kuitenkin varsin nopeaa ja se asettaa uusia haasteita lakien ja asetusten uudistuksille. Euroopan unionin kemikaaliasetus tulee lisäämään huomattavasti unionin jäsenvaltioissa tehtävien eläinkokeiden määrää. Eläinkokeita korvaavien vaihtoehtomenetelmien kehitys ei ehdi vastaamaan näistä aiheutuvia vaatimuksia. (5) Ei ole ollut havaittavissa olennaisia muutoksia itse eläinkokeiden suorittamisessa niiden vuosikymmenien aikana, jolloin eläinkoelainsäädäntöä on kehitetty eri maissa. Tiedeyhteisön itsesääntely on ollut ratkaisevasti merkityksellisempää kuin lainsäädännölliset toimenpiteet. Eläinkokeita koskevat asetukset ovat kuitenkin selvästi vaikuttaneet siihen, millaisissa olosuhteissa koe-eläimiä kasvatetaan ja ylläpidetään. Määräykset kasvatushäkkien koosta ja koe-eläinten yleisestä ylläpidosta ovat parantaneet koe-eläinten elinoloja.

## SUMMARY

In nature all animals take advantage of other animals and plants. As a part of this natural equilibrium humans have also used animals to fulfil their own needs. One more recent form of this exploitation is the use of animals in biological and medical research. Animal experiments have been called vivisection, in particular by those who oppose them. However, this is misleading, since animal experiments do not always involve surgical interventions, in particular on living animals. Research on animals has been practised for about two centuries, though the overall history of animal experimentation is much longer. Specific laws on animal experimentation have been introduced only fairly recently, so that their historical perspective is relatively short, spanning only a few decades. During this time society has begun to regulate and supervise animal experimentation increasingly closely. Formerly the ethics and propriety of animal experiments were subject only to the self-regulation and morality of the scientific community itself.

The use of animals in scientific experiments tends to arouse strong emotional reactions among the general public, the most essential concern being the pain and suffering they cause. It is felt that suffering inflicted on other beings, including animals, is not morally acceptable. A sensible researcher who uses animals therefore faces the following problems. Does the knowledge to be gained from animal experiments justify the experimentation and the possible suffering of the animals? Is the potential benefit a sufficient reason to interfere with the life and the quality of life of those creatures? Are animal experiments beneficial and necessary – even unavoidable – in order to promote the health and well-being of other animals and man and to prevent and treat their illnesses? Is the function of a researcher who uses animals morally acceptable and beneficial for humans and animals? May such a researcher him/herself decide what animal experiments he/she can perform or should some outsider have the right to decide what kind of experiments a researcher can or cannot perform?

In my investigation I have focused especially on the following matters: (1) How have early animal experiments influenced our knowledge of the structure and functions of human and animal organisms? (2) Do animals have rights and how broad are the moral and legal dimensions of such possible rights? (3) In what manner have legal regulations on animal experiments developed in Finland and in some member states of the European

Union and in some states not belonging to the union? (4) What differences exist in the legislation concerning animal experimentation in these states? (5) How is this legislation changing in the European Union? (6) How do development in gene technology and the new regulations on chemicals in the European Union affect legislation on animal experimentation? (7) Has the increase in legislation improved the treatment of experimental animals and what effect has the self-regulation of the scientific community itself exerted?

My research topic lies in the area related to both administrative justice and bio- and medical justice. The material comprises the legislation of Finland and that of some member and non-member states of the European Union, together with European Union directives and pertinent preparatory parliamentary documents. I have likewise studied the vast literature on animal rights, both pro and contra writings and opinions. This material has been analysed by hermeneutic methods. Owing to the nature of my research scope there is also a great deal of material not directly related to juridical matters but nonetheless being pertinent to the topic.

I have been able to draw the following conclusions: (1) Animal experiments have since ancient times clarified and widened our understanding of the functions of animal and human organisms. This constitutes the basis of our present knowledge. (2) The opinions of philosophers on the moral and legal rights of animals are markedly conflicting. Some strongly support the existence of rights, while others totally refute such an opinion, claiming that the question is only of the moral principles of man himself which imply that animals must be treated in a human manner. Speaking of animal rights only tends to muddle ideas on the one hand in philosophical considerations and in legal analyses on the other. (3) The development of legislation in Finland and some other member states of the European Union has in principle been similar. In Finland, the positive laws on animal experiments nowadays comply with the EU directive 86/609/EEC. However, there are marked differences between member states in respect of the way they have in practice implemented the principles of the EU directive on animal experimentation. Differences obtain particularly in the degree to which the granting of permits is centralised and the degree to which official monitoring and control of experimentation is coordinated. In some member states the legislation embraces more animal species and their developmental stages than the present directive 86/609/EEC presumes. In Finland the legislation is well in

accordance with the directive and goes no further. A process is under way in the European Union to renew the current directive with a view to imposing more detailed and tightened legislation in the member states. (4) Development in gene technology is fast and constitutes a challenge to renew regulation and legislation. The latest EU regulation on Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) will increase the need to perform experiments on animals, since there are not yet enough validated alternative methods to replace them. (5) No essential alterations have in practice been discernible in the actual performance of animal experiments during the decades when legislation has been developed in different countries. Self-regulation within the scientific community has been markedly more effectual than legislative procedures. Legal regulation has nevertheless clearly influenced the quality of breeding and life conditions of experimental laboratory animals, cages for example being nowadays larger than hitherto.

## LYHENTEET

AALAS	American Association for Laboratory Animal Science
AAVS	American Anti-Vivisection Society
ACLAM	American College of Laboratory Animal Medicine
ADI	Animal Defenders International
AHAW	Animal Health and Animal Welfare Panel
AIDS	Immuunikato (Acquired immune deficiency syndrome)
ALF	Animal Liberation Front
ALF SG	Animal Liberation Front Supporting Group
APHIS	Animal and Plant Health Inspection Service
ARM	Animal Rights Militants
ASLAP	American Society for Laboratory Animal Practitioners
AWA	Animal Welfare Act (USA)
BM	Band of Mercy
BUAV	British Union for the Abolition of Vivisection
CFI	Court of First Instance
CIOMS	Council for International Organization of Medical Sciences
CLP	Classification, Labelling and Packaging of substances and mixtures
DG ENV	European Commission Environment Directorate General
DNA	Deoksiribonukleinihappo
EBRA	European Biomedical Research Association
EC	European Community
ECEAE	European Coalition to End Animal Experiments
ECJ	European Court of Justice
ECVAM	European Centre for the Validation of Alternative Methods
EEC	European Economical Community
EFfCI	European Federation for Cosmetic Ingredients
EFSA	European Food Safety Authority
ELF	Earth Liberation Front
EMRC	European Medical Research Councils
EPAA	European Partnership for Alternative Approaches to Animal Testing

ESAC	ECVAM Scientific Advisory Committee
ESF	European Science Federation
ETY	Euroopan talousyhteisö
EU	Euroopan unioni
EVR	Eläinten vapautusrintama
EVR TR	Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä
EY	Euroopan yhteisö
FELASA	Federation of European Laboratory Animal Science Association
FICAM	Finnish Centre for Alternative Methods
Fin-LAS	Finnish Society of Laboratory Animal Science
HE	Hallituksen esitys
HIV	Human immunodeficiency virus
IACUC	Institutional Animal Care and Use Committee
ICCVAM	Interagency Co-ordinating Committee on the Validation of Alternative Methods
ICLA	International Committee on Laboratory Animals
ICLAS	International Council for Animal Laboratory Science
JaCVAM	Japanese Center for Validation of Alternative Methods
JD	Justice Department
KYTÖ	Koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmä
LD	Lethal dose
LDF	Lord Dowding Fund for Humane Research
NAVS	The National Anti-Vivisection Society
NEAVS	New-England Anti-Vivisection Society
NIH	National Institute of Health
OE	Oikeutta eläimille
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OLAW	NIH Office of Laboratory Animal Welfare
PETA	People for the Ethical Treatment of Animals
PeLV	Perustuslakivaliokunta
PTK	Täysistunnon pöytäkirja
QSAR	Quantitative structure-activity relationship



QSPR	Quantitative structure-property relationship
REACH	Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals
Scand-LAS	Scandinavian Society of Laboratory Animal Science
SCCNFP	Scientific Committee on Cosmetics and Non-Food Products
SCHER	Scientific Committee on Health and Environmental Risks
SCTEE	Scientific Committee on Toxicity, Ecotoxicity and the Environment
SEY	Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto r.y.
SIV	Simian immunodeficiency virus
SSC	Scientific Steering Committee
STTV	Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus
SYKE	Suomen ympäristökeskus
Tekes	Teknologian kehittämiskeskus
TE-keskus	Työ- ja elinkeinokeskus
TEO	Terveydenhoidon oikeusturvakeskus
USDA	United States Department of Agriculture
Valvira	Sosiaali- ja terveystieteiden valvontavirasto
WHO	World Health Organisation

# 1 JOHDANTO

## 1.1 Eläinkokeiden taustaa

Luonnossa eläimet käyttävät hyväkseen toisiaan ja kasveja. Osana tätä luonnon tasapainoa ihminen on käyttänyt eläimiä ikimuistosen ajan omien tarpeittensa tyydyttämiseen. Niitä on käytetty ravinnossa, niistä on valmistettu suojaavia asusteita ja niitä on kesytetty ihmisen apulaisiksi ja tovereiksi. Yhdeksi uusimmaksi hyödyntämisen tavaksi on tullut eläinten käyttö biologisessa ja lääketieteellisessä tutkimustyössä. Eläinkoe tarkoittaa kaikkia ennalta suunniteltuja kokeellisia toimenpiteitä, joilla pyritään selvittämään eläimen elimistön normaalia toimintaa tai sen muutoksia, jotka johtuvat fyysikaalisista, kemiallisista tai ympäristökijöistä.<sup>1</sup> Eläinkokeiden yksi keskeinen tarkoitus on myös löytää uusia keinoja hoitaa ja ehkäistä ihmisten ja eläinten sairauksia. Niiden avulla on kehitetty uusia lääkkeitä ja rokotteita. Kaikki nämä uudet valmisteet testataan eläimillä ennen ihmisen altistamista niille. Länsimainen lääketiede pohjautuu paljolti eläinkokeilla saatuihin tuloksiin. Ei ole arvioitavissa, millainen lääketieteen taso olisi, jos eläinkokeita ei olisi tehty lainkaan. Ilmeisesti kokeita olisi tehty runsaammin itse ihmisellä, koska uteliaisuus ja tiedonhalu elimistöjen toiminnasta sekä pyrkimys parantaa sairauksia ja vammoja ovat olennainen osa ihmisyyttä.

Eläinkokeita on kutsuttu vivisektioksi<sup>2</sup> etenkin niitä vastustavien piirissä. Se on kuitenkin sikäli harhaanjohtavaa, että eläinkokeet eivät aina tarkoita kirurgisia leikkaustoimenpiteitä etenkään elossa olevilla eläimillä. Eläinkokeissa voidaan seurata esimerkiksi pelkästään eläinten käyttäytymistä puuttumatta mitenkään varsinaisesti niiden ruumiilliseen koskemattomuuteen. Eläimiä on perinteisesti käytetty lääketieteellisissä ja farmakologisissa tutkimuksissa, mutta myös psykologisissa kokeissa, sekä kemiallisessa ja kosmeettisessa teollisuudessa ja jopa sotilaallisiin tarkoituksiin. Viime vuosina uusiksi koe-eläinten käyttöalueiksi ovat nousseet ravitsemustutkimukset ja geeniteknologia, joilla on toki kiinteät yhteydet perinteisiin koe-eläintutkimuksiin. EU:n uudet määräykset

---

<sup>1</sup> Lorz ja Metzger 1999, s. 232. "Eine ergebnisoffene Massnahme, die um des Ergebnisses willen geschieht (Experiment) und mit einem Tier vorkommen wird."

<sup>2</sup> Nimitys "vivisektio" juontuu latinasta "*sectio corporis vivi*", eli elävän ruumiin leikkely. *Encyclopaedia Britannica* määrittelee käsitteen "vivisection" seuraavasti: "Operation on a living animal for experimental rather than healing purposes; more broadly, all experimentation on live animals." Monille maallikoille ja erityisesti eläinkokeiden vastustajille sana merkitsee eläinten kidutusta, kärsimystä ja kuolemaa. Vastustajat

todennäköisesti lisäävät koe-eläinten käyttöä kemikaalien turvallisuutta arvioitaessa. Tutkimusten lisäksi eläimiä on myös käytetty opetuksessa demonstroitaessa eläinten käyttäytymismalleja, elimistön rakennetta, toimintaa ja vasteita ärsykkeisiin.

Tutkimuksia eläimillä ja eläinkokeita on pääasiallisesti tehty noin kahden vuosisadan ajan, vaikka eläinkokeiden historia on huomattavasti tätä pidempi. Kuitenkin aikaisemmin tieteelliset päätelmät perustuivat usein vain filosofisiin pohdiskeluihin, joita ei pyrittykään vahvistamaan eläimillä suoritettujen kokeiden avulla. Viimeisten vuosikymmenien aikana eläinkokeet ovat nousseet kriittisen tarkastelun kohteeksi useissa maissa. Se on osa siitä kritiikistä, mitä on kohdistettu yleisemminkin siihen, miten ihmiskunta käyttää eläimiä hyväkseen ja millaisia kärsimyksiä sillä aiheutetaan eläimille. Sosiaalinen paine eläinkokeita vastaan johtunee osittain tiedon puutteesta ja siitä, että eläinkokeet ovat kaukana suuren yleisön arkipäivän kokemuksista.<sup>3</sup> Eläinkokeita koskevaa lainsäädäntöä on vain muutamien viime vuosikymmenien ajalta. Eläinkoelainsäädännön historiallinen perspektiivi on siten aika lyhyt. Kuitenkaan ensimmäiset säädökset eivät syntyneet *tabula rasa* –tilanteessa, vaan niiden säätämistä ohjailivat hallinnon yleiset periaatteet. Säädösten sisältöihin vaikuttivat olennaisesti myös poliittiset paineet, joiden pontimena olivat edellä mainitut kriittiset katsantokannat.

Viime vuosikymmenien aikana yhteiskunta onkin alkanut säädellä ja valvoa eläinkokeiden suorittamista huomattavasti enemmän kuin aikaisemmin. Aikaisemmin eläinkokeiden asiallisuus ja eettisyys sekä koe-eläinten mahdollisimman humaani käsittely olivat vain tutkijakunnan oman kontrollin ja moraalikäsitysten varassa. Tutkijoiden moraalisiin velvollisuuksiin kuuluu, että koe-eläinten hoidossa otetaan huomioon niiden hyvinvointi. Eläinkokeissa on kuitenkin keskeistä, miten koetilanteissa voidaan eläimet ja niiden hyvinvointi ja mahdolliset kärsimykset ottaa huomioon. Onko tutkijoilla oikeus poiketa yleisistä eläinten kohtelua koskevista eettisistä normeista? Lainsäädännön tavoitteena on turvata koe-eläinten mahdollisimman hyvä kohtelu ja hyvät elinolosuhteet. Nykyään koe-eläinten käyttö ja hoito ovat tiukemmin säädelyä ja viranomaisten valvomaa kuin eläinten muu käyttö. Tämä johtunee ensinnä siitä, että kokeista eläimille voi aiheutua huomattavaakin kipua ja tuskaa ja toisaalta siitä, että eläinkoetoiminta perustuu

---

edelleenkin mielellään korvaavat esimerkiksi käsitteet ”biolääketieteellinen tutkimus” tai ”eläinkoe” sanalla ”vivisektio” (esim. Dunayer 2004, s. 54-58).

<sup>3</sup> Eläinkokeiden etiikka 2000, s. 12.

tyypillisesti ryhmätyöskentelyyn, johon osallistuu kokeita tekevän tutkimusryhmän lisäksi myös eläinkoelaitoksen muuta henkilökuntaa.<sup>4</sup>

Eläimillä tehtävää biologista tai lääketieteellistä tutkimusta tekevät eivät pidä koe-eläimiä vain merkityksettöminä tai yhdentekevinä objekteina. Monien tutkijoiden on vaikeaa aiheuttaa koe-eläimille kärsimystä ja kuoleman. Kuvaavaa on, että tieteellisissä julkaisuissa ei useinkaan sanota, että koe-eläimet tapettiin (*killed*), vaan käytetään ilmaisua ”uhrattiin” (*sacrificed*). Koe-eläinten asiallinen kohtelu on myös tutkijoiden kannalta tärkeää. Tulokset, joita saadaan sairailta tai huonosti kohdelluilla eläimillä, voivat olla virheellisiä ja johtaa harhapäätelmiin. Tämän vuoksi koe-eläimiä pidetään varsin vakioituissa olosuhteissa, ne syövät kontrolloitua dieettiä ja niiden päivä- ja yörytmit pidetään muuttumattomina. Tutkimuskohteiksi valikoidaan myös keskenään samanlaisia eläimiä, joita on jalostettu eläinsukupolvien ajan nimenomaan eläinkokeita silmällä pitäen. Näillä tavoilla pyritään pitämään kokeissa tarvittavien eläinten lukumäärä mahdollisimman pienenä, koska keskenään hyvin samanlaisia eläinyksilöitä käytettäessä biologinen variaatio on vähäisempää. Useimmat koe-eläimet tulevat myös hinnaltaan ja ylläpidoltaan kalliiksi, mikä myös rajoittaa kokeissa käytettävien eläinten määriä.<sup>5</sup>

Olen itse työskennellyt useita vuosikymmeniä tieteenalalla, mikä on edellyttänyt eläimillä tehtäviä kokeita. Siitä huolimatta edelleenkin pohdiskelen, ovatko tieteelliset tulokseni ja havaintoni sen arvoisia, että niiden saavuttamiseksi on ollut uhrattava suuri joukko koe-eläimiä, miltei yksinomaan hiiriä ja rottia. Tutkijanurani alussa minulle oli ylivoimaisen vaikeaa tappaa ainoatakaan rottaa tai hiirtä. Erityisen vaikeata se oli, kun kyseessä olivat rottien ja hiirien vastasyntyneet poikaset, koska niiden hienonukkaiset päät liian elävästi muistuttivat oman imeväisikäisen poikani päälakea. Onneksi minulla oli tuolloin työtoveri, joka teki puolestani nämä vastenmieliset tehtävät parin ensimmäisen työvuoden aikana. Ja onneksi pääsin itse muutamassa vuodessa sellaiseen virka-asemaan, että en enää useinkaan joutunut itse omakätisesti tekemään eläinkokeita. Oli paljon helpompaa ja miellyttävämpää ohjata muita, jotka tekivät käytännön koetoimenpiteet. Siitä huolimatta olin tietysti sekä moraalisesti että käytännössä vastuussa eläinkokeiden tekemisestä.

---

<sup>4</sup> Eläinkokeiden etiikka 2000, s. 13.

<sup>5</sup> Kaliste 2003, s. 70.

## 1.2 Eläinten käyttö koetarkoituksissa

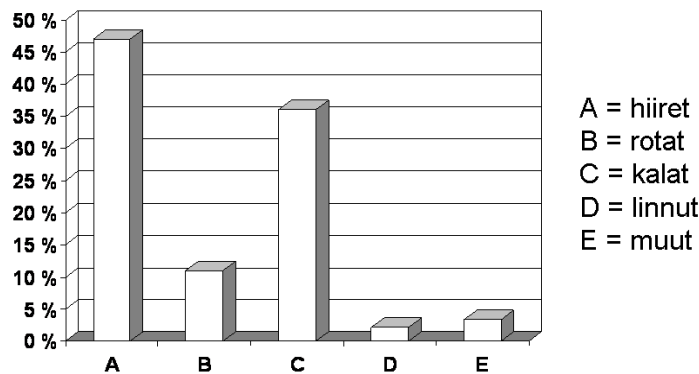
Eläinten käyttö tieteellisissä kokeissa on omiaan herättämään voimakkaita tunteita ja kannanottoja suuren yleisön keskuudessa. Useimmat ajattelevat tässä yhteydessä kissoja, koiria ja apinoita ja kokeiden niille aiheuttamia kärsimyksiä. Keskeisin huolenaihe on kokeiden aiheuttama kipu ja tuska. Kärsimysten aiheuttamista toiselle yksilölle, mukaan luettuna eläimet, pidetään moraalisesti tuomittavana. Eläinkokeita tekevä ajatteleva tutkija kohtaa siksi moraalisen dilemman. Oikeuttaako eläinkokeista saatavan tiedon hankkiminen eläimillä tehtävät kokeet ja kokeiden niille mahdollisesti aiheuttamat kärsimykset? Onko kokeista saatava hyöty riittävä peruste puuttua eläinten elämään ja elämänlaatuun? Ovatko eläinkokeet hyödyllisiä ja tarpeellisia – jopa välttämättömiä – ihmisten ja eläinten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja sairauksien ehkäisemiseksi ja parantamiseksi? Onko koe-eläimiä käyttävän tutkijan toiminta moraalisesti hyväksyttävää ja ihmis- ja eläinkunnan kannalta hyödyllistä? Voiko tutkija itse päättää, millainen eläinkoe on tarpeellinen ja hyödyllinen, vai onko joillekin muille ulkopuolisille annettava oikeus päättää, mitä eläinkokeita tutkija saa tehdä ja mitä hän ei saa tehdä?

Tunnesiteet eläinlemmikkeihin vaikuttavat suhtautumiseen koe-eläimiin. Erityisesti lemmikkieläinten lajitovereiden tai kädellisten apinoiden kohtalot koetaan suuren yleisön keskuudessa varsin koskettaviksi. Kuitenkin nämä eläinlajit, joita yleensä pidetään koe-eläiminä, ovat vain pieni osa tieteellisissä kokeissa käytetyistä. Suurin osa koe-eläimistä on banaanikärpäsiä, kaloja, hiiriä ja rottia, mitkä on kasvatettu nimenomaan niillä tehtäviä kokeita varten. Kokeissa käytettyjen banaanikärpästen ja muiden selkärangattomien eläinten määristä ei ole mitään tietoja, koska niiden käyttöä ei tilastoida. Suomessa kaloja, hiiriä ja rottia on tämän vuosituhannen alussa ollut vuosittain 95-98 % kaikista koe-eläimistä. Suurin osa maassamme käytettävistä koe-eläimistä tuotetaan yliopistojen koe-eläinlaboratorioissa. Tätä kirjoitettaessa uusin saatavissa oleva maa- ja metsätalousministeriön tilasto koe-eläinten käytöstä Suomessa on vuodelta 2005. Koe-eläimiä raportoitiin käytetyiksi v. 2005 yhteensä 256.826 yksilöä. Kuvassa 1 on esitetty käytettyjen koe-eläinlajien osuudet kokonaiskäytöstä maassamme.<sup>6</sup> Ryhmässä ”muut” suurimman osuuden muodostavat muut jyrsijät kuin rotat ja hiiret. Suomelle tyypillistä on

---

<sup>6</sup> Maa- ja metsätalousministeriö: Koe-eläinten käyttömäärät Suomessa vuonna 2005  
<http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/elaimet/koelaimet/koelainmaarat.html>

kalojen suhteellisen runsas käyttö, mikä on kuitenkin vaihdellut runsaasti vuosittain. Kaniineja käytettiin 0,4 %, koiria 0,04 % koe-eläinten kokonaismäärästä ja kissoja ja apinoita ei lainkaan. Aivan ylivoimaisesti eniten koe-eläimiä käytetään maassamme biologisessa perustutkimuksessa ja lääketieteellisessä tutkimustyössä.<sup>7</sup> Kosmeettisten aineiden tutkimusta maassamme ei tehdä eläinkokein.



Kuva 1. Käytettyjen koe-eläinten osuudet v. 2005

Maailmassa käytettyjen koe-eläinten kokonaismäärästä ei ole olemassa mitään luotettavaa tietoa, sillä vain 37 maassa käyttömääriä edes tilastoidaan. Näitäkin tilastoja vääristää se, että monissa valtioissa koe-eläimiksi ei lasketa niitä yksilöitä, joista on vain otettu kudoksia ja soluja *in vitro* -tutkimuksiin. Esitetyt arviot vaihtelevat tämän johdosta huomattavasti. Määrän on esitetty olevan noin 115 miljoonaa, joista valtaosan muodostavat jyrsijät (83,5%), kädellisten (0,15%), kissojen (0,06%) ja koirien (0,24%) ollessa pienenä vähemmistöinä.<sup>8</sup> Toisaalta määrän on väitetty olevan 200-250 miljoonaa, koska yksinomaan jo Yhdysvalloissa käytettäisiin noin 100 miljoonaa koe-eläintä vuodessa.<sup>9</sup> Euroopan unionissa (EU) käytettiin v. 2002 selkärankaisia koe-eläimiä kaikkiaan 10,7 miljoonaa<sup>10</sup> ja v. 2005 yhteensä 12,1 miljoonaa.<sup>11</sup> Unionissa koe-eläinten tilastoitu käyttö

<sup>7</sup> Seppä 2003, s. 11-17.

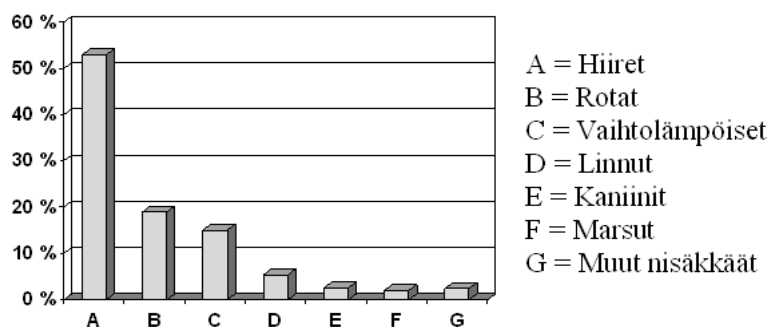
<sup>8</sup> Randerson 2008.

<sup>9</sup> Rollin 1992, s. 135.

<sup>10</sup> European Commission: Fourth Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the Statistics on the number of animals used for experimental and other scientific purposes in the member states of the European Union COM/2005/ final.

<sup>11</sup> Euroopan yhteisöjen komissio: Komission viides kertomus neuvostolle ja Euroopan parlamentille Euroopan unionin jäsenvaltioissa kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettyjen eläinten määriä koskevista tilastoista KOM(2007) 675 lopullinen.

oli ennen vuotta 2005 runsaimmillaan v. 1996, jolloin se oli 11,6 miljoonaa. Näitä lukuja vertailtaessa on kuitenkin otettava huomioon, että v. 2005 tilastoitu käyttö sisältää myös 10 uuden jäsenvaltion tiedot. Niissä käytetyt eläimet muodostivat 8,6 % käytetyistä koe-eläimistä. Sen perusteella voitaneen todeta, että vuodesta 1996 vuoteen 2005 koe-eläinten käyttö on keskimääräisesti arvioituna hieman vähentynyt EU:n jäsenvaltioissa. Myös EU:ssa jyrsijät, hiiret ja rotat, muodostivat ylivoimaisesti suurimman koe-eläinten ryhmän (Kuva 2). Myös kaloja (vaihtolämpöisiä eläimiä) käytettiin runsaasti, mutta niiden suhteellinen osuus oli koko EU:n alueella kuitenkin selvästi pienempi kuin Suomessa. Vaihtolämpöisten eläinten määrä on selvästi lisääntynyt esimerkiksi vuoteen 1999 verrattuna. Vuonna 2005 lihansyöjät, kuten kissat ja koirat, muodostivat 0,3 % ja kädelliset 0,1 %. Suuria ihmisapinoita ei EU:ssa ole käytetty koe-eläiminä lainkaan ainakaan vuodesta 1999 lähtien.



Kuva 2. EU:ssa käytettyjen koe-eläinten osuudet v.2005

Tieteelliset tutkimukset, joissa käytetään koe-eläimiä, voidaan karkeasti jaotella seuraavasti.<sup>12</sup> (1) Biologinen perustutkimus, jossa testataan teoreettisia oletuksia elämän ilmenemismuodoista ja jossa tulosten käytännön sovellutuksilla ei ole keskeistä merkitystä. Tällaisessa tutkimuksessa käytetään laajaa spektriä eri eläinlajeja banaanikärpäsistä ihmisapinoihin ja tutkimuskohteina ovat eläinten kehittyminen ja elintoiminnat. Tähän kategoriaan on luettavissa myös eläinten käyttäytymistutkimukset, joissa selvitetään, miten ne toimivat erilaisissa ympäristöolosuhteissa ja miten ne reagoivat erilaisille ärsykkeille. (2) Biolääketieteellinen perustutkimus, jossa selvitetään esimerkiksi ihmisen tai eläinten sairauksien olemusta ja niiden aiheuttamia muutoksia elimistössä.

Tähän ryhmään on myös luettavissa tutkimustyö, mikä on luonteeltaan enemmän soveltavaa. Tällä tutkimustyöllä pyritään ratkaisemaan tiettyjä kysymyksiä ja löytämään niihin ratkaisuja, kuten esimerkiksi eläinmallien avulla tehtävässä sairausmekanismien selvittelyssä. Näihin kahteen ensimmäiseen kategoriaan kuuluvia tutkimuksia tehdään pääasiassa yliopistoissa ja niihin liittyvissä yliopistosairaaloissa, vaikka soveltavaa tutkimusta tehdään myös kaupallisissa tarkoituksissa. Erityisesti geeniteknologian kehittymisen takia sairausmekanismeja koskevia tutkimuksia tehdään nykyään myös yhä enemmän yksityisissä tutkimuslaitoksissa. Geenejä voidaan lisätä, poistaa, muunnella tai niiden toiminta estää. Sen seurauksena eläin kehittää oireita, jotka muistuttavat tiettyjä ihmisen sairauksia.

3) Kolmanteen kategoriaan voidaan lukea lääkekehitys ja hoitomuotojen testaaminen, jolloin pyritään löytämään keinoja ehkäistä ja hoitaa sairauksia. Uusien lääkkeiden kehittäminen edellyttää runsaasti eläinkokeita, kun tutkitaan niiden imeytymistä, aineenvaihduntaa ja erityistä elimistöä. Vasta näiden jälkeen uskalletaan kehitettäviä uusia lääkkeitä testata ihmisillä. (4) Tuotteiden käyttöön liittyvä turvallisuustutkimus, kuten toksisuuden, mutageenisyyden ja teratogeenisyyden selvittäminen. Näihin kahteen kategoriaan kuuluvia tutkimuksia tekee erityisesti lääketeollisuus. Nämä kaksi kategoriaa liittyvät usein läheisesti toisiinsa. Kaikki uudet lääkkeet on testattava eläimillä ennen kuin niitä voidaan antaa ihmiselle. Näissä testeissä selvitetään aineiden aineenvaihdunnalliset vaikutukset sekä mahdollinen myrkyllisyys ja tehokkuus lääkkeenä. (5) Eläinten käyttö opetuksessa, leikkelyharjoituksissa, kirurgisten toimenpiteiden harjoittelussa, jne. Tämä on taas yliopistojen ja yliopistosairaaloiden reviiriä. Näille kokeille on tunnusomaista, että niissä käytetään suurikokoisia eläimiä, sikoja, lampaita tai koiria. (6) Tuotteiden valmistaminen eläimistä, kuten vasta-aineseerumien valmistus, mikä ei oikeastaan ole varsinaista tieteellistä tutkimusta.

Suurin osa koe-eläimistä käytetään biologiseen perustutkimukseen sekä ihmis-, hammas-, ja eläinlääketieteelliseen kehitystyöhön Euroopan unionissa (EU) (Kuva 3). Lääketieteessä käytettävien tuotteiden ja laitteiden tuotannossa ja laadunvalvonnassa käytetään noin 16 prosenttia koe-eläimistä ja kymmenesosa toksisuus- ja turvallisuusarviointeihin. Biologiseen perustutkimukseen käytettyjen eläinten suhteellinen määrä on ollut lisääntymässä, kun taas lääketieteelliseen tutkimus- ja kehitystyöhön

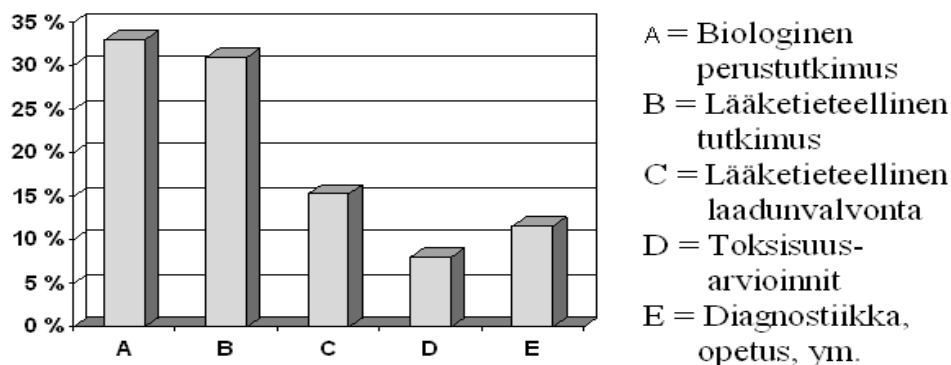
---

<sup>12</sup> Rollin 1992, s. 136-137.



käytettyjen eläinten määrä on jonkin verran vähentynyt, mutta tämän kategorian sisällä eläinten sairauksien tutkimiseen käytettyjen eläinten määrä on lisääntynyt. Toksisuus- ja turvallisuusarviointeihin käytettyjen eläinten määrä on pysynyt kuluneiden vuosien aikana melko muuttumattomana.

Geenitekniiikan kehittymisellä on taipumus lisätä kokeissa käytettyjen eläinten lukumäärää. Koko EU:ta käsitteleviin tilastoihin ja erityisesti niissä havaittaviin muutoksiin vuosien aikana on kuitenkin suhtauduttava varauksin, sillä erityisesti aikaisempien vuosien tilastoja varten annetut eri jäsenvaltioiden kertomukset ovat olleet muodoltaan melko vaihtelevia.<sup>13</sup> Lisäksi on otettava huomioon, että ns. *in vitro* – tutkimuksiin, joissa käytetään vain eristettyjä kudospappaleita, soluja ja solufragmentteja, käytettyjä eläimiä ei useissa tapauksissa tilastoida koe-eläimiksi. Myöskään sellaisia koe-eläimiä, joita on kasvatettu ylimäärin ja joilla ei ehditä suorittaa mitään kokeita, ei useimmiten myöskään tilastoida koe-eläimiksi, vaikka ne lopetetaan koe-eläinkasvattamoissa tai -laitoksissa.



Kuva 3. Koe-eläinten käyttötarkoitukset EU:ssa v. 2005.

Lääketieteellisiin tarkoituksiin käytettyjen eläinten suhteelliset osuudet ilmenevät kuvasta 3. Ihmislääketieteessä suurimman sairausryhmän muodostavat hermoston ja mielenterveyden häiriöt. Myös syöpätutkimuksiin ja sydän- ja verisuonitautitutkimuksiin on käytetty suhteellisen paljon koe-eläimiä. Muut sairaudet ovat varsin suuri heterogeeninen joukko, jossa yksittäisten sairauksien osuus on suhteellisen melko pieni.

Huomionarvoista on, että näihin kaikkiin ihmislääketieteellisiin tarkoituksiin on käytetty miltei yksinomaan jyrjsijöitä, kun taas eläinten sairauksien tutkimiseen on käytetty eniten muita eläinlajeja. Ilmeinen syy on se, että jonkin eläinlajin sairauksien tutkimista on tehty juuri sillä nimenomaisella eläinlajilla itsellään. Lääketieteellisten tuotteiden ja tarvikkeiden laadunvalvonnassa ja toksisuus- ja turvallisuuskokeissa eläinten käyttö perustuu pääasiallisesti kansallisiin, Euroopan unionin ja neuvoston tai muihin lainsäätöjen vaatimuksiin.<sup>14</sup> Viime vuosina geenitekniikan kehittyminen ja uusi EU:n kemikaalilainsäädäntö ovat myös olennaisesti muuttaneet ja muuttamassa koe-eläinten käyttöä sekä laadullisesti että määrällisesti. Eläinten suojelijoiden kritiikin kohteena usein ollut kosmetiikkateollisuus käyttää koe-eläimiä erittäin vähän muihin käyttötarkoituksiin verrattuna. Esimerkiksi v. 2002 kosmetiikkateollisuudessa käytettiin EU:n alueella vain 2700 eläintä eli 0.025% koe-eläinten kokonaiskäytöstä.<sup>15</sup>

Koko Euroopan unionin alueelta ei ole yksityiskohtaisia tietoja siitä, mikä on erityyppisten toimijoiden osuus koe-eläinten käytöstä. Yhdistyneistä kuningaskunnista kerättyjen tietojen mukaan v. 2005 yliopistot käyttivät sen alueella 68,0% koe-eläimistä, muut julkiset laitokset yhteensä 13,0% kaupalliset organisaatiot (pääasiallisesti farmaseuttinen teollisuus) 12,6%, voittoa tavoittelemattomat organisaatiot 4,2%, sairaalat 1,2% ja kansanterveyslaboratoriot 0,6%.<sup>16</sup> Muissa EU-maissa käytön jakautuma todennäköisesti poikkeaa olennaisesti näistä luvuista; erityisesti farmaseuttisen teollisuuden osalta. Jokaisessa koe-eläimiä käyttävässä valtiossa yliopistot kuitenkin ovat päätoimijoita. Niiden osuus on jopa viime vuosina ollut lisääntymässä, koska teollisuus on enenevästi sponsoroinut yliopistoissa tehtävää tutkimustyötä oman perustutkimuksen ulkoistamisen myötä. Koko EU:n alueella on arvioitu olevan kaikkiaan noin 1330 yksikköä, joissa harjoitetaan koe-eläintoimintaa ja niissä käynnistetään vuosittain yhteensä 9300 uutta tutkimushaketta koe-eläimillä. Kyseessä on siis tietynlaiseksi teollisuudenhaaraksi katsottava toiminta. EU:n lisäksi koe-eläimiä käytetään siis erityisen

---

<sup>13</sup> Euroopan yhteisöjen komissio: Neljäs kertomus Euroopan Unionin jäsenvaltioissa kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettyjä eläimiä koskevista tilastoista. KOM (2005) 7 lopullinen.

<sup>14</sup> European Commission: Fourth Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the Statistics on the number of animals used for experimental and other scientific purposes in the member states of the European Union COM/2005/ final.

<sup>15</sup> Tähti 2005.

<sup>16</sup> Euroopan komission ympäristön yleisen johtoryhmän (*European Commission's Directorate-General for Environment*) toimeksiannosta ulkopuolisen toimijan (*Prognos AG*) v. 2005 laatima koe-eläindirektiivin uudistushankkeeseen liittyvä vaikutusarvio (Prognos report 2007, Chapter 7, s. 54).

paljon Yhdysvalloissa, mutta myös Japani, Kiina ja Intia ovat merkittäviä koe-eläimiä runsaasti käyttäviä maita.

## 2 TUTKIMUSTARKOITUS, -AINEISTO JA –MENETELMÄT

### 2.1 Tutkimuksen tarkoitus

Edellä jo johdanto-osassa viitattiin koe-eläintoiminnan yhteiskunnissa herättämiin ristiriitaisiin tunteisiin. Koe-eläinten kohtelun asianmukaisuutta on epäilty ja jopa koko koe-eläintoiminnan tarkoituksenmukaisuus on maailmanlaajuisesti asetettu kyseenalaiseksi. Omassa maassamme erityisesti eläinsuojelujärjestö Animalia r.y. on ottanut yhdeksi päätoimintakohteekseen jakaa suurelle yleisölle kriittistä informaatioita eläinkokeista. Järjestö kampanjoi kesällä 2007 koe-eläimistä suurimmissa kaupungeissa kierrelleen infotelttansa avulla. Vuoden 2009 alussa se myös julkaisi koe-eläimiä koskevan Animalia-lehden teemanumeron.<sup>17</sup> Eläinkokeiden tekemistä vastustavien pääargumentti on niiden aiheuttamat kärsimykset koe-eläimille. Kiistetään moraalisin perustein ihmisen oikeus aiheuttaa tieteen tahtoen kärsimyksiä jollekin eläimelle. Eläinkokeissahan eläimille voidaan aiheuttaa eriasteista kipua, kärsimystä tai haittaa. Vastaavanlaista eläinsuojeluun liittyvää koe-eläintoiminnan arvostelua on länsimaissa kuluneiden viime vuosikymmenten aikana ollut varsin runsaasti. Se on ilmeisen olennaisesti muokannut yleisön käsityksiä koe-eläintoiminnasta, sen asianmukaisuudesta, siihen liittyvistä eettisistä kysymyksistä, kokeiden moraalisesta oikeutuksesta ja ollut pontimena eläinkokeita koskevien direktiivien ja lainsäädännön kehitykselle.

Koe-eläintoiminnan historia on vuosituhansien mittainen. Varhaisempina aikoina ei pohdittu paljonkaan kokeisiin liittyviä eettisiä kysymyksiä, eivätkä yhteiskunnat olleet laatineet pakottavia tai edes ohjeellisia eläinkokeita koskevia normistoja. Uskonnotkaan eivät olennaisesti antaneet ohjeistusta eläinten käsittelyyn. Agraariyhteiskunnissa suhtauduttiin eläimiin tyypillisesti hyödykkeinä, joita niiden omistajat saattoivat käyttää tarpeisiinsa halunsa mukaan. Kaupungistumisen myötä koti-eläimet, eläinlemmikkejä lukuun ottamatta, ovat tulleet monille vieraammiksi olennoiksi. Niiden hyödyntäminen ihmisen omiin tarpeisiin ei ole enää itsestään selvää. Saman kehityksen myötä eläinten käyttö koetoiminnassa on suurimmalle osalle yhteiskuntaa varsin vierasta. Tämä kehitys on ollut suotuisa maaperä niille filosofisille pohdiskeluille, joissa on käsitelty ihmisen ja eläinten suhteisiin liittyviä eettisiä pulmatilanteita sekä herätetty kysymyksiä eläinten oikeuksista ja eläinkokeiden moraalisuudesta. Tämän kehityksen yhtenä ulottuvuutena on

eläinsuojelujärjestöjen synty ja niiden toiminnan aktivoituminen, minkä ääri-ilmiönä esiintyy laitonta toimintaa jopa omassa maassammekin.

Suomen oikeuskirjallisuudessa ei ole aikaisemmin tarkasteltu eläinkoetoimintaan liittyviä oikeudellisia kysymyksiä. Maailmalaajuisestikaan aihetta ei ole laajalti käsitelty. Ruotsissa *Katarina Alexius Borgström* on v. 2009 julkaissut teoksen, jossa hän tarkastelee tuon maan koe-eläinlainsäädännön historiallista kehitystä nykymuotoiseksi ja eläinkokeita valvovien ja säätelevien organisaatioiden toimintaa.<sup>18</sup> Kyseisellä kirjalla on merkitystä myös Suomen kannalta, sillä Ruotsin ja Suomen nykyiset koe-eläinlainsäädännöt muistuttavat toisiaan. Iso-Britanniassa *Kevin Dolan* on kirjoittanut v. 2007 eläinkokeita koskevasta englantilaisesta lainsäädännöstä ja kiinnittänyt silloin erityistä huomiota eläinkoetoiminnan laillisiin valvontakäytäntöihin.<sup>19</sup> Sveitsistä voidaan vielä mainita *Gieri Bolliger*, joka v. 2000 väitteli sveitsiläisestä eläinsuojelusta; eräänä osa-alueena eläinkokeita koskevat säädökset.<sup>20</sup>

Eläinten mahdollisista oikeuksista on käyty laajaa polemiikkaa maailmalla ja myös omassa maassamme. Tämän filosofispainotteisen väittelyn merkitystä eläinkoelainsäädännön kehittymiseen on ollut vaikea arvioida. Lainsäädännön lisääntyminen ja tuleminen entistä yksityiskohtaisemmaksi ja velvoittavammaksi on ollut yleinen ilmeinen kehitys kaikissa sivistysvaltioissa. Euroopan unionissa kehitystä on ohjailtu annettujen direktiivien avulla ja Suomen lainsäädäntö on mukautettu niiden kanssa yhteensopivaksi. Samanlaista lainsäädännön kehittymistä on tapahtunut myös monissa unionin ulkopuolisissa valtioissa. On kuitenkin epäselvää, mitä kaikki tämä lainsäädännön kehitys on vaikuttanut itse asiaan. Onko lainsäädännön avulla voitu parantaa koe-eläinten elinolosuhteita, onko eläinkokeiden suoritus muuttunut lainsäätäjien toivomalla tavalla, onko voitu estää mahdollisten tarpeettomien eläinkokeiden tekemistä, onko kokeista eläimille aiheutuvien kärsimysten määrää voitu vähentää, onko kokeissa käytettyjen eläinten määriä onnistuttu supistamaan ja onko eläinkokeita kyetty korvaamaan muilla menetelmillä? Samanaikaisesti eläinkokeita koskevan lainsäädännön kehittymisen myötä on kuitenkin säädetty myös esimerkiksi uusi kemikaaliasetus, jonka säädöksiä toteuttamisella näyttäisi olevan taipumus lisätä eläimillä tehtäviä kokeita. Välillisesti myös

---

<sup>17</sup> *Animalia* 1/2009.

<sup>18</sup> Borgström 2009.

<sup>19</sup> Dolan 2007.

<sup>20</sup> Bolliger 2000.

koe-eläinten perintöaineksen kokeellisen muokkaamisen mahdollistuminen on omiaan aiheuttamaan eläinten käytön lisäämistä. Geneettisesti muunneltujen eläinkantojen kehitystyössä käytetään useinkin runsaasti eläimiä, ennen kuin haluttu muuntogeeninen eläinkanta on saatu aikaan. Vasta tämän jälkeen on niitä voitu käyttää itse tutkimusongelmien ratkaisuyrityksissä.

Viime vuosikymmenien aikana on ollut vahva pyrkimys vähentää eläinkokeita. Eri puolilla maailmaa on esitetty vaatimuksia joko lopettaa ja kieltää eläinkokeet kokonaan tai ainakin rajoittaa ja vähentää niiden tekemistä. Rakentavana vaihtoehtona on esitetty, että eläinkokeiden sijaan olisi kehitettävä entistä enemmän korvaavia koemenetelmiä, joiden käyttöön oton myötä kokeissa käytettävien eläinten määrää voidaan vähentää lopullisena päämääränä eläinkokeiden vähittäinen loppuminen. Monet eläinsuojelujärjestöt ovat joko laillisin tai laittomien keinojen avulla painostaneet viranomaisia tällaisiin toimiin ja pyrkineet vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen yhteiskunnassa. Suhteellisen uutena perusteluna on korostettu eläimillä olevan joko moraalisia tai laillisia oikeuksia. Niiden takia ei tule enää pitää eläimiä niiden omistajien omaisuutena, vaan kohdella niitä tuntevina ihmiseen itseensä verrannollisina yksilöinä. Eläinten käytölle ei sen takia ole eettistä oikeutusta. Eläinkokeista saatavissa olevan uuden tiedon hyödyllisyys ja niiden tekemisen välttämättömyys on kyseenalaistettu. Ihmisen sairauksien parannuskeinot on saatavissa tutkimalla ihmistä itseään, ei muiden eläinlajien edustajia.

Tutkijat ja heidän järjestönsä ovat puolestaan korostaneet eläinkokeiden merkitystä ihmisten ja eläinten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Heidän mielestään vaatimukset eläinkokeiden täydellisestä lopettamisesta ja kieltämisestä ovat epärealistista haihattelua. Ihmisen lisäksi myös eläimet hyötyvät eläinkokeista saatavista tuloksista, koska niiden avulla on voitu ja voidaan parantaa myös sairaita eläimiä ja ehkäistä eläinten sairauksia. Kokeet eivät myöskään hyödytä pelkästään sairaita ihmisiä, vaan miljoonat terveetkin ovat hyötäneet siitä suojasta, mikä on saatu eläinkokeiden avulla kehitetyillä rokotteilla. Eläinkokeita tekevät tutkijat eivät pidä itseään eläinten kiduttajina, vaan he katsovat työnsä olevan arvokasta ja eettisesti perusteltua sekä ihmis- että eläinkunnalle. Eläinkokeet ovat edelleen välttämättömiä tieteelliselle tutkimukselle. Tutkimusmenetelmien kehitys ja jopa edellä mainitut lainsäädäntötoimet ovat jopa lisänneet kaikesta huolimatta tarvetta tehdä entistä enemmän eläinkokeita.

Olen nyt tässä tutkimuksessani pyrkinyt analysoimaan, miten edellä lyhyesti luonnehdittu historiallinen kehitys ja vastakkaiset käsitykset ovat vaikuttaneet eläinlainsäädännön muotoutumiseen viime vuosikymmeninä ja mitä mahdollista merkitystä ristiriitaisilla näkemyksillä ja pyrkimyksillä on ollut. Olen kirjoituksessani luonnollisesti keskittynyt erityisesti Suomeen ja suomalaisen lainsäädännön kehitykseen. Eläinlainsäädäntö on kuitenkin maailmanlaajuinen. Maamme lainsäädäntöön ovat vaikuttaneet yleinen historiallinen kehitys, kansainvälisen mielipideilmaston muutokset, eläinsuojelijoiden ja koe-eläintutkijoiden järjestöjen harjoittama mielipiteenmuokkaus, muissa sivistysvaltioissa tapahtunut lainsäädännön muokkautuminen ja Euroopan unionin kannanotot ja annetut direktiivit. Eläinkokeita koskeva lainsäädäntö onkin ollut melkoisten muutosten kohteena ympäri maailmaan viime vuosikymmeninä. Tämä muutospaine jatkuu edelleenkin ja se aiheuttaa vielä uusia lainsäädäntötoimia myös omassa maassamme. Lakeja ja säädöksiä sekä Euroopan unionin asiakirjoja olen seurannut 1.6.2010 asti.

## **2.2 Kysymyksenasettelu**

Tässä työssä olen kiinnittänyt huomioni erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

- (1) Miten käsitys elimistöjen rakenteista ja toiminnasta on muuttunut historiallisena aikana ja miten eläinkokeet ovat vaikuttaneet niitä koskevan nykyisen tietämyksen vähittäiseen muovautumiseen?
- (2) Viime vuosikymmenten aikana erityisesti anglosaksisen maailman filosofit ovat pohdiskelleet sitä, onko eläimillä oikeuksia. Jos voidaan katsoa, että eläimillä on oikeuksia, millainen on näiden oikeuksien moraalinen ja legaalinen ulottuvuus?
- (3) Miten laillisesti toimivien eläinoikeusjärjestöjen toiminta ja eläinaktivistien laittomat teot ovat vaikuttaneet eläinkokeita koskevan lainsäädännön kehittymiseen länsimaissa?
- (4) Millaista kehitystä on eläinkokeita koskevassa lainsäädännössä tapahtunut Euroopan unionin jäsenvaltioissa ja eräissä unionin ulkopuolisissa runsaasti koe-eläintoimintaa harjoittavissa valtioissa?
- (5) Mitä muutoksia erityisesti Suomessa on tapahtunut eläinlainsäädännössä kuluneiden viime vuosikymmenien aikana?
- (6) Miten lainsäädännön kehitys Suomessa korreloi säädösten muuttumiseen muissa kehittyneissä maissa?

- (7) Millaisia olennaisia eroja on Suomen ja eräiden muiden Euroopan unionin ja unionin ulkopuolisten jäsenvaltioiden eläinlainsäädännössä?
- (8) Millaisia muutoksia on tapahtumassa eläinlainsäädännössä Euroopan unionin piirissä?
- (9) Viimeisen parin vuosikymmen aikana tutkijoilla on ollut mahdollisuus muunnella kokeellisesti eläinten perimää molekyylibiologisin menetelmin. Millaisia haasteita tämä kehitys asettaa eläinlainsäädännölle?
- (10) Millaisia vaatimuksia Euroopan unionin uusi kemikaaliasetus asettaa eläinlainsäädännölle?
- (11) Mitä säädösten ja sääntelyn lisääntyminen on mahdollisesti vaikuttanut eläinkokeiden suorittamiseen? Ovatko eläinkokeiden luonne ja suoritustavat muuttuneet maassamme ja muissa maissa?
- (12) Onko eläinlainsäädännön avulla kyetty vähentämään eläinten käyttöä kokeissa ja onko säätelyn avulla voitu korvata eläinkokeita vaihtoehtoisilla menetelmillä?
- (13) Millaisin muutoksia eläinkokeiden suorittamisen oikeudellistuminen ja siihen liittyvä byrokratisoituminen on aiheuttanut koe-eläinten hyvinvointiin ja käsittelyyn maassamme? Onko sen johdosta eläinlainsäädännön muuttunut käytännön tutkimustyössä? Ovatko eläinlainsäädännössä tapahtuneet muutokset olleet perusteltuja ja onko niiden avulla voitu inhimillistää eläinkokeiden tekemistä?

## 2.3 Tutkimusaineisto- ja menetelmät

Väitöstutkimukseni sijoittuminen hallinto-oikeuden ja bio-oikeuden välimaastoon on ohjannut aineistonvalintaani ja kirjoittamista. Hallinto-oikeus on perinteinen oikeudenala, jonka käsitteistöt ja kattavuus ovat vakiintuneet. Viranomaisten ja hallinnossa asioivien yksityisten väliset aineellisen lainsäädännön suhteet ovat sen keskeistä aluetta.<sup>21</sup> Nämä suhteet on säädelty voimassaolevassa aineellisessa lainsäädännössä. Se määrittelee viranomaisten velvollisuudet ja hallinnossa asioivien oikeudet. Yksi tavanomaisista tilanteista on lupamenettely, jossa viranomaisesta suostuu jonkin toiminnan harjoittamiseen tiettyjen edellytysten vallitessa.<sup>22</sup> Toinen säädeltyyn toimintaan usein liittyvä asia on

---

<sup>21</sup> Mäenpää 2004, s. 32.

<sup>22</sup> Kts. Faber, s. 15-18.



viranomaisten valvonta ja tarkastukset, joita voidaan toimittaa kyseisen kaltaisen toiminnan asianmukaisuuden varmistamiseksi. Koe-eläintoiminnassa on kyse pääasiallisesti nimenomaan juuri näistä kahdesta näkökohdasta. Eläinkokeiden tekeminen on useimmissa maailman maissa luvanvaraista toimintaa, jota säädellään laeilla, asetuksilla, ohjeilla ja Euroopan unionin alueella direktiiveillä. Nämä säädökset eivät pääsääntöisesti määrittele yksityiskohtaisesti, mitä saa tehdä tai mitä ei saa tehdä. Ne ovat päämääräkeskeisiä ja niissä on ilmaistu vain tavoitteet, joihin on pyrittävä, ja niissä on annettu yleisluontoisia määräyksiä siitä, miten nämä tavoitteet voidaan saavuttaa. Tämän kaltainen sääntely on yleistä sosiaali- ja terveydenhoitoaloilla tai opetuksen ja koulutuksen ollessa kyseessä.<sup>23</sup> Se on tyypillistä myös bio-oikeuden alalla.

Bio-oikeus on itsenäisenä käsitteenä varsin nuorta ja siksi kehityksensä alkuvaiheissa. Se lasketaan yleisesti kuuluvan lääkintä- ja bio-oikeuden alaan, jossa hallitsevana on ollut ensimmäinen osapuoli, lääkintä- eli terveysoikeus. Bio-oikeus näyttää kuitenkin nykyään olevan irtautumassa tästä yhteydestä omaksi oikeudenalakseen. Keskeinen ero näiden osapuolten välillä on sääntelyn kohde. Vallitsevana teemana lääkintäoikeudessa ovat terveydenhuoltojärjestelmään liittyvät oikeudelliset kysymykset, erityisesti kun ne koskevat potilaan ja terveydenhuoltohenkilökunnan välisiä suhteita ja potilaiden itsemääräämisoikeutta. Bio-oikeuden sääntelykohteena on elävä tai eloperäinen materiaali, jota tässä kirjoituksessani edustavat koe-eläimet. Suomessa lääkintäoikeus sai ensimmäisen virallisen mainintansa Tampereen yliopistoon vuonna 1995 perustetun lääkintäoikeuden dosenttinityksen myötä. Varsinainen bio-oikeus on rajallisempi alaltaan. Se liittyy biotieteiden sovelluksiin ja sen perusteena voidaan pitää bioetiikkaa.<sup>24</sup> Bioetiikkakaan ei ole iältään vanhaa. Eurooppalaisen bioetiikan alkuna ovat olleet toisen maailmansodan aikaiset keskitysleirit ja ihmiskokeita tehneiden lääkäreiden vuonna 1947 saamat tuomiot Nürnbergin oikeudenkäynnissä.<sup>25</sup> Perusperiaatteet, jotka silloin kirjattiin, vaikuttavat vielä edelleenkin. Ensimmäisen kerran bioetiikka on esitetty omana käsitteenään vasta vuonna 1971.<sup>26</sup> Bio-oikeuteen ja bioetiikkaan sisältyy oikeuden ja

---

<sup>23</sup> Borgström, s. 26: ”Inom t.ex. utbildningssektorn, socialrätten och hälso- och sjukvårdsområdet regleras verksamheten inte sällan genom målregler, i vilka anges de mål som tillämparna skall försöka uppnå samt, eventuellt, vilka medel som skall användas för att nå målen. I motsats till subsumtionsregler innehåller målregler inga specifika handlingsdirektiv för beslutsfattaren att följa i de enskilda fallen, utan anger framför allt vilka materiellt resultat som skall uppnås.

<sup>24</sup> Lahti 1997.

<sup>25</sup> Turunen, Riitta 1996.

<sup>26</sup> Häyry ja Häyry 1997.

etiikan lisäksi olennaisina osina biologiaa, lääketiedettä, filosofiaa, moraalia, psykologiaa, politiikkaa, sosiologiaa ja ympäristön suojelun näkökohtia. Bio-oikeuden tutkimuksessa ei siksi voi välttää näiden kaikkien muiden alojen sisällymistä tarkasteluihin. Bio-oikeuden sisältöä ei ole kovin runsaasti Suomessa pohdittu, vaikka Riitta Burrell ja Laura Walin ovat väitöskirjoissaan sitä analysoineet.<sup>27</sup> Burrellin mielestä bio-oikeudessa lähinnä kodifoidaan bioetiikan periaatteita lakitekstiin, mutta Walin on taipuvainen erottamaan bio-oikeuden omaksi erilliseksi oikeudenalakseksi.

Bioetiikan osa-alueista lääkintäetiikka on vanhin ja edelleenkin niistä suurin. Suomessakin tästä aihepiiristä on viime vuosina ilmestynyt useita kirjoituksia ja muutamia väitöskirjoja.<sup>28</sup> Näissä artikkeleissa ja väitöskirjoissa on paneuduttu tarkastelemaan erityisesti potilas-lääkärisuhteita ja lääketieteellistä tutkimusta ihmisellä sekä näihin aihepiireihin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä. Burrellin väitöskirjassa on myös tarkasteltu avustettua lisääntymistä ja sikiön oikeuksia. Walin on taas väitöskirjassaan ansiokkaasti pohtinut kudosnäytteiden luovuttajan oikeudellista asemaa. Hänen näkemyksensä mukaan kudoksen luovuttajalla pitäisi olla niihin omistusoikeus, minkä hän voi halutessaan luovuttaa tutkijalle. Se takaisi hänelle mahdollisuuden myös jakaa tulevan mahdollisen taloudellisen hyödyn tutkijan kanssa. Tällaista hyötyä voisi olla odotettavissa erityisesti alkuiden kaupallisesta hyödyntämisestä. Väitöstutkimuksessa myös hahmotellaan bio-oikeuden yleisiä periaatteita ja todetaan, että bio-oikeuden periaatteet ja käsitteet eroavat osittain lääkintäoikeuden periaatteista ja käsitteistä.

Omassa tutkimukseni keskitytään lääketieteellisiä tarkoituksia ja biologisen tietämyksen lisäämistä palveleviin eläinkokeisiin. Sillä ei ole siis välittömiä liittymäkohtia siihen lääkintäoikeuteen, missä tarkastellaan ihmispotilaiden oikeuksia ja mahdollisia velvollisuuksia. Kuitenkin lääketieteellisiä tarkoituksia varten tehtävät eläinkokeet ovat usein se perusta, jolle rakennetaan potilaiden tuleva hoito, uusien lääkintämahdollisuuksien kehitys ja sairauksien ennaltaehkäisy. Eläinkokeiden säätely on siten bio-oikeuden yksi keskeinen osa-alue. Niiden johdosta bio-oikeus ulottuu laajemmalle kuin perinteisempi lääkintäoikeus. Eläinkokeita ei aina tehdä ihmisten sairausmekanismien selvittämiseksi tai uusien hoitomenetelmien kehittämiseksi. Eläinkokeissa haetaan myös perustietoa elimistöjen toiminnasta riippumatta siitä, onko sillä suoranaista yhtymäkohtaa lääketieteellisiin sovelluksiin. Eläinkokeita tehdään myös muissa tarkoituksissa. Niillä

---

<sup>27</sup> Burrell 2004, Walin 2010.

voidaan etsiä vastauksia eläinten käyttäytymisongelmiin ja etologisiin kysymyksiin. Niillä on siksi myös ympäristösuojellisia ulottuvuuksia.<sup>29</sup> Biologisessa ja lääketieteellisessä tutkimuksessa harjoitettavan koe-eläintoiminnan eettiset kysymykset ovat yksi lääkintä- ja bio-oikeuden osa-alueista. Ne eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään yksittäisten kokeiden moraalisuuteen ja kokeissa käytettyjen eläinten hyvinvointiin, vaan ulottuvat laajemmin, erityisesti biologisessa perustutkimuksessa, koko elollista luontoa koskeviin kysymyksiin. Uutena bio-oikeuden ulottuvuutena ovat geenimuunnellut organismit ja niiden käyttöön liittyvät lainsäädännölliset kysymykset. Euroopan unionin kemikaaliasetus aiheuttaa myös yhtenä asiana ongelmia, jotka bio-oikeudessa joudutaan ottamaan huomioon.

Lääkintä- ja bio-oikeuden kehittyminen liittyy viime vuosikymmenien yhteiskunnallisiin muutoksiin. Molekyylibiologian nopea kehitys on avannut ihmiselle aivan uusia keinoja ja tutkimusmahdollisuuksia. Tämänhetkinen pisimmälle edistyneenä kehityksenä voidaan pitää eliöiden geneettisen rakenteen selvitystä, minkä avulla voidaan muokata eläinten perinnöllisiä ominaisuuksia niihin suoraan puuttamalla. Biolääketieteessä ja biotekniikassa on verrattava ja soviteltava yhteen erilaisia arvoja ja tavoitteita. Säättely on ollut ongelmallista jo senkin vuoksi, että huolimatta viime vuosikymmenien valtavasta edistyksestä, kyse on edelleen paljolti perustutkimuksesta. Legaalisten rajoitusten asettaminen tässä tilanteessa voi haitata tieteen edistystä ja sen tuottamien tulosten ja sovellusten hyväksikäyttöä, vaikka monien tutkijoiden tästä tuntema pelko olisikin liioiteltua.<sup>30</sup> Kyse on siten myös tutkimuksen vapaudesta. Tieteellisen tutkimuksen vapaus on ilmaistu useiden maiden lainsäädännössä; tosin vaihtelevalla tavalla. Eläinkokeiden säätelyn ja tutkimuksen vapausperiaatteen yhteensovittaminen synnyttää jännitteitä, joita ei ole kattavasti ratkaistu. Ei ole selvää kumpi niistä on toiselle alisteinen. Tieteellisen tutkimuksenvapauden rajoittaminen voi estää ratkaisevasti kehitystä. Toisaalta eläinkokeiden säättely on koettu yhä tarpeellisemmaksi kuluneiden viime vuosikymmenien aikana.

Biotieteiden nopeaan kehitykseen liittynyt oikeudellinen säättely on lisääntynyt huomattavasti, kun yleisenä mielipiteenä yhteiskunnissa on ollut, että sitä tarvitaan oikeudellisten seikkojen ja ongelmien ratkaisemisessa.<sup>31</sup> Kaiken lainsäädännön taustalla on

---

<sup>28</sup> Burrell 2003, Lötjönen 2004, Walin 2009.

<sup>29</sup> Lahti 1997.

<sup>30</sup> Sintonen 1992, s. 263.

<sup>31</sup> Lahti 2006.

eettisiä käsityksiä oikeasta ja väärästä. Näiden käsitysten muutokset heijastuvat viiveellä lainsäädäntöön. Lainsäädännön muutokset vastaavat siten eettisten normien muutoksia.<sup>32</sup> Yleisen sosiologisen hypoteesin mukaan lainsäädäntö tai oikeudellinen säätely ei ehdi kuitenkaan koskaan pysyä tieteellisen kehityksen mukana.<sup>33</sup> Koe-eläintoiminnassa eettisten normien ja moraalikäsitteiden muutosten painoarvo on ilmeisen suuri. Ne ovat siis olleet oikeudellisesti merkittäviä, mutta suuren yleisön ja tiedemiesten yhteisön välillä vallitsee edelleen ilmeinen ristiriita siitä, miten merkittäviksi ne on katsottava. Tilanne on omiaan aiheuttamaan jännitteitä näiden osapuolien välille. Eettisten ja oikeudellisten periaatteiden arvottaminen on ongelmallista. Oikeusperiaatteiden institutionaalinen hyväksyntä ja autoritaarisuus erottavat ne eettisistä periaatteista. Suuri yleisö hyväksynee mieluummin eettiset periaatteet ohjenuorakseen, kun taas tutkijat todennäköisesti arvostavat oikeudellisia periaatteita enemmän ammattieettisten standardiensä lisänä.

Eläinkoetointia on kuluneiden viime vuosikymmenien aikana alettu enenevästi säätelemään lakien ja asetusten nojalla kaikissa kehittyneissä maissa, joissa tehdään eläinkokeita. Tätä sääntelyä ennen eläinkokeiden eettisyyden valvonta oli pääosin tutkijayhteisön oman kontrollin vallassa. Lainsäädännön lisääntymisen merkitystä käytännön eläinkoetointaan ei ole koskaan perusteellisesti selvitetty. Näin ei ole selvää, onko säädännöllisin toimin voitu kohentaa koe-eläinten hyvinvointia ja elinolosuhteita, parantaa niiden käsittelyä itse kokeissa, vähentämään käytettyjen koe-eläinten määrää ja vähentämään niille kokeissa aiheutettua tuskaa ja kärsimystä. Käytöissäsi olleen asiakirja-aineiston sekä eläintutkijoiden ja eläinten suojelijoiden mielipiteiden sekä oman kokemukseni perusteella olen koettanut analysoida tätä kysymystä, koska säädännön lisäämisen ja siitä aiheutuvan byrokratian lisääntymisen oikeuttavat vain niiden avulla saavutetut tulokset. Pyrkimykseni on siis ollut arvioida, miten hyödyllistä eläinkoetoinnin oikeudellistuminen on ollut.

Eläinkoetoinnassa voidaan selkeästi erottaa kaksi näkökulmaa. Ensimmäinen sisältää koe-eläinten kohtelun, niiden käsittelyn toimenpiteissä ja hyvinvoinnista huolehtimisen, eläinkokeiden eettiset ja moraaliset kysymykset sekä kokeiden haittahyötysuhteen arvioinnin. Eläinkoetoinnin sääntely keskittyy tähän puoleen. Eri valtioissa positiivinen kansallinen lainsäädäntö ja EU:n direktiivit kohdistuvat koe-eläinten suojeluun. Toinen näkökulma on eläinkokeita tekevien tutkijoiden ja toiminnassa mukana

---

<sup>32</sup> Louhiala 2002.

olevan muun henkilökunnan näkökulma. Tutkijan oikeusasemaan vaikuttavat toisaalta eläinkokeista annetut säädökset ja toisaalta tieteen ja tutkimuksen vapaus sekä yliopistojen autonomia ja itsehallinto. Näiden seikkojen huomioonottaminen on jäänyt selkeästi sivuun, kun eläinkoetoinnasta on säädetty. Eläinkoetutkijoiden oikeuksista ei ole mainintoja eläinkokeita koskevissa säädöksissä. Sen sijaan niissä on kirjattu tutkijoiden ja eläinten hoitohenkilökunnan velvollisuudet tarkasti ylös. Olen tässä tutkimuksessani koettanut ottaa kantaa säädöksiin myös tutkijanäkökulmasta.

Eläinkoelainsäädännöstä ei ole vielä laadittu ainakaan Suomessa yhtään muuta oikeustieteellistä väitöskirjaa. Siksi on luonnollista, että tämä ensimmäinen tutkimus on luonteeltaan lainopillinen tarkastelu. Sitä tehdessäni olen käyttänyt ongelmakeskeistä metodia, jolle on tunnusomaista, että kysymyksenasettelu on varsin käytännönläheistä, kun säädöstekstien sisältö ja merkitys analysoidaan. Tyypillistä on myös tutkimuksen jakaantuminen eri oikeudenaloille, tällä kertaa erityisesti hallinto-oikeuteen ja bio-oikeuteen. Mukana on oikeudellisen aineiston lisäksi muutakin. Enin tutkimusaineisto on kuitenkin oikeustieteellistä. Yksittäisten oikeudellisten kysymysten analyysiä ei tässä työssä ole suoritettu kovin syvällisesti, mutta toisaalta etuna on eri alojen laajempi synteesi. Eläinkokeisiin liittyvä biolääketieteellinen tutkimus etenee nopeasti koko maailmassa. Tällöin on luontevaa tarkastella Suomen tilanteen lisäksi Euroopan unionin muiden jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin ulkopuolistenkin valtioiden säädöksiä. Euroopan unionin muodostuminen ja Suomen liittyminen siihen ovat aikaansaaneet eläinkokeita koskevissa säädöksissä melkoisen murroksen, mikä jatkuu nykyään edelleenkin. Eläinkoelainsäädäntö on melko marginaalinen tutkimusalue, mutta eläinkokeiden ja koe-eläinten kohtelun saama huomio suuren yleisön keskuudessa on yllättävänkin suurta.

Tutkimusaineistona olen käyttänyt Suomen eläinsuojelulakeja ja -asetuksia, eläinkoelakia ja sen käsittelyn eduskunta-asiakirjoja, Euroopan unionin ja neuvoston direktiivejä ja asetuksia sekä niiden valmisteluasiakirjoja. Koe-eläintoimintaan liittyvien ongelmien tiedostaminen ja ratkaisu on enenevästi toteutunut EU:ssa kansainvälisellä tasolla. Modernin biolääketieteen ja bioteknologian ongelmat ovat luonteeltaan ylikansallisia kansainvälisestä vuorovaikutuksesta ja valtioiden keskinäisestä

---

<sup>33</sup> Kts. Lahti 1992, s. 297.

riippuvuudesta johtuen.<sup>34</sup> Kansainvälisten sitovien direktiivien ja sopimusten voimaansaattaminen kansallisella tasolla on kuitenkin edellyttänyt valtioiden sisäisiä oikeuskeinoja. Olen siksi myös tutustunut eräiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja eräiden muiden maiden eläinlainsäädäntöön sekä tämän lainsäädännön kehitykseen viimeisten kuluneiden vuosikymmenien aikana. Tässä olen kiinnittänyt huomiota erityisesti eri valtioiden sääntelyn yhtenäisyyteen ja eroavaisuuksiin, joita löytyy EU:nkin piiristä, vaikka jäsenvaltioiden eläinlainsäädännöt perustuvat nykyään niitä kaikkia velvoittaviin direktiiveihin. Säädösten analysoinnissa olen pyrkinyt selvittämään, miten ne käytännössä toimivat, millaiset muutokset olisivat aiheellisia ja mitä ristiriitoja niiden ja muiden säädösten välillä mahdollisesti on.

Sellaisia oikeustapauksia, mitkä liittyvät eläinlainsäädäntöön, ei ole kotimaasta, mutta Euroopan unionista on löydettävissä muutamia. Niiden ratkaisuja on pyritty analysoimaan osana eurooppaoikeuden kehitystä ja vaatimuksia. Olen selvittänyt myös suppeasti ja yleisellä tasolla, miten eri uskonnoissa suhtaudutaan eläinten suojeluun ja hyväksikäyttöön, millainen on ollut suhtautuminen eläimiin eri kulttuureissa ja miten se on muuttunut länsimaissa kuluneiden vuosisatojen aikana. Tutkimukseni yhtenä suurena osa-alueena olen tutustunut siihen laajaan kirjallisuuteen, mikä käsittelee ns. eläinten oikeuksia. Siinä esiintyy sekä eläinten oikeuksia puolustavia kannanottoja että niiden vastakirjoituksia, joita ovat julkaisseet erityisesti anglosaksisen maailman filosofit. Tämän kaiken käyttämäni kirjallisen aineiston analysointi on tehty hermeneuttisin menetelmin. Tutkimusaiheeni luonteesta johtuen olen joutunut ottamaan mukaan tarkasteluihini myös paljon aineistoa, mikä ei ole oikeustieteellistä, mutta jolla on relevanssia aiheen käsittelyn kannalta. Tutkimukseni aihepiiri on rajattu yhteiskunnallisesti ja tieteellisistä lähtökohdista käsin ongelmakeskeisesti. Se keskittyy ensisijaisesti eläinten käyttöön tieteellisissä kokeissa ja tähän liittyviin eettisiin ja oikeudellisiin kysymyksiin. Tutkimustani voidaan siis pitää esimerkkinä ongelmakeskeisestä lainopista. Niin sanotulle pehmeälle oikeuslähteistölle (*soft law*) on siinä annettu enemmän painotusta kuin perinteisesti.

Oman elämäni sisältö on ollut monia vuosikymmeniä kestänyt tutkijanura, jonka alaksi voi epämääräisesti määritellä biolääketieteellinen tutkimus. Painotus tässä yhdyssanassa on sen ensimmäisessä osassa ”bio”, sillä useinkaan tutkimuksillani ei ole ollut suoranaista yhtymäkohtaa lääketieteeseen sillä tavalla kuin suuri yleisö sen käsittää.

---

<sup>34</sup> Lahti 1992, s. 301.

Yleensä kuitenkin perimmäisenä ajatuksena on ollut tuottaa tietoa, jolla olisi merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Tässä aikaisemmassa tutkimustyössäni käytetyt menetelmät ovat tyystin erilaisia kuin ne, joita olen nyt joutunut harjoittamaan tätä kirjoitusta laatiessani. Ne ovat olleet kokeellisia ja niiden antamista tuloksista on koetettu tehdä varmoja loogisesti perusteltuja johtopäätöksiä. Sen sijaan oikeustieteellisiin ongelmiin ei ole sillä lailla löydettävissä ainoita oikeita ratkaisuja, vaan ratkaisujen oikeellisuus usein riippuu esitettyjen argumenttien painotuksesta.

Itselläni on siis yli puolen vuosisadan mittainen käytännön kokemus eläinkokeista ja tänä aikana olen aitiopaikalta voinut seurata, miten lainsäädäntö on maassamme muuttunut ja miten se on vaikuttanut eläinkokeiden tekemiseen. Aikaa on siis ollut pohdiskella aihepiiriä omista, tosin rajoittuneista, lähtökohdistani. Yhtenä olennaisena osana nyt tekemääni tutkimusta on siten omakohtainen osallistuva observointi, mikä ei ole rajoittunut vain niihin muutamiin vuosiin, joina olen tätä kirjoitustani työstänyt. Kaiken tämän lisäksi olen kuitenkin koettanut mahdollisimman objektiivisesti ottaa huomioon niitä näkemyksiä, joissa eläinkokeita on arvosteltu ja niiden tekemistä on haluttu rajoittaa. On kuitenkin mahdotonta välttää sitä, että tässä työssä esittämiini kannanottoihin ja johtopäätöksiin on vaikuttanut oma taustani. Ne on siis nähtävä ja arvostettava sitä vastaan. Aivan pelkästään subjektiivisia mielipiteeni eivät silti ole, sillä minulla on ollut tilaisuus keskustella monen muun eläinkokeita tehneen tutkijan kanssa, vaikka en ole näitä keskusteluja erikseen kirjoituksessani maininnut. Useat näistä tutkijoista ovat olleet ulkomaalaisia, joiden avulla olen myös kyennyt selvittämään, millaista eläinkokeiden tekeminen ja eläinkoelainsäädännön soveltaminen on heidän koti- tai synnyinmaassaan. Hekin ovat kuitenkin olleet enemmässä tai vähemmässä määrin itse eläinkoetoimintaan osallistuvia.

Ne valtiot (Suomen lisäksi), joiden eläinkoelainsäädäntöä olen tarkastellut, olen valinnut seuraavista syistä. Euroopan unionin jäsenvaltioista Ruotsi ja Tanska on ollut luonnollista ottaa mukaan niiden naapuruuden takia ja siksi, että yhteiskunnalliset olosuhteet ja väestön suhtautuminen eläinten käyttöön tutkimustyössä ovat niissä ilmeisen samankaltaista kuin Suomessa. Iso-Britannia ja Saksa ovat mukana, koska näissä maissa harjoitetaan laajamittaisesti eläinkoetoimintaa. Erityisesti Iso-Britanniassa eläinsuojelulla on pitkät historialliset perinteet ja nykyiset eläinkokeita koskevat säädökset ja määräykset ovat kyseisessä maassa varsin tiukasti tutkijoiden toimintaa ohjailevia. Itävallan

lainsäädäntö muistuttaa huomattavalla tavalla Saksan vastaavaa. Itselläni on tiiviit suhteet unkarilaisiin ja puolalaisiin tutkijoihin, joten näiden maiden kohdalla käytettävissäni oli helposti saatavaa asiantuntemusta. Viime vuodet olen itse asunut osa-aikaisesti Espanjassa ja näin tutustunut sen maan olosuhteisiin. EU:n ulkopuolisista valtioista Norja on taas yksi pohjoismaista ja Suomen naapuri. Sveitsin eläinkoelainsäädäntö on hyvin pitkälle kehittyntä. Yhdysvallat on maa, missä tehdään eniten eläinkokeita maailmassa. Siellä käytännöt myös poikkeavat olennaisesti EU:n alueella vallitsevista. Venäjä on myös Suomen rajanaapuri ja se on erinomainen esimerkki siitä, miten tutkijat toimivat, kun eläinkokeita koskeva lainsäädäntö on minimaalista. Minun on lisäksi ollut helppoa saada tietoja siitä useammaltakin Venäjällä työskenneeltä tutkijakollegaltani. Lopuksi on olennaista, että olen voinut itsekin ymmärtää valituissa valtioissa niiden omilla kielillä laadittuja säädöksiä ja kirjoituksia. Sen takia Kiina, Japani ja Etelä-Korea, joissa niissäkin tehdään runsaasti eläinkokeita, on jouduttu jättämään pois tarkasteluni piiristä.



## 3 HISTORIAA

### 3.1 Historialliset näkökohdat

Nykyisten kehitysopillisten käsitysten mukaan kaikilla elämänmuodoilla on maapallolla yhteinen alku. Siitä ovat omiksi haaroikseen kehittyneet eläimet, joiden yhtenä lajina ovat ihmiset. Ihminen ja eläimet eivät näin eroa toisistaan perusrakenteiltaan, mitkä ovat monille lajeille samat, vaikka muotoutuneet tosin kullekin lajille ominaisiksi. Raja ihmisen alkumuotojen ja toisten kädellisten välillä on häilyvä. Ei ole selkeää, missä vaiheessa ihminen on kehityksen aikana muuttunut ihmiseksi. Ihmisen ja eläinten väliset suhteet ovat myös muotoutuneet ja kehittyneet pitkän historian aikana. Ihminen on ollut toisten eläinten saalis ja saalistaja. Vähitellen myös ihminen on oppinut hyödyntämään eläimiä muutoinkin kuin ravinnon ja vaatetuksen lähteenä. Eläimiä on kesytetty. Jotkut eläinlajit ovat muuttuneet hyötyeläimiksi ja ihmisen seuralaisiksi. Eri yhteiskunnissa eläinten hyötykäytön muodot ovat jonkin verran vaihdelleet, mutta toistuvasti samat eläinlajit on otettu ihmiskunnan toimintaan mukaan samoihin tarkoituksiin käytettyinä. Eläinten kohtelu niissä on vaihdellut jokin verran enemmän, mutta silti usein se on ollut eläimiä tavalla tai toisella arvostavaa. Vähitellen vuosien varrella eläinten kohtelu on muuttunut yleisesti ”inhimillisemmäksi”.

Edellä luonnehdittu kehityksen suunta on myös vähitellen muokannut erityisesti viimeisten kahden vuosisadan aikana sitä toimintaa, jossa eläimillä on tehty kokeita uuden tiedon hankkimiseksi elimistön toiminnasta sairauksien estämiseksi ja hoitamiseksi. Nykyiset käytännöt eläimien käsittelyssä ja siten myös eläinkoelainsäädäntö ovat vain se vallitseva tilanne, mikä on syntynyt tämän pitkällisen kehityksen tuloksena. Sitä ovat muokanneet yhteiskunnissa vallinneet moraaliset ja uskonnolliset mielipiteet. Jäljempänä luonnehdin suppeasti maailman valtauskontojen käsityksiä ihmisen ja eläinten suhteesta. Tarkastelen myös länsimaissa tapahtunutta eläinkokeiden kehitystä ja sen vaikutuksia eläinten suojeluun ja lakeihin, joilla nykyään säädellään eläinkokeiden tekemistä Suomessa ja muissa sivistysmaissa.

## 3.2 Mesopotamia ja Egypti

Vanhin maininta eläimistä löytyy Mesopotamiasta kuningas *Hammurabin* laista noin 4500 vuoden takaa. Siinä säädetään, että omistaja on vastuussa, jos hänen härkensä tappaa vapaan miehen.<sup>35</sup> Muinaisessa Egyptissä Horus oli haukkakuningas ja Anubis-koira kuoleman jumala. Molemmat olivat egyptiläisten pyhiä eläimiä. Egyptiläisissä tempeleissä oli myös kissoja, krokotiilejä, käärmeitä ja apinoita. Egyptissä tehdyissä arkeologisissa kaivauksissa on myös löydetty balsamoituja kissoja, apinoita ja jopa koppakuoriaisia. Muutoin ei muinaisessa Egyptissä eläimiä kunnioitettu ja kohdeltu hyvin.

## 3.3 Juutalaisuus, kristinusko ja islam

Juutalaisuudessa, josta kristinoppi polveutuu, ihminen käsitettiin kaikista muista olioista poikkeavaksi Jumalan kuvaksi<sup>36</sup>, jonka johdosta hän on kaikkiin niihin verrattuna ylivertainen. Koska ihminen on Jumalan kuva, hän on arvo itsessään ja eroaa tämän johdosta olennaisesti eläimistä. Ihmiset ovat Jumalan lapsia, kun taas eläimet ovat hänen luomuksiaan. Eläimet oli luotu ihmisiä varten ja heidän käytettäväkseen. Raamatussa *Mooseksen* ensimmäisessä kirjassa ihminen siis asetetaan kaikkien eläinten hallitsijaksi ja hänellä on myös oikeus käyttää kaikkia eläimiä hyväkseen ravinnossaan.<sup>37</sup> Raamattu ei tee myöskään eroa kasvissyönnin ja eläinsyönnin välille.<sup>38</sup> Raamatussa Vanhasta

---

<sup>35</sup> "If an ox be a goring ox, and it shown that he is a gorer, and he do not bind his horns, or fasten the ox up, and the ox gore a free-born man and kill him, the owner shall pay one-half a mina in money" (The Code of Hammurabi 2500 BC, 251§, translated by L.W. King, The Eleventh Edition of the Encyclopaedia Britannica, 1910). Tässä tilanteessa vieläkin ankarampi rangaistus härän omistajalle on Raamatussa toisessa Mooseksen kirjassa 21. luvussa, 29. jakeessa. Sama eläimen omistajan vastuun periaate on edelleen voimassa nykyaikana kaikkialla länsimaissa. Esimerkiksi Suomessa kotieläimen omistajan on maksettava korvaus omistamansa eläimen aiheuttamasta vahingosta (Laki tilusten rauhoittamisesta kotieläinten vahingonteolta 18.2.1921/47).

<sup>36</sup> Ensimmäinen Mooseksen kirja, 1. luku, 26. jae: "Ja Jumala sanoi: Tehkäämme ihminen kuvaksemme, kaltaiseksemme: ja vallitkoon he meren kalat ja taivaan linnut ja karjaeläimet ja koko maan ja kaikki matelijat, jotka maassa matelevat." ja 28. jae: "Ja Jumala siunasi heidät, ja Jumala sanoi heille: Olkaa hedelmälliset ja lisääntykää ja täyttäkää maa ja tehkää se itsellenne alamaiseksi; ja vallitkaa meren kalat ja taivaan linnut ja kaikki maan päällä liikkuvat eläimet." Pyhä Raamattu, Vanha Testamentti, XI yleisen Kirkolliskokouksen v. 1933 käytäntöön ottama suomennos, Raamattu Oy, Lahti 1946.

<sup>37</sup> Ensimmäinen Mooseksen kirja, 9. luku: (1. jae): "Ja Jumala siunasi Nooan ja hänen poikansa ja sanoi heille: "Olkaa hedelmälliset ja lisääntykää ja täyttäkää maa." (2. jae) "Ja peljätköön ja vaviskoon teitä kaikki eläimet maan päällä ja kaikki taivaan linnut ja kaikki, jotka maassa matelevat, ja kaikki meren kalat; ne olkoot teidän valtaanne annetut". (3. jae) "Kaikki, mikä liikkuu ja elää olkoon teille ravinnoksi: niinkuin minä olen antanut teille viheriäiset kasvit, niin minä annan teille myös tämän kaiken."

<sup>38</sup> Linzey 2003, s. 327-234.

Testamentista löytyy myös joitakin harvoja viitteitä eläinten kärsimyksiin ja ihmisen velvollisuuden huolehtia eläimistä.<sup>39</sup> Uuden Testamentin puolella vastaavia viitteitä ei löydy. Jopa *Jeesus* ajoi suuren sikalauman suoraan jyrkän teeltä alas järveen häätäessään riivaajahenkiä kahdesta riivatusta miehestä.<sup>40</sup> Vaikka Vanhan Testamentin luomisen aikaan ei eläinkokeita vielä tietenkään tunnettu. Jos Vanhan Testamentin kirjoituksia pidetään ohjenuorana, silloin ihmisellä voidaan katsoa olevan myös nyky maailman aikaan oikeus käyttää eläimiä niillä tehtäviin tieteellisiin ja muihin kokeisiin.

Kristinuskolle on tunnusomaista, että sen mukaan ihmisellä on oikeus käyttää kaikkia eläimiä tarpeittensa mukaan hyväkseen. Ihminen luotiin Jumalan kuvaksi ja tämän johdosta hänellä on ylivalta kaikkeen, mitä on olemassa maailmassa. Muut Jumalan luomukset, kuten eläimet, on uskottu hänen huolenpitoonsa. Etenkin katolisen kirkon mukaan luonnossa vallitsee selvä hierarkia; eläimet olivat olemassa ihmisen hyödynnettäviksi. Ihmisen ei kuitenkaan tule unohtaa sitä, että eläimet on primaaristi luotu Jumalan kunniaksi ja vasta toissijaisesti ihmisten käytettäviksi.<sup>41</sup> Edelleenkin katolisessa kirkossa eläinten käsitetään palvelevan ihmisen tarkoituksena.<sup>42</sup> Vasta aivan viime vuosina katolinen kirkko on tässä suhteessa ilmeisesti osoittanut olevansa valmis lieventämään kantaansa.<sup>43</sup> Sen kanta on äärimmäisyyksien välimaastossa. Ihmiset ja eläimet eivät ole tasa-arvoisia, mutta ihminen ei toisaalta saa kohdella eläimiä pelkinä ”objekteina”. Kristillisyyteen ja länsimaiseen kulttuuriin on kuitenkin syvälle juurtunut käsitys, että ihminen on ainutlaatuinen olento ja siksi hänen intressinsä ovat merkityksellisempiä kuin muiden elävien organismien.

Ortodoksisen kirkon suhtautumista eläimiin voidaan yleisesti pitää suopeampana kuin katolisen kirkon suhtautumista. Sen traditioihin kuuluu useita kertomuksia siitä, miten petoeläimet eivät vahingoittaneet heidän pyhimyksiään ja miten toisaalta pyhimykset kohtelivat eläimiä hellyydellä ja huolehtivat niiden tarpeista. Eläinten tuominen sisälle

---

<sup>39</sup> Toinen Mooseksen kirja, 23.luku (12. jae): ”Kuusi päivää te työtäsi, mutta lepää seitsemäs päivä, että härkäsi ja aasisi saisivat hengähtää...” ja viides Mooseksen kirja 25.luku (5.jae): ”Älä sido puivan härän suuta.”

<sup>40</sup> Evankeliumi Matteuksen mukaan: 8. luku, jakeet 28-32.

<sup>41</sup> Faggioni 2006.

<sup>42</sup> Katolinen kirkko julistaa uusitussa katekismuksessaan v. 1994: ”Animals, like plants and inanimate things, are by nature destined for the common good of past, present and future humanity.” (Waldau 2006, s. 69-83)

<sup>43</sup> Paavi Johannes Paavali II kehottaa kirjoituksessaan *Solicitudo Rei Socialis* kunnioittamaan olioita, jotka muodostavat luonnollisen maailman “The dominion granted to man by the Creator is not absolute power, nor can one speak of a freedom to ‘use and misuse’, or to dispose of things as one pleases. ...When it comes to the natural world, we are subject not only to biological laws, but also to moral ones, which cannot be violated with impunity.” (John Paul II).

kirkkoihin on kiellettyä. Tästä voidaan kuitenkin poiketa vakavien vaarojen uhatessa. Omistaja voi pelastautua yhdessä eläintensä kanssa kirkkoon. Ortodoksinen kirkko katsoo velvollisuudekseen palauttaa luonnon, eläinten ja ihmisen välisten suhteiden harmonian.<sup>44</sup>

Protestanttien kaksi pääperiaatetta ovat seuraavat: (1) Eläimet ovat Luojan luomuksia kuten ihminenkin. Sen takia ihmisen tulee kohdella eläimiä kunnioituksella ja suojella niitä kaikelta huonolta kohtelulta. (2) Vain ihminen on Jumalan kuva ja siksi hallitsee eläimiä. Periaatteet ovat siis samat kuin katolisuudessa. Eläinten tarpeeton tappaminen loukkaa niiden oikeuksia. Se on Luojan tahdon vastaista. Ihmisellä on kuitenkin oikeus tappaa eläin tai vahingoittaa sitä, jos eläin vaarantaa ihmisen hengen, eläimestä saadaan ihmiselle ravintoa tai eläintä tarvitaan kokeissa, joiden avulla voidaan edistää ihmisten terveyttä. Näin eksplisiittisesti on ilmaistu oikeutus tehdä eläinkokeita. Myös geenimuunneltujen eläinten luominen ja käyttö on oikeutettua tähän tarkoitukseen. Kaikessa on kuitenkin pyrittävä minimoimaan eläinten kärsimykset.<sup>45</sup>

Kristillisyydellä, juutalaisten uskonnolla ja islamilla on yhteiset juuret ja niiden perussuhtautuminen eläimiin muistuttaa toisiaan. Juutalaisuudessa on kiellettyä, että eläimille aiheutetaan kärsimystä. Talmudissa, Tooran ja Vanhan testamentin profeettojen selitysteoksessa, todetaan ”*It is forbidden, as a Torah precept, to cause pain to animals*”. Vaikka erityisesti varhaisissa juutalaisissa kirjoituksissa esiintyy mainintoja siitä, että eläimiä tulee kohdella inhimillisesti, eläinuhreja ja rituaaliteurastuksia voidaan silti pitää tällaisesta kohtelusta poikkeavina toimenpiteinä. Rituaaliteurastuksia, joissa veri vuodatetaan pois ilman edeltävää eläimen tainnuttamista, puolustellaan seuraavasti. Se on varsin nopea tappotapa, eikä aiheuta erityistä tuskaa, jos teurastaminen tehdään nopeasti ja varmalla viillolla käyttäen erityisen terävää veistä.<sup>46</sup> Vanhan Testamentin kirjoituksia voi myös tulkita siten, että ne ovat kehoitus vegetarismiin.<sup>47</sup> Edellä kuitenkin todettiin, että Raamattu ei silti selkeästi aseta kasvissyöntiä eläinravinnon edelle.

Islamilaisuudessaakin on rituaaliteurastuksia esimerkiksi Ramadan paastokuukauden päättyessä. Eläinten tappaminen on kuitenkin tehtävä mahdollisimman hienovaraisesti. Niitä teurastettaessa on myös lausuttava Allahin nimi.<sup>48</sup> Allahin luvalla ihmisellä on valta kaikkien eläinten yli ja ihminen voi käyttää eläimiä erilaisiin omiin tarkoituksiinsa.

---

<sup>44</sup> Stavropoulos 2006.

<sup>45</sup> Lehmküler 2006.

<sup>46</sup> Guigui 2006.

<sup>47</sup> Fuchs 2003, s. 224-226.

<sup>48</sup> Forward ja Alam 2003, s. 235-237.

Profeetta Muhammedin määräys on, että siitä huolimatta todellisen uskovaisen tulee kunnioittaa kaikkia luotuja. Koraanin opetuksen mukaan elämillä on oma ”*umma*”, johon ne kuuluvat.<sup>49</sup> Tähän perustuen arabialaisilla oli todellista sympatiaa eläimiä kohtaan ja eettinen järjestelmä edellytti eläinten hyvää kohtelua. Profeetta Muhammedin opetuksissa eläimet tunnustetaan Allahin luoduiksi ja niillä ajatellaan olevan myös sielu niin kuin ihmiselläkin.<sup>50</sup>

### 3.4 Itämaiset uskonnot

Hindulaisuudessa ihminen ja eläimet käsitetään yhtenä osana universaalista ekologista yhteisöä. Ihminen on yksi elämänmuoto ja elämä ihmisenä on yksi jatkumo muiden elämänmuotojen sarjassa. Ihmistä kuitenkin pidetään korkeimpana elämänmuotona, jonka tason saavuttaminen oli edellyttänyt aikaisempien elämänmuotojen hyvää läpikäymistä. Toisaalta taas huono ja arvoton elämä ihmisenä vie yksilön seuraavassa elämänmuodossa ihmistä alemmalle tasolle.<sup>51</sup> Reinkarnaatio-oppi rajoittaa kuitenkin selvästi sitä, miten vapaasti ihminen voi käyttää eläimiä hyväkseen. Miten ihminen voi kohdella jotakin eläintä huonosti, jos se saattaa olla hänen kuollut äitinsä tai isänsä? Aivan poikkeuksetonta ihmisen asettaminen korkeimmalle jalustalle ei kuitenkaan ole. Tästä esimerkkinä on lehmän status pyhänä ja loukkaamattomana eläimenä.<sup>52</sup> Nykyään Intian valtio jopa osallistuu lehmien vanhainkotien ylläpitoon. Lisäksi hindujen jumalista Rama on ollut apinan muodossa, Krishna lehmä, Ganesh on elefantinpäinen jumala ja Hanuman korkeasti kunnioitettu apinajumala. Intian niemimaan ehkä äärimmäisintä uskontoa eläinten kunnioittamisen suhteen edustaa jainalaisuus, jonka kannattajat välttävät aivan jokaisen eläimen tappamista, jopa lakaisten maata kävellessään, jotta he eivät vahingossa tallaisi jonkin hyönteisen päälle. Heidän on jopa oletettu perustaneen jo lähes 2000 vuotta sitten eläinten hoitokoteja ja myöhemmin eläinsairaaloita.

Buddhalaisuudella, mikä on syntynyt myös Intian niemimaalla, on tiettyjä yhtymäkohtia hindulaisten oppien kanssa. Buddhalaisuudessakin reinkarnaatio on keskeinen oppi ja ihminen ja eläimet ovat tämän kautta yhteydessä toisiinsa. Se edellyttää

---

<sup>49</sup> Ali 2006 (*Umma* on käännetty eri lähteissä vähän eri lailla. Lähinnä se tarkoittaa kansakuntaa tai heimoa).

<sup>50</sup> Waldau 2006, s. 73-79.

<sup>51</sup> Waldau 2006, s. 70-72.

<sup>52</sup> Fox, Michael W 2003., s. 238-241.

eläinten kunnioittamista.<sup>53</sup> Vielä voimakkaammin kuin hindulaisuudessa buddhalaisuus korostaa, että syntyminen ihmistä alempana ”subhumaanina” olentona on merkki arvottomasta elämästä ihmisenä. Tästä syystä buddhalaisuudessa ei kunnioiteta eläimiä paljoakaan omina yksilöinä. Kuitenkin nykyään japanilaisissa lääketieteellisissä ja eläinlääketieteellisissä koulutusyksiköissä järjestetään vuosittaisia muistoseremonioita koe-eläimille, joissa rukoillaan eläinten sielujen puolesta.<sup>54</sup>

### 3.5 Antiikin Kreikka ja Rooma

Antiikin Kreikassa eläimiin suhtauduttiin omistajan vallassa olevina esineinä. Eläimet olivat biologisia hyödykkeitä, joita ihminen saattoi vapaasti käyttää tarpeittensa mukaan. Antiikin filosofeilla oli kuitenkin poikkeaviakin ajatuksia. *Plato* (n. 427- n. 347 e.Kr.) ehdotti, että ihmisellä ja elimillä oli aikanaan ollut yhteistä elämää ja ne olivat jopa keskustelleet filosofisista kysymyksistä.<sup>55</sup> Platon koulukuntaan kuuluva oppilas *Aristoteles* (384-322 e.Kr.) asetti kuitenkin ihmisen ylimmäksi luonnon asteikossa (*Scala Natura*). Hän oli myös orjuuden kannattaja ja jaotteli ihmisetkin ominaisuuksiensa ja kykyjensä mukaan. Aristoteleen mielestä eläimet olivat vain ihmisen tarpeita varten, vaikka hän ei tehnytkaan syvää juopaa ihmisen ja eläinten välillä. Molemmilla oli hänen mielestään sielu, kun taas häntä edeltänyt *Herakletus* (n. 540-475 e.Kr.) uskoi sielun olevan vain jumalilla ja ihmisillä.<sup>56</sup> Aristoteles käsitti ihmisenkin eläimeksi, mutta rationaaliseksi eläimeksi. Eläimellisen luontonsa takia ihmisiä ja eläimiä ei kuitenkaan voinut katsoa yhdenarvoisiksi.<sup>57</sup> Ihmisten rationaalisuus mahdollisti esimerkiksi sen, että he kykenivät ymmärtämään hyvän ja pahan merkityksen.

Antiikin Kreikan yleisestä ajattelusta poikkesi kuuluisa matemaatikko *Pythagoras* (n. 582-n. 507 e.Kr.) koulukuntineen. Pythagoras oli kasvissyöjä ja kehotti ihmistä kohtelemaan eläimiä kunnioittavasti, koska hän uskoi kuolleiden sielujen vaeltavan eläimiin.<sup>58</sup> Kreikasta löytyy myös kaikkein vanhin tiedossa olevan rangaistus eläimen

---

<sup>53</sup> Chevassut 2006, s. 139: ”So the failure to take care of animals and respect them, and the fact of making them suffer to massacring them for fun or profit, should also be viewed in evolutionary terms. It quite simply amounts to working against the evolution of the human species.”

<sup>54</sup> Yamashita 1997, s. 101.

<sup>55</sup> Cavalieri 2006, s. 54-68.

<sup>56</sup> Ryder 1983, s. 125.

<sup>57</sup> Aaltola 2004, s. 32.

<sup>58</sup> Singer 1995(b), s. 188-189.

kiduttamisesta, sillä n. 500 e.Kr. mies tuomittiin kuolemaan, koska hän oli nylkenyt villieläimen elävältä. Antiikin Roomassa ajattelu oli yleisesti antiikin Kreikan päävirtausten mukaista. Roomassa teurastettiin julkisissa näytöksissä eläimiä paljon ja julmalla tavalla. On arvioitu, että esimerkiksi Rooman keisarikunnan aikana Colosseumilla saatettiin taistelunäytöksissä tappaa yhdessä päivässä satoja isoja eläimiä niiden taistellessa keskenään tai gladiaattorien kanssa.<sup>59</sup> Roomassa vain jotkin yksittäiset ajattelijat vastustivat tätä käytäntöä, kuten *Cicero* (106-43 e.Kr.) ja etenkin *Plutarkos* (120-46 e.Kr.).<sup>60</sup> Latinalaisissa maissa nykyään järjestettävät härkätaistelut kalpenevat siis täysin näiden Rooman valtakunnan massateurastusten rinnalla. Rooman lakiteoreetikot kuitenkin ratkaisivat kysymyksen eläinten oikeuksista. He määrittelivät, että käsite *jus naturae* (sen mitä luonto on opettanut kaikille eläimille) koskee kaikkia eläviä olioita.<sup>61</sup>

### 3.6 Keski- ja uusiaika

Keskiajalla joitakin eläimiä pidettiin joskus jopa paholaisen ilmentymänä ja niitä kohdeltiin sen mukaisesti. Vaikka paholainen ei olisikaan ollut itse eläimen hahmossa, niin eläimet olivat ainakin paholaisen palkkalistoilla. Kuvataiteessa paholainen ja demonit kuvattiinkin usein eläinhahmoisina. Jos eläin näytti ymmärtävän ihmisen puhetta, sitä voitiin pitää todisteena siitä, että kyseinen ihminen oli liitossa paholaisen kanssa ja puhui paholaisen kieltä.<sup>62</sup> Kun nykyään eläinten isäntien ja emäntien on tapana jutella lemmikeilleen, niin tuohon aikaan erityisesti nainen olisi näin tehdessään altistanut itsensä vaaraan joutua roviolle. Euroopassa 1300-luvulla oli myös tavallista, että eläimet joutuivat oikeuteen niin kuin ihmiset teostaan ja tuomittiin jopa kuolemaan, jos ne olivat aiheuttaneet vahinkoa ihmiselle.<sup>63</sup> Eläinten katsottiin olevan vastuussa teostaan, niihin voitiin soveltaa samoja oikeudellisia periaatteita kuin ihmisiinkin, niitä voitiin tuomita rangaistuksiin ja panna rangaistukset myös täytäntöön. Aivan poikkeuksetonta eläinten demonisointi ei kuitenkaan ollut. Hyvänä esimerkkinä tästä on pyhään *Fransiskus Assissilaiseen* (1182-1226) liitetty legenda siitä, että hän kykeni puhumaan eläinten kieltä.

---

<sup>59</sup> Singer 1995(b), s. 190.

<sup>60</sup> Plutarchos: ”Tappakaamme eläin, mutta tehkäämme se surullisena ja säälien, eikä vahingoittaen tai kiduttaen, kuten monet nykyään haluavat tehdä.”(Ryder, s. 135).

<sup>61</sup> Rodman 1979, s. 3.

<sup>62</sup> Aaltola 2004, s. 25-26.

<sup>63</sup> Bolliger, s. 10-11.

Hän piti eläimiä sisarinaan ja veljinään, saman Isä Jumalan luomuksina, joiden tulisi voida ihmisten lailla ylistää Jumalaa vapaina kaikesta hyväksikäytöstä. Hän myös uskoi, että eläimilläkin oli sielu ja rukoili armoa kaikille Jumalan luomille.<sup>64</sup> Yksi merkittävimmistä katolisen kirkon vaikuttajista *Tuomas Akvinolainen* (1225-1274) vastusti eläinräökkäystä, mutta hän kuitenkin painotti Mooseksen kirjan näkemyksiä ja vakiinnutti ne osaksi katolisen kirkon perusoppeja.

Ranskalainen *Michel de Montaigne* (1533-1592) ehdotti, että eläimet ovat sekä rationaalisia että moraalisia olentoja.<sup>65</sup> Moraalisuuden ohella rationaalisuus erityisesti muodostui tälle aikakaudelle keskeiseksi olennaiseksi kysymykseksi, jolla pyrittiin ratkomaan ihmisen ja eläinten keskinäisiä arvoja ja suhteita. Tunnettu 1600-luvun ajattelija ranskalainen *René Descartes* (1596-1650) oli filosofi, matemaatikko ja tiedemies. Häntä on kutsuttu nykyaikaisen filosofian perustajaksi. Hän oli rationalisti, joka pyrki järjestelmällisesti epäilemään kaikkea mahdollista. Hänen tavoitteenaan oli löytää varma pohja varmalle tiedolle.<sup>66</sup> Descartesin ajatteluun näyttää voimakkaasti vaikuttaneen se, että hän oli myös harras kristitty. Hänen käsityksensä mukaan kaikista aineellisista olennoista vain ihmisellä oli sielu.<sup>67</sup> Eläimet eivät olleet rationaalisia olentoja, vaan samanlaisia (*machina automata*) kuin mekaaniset kappaleet, joilla ei ole sielua.<sup>68</sup> Koska eläimet eivät kyenneet järkeilyyn perustuvaan toimintaan, eivät osanneet ilmaista itseään kielellisesti, eivätkä olleet tietoisia omasta olemassaolostaan, eläimet olivat siksi vain eräänlaisia automaatteja, joita parhaiten kuvaa nykyajan käsite ”robotti”.<sup>69</sup> Eläimet eivät edes Descartesin mielestä tunteneet kipua, koska niillä ei ollut kieltä, jonka avulla ne olisivat saattaneet ilmaista kivun tunteuksensa.<sup>70</sup> Tällä käsityksellä oli olennaista merkitystä, sillä Descartesin aikana alettiin tehdä tutkimuksia elävillä eläimillä. Koska nukutusaineita ei

---

<sup>64</sup> Ryder 1983, s. 126.

<sup>65</sup> <http://plato.stanford.edu/entries/montaigne>.

<sup>66</sup> <http://plato.Stanford.edu&entries&Descartes/ethics>.

<sup>67</sup> Singer 1995(b), s. 200.

<sup>68</sup> <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/descart.html>: ”Koska eläimillä ei ollut sielua, ne eivät voineet Descartesin mukaan ajatella ja tuntea kipua. Sen vuoksi hän piti hyväksyttävänä eläinten leikkelyä myös elävänä. Hänen ja hänen seuraajiensa oli kuitenkin hämmästyneenä todettava, miten hyvin heidän mekaaniset koe-eläimensä saattoivat jäljitellä tuskan tunteista niin totuudenmukaisesti. Descartesin eläinkokeiden tarkoituksena oli löytää selitykset elimistön eri osien liikkeille ja toiminnalle. Hän uskoi löytävänsä aivoista nekin fysikaaliset ilmiöt, jotka saivat aikaan mielikuvituksen ja muistin. Eläinkokeiden hyväksyminen merkitsi lääketieteen tutkimuksen lisääntymistä ja monipuolistumista.” (Arno Forsius).

<sup>69</sup> Rudacille 2000, s. 20.

<sup>70</sup> Rudacille 2000, s. 201: “My opinion is not so much cruel to animals as indulgent to men – at least to those who are not given the superstitions of Pythagoras – since it absolves them from the suspicion of crime when they eat or kill animals.”



tunnettu, siten väittävä, että eläimet eivät tunteneet kipua, sopi hyvin tutkijoiden pirtaan. Eläimet eivät Descartesin mielestä myöskään kyenneet hallitsemaan intohimojaan, sillä vain sielun avulla ihminen kykeni siihen. Tämä oli hänen mielestään olennainen ihmisen piirre ja hänen viisautensa lähde.<sup>71</sup> Vaikka Descartesin mielestä eläimet eivät ajattele, hän tutki siitä huolimatta myös aivojen toimintaa eläinkokeiden avulla.<sup>72</sup>

Englantilainen *Thomas Hobbes* (1588-1679) oli Descartesin aikainen filosofi. Hänkin korosti rationaalisuuden merkitystä ja katsoi eläinten kielellisen kyvyttömyyden olevan osoitus siitä, että niiden toiminta nojaa ajattelun sijasta vietteihin.<sup>73</sup> Tästä syystä niihin eivät päteneet moraaliset lait, vaan luonnonlait, ja siksi eläinten arvo voitiin määrittää vain niiden tuottamaan hyötyyn perustuen. Hobbesin käsitykset ihmisluonnon erilaisuudesta ovat myös olennaisesti edesauttaneet filosofisen oppisuunnan, filosofisen antropologian, kehitystä.<sup>74</sup> Alankomaissa *Hugo Grotius* (1583-1645) määritteli vanhan Rooman lainoppineiden luoman *jus naturae* –käsitteen täysin ihmiskeskeisesti katsoen, että ei ole mitään perusteita vaatia oikeuden ulottamista eläimiin. Hänen seuraajansa saksalainen *Samuel Pufendorf* (1632-1694) myös selkeästi hylkäsi ajatuksen siitä, että *jus* voisi olla yhteistä ihmiselle ja eläimille.<sup>75</sup> Pufendorfin mielestä vain ihminen tarvitsee pakottavien moraalisten ja legaalisten lakien rajoituksia, sillä ihmisellä on luontaisesti taipumus pahuuteen, kun taas eläinten käyttäytymistä ohjaavat vain nälkä, jano ja sukuvietti.<sup>76</sup> Saksalainen *Gottfried Wilhelm Leibnitz* (1646-1716) korosti myös rationaalisuutta, jonka puuttuminen eläimiltä jättää ne moraalitodellisuuden ulkopuolelle, vaikka hän myöhemmin vähitellen tuli yhä enenevästi anticartesiaaniseksi.<sup>77</sup>

### 3.7 Varhaisia eläinkokeita

Eläinkokeita on varmaankin tehty jo varsin varhain ja ennen kuin niistä on jäänyt mitään dokumentoituja tietoja jälkipolville. Ihminen on uteliaisuuttaan halunnut tietää,

---

<sup>71</sup> <http://plato.stanford.edu/entries/descartes-ethics/> “The chief use of wisdom lies in its teaching us to be masters of our passions and to control them with such skill that the evils which they cause are quite breakable, and even become a source of joy.”

<sup>72</sup> Helle 2003, s. 106.

<sup>73</sup> Aaltola 2004, s. 33.

<sup>74</sup> <http://plato.stanford.edu/entries/hobbes-moral.>

<sup>75</sup> Rodman 1979, s. 3 ja s. 9.

<sup>76</sup> Rodman 1979, s. 16.

<sup>77</sup> <http://britannica.com.edu/EBchecked/topic/335266/Gottfried-Wilhelm-Leibnitz.>

millaisia eläimet ovat rakenteeltaan ja miten niiden elimistö toimii. Filosofit *Alkmaion* (n. 450 e.Kr.) totesi, että aivot olivat ymmärryksen lähde. Hänen päätelmänsä perustuivat eläimillä tehtyihin aistinfysiologisiin kokeisiin, joissa hän osoitti aivojen ja aistinelinten välisen yhteyden.<sup>78</sup> *Herophilos* (335-280 e.Kr.), jota on sanottu anatomian isäksi, teki ihmisten ruumiista lukuisia anatomisia päätelmiä, mutta leikkeli myös eläviä eläimiä.<sup>79</sup> Näin teki ilmeisesti myös *Erisistratos* (304-258 e.Kr.), joka selvitteli useita elimistön fysiologisia ilmiöitä.<sup>80</sup> Antiikin ajan arvostetuin roomalainen lääkäri *Galenos* (129- n. 200 j.Kr.) kehitti edelleen antiikin Kreikan lääketieteen oppeja. Filosofisten pohdiskelujensa lisäksi *Galenos* harrasti anatomiaa, fysiologiaa ja patologiaa. Hän teki leikkelyjä varsinkin sioilla ja apinoilla ja oletti näiden elimistöjen ja niiden toiminnan olevan samankaltainen kuin ihmiselimistön toiminta. Tämä olettamus johti joihinkin ihmistä koskeviin virhepäätelmiin, mutta yleisesti katsottuna *Galenos* oli huomattavasti aikaansa edellä ja osui monissa kohdissa varsin oikeaan päätelmissään, jotka siis perustuivat eläimillä tehtyihin leikkelytutkimuksiin.<sup>81</sup>

*Albertus Magnus* (1206-1280) esitti ”Luonnontieteen tarkoituksena ei ole vain hyväksyä toisten lausumia, vaan tutkia luonnon tekojen syitä” ja hänen periaatteenaan oli, että kokeet olivat ainoa opas.<sup>82</sup> Yksinkertaisissa kokeissa hän mm. osoitti, että salamanteri ei elä tulella.<sup>83</sup> Renessanssiajan yleisnero *Leonardo da Vinci* (1453-1519) teki varsin tarkkoja ihmisen ja eläinten anatomiaa kuvaavia piirroksia, joiden on pakko perustua omakohtaisiin havaintoihin. Myöhemmällä iällään hän muuttui kuitenkin kasvisyöjäksi ja hänen väitetään inhonneen ihmisten julmuutta eläimiä kohtaan ja sanoneen, että ihminen on todella eläinten (petojen) kuningas, koska hänen julmuutensa ylittää kaiken.<sup>84</sup>

Uuden ajan merkittävin anatomi oli *Andreas Vesalius* (1514-1564). Hän teki ihmisten, apinoiden, sikojen ja vuohien leikkelyjä sekä piti anatomian luentoja Padovassa, Bolognassa ja Pisassa. Vesaliuksen pääteos on ”*De humani corporis fabrica libri septem*”, jossa hän saattoi korjata monia Galenoksen yksinomaan eläinten leikkelyistä johtuneita väärinkäsityksiä omien ihmisillä tekemiensä leikkelyidensä avulla.<sup>85</sup> *Francis Bacon* (1561-

<sup>78</sup> [http://www.snl.no/Alkmaion\\_fra\\_Kroton](http://www.snl.no/Alkmaion_fra_Kroton).

<sup>79</sup> <http://www.maclester.edu/~cuffel/herophilus.htm>.

<sup>80</sup> Lorås ja Steifetten: <http://www.nt.ntnu.no/users/clabec/pdf/histperspektiv>.

<sup>81</sup> <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/galenos.html>.

<sup>82</sup> <http://www.newadvent.org/cathen/01264a.htm>: ”*Experimentum solum certificat in talibus*”.

<sup>83</sup> Eläinkokeiden etiikka, s. 10.

<sup>84</sup> Ryder 1983, s. 127: “... truly man is indeed king of beasts for his brutality surpasses all others”.

<sup>85</sup> Forsius 1996(b).

1626) teki myös jonkin verran leikkelyjä eläimillä.<sup>86</sup> Verenkierron periaatteiden selvittäjä *William Harvey* (1578-1657) kunnioitti aluksi vanhoja auktoriteetteja Aristotelesta ja Galenosta, mutta hän oli jo opiskelunsa aikana kiinnittänyt huomiota veren kiertämiseen sydämen kautta. Harveyn muistiinpanoista ilmenee, että hän leikkeli yli 80 eläinlajia. Verenkierron periaate oli selvinnyt hänelle jo vuonna 1616, mutta hän julkaisi havaintonsa kuitenkin vasta vuonna 1628 Frankfurtissa painetussa kirjassaan "*Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus*".<sup>87</sup> Muita eläinten leikkelyitä tehneitä tämän ajan tutkijoita oli jo edellä mainittu René Descartes. Hollantilainen kauppias *Anthony van Leeuwenhoek* (1632-1723) keksi mikroskoopin ja tutki sillä mm. lihaskudoksia. Hän myös ratkaisi ensimmäisenä kudostason verenkierron toiminnan, sillä hän näki veren kiertävän kapillaariverkostossa.<sup>88</sup> *Stephen Hales* (1677-1761) kuvaili teoksessaan "*Haemastaticks*" kokeitaan, joita hän oli tehnyt eri eläinlajien verenkierrosta, erityisesti veren virtausnopeudesta ja verisuonten kapasiteetista.<sup>89</sup>

Myöhemmin, etenkin Ranskassa, tehtiin 1800-luvun alkupuolella melko runsaasti tuskallisia eläinkokeita tajuissaan olevilla eläimillä<sup>90</sup>. Silloinhan anestesiaa ei vielä lainkaan tunnettu. Ranskalainen fysiologi *Francois Magendie* (1783-1855) teki erittäin paljon näitä tutkimuksia ja selvitti erityisesti hermoston toimintaa ja rakennetta. Häntä pidetäänkin kokeellisen fysiologisen tutkimuksen pioneerina. Kuitenkin Magendien kokeet elävillä tajuissaan olevilla eläimillä - jopa hänen yleisölle avointen julkisten fysiologian luentojensa yhteydessä – olivat jo joidenkin aikalaistenkin mielestä tehty varsin brutaalilla ja eläinten kärsimyksistä piittaamattomalla tavalla.<sup>91</sup> Hänen menettelytapansa olivat suuri syy siihen, että sen aikaisessa yhteiskunnassa alkoi herätä vivisektiota vastustavia mielipiteitä. *Claude Bernard* (1813-1878) vakiinnutti kokeellisen eläimillä tehtävän koetavan ja selvitti muun muassa, miten glykogeeni muodostuu ja hajoaa, haiman osuuden ruoansulatuksessa ja vasomotoristen hermojen toiminnan. Kolmannen kuuluisan ranskalaisen tutkijan *Louis Pasteurin* (1822-1895) immunologiset kokeet ja rokotuskeksinnöt perustuivat myös suurelta osin eläimillä suoritettuihin tutkimuksiin.<sup>92</sup> Heitä myöhempi kuuluisa eläinkokeiden tekijä oli venäläinen *Ivan Petrovitsh Pavlov*

---

<sup>86</sup> Orlans 1993, s. 3.

<sup>87</sup> Forsius 1996(a).

<sup>88</sup> [http://enciclopedia.us.es/index.php/Anton\\_van\\_Leeuwenhoek](http://enciclopedia.us.es/index.php/Anton_van_Leeuwenhoek).

<sup>89</sup> <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/252340/Stephen-Hales>.

<sup>90</sup> Tuomisto 2004a.

<sup>91</sup> Helle 2003, s. 107.

(1849-1936), jonka koirilla tekemät ruoansulatuselimistön toimintakokeet ja ehdollisten refleksien tutkimukset johtivat hänelle v. 1904 myönnettyyn fysiologian ja lääketieteen Nobel-palkintoon.

### 3.8 Nykyajan eläinkokeita

Eläinkokeiden määrä lisääntyi huomattavasti 1900-luvulla. Monet lääketieteen ja eläinlääketieteen nykyaikaiset hoidot perustuvat tällä vuosisadalla tehtyihin eläinkokeisiin. Mainitsen tässä vain muutaman niistä merkittävimmän esimerkeiksi, sillä tutkijoiden ja menestyksellisten eläinkokeiden määrä on valtava. Seerumihoidon uranuurtaja saksalainen *Emil von Behring* (1854-1917) osoitti jo 1800-luvun lopulla, että antitoksiinin anto marsuille suojeli ne difteriatoksiinin vaikutuksilta. Näiden kokeiden perusteella noin viidentoista vuoden kuluttua voitiin kehittää rokote ihmisen difteriaa (kurkkumätää) vastaan.<sup>93</sup> Kanadalainen *Frederick Banting* (1891-1941) osoitti 1920-luvun alussa koirakokein, että haimasta voitiin eristää insuliinihormonia, jos sen tuhoutuminen haiman omilla proteolyttisillä entsyymeillä estettiin.<sup>94</sup> Siihen asti diabetes oli ollut tappava sairaus, mutta insuliinin keksimisen myötä sen hoito on vähitellen kehittynyt niin paljon, että diabeetikot voivat usein elää normaalia elämää vanhuuteen asti. Ukrainalaissyntyinen *Selman Waxman* (1888-1973) työtovereineen keksi v. 1943 streptomysiinin,<sup>95</sup> minkä joukko muita tutkijoita osoitti 1940-1950 -luvuilla parantavan tuberkuloosin marsuissa. Vasta sen jälkeen lääkettä kokeiltiin ihmisillä ja se osoittautui pysäyttävän taudin etenemisen myös heillä. Yhdysvaltalainen *Jonas Salk* (1914-1995) käytti Rhesus apinoita eristääkseen polioviruksen ja sen perusteella kehitettiin 1950-luvulla rokote poliota vastaan.<sup>96</sup> Syntyään puolalainen *Albert Sabin* (1906-1993) Yhdysvaltoihin siirryttyään kehitti 1950-luvulla poliorokotetta edelleen sillä tavalla, että sitä voitiin annostella oraalisesti sokeripalalla.<sup>97</sup> Näiden molempien tutkijoiden ansiosta polio on lähes kokonaan hävinnyt länsimaista, vaikka se vielä 1940-luvulla oli vaarallinen kuolemia ja halvaantumisia aiheuttava sairaus. Kirurgisten toimenpiteiden kehittäjistä, jotka ovat

---

<sup>92</sup> Eläinkokeiden etiikka 2000.

<sup>93</sup> [http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/medicine/articles/behring/index.html](http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/articles/behring/index.html)

<sup>94</sup> [http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/medicine/laureates/1923/banting-bio.html](http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1923/banting-bio.html)

<sup>95</sup> <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/waksman.html>

<sup>96</sup> <http://www.achievement.org/autodoc/page/sal0bio-1>

<sup>97</sup> <http://www.cincinnatichildrens.org/about/history/sabin.htm>

käyttäneet eläimiä, voidaan ottaa esille yhdysvaltalainen *Albert Starr* (1926-), joka koirilla v. 1960 suorittamallaan kokeilla kehitti vaurioituneiden sydänläppien korvaamistekniikoita.<sup>98</sup> Tällä hetkellä tutkimusten polttopisteessä on erityisesti rokotekehitys immuunikatoon, jossa on pakko käyttää runsaasti kädellisiä koe-eläimiä, koska vain ne ovat tähän tarkoitukseen soveltuva koe-eläinmalli.

---

<sup>98</sup> [http://www.providence.org/together/heart\\_starr.htm](http://www.providence.org/together/heart_starr.htm)

## 4 KYSYMYS ELÄINTEN OIKEUKSISTA

### 4.1 Johdatus kysymykseen eläinten oikeuksista

Onko eläimillä oikeuksia? Monet eläinoikeusajattelijat ovat sitä mieltä, että eläimillä on oikeuksia kuten ihmisillä<sup>99</sup>. Tällainen ajattelu kyseenalaistaa periaatteessa kaiken eläinten käytön käyttötarkoituksesta riippumatta mukaan lukien eläinkokeiden suorittamisen. Niitä ihmisiä, jotka käyttävät eläimiä maataloudessa, turkistarhauksessa tai laboratoriokokeissa, pidetään tällöin julmina ja moraalittomina. Toisaalta ne, jotka näihin toimiin osallistuvat, katsovat vain huolehtivansa ravinnontuotannosta, turkisvaatteiden tuotannosta tai edistävänsä tiedettä ja etsivänsä sairauksien parannuskeinoja. He taas pitävät eläinten oikeuksien puolustajia yltiöhumanisteina, haihattelijoina tai jopa terroristeina, koska heidän aatteittensa katsotaan oikeuttavan eläinten käyttäjiä vastaan tehdyt terroriteot. Juopa näiden kahden ihmisryhmän välillä on kasvanut niin suureksi, että heidän keskinäinen rationaalinen diskurssinsa ei yleensä onnistu.<sup>100</sup> Osapuolet puolustavat mielipiteitään usein melko fanaattisesti ja yksipuolisin perusteluin harkitsematta syvällisesti toistensa näkökohtia ja perusteluja.<sup>101</sup> Erytisesti eläinkokeiden kohdalla tämä vastakkainasettelu on kärjistynyttä. Niiden tarpeellisuutta välttämättöminä pitävät tutkijat ja yksittäisten eläinten kärsimyksiä korostavat ja eläinten oikeuksia ajavat eläinsuojelijat ovat kumpikin linnoittautuneet omiin leireihinsä. Eläinkokeiden näkökulmasta olennainen kysymys on seuraavanlainen. Jos eläimet ovat riittävän samanlaisia ominaisuuksiltaan kuin ihminen, jotta niillä tehtävistä kokeista on saatavissa ihmiseen sovellettavissa olevaa relevanttia tietoa, onko silloin niiden kipu ja kärsimykset otettava ihmisen kanssa tasavertaisesti huomioon? Onko silloin oikeutettua altistaa koe-eläimet kokeisiin, jotka hyödyttävät vain ihmistä itseään? Kokeissa eläimet altistetaan toimenpiteille, mitkä ovat niille luonnottomia ja jotka usein aiheuttavat niille kärsimyksiä ja kaikki se tehdään tarkoituksellisesti. Ihmiset ovat dominoiva rotu maailmassa ja siksi heillä on tilaisuus

---

<sup>99</sup> Aaltola 2004.

<sup>100</sup> Cohen ja Regan 2001, s. 14.

<sup>101</sup> Rowan 1996, s. 104: "Thus, opponents will talk of torturing animals in laboratories (implying some level of sadistic motivation among scientists) and scientists will refer to animal activists in similarly unflattering terms. Both sides also tend to take refuge in relatively absolute positions when they are confronted by the media, or under threat or seeking public support. It is not easy to develop a reasonable dialogue that leads to practical policy solution under such circumstances. In addition to the unflattering attitude of each side for the other, there is no shortage of people on both sides who hold strong ethical positions and such views

kohdella eläimiä niin kuin vain haluavat. Voivatko he silti kohdella eläimiä tavalla, mikä aiheuttaa niille kärsimyksiä? Voivatko he kasvattaa eläimiä pelkästään kokeisiin, joista on kärsimyksiä näille eläimille ja hyötyä vain ihmiselle itselleen tai muille eläinyksilöille? Näiden kysymysten punninnassa on otettava huomioon kaksi keskeistä asiaa: toisaalta kokeiden tuottama tieteellinen hyöty ihmiskunnalle ja eläimille ja toisaalta kokeiden eettisyys.

Helsingin julistus<sup>102</sup> korostaa ihmisellä suoritettavissa kokeissa koehenkilöiden integriteetin kunnioittamista ja heidän suojaamistaan henkisiltä ja fyysisiltä haitoilta. Eläinkokeiden etiikasta on siinä vain lyhyt maininta ”Koe-eläinten hyvinvoinnista tulee huolehtia.” Voivatko tutkijat poiketa niistä eläinten kohtelun eettisistä normeista, joita kaikkien muiden tulee kunnioittaa? Onko tutkijoilla moraalinen oikeus hankkia uutta tietoa, vaikka silloin eläinkokeissa rikottaisiin yleisesti hyväksytyjä eettisiä normeja? Saksalainen filosofi *Jürgen Habermas* (1929-) kutsuu tiedonhankintaan kuuluvia vaatimuksia tiedonintresseiksi. Tutkimukset ovat vastus näihin tiedonintresseihin. Hänen teesinsä on, että tiedonintressit kuuluvat erottamattomana osana tiedonhankintaan, koska tietoa tarvitaan. Ne ohjaavat, millaisia tutkimustapoja valitaan.<sup>103</sup>

Eläimistä huolta kantavat organisaatiot ja henkilöt voidaan ryhmittää kahteen kategoriaan: (1) Järjestöt ja niiden jäsenet, jotka ovat huolissaan vain siitä, että eläimiä kohdellaan niin humanilla tavalla kuin mahdollista. He eivät ehdottomasti vastusta eläinkokeita. Niissä olisi vain käytettävä mahdollisimman vähän eläimiä ja vain silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä. (2) Yksilöt ja organisaatiot, jotka ajavat eläinten oikeuksien todellista tunnustamista. Heidän kantansa on, että eläimillä on samat moraaliset oikeudet kuin ihmisilläkin. He vastustavat ehdottomasti kaikkia eläimillä suoritettavia kokeita. Nämä eläinaktivistit ja heidän järjestönsä ovat karkeasti jaettavissa kolmeen ryhmään, laillisin keinoin toimivat, militantit ja terroristit,<sup>104</sup> kuten jo edellä olleesta tarkastelusta on johdettavissa.

1800-luvulla saivat alkunsa eläinsuojelujärjestöt, joiden tavoitteena oli estää eläinten altistaminen tarpeettomille kärsimyksille. Kuitenkin vasta 1970-luvulla syntyivät nykyiset eläinoikeusjärjestöt, joiden tavoitteena oli saada tunnustus sille, että eläimillä olisi

---

are also more likely to be published by the media because stark opposition is perceived to make for a better story in the age of the ten-second sound bite than subtle arguments and nuanced differences.”

<sup>102</sup> Helsinki Declaration 1989.

<sup>103</sup> <http://plato.stanford.edu/entries/habermas>

<sup>104</sup> American Medical Association White paper 1988.

oikeuksia niin kuin ihmisilläkin. Eläinten oikeuksien olemassa oloa on perusteltu<sup>105</sup> ja niiden olemassaolo on kiistetty.<sup>106</sup> Molemmat mainitut kannanotot ovat arvovaltaisten filosofian professoreiden esittämiä. Koko keskustelu eläinten oikeuksista sai varsinaisen alkunsa australialaisen filosofin *Peter Singerin* (1946-) (nykyään: filosofian professori, Princeton University) klassisesta v. 1975 ilmestyneestä kirjasta ”*Animal Liberation*”<sup>107</sup>, joka on sittemmin myös suomennettu v. 1991 nimellä ”*Oikeutta Eläimille*”. Kuitenkin jo 1800-luvun lopulla englantilainen kirjoittaja *Henry Stephens Salt* (1851-1939) oli esittänyt käsitteen ”eläinten oikeus”. Hänen yksinkertainen primaari argumenttinsa oli ”Eläimillä on oikeuksia, jos ihmisilläkin on”.<sup>108</sup> Salt vastusti kokeita varten kasvatettujen eläinten käyttöä moraalisiin perustein.<sup>109</sup> Hänen kirjoituksensa eivät kuitenkaan vielä sytyttäneet mitään runsaampaa keskustelua tästä teemasta. Hieman ennen Singerin klassikoksi muodostuneen kirjan ilmestymistä julkaistiin myös samaa aihepiiriä käsittelevä kirja ns. Oxford-ryhmän toimesta.<sup>110</sup> Kysymys eläinten mahdollisista oikeuksista on noussut myös useiden filosofien pohdinnan kohteeksi maailmalla. Erityisesti Yhdysvalloissa, Kanadassa, Britanniassa ja Australiassa yliopistojen filosofian opettajat ovat runsaasti käsitelleet kysymystä eläinten oikeuksista ja enemmistö heistä on tukenut eläinten vapautusliikkeen päämääriä.

Eläinten väitetyt oikeudet ovat merkityksellisiä myös eläinkoetoiminnan kannalta. Nykymaailman aikaan on yleisesti hyväksyttyä, että eläinten humaaniin kohteluun on moraalisia perusteita, vaikka eläimet eivät ole itse vastuullisia omista teoistaan. Voidaan ajatella, että eläimillä on moraalista merkitystä ihmisen moraalisen merkityksen ohella. Näin riippumatta siitä, katsotaanko eläimillä olevan moraalisia tai juridisia oikeuksia. Tällaisella teoreettisella pohdiskelulla on vaikutuksia siihen, millaisia kokeita eläimillä voidaan tehdä, vai voidaanko eläimillä ylipäänsä tehdä tieteellisiä kokeita. Oma erityiskysymyksensä on, voidaanko kokeita tehdä ihmisen lähisukuisilla eläinlajeilla, kädellisillä. Niitä on paljon käytetty monen tyyppisissä kokeissa, koska niiden ominaisuudet ja elimistön vasteet oletettavasti ovat hyvin samanlaisia kuin ihmiselläkin.

---

<sup>105</sup> Regan 1983.

<sup>106</sup> Cohen 2001.

<sup>107</sup> Singer 1975.

<sup>108</sup> Salt 1894: "I saw deep in the eyes of the animals the human soul look out upon me."

<sup>109</sup> Salt 1984: "Visectors, who breed guinea-pigs for experimentation ... may say, can a few hours of suffering be set in the balance against the enormous benefit of life? In fact, if we once admit that it is an *advantage* to an animal to be brought into the world, there is hardly any treatment that cannot be justified by the supposed terms of such a contract." (Regan and Singer, s. 185).



Erityisesti apinat ovat olleet käytössä lääketieteellisissä tutkimushankkeissa, joissa on kehitetty rokotteita tai testattu uusia lääkkeitä. Apinoilla tehdyistä kokeista on todennäköisesti odotettavissa ihmisen kannalta kaikkein relevanteinta tietoa. Kädelliset eläimet ovat kuitenkin kiistatta älykkäitä olentoja, joilla on selkeät sosiaaliset ryhmärakenteet ja käyttäytymisnormit. Tästä syystä monet ovat vastustaneet niiden käyttöä kokeissa eettisin perustein.<sup>111</sup> Esimerkiksi Espanjan parlamentin ympäristövaliokunta on päättänyt 25.6.2008, että ihmisille geneettisesti lähisukuisille ihmisapinoille annetaan lakisääteinen oikeus elämään ja vapauteen.<sup>112</sup> Geeniteknisissä kokeissa on osoitettu, että esimerkiksi simpanssin ja ihmisen geneistä 99% on niille yhteisiä, vaikka lajien ilmiäsuojelulain luominen on kuitenkin peruuntunut.<sup>113</sup>

## 4.2 Eläimillä on oikeuksia

Peter Singer perustelee kirjassa *Animal Liberation* käsityksiään *Jeremy Benthamin* (1748-1832)<sup>114</sup> ja *John Stuart Millin* (1806-1873)<sup>115</sup> sekulaarisen utilitarismin periaatteilla.<sup>116</sup> Utilitarismin perusajatuksena pidetään sitä, että teon oikeus perustuu sen seurausten arvoon. Teko on oikea, jos sen seurauksena kaikille teon vaikutuksen alaisille yksilöille aiheutuu enemmän onnellisuutta kuin minkään muun teon seurauksena.

---

<sup>110</sup> Godlovich, Godlovich ja Harris, 1972.

<sup>111</sup> Wilkins 1997, s. 91.

<sup>112</sup> Aamulehti 2008.

<sup>113</sup> Suomalainen Espanjassa 2009.

<sup>114</sup> Bentham määrittelee moraalisen filosofiansa seuraavin käsittein: "the greatest happiness principle" ja "the principle of utility". Näistä hän kirjoittaa: "By the principle of utility is meant that principle which approves or disapproves of every action whatsoever, according to the tendency which it appears to have to augment or diminish the happiness of the party whose interest is in question: or, what is the same thing in other words, to promote or to oppose that happiness." <http://www.iep.utm.edu/b/bentham.htm#H4>.

<sup>115</sup> Mill kirjoittaa teoksessaan *Utilitarianism* (1861): "It offers a candidate for a first principle of morality, a principle that provides us with a criterion distinguishing right and wrong". Edelleen hän lausuu seuraavaa: "Actions are right in proportion as they tend to promote happiness; wrong as they tend to produce the reverse of happiness. By happiness is intended pleasure and the absence of pain; by unhappiness, pain and the privation of pleasure." <http://www.iep.utm.edu/m/milljs.htm#SH2d>.

<sup>116</sup> Utilitarismi on ollut olennainen perusta yleisemminkin lääketieteellisessä ajattelussa: " ... a philosophy which has played a major role in the medical debate and which is regarded by many as underpinning modern ethical medicine". (Mason ja Laurie 2006, s. 5).

Viktoriaaninen, Benthamia ja Milliä hieman nuorempi filosofi *Henry Sidgwick* (1828-1900) ehdotti, että sopivan sosiaalisen hyvinvoinnin mittana voisi olla keskimääräinen hyöty kerrottuna hyötyvän populaation koolla.<sup>117</sup> Nämä kaikki ajattelijat korostivat yhteiskunnallisen tasavertaisuuden merkitystä korostaen tekojen seurauksia. Johtavana periaatteena on intressien tyydyttämisen maksimointi maailmassa tasapuolisesti. Jeremy Benthamin klassiseksi tullut kysymyksenasettelu eläimien suhteen oli ”The question is not Can they *reason*? nor Can they *talk*? but Can they *suffer*?”,<sup>118</sup> mitä voidaan tavallaan pitää eläinetiikan käänteen tekevänä virstanpylväänä.<sup>119</sup> Nykyään tuskin kukaan voi kiistää ainakin korkeampien eläinlajien kykyä aistia kipua. Koe-eläimiä käyttävillä tutkijoilla itsellään on tästä runsaasti omakohtaista kokemusta, kuten tunnettu kivuntutkija *Richard Serjeant* on osuvasti jo vuosia sitten kuvaillut.<sup>120</sup> Eläinten on osoitettu muistavan niille aiheutuneen kivun ja reagoivan tällöin jo ennakolta niihin tilanteisiin, joissa ne ovat kokeneet kipua. Ei ole mitään perusteita olettaa, että kivunaistiminen olisi kvalitatiivisesti tai kvantitatiivisesti erilaista toisaalta ihmisellä ja toisaalta nisäkkäillä tai linnuilla. Kipuvasteiden perusteella on vaikeata, jopa mahdotonta, tehdä asiasta luotettavia päätelmiä. Jos eläin kokee kipua, se on legitimi peruste moraalille pohdinnalle.<sup>121</sup> Peter Singer asettaa myöhemmin hyvin selkeäsanaisesti moraalisen pohdiskelun rajaksi juuri kyvyn aistia kipua ja mielihyvää.<sup>122</sup> Utilitaristisesti ajatellen eläimen ja ihmisen tuska ja kivun aistiminen ovat samanarvoisia ja ne on punnittava yhdessä populaatioiden koon huomioon ottaen. Tämä tarjoaa suojaa eläimille.

<sup>117</sup> “The appropriate measure of social welfare is average utility multiplied by the size of the population.” <http://cepa.newschool.edu/het/profiles/sidgwick.htm>.

<sup>118</sup> Singer 1975, s. 14: ”The basic signals we use to convey pain,... are not specific to our own species. The statement ‘I am in pain’ may be one piece of evidence for the conclusion that the speaker is in pain, but is it not the only possible evidence, ...”

<sup>119</sup> Ruh 1997, s. 113.

<sup>120</sup> Serjeant 1969, s. 72: ”Every particle of factual evidence supports the contention that the higher mammalian vertebrates experience pain sensations at least as acute as our own. To say that they feel less because they are lower animals is an absurdity; it can easily be shown that many of their senses are far more acute than ours - visual acuity in certain birds, hearing in most wild animals, and touch in others; these animals depend more than we do today on the sharpest possible awareness of a hostile environment. Apart from the complexity of the cerebral cortex (which does not directly perceive pain) their nervous systems are almost identical to ours and their reactions to pain remarkably similar, though lacking (so far as we know) the philosophical and moral overtones. The emotional element is all too evident, mainly in the form of fear and anger.”

<sup>121</sup> Rollin 1992, s. 66.

<sup>122</sup> Singer 2004, s. 80: ”The only acceptable limit to our moral concern is the point at which there is no awareness of pain or pleasure and conscious preferences of any kind. That is why pigs are objects of moral concern, but lettuces are not.”

Peter Singer laajensi aikaisempien filosofien tasapuolisuuden vaatimusta siten, että siinä on otettava huomioon sekä ihmiset että eläimet. Hän ei varsinaisesti korostanut eläinten oikeuksia tai ei edes väittänyt eläimillä olevan oikeuksia, mutta painotti, että eläinten ja ihmisten intressit on otettava tasavertaisesti huomioon. Tätä tasavertaista huomioonottamista voidaan kritisoida, koska eihän eläimiltä voida kysyä, millaisia niiden intressit ovat. Eläinten intressien hahmottamisen on tapahduttava ihmisen käsitysten kautta. Se ei ehkä kuvasta niitä käsityksiä, millaisia eläimillä itsellään asiasta on. Voidaan otaksua, että tuntevilla eläimillä on ainakin intressi elämään, intressi siihen, että ne eivät kärsi kipua, tuskaa ja pysyvää haitta, ja mahdollisesti intressi vapauteen ja lajinomaiseen käyttäytymiseen. Ainakin niillä eläimillä, joiden lajinomaista käyttäytymistä on vaeltelu vapaana luonnossa, intressinä on olla muualla kuin ahtaassa häkissä. Kokeita varten kasvatetuilla eläimillä on vain rajoitustasi tilaa liikkua ja niillä on hyvin vähän tekemistä. Usein ne eivät voi muodostaa sosiaalisia ryhmiä, koska niitä saatetaan pitää yksin häkeissään. Huonot elinolosuhteet aiheuttavat eläimille stressiä, joka ilmenee esimerkiksi stereotyyppisenä käyttäytymisenä. Kivun välttäminen on tyyppillistä kaikille eläimille, joilla on riittävän korkealle kehittynyt hermosto. Vaikka pikkujyrsijät, rotat ja hiiret, eivät oletettavasti kärsi huomattavassa määrin kipua, jos ne tapetaan hyvin nopeasti, niillekään ei silti saa aiheuttaa tarpeetonta kipua ja kärsimystä.

Kädellisiä usein kohdellaan kaikista muista eläimistä poikkeavasti, koska ne muistuttavat eniten ihmistä itseään. On vaikeaa todeta sellaisia laadullisia eroja, jotka erottaisivat ihmisen näistä lähimmistä eläinsukulaisistaan. Kädellisille on tyyppillistä sosiaalisuus. Useiden tutkijoiden mielestä voidaan puhua myös kädellislajien kulttuurista. Apinaryhmä, mikä vielä muodostaa toimivan yhteisön, käsittää korkeintaan 70 yksilöä.<sup>123</sup> Ihmisellä vastaavan ryhmän koko on keskimäärin 150 yksilöä. Sosiaalisen käyttäytymisen edellytyksenä eläinten keskuudessa näyttäisi yleisesti olevan isoaivojen kuorikerroksen koko. Mitä suurempi se on, sitä suuremman sosiaalisen yhteisön eläimet voivat muodostaa. Kokeita varten pyydystetyillä tai niitä varten kasvatetuilla apinoilla ei ole mitään mahdollisuutta ylläpitää niille lajityypillistä sosiaalista yhteisöä, vaikka yksittäisille apinoille voidaankin tarjota erilaisia virikkeitä. Tilannetta voidaan verrata eristysseleissä pidettyihin ihmisvankeihin. Apinoiden kohdalla tilanne on kärjistynein, mutta myös muiden koe-eläinten kohdalla häkkiolosuhteet tarjoavat melko vähän mahdollisuuksia

---

<sup>123</sup> Turunen, Seppo 2004.

lajityypilliseen elämään. Koe-eläimillä on todennäköisesti tylsää ja toimetonta häkeissään ilman mitään virikkeitä. Viime vuosikymmeninä tähän asiaan on kuitenkin alettu kiinnittää huomiota ja koetettu keksiä siihen parannuksia.

Koe-eläinten elintilojen tulisi tarjota jokaiselle eläinlajille sopiva ympäristö, jossa eläimien olisi mahdollista tyydyttää lajilleen tyypillisiä käyttäytymistarpeita. Toistaiseksi tässä ei ole kuitenkaan onnistuttu kovinkaan hyvin. Lajityypillisiä käyttäytymisiä ei aina tunneta riittävästi ja niiden toteuttaminen koetilanteissa tuntuu mahdottomalta. Jo pelkästään riittävän liikkumatilan suominen on vaikeaa. Häkkitiloja on tosin suurennettu jonkin verran minimihäkkitilavaatimuksilla. Myös eläimiä on pyritty pitämään ryhmissä, mutta kaikkien eläinlajien kohdalla se ei ole mahdollista. Eläimet tappelevat keskenään ja voivat tappaa toisensa. Virikkeiden avulla on tarkoitus tuoda vaihtelua koe-eläinten elämään. Ne lisäävät eläinten vireyttä, mutta ne voivat myös vaikuttaa yllättävästi eläinten fysiologisiin vasteisiin, lisätä koetulosten hajontaa ja siksi aiheuttaa tarpeen lisätä kokeissa käytettävien eläinten määrää.<sup>124</sup>

Myöhemmässä kirjoituksessaan Peter Singer jopa melko selkeästi sanoutui irti filosofisin perustein käsitteestä eläinten oikeudet. Ne eivät ole hänen mielestään edes mitenkään tarpeen, jotta voidaan eliminoida esimerkiksi laboratorioissa eläimiin kohdistuvat julmuudet.<sup>125</sup> Ihmisen ja eläimen intressit eivät useimmiten ole mitenkään samat, vaan niitä on arvostettava kummankin omista lähtökohdista käsin. Yksilön etu tulee punnita kyseisen yksilön ominaisuuksien perusteella, ei sen vuoksi, että yksilö kuuluu johonkin käsitteelliseen luokkaan. Laji ei ole merkityksellinen, kuten ei myöskään rotu tai sukupuoli. Merkityksellistä on se, että olio, ihminen tai eläin, on tunteva (*sentient*), jollaisina hän pitää niitä, joilla on selkeästi olemassa keskushermosto, erityisesti nisäkkäitä ja linnut.<sup>126</sup> Singerin mukaan esimerkiksi nisäkkäillä, joilla on sisäisen arvo, on *prima facie* oikeus kunnioitukseen ja hyvinvointiin. Tämä ei kuitenkaan edellytä samanlaista kohtelua,

---

<sup>124</sup> Voipio 2003.

<sup>125</sup> Singer 1987, ss. 3-14: "This essay explains why I do not, philosophically, accept the animal rights approach."..."Attributing rights to animals is not, of course, the only way of changing their moral status. One can also ground the case for change on the fact that animals have interests."... "The most impressive case for animal rights published so far is unable to provide adequate grounds for moving beyond the equal consideration stance, to a view based on rights. In the absence of any such grounds, there is no case for attributing rights, rather than equal consideration, to animals."

<sup>126</sup> Niiden eläinlajien määrittäminen, jotka Singerin mukaan ovat "sentient", on jossakin määrin problemaattista. Singer on selvästi ihmiskeskeinen ajatusrakennelmassaan, kun hän pitää erityisesti tällaisina nisäkkäitä ja lintuja. Selkeästi osoitettavissa olevan keskushermoston puuttuminen ei ole ehdottomasti osoitus siitä, että eläin ei ole tunteva. Hajautetun hermorakenteen omaavat voivat olla myös tuntevia. (vrt. myös Regan 1979, s. 200).

koska kullekin eläinlajille ominaiset intressit eivät ole samat. Singerin utilitarismi sisältää kolme kohtaa: (1) hyöty, (2) hyödyn maksimointi, ja (3) tasavertaisuus.

Singerin utilitarismi on siis selkeästi seurausetiikkaa ja sisältää perusajatuksena kärsimysten minimoinnin. Hänen ajattelussaan hyöty merkitsee onnellisuutta tai nautintoa. Moraalisen toiminnan tavoite on onnellisuuden tai nautinnon lisääminen. Singerin vaalima ajatus kuitenkin on, että moraalisenä tavoitteena ei ole pelkästään hyödyn tai onnellisuuden lisääminen, vaan intressien tai preferenssien tyydyttäminen, jotka ovat yksikön hyvinvointiin liittyviä tarpeita. Eläimiäkin on tällöin kohdeltava moraalisesti arvokkaina yksilöinä. Monet eläinten käyttötavat ovat sellaisia, että ne rikkovat lajille ominaisia intressejä. Niinpä eläinkokeitakaan ei siten saisi tehdä, koska ne ovat moraalisesti tuomittavia. Ihmisten on otettava huomioon eläinten intressit aina, kun ihmisen toimenpiteet voivat vaikuttaa niihin vahingoittavasti.<sup>127</sup>

Eläinkokeiden yhteydessä ihmisen ja eläinten intressit ovat ristiriidassa keskenään. Edellä jo todettiin, että kärsimään kykenevillä eläimillä on ainakin yksi intressi, nimittäin olla kärsimättä.<sup>128</sup> Tämän intressiristiriidan ratkaisuksi *Donald VanDeVeer* (North Carolina State University) on ehdottanut sovellettavaksi *two factor egalitarianism* –ratkaisua.<sup>129</sup> Eläinkokeiden teko olisi sallittua, jos kokeista todennäköisesti saatava hyöty ihmiselle tai eläimille on huomattavan suuri, mutta ei muutoin. Singerin mukaan vain harvat eläinkokeet täyttävät tämän edellytyksen. On kuitenkin vaikeata käytännössä ennustaa, millaisesta eläinkokeesta saadaan huomattavaa hyötyä. Siitä ennakkoon tehtävät arvaukset voivat olla virheellisiä. Useinkaan ei edes välittömästi kokeiden päätyttyä voida tehdä luotettavaa arvioita kokeiden tuottamasta hyödystä. Saavutettujen tulosten merkitys selviää usein vasta vuosien tai jopa vuosikymmenien perästä. Lisäksi hyöty ja sen vastakohta vahinko ovat molemmat arvosidonnaisia käsitteitä, joiden objektiivinen mittaaminen on vaikeaa. VanDeVeer pitää liian yksinkertaisena mielipiteenä sitä, että eläinkokeiden tekeminen ei olisi koskaan perusteltua. Samaa mieltä hän on vaatimuksesta, että kokeita eläimillä saisi tehdä vain, jos ne voitaisiin yhtä hyvin tehdä ihmisellä.

---

<sup>127</sup> Fox, Michael Allen 1986, s. 47.

<sup>128</sup> VanDeVeer 1990, s. 300.

<sup>129</sup> VanDeVeer 1979, s. 63-64: Kirjoittaja toteaa muun muassa kahden perusintressin ristiriitatilanteessa sovellettavaksi seuraavaa sääntöä: ”When there is an interspecies conflict of interests between two beings, *A* and *B*, it is morally permissible, *ceteris paribus*:... ”to sacrifice a basic interest of *A* to promote a serious interest of *B* if *A* substantially lacks significant psychological capacities possessed by *B*.”

Singer itse korostaa, että hänen mielipiteensä ovat ns. lajinsuosinnan (speciesism<sup>130</sup>) vastaisia. Lajinsuosinnan ajatusrakennelmaan kuuluu olennaisena osana, että kunkin lajin yksilöt arvostavat oman lajinsa yksilöitä muihin eläinlajeihin kuuluvia enemmän.<sup>131</sup> Ihmiset pitävät yleisesti ihmiskuntaa luonnon huippuna ja tällöin on helppoa suhtautua muihin lajeihin alentuvasti ja korostaa ihmisten ylemmyyttä. Tällöin myös kädellisiä, erityisesti ihmisapinoita, arvostetaan muita eläinlajeja enemmän. Lajinsuosinnan hyväksyminen antaa yksinkertaisen vastauksen esimerkiksi siihen, miksi vegetatiiviseen tilaan taantunut ihmisyksilö silti omaa inherentin arvonsa ihmisenä. Myös ihmislapsi on moraalisestikin katsoen arvokkaampi yksilö kuin jonkin toisen eläinlajin jälkeläinen. Samoin omaan sukuun tai perheeseen kuuluvia yksilöitä arvostetaan enemmän kuin vieraita. Esimerkiksi yhtenä äidinrakkauden ilmentymänä tällainen ajatusrakennelma on helposti hyväksyttävissä. Myös oman lemmikkikoiran kohtelu on varmasti erilaista kuin se, millä lailla koiranomistaja kohtelee puutarhansa hedelmäpuiden juuristoa tuhoavia myyriä. Lajinsuosinnan vastustajat rinnastavat kuitenkin tämän suhtautumistavan rasismiin.<sup>132</sup> Rinnastus ei ole loogisesti aivan onnistunut, vaikka se kyllä on palvellut hyvin lajinsuosinnan vastustamista. Rasismissa on kyse siitä, että silloin asetetaan periaatteessa kyvyiltään ja ominaisuuksiltaan saman potentiaalin omaavat ihmisyksilöt keskenään eriarvoiseen asemaan, kun taas eliölajien väliset ominaisuuksien erot ovat kiistattomat.

---

<sup>130</sup> Termillä "speciesism" ei ole vielä vakiintunutta suomenkielistä käännöstä. Siitä on myös käytetty termejä "lajismi" (esim. Streng 1999) ja "lajisorto" (esim. Vilka 1998). Lajismi on lyhyt ja iskevä sana, mutta se ei sisällä suoranaisesti mitään arvolatausta. Lajisorto on sävyltään pelkästään negatiivinen ja rinnakkainen esimerkiksi sanan rotusorto kanssa. Vilka rinnastaakin lajisorron ja rotusorron toisiinsa "Molemmat ovat ulkonäköön perustuvia ennakkoluuloja. Jos toinen yksilö näyttää erilaiselta, niin hänet luokitellaan kuuluvaksi moraalin ulkopuolelle. Moraalinen huolenpito tulisi ulottaa muiden rotujen lisäksi muihin eläinlajeihin. Spesismi ja rasismi (samoin kuin seksismi) eivät ota huomioon syrjäjän ja syrjittyjen yhtäläisyyksiä tai aliarvioivat sitä. Molemmissa syrjinnän muodoissa näkyy piittaamattomuus muiden intresseistä ja kärsimyksistä. Samoin kuin hyväksymme biologisen suhteemme eläimiin, yhtä johdosmukaista on hyväksyä eettinen suhteemme niihin." (Vilka 1998, s. 69). Mielestäni lajinsuosinta termi kuvaa kuitenkin parhaiten tilannetta, jossa tietyt eläinlajit (tai ihminen) asetetaan toisia lajeja suositumpaan asemaan. Sen takia olen päättänyt käyttämään sitä tässä kirjoituksessani.

<sup>131</sup> Speciesism on määritelty anglosaksisessa kirjallisuudessa hieman toisistaan poikkeavilla tavoilla. Niiden asiasisältö on kuitenkin melko yhtäläinen. Esimerkiksi "a prejudice or attitude of bias in favor of the interests of members of one's own species and against those of members of other species" (Singer 1975, s. 6), "...assigning a privileged moral status to human beings and, implicitly, assigning a lower status to every other animal, solely on the basis of species membership..." [Regan 2001(a), s. 1709] ja "a failure in attitude or practice, to accord any nonhuman being equal consideration and respect" (Dunayer 2004, s. 5).

<sup>132</sup> Singer 1975, s. 83: "The analogy between speciesism and racism applies in practice as well as in theory in the area of experimentation. Blatant speciesism leads to painful experiments on other species, defended on the grounds of their contribution to knowledge and possible usefulness for our species. Blatant racism has led to painful experiments on other races, defended on the grounds of their contribution to knowledge and possible usefulness for the experimenting race." Tällaisen äärrasismien esimerkkinä mainitaan natsi-Saksan joidenkin lääkäreiden mm. juutalaisilla suorittamat ihmiskokeet.

Singer itse ei kuitenkaan selkeästi samaista ihmisen ja eläimen intressejä keskenään. Hän toteaa vain, että jos ihmisen ja eläimen intressit ovat samanlaatuiset, niitä tulee painottaa samalla lailla.<sup>133</sup> On syytä kuitenkin panna merkille, että Singer ei ole lajinsuosinnan vastarinnassa täysin ehdoton, sillä hänkin asettaa tietyn tasoiset eläimet suositumpaan asemaan muihin verrattuna. Mielestäni hän tällä tavalla itsekin ”syyllistyy” lajinsuosiintaan. Ratkaisevaa hänen mielestään on yksilön tietoisuus itsestään, nykyisyydestä ja mahdolliset tulevaisuuden toiveet.<sup>134</sup> Singer ei näin sanoessaan kuitenkaan aseta ihmistä sellaisten eläinten yläpuolelle, joilla on näitä samoja kykyjä niille ominaisten mahdollisuuksien ja edellytysten rajoissa.<sup>135</sup> Jos jokin eläin kärsii, ei ole moraalista oikeutusta jättää sitä huomiotta.

Singer ei kuitenkaan ensimmäisessä kirjassaan ottanut selkeätä kantaa siihen, onko ihmisellä oikeus tappaa eläin, jos sen voi tehdä aiheuttamatta eläimelle kärsimystä. Hän ei myöskään esittänyt vaatimusta, että ihmiskunnan tulisi *in corpore* ryhtyä kasvissyöjiksi. Eläinten tappamiseen hän kyllä palasi myöhemmissä kirjoituksissaan. Tällöinkin hän edelleen tarkastelee kysymystä utilitaristisesta näkökohdasta.<sup>136</sup> Singer edellyttää, että

---

<sup>133</sup> Singer 199 (b), s. 5: ”When the interests of human and animals are of similar kind, there is no reason to favor the human over the animal.”

<sup>134</sup> Singer 1975, s. 20-21: ”I conclude, then, that a rejection of speciesism does not imply that all lives are of equal worth. While self-awareness, the capacity to think ahead and have hopes and aspirations for the future, the capacity for meaningful relations with others and so on are irrelevant to the question of inflicting pain – since pain is pain, whatever other capacities, beyond the capacity to feel pain, the being may have – these capacities are relevant to the question of taking life.”...”To give just one reason for this difference, to take the life of a being who has been hoping, planning, and working for some future goal is to deprive that being of the fulfillment of all those efforts; to take the life of a being with a mental capacity below the level needed to grasp that one is a being with a future – much less make plans for the future – cannot involve this particular kind of loss.”

<sup>135</sup> Singer 1975, s. 225: ”I have never made the absurd claim that there are no significant differences between normal adult humans and other animals. My point is not that animals are capable of acting morally, but that the moral principle of equal consideration of interests applies to them as it applies to humans. That it is often right to include within the sphere of equal consideration beings who are not themselves capable of making moral choices is implied by our treatment of young children and other humans who, for one reason or another, do not have the mental capacity to understand the nature of moral choice.”

<sup>136</sup> Singer 1979, s. 148: ”... it is wrong to kill any being whose life is to contain, or can be brought to contain, more pleasure than pain. This implies that it is normally wrong to kill animals for food, since we could bring it about that these animals had a few pleasant months or even years before they died – and the brief pleasure we get from eating them would not outweigh this.”, ja s. 152: ”Preference utilitarians count the killing of a being with a preference for continued life as worse than the killing of a being without any such preference.” Hän kuitenkin jatkaa (s. 152): ”For a non-self-conscious being, death is the cessation of experiences, in much the same way than birth is the beginning of experiences. Death cannot be contrary to a preference for continued life, any more than birth could be in accordance with a preference for commencing life.” Edelleen hän kirjoittaa (s. 153): ”... it obviously becomes important to try to decide which animals are self-conscious, in the sense of being capable of desiring to go on living.”, ja ”Given that an animal belongs to a species incapable of self-consciousness, it follows that it is not wrong to rear and kill it for food, provided that it lives a pleasant life and, after being killed, will be replaced by another animal which will lead a similarly pleasant life and would not have existed if the first animal had not been

ravinnoksi tapettava eläin ei kykene odottamaan tai suunnittelemaan elämänsä tulevaisuutta ja kyseinen eläin voidaan korvata samanlaisella toisella eläimellä. Laajennettuna tällainen käsitys voidaan tulkita siten, että eläinkokeita varten hyvissä olosuhteissa kasvatettu eläin voitaisiin käyttää kokeissa, joissa se tapetaan, ja korvata toisella samanlaatuisella eläimellä. Tämä tulkinta myös antaisi vastauksen pohdinnalle, onko oikeutettua kasvattaa koe-eläimiä silloin, kun ilman niiden käyttämistä kokeissa ei näitä eläimiä olisi koskaan edes tuotettu kasvattamoissa. Ne olisivat siis jääneet syntymättä.

Millaisia arvoja eläimillä sitten on? Historiallisesti vanhin käsitys lienee, että eläimillä on arvoa niiden ihmiselle tuottaman hyödyn perusteella (välinearvo). Tuotantoeläinten välinearvo on ilmeinen, mutta myös ihmisen seuralaisena tai lemmikkinä eläimillä on välinearvoa. Toisaalta taas voidaan väittää, että eläimillä on arvoa sen takia, että ihmisillä on velvollisuus kohdella niitä humanilla tavalla ja edistää niiden hyvinvointia (epäsuora arvo). Tämäkin arvostus on ihmislähtöinen. Tämä arvostusperuste on ollut viime vuosikymmenien eläinsuojelulainsäädäntöjen peruste yleensä kaikissa valtioissa. Ajatuksena on myös, että eläinten hyvä kohtelu edesauttaa ihmistenkin välistä hyvää kohtelua. Eläimet voidaan myös käsittää osana ekosysteemiä ja siihen perustuu niiden arvo (osittainen arvo). Tämä käsitys korostaa eläinlajin merkitystä eläinyksilöihin verrattuna. Joidenkin mielestä eläinten arvo liittyy johonkin rajattuun seikkaan, kuten esimerkiksi ihmisen moraaliseen velvollisuuteen välttää kivun tuottamista eläimelle (rajattu arvo). Muutoin eläinten hyväksi käytölle ei ole minkäänlaisia rajoituksia. Ne, jotka korostavat eläinten oikeuksia, usein vetoavat siihen, että eläin on itsessään yksilönä arvokas (itseisarvo). Tällainen käsitys tosiasiallisesti lähentää eläimen arvoa ihmisen arvoon ja onkin voimakas argumentti, kun väitetään eläimillä olevan oikeuksia, joita voidaan rinnastaa ihmisen oikeuksiin.<sup>137</sup>

Itseisarvon käsitteen merkitys vaihtelee eri lähteissä. Sitä voidaan pitää ei-välineellisen arvon tai objektiivisen arvon synonyyminä. Eläin ei ole tarpeellinen tai hyödyllinen jonkin päämäärän takia, vaan se on itsessään arvokas. Eläimellä on arvoa pelkästään sen omien ominaisuuksiensa vuoksi. Itseisarvo voi myös tarkoittaa eläimen

---

killed.” Mielestäni Singer esittää tässä selkeästi lajinsuonnalle tyypillistä argumentointia, vaikka hän itse sen kiistääkin sillä perusteella, että hän ei erottele näissä kirjoituksissa ihmistä tuntevista (sentient) eläimistä. Singerin esittämiä argumentteja on samassa lehden numerossa myös kritisoinut Michael Lockwood.

<sup>137</sup> Aaltola 2004, s. 92-96.



sisäistä arvoa, mikä johtuu sen sisäisestä luonnosta ja on riippumaton kyseisen eläimen suhteesta ihmisiin tai muuhun ympäröivään luontoon.<sup>138</sup> Kyseessä ovat siis ei-relationaaliset ominaisuudet, jotka säilyvät huolimatta muiden olioiden olemassaolosta (heikkotulkinta) tai joita voidaan luonnehtia viittaamatta muihin olioihin (vahva tulkinta). Kaikki nämä eläimille annettavat arvot ovat kuitenkin ihmislähtöisiä, vaikka eivät silti ole välttämättä ihmiskeskeisiä. Eläimen arvo voi perustua sen suhteeseen ihmiseen ilman, että sillä olisi välinearvoa ihmiselle.

Filosofian professori *Tom Regan* (1938-) (North Carolina State University) on runsaasti esillä ollut eläinten oikeuksien puolustaja. Hän kritisoi utilitarismia siitä, että se huomioi ainoastaan lopputuloksen merkityksen.<sup>139</sup> Elävien olentojen nautintojen ja tuskan aritmeettisluontoinen huomioonottaminen voisi myös johtaa hyvin epätasa-arvoiseen lopputulokseen, koska enemmistön intressit ja mielihyvä voittaa vähemmistön intressit. Se voisi johtaa jopa tilanteeseen, jossa enemmistö saa mielihyvänsä kiduttamalla vähemmistöä.<sup>140</sup> Eläimien ja ihmisten nautintojen ja tuskan matemaattinen arviointi ei siten estäisi vähemmistöön jäävien uhraamista enemmistön hyväksi. Tämä on ongelmallista sovellettaessa utilitaristista lähestymistapaa. Regan itse kannattaa lähinnä deontologista etiikkaa. Sen avulla pyritään luomaan moraalisia normeja, jotka opastavat moraalisen toiminnan arvioinnissa. Seuraamusten sijasta on kiinnitettävä huomiota periaatteisiin.<sup>141</sup> Oikea toiminta voi johtaa seuraamuksiin, mitkä voivat olla myönteisiä, kielteisiä tai yhdentekeviä. Siitä huolimatta on meneteltävä oikealla tavalla. Deontologinen etiikka perustuu alkujaan etenkin filosofi *Immanuel Kantin* (1724-1804) eettiseen teoriaan. Kantin tunnetun kategorisen imperatiivin mukaan ihmisellä tulee olla universaalinen hyväksyttävyyys toiminnoilleen ja aikeilleen.<sup>142</sup> Me emme siksi saa pelkästään käyttää hyväksemme muita, vaan muita tulee kunnioittaa omina yksilöinään. Reganin mukaan kaikki yksilöt ovat arvokkaita itsessään (itseisarvoisia). Ne kuuluvat moraaliseen yhteisöön. Hän rajaa asiaa tarkemmin perustelematta tämän moraalisen yhteisön

---

<sup>138</sup> O'Neill 1997, s. 266-268, Aaltola 2004, s. 94, Kumpula 2004, s. 48.

<sup>139</sup> Regan 1983, s. 145: "Consequentialist theories hold that right, wrong, and obligation depend on the value of the consequences of what we do, and **only** on the value of the consequences."

<sup>140</sup> Kumpula 2004, s. 363.

<sup>141</sup> Regan 1983, s. 147: "Nonconsequentialist theories hold that right, wrong, and obligation do not depend only on the value of the consequences, either not at all (extreme nonconsequentialist theories) or not entirely (moderate nonconsequentialist theories)."

<sup>142</sup> <http://udel.edu/~tpowers/deontology2.pdf>.

koostuvaksi kaikista normaaleista nisäkkäistä, mitkä ovat vuotta vanhempia.<sup>143</sup> Tästä syystä hänenkin ajatteluaan voidaan pitää lajinsuosintana ja antroposentrisenä.

Michiganin yliopiston (Ann Arbor) filosofian professori *Elizabeth Anderson* myös korostaa eläinten itseisarvoa.<sup>144</sup> Tämä arvo on muista riippumaton, ei perustu yksilön ominaisuuksiin, vaan olemukseen kokonaisuudessaan. Regan on luonut käsitteen ”*subject of a life*” kattamaan itseisarvoiset yksilöt.<sup>145</sup> Yksilöä on kunnioitettava itsessään, mikä johtaa periaatteeseen, että ei pidä aiheuttaa haittaa itseisarvoiselle yksilölle (haittaperiaate). Moraaliset oikeudet suojaavat yksilöä haitanteolta. Ne ovat universaaleja, tasavertaisia ja pysyviä (luovuttamattomia). Regan asettaa yleisesti ihmiset ja tuntevat eläimet samalle tasolle. Hän vertaa eläimien ja ihmislapsien ominaisuuksia toisiinsa, eikä näe olennaista eroa näiden välillä.<sup>146</sup> Olennaista ovat yksilöiden tajuisuus (*consciousness*), niiden kyky tuntea ja niiden intressit.<sup>147</sup> Regan siis periaatteessa vastustaa lajinsuosimista, mutta hän myöntää kuitenkin ihmisellä olevan velvollisuuksia enemmän ihmisyksilöitä kohtaan kuin eläinyksilöitä kohtaan.<sup>148</sup> Reganin mukaan eläimiä ei tule kunnioittaa hyvää hyvyyttään, vaan niiden oikeuden perusteella tulla kohdelluiksi hyvin ja kunnioittaen niiden itseisarvoa.<sup>149</sup> Hänen mielestään eläinten oikeudet on ”leikattu samasta moraalista

---

<sup>143</sup> Regan 1983, s. 81.

<sup>144</sup> Anderson 2004, s. 277: ”I believe that animals have intrinsic value, that is, value in their own right, not derived from the ways they serve human welfare. Indeed, I believe that living things in general have intrinsic value, as individual organisms and as systematically related in ecosystems and the biosphere as a whole.”

<sup>145</sup> Regan 2001(a), s. 200-204.

<sup>146</sup> Regan 2001(b), s. 100-101: “A common inconsistency concerns beliefs about the moral status of human children, on one hand, and beliefs about the moral status of nonhuman animals, on the other. How should we judge the moral status of nonhuman animals who resemble human children in the relevant respects, that is, those animals who are in the world and aware of it; who experience some things as enjoyable and other as painful; who can be frightened and comforted; who are able to communicate their desires and preferences, their joys and sorrows, and their recognition of those familiar to them and their suspicion of strangers; and who, like human children, have both a unified psychological presence in the world and an experiential welfare over time – in short, those animals who are each the subject of a life that fares well or ill for them, logically independently of how valuable they are to others? If it is wrong routinely to kill or in other ways harm human children having these characteristics merely so that other will benefit, and if this is a sufficient basis for their possessing rights; then how can we avoid reaching the same conclusions with regard to those nonhuman animals who are like these children in the relevant respects? If these children have rights, how can we consistently refuse to recognize the rights of these animals?”

<sup>147</sup> Regan 1979, s. 205: “Acceptance of the consciousness criterion would, like acceptance of the sentience or interests criterion, have the desired consequences sought by the animal rightists: basic moral rights could be extended to many animals, if they are attributed to all humans...”

<sup>148</sup> Regan 1983, s. 293: “No one, not even an animal rights abolitionist like myself, would deny that we have obligations to humans that we do not have to dogs.”

<sup>149</sup> Regan 2003, s. 21.

kankaasta” kuin ihmistenkin oikeudet. Eläimillä ei tule suorittaa lainkaan tieteellisiä kokeita.<sup>150</sup>

Regan korostaa sitä, että tietyt eläimet muistuttavat huomattavasti ihmistä ominaisuuksiltaan.<sup>151</sup> Niillä on moraalinen perusoikeus kunnioittavaan kohteluun. Hänen mielestään ei riitä, että me itse emme loukkaa toisten oikeuksia, meillä on myös *prima facie* velvollisuus auttaa niitä yksilöitä, jotka ovat oikeuksien loukkaamisen kohteena.<sup>152</sup> Hän kritisoi lakeja, jotka on säädetty eläinten suojelemiseksi. Ne eivät hänen mielestään ole riittäviä kahdesta syystä. Ensinnäkin; niissä useimmiten kielletään enemmän tai vähemmän sanatarkasti tarpeeton kärsimysten aiheuttaminen eläimille, erityisesti jos aiheutettu kipu on olennaisen suuri. Tämän luonnollisesti useimmat ihmiset hyväksyvät. Usein kärsimysten aiheuttamiskieltoa on lievennetty esimerkiksi eläinkokeiden osalta siten, että kärsimystä voidaan aiheuttaa, jos se on halutun päämäärän tai tieteellisen tuloksen takia välttämätöntä. Miten arvioidaan käsitteet ”tarpeeton” tai ”välttämätön”? Niiden arvioinnissa mielipiteet voivat perustellusti olla varsin paljon toisistaan poikkeavia riippuen arvioijasta. Toiseksi; lait kyllä kieltävät kärsimysten aiheuttamisen (mainituin varauksin), mutta niissä ei aseteta ihmiselle velvollisuutta edistää toisen eläinlajin (muun kuin ihmisen) intressejä ja hyvinvointia sen omista lähtökohdista käsin.<sup>153</sup>

*Paul W. Taylor* (Brooklyn College) puolustaa Reganin filosofisia näkemyksiä. Hän toteaa, jos yksilöä kunnioitetaan sen itseisarvon takia, se samalla merkitsee, että yksilö omaa moraalisen oikeuden ”*to accept the respect principle is already to accept the existence of a moral right*”.<sup>154</sup> Ihmisen ja eläimen välisissä suhteissa hän korostaa moraalisten oikeuksien olevan loogisesti velvollisuuksia merkittävämpiä. Oikeudet ovat

---

<sup>150</sup> Regan 2001(a), ss. 212-213, “... not larger, cleaner cages. It is empty cages. The best we can do when it comes to using animals in science is not to use them. That is where our duty lies, according to this rights view”, ja edelleen sivulla 213: “Morally, we are never to take the life, invade or injure the body, or limit the freedom of any animal just because we personally or society in general will benefit. If we mean anything by the ascription of rights to animals, we mean this”.

<sup>151</sup> Regan 2001(b), s.42-43: “My position, roughly speaking, may be summarized as follows. Some nonhuman animals resemble normal humans in that, like us, they bring the mystery of a unified psychological presence to the world. Like us, they possess a variety of sensory, cognitive, conative, and volitional capacities. They see and hear, believe and desire, remember and anticipate, and plan and intend. Moreover, as it true in our case, what happens to them matters to tem. Physical pleasure and pain – these they share with us. But they also share fear and contentment, anger and loneliness, frustration and satisfaction, an cunning and imprudence; these an a host of other psychological states and dispositions collectively help define the mental lives and relative well-being of those humans and animals who (in my terminology) are ‘subjects of a life’.”

<sup>152</sup> Regan 1983, vrt. Jamieson 1990, joka voimakkaasti kritisoi Reganin esittämiä perusteluja oikeuksille ja velvollisuuksille.

<sup>153</sup> Regan 2001(b), s. 30-33.

perusta velvollisuuksille. Oikeuksien omaaminen johtaa velvollisuuteen suojella kyseistä yksilöä. *Robert Elliot* (Brisbane College for Advanced Education) myöntää, että monien filosofien on vaikea hyväksyä sitä, että yksilöt, jotka eivät ole ihmisiä, voisivat omata samalla tavalla tai samanasteisia moraalisia oikeuksia kuin ihmiset. Hänen mielestään se pahasti rapauttaa eläinten huomioon ottamista moraalisisina yksilöinä.<sup>155</sup> Vaikka eläimet ovat monella tavalla autonomisia, sitä ei tule korostaa ja käyttää perusteena muiden kuin ihmisten oikeuksien vähättelemissä. *Stephen R. L. Clark* (University of Liverpool) väittää, että vaatimukset eläinten oikeuksista usein merkitsevät vain sitä, että eläimiä ei tule kohdella julmalla tavalla. Hän haluaa suoda eläimille samanlaisen itsensä omistamisen (*self-ownership*) oikeuden kuin ihmisilläkin voidaan katsoa olevan. Tämä ei kuitenkaan ole aivan olennaista. Sitäkin merkittävämpää olisi eläinten historiallisten oikeuksien korostaminen.<sup>156</sup>

Regania pidemmälle ovat vielä menneet filosofian professorit *Bernard Rollin* (Colorado State University) ja *Steven Sapontzis* (California State University) eläinten oikeuksia korostaessaan. Myös Rollin on sitä mieltä, että eläimen oikeudet ovat absoluuttisia, muuttumattomia ja luovuttamattomia.<sup>157</sup> Koska elossa olo on moraalisen objektin perusta, jokaisella eläimellä on oikeus elää. Rollin ei rajoitu antamaan näitä oikeuksia vain selkärankaisille ”korkeammille” eläinlajeilla, vaan muillekin, esimerkiksi hyönteisille. Sapontzis on samoilla linjoilla Rollinin kanssa korostaessaan, että kaikilla olioilla, joilla on intressejä, on myös moraalisia oikeuksia.<sup>158</sup> Eläinten oikeuksien puolustajat tekevät selkeän pesäeron itsensä ja eläinten hyvinvointia ajavien välillä. Heidän mielestään nämä haluavat parantaa eläinten kohtelua vain edistääkseen ihmisen itsekkäitä tarkoitusperiä.<sup>159</sup> Sen sijaan eläinoikeuksia kannattavat haluavat eläimille nimenomaan

---

<sup>154</sup> Taylor 1987, s. 23.

<sup>155</sup> Elliot 1987, s. 86: “Both the view that nonhumans cannot and do not have rights and the view that they have rights of a different order or to a different degree substantially erode the degree to which nonhumans are morally considerable.”

<sup>156</sup> Clark 1987, s. 130: “Historical rights, as defined by the law of nations, and not the law of nature, are what animals, and humans, chiefly need. The abstract rights of self-owners are insufficient to ground a humane order, and themselves take their real strength from a form of society that has been historically developed.”...”Decent treatment of non-human animals, accordingly, should rest upon that vision, not on abstract self-ownership, and the question of their ‘natural rights’ loses its significance.”

<sup>157</sup> Rollin 1992, s. 83: ”...animals have a very basic right, a right that is on a higher level than any particular right, namely, the right to be dealt with of considered as moral objects by any person who has moral principles, regardless of what those moral principles may be!”

<sup>158</sup> Sapontzis 1987, s. 87: ”...all beings with interests of their own are to have the sort of moral respect for and protections of their interests currently enjoyed only by humans.”

<sup>159</sup> Francione 1996(b), s. 31.

oikeutta, ei ihmisen määrittelemää eläinten hyvinvointia ja niiden kärsimysten minimointia.<sup>160</sup>

Kaikkien edellä mainittujen mielipiteitä on voimakkaasti kritisoinut *Joan Dunayer* kirjassaan *Speciesism*. Kun esimerkiksi Singer ottaisi huomioon kaikki ne eläimet, jotka ovat tuntevia (*sentient*) ja joilla on kyky kärsiä ja kokea iloa ja onnellisuutta, niin Dunayer katsoo Singerin syyllistyvän juuri siihen lajinsuosintaan, josta Singer sanoutuu itse irti. Yhtäläiset oikeudet annettaisiin silloin vain joillekin eläimille käyttäen kärsimystä mittapuuna ottamatta huomioon kaikkien eläinten oikeutta elää.<sup>161</sup> Singerin mukaan yhtäläiset oikeudet tulisi antaa ihmisten lisäksi vain muutamille eläimille, apinoille ja mahdollisesti muille nisäkkäille. Dunayer on valmis menemään huomattavasti vielä pidemmälle. Hän ottaisi mukaan äyriäiset, hyönteiset, molluskat ja joukon matoja. Hänen mielestään kaikki ne eläimet olisi katsottava tasa-arvoisiksi, joilla on hermosto. Dynauer kritisoi eläinoikeusfilosofoja siitä, että he kaikki syyllistyvät enemmän tai vähemmän määrin lajinsuosintaan ja nimittää heitä ”uuslajinsuosijoiksi” (*new speciesists*). Rajanveto niiden eläinluokkien välille, joille tulisi suoda oikeuksia ja joille ei tulisi niitä antaa, on vaikeaa, eikä sitä voida (ainakaan vielä) nykyisin käytettävissä olevan tieteellisen tiedon perusteella tehdä.<sup>162</sup> Dynauerkaan ei pysty välttämään katsantokannoissaan lajinsuosinnan elementtejä. Hän rajaa tasa-arvoisiksi vain ne eläimet, joilla on hermosto. Lisäksi hän myöntää voivansa tappaa itsepuolustukseksi pedon, mikä käy hänen kimppuunsa ja asettaa näin oman elämänsä pedon elämää arvokkaammaksi. Toinen eläinten oikeuksien puolustaja *Stephen Best* onkin kritisoinut näitä ja muita Dynauerin kirjan epäloogisuuksia.<sup>163</sup>

Laajennettaessa niiden eläinlajien piiriä, joilla pitäisi olla oikeuksia, tulee vastaan väistämättä pulmia, joita ei ole selkeästi kyetty ratkaisemaan. Voidaan kärjistäen väittää, että jopa Dunayer itsekin edustaa radikaalisine mielipiteineen lajinsuosintaa. Mihin asti

---

<sup>160</sup> Francione 1996(a), s. 43: “... animal rights theory imposes more or different obligations apart from the welfarist admonition to reduce animal suffering. Those who agree with the rights approach explicitly *reject* the notion that human obligations to nonhumans are satisfied by efforts to ‘minimize suffering’. Although it is important to minimize suffering, the goal of the animal rights movement is to secure *justice* for animals by abolishing the institutionalized exploitation that causes the suffering. The nineteenth-century animal welfarist was, like the new welfarists, concerned to ‘minimize’ suffering, but, as the commentators are agreed, the animal rights movement differs from the animal welfare movement precisely in that it rejects the contention that alleviation of suffering alone can satisfy the human obligation to animals.”

<sup>161</sup> Dunayer 2004, s. 77.

<sup>162</sup> Rogers ja Kaplan 2004, s. 179-196.

<sup>163</sup> Best: <http://www.drstevebest.com/Essays/GapsInLogic.htm>

eläimille (olioille) kuuluvat oikeudet ulottuisivat? Olisiko ne systemaattisuuden vuoksi ulotettava kaikkiin eläinlajeihin, jopa esimerkiksi meduusoihin ja loisiiin asti? Miksi pitäisi rajana pitää hermoston olemassa oloa? Jos tärkeää on vain oikeus elää, eikö myös muillakin eläinlajeilla ole tätä oikeutta? Entä bakteerit? Tulisiko raja vetää eläinten ja kasvien väliin vai olisi oikeudet käsitettävä tätäkin laajemmin? Eläinten oikeuksien puolustajien kirjoituksista ei ole löydettävissä selkeätä vastausta näihin kysymyksiin. Yleisenä argumenttina tyydytään esittämään, että jossakin rationaalisesti valitussa kohdassa raja on tehtävä.<sup>164</sup> Tätä epämääräisyyttä on voimakkaasti kritisoitu, sillä eri eläinlajeja ei voi asettaa yksinkertaiseen hierarkaaliseseen arvojärjestykseen minkään rationaalisten kriteereiden avulla.<sup>165</sup> Kaikkien nykyisin olemassa ja elossa olevien eläinlajien kehitys on periaatteessa kestänyt yhtä kauan eli elämän alkusynnystä lähtien. Kehityksen suunnat vain vaihtelevat ja ovat muovanneet kaikki eläinlajit ominaisikseen. Ihmisellä on vain taipumus ajatella kehitystä antroposentrisesti siten, että juuri ihminen on kehityksen huippuolio.

Jos hyväksymme sen, että eläimillä on samat oikeudet kuin ihmisellä, silloin eläimet ihmisen ravintona tai eläintuotteiden käyttö ihmiskunnan tarpeisiin pitää unohtaa. Miten silloin tulisi suhtautua lihansyöjäpetoihin, joiden olemassa olo perustuu toisten eläinten tappamiseen ja näiden syöntiin? Olisiko ihmisellä velvollisuus puuttua tilanteeseen, kun peto ahdistelee uhriaan? Edellyttäisivätkö saaliseläimen oikeudet tilanteeseen puuttumisen ja pitäisikö ihmisen tehdä voitavansa estääkseen sen joutumisen surman suuhun? Luonnossa pedot suurelta osin säätelevät saaliseläinpopulaatioiden kokoa. Säätelyn puuttuminen voi johtaa melko katastrofaalisiin tilanteeseen ja häiritä pahoin luonnon tasapainoa, niin kuin on joskus tapahtunutkin ihmisen vietyä uuden eläinlajin ympäristöön, jossa sille ei ole ollut luontaista vihollista. Tämän vastaväitteeksi on esitetty, että ihmisellä ei ole tällaista puuttumisvelvollisuutta, koska saaliilla on olemassa itsellään monia keinoja välttää joutumisensa surman suuhun.<sup>166</sup> Peto noudattaa myös vain luonnonmukaista vaistotoimintaansa, joka on sille ja sen jälkeläisille elinehto.<sup>167</sup> Ihmisen ei

---

<sup>164</sup> Regan 2001(a), s. 214-215.

<sup>165</sup> Cohen 2001, s. 228-230.

<sup>166</sup> Regan 2001(b), s. 19: "From an animal rights perspective, we have no general duty to intervene in predator-prey relations; that being so, the catastrophic environmental costs alleged to follow from acting on the rights view seem to be more fiction than fact."

<sup>167</sup> Singer 1975, s. 222, kirjoittaa tästä asiasta seuraavaa: "We rarely stop to consider that the animal who kills with the last reason to do so is the human animal. We think of lions and wolves as savage because they kill; but they must kill, or starve. Humans kill other animals for sport, to satisfy their curiosity, to beautify

ole välttämätöntä tappaa eläimiä, käyttää niitä ravintonaan, pukeutua niiden nahkaan tai turkkiin selviytyäkseen elossa. Tämä argumentti ei ole vedenpitävä, sillä ei voida kuvitella esimerkiksi eskimoiden selviytyvän arktisessa ympäristössä kasvissyöjinä käyttämättä myöskään eläinten nahkoja vaatetuksessaan. Missä tilanteissa ihmisellä on oikeus tappaa eläin? Tähän vastauksena on esitetty, että vain puolustaessaan omaa henkeään tai silloin, kun hän muutoin kuolisi esimerkiksi ravinnon puutteeseen,<sup>168</sup> mikä argumentti soveltuu edellä mainittuihin eskimoihin. Ihmisen elinehto ei kuitenkaan ole tehdä eläimillä lääketieteellisiä ja muita kokeita, vaikka niiden avulla on kiistatta voitu taistella monia vaarallisia tauteja vastaan ja näin parantaa monien yksittäisten ihmisyksilöiden eloon jäämistä ja terveyttä.

Kysymys eläinten oikeuksista on aivan olennainen koe-eläinten käytön kannalta, sillä silloin eläinkokeet kadottavat eläinoikeuksien puolustajien mielestä moraalisen oikeutuksen.<sup>169</sup> Jo *Charles Darwin* olisi aikanaan rajoittanut eläinkokeet vain todellisiin tieteellisiin tarkoituksiin.<sup>170</sup> Hän kuitenkin toisaalta puolusteli eläimillä tehtävien todellisten tieteellisten kokeiden oikeutusta.<sup>171</sup> On merkille pantavaa, että ei edes Rollin kokonaisuudessaan kiistä lääketieteellisten kokeiden tekemistä eläimillä. Hän asettaa niille kuitenkin niin vaativan reunaehdon,<sup>172</sup> jonka kirjaimellinen noudattaminen tehnee miltei mahdottomaksi kokeiden suorittamisen. Vastaavanlainen reunaehto esiintyy Singerin teoksessa *Animal Liberation* vuodelta 1975.<sup>173</sup> Rollin esittää myös kaksi tarkennettua

---

their bodies, and to please their palates. Human beings also kill members of their own species for greed or power. Moreover, human beings are not content with mere killing. Throughout history they have shown a tendency to torment and torture both their fellow human beings and their fellow animals before putting them to death. No other animal shows much interest in doing this.” (Ilmeisesti Singer ei ole seurannut esimerkiksi sitä, miten kissa leikittelee pyydystämällään hiirellä ennen sen tappamista ja syömistä).

<sup>168</sup> Dunayer 2004, s. 125

<sup>169</sup> Regan 2001(b) s. 72: “...if nonhuman animals have rights, then research that utilizes them is wrong and should be stopped.”

<sup>170</sup> Darwin muun muassa kirjoitti: “You ask my opinion on vivisection. I quite agree that it is justifiable for real investigations on physiology, but not mere damnable and detestable curiosity.” (Letter to Ray Lankester, March 22, 1877, cited in Rachels 1987, s. 102).

<sup>171</sup> Darwin kirjoitti edelleen seuraavaa: “I know that physiology cannot possibly progress except by means of experiments on living animals, and I feel the deepest conviction that he who retards the progress of physiology commits a crime against mankind.” (cited by Blakemore 2009) (On otettava huomioon, että 1800-luvulla termi “fysiologia” käsitti laajemman tieteen kentän kuin se, mikä nykyään käsitetään fysiologiaksi. Nykyään sen tilalle voitaisiin lähinnä sovittaa termit ”biologia” tai ”biolääketiede”).

<sup>172</sup> Rollin 1992, s. 196: “All research should be conducted in such a way as to maximize the animal’s potential for living its life according to its nature or *telos*, and certain fundamental rights should be preserved regardless of consideration of case.”

<sup>173</sup> Singer 1995(a): “[A]n experiment cannot be justifiable unless the experiment is so important that the use of a retarded human being would be justifiable”.

ehtoansa sille, milloin eläinkokeen saa suorittaa.<sup>174</sup> Kokeessa saatavan hyödyn tulee olla huomattavan suuri sen aiheuttamiin kärsimyksiin verrattuna ja koe-eläimen elämään tulee puuttua mahdollisimman lievällä tavalla. Eläinkokeiden tekijöiden ei liene vaikea yhtyä ainakin periaatteessa näihin edellytyksiin. Rollin kirjoittaa muutoinkin sovittelevasti kritisoiden sekä moraaliset näkökohdat sivuuttavia koe-eläintutkijoita että *kamikaze* antivivisektionisteja (millaisiksi hän nimittää yltiöpäisimpiä eläinaktivisteja). Hänen mielestään tuloksia saadaan aikaan keskinäisellä vuoropuhelulla ja kouluttamalla eläintutkijoita entistä paremmin, mutta ei sillä, että tutkijoita vain nimitellään mielipuolisiksi eläinten kiduttajiksi.<sup>175</sup>

Eläinten oikeuksien puolustajat ovat yleisesti joko vegetaareja tai vegaaneja. He eivät siis käytä ruokanaan eläimiä. Vaikka itse syömistäpahtuma ei edellytä eläimen tappamista, sitä on kuitenkin edeltänyt eläimen teurastus. Pitäisikö silloin heidän myös kieltäytyä johdonmukaisuuden vuoksi suuresta osasta nykyaikaista lääketieteellistä hoitoa, koska useimmat rokotteet, lääkkeet ja kirurgiset toimenpiteet perustuvat koe-eläimillä aikaisemmin tehtyihin kokeisiin? Eläinten oikeuksia kannattavilla filosofeilla on ollut ilmeisiä vaikeuksia ottaa kantaa edellä esitettyyn kysymykseen. Mitä pitäisi vegetaariksi ryhtyvän henkilön tehdä eläimen nahasta valmistetuille kengilleen päätöksensä jälkeen? Pitääkö ne heittää roskakoriin vai voiko niitä edelleen käyttää? Peter Singer ei ole pragmaattinen. Hänen mielestään kenkiä voi käyttää edelleen, mutta uudet ostettavat jalkineet eivät saisi olla nahkaiset.<sup>176</sup> Tästä kannasta lienee pääteltävissä, että hän ei kieltäytyisi lääketieteellisestä hoidosta, vaikka se on kehitetty eläinkokeiden avulla. Tätä hän ei kuitenkaan suorasanaisesti ilmaise kirjoituksissaan. Myöskään Tom Regan ei anna vastausta tähän lääketieteelliseen kysymykseen. Olisiko tästä pääteltävissä, että kun moraalisia periaatteita on jo rikottu, saavutetut tulokset ovat silti käytettävissä? Jos tämä kanta hyväksytään, voidaanko käyttää silloin natsi-Saksan keskitysleirien ihmiskokeissa saatuja tieteellisiä tuloksia? Voidaanko hyväksyä se, että syödään eläimen lihaa, koska teuraseläin on jo kuitenkin aikaisemmin tapettu? Vai olisiko ratkaisevaa se, miten paljon aikaisemmin moraalinen rikkomus on tapahtunut. Teurastaminen on todennäköisesti

---

<sup>174</sup> Rollin 1992, s. 140: "...that the benefit to humans (or humans and animals) clearly outweighs the pain and suffering experienced by the experimental animals. ... (the utilitarian principle)." ja "...it should be conducted in such a way as to maximize the animal's potential for living its life according to its nature or telos, and certain fundamental rights should be preserved as far as possible, given the logic of the research, regardless of considerations of cost. ... (the rights principle)."

<sup>175</sup> Rollin 1992, s. 200.



tapahtunut melko äskettäin, mutta esimerkiksi poliota tai isorokkoa vastaan luodut rokotteet on kehitetty monia vuosia sitten tehdyillä eläinkokeilla. Miten pitkän ajan pitää olla kulunut, jotta biolääketieteellisiin eläinkokeisiin perustuvia lääketieteen hoitomuotoja voidaan ilman omantunnon vaivoja soveltaa? Pitäisikö ainoastaan aivan viime vuosien tulokset jättää käyttämättä? Teuraseläinten ja lypsylehmien vasikoita tuotetaan maataloilla vain ihmisen tarpeisiin ja koe-eläimiä tuotetaan ja kasvatetaan koe-eläinlaitoksissa vain sitä varten, että niitä käytetään eläinkokeissa. Muutoin nämä eläimet jäisivät kokonaan syntymättä, eikä niillä siis olisi sitä elämää, jonka oikeuksia eläinfilosofit pohtivat. Oikeuttaako elämän antaminen ihmisen toimesta näille eläimille sen, että niitä voidaan käyttää ihmisen tarpeisiin? Peter Singer myöntää, että hänellä ei ole vastausta näihin kysymyksiin.<sup>177</sup> Bernard Rollin taas kiistää tällöinkin ihmisen oikeuden tappaa eläin. Hän esittää analogisena tilanteena sen, että ihmisvanhemmat voisivat halutessaan tappaa lapsensa. Jos ihmisellä on absoluuttinen oikeus elää, eläimillekin pitäisi suoda tämä oikeus.<sup>178</sup>

On merkillepantavaa, että eläinten oikeuksia puoltavia mielipiteitä ja eläimiä koskevia pohdiskeluja ovat esittäneet pääasiallisesti angloamerikkalaiset filosofit, kun taas Manner-Euroopassa eläinten oikeuksia ja eläimiä koskevia filosofisia kannanottoja on esitetty melko harvoin viimeisen vuosisadan aikana.<sup>179</sup> *Friedrich Nietzsche* (1844-1900) häivytti aikanaan rajaa ihmisten ja eläinten välillä.<sup>180</sup> Aivan ilmeisesti hänen ajatteluunsa on vaikuttanut *Charles Darwinin* (1809-1982) luonnonvalintaan perustuva evoluutioteoria (darwinismi), jonka tämä esitteli kasvien, eläinten ja ihmisen evoluutiota käsittelevissä kirjoissaan.<sup>181</sup> Nietzsche jopa meni pidemmällekin kuin rajan hämärtämiseen ihmisen ja eläinten välillä. Hän ei pitänyt ihmistä luomakunnan kruununa, vaan jopa asetti ihmisen eläimiä alemmalle tasolle.<sup>182</sup> Toisaalta taas *Martin Heidegger* (1889-1976) toistuvasti vastusti Nietzschen mielipiteitä eläimistä ja ihmisestä, erityisesti eläimen arvostamista ihmistä paremmaksi. Sarkastisesti hän kysyi ”Pitäisikö meidän siis muuttua

---

<sup>176</sup> Singer 1975, s. 232.

<sup>177</sup> Singer 1975, s. 228.

<sup>178</sup> Rollin 1992, s. 85.

<sup>179</sup> Calarco ja Atterton 2004, s. XV-XXV.

<sup>180</sup> Nietzsche 1982: The antichrist, in: The portable Nietzsche, translated by Walter Kaufmann, section 14, s. 580: "We no longer derive man from 'the spirit' or 'the deity'; we have placed him back among the animals. We consider him the strongest because he is the most cunning; his spirituality is a consequence of this."

<sup>181</sup> Darwin 1859 ja Darwin 1871.

'eläimiksi'?"<sup>183</sup> Heidegger tekee selkeän eron (1) elottoman luonnon, (2) eläinten ja (3) ihmisen maailmojen välille luokittelemalla ne seuraavalla tavalla: (1) "weltlos", (2) "weltarm" ja (3) "weltbildend", vaikka hänenkin mielestään eron tekeminen eläinten ja ihmisen maailmakäsitysten välillä saattoi olla tietyissä tapauksissa vaikeaa. Eläinten "maailmanköyhyys" johtui lähinnä niille ominaisesta deprivatiosta (*Entbehrung*), mitä kuitenkaan ei pidä arvioida ihmisen käsityksin ja mittapuun.<sup>184</sup> Tällä hetkellä on saatavilla paljon kirjallisuutta, jossa puolustetaan eläinten oikeuksia ja jota ei ole siteerattu edellä. Kirjoja on ilmestynyt kymmeniä, eikä niitä voi kaikkia tarkastella. Tekijöistä voidaan mainita esimerkkeinä George Washingtonin yliopiston filosofian professori *David DeGrazia* (1962-)<sup>185</sup> ja *Etica & Animali* -lehden toimittaja *Paola Cavalieri*.<sup>186</sup>

### 4.3 Eläimillä ei ole oikeuksia

Kritiikkiä eläinten oikeuksien olemassaolosta on myös esitetty. Filosofian professori *Henry John McCloskey* (University of Melbourne) kirjoitti v. 1965, että on virhe väittää eläimillä voivan olla oikeuksia.<sup>187</sup> Hän luokittelee oikeudet legaalisiin, institutionaalisiin ja moraalisiin kategorioihin. Institutionaalisia oikeuksia (esimerkiksi jonkin organisaation jäsenenä) ei tarvitse pohtia eläinten kohdalla. McCloskey ei

---

<sup>182</sup> Nietzsche 1982: "Man is the most bungled of the animals, the sickliest, and not one has strayed more dangerously from its instincts."

<sup>183</sup> Heidegger 1992: Parmenides, translated by André Schuwer and Richard Rojewicz, s. 154.

<sup>184</sup> Calarco 2004, s. 18-30.

<sup>185</sup> DeGrazia 1996 ja DeGrazia 2002.

<sup>186</sup> Cavalieri ja Singer 1993 ja Cavalieri 1999.

<sup>187</sup> McCloskey 1965: "To have a *legal right* is not to have a power conferred or recognized by law, not is it a power which ought to be recognized by law or by officials administering the law."... "We speak of our rights as being *rights to* – as in the rights to life, liberty and happiness – not as *rights against*, as has so often mistakenly claimed. ..." "The infliction of avoidance suffering on animals is obviously *prima facie* wrong, but the fact that a person possesses the right to life, ... justifies him in killing animals – and in the process causing them to suffer – in order to sustain himself. His right to life is inaptly described in such a situation as a right against the animals he kills."..." "To have a duty is to have a right. One has the right to do what is necessary for another to have a right. But to have a duty is not necessary for another to have a right."..." "Those who have claimed that animals have rights have rarely explained whether they mean all animals; equally seriously, they seem not to explain why they think some or all sentient being have rights, and why not all animate objects and even perhaps things."... "If it were allowed that all sentient beings and all animate objects possess some rights – e.g. to life – why, it might be asked, should rights be denied of inanimate things?"... "The law confers duties on us, not rights in the animals."... "What holds in respect of legal rights seems also to hold of moral rights. Moral rights can be possessed by being who can claim them, and by those who can have them claimed on their behalf by others and whose interests are violated or disregarded the rights are not respected." "All these considerations seem to exclude the lower animals in a decisive way, and the higher animals in a less decisive but still fairly conclusive way as possible possessors of rights."

kuitenkaan katso eläimillä olevan legaalaisia tai edes moraalisia oikeuksia. Moraaliset oikeudet ovat kaikkein tärkeimmät, sillä ne ylittävät kaikki muut oikeudet. McCloskey edellyttää, että kyky esittää vaatimuksia, joko suoraan itse tai edustajan välityksellä, on olennaista oikeuksien omaamiselle. Hänen mukaansa legaalisten oikeuksien olemassa olo ei kuitenkaan edellytä sitä, että ne on kirjattu lakiin. Oikeudet yleensä ovat oikeutta johonkin, eivät oikeutta jotakin vastaan, jollaisia eläinten oikeudet voimassa ollessaan olisivat. McCloskeyn mukaan oikeudet ja velvollisuudet eivät ole ehdottomassa kytköksessä toisiinsa, vaikka ne usein esiintyvätkin käsi kädessä.<sup>188</sup> McCloskeyn pääargumentit filosofian professori *Raymond G. Frey* (Bowling Green State University, Ohio) on tiivistänyt seuraavasti: (1) Vain yksilöillä, jotka voivat omistaa esineitä (asioita), voi olla oikeuksia. (2) Vain yksilöillä, joilla voi olla intressejä, voi olla oikeuksia.<sup>189</sup> McCloskeyn mielestä eläimet eivät täytä kumpaakaan näistä edellytyksistä. Hän ei sen sijaan edellytä sitä usein esitettyä argumenttia, että oikeudet ja velvollisuudet muodostaisivat ehdottoman toisiinsa kytkeytyvän parin. Väitteen mukaan ilman vastavuoroisia velvollisuuksia ei ole oikeuksiakaan. McCloskeyn mukaan ei riitä, että oliot, jotka ovat tuntevia, tajuksia, tietoisia itsestään ja joilla on haluja ja intressejä ja jotka käyttäytyvät monella tavalla rationaalisesti, omaisivat kaiken tuon perusteella automaattisesti oikeuksia. Hänestä olennaista on, että oikeuksia omaavat vain ne, joilla on todellinen tai potentiaalinen kyky tehdä moraalisiin perustein päätöksiä.<sup>190</sup>

Muutamia vuosia Peter Singerin kirjan ”*Animal Liberation*” ilmestymisen jälkeen *John Rodman* (Pitzer College and the Claremont Graduate School, CA) väitti Singerin olevan monessa asiassa väärässä.<sup>191</sup> Hän toteaa Singerin vain laajentaneen

---

<sup>188</sup> McCloskey 1979, s. 26-27.

<sup>189</sup> Frey 1977: ”(A) Only a being which can possess things can possess rights; (B) Only a being which possess interest can possess rights.” McCloskeyn argumentointia on Tom Regan kritisoinut samalla filosofisella foorumilla vuosia myöhemmin. Frey asetti kyseen alaiseksi McCloskeys argumentin (1), mutta Regan kyseenalaistaa myös hänen argumenttinsa (2) puolustaessaan voimakkaasti sitä, että eläimillä on kuten ihmisellä myös intressejä, joita tulee suojella lailla (Regan 1976).

<sup>190</sup> McCloskey 1979, s. 23 ja s. 31: “That is the capacity for moral autonomy, for moral self-direction and self-determination, that is the basic to the possibility of possessing a right...” ... What is commonly overlooked in this connection by those who argue that other factors such as sentience, capacity for pleasure and pain, and the like, are basic to the possession of rights, is the fact that a being may be lacking in various of these capacities, and yet be a paradigm case of a possessor of rights.”

<sup>191</sup> Rodman 1977, s. 86: “ (Singer utilizes) the contemporary rhetoric of ‘liberation’ without fully comprehending what liberation might involve.” ja s. 87: ”Readers who regard rights and duties as strictly correlative and cannot conceive of beings that possess rights but not duties will find Singer unacceptable, ...”

ihmiskeskeisyyden käsittämään itse antroposentrisesti valitsemansa eläinluokat.<sup>192</sup> Rodman toteaa, että Singerin käsitysten totaalisen hyväksymisen pitäisi merkitä koe-eläinten kasvatuksen ja käytön lopettamisen lisäksi myös lemmikkieläinten pidon lopettamista, koska nekään eivät voi nauttia omien lajiensa luontaisista elinolosuhteista ja oikeuksista. *Jan Narveson* (University of Waterloo, Ontario, Kanada) toteaa, että Reganin vaatimien eläinoikeuksien hyväksyminen merkitsisi hirveitä muutoksia ihmisten nykyisessä elämäntavassa. Niiden mukana menettäisimme kaiken sen, mitä on hankittu ja hankittavissa eläinkokeiden avulla. Jo pelkkä intuitio osoittaa, että se ei voi olla oikein.<sup>193</sup> Myös R.G. Frey kritisoi Reganin mielipiteitä ja perustelee, että kaikkien tuntevien eläinten ja kaikkien ihmistenkään elämän arvo ei ole yhtäläinen.<sup>194</sup>

Akateemisista filosofiista kuitenkin vähemmistö on noussut puolustamaan eläinten käyttöä tieteellisessä tutkimustyössä siitä saatavalla hyödylle ihmiskunnalle. Ehkä tunnetuin heistä on Michiganin yliopiston filosofian professori *Carl Cohen* (1931-). Hän vastustaa Reganin käsityksiä eläinten oikeuksista. Cohenin mukaan vain ihmiset voivat omata oikeuksia. Eläimiltä puuttuu kyky moraaliseen ymmärrykseen. Ne eivät osaa vaatia oikeuksia tai reagoida moraalisiin vaatimuksiin. Vain ihmisillä on tällainen moraalinen kapasiteetti. He kuuluvat yhteisöihin, joilla on moraaliset säännöt. Eläimet eivät kuulu tällaisiin yhteisöihin, vaikka ne muodostaisivatkin eläinperheitä ja eläinlaumoja.<sup>195</sup> Eläinten yhteisöllinen käyttäytyminen älykkäimmissä muodoissakaan ei tule lähelle ihmisyyhteisöjen autonomista moraalisuutta. Ihmisellä moraalisten päätösten teko ja moraalinen käyttäytyminen ovat ainakin osittain opittu taito, jonka sisältö määräytyy sen yhteiskunnan normien mukaan, jossa hän kasvaa ja elää. Normaalissa ympäristössä kasvaneille normaaleille ihmisille kehittyä vaistomaisesti käsitys oikeasta ja väärästä. Uusimpien tutkimusten mukaan tämä käsitys näyttää toisaalta olevan, ainakin osittain, aivoihin ”sisäänrakennettu”. Tämä luontainen synnynnäinen ”moraali” ei ole välttämättä rationaalista tai oikeudenmukaista, vaan se on luultavasti kehittynyt siksi, että moraalista

---

<sup>192</sup> Rodman 1977, s. 91: “In the end, Singer achieves ‘an expansion of our moral horizons’ just far enough to include most animals, with special attention to those categories of animals most appropriate for defining the human condition in the years ahead. The rest of nature is left in a state of thinghood, having no intrinsic worth, acquiring instrumental value only as resources for the well-being of an elite of sentient beings. Homocentrist’s rationalism has widened out into a kind of zoocentrist sentientism.” Ja s. 93: “(Singer picks) a quality that is connected to be normally possessed by humans; (makes) it the basis for the capacity for rights; then (finds) is writ large beyond the human pale.”

<sup>193</sup> Narveson 1987.

<sup>194</sup> Frey 1987.

yhtenäisyyttä edistävä käyttäytyminen edistää epäsuorasti myös yksilöiden eloonjäämistä.<sup>196</sup> Jos tämä käsitys pitää paikkansa, ei ole poissuljettua, että eläinpopulaatioissa olisi tapahtunut samanlaista ”moraalin” muodostumista. Laumaeläinten käyttäytyminen ainakin viittaisi tähän mahdollisuuteen. Kuitenkin ihmisellä ne aivoalueet, erityisesti prefrontaalinen isoivokuori, jotka ovat vastuussa ”inhimillisestä” käyttäytymisestä, ovat fylogeenisen kehityksen aikana suurentuneet enemmän kuin muilla eläinlajeilla.

Cohenin mukaan kaikilla moraalilla teoilla on ulottuvuutensa. Esimerkiksi laki kriminalisoi teon vain silloin, kun se on tehty *actus reus*, rikollisessa mielessä *mens rea*. Mikään eläin ei voi tehdä rikollista tekoa (vaikka keskiaikana myös eläimiä tuomittiin oikeudessa). Nykyaikaan eläimen syyttäminen oikeudessa olisi varsin primitiivistä käyttäytymistä. Samalla tavalla moraalisten oikeuksien vaatiminen eläimille on täysin mahdotonta. Kaiken tämän takia eläimillä ei ole, eikä voi olla oikeuksia.<sup>197</sup> Eläimillä on ”oikeus” elää, mutta käsite ”oikeus elämään” on sanan ”oikeus” väärinkäyttöä. Oikeuden omaaminen tuo myös mukanaan velvollisuuksia, vaikka oikeudet ja velvollisuudet eivät olekaan ehdottomasti vastavuoroisella tavalla kytköksissä toisiinsa. Ihmisillä on monenlaisia velvollisuuksia toisiaan ja myös eläimiä kohtaan, mutta niistä ei ole johdettavissa eläinten ”oikeuksia”. Ne jotka vastustavat eläimillä tehtävää biolääketieteellistä tutkimusta vetoamalla eläinten oikeuksiin, ovat yksinkertaisesti vain väärässä.

Cohen katsoo, että eläimet ovat arvokkaita ainutlaatuisuudessaan kasvien tavoin, mutta ihmiset moraalisen toimijuutensa ja ihmisyytensä vuoksi.<sup>198</sup> Cohen kritisoi Reganin itseisarvokäsitettä ja jakaa sen kahteen komponenttiin. Itseisarvo laajassa merkityksessä on sovellettavissa yksilön elämään sinänsä, eikä se ole korvattavissa millään toisella elämällä tai asialla. Tässä merkityksessä jokaisella elävällä oliolla on itseisarvo. Sen sijaan paljon ahtaammassa mielessä itseisarvo johtuu yksilön kyvystä tehdä moraalisia päätöksiä, omata velvollisuuksia ja olla näistä velvollisuuksista tietoinen. Tässä kohdin ihminen eroaa eläimistä. Eläimillä on siis itseisarvo sen ensimmäisessä merkityksessä, mutta ne eivät omaa itseisarvoa sen ahtaamman tulkinnan mukaisesti. Tämän johdosta eläimillä voidaan

---

<sup>195</sup> Tätä mielipidettä useat eläinoikeuksien puolustajat kritisoivat ja sanovat, että eläinyhteisöissäkin on omat moraaliset sääntönsä, jopa susilauman käyttäytymisessä sellaisia voidaan tunnistaa.

<sup>196</sup> Carter ym. 2009, s. 138-139.

<sup>197</sup> Cohen 1986.

<sup>198</sup> Aaltola 2004, s. 142.

päätellä olevan intressejä, mutta ei voida väittää, että niillä olisi oikeuksia.<sup>199</sup> Cohenin mukaan intressien olemassa olo ei johda automaattisesti oikeuksien olemassa oloon. Ihmisen tulee toki kohdella eläimiä ”inhimillisesti”, mutta ei ihmisinä. Meidän on syytä kohdella eläimiä siten, että emme aiheuta niille tarpeetonta kärsimystä, mutta meillä on oikeus käyttää niitä ihmiskunnan hyväksi. Eläinten hyvinvointi on toisaalta asia, johon tulee pyrkiä mahdollisuuksien mukaan.

Reagoidessaan esitettyihin vaatimuksiin, että eläinkokeiden määrää tulee vähentää tai jopa luopua niistä kokonaan, Cohen esittää provokatorisesti vaatimuksen lisätä eläinkokeiden määrää.<sup>200</sup> Lääketieteelliset hoidot ja tutkimukset sisältävät kaikki tietynasteisia riskejä. Niitä ei voida aina välttää, mutta niiden esiintymismahdollisuuksia voidaan vähentää riittävän runsaasti tehdyillä eläinkokeilla. Silloin kun maksimoidaan lääketieteellisten toimenpiteiden turvallisuus, ehdottomana edellytyksenä ovat lukuiset ja monipuoliset edeltävät eläinkokeet. On vakava virhe olettaa, että ns. vaihtoehtomenetelmät<sup>201</sup> voisivat korvata eläinkokeet. Jokaista uutta lääkettä tai kirurgista toimenpidettä on pakko ennemmin tai myöhemmin kokeilla elävillä yksilöillä. Jos nämä yksilöt eivät ole eläimiä, ne ovat ihmisiä. Se taas vaarantaa kokeiden kohteena olevien ihmisten terveyden ja jopa hengen, vaikka kokeet olisi suunniteltu ennakolta miten huolellisesti tahansa pyrkien minimoimaan kaikki mahdollisesti aiheutuvat riskit. Toinen vaihtoehto olisi pysäyttää toimenpiteet, joilla pyritään edistämään ihmisen ja eläinten lääketieteellisen hoidon kehitystä. On myös outoa, että maailmassa, jossa käytetään ylivoimaisesti enemmän eläimiä ihmisen ravintona ja muihin tarpeisiin kuin niitä käytetään kokeissa, pitäisi nimenomaan vaikeuttaa eläinten käyttöä kokeissa.

Filosofian professori *John Passmore* (Australian National University, Canberra) ei myöskään hyväksynyt sitä, että eläimillä katsottaisiin olevan ihmisiin verrannollisia oikeuksia.<sup>202</sup> Hän kuitenkin myöntää, että on väärin olla eläimiä kohtaan julma ja aiheuttaa niille kärsimyksiä. Eläinten kohtelussa viime vuosikymmenien aikana tapahtuneet

---

<sup>199</sup> Cohen 2003, s. 25-29.

<sup>200</sup> Cohen 1986.

<sup>201</sup> Käytän kirjoituksessani termiä ”vaihtoehtomenetelmä” kuvaamaan kaikkia menetelmiä, joilla voidaan korvata ja vähentää eläimillä tehtäviä tutkimuksia. Niistä käytetään yleisesti myös termejä ”vaihtoehtoinen menetelmä” ja ”vaihtoehtoinen koemenetelmä”, mutta itse suosin tässä ensin mainittua, koska se on muita hieman lyhyempi.

<sup>202</sup> Passmore 1974, s. 110-117: ”The idea of ’rights’ is simply not applicable to what is non-human.” “It is one thing to say that is wrong to treat animals cruelly, quite another to say that animals have rights”. “But if it is essential to a community that the members of it have common interests and recognise mutual

muutokset eivät edellytä sitä, että eläimillä katsottaisiin olevan moraalisia tai legaalaisia oikeuksia. Tapahtuneet muutokset ovat vain rajoituksia ihmisen oikeuksiin kohdella eläimiä. Ihmisen olemassaolo jo sinänsä johtaa siihen, että joitakin eläimiä kuolee. Jopa jainalaiset Intiassa aiheuttavat tahtomattaan olioiden kuolemista.<sup>203</sup> Toinen australialainen filosofi *Val Plumwood* (University of Tasmania, Hobart) - käyttäen esimerkkinä saalistajan ja saaliin suhteita - kritisoi Reganin ajatuksia eläinten oikeuksista, koska niiden hyväksyminen johtaisi ratkaisemattomiin pulmatilanteisiin ihmisen suhtautumisessa eläimiin.<sup>204</sup> Hän ei hyväksy, että Regan vetoaa tässä tilanteessa siihen, että saalistaja ei ole moraalinen toimija ja voi siksi loukata saaliin oikeuksia. Sheffieldin yliopiston filosofian professori *Peter Carruthers* ei myöskään hyväksy sitä, että ihminen ja eläimet asetetaan toisiinsa verrannolliseen asemaan.<sup>205</sup> Hän ei kieltäisi tieteellisiä tai lääketieteellisiä tarkoituksia palvelevia eläinkokeita. Carruthers kritisoi Reganin teorioita eläinten oikeuksista. Hänen mielestään Regan ei kykene perustelemaan teorioitaan, vaan ne ovat vain intuitiivisia olettamuksia, joilla ei ole adekvaatteja kriittisen tarkastelun kestäviä perusteita.<sup>206</sup> Toisaalta voidaan kyllä todeta, että Carruthers itse käyttää termiä ”intuitio” melko usein perustelemaan omia mielipiteitään ja johtopäätöksiään. Carruthers ei

---

obligations then men, plants, animals and soil do *not* form a community.”... “The real difficulty arises, of course, out of the fact that there can be clashes of interests.”

<sup>203</sup> Passmore 1974, s. 123: ”To kill for food is proper, in this interim life in which men now live.”...”...the Jainist principle never to act in a way which could possibly results in the death of a living thing ... is far too strong.”...”In breathing, in drinking, in eating, in excreting, we kill. We kill by remaining alive.”

<sup>204</sup> Plumwood 1993, s. 171-173: ”The application of this (Regan’s) concept of rights to individual wild living animals appears to give humans almost limitless obligations to intervene massively in all sorts of far-reaching and conflicting ways in natural cycles to secure the rights of a bewildering variety of beings.” ... “Thus the right-holding is impossible to apply in the context of predators in a natural ecosystem, where it obliges us to police nature.”

<sup>205</sup> Carruthers 1992, s. 8: ”The general view seems to imply that animal have *partial* moral standing – their lives and experiences having direct moral significance, but much less than that of human beings. Most people hold that is wrong to cause animals unnecessary suffering. Opinions will differ as to what counts unnecessary suffering. Some would say that the suffering caused by the testing of detergents is permissible. Others would allow suffering only in the course of genuine scientific experiments. Yet others would animals to suffer only in the course of important medical experiments.”...”When it comes to killing, I think that common-sense morality tells us that the killing of animals is not wrong, except for no good reason.” , ja s. 196: “...there are no good moral grounds for forbidding ...laboratory testing on animals.”

<sup>206</sup> Carruthers 1992, s. 22-23: ” The idea would be that all subjects-of-life have a value that inheres in them independently of our knowledge of existence. This would make Regan a kind of sophisticated intuitionist.”...”Regan’s attempt to ground a theory of rights, and to show that animals have rights, falls short...”...”For he gives no account of where rights are supposed to have come from, nor why we should care about them once they have arrived.”...”We can draw a general moral from his failure. It is this: is a theory of morality is to stand any change of being acceptable, it should consist of two rather different, though related, aspects. First, an ethical theory should contain a *governing conception* of the nature of morality.” “Second, and distinct from, though perhaps arrived from the first, an ethical theory should

myöskään löydä riittäviä perusteita Singerin utilitarismille, jossa eläimet ja ihmiset asetetaan tasa-arvoisiksi, kun niiden kärsimyksien ja nautintojen määriä vertaillaan keskenään. Hänen mielestään Singer menee liian pitkälle ja on liian teoreettinen argumentoinnissaan.<sup>207</sup>

Essexin yliopiston sosiologian professori *Ted Benton* on myös hyvin kriittinen eläinten oikeuksien suhteen. Hän ei hyväksy sitä, että eläimillä ja ihmisillä olisi toisiaan vastaavia oikeuksia.<sup>208</sup> Brittiläinen filosofi *Roger Scruton* edellyttää, että oikeuksien omaaminen edellyttää vastavuoroisesti velvollisuuksia. Vain ihmisillä voi olla velvollisuuksia ja siksi eläinten oikeudet eivät ole mahdollisia.<sup>209</sup> Eläinten oikeusliike on hänen mielestään liberaalisen maailmankatsomuksen omituisin tuote. Tätä eläinten oikeuksien puolustajien ja vastustajien väittelyä käsitellään laajemmin Carl Cohenin ja Tom Reganin yhdessä julkaisemassa kirjassa.<sup>210</sup> Samoin filosofian alan aikakauslehdet ovat julkaisseet kaksi eläinten oikeuksia käsittelevää erikoisnumeroa, joissa kirjoittajat (useimmat heistä ovat eläinten oikeuksien puolustajia) esittävät mielipiteitä tästä kysymyksestä puolesta ja vastaan.<sup>211</sup> Yhteenvetona keskusteluista voidaan todeta, että asiasta ei ole päästy yksimielisyyteen. Molempia käsityskantoja voidaan puolustella filosofisesti relevantein väittein. Väittelyyn osallistuneiden mielipiteet ovat tunteellisesti värittyneitä. Tästä johtuen kumpikin kanta voidaan omaksua ja väittää, että asiassa ollaan oikeassa.

---

contain some *basic normative principle* of principles that are to guide our judgements of right and wrong.”

<sup>207</sup> Carruthers 1992, s. 195: ”But the main argument against Singer is that, when properly worked out, utilitarianism entails a position on the animals issue that is far too extreme to be taken seriously. For it is obliged to count animal suffering and animal lives as equal in standing to our own,...Yet we find it intuitively abhorrent that the lives or sufferings of animals should be weighed against the lives or sufferings of human beings.”

<sup>208</sup> Benton 1996, s. 28: “Even accepting this rather ‘thin’ concept of (animal) rights, however, there are problems. The first problem concerns the symmetry between rights and obligations.” Bentonin ratkaisuna on erottaa toisistaan “aktiiviset” ja “passiiviset” oikeudet. “Passive right-holders are the subjects of moral obligations on the part of moral agents, while active right-holders are also entitled to contribute to the processes of establishing what those obligations are and how they are to be implemented.” Positiivinen oikeus ei kuitenkaan tällaista oikeuksien eroa tunnista missään maassa. Edelleen Benton kirjoittaa kritisoidessaan Reganin esittämiä perusteita eläinten oikeuksille (s. 30): “A second set of problems in the way of attributing rights to nonhuman animals has to do with the absence of any rational element in Regan’s ‘subject of life’ qualifying condition. A thoroughgoing communitarian moral theorist would hold that animal rights are an absurdity, since to be a right-holder us necessarily to be a member of a human community whose normative order assigns both rights and responsibilities.”

<sup>209</sup> Scruton 2000: ”...we alone have the duty to look after the animals, because we alone have duties. The corollary is inescapable: we alone have rights.”

<sup>210</sup> Cohen ja Regan 2001.

<sup>211</sup> Inquiry, vol. 22, No 1-2, 1979 ja The Monist, vol. 70, No 1, 1987.



#### 4.4 Pitäisikö eläimillä olla oikeuksia?

Eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi on olemassa useita kansainvälisiä sopimuksia, mutta niitä ei ole eläinten oikeuksista. Eläinten oikeuksien hyväksymiseksi on tehty useitakin aloitteita. Esimerkiksi *International League of the Rights of Animals* laati yleismaailmallisen julistuksen v. 1977, että kaikki eläimet ovat syntyessään yhdenvertaisia ja niillä on samat olemassaolon oikeudet.<sup>212</sup> Benton on kuitenkin esittänyt kaksi provosoivaa eläinten oikeuksia koskevaa kysymystä. ”*Do rights serve a useful purpose?*” ja ”*Should rights be abandoned?*”.<sup>213</sup> Mitä merkitsisi, jos eläimille suotaisiin legaalaisia oikeuksia? Siinä tapauksessa eläimiä ei voitaisi kohdella pelkästään omistajiensa omaisuutena. Eläimiin kohdistuvia loukkauksia ei enää käsiteltäisi oikeudessa niiden omistajiin kohdistuvina. Tällä hetkellä tilanne on positiivisen lainsäädännön kannalta yksioikoisen selvä. Laki katsoo eläimet omistajiensa omaisuudeksi.<sup>214</sup> Eläimen omistajan omistusoikeus on oikeutta muihin ihmisiin nähden. Kuitenkin monet säädökset, käyttäytymiskoodit ja kirjoittamattomat säännöt rajoittavat omistajan valtaa eläinten ollessa kyseessä. Juridisesti eläin on tavallaan esineen ja yksilön välimuoto, jolla on oikeushenkilön piirteitä, mutta ei oikeuksia ja velvollisuuksia. Rikosoikeus käsittelee eläintä yksilönä, jonka fyysinen loukkaaminen voi aiheuttaa rangaistusseuraamuksia, kun taas siviilioikeudessa eläin on pääasiallisesti esine, jota voidaan ostaa ja myydä ja johon kohdistuu omistus- ja hallintaoikeuksia.

Eläinsuojelulait rajoittavat nykyään vain eläimen omistajan oikeudellista valtaa omistamiinsa eläimiin. Rutgers yliopiston (Newark) lakiprofessori *Gary Francione* on sitä mieltä, että ne eivät yksikertaisesti vain toimi riittävän tehokkaasti eläinten suojelussa. Niiden voimassaolon aikana eläimiä on käytetty enenevästi tieteellisissä kokeissa.

---

<sup>212</sup> Universal Declaration of the Rights of Animals adopted by the International League of the Rights of Animals, London, September 21, 1977: “All animals are born with an equal claim on life and the same rights to existence.”

<sup>213</sup> Benton 1996, s. 30-37.

<sup>214</sup> Wise 2004, s. 25: ”The legal problem is simple and stark. Generally, law divides the physical universe into persons and things. Things are the objects of a person’s rights. A person is the subject of rights and can exercise virtually unlimited rights over many things and, to a severely limited extent, other persons.... “Personhood is the legal bulwark that protects everybody, every personality, against human tyranny. Without it, one is helpless. Legally persons count; things don’t. Until, and unless, a nonhuman animal attains legal personhood, she will count.”

Keskeinen syy on se, että eläimet käsitetään laissa ihmisen omaisuudeksi.<sup>215</sup> Siksi eläinten oikeuksia sisältäviä normeja on vähitellen sisällytettävä positiiviseen lainsäädäntöön, jotta eläimiä ei käsitettäisi pelkästään omistajansa omaisuudeksi, vaan niillä olisi omia tunnustettuja oikeuksia.<sup>216</sup> Miten tulisi menetellä ihmisen ja eläimen oikeuksien kollisiossa tai eri eläinlajien oikeuksien kollisiossa?<sup>217</sup> Francione ei kuitenkaan esitä täysin yhtä voimakkaita oikeuksia ihmisille ja eläimille. Ristiriitatilanteissa ihmisen oikeudet olisi asetettava etusijalle.<sup>218</sup> Francione on näine mielipiteinen aivan ilmeisesti ihmislajin suosija. Hän ei kuitenkaan ota kantaa eri eläinlajien oikeuksien kollisiokysymyksiin, kuten edellä siteerattu VanDeVeer teki. Ihmisten oikeuksien ristiriitatilanteet saattavat olla vaikeita ratkaista ja niitä varten on kehitetty oma lainsäädäntönsä. Jos eläimillä katsotaan olevan oikeuksia, problematiikka muodostuu olennaisesti vielä vaikeammaksi. Ihmisen ja eläimen oikeuksien kollisiotilanteen lisäksi olisi otettava tarkasteluun myös eri eläinten oikeuksien kollisio.<sup>219</sup> Koska eläimet eivät itse osaa ratkaista tällaisia kollisioita, se edellyttäisi, että ihminen tekisi sen. Olisiko edes mahdollista tehdä tarkoituksenmukaisia ja järkeviä ratkaisuja?

Omistusoikeudet määritteleviä lakeja on myös esitetty muutettavaksi siten, että eläimet saisivat omistusoikeuden itseensä. Näin lakkaisivat esimerkiksi kotieläinten ja laboratorioissa käytettävien koe-eläinten omistussuhteet.<sup>220</sup> Käytännössä se ilmeisesti merkitsisi koe-eläinten käytön totaalista päättymistä ja olisi kyseenalaista, voitaisiinko myöskään lemmikkieläimiä enää pitää. Ehkä kuitenkin isäntiinsä nyt tottuneet lemmikkieläimet eivät ainakaan suurin joukoin lähtisi vaeltelemaan vapaina luontoon.

---

<sup>215</sup> Francione 2004, s. 130: "Property rights in animals have historically been allocated to people, and animals remain property because that allocation of rights is thought to maximize the value of this particular type of property (nonhuman animals) to property owners (human animals)."

<sup>216</sup> Francione 1996 (a).

<sup>217</sup> Posner 2004, s. 57: "When human rights and animal rights collide, do the former have any priority, and if so, why? And what is to be done when animals rights collide with each other, ...?"

<sup>218</sup> Francione 2004, s. 133-134: "...if we take animal interests seriously, we are not obliged to regard animals as the same as humans for all purposes any more than we regard all humans as being the same for all purposes; nor do we have to accord to animals all or most of the rights that we accord to humans. We may still choose the human over the animal in cases of genuine conflict – when it is truly necessary to do so – but that does not mean that we are justified in treating animals as resources for human use."

<sup>219</sup> McCloskey 1979, s. 52-53.

<sup>220</sup> Favre 2004, s. 237: "As property laws are a human construct and not an inherent characteristic of physical object, there is always conceptual space for innovation.", s. 239: "The key question is: Can there be created a new property status that would allow animals to have rights?", s. 241: "There are two methods by which a change of legal status might occur for nonhuman animals. The first is by the explicit private action of an existing titleholder. "... an individual owner of an animal signs a carefully drafted instrument which transfers the equitable title if an animal to the animal" ... Second, a legislature may find is

Eläinsuojelun periaate on, että eläimiä ei saa kohdella julmalla tavalla. Jos hyväksytään käsite eläinten itseisarvosta, ihmisellä moraalisenä yksilönä on jo sen perusteella velvollisuus suojella eläimiä ja siten niiden *prima facie* -oikeus estää eläinten vahingoittamisen esimerkiksi eläinkokeissa. Eläimiä pitäisi silloin kohdella samalla kunnioituksella kuin lapsia kohdellaan. Perinteisessä eläinsuojelussa ihminen käsitetään ylempiarvoiseksi olennoksi, jolla on vastuu myös eläimistä ja joka on niitä kohtaan armelias.<sup>221</sup> Nykyisin voimassa olevien eläinsuojelulakien mukaan eläimiä ei saa kohdella mielivaltaisesti miten tahansa, vaan on otettava huomioon yhteiskunnan yleiset periaatteet eläinten humanista kohtelusta ja sosiaaliset normistot sekä noudatettava lakeja, joissa ne on formuloitu. Vaikka eläimille ei koskaan katsottaisi olevan oikeuksia, siitä huolimatta monet moraaliset seikat edellyttävät niiden humania kohtelua.<sup>222</sup> Tämä ei edellytä sitä, että eläimille suodaan samanlaiset oikeudet kuin on ihmisillä. Lait eivät missään maassa anna eläimille samoja, ei edes samankaltaisia oikeuksia, kuin ne antavat ihmisille. Vain ihmiset ovat oikeuskelpoisia, vaikka he eivät olisikaan oikeustoimikelpoisia, ts. eivät voisi edustaa itseään oikeudessa ja ajaa oikeudellisia kanteita. Vajaavaltaisia varten on edunvalvoja tällaisia tilanteita varten. Eläimille ei missään ole määrätty legaalisia edunvalvoja. Virallisen statuksen omaavat eläinsuojelijat, eläinsuojelujärjestöt tai jopa yksityiset kansalaiset voivat kyllä nostaa kanteita eläinten omistajia vastaan, jos eläinten hoidossa ja kohtelussa on ilmeisiä puutteita tai niitä kohdellaan eläinsuojelulakien vastaisella tavalla.<sup>223</sup> Legaalisten oikeuksien suominen eläimille edellyttäisi myös sitä, että niille tulisi määrätä edunvalvojat, koska eläimet eivät kykene vaatimaan oikeuksiensa toteuttamista ihmisen tuomioistuimissa.<sup>224</sup> On esitetty, että eläinsuojelujärjestöt voisivat toimia holhoojan asemassa ja valvoa eläinten lainsäädännöllisiä oikeuksia. Tärkeimpiin

---

appropriate to adopt legislation that would have the effect of causing the involuntary transfer of equitable ownership to a class or species of animals.”

<sup>221</sup> Streng 1999, s. 85.

<sup>222</sup> McCloskey 1979, s. 24: ”Thus, even if it could be shown that animals do not possess rights and are incapable of possessing rights, many other kinds of considerations would need to be explored to determine what constitutes morally proper treatment of animals. Thus, whether or not they accept the principle of hedonistic utilitarianism, most people today recognize that animal pain and suffering, even if not animal pleasure and happiness, are factors of which account is to be taken in our moral deliberations, and which, if fully and adequately noted, would lead to different, improved treatment of many animals.”

<sup>223</sup> Aarnio 2005(b): ”Eläinsuojelun valvoja ei vaadi eläimen oikeuksien toteutumista, vaan sitä, että eläimen omistaja tai haltija lakkaa tuottamasta eläimille tuskaa taikka epämukavuutta. Näin siksi, että ihmisille on säädetty velvollisuuksia käyttäytyä asiallisesti eläimiä kohtaan. Tästä ihmisen velvollisuudesta ei seuraa juridisesti eikä loogisesti, että eläimillä on vastaava oikeus ihmistä kohtaan.”

<sup>224</sup> Favre 2004, s. 242.

oikeuksiin pitäisi kuulua eläinten psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi.<sup>225</sup> Eläinoikeuksien ajajat eivät ole kiinnostuneet eläinten hyväksikäytön säätelystä. He haluavat sen loppuvan kokonaan.<sup>226</sup> Positiivinen lainsäädäntö on rakenteeltaan sellainen, että se ei tarjoa mahdollisuutta ottaa tasapainoisesti huomioon ihmisen ja eläimen intressejä.<sup>227</sup> Vaikka yleisen mielipiteen mukaan eläimiä ei saa kohdella julmalla tavalla, eikä niille saa aiheuttaa tarpeettomia kärsimyksiä, ja vaikka eläinsuojelulait ovat olleet voimassa vuosikymmeniä, siitä huolimatta koe-eläimiä käytetään nykyään hyvin suuria määriä. Niitä käytetään nykyään jopa enemmän kuin silloin, kun ensimmäiset näistä laeista säädettiin. Eläinten oikeuksien ajajien mielestä ainoa ratkaisu on hyväksyä eläinten oikeudet ja sisällyttää ne positiiviseen lainsäädäntöön.<sup>228</sup>

Vanhan tradition mukaan moraalisuus ja laki ovat erottamattomat toisistaan. Luonnonoikeusfilosofian mukaan tietyt periaatteet ovat absoluuttisesti oikein tai väärin. Jotta eläinten oikeudet positiiviseen lainsäädäntöön otettuina olisivat todellinen laki, niiden tulisi olla väestön yleisesti hyväksyttävissä.<sup>229</sup> Eläinoikeuksia ajavilla on ilmeisesti tässä vielä paljon tekemistä. Toisaalta legaalisen positivismin kannalta lait ja oikeudet ovat vain niitä, joita on kirjoitettu lainsäädäntöön, vaikkakaan ei voida kiistää moraalisten näkökohtien merkitystä lainsäädännön kehittymisessä. Kuitenkin yhden nykyään suosituimman näkemyksen mukaan oikeuden toimintaa ohjaavat myös institutionaaliseen

---

<sup>225</sup> Vilka 1996, s. 136-138.

<sup>226</sup> Francione 2004, s. 110: "Advocates of animal rights are not interested in *regulating* animal exploitation, but in *abolishing* it. The primary concern for the right advocate is not kindness," ja s. 114: "With respect to animal experimentation, there have been many laws and regulations enacted, but there is nothing in the law that *prohibit* any type of experiment, however much pain or suffering is caused to animals."

<sup>227</sup> Francione 2004, s. 126: "Animal welfare laws require that we *balance* the interests of humans and nonhumans in order to determine whether particular treatment is 'humane' or whether suffering is 'necessary'. This balancing structure, however, serves to obscure an important normative consideration that renders meaningless any such attempt to balance human and animal interests. Under the law, animals and *things*; they are regarded as *property*. The legal system of most Western nations contains two primary types of entities: *persons* and *property*. Most legal scholars claim that legal relations can exist only between persons and that property cannot have rights."

<sup>228</sup> Francione 2004, s. 57: "Another consequence of the central tenet of new welfarism – that animal welfare leads to animal rights – is that animal *rights* advocates often end up supporting laws that *reinforce* the property status of animals and that represent positions indistinguishable from the classical welfarist reforms proposed over the last one hundred years."

<sup>229</sup> Rollin 1989, s. 110: "There is a very old tradition that asserts that morality and law are logically inseparable, that moral notions and ideas are part and parcel of law, that law in society must ultimately embody and to be based on certain absolute, unchanging, and presuppositional notions of right and wrong, else it is not really law. This is called *natural law theory* and goes back to the ancient Greek."... "certain principles of right and wrong are absolutely true and do not change from place or time to time". ... "much (but not all) of natural law theory in the West has customarily been theologically based. According to natural law theorists, law of any society must embody these moral truths – if it fails to do so, it is *not really Law*." Obviously, on this view, law and morality are inseparable."

tukeen ja yhteisölliseen hyväksyntään perustuvat kirjoittamattomat oikeusperiaatteet pelkkien muodollisten oikeussääntöjen lisäksi.<sup>230</sup> Positiivisen lain erottaminen moraalिसäännöistä ei ole mahdollista. Tällöin moraalialia ja lakia ei voida selkeästi rajata toisistaan.<sup>231</sup> Eläinten todellisten ja aitojen oikeuksien tunnustaminen edellyttäisi kuitenkin joka tapauksessa useiden lakien perusteellista uudelleen kirjoittamista. Miten se voitaisiin tehdä? Vuosituhantisesta oikeudellisesta ihmiskeskeisestä traditiosta ei löydy sille osviittaa. Yksi mahdollisuus olisi laajentaa jo olemassa olevia oikeuksia eläimiä koskeviksi. Jotkut eläinten oikeuksien ajajat odottavat, että vähittäisillä muutoksilla voitaisiin näin päästä heidän haluamiinsa päämääriin. Toisaalta, kuten Francione korostaa toistuvasti, olennaisin asia on kuitenkin hyväksyä käsite ”eläinten oikeudet” ja sisällyttää se lakeihin. Sisällyttäminen edellyttäisi tietysti ilmeisesti sitä, että eläimille passiivisina oikeussubjekteina määrättäisiin viranomaisedustajat niitä koskevia juridisia asioita varten. Todennäköisesti tällaisesta laajennuksista aiheutuisi lukuisia vaikeasti ratkaistavissa olevia kysymyksiä. Toinen mahdollisuus olisi kirjoittaa eläinten kohtelua käsittelevät lait siten, että ne käsitettäisiin moraalisisina objekteina ja ihmisen utilitaristiset intressit olisivat niihin verrattuna taka-alalla.<sup>232</sup> Tämäkin edellyttäisi kokonaan uudenlaista oikeudellista ajattelua, jossa ihmiselle tyypillinen lajinsuosinta ei olisi dominoivassa osassa. Mitä tämä merkitsisi eläinkokeiden suhteen? Todennäköisesti niiden tekeminen tulisi miltei mahdottomaksi. Ainakin se edellyttäisi samanlaista menettelyä kuin nykyään vaaditaan lääketieteellisten kokeiden tekemisessä vajaavaltaisilla lapsilla. Biologisia perustutkimuksia, joissa etsitään ainoastaan uutta tietoa elimistön toiminnasta ja toiminnan säätelystä pyrkimättä sairauksien parantamiseen tai ennalta ehkäisyyn, ei voisi silloin suorittaa. Tässä yhteydessä herää olennainen kysymys: Onko nykyinen tiedon taso jo lopullisesti riittävä ja siten uutta tutkimustietoa ei enää tarvita?

Onko utopistista ajaa eläinten oikeuksia? Eläinoikeusaktivistien mielestä näin ei ole, mutta heidän vastustajansa ovat tietysti toista mieltä. Aktivistien mielestä eläinten tulisi saada elää niin, että niille ei aiheuteta kipua ja kärsimyksiä sekä ne voivat elää

---

<sup>230</sup> Dworkin 1977.

<sup>231</sup> Rollin, s. 118. ”...legal positivists are wrong on two counts. In the first place, they are wrong to suggest that law is logically and clearly separable from morality. In the second place, they are wrong in suggesting that even though law and morality are two distinct things, the morality by which law is constructed and assessed is exclusively utilitarian.” Rollin tulkitsee kaiken tämän merkitsevät sitä, että moraalisten ja legaalisten oikeuksien kytkeytymisen toisiinsa johtaa siihen, että eläimiä elollisina ja intressejä omaavina olentoina ja moraalisisina kohteina pitää harkita legaalisten oikeuksien nauttijoiksi.

<sup>232</sup> Rollin 1989, s. 126-128.

lajeilleen ominaisella tavalla. Se edellyttäisi eläinten todellisten oikeuksien tunnustamista. Eläinten oikeuksien kirjoittaminen lakiin edellyttäisi, että ne hyväksyttäisiin yleisesti.<sup>233</sup> Eläinten oikeuksien ottaminen täysimittaisesti osaksi lainsäädäntöä ehkäisisi eläinten kaikenlaisen hyödyntämisen. Eläinten käyttö on koko maailmassa niin keskeistä, että vaikeaa kuvitella yhteiskuntaa, jossa ei käytettäisi lainkaan eläimiä ihmisen hyödyksi. Se merkitsisi kaikkien luopumista lihansyönnistä ja muustakin eläintuotteiden käytöstä sekä tietysti eläinkokeiden lopettamista. Siitä taas olisi laajoja seurauksia sekä eläimille että ihmiselle. Monet kotieläinrodut olisivat uhanalaisia, sillä niiden sopeutuminen pelkästään luonnonvaraisiin olosuhteisiin olisi hankalaa tai jopa mahdotonta. Toki on kotieläinlajeja, joiden osalta ei ehkä tarvitsisi edellyttää täydellistä vapautta ihmisestä. Useimmille eläinlajeille kuitenkin oikeus vapautteen lienee yhtä olennaista kuin ihmisellekin.<sup>234</sup> Ihmisen kesyttämät lemmikkieläimet olisi myös eläimettömässä yhteiskunnassa vapautettava luontoon, jossa niiden tulisi kamppailla elintilastaan villieläinten kanssa. Koe-eläinkasvattamot lopetettaisiin. Eläinkokeita varten jalostetut eläimet eivät myöskään selviäisi elossa luonnossa. Niiden luontaiset ominaisuudet ovat monien eläinsukupolvien aikana muuttuneet olennaisesti. Ihmisen kanssa tekemisissä olevien eläinten kokonaisuus maailmassa pienenee siten murto-osaan nykyisestä. Peto- ja saaliseläinpopulaatiot saavuttaisivat uuden tasapainotilan, kun ihminen ei enää toimillaan vaikuttaisi siihen.

Suomessa on myös äskettäin käyty väittelyä eläinten oikeuksien olemassa olosta. *Aulis Aarnio* on vuonna 2005 kärkevästi kiistänyt, että eläinten puolesta puhuttaessa ei voida vedota niiden juridisiin tai moraalisiin oikeuksiin. Kysymys on hänen mukaansa yksinomaan ihmisen arvoista, asenteista ja velvollisuuksista ja niihin vaikuttamisesta.<sup>235</sup> Oikeus on aina ihmisten välinen suhde. Oikeus ei ole juridinen oikeus, jos sitä ei voida panna toimeen, koska eläin ei itse voi toimia kantajana oikeusjutussa. Aarnion keskeinen perustelu on myös se, että oikeuksien omaaminen edellyttää vastavuoroisesti velvollisuuksia, jollaisia ei voida vaatia eläimiltä. Eläinten oikeuksien olemassaolo edellyttäisi, että niillä tulisi olla korrelaatio- tai vastakohtasuhde ihmisen oikeuksiin.

---

<sup>233</sup> Dworkin 1977, s. 205: "The bulk of the law - ... - cannot be neutral. It must state, in its greatest part, the majority's view of the common good."

<sup>234</sup> Rachels 1976, s. 219: "... whenever rationale is provided for granting humans a right to liberty, it seems that a relatively similar one is available in the case of at least some other species of animals. The right to liberty, then, is not a 'human' right."

<sup>235</sup> Aarnio 2005(a)

Jokainen voi hyväksyä sen, että normaaleilla aikuisilla ihmisillä on oikeuksia. He voivat esittää laillisia vaateita toisia normaaleja aikuisia vastaan ja heillä on vastavuoroisesti toisia kohtaan velvollisuuksia. Tämä on yksinkertaisin ja selvin tapaus. Elottomilla esineillä ei taas voida katsoa olevan oikeuksia, vaikka niitä voidaankin suojella merkittävänä luontokohteina tai arvokkaina rakennuksina. Näiden kahden ääripään väliin voidaan väittää jäävän ”harmaata aluetta”, syntymättömiä lapsia ja eläimiä, joiden oikeuksien olemassa oloa voidaan kritisoida tai puolustaa, kuten muuan muassa *Feinberg* väittää.<sup>236</sup>

Oikeuksien ja velvollisuuksien suoraa vastaavuutta voidaan mielestäni kuitenkin kritisoida.<sup>237</sup> Esimerkiksi kotiin saapuvia vieraita on paikallaan kohdella sydämellisesti, mutta näillä ei ole vastavuoroista oikeutta vaatia sydämellistä kohtelua. Lahjan saajalle muodostuu velvollisuus olla kiitollinen saamastaan, mutta lahjoittajalla ei ole oikeutta vaatia kiitollisuutta. Professorilla on velvollisuus tarkastaa opiskelijoiden opinnäytteitä ja esittää kommentteja, miten hänen havaitsemansa puutteet korjataan, mutta opiskelijalla ei ole oikeutta vaatia juuri näitä tietynlaisia kommentteja. Suomen lait säätävät vanhemmille velvollisuuden huolehtia lapsistaan, mutta lapsilla ei ole vastavuoroisia velvollisuuksia vanhempiaan kohtaan. Ihmisten väliset velvollisuudet, sosiaaliset suhteet tai auktoriteettiasema voivat synnyttää tilanteita, joissa oikeudet ja velvollisuudet eivät välttämättä kohtaa. Oikeuksien ja velvollisuuksien epäsymmetrialla on olennaista merkitystä, koska sen avulla eläinten oikeuksien vastustajat voivat perustella sitä, että eläimillä ei ole oikeuksia, vaikka niitä on kohdeltava humanisti. Ihmisillä on ainoastaan ilmeinen velvollisuus kohdella niitä tällä tavalla.

Aarnion kirjoitus provosoi samalle foorumille muutamia muiden kirjoittajien kannanottoja, joissa taas hyvin voimakkaasti puolusteltiin sitä, että eläimillä olisi oikeuksia.<sup>238,239,240</sup> Tämän jälkeen Aarnio vielä kahdesti perusteli käsitystä siitä, että

---

<sup>236</sup> Feinberg 1997.

<sup>237</sup> Cohen 2001, s. 28-29.

<sup>238</sup> Aaltola 2005: ”Arvon tunnistaminen eläimissä, oli se kuinka maltillista hyvänsä, avaa mahdollisuuden myös yksilöarvon, ja lopulta oikeuksien tunnistamiseen. Mikäli siis voimme ’päättää’ antaa eläimille arvoa, on vaikea nähdä, miksi emme voisi päättää antaa niille myös yksilöarvoa ja sitä suojaavia oikeuksia.”

<sup>239</sup> Salmi 2005: ”Mikäli yleisenä ja käytännön periaatteena hyväksymme sen, että pikkulapsilla ja vaikeavammaisilla ihmisillä on oikeuksia, meillä ei ole hyviä perusteita jättää eläimiä oikeuksien ulkopuolelle.”... ”Lakihan kieltää eläinräökkäyksen myös villieläimiin kohdistuvana, joten sen tarkoitus näyttäisi olevan suojella eläimiä nimenomaan niiden itsensä vuoksi.”

<sup>240</sup> Vilka 2005: ”Laki ja moraalit ovat toki kaksi eri asiaa. Laki kulkee usein jälkijunassa suhteessa moraliin.” ...”Eläinoikeudet on avoin – eikä lukkoonlyöty, loppunmääritely – filosofinen käsite.”

elämällä ei voi olla juridisia oikeuksia. Hän korosti edelleen sitä, että eläimillä ei ole juridisessa mielessä oikeuksia.<sup>241,242</sup> Nämä kirjoitukset taas kirjoittivat uusia vastakkaisia kannanottoja.<sup>243,244</sup> Väittelyn seuraajana voi todeta, että Aarnio edustaa tyypillistä perinteistä oikeustieteellistä ajattelua argumenteissaan. Vastakirjoitusten laatijat ovat Helsingin ja Turun yliopistojen filosofian laitoksilta (*Aaltola* ja *Vilka*), Turun yliopiston ympäristöhistorian tutkija (*Räsänen*) ja biologi, free lance –neuvonantaja eläinsuojelukysymyksissä (*Salmi*). On siis ymmärrettävää, että he operoivat eri käsitteillä ja puhuvat näin toistensa ohi. Juridisesti oikeus käsitetään eri tavalla kuin vastakirjoitusten laatijat sen ymmärtävät. Heidän kirjoituksissaan ei ole tehty selkeää eroa moraalisten oikeuksien ja juridisten oikeuksien välille. Tätä asiaa on myös oikeustieteen lisensiaatti *Esa Kolehmainen* korostanut Aarnion oikeuskäsitettä myötäillessään.<sup>245</sup> Hän korostaa sitä, että oikeustieteen kieli, mikä pyrkii systemaattisesti perusteltuun ja täsmälliseen kielenkäyttöön, on erilainen kuin vastakirjoitusten filosofinen kielenkäyttö. ”Eläimiä ei voida minkään oikeustieteen taustalla vaikuttavan ajattelun puitteissa *rinnastaa* ihmisiin oikeuskelpoisina oikeussubjekteina.” ”Eläinten oikeuksista puhuminen edustaa kielenkäyttötapaa, missä yleistä kielenkäyttöä vastaavan asiantilan näyttäminen vaikuttaa tieteellisen tiedon perusteella ... mahdolltomalta tehtävältä.” Muutoin Kolehmaisella kyllä tuntuu olevan ymmärtämystä myös eläinten oikeuksien puolustajien mielipiteille. Hän ei

<sup>241</sup> Aarnio 2005(b): ”Ollakseen juridisesti (aito) oikeus, jokainen oikeus on näet voitava oikeudenhaltijan tai hänen edunvalvojansa aloitteesta panna täytäntöön. Se tapahtuu viranomaisessa, jossa myös punnitaan subjektin oikeudellinen vastuu. Tällainen järjestelmä ei ole missään tuntemassani oikeusvaltiossa voimassa eläimiin nähden.”

<sup>242</sup> Aarnio 2005(c): ”Oikeus ollakseen aito oikeus, eikä pelkkä ’oikeus’ edellyttää, että oikeudenhaltijalla on mahdollisuus vaatia oikeuden toteuttamista. Ei vain ihmisiin, vaan – jos asia viedään loppuun asti – myös toisiin eläimiin nähden.”

<sup>243</sup> Räsänen 2005: ”Siten pohtiessaan eläinten oikeuksia Aarnio puhuu itse asiassa oikeuslaitoksen tämänhetkistä toimintaperiaatteista ja tavasta *tulkita* oikeuskäsitettä ...., ei oikeuden moraali- tai yhteiskuntafilosofisena käsitteenä. Jonkin olion oikeuksilla ei tarkoiteta pelkästään sitä, että kykenee esiintymään oikeusistunnossa tai että kykenee itse valvomaan oikeuksiaan.” Kirjoittaja ei myöskään näe ongelmaa siinä, että edunvalvoja-käsitettä ulotettaisiin siihen, että esimerkiksi luontojärjestöt voisivat toimia eläinten edunvalvojana samalla tavalla kuin edunvalvojat toimivat vajaanvaltaisten edunvalvojina.

<sup>244</sup> Aaltola 2006: ”Nykyinen eläinsuojelulaki korostaa voimakkaasti sekä henkilökohtaisuutta että kontekstuaalisuutta. Eläimillä ei ole oikeuksia tai yksilöarvoa, mutta meillä on niitä kohtaan velvollisuuksia. Velvollisuudet ovat varsin maltillisia, mikä tulee esiin eläinsuojelulakienminimaalisissa vaatimuksissa sekä heikossa täytäntöönpanossa.” ... ”Mikä on laillisen ja moraalisten oikeuksien suhde? Lain ja moraalien irrottaminen toisistaan on hankala tehtävä,... Laki vaikuttaa normeillaan moraalikäsitteisiimme, ja moraalikäsitteiden tulisi – ideaalitalanteessa – vaikuttaa lain rakentumiseen.” Kirjoittaja myös tarkastelee varsin kriittisesti filosofiselta kannalta molemmissa vastakirjoituksissaan Aarnion esittämiä argumentteja siitä, että eläimillä ei voi olla oikeuksia..

<sup>245</sup> Kolehmainen 2005: ”...oikeustieteen kielen perustana ovat tietyt kantavat määritelmälliset ratkaisut. Lyhykäisyydessään oikeustieteessä käsitellään ihmisten välisiä oikeussuhteita.”



ainakaan eksplisiittisesti tyrmää ajatusta mahdollista eläinasiamiehestä ja hänen kompetenssistaan tai velvollisuuksistaan valvoa ja edustaa eläimille ominaisia intressejä.

#### 4.5 Eläinkokeiden moraalinen problematiikka

Eläinkokeiden eettinen arviointi johtaa ristiriitatilanteeseen. Niiden puolustajat vetoavat usein siihen, että kokeilla saavutetaan tietoja ja taitoja, joiden avulla voidaan parantaa ihmisen ja eläinten terveydentilaa sekä sairauksien ehkäisyä ja hoitoa. Ei voida kiistää sitä, että kokeiden tuloksena monille sairauksille on keksitty parantava lääke tai leikkaustoimenpide. Tieteellisissä kokeissa käytetään pääasiassa muita eläinlajeja (rottia, hiiriä, kaloja) kuin niitä, joihin eläinkokeiden vastustajilla on tapana vedota (kissat, koirat, apinat). On tunteisiin vetoavampaa käyttää esimerkkinä ihmisten lemmikkeinä pitämiä eläinlajeja. Kuitenkin biolääketieteellisessä tutkimustyössä käytettävistä koe-eläimistä vain noin yksi prosentti on koiria ja kissoja yhteensä ja kädellisten osuus on selvästi alle promillen.<sup>246</sup> Suurten kaupunkien ”rottasodissa” tuhoataan vuosittain enemmän jyrksijöitä kuin niitä käytetään tieteellisissä kokeissa. Villit rotat ovat tunnetusti likaisia ja levittävät tauteja erityisesti köyhän väestönosan keskuudessa. Cohen kysyykin provosoiden: ”Onko väärin tappaa sairauksia levittäviä rottia ihmisten terveyden takia?” Cohen ei halua rajoituksia eläinkokeille, vaan hänen kantansa on täysin päinvastainen.<sup>247</sup> Voidaan olla sitä mieltä, että eläinkokeiden moraalisuus riippuu niistä saatavan hyvän ja niiden aiheuttaman pahan suhteesta. Jopa useimmat eläinten oikeuksien puolustajat eivät näe pulmia kokeissa, joissa käytetään eläimiä, jotka eivät ole tuntevia (sentient). Sen sijaan muiden eläinten käyttö jakaa varsin selkeästi mielipiteet. Edellä mainituista tunnetuista eläinten oikeuksia vierastavista filosofeista Cohen ja McCloskey ovat omista mielipiteistään lähtien käsitelleet ihmisen moraalista oikeutta tehdä eläimillä kokeita, mitkä aiheuttavat niille merkittävää kärsimystä tai jopa kuoleman.

Kansalaiset ovat yleisesti varmaankin sitä mieltä, että tutkimukset, joista on odotettavissa suoraan hyötyä ihmisille tai eläimille ovat helpommin hyväksyttävissä kuin sellaiset tutkimukset, joista tällaista etua ei ole välittömästi odotettavissa. Eläinkokeet voidaan useimpien mielestä katsoa oikeutetuiksi, jos niillä voidaan lievittää ihmisen tai

---

<sup>246</sup> Cohen 2001, s. 14.

monien muiden eläinten kärsimyksiä ja estää tai parantaa ihmisen ja eläinten sairauksia. McCloskeyn mielestä muunlaisten kokeiden tekeminen on kyseenalaisempaa ja niiden tekeminen saattaa olla myös väärin.<sup>248</sup> Selkeä jako hänen mielestään moraalisesti oikeutettujen ja moraalisesti väärin kokeiden välillä on kuitenkin useissa tapauksissa vain veteen piirretty viiva. Luultavasti kaikkien tutkijoiden mielestä sellaisten kärsimysten aiheuttaminen eläimille, mikä ei ole kokeiden kannalta välttämätöntä, on väärin. Kokeiden luonteesta johtuen eläinten kipua ja kärsimystä ei kuitenkaan voida poistaa, vaikka ne pyritäänkin minimoimaan, koska ne voivat vääristää odotettavissa olevia tutkimustuloksia. Ei ole kuitenkaan mahdollista yksilöidä mitään ehdottomia sääntöjä sille, millaiset kokeet ovat eettisesti oikeutettuja ja millaiset eivät ole (jollei yksinomaisena ohjenuorana ole eläinkokeiden totaalinen kieltäminen). Koska yksittäisistä kokeista saatavia tuloksia ei voi ennakoita tieteellisessä tutkimustyössä, yksittäisten kokeiden tuomitseminen yleensä eettisesti vääräksi ei ole mahdollista. Jos tulokset olisivat ennakoitavissa, silloin kyse ei enää olisikaan tieteellisestä tutkimuksesta, vaan jostakin muusta toiminnasta. Tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on tehdä uusia havaintoja ja löytöjä, joita ei ole aikaisemmin tehty. Tarpeeton kokeiden toistaminen ei ole enää tieteelliseksi tutkimukseksi luokiteltavaa. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että on yleensä välttämätöntä varmistaa jossakin yksittäisessä laboratoriossa ja tietyillä koejärjestelyillä saatujen tulosten yleispätevyys. Kuitenkin vaatimuksena on käyttää kokeissa mahdollisimman pientä määrää koe-eläimiä ja niille aiheutetaan mahdollisimman vähäistä kärsimystä.<sup>249</sup>

---

<sup>247</sup> Cohen 1986: "... the wide and imaginative use of live animal subjects should be encouraged rather than discouraged. This enlargement in the use of animals is our obligation."

<sup>248</sup> McCloskey 1987, s. 64: "Obviously a great amount of experimentation occurs today which does not admit of justification along any of these lines, and hence, is such that it must be condemned as being morally wrong." ja s. 67: "Clearly, a great deal of experimentation relating to substances such as cosmetics is unnecessary because we already have the relevant knowledge. Nonetheless, that cosmetics are inessentials is not in itself a reason for not testing them although it may be a reason for seeking to ban the production and sale of any new, untested cosmetics. However, as long as we have cosmetics in use, testing of their toxicity and their other effects in respect of causing disease, will continue to be morally important and necessary." Nykyään kosmetiikkatuotteiden testaaminen eläinkokeilla on kielletty tai tehty erikoisluvanvaraiseksi monissa maissa. Kosmetiikkatuotteita myös kaupitellaan mainosten, että niitä ei ole testattu eläimillä. Tällöin kyseessä on joko kuluttajan selkeä ja tietoinen harhaanjohtaminen, sillä pidempään käytössä olleet tuotteet on kyllä testattu eläinkokein vuosia aikaisemmin, tai mahdollisesti uusien tuotteiden käyttäjien altistaminen haittavaikutuksille, joiden ilmenemisestä ei ole mitään varmuutta.

<sup>249</sup> Kaikki kansainväliset biolääketieteelliset julkaisut edellyttävät tätä. Useimmat niistä myös vaativat, että koemenetelmien esittelyn yhteydessä on tutkijoiden antama vakuutus: "The experiments were approved by the Ethical Committee for Animal Experiments. All efforts were taken to reduce the number of animals used and their suffering.", tai periaatteessa samansisältöinen vakuutus muilla sanan valinnoilla ilmaistuna, riippuen tutkijoiden kotivalttioiden lainsäädännön vaatimuksista.

Jos päädytään siihen, että eläinkokeilla ei ole moraalista oikeutusta, sen seurauksena esimerkiksi uusien lääkkeiden ja hoitomuotojen kehittämistyö on suurimmalta osalta lopetettava ja tyydyttävä niihin lääkkeisiin ja hoitoihin, joita nyt tällä hetkellä on saatavilla ja käytettävissä. McCloskeyn mukaan tämä on sekä typerää että moraalitonta. Moraalittomaksi se voitaisiin katsoa sen takia, että tällöin kuitenkin ihmiset käyttäisivät aikaisempien eläinkokeiden tuottamaa tietoa hyväkseen tilanteessa, jossa kokeet on eettisin perustein kokonaan kielletty. McCloskey itse ei pitäisi tätä moraalittomana menettelynä, vaan hänestä olisi moraalitonta, jos ei käytettäisi hyväksi näin hankittua tietoa, koska se johtaisi ihmisen ja myös monien eläinten suunnattomiin kärsimyksiin. Typerää se olisi siksi, että tällä hetkellä ei vielä kukaan tunneta kaikkien käytettyjen lääkkeiden ja hoitojen vaikutuksia ja mahdollisia ei-toivottuja sivuvaikutuksia. Lisäksi jatkuvasti syntyy uusia bakteri- ja viruskantoja tai aikaisemmat kannat muuntuvat olennaisella tavalla. Hyvinä esimerkkeinä tästä ovat viime vuosina HI-viruksen raju leviäminen kautta maailman ja lintu- ja sikainfluenssien terveydelliset uhat. Tällaisia uusia tai muuntuneita sairauksia vastaan ihmisen tulee varustautua. Tämä varustautuminen on moraalisesti kestäväällä perustalla.

Eläinkokeiden vaihtoehtona on, että esimerkiksi lääketieteellisiä hoitotapoja kehittävien tutkijoiden olisi eläinkokeiden asemasta turvaututtava ihmisillä suoritettaviin kokeisiin, kun kokeillaan uusia hoitomuotoja (muita vaihtoehtomenetelmiä käsitellään tuonnetun). Eläinten oikeuksien asianajajat eivät ilmeisestikään tätä vierasta. Eläinten oikeuksien tunnustaminen lienee eläimiä käyttävien tutkijoiden työn kannalta varsin vaarallista.<sup>250</sup> Eläinten oikeuksia ajavista on taas loogista, että uusien hoitomuotojen kehittäminen ja niiden testaamisen riskit on ihmisen itse kannettava.<sup>251</sup> Eläinkokeiden tekeminen olisi yleisesti heidän mielestään kiellettävä totaalisesti. Yhdysvalloissa yliopistojen yhteydessä toimivat *Institutional Review Board* -lautakunta on ajoittain joutunut ottamaan kantaa näihin kysymyksiin, kun tutkijat ovat tiettyjä hankaluuksia ja

---

<sup>250</sup> Francione 1996(b), s. 29: "Animal rights activists present an immediate threat to science through the 'demoralization of scientists, tremendous financial cost, and erosion of public opinion and political support for animal experimentation in biomedical research and education. The long-term threat is loss of the privilege to use animals and resultant retardation of progress.' ..."

<sup>251</sup> Dunayer 2004 tekee ehdotuksen siitä, millaista pitäisi lainsäädännön olla, kun siitä otetaan huomioon kaikki eläimet tasavertaisina ihmiseen verrattuna. Hän sanoo mm. seuraavaa: "It should be illegal to any human to

- buy, sell, breed, exhibit, imprison, deprive, or torture any nonhuman being;
- use any nonhuman being in an experiment not undertaken for that individual's own potential benefit;

jopa henkilökohtaisia riskejä sisältävien eläinkokeiden asemasta halunneet testata uudet hoitomuotonsa ihmisillä. Lautakunnan käytäntönä on kuitenkin ollut vaatia kokeiden tekemistä ensin eläimillä, ennen kuin lupa niiden suorittamiselle ihmisellä on myönnetty.<sup>252</sup>

#### 4.6 Eläinten mahdolliset oikeudet ja eläinkokeet

Eläinten oikeuksien puolustajat vetoavat usein siihen, että lääketieteelliset eläinkokeet tulee korvata solututkimuksilla tai tietokonesimulaatioilla. On esitetty provokatiivinen väite ”Eläinkokeet vaarantavat terveytesi” ja perusteltu tätä käyttäen esimerkkinä tunnettua talidomidikatastrofia, jossa raskauden aikana nautittu talidomidi aiheutti vastasyntyneille vakavia somaattisia kehityshäiriöitä. Näitä ei havaittu niillä parilla eläinlajeilla, joilla kyseisen lääkkeen käyttöä oli tutkittu. Toisaalta taas voidaan kysyä, olisiko ne havaittu solututkimuksissa tai tietokonesimulaatioilla. Talidomidin aiheuttamien vaurioiden paljastuminen päinvastoin lisäsi vaatimuksia tehdä prekliinisiä eläinkokeita aikaisempaa useammalla eläinlajilla. Suomen lääkelain 21 § edellyttää muun muassa sitä, että rekisteröitävä lääke on riittävästi tutkittu.<sup>253</sup> Solukokeiden heikkoutena on eri elinten vuorovaikutusten jääminen huomiotta ja jostakin eläin- (tai ihmis-) peräisestä materiaalista solutkin on valmistettava. Eläinkokeiden tekijöiden yhtenä argumenttina onkin ”Me hoidamme kokonaista elimistöä, emme transfektoituja soluja”. Edelleenkin ajoittain ilmenee, että jo kliiniseen käyttöön otetuilla, perusteellisesti koe-eläimillä testatuilla lääkkeillä on vaarallisia sivuvaikutuksia, joiden takia nämä lääkkeet on vedetty pois markkinoilta. Eläinkokeiden vastustajat voivat väittää tällaisten tapausten tukevan heidän käsityksiään eläinkokeiden haitoista. Toisaalta eläinkokeiden puoltajat voivat kuitenkin perustellusti todeta olevan satoja lääkeaine-ehdokkaita, jotka on eliminoitu jatkotutkimuksista sen vuoksi, että ne ovat jo eläinkokeissa osoittautuneet toksisiksi tai vaarallisia sivuvaikutuksia omaaviksi, eikä niitä sen takia ole milloinkaan tutkittu ihmisillä.<sup>254</sup> Lääketieteen harjoittajien periaate on klassisesti muotoiltuna *primum non*

---

- compel any nonhuman being to labor, perform, compete. Or provide any service to humans; .....

<sup>252</sup> Cohen 2001, s. 64.

<sup>253</sup> Lääkelaki 395/1987 21 § 1 momentti kohta 4: ”lääkeaineen ja lääkevalmisteen vaikutukset on selvitetty asianmukaisilla prekliinisillä ja kliinisillä tutkimuksilla;”

<sup>254</sup> Cohen 2001, s. 69-83.

*nocere* – ensisijaisesti älä aiheuta vahinkoa. Eläinkokeiden tekijöiden kannalta heidän tekemänsä tutkimukset selkeästi palvelevat tätä päämäärää.

Yhtenä eläinkokeiden vastustajien argumenttina on myös ollut, että ihmiselle potentiaalisesti hyödyllisten lääkeaineiden tehoa ei voida aina todeta eläimillä, koska niiden fysiologiset ominaisuudet eroavat liian paljon ihmisen elimistön ominaisuuksista. Eri eläinlajien välille on evoluution myötä kehittynyt merkittäviä eroja. On aivan totta, että näin on tietyissä tapauksissa. Eläinkokeiden tekijöiden vastine on, että erot eivät ole suinkaan niin suuria kuin eläinkokeiden vastustajat väittävät. Lisäksi on kehitetty valinnan ja nykyisin geeniteknologian keinoin eläinmalleja, jotka entistä paremmin simuloivat ihmisellä esiintyviä sairauksia. Eläinten ja ihmisen samankaltaisuuden korostamiseen sisältyy kuitenkin eläinkokeiden kannalta sisäinen ristiriita. Eläinsuojelijat esittävätkin seuraavanlaisia kysymyksiä. Jos eläimet ja ihmiset ovat hyvin samankaltaisia, onko silloin moraalisesti oikeutettua tehdä eläimillä tuskallisia kokeita? Jos kokeiden teko on oikeutettua olettaen, että eläinten kognitiiviset kyvyt ovat vajavaisia ihmiseen verrattuna, miksi silloin voidaan tehdä eläimillä kokeita, joissa tutkitaan myös kognitiivisia taitoja ja tuloksista tehdään ihmisiin sovellettuja päätelmiä?<sup>255</sup> Eläinkoetutkijat puolestaan vetoavat siihen, että tuskallisetkin kokeet ovat oikeutettuja, kun niiden avulla voidaan lievittää ihmisen tai muiden eläinten kärsimyksiä.

Toisena perusteena eläinkokeiden vastustajat vetoavat usein siihen, että yleisellä elintason nousulla ja hygienian paranemisella on lääketieteellisiä hoitoja suurempi vaikutus sairauksien vähenemiseen. Tämä perustelu on monissa kohdin paikkansa pitävä, kuten esimerkiksi tuberkuloositapausten väheneminen länsimaissa osoittaa. Preventiivisen lääketieteen tason paranemisella on todistettava vaikutus väestön sairastavuuteen. Myös terveyspalvelujen hyvä saatavuus ainakin yleisesti vähentää sairauksien pahenemisvaiheita. Toisaalta taas sairauksia ei saatane hygienian parantamisella ja elintason kohoamisen myötä kokonaisuudessaan häviämään ihmiskunnasta, kun taas esimerkiksi isorokko-rokotuksilla, jotka on kehitetty eläinkokeiden avulla, on tämä sairaus totaalaisesti hävitetty. Eläinkokeiden tekijät voivat myös luetteloida monia muita sairauksia, kuten polio ja vihurirokko, joiden estämiseksi on voitu kehittää rokote, ja sairauksia, kuten sokeritauti,

---

<sup>255</sup> Ruottu 2007.

sydänhalvaus, nivelrikko ja kaihi, joiden nykyaikainen tehokas hoito perustuu eläimillä tehtyihin kokeisiin.<sup>256</sup>

Kolmas eläinkokeiden vastustajien argumentti on se, että eläinkokeisiin liittyy sekä väärien positiivisten että väärien negatiivisten tulosten vaara. Eläimillä testatut ja vaarattomiksi osoittautuneet lääkkeet voivat aiheuttaa ihmisille vakaviakin sivuvaikutuksia, joiden johdosta jo markkinoilla olleita lääkkeitä on jouduttu vetämään pois käytöstä ja lääkevalmistajat on jopa tuomittu aiheutuneista vammautumisista tai kuolemista korvausvelvollisiksi. Toisaalta taas eläimille haitalliset aineet ovat voineet olla ihmisille arvokkaita lääkkeitä.<sup>257</sup> Vasta-argumenttina voidaan kuitenkin esittää väite, että olisiko tilanne kuitenkin parempi, jos eläinkokeita ei olisi lainkaan tehty ja tulevien lääkkeiden ensisijaisena testiryhmänä olisivat olleet ihmiset itse. Voidaan esittää provokatiivinen kysymys: Olisitko itse valmis ensimmäisenä käyttämään sellaista lääkettä, mitä ei ole lainkaan testattu eläinkokeissa, joissa se on osoitettu turvalliseksi? Varmaankin vain fanaattisimmat eläinkokeiden vastustajat voivat siihen vastata myönteisesti. Paljonko olisi aiheutunut vahinkoja ja jopa kuolemia ihmisistä koostuvista testipopulaatioissa, jos eläinkokeiden perusteella hylättyjä lääkeaine-ehdokkaista ei olisi karsiutunut pois?

Neljäntenä väitteenä voidaan esittää, että kliinisen kokemuksen karttuminen ja potilaiden hoidosta saatavan kokemuksen karttuminen ovat yksistään riittäviä tekemään eläinkokeet tarpeettomiksi. Yhden suhteellisen suppean sitaatioanalyysin mukaan tutkimuksiin, joissa oli tehty eläinkokeita, viitattiinkin suhteellisen vähän kliinisissä tieteellisissä kirjoituksissa.<sup>258</sup> Tyypillistä on kuitenkin alkuperäisten eläimillä tehtyjen perustutkimusten jättäminen mainitsematta ja jopa jääminen unohduksiin, kun ollaan kliinisissä sovellusvaiheissa, joten kyseisestä analyysistä tehtyihin johtopäätöksiin voidaan suhtautua suurin varauksin. Sairausmekanismien selvitys ja uusien lääkkeiden kehitys edellyttää kuitenkin (ainakin nykyään) eläinkokeista saatavaa tietoa.<sup>259</sup> Potilaiden hoitokokeiluja edeltävä prekliininen tutkimus perustuu teorioihin ja eläinkokeisiin.

---

<sup>256</sup> [http://www.ncabr.org/biomed/FAQ\\_animal/faq\\_animal\\_11.html](http://www.ncabr.org/biomed/FAQ_animal/faq_animal_11.html).

<sup>257</sup> Aaltola 2003, s. 93-97.

<sup>258</sup> Rowan 1996, s. 109.

<sup>259</sup> Rowan 1996, s. 114: "Our ability to develop vaccines, antibiotics, public health initiatives and reasonably good nutritional advice, is much greater than it was even 40 years ago. While about 40 per cent of the research that has produced this knowledge used animals (at least to NIH analyses of its funding allocations), it is, in practice, not really possible to separate different research approaches to apportion credit. Research tends to be an endless circle with insights flowing from the clinic to the laboratory to the theoreticians and back again. If the flow is disrupted, then one will lose much more than the portion removed."

Potilaita hoitavat lääkärit sitten soveltavat niistä saatua tietoa kehittäessään sairauksien hoitomenetelmiä, joiden tehoa sitten arvioidaan kliinisissä tutkimuksissa.

Viidentenä väitteenä eläinkokeita vastaan on esitetty, että vaihtoehtomenetelmät vähitellen korvaavat ne kokonaan. Näitä vaihtoehtomenetelmiä onkin muutamia kehitetty viime vuosina. Myös esimerkiksi soluviljelytekniikat *in vitro* ja tietokonesovellukset (ns. *in silico* -tekniikat) ovat huomattavasti kehittyneet. Niillä kummallakin voidaan simuloida vain suhteellisen yksinkertaisia olosuhteita eläinkokeisiin verrattuna. Elimistön toiminta kokonaisuutena on liian monimutkaista. Tietokonesovelluksille on lisäksi tyypillistä, että niiden avulla ei voida tuottaa täysin uutta tietoa. Niitä voidaan käyttää ainoastaan aikaisempien oletusten ja teorioiden testaamiseen.

Relevanttien vaihtoehtomenetelmien määrä on edelleen suhteellisen pieni. Näillä menetelmillä on kuitenkin myös omat rajoituksensa. Niiden käyttöönotto on hidasta myös siksi, että vaihtoehtoisia menetelmiä kehittävä tieteenala on suhteellisen nuori. Parhaat *in vitro* -mallit, joissa käytetään eristettyjä kudoksia tai viljeltyjä soluja, ovat vasta kehitteillä, ja ne tulevat valmiiksi vasta lähivuosien tutkimuksen tuloksena.<sup>260</sup> On myös vaikea uskoa, että kokonaisten elimistöjen toimintoja voitaisiin mallintaa vaihtoehtomenetelmillä käyttämättä eläimiä koeobjekteina. Esimerkiksi keskushermoston rakenteen ja toiminnan monimutkaisuus tekee vaihtoehtomenetelmien kehittämisen erittäin haasteelliseksi. Nykyinen tietämys hermoston kokonaisvaltaisesta toiminnasta onkin pääasiallisesti saatu eläinkokeiden avulla. Tosin uusimmat tutkimustekniikat, kuten ihmisen aivojen positroniemissiotomografiatutkimukset ja magneettiresonanssikuvantaminen ovat avanneet aivan uusia mahdollisuuksia selvittää näitäkin toimintoja elävillä ihmisyksilöillä.<sup>261</sup>

Eläinkokeita koskevat filosofiset pohdiskelut ja eläinkoelainsäädännön kehittäminen ovat saaneet viimeisten vuosien aikana uusia ulottuvuuksia. Ne johtuvat erityisesti nopeasti kehittyneestä ja edelleen nopeasti kehittyvästä geeniteknologiasta, jolla voidaan muunnella eläinten ja kasvien geneettistä perimäainesta. Geeniteknologisin menetelmin voidaan muuntaa yksilön perimää ja siten elimistön toimintaa ja tällainen muunnos voi periytyä kyseisen yksilön jälkeläisiin. Geenejä voidaan myös siirtää lajilta toiseen. Näin voidaan synnyttää perinnöllisiltä ominaisuuksiltaan poikkeavia eläinyksilöitä, joita voidaan käyttää joko pelkästään tieteellisiin kokeisiin selvittämään jonkun yksittäisen geenin toimintaa ja vaikutuksia tai sitten tuotannollisiin tarkoituksiin,

---

<sup>260</sup> Tähti ja Louekari 2003.

kuten esimerkiksi tuottamaan muutoin vaikeasti valmistettavia lääkkeitä ihmisen sairauksiin. Moraalista keskustelua voidaan käydä mm. siitä, voidaanko ihmisen geenejä eettisesti siirtää koe-eläimeen. Tai onko moraalisesti oikein kehittää eläin, jonka käyttötarkoituksena on se, että se erittää maitoonsa ihmiselle arvokasta lääkeainetta. Näin voitaisiin tuottaa kalliita lääkeaineita paljon halvemmalla kuin muilla menetelmillä. Suomessa Kuopion yliopiston tutkijoiden tähän tarkoitukseen luoma geenimuunneltu Huomen-vasikka syntyi v. 1993, mutta sen tuottamaa ihmisen punasolujen kasvutekijää ei kuitenkaan voitu hyödyntää kaupallisesti ja eläin lopetettiin kahdeksan vuoden kuluttua.

Geneettisesti muokattuja eläimiä on myös pyritty patentoimaan. Kuuluisin patentoiduista eläimistä lienee ns. Harvardin syöpähiiri, jolla myönnettiin patentti Yhdysvalloissa 1980-luvulla.<sup>262</sup> Eläinsuojelujärjestöt ovat yleisesti vastustaneet mahdollisuutta patentoida eläimiä, mutta Euroopan unionin lainsäätäjät eivät näytä yhtyneen näiden järjestöjen näkökantaa.<sup>263</sup> Geeniteknologian esiin nostamia pulmatilanteita vähäisempiä ovat ainakin vielä olleet kysymykset eläinten elinten ja kudosten siirrosta ihmiseen (*Xenotransplantation*). Toistaiseksi kokeilut kokonaisten elinten siirrosta eläimestä ihmiseen eivät ole hylkimisreaktioiden takia onnistuneet. Tämän tyyppinen siirto kuitenkin voinee nousta tulevaisuudessa keskeiseksi hylkimisreaktioiden estämiskeinojen ja myös geenisiirtojen tuottamien transgeenisten eläinten tuoton myötä.<sup>264</sup> Ihmissukua lähimpänä ovat tietysti isot apinat, mutta myös sika muistuttaa biologisilta ominaisuuksiltaan ihmistä ja voi näin myös toimia mahdollisena kudosten luovuttajana. Geenimoduloitujen eläinkantojen kehittäminen tullee ilmeisesti tulevaisuudessa tarjoamaan lisää mahdollisuuksia saada ihmisen käyttöön kudoksia ja elimiä, joiden immunologiset hylkimisreaktiot voidaan hallita. Kädellisten lisäksi geenimuunneltu sika voisi olla sellainen eläinlaji, jota voitaisiin käyttää siirrettävien kudosten ja elinten lähteenä.<sup>265</sup>

---

<sup>261</sup> Esim. Carter 2009, s. 12-13.

<sup>262</sup> Streng 1999, s. 37.

<sup>263</sup> Wilkins 1997, s. 94-95.

<sup>264</sup> Xenotransplantation. International policy issue 1999.

<sup>265</sup> Katolinen kirkko, joka yleensä on varsin pidättyväinen, kun kyse on puuttumisesta Jumalan kuvaksi katsotun ihmisen olemukseen, ei kuitenkaan vastusta elinten ja kudosten siirtoja eläimestä ihmiseen. Ne ovat sen mielestä vain yksi tapa käyttää eläimiä ihmisen hyväksi. "The point should also be made that Catholic theology does not have preclusions, on a religious or ritual basis, in using any animal as a source of organs or tissues for transplantation to man."  
([http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_academies/acdlife/documents/rc\\_pa\\_acdlife\\_doc\\_20010926\\_xenotrapianti\\_en.html](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdlife/documents/rc_pa_acdlife_doc_20010926_xenotrapianti_en.html))



Geenimuunneltujen eläinten lisääntynyt käyttö on selvästi lisännyt tarvetta entistä paremmin paneutua eläinten hyvinvointiin, vaikka valtaosa geenimuunnoksista onkin ilmeisen harmittomia. Joissakin tapauksissa kuitenkin tiedetään jo ennakolta, että geenimuunnoksesta aiheutuu eläimille huomattavaakin haittaa. Kokeiden aikana tai myöhemmin kokeiden jälkeen voi myös ilmetä geenimuutoksen odottamattomia haittavaikutuksia. Siksi geenimuunneltujen eläinten hyvinvointiin on kohdistettava erityistä huomiota. Kuten jäljempänä esitetään, tällaisten geenimuunneltujen eläinkantojen ylläpitoon ja jatkotuotantoon on saatava erillinen lupa valtakunnalliselta eläinkoelautakunnalta. Luvan myöntämisessä noudatetaan samoja periaatteita kuin yleensä eläinkoeluvan myöntämisessä.

#### **4.7 Eläinten mahdollisten oikeuksien kriittistä tarkastelua**

Olen itse sitä mieltä, että eläinten oikeuksista puhuminen nykyisen lainsäädännön vallitessa hämärtää käsitteitä ja keskustelua. En voi hyväksyä sitä, että eläimillä olisi ihmisen oikeuksiin verrattavia oikeuksia. Ihmisellä on velvollisuus kohdella eläimiä hyvin ja välttää sitä, että niille aiheutetaan tarpeettomia kärsimyksiä. Painotan tässä sanaa ”tarpeettomia”, sillä ihminen osana luontoa joutuu käyttäytymään sen ehdoilla. Eläimillä suoritettavat kokeet ovat yhtä lailla oikeutettuja kuin eläinten käyttö ihmisen työn apuna, seuralaisena, vaatetuksena tai ravintona. Eläinkokeilla parannetaan ihmisen selviytymistä sairauksista ja niillä voidaan edesauttaa toisten eläinten hyvinvointia ja edistää niidenkin sairauksien hoitoa. Biologista perustietoa lisäävät eläinkokeet ovat sovelluksia selvittävien tutkimusten perusta. Kaikkien eläinlajien välillä käydään taistelua elintilasta ja oikeudesta elämään. Ihminen osallistuu siihen yhtä lailla kuin muutkin eläinlajit. Useimmilla ihmisillä on erotuksena eläimistä sisäistä moraalisuutta ja oikeudentuntoa, mikä vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä eläimiäkin kohtaan. On varsin poikkeuksellista, että tällaista käyttäytymistä esiintyisi eläimillä.

Käyty laaja keskustelu eläinten oikeuksista voi sinänsä olla tarpeellista ja hyödyllistä, mutta onko se johtanut tai johtaako se mihinkään konkreettiseen.<sup>266</sup> Missään maassa nykyään voimassa olevissa laeissa eläinten todellisia oikeuksia ei tunnusteta. Vaikka ”eläinten oikeudet” on kansainvälisessä, erityisesti filosofisessa kirjallisuudessa

---

<sup>266</sup> vrt. de Fontenay 2006.

toistuvasti käytetty käsite, olisi varmaan parempi löytää sen sijalle uusi ilmaisu, mikä ei toisaalta olisi ristiriidassa juridisen oikeuskäsitteen kanssa ja mikä toisaalta tyydyttäisi eläinoikeuksia puolustavia filosofeja. Olen pitkään miettinyt mikä olisi tämä uusi parempi ilmaisu. En ole kuitenkaan löytänyt sopivaa, mikä toisaalta ei olisi ristiriidassa positiivisen oikeuden ja toisaalta filosofisten pohdiskelujen kanssa. Eläinoikeuksien puolustajien mielipiteet ovat kovin kaukana klassisen oikeuden käsitteillä operoivien juristien mielipiteistä. Edellä esitetty Bentonin jako ”aktiivisia” (ihmiset) ja ”passiivisia” (eläimet) oikeuksia omaaviin ei ole tässä toimiva, sillä siihen on sisäänrakennettuna viittaus positiivisen lainsäädännön sisältöön. Keskustelu myös selkeytyisi, jos tehdään ero moraalisen merkityksellisyyden ja moraalisten oikeuksien välillä.<sup>267</sup> On helppoa hyväksyä se, että eläimillä on moraalista merkityksellisyyttä, mutta niiden subjektiiviset moraaliset oikeudet ovatkin jo toinen asia. Väistämättä eläinten moraaliset oikeudet nähdään ihmiskeskeisistä lähtökohdista. Ihmisen tulkintaan eläinten intresseistä perustuu hänen käsityksensä eläinten moraalista oikeuksista.

Keskustelu eläinten oikeuksista ja eläinten vapautuksesta on painottunut erityisesti kotieläimiin, eläinten teolliseen kasvattamiseen sekä eläinkokeisiin. Nykyaikainen teollistunut eläinten tuottaminen on varmaankin vieraannuttanut yhteiskuntaa eläinten hoidon ja käsittelyn arkipäivästä. Oma syntymäkotini oli maalaistalo ja siten maalaispoikana karja ja kotieläimet olivat minulla mukana jokapäiväisessä elämässäni. Ne saivat siihen aikaan elää elämäänsä melko vapaasti omien lajitarpeittensa mukaisesti ja samalla olivat perheellemme hyödyllisiä ravinnon tuotannossa, rottien ja hiirten kurissa pitämisessä tai talonvahtina. Eläinten hyvinvointia, vapautusta ja oikeuksia koskeva keskustelu johtunee suurelta osaltaan ihmisen omasta vieraantumisesta luonnosta.<sup>268</sup> Mielestäni olennaisempaa on ottaa huomioon eläinten moraalinen merkitys ja huolehtia niiden humanista kohtelusta kuin julistaa niillä olevan oikeuksia ja vaatia niitä kohdeltavan tasavertaisesti ihmisen kanssa. Voin oikeustieteen tutkijana helposti olla samaa mieltä edellä siteerattujen Aulis Aarnion ja eräiden ulkomaisten kirjoittajien mielipiteiden kanssa siitä, että eläimillä itsellään ei ole juridisia, tai edes moraalisia, oikeuksia. En kuitenkaan edellytä Aarnion tavoin, että oikeudet ja velvollisuudet olisivat obligatorisesti toisiinsa sitoutuvia. Emme voi ihmisinä ymmärtää, millaisia moraalikäsitteitä eläimillä saattaa olla. Voimme ehkä saada erityisesti eläinten

---

<sup>267</sup> Kumpula 2004, s. 343.

käyttäytymisestä laumana jonkinlaista osviittaa tietyn eläinlajin mahdollisesta moraalisesta toiminnasta. Tulkinna tulisi kuitenkin olla varovainen, sillä vaistotoiminnat ja mahdolliset eläimen tietoiset toimintavalinnat on helppo sekoittaa keskenään. Lemmikkieläinten omistajat tulkitsevat usein, että niiden jotkin käyttäytymisen piirteet osoittavat moraalisuutta. Silloin voi kuitenkin olla kyse omistajan opettamasta käyttäytymisestä, eikä suinkaan eläimen sisäsyntyisestä moraalisuudesta. Lemmikin muistissa saattavat olla aikaisemmat rangaistukset, joita se on saanut poikettuaan omistajan opettamasta käytöksestä. On varsin epävarmaa, että eläimen ”omatunto” moittisi sitä oikeiden moraalinormien rikkomisesta.

Edellä siteerattujen eläinoikeuksien puolustajien kirjoituksista ilmenee jo selkeä pulma, jota he eivät ole kyenneet ratkaisemaan kaiken kattavasti. Kyse on siitä, miten laajalti mahdolliset oikeudet tulisi ulottaa eläinkunnassa. Rajaaminen tietoiisiin (*sentinent*) eläimiin tuntuu ensi näkemältä loogiselta ja hyväksyttävältä. Kuitenkin on käytännössä mahdotonta tietää, mitkä eläinlajit tulisi lukea tähän kategoriaan. Nisäkkäiden ja lintujen lisäksi ei voida sulkea pois monia muita eläinlajeja. Jos taas oikeudet ulotettaisiin maksimaalisen laajalti, se johtaisi käytännön elämässä mahdottomiin ristiriitatilanteisiin. Esimerkiksi jopa ihmisten ravinnontarpeen tyydyttäminen olisi pulmallista. Vaikka syötäisiin pelkästään kasvisravintoa, sen käyttäminen kuitenkin haittaisi tiettyjen kasvituholaisten elinmahdollisuuksia. Silloin ei olisi vielä puhuttakaan niistä väestöistä, joiden ravinnonsaanti nykyaikanakin on täysin riippuvaista eläinkunnasta saatavista tuotteista. Edellä olen jo myös viitannut siihen dilemmaan, mihin jouduttaisiin, jos olisi hyljättävä kaikki se aikaisemmin hankittu tieto ja menetelmät, joiden saaminen on edellyttänyt eläimillä tehtyä tutkimusta ja eläinkokeita. En siis näe edellytyksiä sille, että eläimillä katsottaisiin olevan oikeuksia, jotka edes osittain olisivat verrannollisia ihmisten oikeuksiin.

Oma kantani kysymyksestä eläinten oikeuksista perustuu edellä luonnehdittuihin puolesta ja vastaan kirjoitusten keskinäiseen punnintaan. Eläimiä tulee kohdella mahdollisuuksien mukaan humanisti ja niiden ominaisuuksia kunnioittaen. Kuitenkaan en voi yhtyä niiden filosofien mielipiteisiin, joissa vaaditaan elimille vastaavanlaisia oikeuksia kuin ihmisillä on. Rationaalisesti ajatellen tämä johtaisi ihmiskunnan oman hyvinvoinnin kannalta ratkaisemattomiin ongelmatilanteisiin. Ihminen on osa luontoa,

---

<sup>268</sup> Kumpula 2004, s. 361.

jossa on saalistajia ja saaliita, mikä säilyttää luonnon tasapainon. Ihmiskunnan vuosituhantiset kulttuuriperinteet ovat kiinteästi sidoksissa eläinten käyttöön ihmisen apuna ja jokapäiväiseen ravinnonsaantiin. En osaa tehdä ratkaisevaa eroa sen suhteen, käytetäänkö eläintä joihinkin näihin tarkoituksiin vai tehdäänkö sillä kokeita, joiden tulokset hyödyttävät ihmiskuntaa, eläimiä itseään ja ympäristöä yleisemminkin.

#### 4.8 Koe-eläimet ja marginaaliset ihmisyksilöt

Eläinten oikeuksien puolustajat vetoavat tavan takaa siihen, mitä eroa on oikeastaan eläimellä ja marginaalisilla ihmisyksilöillä (vaikeasti vammaisilla, dementoituneilla, pysyvästi koomassa olevilla tai vastasyntyneillä lapsilla). Heidän argumentointinsa mukaan eläimiä ei tarvitse määritellä moraaliseksi toimijoiksi, jotta ne olisivat moraalisia tai oikeudellisia subjekteja. Täysin dementoitunut vanhus ei tule enää tai ilman normaaleja aivorakenteita syntynyt lapsi ei tule milloinkaan tajuikeksi yksilöksi, jollaisena voidaan pitää monia normaaleja eläimiä. Kun verrataan näiden ja eläinten älyllisiä kapasiteetteja, ero on selkeästi eläimille edullinen. Kuitenkin tällaisilla ihmisyksilöillä katsotaan olevan moraalisia ja legaalaisia oikeuksia. Sen vuoksi tietyt eläimet olisi myös sisällytettävä oikeuksia omaavien kategoriaan, kuten muun muassa Regan on vaatinut.<sup>269</sup> Hän perää vastausta siihen, mitä ominaisuuksia yksilöillä on oltava, jotta se voidaan sisällyttää oikeuksia omaavien kategoriaan. Mitä ominaisuuksia esimerkiksi edellä mainituilla ihmisyksilöillä on, joiden perusteella heillä voidaan katsoa olevan oikeuksia? Tajuisuutta ei voida käyttää kriteerinä, sillä aivovaurion takia koomassa olevalla tai pysyvästi dementoituneella vanhuksella ei ole sitä.<sup>270</sup> Pysyvästi koomassa olevat ihmiset - tajuisuuden puuttumisen lisäksi – eivät omaa intressejä, päättelykykyä ja ymmärrystä omasta itsestään, eivätkä he kykene esittämään mitään oikeudellisia tai muitakaan vaateita.

---

<sup>269</sup> Regan 1979, s. 196: "Humans, including those who are marginal, have rights and therefore being in the class of right-holders."... "However, given the most reasonable criterion of the possession of rights, one that enables us to include marginal humans in the class of right-holders, this same criterion will require us to include some (but not) all animals in this class." "Therefore, if we include these marginal humans in the class of right-holders, we must also include some animals in this class."

<sup>270</sup> Regan 1979, s. 200-201: "... consider the criterion of sentience. This criterion runs into trouble,... for the simple reason that there are some marginal humans (namely, those who are irreversibly comatose) who are altogether lacking in this capacity and yet who, ... do have rights. Thus, since these humans lack this capacity but, ... do have rights, it follows, ... that sentience must be rejected as incorporating a necessary condition of the possession of rights."

Miksi heillä katsotaan olevan oikeuksia, kun korkealla kehitystasolla olevilta normaaleilta eläimiltä ne puuttuvat, vaikka kyseisillä eläimillä on niitä ominaisuuksia, jotka edellä lueteltiin puuttuvan koomassa olevilta?

Singer huomauttaa, että monissa ihmisyhteisöissä vastasyntyneillä lapsilla ei ole itsestään selvänä edes oikeutta elämään erityisesti silloin, jos he ovat jollakin tavalla vammaisia. Kuitenkin näissä samoissa yhteisöissä kunnioitetaan täyskasvuisten kaikkia oikeuksia.<sup>271</sup> Tilanne on verrattavissa länsimaisiin yhteiskuntiin, joissa kunnioitetaan ihmisen oikeuksia, mutta ei eläinten oikeuksia. Minkä tahansa ihmisen vahingoittaminen on moraalisesti tuomittavampaa kuin eläimelle aiheutettu vahinko.<sup>272</sup> Kehitysoopin kannalta ajatellen olennainen kysymys on seuraavanlainen: Koska eläimet ja ihminen ovat kehittyneet alkuaan samoista elämän kantamuodoista ja muistuttavat monilta ominaisuuksiltaan toisiaan, miksi ne pitäisi sijoittaa eri moraalisiin kategorioihin? Jos tähän kysymykseen ei löydy tyydyttävää vastausta, eivätkö samat moraalisäännöt, joiden mukaan ihmiset kohtelevat toisiaan, sovellu myös ihmisen ja eläimen välisiin suhteisiin.<sup>273</sup> Sille, joka kieltää eläinten oikeudet, on haaste löytää loogiset perustelut, miksi marginaaliset ihmisyksilöt omaavat oikeuksia, kun taas eläimillä, jotka ovat ”*subjects of a life*”, ei niitä ole. Perusteeton diskriminointi ei ole oikeutta, vaan se on verrattavissa rasismiin.<sup>274</sup>

Biolääketieteen tutkijoilla, hoitohenkilökunnalla ja myös kaikilla muillakin on velvollisuus edistää edellä mainittujen marginaalisten ihmisten hyvinvointia mahdollisuuksiensa mukaan. Eläinten oikeuksia vastustavilla filosofeilla on ollut selvästi vaikeuksia löytää loogisia perusteita, miksi marginaalisilla ihmisillä on oikeuksia ja kehittyneillä eläimillä niitä ei ole. Vastasyntyneiden lasten kohdalla voidaan perustella oikeuksia sillä, että heistä todennäköisesti tulee kehittyessään ihmisyksilöitä, joilla on ihmisen normaaleja ominaisuuksia ja siksi heille kuuluu oikeudet jo kehdestä lähtien. Dementoitunut vanhus on aikanaan ollut tällainen yksilö, vaikka onkin sittemmin taantunut. Sekin on hyvä peruste oikeuksien omaamiselle. Sen sijaan on vaikeampaa perustella, miksi lapsi, jolla on syntyessään vajavaiset aivorakenteet ja joka ei koskaan

---

<sup>271</sup> Singer 1987, s. 4.

<sup>272</sup> Taylor 1987, s. 18: “... if we had to choose between bringing harm to a human (agent or patient) and causing a comparable harm to an animal, we would take a stand that from the moral point of view it is worse (a greater wrong) to harm the human than the animal. The animal’s welfare must be taken into account, but it is not to be given the same ‘weight’ as the welfare of the human.”

<sup>273</sup> Rachels 1987, s. 102.

kehity tajuseksi ihmiseksi, omaa kuitenkin laillisia oikeuksia. Selkein peruste on, että kaikki nämä yksilöt tilastaan riippumatta kuuluvat *homo sapiens* -lajiin.<sup>275</sup> Meidän on näin hyväksyttävä lajinsuosinta riittäväksi perusteeksi. Cohen vastaa niihin argumentteihin, joita eläinten oikeuksien puolustajat ovat esittäneet marginaalisiin ihmisiin vedoten. Hän toteaa, että yksittäisiä ihmisiä ja heidän puuttuvia kykyjään ja ominaisuuksiaan ei voida käyttää oikeuksien omaamisen perusteluina.<sup>276</sup> Vasta-argumenttina voidaan myös esittää, että eläintenkin joukossa on vastaavalla tavalla vammautuneita yksilöitä. Pitäisikö niitä käyttää perusteena, että kyseiselle eläinlajille ei voida suoda oikeuksia? Vai suotaisiinko muille samanlajisille eläimille oikeudet, mutta nämä onnettomat yksilöt kuitenkin jätettäisiin niiden ulkopuolelle? Jos unohdetaan lajinsuosinta ja antroposentrinen humaani moraalisuus, marginaalisten ihmisyksiöiden ja eläinten käyttö kokeissa on tietyllä tavalla analogista.

---

<sup>274</sup> Benton 1996, s. 25-26.

<sup>275</sup> Welchman 2004, s. 186: "At first glance this may seem, sheer speciesism, on par with Cohen's. How can we have a duty to promote the welfare of an adult in a persistent vegetative state or an infant whose congenital defects will prevent it rising above the intellectual level of a three-month-old and yet have no positive duty to promote the welfare of healthy dogs, oxen, or horses, when each is far better suited to "render service" to the human beings around them?"... "A defective infant is still a member of the human species, however, defective it may be. Human beings are a species that maintains its dependent young until they become independent or perish through accident or misfortune."

<sup>276</sup> Cohen 1986, s. 866: "This objection fails; it mistakenly treats an essential feature of humanity as though it were a screen for sorting humans. The capacity for moral judgment that distinguishes humans from animals is not a test to be administered to human beings one by one. Person who are unable, because of some disability, to perform the full moral functions natural to human beings are certainly not for that reason ejected from the moral community."... "What humans retain when disabled, animals have never had."

## 5 ELÄINKOKEET JA JÄRJESTÖTOIMINTA

### 5.1 Järjestöjen merkitys eläinkoelainsäädännön kehitykselle

Eläinten oikeuksia puolustamaan on eri maissa syntynyt organisaatioita, jotka ovat alkaneet koordinoida toimintaansa kansainvälisesti muodostaen painostusryhmiä, joiden tarkoituksena on ollut tiukentaa koe-eläinlainsäädäntöä. Nämä kaikki painostusryhmät ovat julkisuuden ja massamedian välityksellä saaneetkin edistettyä kantojaan vetoamalla suuren yleisen myötätuntoon kokeissa käytettäviä eläinparkoja ja niiden kärsimyksiä kohtaan. Näiden painostusryhmien toiminta on saanut paljon julkisuutta. Eri maiden lehdistössä ilmestyy tavan takaa kirjoituksia, joissa kritisoidaan eläinkokeita, korostetaan kärsimyksiä, joita eläimet kokevat kokeissa, ja vaaditaan eläinkokeiden lopettamista. Näitä kirjoituksia on esimerkiksi oman maamme lehtien yleisönosastoissa ilmestynyt viime vuosien aikana usein. Kirjoittelu on lisännyt suuren yleisön kiinnostusta eläinkokeita kohtaan. Tällä kampanjoinnilla on ollut ilmeistä merkitystä lainsäädännön kehittymiseen, lupamenettelyn tiukentamiseen ja kokeiden valvonnan lisääntymiseen. Lainsäädäntö on siis suhteellisen hyvin kuvastanut yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä ja mielipiteitä. Kansainväliset eläinsuojelujärjestöt ovat myös esimerkiksi antaneet virallisia lausuntoja jäljempänä käsiteltävästä EU:n eläinkoetoimintaa koskevasta direktiivi uudistuksesta. Ne ovat myös ottaneet suoria yhteyksiä Euroopan parlamentin jäseniin pyrkien vaikuttamaan heidän mielipiteisiinsä. Tällä toiminnalla on ollut merkitystä uudistushankkeen sisällön muotoutumiseen.

Toisaalta eläinaktivistien toiminnalla on saattanut olla kahdenlaisia toisilleen vastakkaisia vaikutuksia. Heidän toimintaansa ovat leimanneet laittomaksi katsotut toimenpiteet; ”iskut” eläinkoelaitoksia ja koe-eläimiä hoitavaa henkilöstöä ja itse eläinkokeiden tekijöitä kohtaan. Ne ovat tietenkin saaneet runsaasti julkisuutta, mutta on kyseenalaista, onko se julkisuus ollut edullista vai epäedullista eläinsuojelun kannalta. Esimerkiksi Suomessa lainkuuliaisuus on yleisesti melko hyvä ja yleisen mielipiteen on vaikea hyväksyä lakien rikkomista. Myönteinen asia eläinsuojelijoiden ja eläinten oikeuksia ajavien kannalta on huomion kiinnittyminen koe-eläimiin ja niillä suoritettaviin kokeisiin. Laittomat toimet eivät kuitenkaan yleensä saa sympatiaa suuren yleisön keskuudessa. Laittoman toiminnan vaikutukset lainsäädännön muuttumiseen ja kehittymiseen ovat siksi vaikeasti arvioitavissa.

Huomattavasti vähemmän julkisuutta ovat saaneet eläinkokeita tekevien tutkijoiden ja heidän järjestöjensä kirjoitukset. Niitä on ilmestynyt suhteellisen harvoin julkisessa sanassa. Näiden kirjoitusten julkisuusarvo on ymmärrettävästi vähäisempi, koska niissä ei voida vedota ihmisten tunteisiin eläimiä kohtaan, niin kuin voidaan tehdä eläinkokeiden julmuutta korostavissa kirjoituksissa. Tutkijoiden järjestöt ovat voittopuolisesti keskittyneet omien kantojensa esille tuomiseen poliittisille päättäjäorganisaatioille. Toiminnassa on korostettu järjestöjen jäsenkunnan asiantuntemusta ja koettu vakuuttaa eläinkokeiden tekemisen olevan välttämätöntä tulevaisuudessakin. Järjestöjen lausunnoilla on ollut vaikutusta, kuten on nähtävissä edellä jo mainitun eläinkoedirektiivi uudistuksen valmisteluvaiheissa.

Seuraavissa kappaleissa on suppea esittely koe-eläintoimintaan ja koe-eläinlainsäädäntöön vaikuttamaan pyrkivien ulkomaisten ja suomalaisten eläinsuojeluorganisaatioiden syntyhistoriasta ja toiminnasta sekä siitä, millaisia laillisia tai laittomia keinoja ne ovat käyttäneet. Vastaavasti olen laatinut lyhyen esittelyn merkittävimmistä eläinkoetutkijoiden järjestöistä ja niiden toiminnasta.

## 5.2 Ulkomaisia eläinoikeusliikkeitä

1800-luvun loppupuolella alkoi eri maissa herätä aikaisempaa laajemmin tuskallisten eläinkokeiden vastustusta. Iso-Britanniassa Lontoossa perustettiin v. 1875 *The National Anti-Vivisection Society* (NAVS), joka on siis kampanjoinut eläinkoekiellon puolesta jo yli 130 vuotta. Yhdysvaltojen *American Anti-Vivisection Society* (AAVS) perustettiin v. 1883 Philadelphiassa ja sekin on siis jo miltei yhtä kauan vaatinut eläinkokeiden kieltämistä ja kampanjoinut lainsäätäjiä ja suurta yleisöä informoiden vivisektiota vastaan. Sen periaatteiden mukaan eläimillä on oikeus siihen, että niitä ei hyväksikäytetä tieteen nimissä.<sup>277</sup> Vastaava yhdysvaltalainen järjestö on myös *National Antivivisection Society*.<sup>278</sup> Molemmissa maissa näitä ensimmäisiä yhdistyksiä on seurannut viime vuosisadan lopulla kahden muun merkittävän yhdistyksen perustaminen: Yhdysvalloissa v. 1995 *New England Anti-Vivisection Society* (NEAVS)<sup>279</sup> ja Iso-Britanniassa v. 1998 *The British Union for the Abolition of Vivisection* (BUAV). Samanlaisia yhdistyksiä

---

<sup>277</sup> <http://www.aavs.org>.

<sup>278</sup> <http://www.navs.org>.



on perustettu eri maihin ja eräisiin Yhdysvaltojen osavaltioihin. EU:ssa toimiva on v. 1990 perustettu *European Coalition to End Animal Experiments*.<sup>280</sup> Kaikkien näiden yhdistysten toimintaperiaatteet ovat yhteneväiset. Ne ilmoittavat toimivansa kaikin laillisin keinoin laboratorioeläinten puolesta.

Laillisin keinoin toimivien järjestöjen lisäksi on monissa maissa muodostunut enemmän tai vähemmän kiinteästi organisoituneita yhteenliittymiä, jotka toimivat varsin usein laittomin keinoin. Niiden ideologisenä päämääränä on usein eläinten oikeuksien puolustaminen kaikin mahdollisin tavoin. Ne eivät yleensä ole virallisia rekisteröityjä yhdistyksiä, vaan yksittäisistä henkilöistä tai henkilöryhmistä koostuvia organisaatioita. Eläinten vapautusrintama (*Animal Liberation Front, ALF*) on kansainvälinen eläinaktivistien ryhmittymä.<sup>281</sup> Sen syntyjuurina voidaan pitää v. 1972 syntynyttä radikaalia metsästystä vastustavaa ryhmää (*Band of Mercy, BM*), mikä teki sabotaasi-iskuja myös koe-eläinkasvattamoihin. Joukko tämän ryhmän jäseniä perusti sitten v. 1976 ALF:n. Jo kahtena ensimmäisenä vuotena perustamisensa jälkeen ALF:n jäsenet tekivät kaikkiaan 24 iskua eläinkoelaboratorioihin Englannissa tuhoten omaisuutta ja vapauttaen koe-eläimiä. ALF:lla on tällä hetkellä aktiviteettia ainakin 38 valtiossa. ALF ei ole järjestäytynyt muodolliseksi organisaatioksi, vaan sen toiminta perustuu pieneen epäviralliseen keskusryhmään ja sen ympärillä toimiviin aktivisteihin.<sup>282</sup> Järjestö koostuu yksiköistä, joihin kuhunkin kuuluu yhdestä muutamaan yksilöön. Siihen samaistuvat ryhmät ovat koe-eläintoiminnan totaalisen kieltämisen kannattajia. Heidän päämääränään ei ole suurentaa häkkeitä koe-eläinten hyvinvoinnin lisäämiseksi, vaan tyhjentää häkit kokonaan. ALF:n toiminnan perusajatuksena on aiheuttaa eläimiä hyödyntäville tahoille niin paljon taloudellista vahinkoa kuin mahdollista ja pelottaa muun muassa eläinkokeiden tekijöitä, jotta he luopuisivat eläinten käytöstä. Toiminnan periaatteena on ”*You have to break the law to change the law*” Vain osa ALF:n toimintaan osallistuvista aktivisteista hyväksyy sen, että omaisuuteen kohdistuvien vahingontekojen lisäksi myös ihmisiin kohdistetaan väkivaltaa. Laiton toiminta eläinten puolesta liitetään kuitenkin yleisesti tähän ALF-yhteisöön. Se katsoo itse olevansa vastaavanlainen ryhmittymä kuin esimerkiksi orjuuden vastustajien verkosto oli pari vuosisataa sitten. ALF:n arvostelijat puolestaan

---

<sup>279</sup> <http://www.neavs.org>.

<sup>280</sup> <http://www.eceae.org>.

<sup>281</sup> <http://www.animalliberationfront.com>.

<sup>282</sup> Parikka 1998, s. 18-19.

rinnastavat sen mielummin organisaatioltaan, ja usein myös toiminnaltaan, *Al Qaida* – terroristijärjestöön. ALF:n iskuista eri maissa ylläpidetään Internetissä luetteloa.<sup>283</sup> Julkaistun luettelon mukaan niitä on tapahtunut ja tapahtuu edelleen lähes päivittäin. Suurin osa ei kuitenkaan ole kohdistunut koe-eläinlaitoksiin tai niissä työskenteleviin, mutta niidenkin määrä on ollut huomattava. ALF aktivistien mielestä eläimiä ei tule käsittää omaisuutena, jollaista tutkijatkaan eivät voi käyttää mielihalujensa mukaan, vaan filosofi Tom Reganin sanojen mukaan ne ovat ”*subject-of-a-life*”.<sup>284</sup>

Aluksi ALF iskut kohdistuivat vain omaisuuteen ja eläimiä käyttävien yhtiöiden ja laitosten tiloihin, mutta ovat viime vuosien aikana kohdistuneet myös toiminnassa mukana oleviin ihmisiin. ALF kuitenkin itse kiistää sen, että se olisi järjestönä näiden iskujen takana. Niiden sanotaan olevan ALF:tä radikaalimpien organisaatioiden, kuten BM:n, tekemiä. Eläinaktivistien iskujen oikeutukselle on luonut perustaa filosofi *Steven Best* (Associate Professor of Philosophy and Humanities, University of Texas, El Paso), joka on määritellyt teot laajennetuksi itsepuolustukseksi (*extensional self-defense*). Eläimet ovat niin haavoittuvia ja alistettuja, että ne eivät voi taistella vastaan ja hyökätä alistajiensa kimppuun ja tappaa heitä. Iskujen tekijät ovat siten valtuutettuja toimijoita (*proxy agents*), koska eläimet eivät kykene itse puolustautumaan.<sup>285</sup> ALF:n aktivistit mielellään rinnastavat eläinten hyväksikäytön Natsi-Saksan juutalaisvainoihin ja holokaustiin. Eläinten hyväksikäytön vastustaminen on yhtä oikeutettua kuin juutalaisvainojen vastustaminen.<sup>286</sup> Heidän omaa toimintaansa myös pitäisi verrata esimerkiksi Martin Luther King Jr:n toimintaan mustien Yhdysvaltojen kansalaisten oikeuksien puolustajana tai Mahatma

---

<sup>283</sup> <http://www.directaction.info/news>.

<sup>284</sup> Regan 1983, s. 243-248: ”... individuals are subjects-of-a-life if they have beliefs and desires; perception, memory, and a sense of the future, including their own future; an emotional life together with feelings of pleasure and pain; preference- and welfare-interests; the ability to initiate action in pursuit of their desires and goals; a psychophysical identity over time; and an individual welfare in the sense that their experiential life fares well or ill for them, logically independently of their utility for others and logically independently of their being the object of anyone else’s interests.” (Määritelmän osuvuutta ns. korkeimpiin eläinlajeihin ei voine kiistää.)

<sup>285</sup> Best, s. 3: ”In addition to sabotage, question of the efficacy and legitimacy of violence must also be addressed not avoided. If animals are under violent attack and cannot defend them selves, if the state protects only their oppressors, and if animal right activists are the only ones who can defend animals, do they not have the right to use sabotage and even violence against exploiters as proxy agents adhering to the principle I call “extensional self-defense”? Similarly, the principles of just war theory state that violence is morally justifiable if all nonviolent options of resistance or self-defense have been exhausted, and the minimal amount of violence needed to defeat injustice is used. Is just war theory not applicable to the war between animal exploiters and animal liberators and does it not justify the use of violence as al peaceful and legal measures have failed to stop the genocide?” (<http://www.drstevebest.com/Essays/GapsInLogic.htm>).

<sup>286</sup> Schnurer 2004, s. 110-116.

Gandhin väkivallattomaan Intian itsenäisyystaisteluun. Kuitenkaan eläinten vapautusrintaman ajatukset eivät ole riittävässä määrin väestön yleisesti hyväksymiä ja Kingin ja Gandhin menetelmät eivät johda eläinaktivistien toivomiin tuloksiin.<sup>287</sup> Aktivistien pyrkimysten toteutumista ei voida odotella vuosikymmeniä. Sen vuoksi äärimmäiseksi katsottavien keinojenkin käyttö on sallittua eläinten puolustamiseksi.<sup>288</sup> Käsitteen *jus ad bellum* mukaisesti sodan keinot ja toimintatavat tulevat moraalisesti katsottuina sallituiksi.<sup>289</sup> Kesäkuussa 2006 ALF ilmoittautuikin olevansa vastuussa Kalifornian yliopiston yhtä tutkijaa vastaan tehdystä palopommihyökkäyksestä, mikä kuitenkin epäonnistui.

Yhdysvalloissa ALF on nyt nimetty terrorismin uhaksi ja väkivaltaisten eläinoikeusaktivistien ääriaineeksien ja ekoterroristien todetaan olevan kansakunnan uhistaksi yksi vakavimmista.<sup>290</sup> On arvioitu, että ALF ja toinen vastaavanlainen järjestö *Earth Liberation Front* (ELF) olivat aiheuttaneet jo vv. 1996-2002 yhteensä noin 43 miljoonan dollarin taloudelliset vahingot ja tehneet yhteensä noin 600 rikolliseksi luokiteltua tekoa.<sup>291</sup> Myös Ranskassa koe-eläinkasvattamoon Saint-Germain-sur-l'Arbreslessa v. 2008 kohdistunut pommi-isku oli ALF-järjestön tekemä.<sup>292</sup> Iso-Britanniassa ALF:n on katsottu olevan ehkä valtakunnan vakavin terroristiuhka. Se on maanalaisjärjestö ja siksi julkiseksi tukijärjestöksi on perustettu *ALF Supporters Group* (ALF SG), joka tukee rahallisesti iskuista tuomion saaneita aktivisteja. ALF:n aktivistit itse eivät kuitenkaan määrittele toimintaansa terrorismiksi, eivätkä katso olevansa terroristeja.<sup>293</sup> He käsittävät itsensä vapaustaistelijoiksi. Eläinten vapautusrintama on heidän mielestään todellinen viimeinen

---

<sup>287</sup> Friedrich 2004, s. 256.

<sup>288</sup> Regan 2001(b), s. 148: "Impatient with the pace and manner of change and convinced of the prejudice and injustice of the government, which by its laws makes animal exploitation possible, these activists have recourse to the only meaningful form of protest they believe is available to them: violent protest, in the form of damage to or destruction of property."

<sup>289</sup> Bernstein 2004, s. 102.

<sup>290</sup> [http://cq.com/public/20050325\\_homeland.html](http://cq.com/public/20050325_homeland.html).

<sup>291</sup> <http://www.fbi.gov/congress/congress02/jarboe021202.htm>.

<sup>292</sup> Pharma Marketletter 2008.

<sup>293</sup> Best ja Nocella 2004(b), s. 30: "A key controversy surrounding the ALF concerns whether or not their actions are 'violent' and whether they are 'terrorists'....Is property destruction violence, or is this an unwarranted extension of the term that distorts its meaning? ... A reasonable definition of 'violence' would seem to be an intentional act of one individual or group against another individual or group that inflicts physical damage or harm upon their bodies, possibly resulting in death." *Black ja Black*, s. 296 "The ALF and other animal liberators should *not* be considered terrorist. When taken to its root, liberation is not primarily anti-institutional; rather, it is pro-animal life; it is not primarily about breaking the law, but about ending suffering. In practice, illegality may occur, but it is always performed with human safety and ethical responsibilities in mind. In theory, then, animal liberation is nonviolent and law-abiding."

vapausrintama.<sup>294</sup> Filosofin Tom Regan tekee selkeän eron terrorismin ja eläinoikeuksien puolustajien toimien välillä. Terrorismissa teot kohdistetaan yksilöihin, kun taas ALF:n iskut on suunnattu eläimiä käyttäviä yksiköitä ja niissä toimivan henkilökunnan omaisuutta vastaan.<sup>295</sup> Hänen mielestään tihutyöt eivät välttämättä ole väärin, vaikka esimerkiksi tutkimuslaboratorion polttamisen ei voi kiistää olevan väkivaltainen teko.<sup>296</sup> ALF-organisation kannattajien kielenkäyttö myös usein viittaa väkivaltaisuuksiin.<sup>297</sup> Loppujen lopuksi terrorismin, bioterrorismin tai ekoterrorismin yksikäsitteinen määrittely on vaikeaa. Sitä on tehty varsin monenlaisin sananvalinnoin riippuen siitä, kuka määrittelee ja missä tilanteessa hän sen tekee.<sup>298</sup>

Vuonna 1982 alkoi esiintyä aikaisempaa kovempia tekoja. Uusi militantti ryhmä (*Animal Rights Militants, ARM*) lähetti useita kirjepommeja eläinkokeita tekeville lääkäreille, mutta ne eivät kuitenkaan aiheuttaneet kenenkään kuolemaa. ARM ei ehkä ole itsenäinen ja erillinen järjestö, vaan se voi koostua samoista henkilöistä, jotka toimivat ALF:ssä.<sup>299</sup> Jopa vielä radikaalimpi ryhmittymä (*Justice Department, JD*) aloitti toimintansa v. 1993. Sen kohteiksi joutuivat myös koe-eläinten kasvattajat ja eläinkokeiden tekijät. Kirjepommeja lähetettiin kymmenittäin ja niiden lisäksi lähetettiin eräänlaisia kirjeansoja, hiirenloukkuihin kiinnitettyjä tai myrkytettyjä partakoneenteriä. Nämä aiheuttivat seitsemän ihmisen joutumisen sairaalahoitoon.<sup>300</sup> Eläinkokeita tekevät tutkijat, heidän perheensä ja jopa naapurit on altistettu vuosikausien häirinnälle ja uhkailuille Yhdysvalloissa. Sen johdosta tutkijoiden suojaksi on asetettu turvamiehiä ja heidän henkilötietonsa ja osoitteensa pyritään salaamaan.<sup>301</sup> Tuhopoltot, sabotaasi ja eläinten vapauttamisiskut ovat tulleet kolmen viime vuosikymmenen aikana kiinteäksi osaksi radikaalia eläinoikeusliikettä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Edellä mainittujen radikaalien eläinoikeusliikkeiden lisäksi suurin eläinoikeusjärjestö maailmassa lienee v. 1980 perustettu *People for the Ethical Treatment of Animals (PETA)*. Muita vastaavan laatuista eläinoikeusjärjestöjä ovat muun muassa *Animal Rights Coalition* ja *Defense of Animals*.

---

<sup>294</sup> Best ja Nocella 2004(a).

<sup>295</sup> Regan 2004.

<sup>296</sup> Regan 2001(b) s. 140: "To describe these acts as 'nonviolent' is to misdescribe them, the way the military does when it describes civilians who are killed or maimed as 'collateral damage'."

<sup>297</sup> Best ja Nocella 2004(b), s. 36: "do whatever it takes" ja "animal liberation by any means necessary"

<sup>298</sup> Best ja Nocella 2004(a), s. 370-376, referoivat lukuisia näiden käsitteiden määrittelyjä.

<sup>299</sup> Vilkkä 1996, s. 104.

<sup>300</sup> Katainen 2003, s. 33.

### 5.3 Suomalaisia eläinsuojeluyhdistyksiä

Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto ry. (SEY) ilmoittaa olevansa Suomen suurin eläinsuojelujärjestö<sup>302</sup>. Sillä on 35 paikallisen jäsenyhdistyksen verkosto. Järjestöllä on noin 120 vapaaehtoista eläinsuojeluvalvojaa ja parikymmentä eläinsuojeluneuvojaa eri puolilla maata. Liitto on yleinen eläinsuojelujärjestö, joka ilmoittaa toimintajulistuksessaan kunnioittavansa eläinyksilöä lajista riippumatta, toteuttavansa eläinsuojelutyötä käytännössä, edistävänsä eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua sekä tekevänsä kansainvälistä yhteistyötä eläinten hyvinvoinnin puolesta. SEY edistää toiminnallaan myös sitä, että koe-eläinten hyvinvointi otetaan huomioon kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja näiden eläinten hyvä kohtelu toteutuu myös käytännössä. SEY toimii aloitteellisesti nostaan esiin tärkeitä eläinsuojeluongelmia ja tekee asiantuntevia ehdotuksia ongelmien ennaltaehkäisystä ja ratkaisemisesta. Julkisuudessa tämä yhdistys ei ole profiloitunut kuitenkaan niin selkeästi koe-eläinten käyttöä vastustavaksi järjestöksi kuin toinen Suomessa toimiva organisaatio, Eläinsuojelujärjestö Animalia ry.

Eläinkokeita vastustavan Pohjoismaisen Liiton Suomen osasto perustettiin v. 1961. Myöhemmin järjestön nimi muutettiin Koe-eläinten suojelu ry:ksi ja v. 1990 Eläinsuojeluliitto Animalia ry:ksi. Järjestö keskittyi aluksi eläinkoekysymykseen, mutta alkoi pian toimia eläinten puolesta muillakin alueilla. Se ilmoittaa olevansa tätä nykyä Suomen johtava eläinsuojelujärjestö ja kilpailee siis tästä asemasta SEY:n kanssa. Animalian toimintaperiaatteissa järjestön tavoitteeksi ilmoitetaan eläinten oikeuksien tunnustaminen sekä eläinten aseman ja hyvinvoinnin parantaminen yhteiskunnassamme. Lähtökohtana on, että jokaisella olenolla on itseisarvonsa ja tiettyjä oikeuksia. Tässä kohdin yhdistys on samoilla linjoilla kuin filosofi Tom Regan, joka korostaa kaikkien eläinyksilöiden itseisarvoa. Animalia julistaa, että jokaisella eläimellä on oikeus olla eläin, jolla on oikeus lajilleen tyypilliseen käyttäytymiseen sekä perusolemuksensa, mitä ei pidä keinotekoisesti ilman perusteltua syytä muuttaa (esimerkiksi geenitekniikalla). Lisäksi eläimellä on oikeus elämään ja kuolemaan ilman tarpeetonta kipua ja tuskaa. Näin yhdistys vastustaa sellaista eläinten kohtelua, kasvatusta ja käyttöä, joka aiheuttaa eläimille kärsimystä tai estää niitä toteuttamasta luontaista käyttäytymistään. Kärsimyksellä

---

<sup>301</sup> Kaaro 2009.

<sup>302</sup> <http://www.sey.fi>.

tarkoitetaan kipua, tuskaa, stressiä, pelkoa, psyykkistä tai fyysistä pahaa oloa, vammaa tai sairautta.<sup>303</sup> Radikaaleista virallistamattomista järjestöistä poiketen Animalia toimii ja kannustaa toimimaan vain laillisin keinoin. Se ei hyväksy lajinsuosintaa (*speciesism*). Animalian mielestä yksilön arvo ja oikeudet eivät ole määriteltävissä ihmiselle koituvan hyödyn ja yksilön käyttötavan perusteella. Eläinkokeissa käytettävällä rotalla on itseisarvonsa ja se ansaitsee tulla kohdelluksi parhaalla mahdollisella tavalla. Kukin eläin on itsessään arvokas, eikä siihen tule suhtautua välineenä.<sup>304</sup> Järjestö kampanjoi, tiedottaa, vaikuttaa lainsäädäntöön, asenteisiin ja käytäntöihin sekä toimii eläinsuojelukysymysten asiantuntijana erilaisissa yhteyksissä. Se myös pyrkii aktiivisesti saamaan kansalaisia mukaan eläinsuojelutoimintaan. Animalian lopullisena tavoitteena on eläinkokeeton maailma, mutta yhdistys myöntää, että tähän tavoitteeseen ei päästä välittömästi.<sup>305</sup> Myös eläinkokeisiin periaatteessa kriittisesti suhtautuvat filosofitkaan eivät kaikki näe mahdolliseksi lopettaa eläinkokeita kokonaan, kuten esimerkiksi Albertan yliopiston filosofian apulaisprofessori *Jennifer Welchman* on myöntänyt.<sup>306</sup>

## 5.4 Suomalaisia eläinoikeusliikkeitä

Suomessa militantit eläinaktivistit käyttävät nimeä Eläinten vapautusrintama (EVR). Se ajaa myös eläinten oikeuksien tunnustamista ja pyrkii lopettamaan niiden hyväksikäytön esimerkiksi eläinkokeissa. Myöskään EVR:llä ei ole järjestöllistä

---

<sup>303</sup> Animalian toimintaperiaatteet: [www.animalia.fi](http://www.animalia.fi).

<sup>304</sup> Järjestön lajinsuosinnan vastaisten mielipiteiden perusteeksi voidaan referoida Peter Singerin sanoja: "We tolerate cruelties inflicted on members of other species that would outrage us if performed on members of own species." Speciesism allows researchers to regard the animals they experiment on as items of equipment, laboratory tools rather than living, suffering creatures. In fact, on grant applications to government funding agencies, animals are listed as 'supplies' alongside test tubes and recording instruments." (Singer 1975, s. 69). Käytäntö katsoa koe-eläimet tutkimustarvikkeiksi ei rajoitu Yhdysvaltioihin, joihin kirjoituksessa viitataan, vaan se on yleinen luokitus myös muissa maissa nykyäänkin.

<sup>305</sup> Animalian toimintaperiaatteet: Ensisijalle yhdistys asettaa eläimille kipua ja kärsimystä aiheuttavien kokeiden sekä heikoimmin perusteltavien kokeiden lopettamisen. Tämä tulisi tehdä välittömästi. Animalia edistää eläinkokeille vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä sekä tieteen ja terveydenhuollon toimintatapojen muuttamista sellaisiksi, että ihmisten ja eläinten terveyttä lisätään ilman eläinkokeita. Niin kauan kuin eläinkokeita tehdään, on huolehdittava siitä, että koe-eläimille ei aiheudu kokeista kärsimystä, niitä käytetään pienin mahdollinen määrä ja eläinten elinolot vastaavat eläinten fyysisiä ja psyykkisiä tarpeita parhaalla mahdollisella tavalla.

<sup>306</sup> Welchman 2004, s. 189: "So it seems unlikely we will ever be able to fully replace animals with computer modeling or other forms of non-animal substitutes for medical or other socially important research. Still, in the not too distant future, biomedical research could well be the *only* practice for which infliction of pain and suffering on animals could still be justified from a pragmatic perspective."

organisaatiota, rakennetta tai hierarkiaa. Toiminnan sanotaan olevan itsenäisten toisiaan tuntemattomien solujen varassa. Yksi solu voi muodostua yhdestä tai jopa kymmenestä henkilöstä ja se voi toimia vain yhdessä ainoassa iskussa tai sitten yhdessä vuodesta toiseen. EVR:n tavoitteena on ensisijaisesti pelastaa tai vapauttaa eläimiä mistä tahansa, missä niitä kohdellaan kuin esineitä kuten esimerkiksi koe-eläinlaitoksista. Vaatimuksena eivät ole suuremmat tai puhtaammat häkit, vaan tyhjät häkit. Mottona on "Kunnes kaikki ovat vapaita". Toiminnan tarkoituksena on aiheuttaa taloudellista tappiota eläimiä hyväksikäyttäjille ja haitata heidän toimintaansa. Suurin osa EVR:n toimista on kohdisteltu turkistarhoihin tai tehdasmaisiin eläinkasvattamoihin. Ne ovat saaneet myös julkisuudessa suurimman huomion aiheutuneiden suurten taloudellisten menetysten takia ja myös siksi, että turkiseläinten, kuten minkkien ja kettujen, vapauttaminen luontoon on aiheuttanut näille eläimille suuria kärsimyksiä ja minkit ovat tuhonneet tehokkaasti ympäristössä eläviä pieneläimiä. Tätä vahinkoa kansainvälisen sisarorganisaation ALF:n edustajat puolustelevat sillä, että vapautetuille eläimille lyhytkestoisempikin vapaus on parempi kuin elämä ahtaissa häkeissä ja sitä seuraava kuolema turkistarhaajien käsissä. Hekin kyllä myöntävät, että vapautettujen minkkien tappamat villieläimet eivät ole ehkä yhtä onnellisia tekojen seurauksista.<sup>307</sup> Iskujen tulee EVR:n mukaan olla väkivallattomia, mutta osa aktivisteista hyväksyy myös eläinten hyväksikäyttäjien henkilökohtaisenkin omaisuuden vahingoittamisen, kuten auton vaurioittamisen tai auton ja kodin seinien töhrinnän.<sup>308</sup> Vuoden 2005 heinäkuussa eläinkokeita tekevän Santen-yhtiön toimitusjohtajan auto rikottiin ja töhrittiin Tampereella. Samalla tavalla käsiteltiin Karttulan koe-eläinkasvattamon johtajan ja laboratoriomestarin autoja v. 2002 toukokuussa.<sup>309</sup> Tämän valtakunnalliseen koe-eläinkasvattamon työntekijöitä on muutoinkin henkilökohtaisesti häiritty useasti.

Suomessa eläinaktivistien toimeliaisuus ja iskut ovat jälkijättöisiä verrattuna niiden sisarorganisaatioiden toimille esimerkiksi Iso-Britanniassa. Kuitenkin maassamme on esiintynyt heidän toimintaansa, mikä on aiheuttanut miljoonaluokan investointitarpeita

---

<sup>307</sup> Nocella 2004, s. 221.

<sup>308</sup> <http://www.elaintenvapautus.net>.

<sup>309</sup> Näiden tekojen lisäksi muitakin koe-eläinten kanssa työskentelevien autoja tai koteja on vahingoitettu tai töhritty. Erityisesti useita iskuja on kohdistettu valtakunnallisen koe-eläinlaitoksen työntekijöihin Kuopiossa ja Karttulassa. Tampereella on vahingoitettu ja rikottu kahdesti v. 1997 yliopiston biolääketieteen laitoksen eläinkoelaboratorion tiloja ja kalusteita. Helsingissä v. 1995 ja Jyväskylässä v. 1998 on tehty kummassakin yksi isku eläinkoetiloihin. EVR listaa kaikki eläinaktivistien teot Internet-palstallaan. Niitä oli vv. 1994-2008 kaikkiaan 17.

yliopistoissa. EVR perustelee laitonta suoraa toimintaa siten, että tärkeintä ovat taustalla olevat syyt, eivät toimintatavat. Huomio on kiinnitettävä eläinten kärsimykseen, minkä poistamisesta on perimmältään kysymys laittomassa suorassa toiminnassa. Tekijät liikkeelle paneva ja liikkeessä pitävä voima on myötätunto. Heidän vakaumuksensa mukaan yhtäkään tuntevaa, kärsimyskykyistä ja itsenäistä olentoa ei saa hyväksikäyttää. Siksi kaikille eläimille on annettava oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen. Päämäärä on siirtyä hyväksikäytöstä vastavuoroiseen rinnakkaiseloon, josta hyötyvät molemmat osapuolet. EVR:n mielestä myös laillinen eläinsuojelu- ja -oikeustoiminta on ehdottoman tarpeellista ja välttämätöntä. Suora toiminta kuitenkin täydentää tätä ja sillä voidaan saavuttaa tuloksia, joita olisi hyvin vaikeaa tai jopa mahdotonta saada aikaan muilla keinoilla.

Suoran toiminnan tehokkuuden lisäksi ihmisiä ajaa suoraan toimintaan sekin, että laillisten keinojen käyttöä on poliisin toimesta hankaloitettu.<sup>310</sup> Eläinkoelaboratoriossa olevaa eläintä ei esimerkiksi voida pelastaa millään muulla keinolla kuin murtautumalla sinne laittomasti. On ajateltavissa, että tällaista laboratorioon tehtyä murtoa ja sen avulla tehtyä koe-eläinten vapauttamista voitaisiin perustella pakkotilalla.<sup>311</sup> Koe-eläimen pitäminen häkissä ja sillä tehtävät mahdollisesti tuskaa ja kipua tuottavat kokeet olisivat tällöin se pakkotila, jolta eläimiä voidaan pelastaa vain vapauttamalla ne laittomia keinoja käyttäen. Tällaiseen pakkotilaan vetosi esimerkiksi ns. kettutyttöjen puolustus, kun kyseiset henkilöt olivat vapauttaneet turkistarhasta kettuja häkeistään. Kauhavan käräjäoikeus ja Vaasan hovioikeus hylkäsivät kuitenkin kumpikin väitteen,<sup>312</sup> eikä korkein oikeus myöntänyt jutussa valituslupaa. Motiivit voivat vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen, mutta moraalisesti parhaimmatkaan motiivit eivät yleensä poista teon rangaistavuutta.<sup>313</sup>

Tekoja, joissa vapautetaan koe-eläimiä ja vahingoitetaan koe-eläintilojen, on myös kyseenalaista luonnehtia kansalaistottelemattomuudeksi. Sen tavoitteena tulisi olla lakien ja niiden perusteiden muuttaminen ja huomion kiinnittäminen säädösten kelvottomuuteen

---

<sup>310</sup> <http://www.elaintenvapautus.net>.

<sup>311</sup> "...oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet." (Rikoslaki 4:5 § 1 momentti).

<sup>312</sup> Kauhavan KäO R 95/183 ja Vaasan HO R 96/208.

<sup>313</sup> Kempinen, Jukka 1990, s. 104.



tai epäoikeudenmukaisuuteen.<sup>314</sup> Kettutyttöjen toiminta täyttäneen tämän edellytyksen, koska he ilmeisesti pitivät tarhauksen sallimista sellaisena toimintana, mitä tulisi vastustaa lakiakin rikkoen. Samoin lienee asia, kun eläinkoelaboratorioiden tiloja ja kalustoa on rikottu ja koe-eläimiä anastettu tai vapautettu. Kansalaistottelemattomuus ei kuitenkaan ole vain anarkistista lakien ja järjestyksen vastaisuutta sekä vahinkojen aiheuttamista. Sen tärkeä kriteeri on julkisuus. Tarhaiskut ja koe-eläintiloihin tehdyt tihutyöt on tehty pimeyden turvin pyrkimyksenä välttää joutuminen teoista vastuuseen. Kansalais-tottelemattomuuden käsite ei kata kaikkia tapauksia, joita tekijät itse pitävät oikeutettuina. Mitään kestävästä yleistä oikeutusta kansalaistottelemattomuudelle ei ole, vaan tekijöiden on kyettävä oikeuttamaan itse jokainen tekonsa. Edellytyksenä on normikonflikti. Kaksi arvoa on keskenään ristiriidassa, jolloin kumpaakin ei voi toteuttaa samanaikaisesti. Eläinaktivistien kannalta eläinten oikeudet ja tutkimuksen ja elinkeinonharjoittamisen vapaus ovat tällaisessa normiristiriidassa. Tämä ristiriita lienee heidän käsityksensä mukaan riittävä oikeutus tehtyihin eläinkoelaitoksiin ja turkiselinkeinon kohdistuville iskuille. Kansalaistottelemattomuudesta ollaan usein sitä mieltä, että se ei voi olla väkivaltaista. Väkivallattomuus on ihailtava tavoite, mutta omaisuuteen tai jopa yksilöihin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävää toimintaa voidaan myös perustella tietyissä tapauksissa.<sup>315</sup> Eläinaktivistien toiminnan moraalisuuden arvostelu on suoritettava, kuten edellä mainittiin, kussakin tapauksessa yksilöllisesti. Oikeuttaako heidän sisäistämänsä normiristiriita huomattavienkin taloudellisten vahinkojen aiheuttamisen yksityisille elinkeinonharjoittajille ja tieteellistä tutkimusta tekevien työn sabotoinnin? Tähän kysymykseen ei liene olemassa yleispätevää vastausta ja eläinaktivisteilla toisaalta ja turkistarhaajilla ja eläinkokeita tekevillä tutkijoilla toisaalta lienee asiasta täysin vastakkaiset mielipiteet. Filosofiset teoriat eläinten intressien tasavertaisesta huomioonottamisesta tai eläinten oikeuksien teoriat eivät oikeuta väkivaltaista toimintaa eläinten puolustamisessa.<sup>316</sup> On lisäksi todettava, että eläinaktivistien toiminta ei kohdistu kansalaistottelemattomuuden tavanomaisiin kohteisiin (kuten haitantekoon viranomaisille, poliisilain rikkomiseen tai omankädenoikeuteen).

Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä (EVR TR) on taas laillisesti toimiva rinnakkaisjärjestö, jolla on kaksi tehtävää: vangittujen ja pidätettyjen aktivistien

---

<sup>314</sup> Lauhakangas 1986, s. 73-74.

<sup>315</sup> Wiberg 1986, s. 110-122.

<sup>316</sup> Vilka 1996, s. 106.

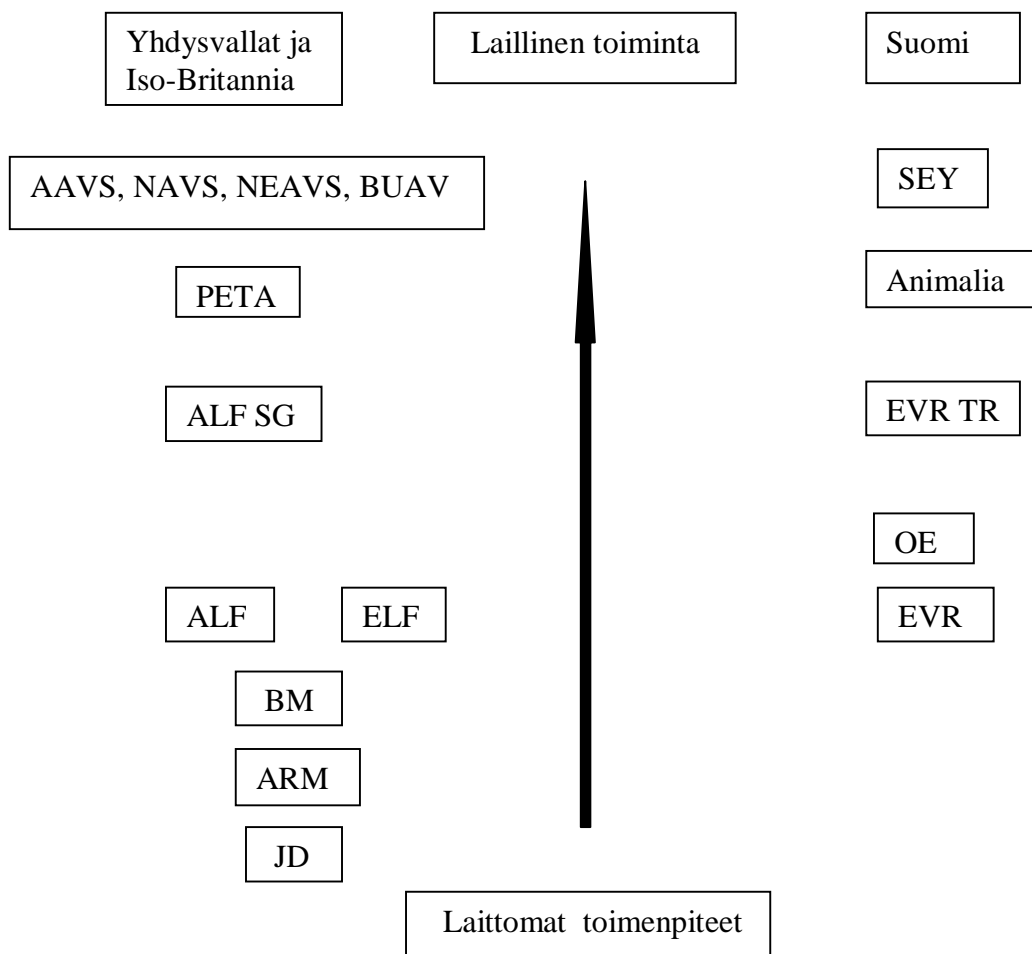
tukeminen, sekä suorasta toiminnasta informoiminen. Tukiryhmällä ei ole yhteyttä laitonta suoraa toimintaa harjoittaviin yksilöihin, eikä laittomaan toimintaan voi osallistua sen kautta. Aktivistien tukemiseen kuuluu mm. materiaallinen avustaminen, ruokalähetykset, kirjeiden ja korttien kirjoittaminen, suoran toiminnan takia vangituista informoiminen ja tukimielenosoitukset. Suorasta toiminnasta informoinnilla pyritään tuomaan esille, miksi sitä tapahtuu ja mitä se on. Tähän kuuluu myös aktivistien tukiryhmälle toimittamien iskutiedotteiden eteenpäin välittäminen. Näin tukiryhmä tarjoaa heille oman informaatiokanavansa.

Toinen maassamme toimiva eläinoikeusyhteisö on Oikeutta eläimille (OE). Se on perustettu v. 1995 eläinten oikeuksia ajavaksi ruohonjuuritason järjestöksi. Tämäkin järjestö kyseenalaistaa eläinten hyväksikäytön ajatuksen. Oikeutta eläimille vaatii myös eläinkokeiden lopettamista. Sitä on julkisuudessa pidetty EVR:n läheistoimintana. Järjestö ilmoittaa toimivansa kansalaistottelemattomuutta lukuun ottamatta laillisin keinoin.<sup>317</sup> Kuitenkin v. 1997 järjestön yksi keulahahmoista jäi kiinni Orimattilassa suoritetun turkistarhaiskun yhteydessä haavoituttuaan tarhaajan haulikonlaukauksesta. Järjestön mukaan suora toiminta on kuitenkin viimeinen keino tilanteessa, jossa lainsäädännöllä ei kyetä puuttumaan eläinten oikeuksien räikeisiin loukkauksiin. Se ilmoittaa arvioivansa kantansa jokaiseen sabotointi-iskuun yksilöllisesti ja on ollut suhteellisen neutraali laittomuuksien hyväksymisen ja paheksumisen suhteen. On jäänyt siksi epäselväksi, katsooko järjestö iskujen olevan kansalaistottelemattomuutta vai onko sen julkistama laillisten keinojen käyttö vain todellisen toiminnan sumuverho. Maamme turkistarhoihin tehdyistä iskuista on aiheutunut huomattavia taloudellisia menetyksiä, suuria määriä tarhaeläimiä on päästetty vapauteen ja niille itselleen ja ympäristön eläimistöille on aiheutettu merkittävää vahinkoa ja kärsimystä. Sen sijaan koe-eläinlaitoksiin tehdyt iskut ovat enimmäkseen olleet vaikutuksiltaan vähäistä kiusantekoa ja korkeintaan laitteiston vahingoittamista. Niistä on myös ”vapautettu” vain yksittäisiä eläimiä.

Kuvassa 6 on luonnehdittu sitä, miten laillisista tai laitonta kirjoituksessa mainittujen eläinsuojelu- ja eläinoikeusjärjestöjen toiminnan voidaan katsoa olevan. Kaikilla kuvassa 6 mainituilla järjestöillä on yhteisenä päämääränä vähentää eläinkokeita tai kokonaan lopettaa niiden suorittaminen. Yhteiseen päämäärään pyrkiminen tapahtuu vain kovin erilaisin menetelmin. Menetelmäskala vaihtelee koe-eläinten hyvinvoinnista

---

<sup>317</sup> <http://www.oikeuttaelaimille.net>.



Kuva 6. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa sekä Suomessa toimivia eläinsuojelujärjestöjä ja radikaaleja eläinoikeusjärjestöjä niiden toimintatapojen mukaisella laillisuus ← laittomuusasteikolla.

Lyhenteet: AAVS = American Anti-Vivisection Society, NAVS = National Anti-Vivisection Society, NEAVS = New-England Anti-Vivisection Society, BUAV = The British Union for the Abolition of Vivisection, PETA = People for the Ethical Treatment of Animals, ALF SG = Animal Liberation Front Supporting Group, ALF = Animal Liberation Front, ELF = Earth Liberation Front, BM = Band of Mercy, ARM = Animal Rights Militants, JD = Justice Department, SEY = Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto r.y., EVR TR = Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä, OE = Oikeutta eläimille ja EVR = Eläinten vapautusrintaman tukiryhmä.

huolehtimisesta koe-eläinlaitosten tuhoihin ja eläinkoetointaan osallistuvien henkilöiden vainoamiseen ja jopa tappamiseen. Voidaan esittää kysymys kaikkein

militanteimpien organisaatioiden toiminnasta. Oikeuttaako eläinten puolustaminen ihmisiin kohdistuvan väkivallan ja yhteiskunnan tai yksityisen omaisuuden tuhoamisen? Toimintaan osallistujat ovat todennäköisesti sitä mieltä, että vastaus on ”kyllä”. Hehän rinnastavat itsensä vapaustaistelijoihin ja tässä sodankäynnissä kaikki keinot ovat sallittuja. Oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna vastaus on eittämättä ”ei”. Teot ovat kaikkien maiden positiivisessa lainsäädännössä rangaistavia.

Suomessa erityisesti nuorten tyttöjen suhtautuminen eläinkokeisiin on erittäin negatiivista valta-osan kannattaessa eläinkokeiden rajoittamista tai kokonaan kieltämistä. Nuorten poikien asenteet ovat jonkin verran lievemmin eläinkokeiden vastaisia.<sup>318</sup> Tyypillinen eläinoikeusaktivisti on koulutukseltaan ylioppilas tai lukiolainen. Heistä enemmistö on tyttöjä. Suomalaisten eläinaktivistien tausta on merkittävästi erilainen kuin Yhdysvalloissa. Siellä eläinten vapautusrintaman aktivistit ovat yleisimmin yhteiskunnan alimmista kerroksista. He ovat työttömiä tai tehdastyöläisiä. On arveltu, että sorretuiksi itsensä tuntemien on helpompi nousta puolustamaan vielä heikompina pitamiensä eli eläinten oikeuksia.<sup>319</sup> Periaatteittensa mukaisesti eläinaktivistit ovat vegaaneja tai ainakin vegetaristeja, viettävät runsaasti aikaansa samoin ajattelevien kanssa muodostaen tiiviin yhteisön. Suomessa - lähes poikkeuksetta - kaikki laitonta suoraa toimintaa tehneet aktivistit ovat toimineet vuosia laillisesti eläinten puolesta.<sup>320</sup>

Militanttien eläinoikeusaktivistien lainvastaiset toimet ovat olleet omiaan viemään Suomessa yleisön mielipiteitä tekojen suorittajien kannalta väärään suuntaan. Julkisessa sanassa laittomia tekoja suorittaneet on yleisesti esitetty joko fanaatikkoina ja terroristeina, jotka ovat uhka järjestäytyneelle yhteiskunnalle, tai sitten tekoja on pidetty kaupunkilaiskakaroiden julkisuus- ja jännityshakuisena ilkeilytana ja rikollisuutena.<sup>321</sup> Sen sijaan Yhdysvalloissa niiden kansalaisten määrä, jotka hyväksyvät eläinkokeet, on pienentynyt vuosi vuodelta, vaikka tässä maassa tutkijoita vastaan on tehty väkivaltaisempia ja tutkimuslaitoksiin tuhoisempia iskuja kuin millaisia on tapahtunut Suomessa.<sup>322</sup> Maltilliset eläinsuojelujärjestöt Suomessa - ja muuallakin maailmassa - sanoutuvat jyrkästi irti radikaalien aktivistien toimista. Niidenkin mielestä eläinsuojelu kärsii laittoman suoran toiminnan ja ilkeilytän aiheuttamasta negatiivisesta julkisuudesta.

---

<sup>318</sup> Parikka 1998, s. 53-63.

<sup>319</sup> Rollin 1989.

<sup>320</sup> Luukka1998.

<sup>321</sup> Juppi 2004.

<sup>322</sup> Kaaro 2009.

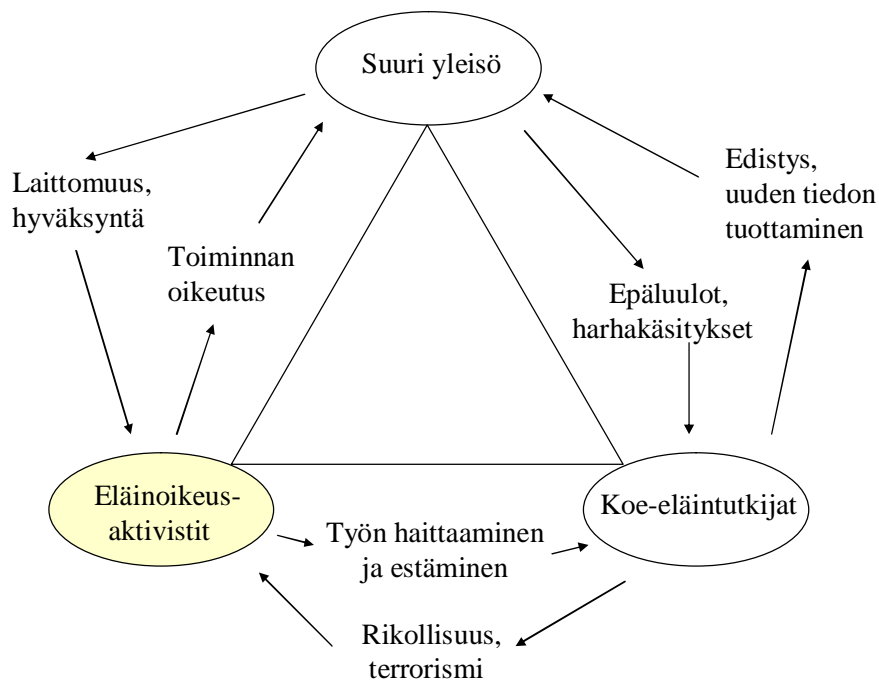
Eläinsuojelujärjestöt, etenkin Animalia r.y., ovat nähneet runsaasti vaivaa maineensa puhdistamisessa päättäjien, tavallisten kansalaisten ja jäsentensä silmissä. Silti esimerkiksi Animalia menetti 3000 jäsentään toukokuussa 1995 tehdyn tarhakettujen vapautusiskun ja sitä seuranneen oikeudenkäynnin seurauksena.<sup>323</sup> Julkisen mielipiteen vastapainoksi ja omiksi tietokanavikseen aktivistit ovat julkaisseet mielipidelehtiä. Ensimmäinen näistä oli vain yhtenä numerona v. 1995 ilmestynyt Vastarinta-lehti, jonka samoin vain yhtenä numerona ilmestynyt jatkaja oli samanmielinen Eturintama-lehti. Sen jälkeen vuosina 1997-1998 ilmestyi kolme numeroa Sudenhetki-nimistä lehteä ja vuosina 1996-2003 neljästi vuodessa Muutoksen kevät. Lehtien kirjoitukset olivat voimakkaasti kantaa ottavia suoran toiminnan puolesta. Eläinten käyttöä ja käyttäjiä kohtaan tehtyjä sabotaasitekoja kutsutaan yleisesti radikaalin ympäristöliikkeen piirissä ekotaasiksi tai ekologiseksi sabotaasiksi, sabotaasiksi luonnon puolesta.<sup>324</sup> Sen kohteena ovat elottomat esineet. Sillä pyritään saamaan aikaan konkreettisia tuloksia ja suoria vaikutuksia, ei ensisijaisesti muutoksia lainsäädäntöön.

Kuten kuvassa 7 esitetään, suurella yleisöllä on ymmärrettäviä epäluuloja ja harhakäsityksiäkin siitä, mitä eläinkoelaboratorioissa tapahtuu ja miten siellä kohdellaan koe-eläimiä. Koe-eläintutkijat ajattelevat olevansa ihmiskunnan edelläkävijöitä, jotka tuottavat arvokasta biologista ja lääketieteessä sovellettavissa olevaa uutta tietoa. Suuren yleisön on vaikea hyväksyä ja ymmärtää eläinoikeusaktivistien toimintaa, koska laillisuuden kunnioitus ja lakien noudattamisen periaate ovat Suomessa syöpyneet syvälle kansan tajuntaan ja ne ovat yleisesti hyväksyttäviä. Eläinoikeusaktivistit taas kokevat olevansa nykyajan ”robin hoodeja”, koska he haluavat oikeuttaa jopa laittoman toimintansakin oikeutetuksi puolustaessaan eläimiä, jotka eivät itse kykene siihen. He vaativat eläinten oikeuksien kunnioittamista ja hyväksymistä ihmisten oikeuksien rinnalle, mitä suuren yleisön on vaikeata hyväksyä. Eläinoikeusaktivistien toimet kohdistuvat usein eläinkokeita tekeviin tutkimuslaitoksiin ja niissä työskentelevään henkilökuntaan, joka taas kokee tämän silkkana rikollisuutena ja terrorismina.

---

<sup>323</sup> Luukka 1998.

<sup>324</sup> Katainen 2003.



Kuva 7. Suuren yleisön, eläinoikeusaktivistien ja eläinkokeita tekevien tutkijoiden väliset keskinäiset jännitteet ja vuorovaikutukset.

## 5.5 Koe-eläintutkijoiden järjestöjä

Koe-eläimiä kasvattavilla tai käytävillä yksiköillä ei ole mitään yhteistä organisaatiota, mikä olisi voinut tuoda julkisuuteen omia kantojaan niistä. Sen sijaan *The International Committee on Laboratory Animals* (ICLA) perustettiin jo v. 1956 edistämään laboratorioeläinten laatua, hoitoa ja terveyttä. Se on toiminut vuodesta 1961 yhteistyössä *The World Health Organization* (WHO) –järjestön kanssa. ICLA vaihtoi nimeään v. 1979, ja siitä tuli *International Council for Animal Laboratory Science* (ICLAS). Sen päämääränä on edistää ja koordinoida laboratoriotiedettä maailmanlaajuisesti ja erityisesti kehitysmaissa, lisätä alan kansainvälistä yhteistyötä, parantaa laboratorioeläinten laatumäärittämiä ja laaduntarkkailua, koota ja levittää tietoa koe-eläintieteestä, harmonisoida maailmanlaajuisesti koe-eläinten hoitoa ja käyttöä, edistää koe-eläinten humaania kohtelua eettisin periaattein ja tieteellisesti vastuuntuntoisesti sekä toimia jäljempänä esitellyn 3R-periaatteen toteutumiseksi.

Eurooppalaisilla koe-eläintutkijoilla on oma järjestönsä (*Federation of European Laboratory Animal Science Association*, FELASA), jolla on jäsenjärjestöt muun muassa Skandinaviassa (Scand-LAS) ja Suomessa (Fin-LAS). Vastaavia järjestöjä on useassa muussa Euroopan ja Euroopan ulkopuolisessa maassa, joissa on runsaammin eläinkoetointia. FELASA on julkaissut yhdessä *European Partnership for Alternative Approaches to Animal Testing* (EPAA) –järjestön kanssa v. 2007 oman oppaansa koe-eläinten hoidosta,<sup>325</sup> jossa se ohjeistaa tutkijoita Euroopan neuvoston konvention mukaiseen koe-eläinten käsittelyyn.<sup>326</sup> FELASA:n toimintakeskus sijaitsee Lontoossa. Muutoinkin Iso-Britannian koe-eläintutkijat ovat olleet aktiivisimpia. Ilmeisesti se johtuu siitä, että tässä maassa myös militanttien eläinaktivistien toiminta sai alkunsa ja muutoinkin tätä toimintaa on esiintynyt runsaimmin juuri anglosaksisissa maissa. Lontoossa *The Royal Society of Medicine Press* myös julkaisee *Laboratory Animals* – aikakauslehteä, jonka artikkeleissa käsitellään kaikkea koe-eläinten käyttöön liittyviä kysymyksiä. Erityisenä painopistealueena ovat *in vitro* -vaihtoehtomenetelmät, joilla voidaan vähentää ja korvata koe-eläinten käyttöä. Myös Scand-LAS julkaisee omaa koe-eläintieteellistä aikakauslehteään, *Scandinavian Journal of Laboratory Animal Science*. Koe-eläinjärjestöt järjestävät tieteellisiä koe-eläintutkimuksen symposiumeja ja kongresseja ja pyrkivät myös tuomaan näkökohtiaan esiin yleistajuisessa muodossa. Julkisuudessa tätä propagandaa on kuitenkin suhteellisen niukasti ja suuri yleisö tietää varsin vähän näiden järjestöjen toiminnasta. Koe-eläintutkijoiden vastapropaganda on ollut määrältään aika vaatimatonta militanttien eläinaktivistien propagandaan verrattuna. Se on jonkin verran paremmin onnistunut pääsemään julkisuuteen Amerikan Yhdysvalloissa kuin Euroopassa. Esimerkiksi *North Carolina Association for Biomedical Research* ylläpitää Internet-sivustoa, jolla perustellaan eläinkokeiden hyödyllisyyttä.<sup>327</sup> Myös *Oregon State University* on perustanut vastaavan Internet-sivuston.<sup>328</sup> Kuitenkin Internetissä eläinkokeita vastustavien sivustojen määrä on moninkertainen eläinkokeita puolustavien sivustoihin verrattuna.

Koe-eläimiä käyttävien tutkijoiden julkisuuskuva on ongelmallinen. Tutkijat tekevät työtään yhteiskuntien säätämien normien ja säädösten puitteissa ja viranomaisten

---

<sup>325</sup> FELASA Euroguide.

<sup>326</sup> ETS 123.

<sup>327</sup> [http://www.ncabr.org/biomed/FAQ\\_animal/faq\\_animal\\_11.html](http://www.ncabr.org/biomed/FAQ_animal/faq_animal_11.html).

<sup>328</sup> [http://www.unsolvedmysteries.oregonstate.edu/microarray\\_10](http://www.unsolvedmysteries.oregonstate.edu/microarray_10).

tarkan valvonnan alaisina. Kuitenkin julkisuudessa heidän toimintansa, motiivinsa ja menettelytapansa usein kyseenalaistetaan. Tiedotusvälineet antavat heidän toiminnastaan helposti yksinkertaistetun ja mustavalkoisesti väritetyn käsityksen. Koe-eläimet ja eläinkokeet herättävät erityisesti nuorten keskuudessa voimakkaita tunteita. Heidän tietämyksensä on monesti vajavaista sisältäen runsaasti vääriä käsityksiä ja oletuksia.<sup>329</sup> Tämän takia olisi myös Suomessa lisättävä yleisölle suunnattua tiedottamista eläinkoetoiminnasta. Tutkijakunta kuitenkin usein vierastaa yleistajuista kirjoittelua. Tutkijoiden toiminta on ensisijaisesti primaaristi suuntautunut tulosten julkaisemiseen kansainvälisissä tieteellisissä aikakauslehdissä.

---

<sup>329</sup> Eläinkokeiden etiikka 2000, s. 37 ja s. 49.



## 6 ELÄINKOKEITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ

### 6.1 Eläinlainsäädännön taustaa

Moraaliselta kannalta katsottuna on ymmärrettävää, että eläinten kiduttaminen ei ole sallittua. Varallisuus oikeudellisesti tarkasteltuna eläin on kuitenkin irtain esine, omistusoikeuden kohde. Eläimen juridinen asema kuitenkin poikkeaa elottomasta esineestä, sillä eläinten rääkkääminen tai huono kohtelu on perinteisesti kauan kriminalisoitu joko eläinsuojelulaisissa ja/tai rikoslaisissa. Eläimillä on siis oikeushyvä, jota eläimiin kohdistuvien tiettyjen tekojen tai laiminlyöntien kriminalisoinneilla suojellaan. Eläinsuojelulainsäädäntö on modernin eläinsuojelun perusta. On katsottu, että eläinsuojelun tapahtuessa lakiteitse, on otettu askel humanimpaan yhteiskuntaan. Silloin on tietyt pelisäännöt, miten eläimiä tulee kohdella ja millaisia velvoitteita ihmisillä on edistää niiden hyvinvointia.<sup>330</sup>

Eläinkokeiden tarpeellisuus tunnustettiin kansainvälisellä foorumilla virallisesti oikeastaan vasta toisen maailmansodan aikaisten tapahtumien jälkiselvittelyssä. Nürnbergin sopimuksessa<sup>331</sup> vuonna 1945 todettiin, että ihmiskokeiden ”suunnittelun tulee perustua eläinkokeista saatuihin tuloksiin”. Helsingin julistus<sup>332</sup> vuodelta 1975 edellytti, että ”lääketieteellisten eläinkokeiden tulee perustua oikein ja huolellisesti suoritettuihin laboratorio- ja eläinkokeisiin”. Ajatusrakennelma oli se, että mahdollisuus käyttää eläimiä on ihmisen etuoikeus, jota tulee käyttää tarkoin harkiten, ja että ihminen käyttää koe-eläimiä etsiessään ratkaisuja ihmisen ja eläinten kivun ja tuskan lievittämiseksi. Kuten ihmisen tuskan niin myös eläinten tuskan huomiotta jättäminen on vastuutonta ja epäeettistä. Useat kansainväliset tieteelliset julkaisufoorumit alkoivat sittemmin edellyttää julkaisemissaan artikkeleissa tutkijoiden vakuutusta, että Helsingin julistuksessa ilmaistua periaatetta oli noudatettu eläinkokeita suoritettaessa. Kyseessä on eettinen normi, jonka rikkomisesta ei seuraa mitään suoranaisia sanktioita, mutta mitä voidaan pitää sosiaalisesti velvoittavana ns. ”hyvä tapa” –normina.

---

<sup>330</sup> Vilka 1998, s. 64.

<sup>331</sup> Nuremberg Code: Trials of war criminals before the Nuremberg military tribunals under control council law No. 10, vol. 1, pp. 181-182, US Government Printing Office, Washington, DC, 1949.

Viime vuosisadan puoliväliin asti koe-eläinten käytöstä ja eläinkokeiden suorittamisesta ei ollut säädetty mitään. Ennen sitovia kansainvälisiä sopimuksia ja kansallista lainsäädäntöä eläimillä tehtyjen kokeiden eettisyyttä valvottiin vain joidenkin julkaisufoorumien omien sisäisten määräyksien avulla. Niillä ei ollut yleissitovuutta ja ne vain vaikuttivat siihen, julkaistiinko tietty tutkimus kyseillä foorumilla vai ei. Samalla tavoin kokeiden julkistaminen tieteellisissä kokouksissa ja kongresseissa oli kunkin tutkijan omalla vastuulla, mutta siihen vaikutti vahvasti muun tutkijayhteisön hyväksyminen tai paheksunta. Eläinkoetoimintaa säädeltiin näin tutkijakunnan itsensä toimesta ja se perustui tutkijakunnan yleisesti hyväksi ja eettisinä pitämiin käytäntöihin. Voidaan katsoa, että se oli itsesääteilyä (*self-governance*) tyypillisimmillään. Itsesääteilyllä tarkoitetaan, että toimintaa hoitavat itse sääntelevät ja valvovat sitä. Koe-eläintoiminnan sääntely ei perustunut mihinkään kirjoitettuihin velvoittaviin säädöksiin, vaan oli tutkijakunnan omien toimintatapojensa sisäistä ohjailua.<sup>333</sup> Edelleenkin tieteelliset aikakauslehdet edellyttävät, että eläinkokeet on tehty eettisesti arvostelun kestäväällä tavalla minimoiden käytettyjen koe-eläinten lukumäärän. Yksittäiset tutkijat korostavat tätä myös. Saavutettavissa olevien tulosten on oikeutettava eläinkokeiden suorittaminen.<sup>334</sup> Tämä tiedeyhteisön keskinäinen itsesääteily on luonteeltaan interferenssi-tyyppistä.<sup>335</sup>

Perustavaa laatua oleva kysymys on, riittääkö itsesääteily ja sen ”pehmeät” toimenpiteet eläinkokeiden sääteilyyn. Olisiko pelkästään korkeatasoinen ammattietiikka tarpeeksi, jotta eettiset ja moraaliset normit tulevat otetuksi huomioon riittävässä määrin? Oikeudellinen sääteily ja ammattieettinen kontrolli eivät sulje välttämättä toisiaan pois, niin kuin edelleenkin toimiva tutkijayhteisön eläinkokeiden eettisyyttä valvova kontrolli osoittaa, vaikka oikeudelliset normit ovat tulleet pakottavina säädöksinä mukaan. Eurooppalaisessa bio-oikeudessa viime vuosikymmenien kehitystrendi on ollut vastakkainen sen kehityksen kanssa, mitä on tapahtunut muilla oikeuden alueilla. Pehmeästä ”*soft law*” –tyyppisestä sääntelystä on siirrytty enenevästi direktiivien ja niihin perustuvien lakien tasoiseen sääntelyyn. Ne ovat tulleet tutkijakunnan itsesääteilyn rinnalle, mutta eivät sen tilalle. Tutkijakunta näyttää kuitenkin tottelevaisesti hyväksyneen tämän

---

<sup>332</sup> Helsinki Declaration: Adopted by the 18th World Medical Assembly, Helsinki, 1964, and amended by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, 1975, the 35th World Medical Assembly, Venice, 1983, and the 41st World Medical Assembly, Hong Kong, 1989.

<sup>333</sup> kts. itsesääteilyä myös Huovinen 2006.

<sup>334</sup> Krogh Johansen 1996.

<sup>335</sup> Kooiman 2006, s. 21.

tilanteen, eikä ilmeisesti suurempia jännitteitä ole syntynyt yhteiskunnan sääntelyn ja tutkijakunnan itsesääntelyn välille.

Kysymys tieteen vapaudesta tarkoittaa yhtenä osana sitä, että tutkimuksen menetelmien ja tulosten arvioinnin tulisi kuulua tiedeyhteisölle itselleen. Tutkijoiden eettinen vastuu edellyttää heidän keskenään tekemää objektiivista ja julkista tutkimusten ja niiden tuottamien tulosten arviointia. Jatkuvasti lisääntyvä eläinkokeita koskeva lainsäädäntö merkitsee, että tätä arviointioikeutta ja -velvollisuutta halutaan siirtää pois tiedeyhteisöltä. Se on uhka tieteen vapaudelle ja johtaa siihen, että julkinen valta ja viranomaiset enenevästi puuttuvat yksittäisiin tutkimushankkeisiin. Tähän asiaan palaan kirjoituksessani jäljempänä.

Tiedeyhteisö ohjaa omien ”jäsentensä” toimintaa yleisesti sen itse hyväksymien periaatteiden mukaisesti. Tällaisen ohjailun tehokkuus ja onnistuminen perustuu näiden periaatteiden yleiseen hyväksyntään yhteisön piirissä. Tiedeyhteisön voidaan katsoa olevan kansainvälinen rajoittamaton tutkijoiden muodostama professio, johon hyvin soveltuu määritelmä:

”They are largely non-manual, based upon specialised training entitling entry to them. They tend to monopolise their services as well as their freedom of control by outsiders. Based upon their closed nature, their alleged competence and professional ethics they claim special material rewards and higher societal prestige.”<sup>336</sup>

Tiedeyhteisöllä ei ole käytössään formaalisia rankaisukeinoja sellaiselle eläinkoetoinnille, mikä poikkeaa sen hyväksymistä yleisistä periaatteista. Kuitenkin julkaisufoorumeiden sulkeutuminen ja muiden tiedemiesten osoittama paheksunta toiminee varsin tehokkaana kontrollina, koska ne estävät yksittäisen normeista poikkeavan tutkijan uran etenemisen ja hänen työnsä arvostuksen. Tutkijapiireissä tavanomaisesti toisteltu slogan on ”*publish or perish*”.<sup>337</sup> Eläinkokeita eettisesti kestävämmällä tavalla tekevä tutkija ei saa töitään julkaistuksi tieteellisissä aikakauslehdissä tai kirjoissa. Hänen työnsä jää tällöin täysin tiedeyhteisön huomion ulkopuolelle, eikä hänellä ole siksi toivoakaan etenemisestä urallaan. Tämä on todennäköisesti kaikkein tehokkain asia, mikä estää jo ennakoita eettisesti arveluttavat eläinkokeet. Toisaalta tämä pakottava julkaisupaine voi johtaa epäeettisiin ja tuomittaviin toimiin sellaisen tutkijan, jolla on heikko tutkimusmoraali. Hän voi liioitella tai väärentää saamiaan tuloksia tai vain pelkästään

---

<sup>336</sup> Burrage, Jarusch ja Siegrist 1990, s. 205.

<sup>337</sup> Tai niin kuin Suomessa vähän kansanomaisesti sanotaan ”tulos tai ulos”.

keksiä tulokset. Tällaisia tapauksia on paljastunut muutamia. Voitaisiin myös ajatella, että eläinkokeiden eettisen tekemisen vaatimukset tutkijayhteisön hyväksymällä tavalla sivuutettaisiin, mutta tutkimusraportissa sitä ei paljastettaisi. Moitittavia koejärjestelyjä on kuitenkin miltei mahdotonta piilottaa, sillä tieteelliset aikakauslehdet edellyttävät menetelmien raportointia niin yksityiskohtaisesti, että muissa laboratorioissa toimivat tutkijat voivat tarvittaessa toistaa tehdyt kokeet.

Toistaiseksi on ratkaisematta negatiivisten tutkimustulosten riittävä julkistaminen. Tutkijoiden on usein vaikeata saada julkaistuiksi kansainvälisissä tieteellisissä aikakauslehdissä ne koetuloksensa, jotka ovat negatiivisia, ts. oletettuja vaikutuksia ei ole ollutkaan tai ne ovat jääneet havaitsematta kyseisillä koejärjestelyillä. Tämä aiheuttaa sen, että muutkin tutkijat tekevät samanlaisia aikaisemmin epäonnistuneita ja negatiivisia tuloksia tuottaneita tutkimuksia aiheuttaen näin tarpeettomia kärsimyksiä koe-eläimille. Tutkijayhteisön intresseissä on, että yksittäiset tutkijat julkaisevat saavuttamansa tulokset. Tästä ei ole olemassa kansallisia säädöksiä tai kansainvälisiä sopimuksia, lukuun ottamatta biolääketiedesopimuksen lisäpöytäkirjan 28 artiklaa,<sup>338</sup> mikä koskee ihmisellä suoritettavia lääketieteellisiä tutkimuksia. Koska negatiivisten tulosten julkaiseminen on vaikeaa, tutkijoiden on vaikeaa noudattaa moraalista velvollisuutta julkaista tuloksensa, mukaan lukien myös negatiiviset tulokset. Tulostensa julkaiseminen on myös tutkijoille kuuluva oikeus. Toimeksiantotutkimuksissa voi kuitenkin syntyä ristiriita toimeksiantajan ja tutkijan välille. Toimeksiantajan intresseissä on joskus estää kokonaan tulosten julkistaminen, jos ne ovat hänen kannaltaan epäedullisia. Tätäkin useammin on kyse siitä, että toimeksiantaja tarvitsee riittävästi aikaa esimerkiksi patenttihakemusten tekemiseen tutkimustulosten johdosta syntyneen tarpeen takia. Jäljempänä tarkasteltavan EU:n kemikaaliasetuksen (REACH) tietyt määräykset voivat provosoida ja kärjittää näitä ristiriitatilanteita tulevina vuosina.

Kokonaan toinen asia on, uskovatko yhteiskunnan muut jäsenet tämän tiedeyhteisön itsesäätelyn olevan riittävä tae siitä, että eläinkoetoiminta on asianmukaista ja adekvaatilla tavalla järjestettyä. Itsesääteilyä harjoittava tiedeyhteisö ei ole yhteiskunnasta erillisten saarekkeiden muodostelma ja niinpä yhteiskunta ymmärrettävästi pyrkii vaikuttamaan siihen toimintaan, mitä tiedeyhteisön piirissä harrastetaan. Reagointi ulkopuoliseen sääntelyyn (*responsiveness*) riippuu olennaisesti siitä, ovatko säännökset

luonteeltaan yhteisön omien tarkoituksien ja sen yhteisesti hyväksi mieltämien toimintatapojen mukaisia vai niiden vastaisia.<sup>339</sup> Hallintoelimet taas arvioivat normien toimivuutta niiden vaikuttavuuden perusteella<sup>340</sup> ja yhteiskunta omia käsityksiään ja periaatteitaan mittapuuna käyttäen. Hallintoelinten, tiedeyhteisön ja yhteiskunnan käsitykset eivät välttämättä ole yhdensuuntaiset. Se voi olla haitallista, sillä se voi toisaalta aiheuttaa tiedeyhteisön piirissä omavaltaista normeista poikkeavaa toimintaa ja toisaalta yhteiskunnassa ”lain ottamista omiin käsiin”, kuten eläinoikeusaktivistit ovat tehneet.

Itsesäätely on tärkeä yhteiskunnallinen hallinnon muoto. Se perustuu siihen, että tietyllä yhteiskunnan osa-alueella on kyky hallinnoida omaa toimintaansa autonomisesti.<sup>341</sup> Itsesäätelyä tapahtuu yhteiskunnassa runsaasti, vaikka sen olemassaoloa ja vaikutuksia ei aina kyetä erittelemään yksilöidysti. Yhteiskunnan toiminta ei voi tietenkään perustua pelkästään itsesäätelyyn, vaan toiminnan ohjailussa tarvitaan myös hallintoelinten pakottavia säädöksiä. Itsesäätelyelementit ovat kuitenkin olennaisia, jotta yhteiskunta, erityisesti se yhteiskunnan osa-alue, johon myös pakottavat säädökset kohdistuvat, hyväksyisi hallinnon toimenpiteet. Julkisen hallinnon elinten toiminta käsitetään usein luonteeltaan vain interventio-tyyppiseksi.<sup>342</sup> Yhteiskunnan edellytetään toimivan säädöksiä, lakeja ja asetuksia noudattaen ja niistä poikkeamiselle on säädetty sanktioita. Nyky-yhteiskunta ei kuitenkaan ole pitkään toimintakykyinen, jos hallintoelinten ja hallinnoitavien keskinäiset vuorovaikutukset (*interactions*) puuttuvat tai ovat vajavaiset. *Kooiman* esittää tästä hyvänä esimerkkinä itäisen Euroopan kansandemokratioiden kohtalon. Niiden olemassa olon edellytykset hävisivät vähitellen kansalaisten ja hallinnon välisten toiminnallisten yhteyksien puuttumisen takia. Tyypillistä horisontaalista interaktiota on hallintoelinten ja hallinnoitavien keskinäinen yhteistoiminta (*interplay*).<sup>343</sup> Hallinnon olemuksen ymmärtäminen ja analysointi edellyttää hänen mukaansa sosiaalisten interaktioiden jakamista näihin kolmeen komponenttiin (*interference, interplay ja interventions*). Hänen mielestään esimerkiksi itsesäätely edustaa tyypillisesti sosiaalista

---

<sup>338</sup> European Council Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine Concerning Biomedical Research, Strasbourg, 30.6.2004.

<sup>339</sup> *Kooiman* 2006, s. 178-179.

<sup>340</sup> *Kooiman* 2006, s. 183; ”Governance orders can normatively best be evaluated by performance principles: how they perform, how they might perform and what their contribution to governing should be.”

<sup>341</sup> *Kooiman* 2006, s. 79.

<sup>342</sup> *Kooiman* 2006, s. 22.

<sup>343</sup> *Kooiman* 2006, s. 21.

interferenssiä ja hierarkaalinen hallinto interventio-tyyppistä vaikutusta.<sup>344</sup> Interventiotyyppinen sääntely sopii ilmeisesti hyvin pyrkimykseen yksinkertaistaa hallinnon toimintaa.<sup>345</sup> Yksipuoliset hallinnolliset määräykset ovat kuitenkin jossakin määrin kyseenalainen hallintotapa, erityisesti kun on kyse eläincoetoiminnan kaltaisesta asiantuntijuutta edellyttävästä asiasta. Bilateraaliin tai multilateraaliin sääntelyihin verrattuna niiden informaatioisisältö on niukkaa ja niistä voi seurata enemmän jälkiselvittelyä vaativia ja hallinnollista byrokratiaa kuormittavia asioita.<sup>346</sup>

Hallinto on määritelty monella tavalla sitä käsittelevässä oikeustieteellisessä kirjallisuudessa.<sup>347</sup> Minua itseäni viehättää *Heiko Faberin* sanaleikinomainen määritelmä yksinkertaisuudessaan: ”*Verwaltung ist die Tätigkeit derjenigen Stellen, deren Tätigkeit die Verwaltung ist.*”<sup>348</sup> Yksi hallinnon laajasta tehtäväalueesta ekstrahoitavissa oleva olennainen tehtävä on antaa normatiiviset perusteet yhteiskunnassa tapahtuvalle toiminnalle. Hallinto-oikeus, sen ohella että se suojelee yksilöiden vapautta viranomaisten liialliselta puuttumiselta, myös tarjoaa instrumentteja rajoittaa yksilöiden toimintavapautta. Tällä vapauksien rajoittamisella varmistetaan yhteiskunnallisesti merkitsevien päätösten toteuttaminen.<sup>349</sup> Hallinto-oikeuden tehtävänä voi olla myös ottaa kantaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin, vaikka hallinto-oikeuden tutkijoiden mielenkiinnon kohdistumisen on sanottu olevan jopa käänteistä asioiden yhteiskunnalliseen merkitykseen verrattuna.<sup>350</sup>

## 6.2 Eläincoelainsäädännön alkuvaiheet

Useimmissa maissa eläimillä tehtäviä kokeita koskevaa lainsäädäntöä on ollut kahden tyyppistä. Toinen on luonteeltaan epäspesifistä säätäen rangaistuksia eläimiä kohtaan osoitetusta julmuudesta, kun taas toinen on kohdistunut nimenomaan eläimillä

---

<sup>344</sup> Kooiman 2006, s. 218.

<sup>345</sup> Faber 1995, s. 37.

<sup>346</sup> Faber 1995, s. 32.

<sup>347</sup> Kooiman 2006, s. 4: ”Governing can be considered as the totality of interactions which public as well as private actors participate, aimed at solving societal problems or creating societal opportunities; attending to the institutions as contexts for these governing interactions; and establishing a normative foundation for all those activities” ja Stober 1994, s. 30: ”Verwaltung im materiellen Sinne kann mithin definiert werden als mannigfaltige, zweckbestimmte, idR organisierte, fremdnützige und verantwortliche, nur teilplanende, selbstbeteiligt ausführende und gestaltende Wahrnehmung von Angelegenheiten, insbesondere durch Herstellung diesbezüglicher Entscheidung.”

<sup>348</sup> Faber 1995, s. 20.

<sup>349</sup> Faber 1995, s. 3.

suoritettaviin kokeisiin.<sup>351</sup> Viime vuosikymmeninä koe-eläintoimintaa koskevan lainsäädännön jatkuva lisääntyminen on tyypillisesti ollut normatiivisten perusteiden luomista. Tällainen hallinnollinen ohjailu (*steering*) oli vielä joitakin vuosikymmeniä sitten yksi lupaavimpia ideoita kyberneettisissä systeemiteorioissa ja sen arveltiin soveltuvan erittäin hyvin yhteisöjen hallittavuuteen (*governability*). Viime aikoina tällainen ajattelu on kuitenkin menettänyt suosiotaan, vaikka hallintoviranomaiset käyttävät edelleen runsaasti hallinnollista ohjailua.<sup>352</sup> Sääntelytarve on lisääntynyt yhteiskunnan muuttuessa ja perinteiset sääntelytoimet, lait ja asetukset velvoittavine normeineen, ovat usein osoittautuneet riittämättömiksi, mikä on lisännyt tarvetta yhteissääntelyyn (tähän sääntelyyn osallistuvat sekä viranomaiset ja sääntelyn kohteet) ja itsesääntelyyn (toiminnan suorittajat huolehtivat sääntelystä itse).<sup>353</sup> Eläinkoetoiminnan kohdalla hallinnollinen ohjailu pakottavine säädöksineen on yleisestä trendistä poiketen kuitenkin lisääntynyt viimeisten parin vuosikymmenen aikana. Se ei ole kuitenkaan missään määrin korvannut jo paikkansa hakenutta itsesääntelyä, vaan on tullut sen rinnalle. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole ilmeisesti ollut luoda näin yhteissääntelyä, vaan saattaa voimaan viralliset normit aikaisemman itsesääntelyn sijaan.

Kansainväliset julkaisufoorumit ovat myös omaksuneet elementtejä eri maissa voimaan tulleesta formaalisesta sääntelystä ja useat tieteelliset aikakauslehdet edellyttävätkin niissä töitä julkaisevilta tutkijoilta kirjallista vakuutusta siitä, että asetettuja normeja on eläinkokeita tehtäessä noudatettu. Koe-eläintoiminnan hallinnollinen ohjailu on kuitenkin perusluonteeltaan demokraattista. Koe-eläintutkijat ovat koko ajan olleet mukana toimintaa ohjailevassa ja välittömiä hallinnollisia päätöksiä tekevissä elimissä. Suomessa he olivat alussa jopa miltei yksinomaan näiden elinten jäseniä. Maamme uusimman lainsäädännön mukaan osallistuminen ei ole enää välitöntä (*unmittelbar*), vaan välillistä (*mittelbar*), koska tutkijakunta ei enää suoraan valitse näitä edustajiaan. Muutos tehnee toimielimet legitiimimmiksi, mutta se ei liene omiaan lisäämään niiden hyväksyttävyyttä Suomen tiedeyhteisössä.<sup>354</sup>

---

<sup>350</sup> Faber 1995, s. 37: "Die Wahrnehmung der realen Probleme durch die Theorie des rechtswissenschaftlichen Verwaltungsrechts nimmt mit zunehmender sozialer Relevanz der Probleme ab."

<sup>351</sup> Eser, s. 148-155.

<sup>352</sup> Kooiman 2006, s. 117.

<sup>353</sup> Huovinen 2006.

<sup>354</sup> vrt. Faber 1995, s. 82-86.

Monissa valtioissa oli jo vuosia ollut olemassa lakeja tai säätelyä eläinten humanista kohtelusta, mutta ei kovinkaan monessa nimenomaisesti eläinkokeista ja koe-eläinten käytöstä, ennen kuin riippumaton Kansainvälinen lääketieteellisten organisaatioiden neuvosto (*Council for International Organizations of Medical Sciences, CIOMS*) työsti vv. 1982-1984 laajasti valmistellut periaatteet eläinkokeita käyttävälle biolääketieteelliselle tutkimukselle.<sup>355</sup> Jo tätä ennen oli maailmassa monin paikoin esitetty poliittisia vaatimuksia huomattavasti rajoittaa tai kokonaan estää eläinten avulla tehtävä biolääketieteellinen tutkimustyö. Järjestö pyrki laatimaan sellaisen ohjeistuksen, minkä voisivat hyväksyä sekä tutkimuksia tekevät että maltillisten eläinsuojelujärjestöjen jäsenet. Järjestön julkilausumassa korostettiin, että ei pidä kuitenkaan luoda eläinkokeille sellaisia rajoituksia, jotka olennaisesti haittaisivat biolääketieteellisen tutkimuksen edistystä.<sup>356</sup> Toisaalta biolääketieteen tutkijoiden ei tule hukata moraalisia velvoitteitaan käsitellä koe-eläimiä humanilla tavalla, estää mahdollisimman paljon niiden kärsimyksiä ja pitää aina mielessään mahdollisuus saavuttaa tuloksia käyttämättä eläviä eläimiä. Järjestö myönsi, että eläinkokeet herättävät moraalisia ja filosofisia kysymyksiä, joita ei voi helposti ratkaista. Tarpeetonta julmuutta ei kuitenkaan voida hyväksyä.<sup>357</sup>

CIOMS-järjestön julistuksessa ovat jo ne pääperiaatteet, jotka ilmenevät uudelleen EU:n myöhemmissä direktiiveissä ja sen jäsenvaltioiden sisäisessä lainsäädännössä. Menetelmiä, kuten matemaattisia malleja, tietokonesimulaatioita ja biologisia *in vitro* -systeemejä, joilla voidaan välttää eläinkokeet, tulee käyttää aina, kun se on mahdollista. Eläinkokeita tulee tehdä vasta sen jälkeen, kun on harkittu niiden relevanssia ihmisen tai eläinten terveyden ja biologisen tiedon lisäämisen kannalta. Käytettyjen eläinten lukumäärän pitää olla mahdollisimman pieni, niille on suotava asianmukainen hoito ja niille aiheutettavat kärsimykset, ahdistus ja kipu on minimoitava. Tutkijan on oletettava, että se, mikä on kivuliasta ihmiselle, aiheuttanee kipua myös eläimelle. Kivuliaat kokeet

---

<sup>355</sup> Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS): International Guiding Principles for Biomedical Research Involving Animals (1985) ([http://www.cioms.ch/1985\\_texts\\_of\\_guidelines.htm](http://www.cioms.ch/1985_texts_of_guidelines.htm)).

<sup>356</sup> “Animal experimentation is fundamental to the biomedical sciences, not only for the advancement of man's understanding of the nature of life and the mechanisms of specific vital processes, but also for the improvement of methods of prevention, diagnosis, and treatment of disease both in man and in animals. The use of animals is also indispensable for testing the potency and safety of biological substances used in human and veterinary medicine, and for determining the toxicity of the rapidly growing number of synthetic substances that never existed before in nature and which may represent a hazard to health.”

<sup>357</sup> “This extensive exploitation by man of animals implies philosophical and moral problems that are not peculiar to their use for scientific purposes, and there are no objective ethical criteria by which to judge claims and counterclaims in such matters. However, there is a consensus that deliberate cruelty is repugnant.”



tulee suorittaa vain eläimillä, mitkä on nukutettu tai saatettu kipua aistimattomaan tilaan asianmukaisilla eläinlääketieteen menetelmillä. Sellaisten kokeiden päätyttyä, jotka oletettavasti aiheuttaisivat jälkikäteen voimakasta tai kroonista kipua, käytetty koe-eläin on lopetettava. Koe-eläimille on oltava saatavilla eläinlääketieteellistä hoitoa tarvittaessa ja eläinten elinolosuhteita ja hoitoa tulisi valvoa eläinlääkäriin, jolla on kokemusta laboratorioeläintieteestä. Koe-eläinyksikön johtaja on vastuussa siitä, että eläinkokeita tekevillä tutkijoilla ja eläimiä hoitavalla henkilöstöllä on riittävät tiedot ja kokemus.

### 6.3 Eurooppaoikeuden merkitys eläinkokeille

Ylikansallinen päätöksenteko ja kansainvälisen sääntelyn lisääntyminen ovat olennaisesti muuttaneet puhtaasti kansallisten lakien merkitystä Euroopassa. Kansallisella tasolla ei sääntelyä voida enää toteuttaa ottamatta huomioon kansainvälisiä sopimuksia ja velvoitteita. Kansainväliset velvoitteet ovat hyvässä hallintotavassa huomioon otettavia seikkoja, mutta niistä ei voida yleensä johtaa suoranaisia velvoitteita kansalliselle lainsäädännölle.<sup>358</sup> Eläinkoelainsäädäntöön Euroopan alueella ovat viime vuosikymmeninä vaikuttaneet voimakkaasti sekä Euroopan neuvosto että Euroopan unioni. Euroopan neuvoston (perustettu vuonna 1949) toimet ovat kahta tyyppiä: yleissopimuksia (*conventions, Übereinkommen*) ja suosituksia (*recommendations, Empfehlungen*). Edelliset tulevat voimaan, kun riittävä määrä eurooppalaisia jäsenvaltioita on allekirjoittanut ja ratifioinut ne. Näiden sopimusten tulee ilmetä ne ratifioineiden jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä. Jälkimmäiset ovat jäsenvaltioita ohjaavia suosituksia, jotka usein johtuvat em. sopimuksista. Euroopan neuvosto on julkaissut kaikkiaan viisi yleissopimusta eläinten suojelusta ja hyvinvoinnista.<sup>359</sup> Varsinaisten eläimiä koskevien yleissopimusten lisäksi Euroopan neuvosto on tehnyt muitakin yleissopimuksia, joilla on vaikutusta eläinten suojeluun. Ne koskevat ensisijaisesti luonnon ja lajien suojelua, mutta niissä on määräyksiä, jotka ovat relevantteja eläinten suojelun kannalta.<sup>360</sup>

---

<sup>358</sup> Hautamäki 2004, s. 46.

<sup>359</sup> Kansainvälisistä eläinlainsäädännöistä 13.12.1968 (ETS 65, ETS 103 ja ETS 193), maatalouden eläintenhoitosta 10.3.1976 (ETS 87 ja ETS 145), teuraseläimistä 10.5.1979 (ETS 102), kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävistä eläimistä 18.3.1986 (ETS 123 ja ETS 170) ja kotieläimistä 13.11.1987 (ETS 125).

<sup>360</sup> Bolliger 2000, s. 27.

Euroopan unionin (EU) (saanut nykymuotonsa vuonna 1992, aikaisemmin Euroopan yhteisö EY, *European Community, EC*) ohjaavat toimet ovat puolestaan kolmenlaista sääätelyä: asetuksia (*regulation*), direktiivejä (*directives*) ja päätöksiä (*decisions*).<sup>361</sup> Ne perustuvat nykyään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 288 artiklaan (aikaisemmin EY-sopimuksen artiklaan 249).<sup>362</sup> Asetukset pätevät yleisesti ja ne ovat kaikilta osiltaan velvoittavia ja niitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa. Ne eivät edellytä mitään valtioiden sisäisiä lainsäädännöllisiä tai muita toimeenpanotoimia tullakseen välittömästi voimassaoleviksi.<sup>363</sup> Käytännöksi on tullut jopa kielto saattaa asetuksia maansisäisiksi oikeudeksi kansallisin lainsäädäntötoimin, koska se vaarantaisi niiden yhtenäisen soveltamisen koko EU:n alueella.<sup>364</sup> Asetuksilla on yleensä välittömiä oikeusvaikutuksia jäsenvaltioissa. Niiden toteuttaminen voi kuitenkin edellyttää täydentäviä kansallisia normeja, joissa määritellään teknisiä yksityiskohtia esimerkiksi toimeenpanomenettelyn ja –muodon osalta.

Direktiivit ovat jäsenvaltioita sitovia, mutta ne mahdollistavat jonkin verran joustavuutta siinä, miten niitä sovelletaan kansallisessa lainsäädännössä, kuten sopimuksessa Euroopan Unionin toiminnasta 288 artiklan kohdassa 3 todetaan. On huomattavaa, että tähän asti Euroopan unionissa ei ole säädetty koko EU:ta koskevaa suoraan sitovaa lainsäädäntöä, vaan kaikki tähän mennessä tehdyt päätökset ovat olleet direktiivejä. Ne eivät ole muodollisessa mielessä eurooppalaisia lakeja tai eurooppalaisia puitelakeja. Direktiivit ovat osa Euroopan unionin sekundaarioikeutta (johdettua oikeutta). Direktiivit sitovat siis jäsenvaltioita sillä tavalla, että niiden tavoitteita tulee noudattaa, jotta niissä asetetut tavoitteet saavutetaan.<sup>365</sup> Kansallisissa lainsäädännöissä ja oikeudenkäytössä ne ovat siten vaikuttavia. Käytännössä niitä pidetään valtioiden sisäisen

---

<sup>361</sup> Craig ja de Búrca 1998, s. 105-110, ja Mäenpää 2001, s. 44-47.

<sup>362</sup> Artikla 288: Käyttäessään unionin toimivaltaa toimielimet hyväksyvät asetuksia, direktiivejä ja päätöksiä sekä antavat suosituksia ja lausuntoja.

Asetus pätee yleisesti. Se on kaikilta osilta velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa.

Direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisen viranomaisen valittavaksi muodot ja keinot.

Päätös on kaikilta osiltaan velvoittava. Jos siinä nimetään ne, joille se on osoitettu, se velvoittaa ainoastaan niitä.

Suosituksien ja lausunnot eivät ole sitovia.

<sup>363</sup> Tolonen 2003, s. 113: ”Asetusten erillinen toimeenpano on jopa kielletty, koska se voisi vaarantaa asetuksen merkityksen yhteisössä, aiheuttaa epäselvyyttä voimaantulon ajankohdassa ja aiheuttaa sekaannusta EY:n tuomioistuimen toimivallassa. Suoran soveltamisen ehtona on säädösten riittävä selkeys ja yksiselitteisyys.”

<sup>364</sup> Raitio 1994, s. 34.

lainsäädännön sekundäärisinä oikeuslähteinä.<sup>366</sup> Suomen tultua EU:n jäsenvaltioksi se luovutti siinä yhteydessä myös osan kansallisesta toimivallastaan EU:lle. Tällöin EU-oikeudesta tuli osa Suomessa sovellettavaa oikeutta. Direktiivejä voidaan soveltaa suoraan kansallisessa lainkäytössä, kun kansallinen säädösten toimeenpano on viivästynyt ja kun säädökset ovat epätäydellisiä tai epäselviä. Jäsenvaltioiden sisäiset lainsäädännöt on yleensä kuitenkin muotoiltu vastaamaan direktiivien periaatteita enemmän tai vähemmän yksityiskohtaisesti eri valtioissa. Jäsenvaltioiden kumppanuus (*partnership*), yksi unionin johtajatuksista,<sup>367</sup> sisältää implisiittisesti niiden velvollisuuden yhdensuuntaistaa alueellisen politiikkansa unionin yleisen käytännön mukaiseksi sisältäen lakien implementaation.

Direktiivit ovat jäsenvaltioille suunnattuja toimintaohjeita ja määrittelevät suoranaisia oikeudellisia velvoitteita vain jäsenvaltioille. Jäsenvaltiot voivat itse valita muodon ja keinot direktiivien toteuttamiseksi. Yksittäisillä valtioilla on oikeus kansallisessa lainsäädännössään päätyä muodoltaan jossakin määrin toisistaan poikkeaviin lakiteksteihin, mikäli direktiivissä ilmaistuja periaatteita noudatetaan. Koverin laajaa harkintavaltaa jäsenvaltioilla ei useinkaan ole, sillä direktiivien sisältö voi olla hyvin yksityiskohtaista. Suomessa direktiivien yleinen toimeenpanomuoto on joko eduskuntalaki tai asetus. Implementoinnin on taattava se, että kansalliset viranomaiset soveltavat direktiiviä toimissaan. Direktiivi on saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä niin yksiselitteisesti, selkeästi ja julkisesti, että jokainen tuntee oikeutensa ja velvollisuutensa, ja direktiiviin on voitava vedota tuomioistuimissa.<sup>368</sup> Direktiivi velvoittaa vain jäsenvaltioita, mutta ei välittömästi yksityisiä oikeussubjekteja.

Päätökset ovat nekin legaalaisia toimenpiteitä, jotka ovat tiettyyn määrättyyn kohteeseen suunnattuja.<sup>369</sup> Ne kohdistetaan yleisimmin jonkin jäsenvaltion hallitukselle, mutta myös yksittäiselle oikeushenkilölle. Ne velvoittavat kaikilta osiltaan niitä, joille ne on osoitettu, jäsenvaltioiden viranomaisia ja myös tuomioistuimia. Sen sijaan suositukset ja lausunnot eivät ole oikeudellisesti sitovia. Ne vaikuttavat vain ohjaamalla oikeussääntöjen

---

<sup>365</sup> Ojanen 2006, s. 53-56.

<sup>366</sup> Craig 2006, s. 126:” They clearly were, and this conclusion was reinforced by the fact that they were said to be of general application, that they could supplement or amend certain elements of primary law, and because there was a separate provision dealing with administrative decisions. The reality was therefore that a European regulation would often be what would be regarded in domestic legal system as secondary or delegated legislation.”

<sup>367</sup> Craig 2006, s. 80-81.

<sup>368</sup> Mäenpää 2001, s. 56-57.

tulkintaa. Kaksi muuta oikeuslähdettä ovat EU:n tuomioistuimen oikeuskäytäntö ja EU:n solmimat kansainvälisoikeudelliset sopimukset (yleisemmin kansainvälinen oikeus).

EU:n oikeus sisältää Euroopan unionin säädännäisen normiston ja sitä koskevan EU:n tuomioistuimen oikeuskäytännön. Säädännäinen EU-oikeus koostuu perustamis- sopimuksen muutoksineen muodostamaan primaarioikeudesta ja johdetusta oikeudesta, mikä puolestaan muodostuu perustamissopimuksen nojalla päätetyistä asetuksista, direktiiveistä ja muista vastaavista normeista. Eurooppaoikeus on EU-oikeutta laajempi käsite, koska siihen kuuluu EU-oikeuden lisäksi Euroopan neuvoston piirissä muodostunut oikeus.<sup>370</sup> Jäsenvaltioiden eläinlainsäädännön kannalta merkityksellisintä on eurooppalainen hallinto-oikeus, vaikkakaan yhtenäistä ylikansallista hallinto-oikeutta ei ole vielä käytännössä olemassa. Silti eurooppalainen hallinto-oikeus on kansallisten oikeuksien yksi elementti. EU-oikeuden oikeusperiaatteet ovat tärkeitä myös kansallisessa hallintotoiminnassa. Pyrkimyksenä on toteuttaa yhtenäinen sääntely-ympäristö koko yhteisön alueella. Tämä tavoite on ollut esimerkiksi keskeisenä perusteluna sille, että jäljempänä käsiteltävän direktiivin 609/86/EEC uudistushanke on pantu alulle.

Kansallisten viranomaisten yhteistoiminta- ja lojaliteettivelvoitteet ovat edellytys yhdenmukaiselle tehokkaalle toiminnalle.<sup>371</sup> Tehokkuusvaatimus sisältää sekä positiivisen että negatiivisen ulottuvuuden. Positiivinen ulottuvuus tarkoittaa sitä, että jäsenvaltioiden hallintoelinten on huolehdittava EU-oikeuden normien ja oikeusperiaatteiden täysipainoisesta toteutumisesta. Negatiivinen ulottuvuus taas tarkoittaa sitä, että toteutumista estävät kansalliset toimenpiteet ovat kiellettyjä, eivätkä viranomaisten toimenpiteet saa olla ristiriidassa voimassa olevan EU-oikeuden kanssa.<sup>372</sup> Muutoin sen tavoitteiden toteutuminen vaikeutuisi ja jäsenvaltioissa oikeutta sovellettaisiin epäyhtenäisesti. Valtiolla on vastuu siitä, että jäsenyysvelvoitteet toteutuvat.<sup>373</sup> Vaikka EU-oikeuden lähtökohdat ovat samankaltaisia Euroopan valtioiden kansallisten, erityisesti pohjoismaisten, hallinto-oikeuksien periaatteiden kanssa, sen määrittelemät velvollisuudet

---

<sup>369</sup> Wilkins 1997, s. xiv-xv.

<sup>370</sup> Mäenpää 2001, s. 7-13.

<sup>371</sup> Sopimus Euroopan unionista, 4 artikla, kohta 3: Vilpittömän yhteistyön periaatteen mukaisesti unioni ja jäsenvaltiot kunnioittavat ja avustavat toisiaan perussopimuksista johtuvia tehtäviä täyttäessään. Jäsenvaltiot toteuttavat kaikki ne yleis- ja erityistoimenpiteet joilla voidaan varmistaa perussopimuksista tai unionin toimielimien säädöksistä johtuvien velvoitteiden täytyminen. Jäsenvaltiot tukevat unionia sen täyttäessä tehtäviään ja pidättäytyvät kaikista toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa unionin tavoitteiden toteutumisen.

<sup>372</sup> Mäenpää 2001, s. 276.

<sup>373</sup> Mäenpää 2001, s. 23.

ovat eurooppalaisia tai ylikansallisia. Mikäli vallitsee ristiriita kansallisen ja EU-oikeuden välillä, hallinto-oikeudelliset normit on tulkittava ensisijaisesti eurooppaoikeudellisten velvoitteiden mukaisesti sivuuttamalla kansalliset normit.<sup>374</sup> Eurooppaoikeuden kanssa ristiriidassa olevan kansallisen normin soveltaminen on kiellettyä. Euroopan integraation myötä tuomioistuinten rooli on korostunut eurooppaoikeuden sisällön määrittämisessä ja eurooppaoikeuden toteuttamisessa.<sup>375</sup> EU:n tuomioistuin on oikeuskäytännössään selkeästi määritellyt eurooppaoikeuden etusijan kansallisiin lakeihin ja jopa kansallisiin perustuslakeihin verrattuna. Se on näin vahvistanut unionin oikeusjärjestelmän omapiirteistä autonomiaa ja erityisluonnetta suhteellisen itsenäisenä oikeusjärjestyksensä.<sup>376</sup> EU:n tuomioistuimen ratkaisut ovat kuitenkin yksittäisiä tapauksia koskevia ja eivät ole sen vuoksi omiaan luomaan kovin yhtenäistä oikeuskäytäntöä.

Euroopan unionin tuomioistuin (*Court of Justice*) perustettiin v. 1952 alkuperäisellä nimellään Euroopan yhteisön tuomioistuin [*European Court of Justice (ECJ)*, virallisesti *Court of Justice of the European Communities*].<sup>377</sup> Tuomioistuin perustuu Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 13(1) artiklaan. Tuomioistuin toimii Luxemburgissa. Kokoonpanossa on yksi tuomari – nykyään 27 - jokaisesta EU:n jäsenvaltiosta (artikla 19(2)). Se voi toimiessaan kokoontua jaostoissa Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 251(1) artiklan mukaisesti tuomioistuimen perussäännön mukaan. Useimmat asiat käsitellään vähintään kolmen jäsenen paneeleissa. Heidän apunaan toimii 8 julkisasiamiestä (*Advocates General*), jotka valmistelevat käsiteltäviä juttuja. EU:n tuomioistuimen kompetenssina on antaa ratkaisuja EU:n säädösten ja sopimusten osalta, mutta sillä ei ole kompetenssia jäsenvaltioiden lakien suhteen. Tuomioistuimen apuna toimii v. 1989 lähtien Euroopan unionin yleinen tuomioistuin (*General Court*), alkuperäiseltä nimeltään Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuin [*Court of First Instance (CFI)*].<sup>378</sup> Tähän tuomioistuimeen voivat viedä sekä juridiset että luonnolliset henkilöt kansallisissa tuomioistuimissa käsitellyjä asioita. Tässäkin tuomioistuimessa on 27 tuomaria, yksi jokaisesta jäsenvaltiosta, mutta heidän apunaan ei

---

<sup>374</sup> Mäenpää 2001, s. 18-19.

<sup>375</sup> Ojanen 2005.

<sup>376</sup> Mäenpää, s. 70-79.

<sup>377</sup> Kun Lissabonin sopimus (ns. EU:n perustuslaki) hyväksyttiin 1.12.2009, niin silloisen EY:n tuomioistuimen nimi muuttui. Olen kirjoituksessani käyttänyt nimitystä EU:n tuomioistuin selostaessani myös niitä ratkaisuja, jotka on tuomioistuin tehnyt aikaisemman nimisenä.

<sup>378</sup> Lissabonin sopimuksen myötä tämänkin tuomioistuimen nimi muuttui. Nimenmuutosten jälkeen nimitys "*Court of Justice of the European Union*" käsittää yhteisesti molemmat oikeusasteet.

ole vakinaisia julkisasiamiehiä.<sup>379</sup> EU:n tuomioistuimessa käsiteltävät jutut ovat tehtyjen ennakkoratkaisujen lisäksi viidentyyppisiä,<sup>380</sup> joista yksi on jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämistä koskevat kanteet. Niissä kantajana on komissio tai toinen jäsenvaltio. Jäsenvaltioiden vireille panemat kanteet ovat olleet melko harvinaisia, sillä kantajana on ylivoimaisesti useammin ollut komissio.

EU:n komissio ajaa unionin yleistä etua ja tekee tätä varten tarvittavat aloitteet. Se huolehtii siitä, että perussopimuksia sekä toimielinten niiden nojalla hyväksymiä toimenpiteitä sovelletaan. Komissio valvoo unionin oikeuden soveltamista Euroopan unionin tuomioistuimen valvonnassa.<sup>381</sup> Se siis valvoo millä tavalla jäsenvaltiot noudattavat eurooppaoikeudellisia velvoitteitaan. Jos jokin jäsenvaltio ei niitä noudata, komissio voi viedä jäsenvaltion EU:n tuomioistuimeen rikkomuksesta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 258 artiklan mukaisesti.<sup>382</sup> Komissio ei yleensä nosta kannetta, ellei jäsenyysvelvoitteen rikkominen ole ilmeistä.<sup>383</sup> Jos EU:n tuomioistuin toteaa jäsenvaltion rikkoneen jäsenvelvoitteitaan, siitä seuraa kielteistä julkisuutta ja velvoite toteuttaa tuomion täytäntöön panemiseksi tarpeelliset toimet, jotka ovat yleensä lainsäädäntömuutoksia.<sup>384</sup> Jos näin ei tapahdu, niin komission voi nostaa uuden kanteen. Komission yhtenä tehtävänä on nimenomaan suorittaa jälkikäteistä jäsenvaltioiden toiminnan laillisuusvalvontaa. Tässä kirjoituksessani tarkasteltavat eläinkoelainsäädäntöä koskevat tuomioistuinratkaisut ovat juuri tämän tyyppisiä juttuja. Jäljempänä kosmetiikkasäädösten kohdalla on tarkasteltu myös kumoamiskanteita, joissa vaaditaan unionin toimielimen päätöksen kumoamista. Nämä kanteet perustuvat Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 263 artiklaan.<sup>385</sup> Kumoamiskanteissa kantajana on jäsenvaltio, parlamentti, neuvosto, komissio tai yksityinen taho.

---

<sup>379</sup> Craig ja de Búrca 1998, s. 81-82.

<sup>380</sup> Bengoetxea 1993, s. 15.

<sup>381</sup> Sopimus Euroopan unionista, artikla 17(1).

<sup>382</sup> 258 artikla: Jos komissio katsoo, että jäsenvaltio on jättänyt täyttämättä sille perussopimusten mukaan kuuluvan velvollisuuden, komissio antaa asiasta lausunnon perusteluineen varattuaan ensin sille valtiolle, jota asia koskee, tilaisuuden esittää huomautuksensa.

Jos valtio, jota asia koskee, ei noudata lausuntoa komission asettamassa määräajassa, komissio voi saattaa asian Euroopan unionin tuomioistuimen käsiteltäväksi.

<sup>383</sup> Ojanen 2006, s. 262.

<sup>384</sup> Raitio 2010, s. 152.

<sup>385</sup> 263 artikla, kohdat 1 ja 2: Euroopan unionin tuomioistuin tutkii lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytyjen säädösten sekä neuvoston, komission ja Euroopan keskuspankin säädösten laillisuuden, suosituksia ja lausuntoja lukuun ottamatta, samoin kuin Euroopan parlamentin ja Eurooppa-neuvoston sellaisten säädösten laillisuuden, joiden tarkoituksena on tuottaa oikeusvaikutuksia suhteessa kolmansiin osapuoliin.

EU:n tuomioistuin on omaksunut aktiivisen roolin ja sillä on nykyään keskeinen asema eurooppalaisena oikeuslähteenä.<sup>386</sup> Ennakkoratkaisuillaan se on luonut joitakin oikeusperiaatteita, mitkä ovat muodostuneet yleiseurooppaoikeudellisiksi.<sup>387</sup> Ne voidaan katsoa unionin oikeuden elimelliseksi osaksi. Oikeusperiaatteilla on keskeinen asema modernien oikeusjärjestysten toiminnassa, vaikka oikeussääntöjen ja oikeusperiaatteiden keskinäisessä suhteessa voidaan osoittaa olevan pulmatilanteita.<sup>388</sup> EU:n tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin soveltaa lakia, ei luoda lakia. Oikeuskäytännöllään se ratkaisee viime kädessä kysymyksen, ovatko unionin jäsenvaltioille asettaman velvoitteen sisältö ja sanamuoto riittävän selviä ja täsmällisiä, vaikka pelkkä tulkinnanvaraisuus ei sinänsä poista säännösten välittömiä vaikutuksia.<sup>389</sup>

Suomessa ja Pohjoismaissa oikeuslähteet on perinteisesti jaoteltu (1) vahvasti velvoittaviin, (2) heikosti velvoittaviin ja (3) sallittuihin. Ensimmäiseen luokkaan kuuluu laki ja hieman kiistanalaisesti maantapa. Heikosti velvoittavia ovat lakien esityöt ja korkeimman oikeuden ratkaisut. Sallitut oikeuslähteet ovat niitä, joita voidaan käyttää oikeudellisen argumentoinnin tukena ja joihin on ollut tapana aikaisemminkin viitata, kuten oikeustieteelliset kirjoitukset, yleiset oikeusperiaatteet ja moraali.<sup>390</sup> Tätä perinteistä kategoriointia on kritisoitu ja sen tilalle on ehdotettu useammankin laatusia muita jaotteluja. Esimerkiksi Hannu Tolonen on luokitellut oikeuslähteet formaalisiksi, materiaalisiksi ja reaalisisiksi.<sup>391</sup> Formaalisia ovat laki ja oikeudelliset hierarkiat, materiaalisia oikeuslähteitä ovat oikeusperiaatteet, ennakkopäätökset ja oikeustiede. Reaalisia oikeuslähteisiin hän lukee reaalisen harkinnan, lakien esityöt ja tapaoikeuden.

---

Tuomioistuin valvoo myös unionin elinten ja laitosten sellaisten säädösten laillisuutta, joiden tarkoituksena on tuottaa oikeusvaikutuksia suhteessa kolmansiin osapuoliin.

Tässä tarkoituksessa tuomioistuimella on toimivalta ratkaista jäsenvaltion, Euroopan parlamentin, neuvoston tai komission kanne, jonka perusteena on toimivallan puuttuminen, olennaisen menettelymääräyksen rikkominen, perussopimusten tai sen soveltamista koskevan oikeuskäytännön rikkominen taikka harkintavallan väärinkäyttö.

<sup>386</sup> kts. Raitio 2003, s. 83-123.

<sup>387</sup> Rasmussen 1986, s. 508: "...the Court of Justice's lawmaking activities, defiant of much European tradition in that respect, were regularly preceded by deep involvements in making choices between competing public policies for which the available sources of law did not offer the Court judicially applicable guidelines. In the absence thereof, the Court turned to the essentially political guidelines contained in the Preamble of the Rome Treaty."

<sup>388</sup> Mäenpää 2001, s. 193.

<sup>389</sup> Raitio 1994, s. 36-40.

<sup>390</sup> Aarnio 1989, s. 218-247.

<sup>391</sup> Tolonen 2003, s. 103-167.

Erityisesti kansainvälistyminen on luonut muutospaineita Suomen perinteiselle oikeuslähdeopille. Kun Suomesta tuli Euroopan unionin jäsen, sen seurauksena unionin oikeudesta tuli osa Suomen oikeusjärjestystä. Tällöin Suomi luovutti osan kansallisesta toimivallastaan unionille. Suomi sitoutui noudattamaan unionin oikeutta ja poistamaan kansallisesta lainsäädännöstä sen toteutumisen esteet. Mihin oikeuslähteiden kategorisoinnissa on silloin nykyään sijoitettava EU:n erityyppiset normistot? Tilannetta ei ole oikeuslähdeopillisesti lopullisesti ratkaistu, vaikka esimerkiksi ihmisoikeussopimusten on katsottu kuuluvan oikeuslähdeopillisesti samalle tasolle Suomen perustuslain kanssa.<sup>392</sup> EU-oikeuden normit ovat kuitenkin sääntely- ja hallintokulttuurien erojen takia melko huonosti rinnastettavissa kansalliseen normistoomme. Raimo Siltala on listannut EU:n ja Suomen oikeuslähteet seuraavaan etuoikeusjärjestykseen: (1) eurooppaoikeuden normisto ja Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus, (2) EU:n tuomioistuimen ja ihmisoikeustuimen ratkaisujen antamat yleiset oikeusohjeet, (3) kansallinen lainsäädäntö, (4) tavanomainen oikeus eli maantapa, (5) lainvalmisteluaineisto, (6) tuomioistuinten ennakkoratkaisut ja (7) muu aineisto, kuten lainopillinen kirjallisuus ja muut tulkintaperusteet.<sup>393</sup> Oikeuslähteiden määrässä ja sisällössä on siis tapahtunut muutoksia.

Kansallisten lakiemme yläpuolella ei nykyään ole ainoastaan perustuslaki, vaan myös kansainvälisoikeudelliset EU-oikeuden velvoitteet. EU:n tuomioistuimen soveltamien lakien esityöt *travaux préparatoires* eivät ole samalla lailla julkisia kuin esimerkiksi Suomessa lakien esityöt, joten niitä ei voida käyttää ratkaisujen perusteluina. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa on perinteisesti voitu perehtyä lainsäätäjän tahtoon tutustumalla lakien esitöihin. Muuta valmisteluaineistoa voi silti olla EU:ssa paljonkin ja sillä on silloin merkitystä. EU:ssa korostuvat unionin tuomioistuimen ratkaisut. EU:n tuomioistuimen ratkaisuissa on sovellettava jatkuvasti dynaamisesti karttuvaa yleiseurooppalaisia säännöksiä.<sup>394</sup> EU:n oikeuslähteistö koostuu pääasiassa normihierarkkisesti melko epämääräisestä ja kansalliseen normistoon verrattuna vaikeasti systematisoitavasta primaari- ja sekundaarinormistosta sekä oikeuskäytännöstä.<sup>395</sup> Koska eurooppalaisen hallinto-oikeuden yleisiä lähtökohtia ja periaatteiden normatiivista

---

<sup>392</sup> Lötjönen 2004, s. 36.

<sup>393</sup> Siltala 2001 ja 2003, s. 302-311.

<sup>394</sup> Bengoetxea 1993, s. 79: "One of the essential features is its open and dynamic character. The openness of EC law is reflected in its source: the Treaties and derived legislation do not exhaust all EC law, further sources need to be taken into account: comparative law and general principles. The dynamic aspect of EC law consists in that the corpus of EC law, the *acquis communautaire*, is constantly growing."



harmonisointia ei ole vielä tehty, EU:n tuomioistuin on muotoillut niitä pääasiallisesti itse.<sup>396</sup> EU:n tuomioistuimen ratkaisussa muotoutuneet periaatteet ovat olennainen osa unionin oikeusjärjestystä.

EU:n tuomioistuimen on myös väitetty olevan voittopuolisesti poliittinen elin, eikä niinkään oikeudellinen instanssi.<sup>397</sup> On pidetty jopa todennäköisenä, että ainakin jotkut tuomioistuimen tuomarit pitävät itseään sekä valtiomiehinä että tuomareina.<sup>398</sup> Tuomioistuimen toimivalta perustuu EU:n perustamissopimuksen 5 artiklaan, jonka nojalla unioni ja sen elimet toimivat perustamissopimuksen toimivallan ja siinä esitettyjen tavoitteiden rajoissa. Tuomioistuimen toimivalta on perussopimuksen jälkeen vielä lisääntynyt erityisesti Euroopan yhteisasiakirjalla (Amsterdamin sopimus)<sup>399</sup> ja sopimuksella Euroopan unionista (Maastrichtin sopimus)<sup>400</sup> tehtyjen muutosten myötä.<sup>401</sup> Lissabonin sopimus (EU:n uusi perussopimus), mikä tuli voimaan 1.12.2009, vielä vahvistanee EU:n toimivaltaa kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna.<sup>402</sup>

## 6.4 Eläinkoelainsäädännön kehittyminen Euroopan unionissa

Euroopan yhteisön neuvoston ensimmäinen eläimiä koskeva direktiivi annettiin vuonna 1974. Se koski eläinten tainuttamista ennen teurastusta.<sup>403</sup> Tätä seuraavina vuosina eläimiä koskeva säännöstö on jatkuvasti lisääntynyt. Eurooppalaisessa yleissopimuksessa maaliskuussa vuonna 1986 jäsenvaltiot sitoutuivat noudattamaan yhteisiä periaatteita siitä, miten kokeellisiin tarkoituksiin käytettäviä eläimiä tuli hoitaa ja säilyttää sekä millaisia toimenpiteitä niillä voidaan suorittaa.<sup>404</sup> Yleissopimus koostuu 37 melko niukkasanisesta

---

<sup>395</sup> Raitio 1998, s. 46-57, ja Raitio 2002, s. 139.

<sup>396</sup> Mäenpää 2001, s. 17.

<sup>397</sup> Bengoetxea 1993, s. 140.

<sup>398</sup> Rasmussen 1986, s. 383.

<sup>399</sup> Euroopan yhtenäisasiakirja 1986.

<sup>400</sup> Maastrichtin sopimus 1992.

<sup>401</sup> kts. Raitio 1998, s. 26-37.

<sup>402</sup> Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, Lissabon 13.12.2007.

<sup>403</sup> European Communities (1974): Council Directive 24/577/EEC “Whereas the Community should also take action to avoid in general all forms of cruelty to animals ; whereas it appears desirable, as a first step, that this action should consist in laying down conditions such as to avoid all unnecessary suffering on the part of animals when being slaughtered; whereas in this respect the practice of stunning animals by appropriate recognised techniques should be generalised; whereas, however, it is necessary to take account of the particular requirements of certain religious rites.”

<sup>404</sup> Eurooppalainen yleissopimus kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien selkärankaisten eläinten suojelemiseksi, Strasbourg, 18.3.1986.

artiklasta ja niiden lisäksi kahdesta laajasta liitteestä, joissa ohjeistetaan koe-eläinten hoitoa ja ylläpitoa. Sopimuksessa myös määriteltiin, millaisia eläimiä kasvattavien ja toimittavien laitosten tuli olla ja mitä edellytetään eläimiä käyttäviltä laitoksilta. Samoin sovittiin eläinten käytöstä koulutukseen ja opetukseen sekä tilastotietojen kokoamisesta eläinten käytöstä ja näiden tietojen julkisuudesta. Yleissopimuksessa julkilausuttuna johtavana periaatteena oli, että ihmisillä oli eettinen velvollisuus kunnioittaa kaikkia eläimiä ja ottaa huomioon näiden kärsimykset ja muistamiskyky. Kuitenkaan ei voida olla tekemättä eläinkokeita, jotka on tarkoitettu sekä ihmisten että eläinten hyödyksi. Yleissopimus ei siis sisällä niiden edellä referoitujen eläinoikeusfilosofien käsityskantoja, jotka kokonaan kieltäisivät eläinkokeiden suorittamisen, vaan siinä on lähestytty eläinkoekysymystä pragmaattisista hyötynäkökohdista käsin. Euroopan unionin piirissä eläinten suojeleminen on pääasiassa direktiivien tasoista sääntelyä. Tällaisia voimassa olevia direktiivejä on useita.<sup>405</sup> On huomattava, että kaikki nämä direktiivit ja päätökset koskevat toistaiseksi vain selkärangkaisia eläimiä. Euroopan unionissa eläinten suojelemaan koskevat direktiivit on annettu pääosin antroposentrisiä normeja noudattaen. Niitä voidaan arvostella siitä, että tarkoitus ei ole niinkään eläinten suojeleminen vaan taloudellisten intressien turvaaminen.<sup>406</sup>

Koe-eläintoimintaa koskeva sääntely on muuttunut viimeisten noin kolmen vuosikymmenen aikana muutamien vuosien välein, erityisesti Euroopan unioniin kuuluvissa maissa. Tämä on merkinnyt sitä, että näiden maiden tiedeyhteisö on joutunut mukautumaan aina uudelleen noin kymmenen vuoden välein muuttuvaan lainsäädäntöön.<sup>407</sup> Osittain nämä muutokset ovat juontaneet juurensa unionin sisäisen kehityksen seurauksena, kun lainsäädäntöä on harmonisoitu eri maiden kesken Euroopan neuvoston direktiivien avulla. Yleisenä pyrkimyksenä on ollut kehittää yhtenäistä normistoa, itsenäistä eurooppalaista sääntely-ympäristöä. Nykyinen Euroopan integraatiokehitys vähentää yleisestikin maanosan kulttuurista ja sosiaalista sirpaleisuutta. Tämä kehitys on luonteeltaan tasaisen lineaarinen prosessi edeten vähittäisin askelin.<sup>408</sup> Euroopan unionin alueella sirpaleisuus ei voi olla rajoittamatonta, koska sillä on taipumus

---

<sup>405</sup> Koe-eläimistä 24.11.1986 (86/609/ETY), munivista kanoista 7.3.1988 (muutettu 19.7.1999 (1999/74/EC), vasikoista 19.11.1991 (91/629/EEC), teuraseläimistä 22.12.1993 (1993/119/EC), ja maatalouden hyötyeläimistä 20.6.1998 (98/58/EC).

<sup>406</sup> Bolliger 2000, s. 60-62.

<sup>407</sup> ”*Lex posterior derogat legi priori*” ja ”*lex posterior generalis non derogat legi speciali*” –periaatteet ovat poikkeuksetta merkinneet sitä, että eläinkoetoimintaa koskevat säädökset ovat muuttuessaan kumonnet edelliset säädökset, sillä määräykset ovat jatkuvasti tarkentuneet (vrt. Faber 1995, s. 76).

<sup>408</sup> Kooiman 2006, s. 159.

muodostua kehitystä rajoittavaksi tekijäksi. Sirpaleisuuden lineaarinen lisääntyminen pyrkii heikentämään valtioiden välisiä kommunikaatiomahdollisuuksia jopa eksponentiaalisesti.<sup>409</sup>

Euroopan unionissa vähittäisesti lisääntyvä koherenssi ilmenee myös siinä, että eläinkoetoimintaa koskevat ohjeistukset ovat jo ehtineet useamman kerran muuttua ja tarkentua. Muutokset eivät kuitenkaan kokonaisuudessaan johdu harmonisoinimisesta Euroopan yhtenäisyyden lisääntyessä, vaan niiden takana on paljon yhteiskunnassa vaikuttavien intressiryhmien toimintaa. Demokraattisesti hallinnoiduissa sosiaalipoliittisissa systeemeissä poliittisen hallinnon on usein sanottu olevan luonteeltaan reaktiivista, koska se vain reagoi yhteiskunnan keskuudesta tuleviin aloitteisiin. Tällöin poliittinen hallinto usein laahaa byrokraattisen inertian takia sosiaalisten toimien jäljessä. Hallinnon on kuitenkin oltava ainakin jossakin määrin rationaalista ja sen tulisi perustua todennettaviin faktoihin ja tietoihin. Nämä kuitenkin suodattuvat yhteiskunnallis-poliittisen kommunikaation välityksellä ja värittyvät tässä prosessissa eri intressiryhmien toimesta.<sup>410</sup> Kaiken tämän johdosta hallinnolliset toimet voivat olla jossakin määrin sattumanvaraisia (kaoottisia), koska suhteellisen pienet tapahtumat voivat aiheuttaa mittavia jälkiseuraamuksia (*butterfly effect*).<sup>411</sup>

Koe-eläintoiminnassa tämä on ajoittain ilmentynyt siten, että massamediassa julkistetut eläinsuojelijoiden sopivasti valitsemat kuvat ja kertomukset koe-eläimistä ja niiden käsittelystä tutkimuslaboratorioissa ovat nostattaneet voimakkaita eläinkoetoiminnan vastaisia tunteita suuren yleisön keskuudessa. Tämä mielipidemuokkaus tapahtuu julkisessa ympäristössä (*public sphere*), jossa sosiaaliset mielikuvat ja hallinnon toimenpiteet muokkautuvat. Vain tässä ympäristössä vuoropuhelujen ja suorien yhteyksien kautta edustavat mielikuvat voivat muodostua yhteiskunnan dynamiikasta ja moniarvoisuudesta. Nämä taas edelleen toimivat puitteina, joiden perusteella tehokkaita hallinnollisia toimenpiteitä ja legaalaisia hallinnollisia toimintoja voidaan suunnitella ja suorittaa.<sup>412</sup> Massamedia on ilmeisesti kaikkein vaikuttavin mielipiteiden muokkauksessa. Sen välityksellä voidaan välittää laajalle yleisölle haluttua informaatiota tehokkaimmalla tavalla. Kaikki tämä toiminta muokkaa tehokkaasti myös ns. yleistä mielipidettä, mikä

---

<sup>409</sup> Kooiman 2006, s. 194-195.

<sup>410</sup> Kooiman 2006, s. 172-173.

<sup>411</sup> Kooiman 2006, s. 63.

<sup>412</sup> Kooiman 2006, s. 38.

tarkoittaa käytännössä yhteiskunnan jäsenten kollektiivista tahdonmuodostusta (*die politische Willensbildung des Volkes*).<sup>413</sup> Edellä lyhyesti luonnehditut eläinten inhimillistä kohtelua ja eläinten oikeuksia puoltaneiden filosofien kirjoitukset ovat merkitsevästi olleet *primus motor* tälle kehitykselle. Liberaaleissa demokraattisissa yhteiskunnissa hallinto ei toimi omassa tyhjiössään, vaan sen toimintaan vaikuttavat enemmän tai vähemmän organisoidut erilaiset intressiryhmät mielipiteineen ja päämäärineen. Jäljempänä käsiteltävä direktiivin 86/609/ETY muutoshanke Euroopan unionissa merkinnee, että toteutuessaan se voi jälleen muuttaa olennaisesti lainsäädäntöä ja käytäntöjä Suomessa ja myös useimmissa muissa EU:n jäsenvaltioissa.

## 6.5 Nykyinen eläinkoelainsäädäntö Euroopan unionissa

EY:n perustamissopimuksen 94 artiklassa annettiin Euroopan yhteisölle oikeusperusta toimenpiteisiin, joilla lähennetään jäsenvaltioiden lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä.<sup>414</sup> Niillä turvataan sisämarkkinoiden toimintaa. Perustamissopimukseen liitettyssä pöytäkirjassa vahvistettiin eläinten hyvinvoinnin olevan yhteisön arvo ja vaaditaan Euroopan yhteisöä ja jäsenvaltioita ottamaan huomioon eläinten hyvinvointi. Euroopan neuvosto antoi jo 7.4.1971 suosituksen, että eläinten käytöstä kokeissa tuli antaa valtiokohtaisia säädöksiä, joilla harmonisoitaisiin toimintaa.<sup>415</sup> Tämä suositus sai aikaan laajan keskustelun yhteisön piirissä. Eläinsuojelujärjestöt olivat tyytyväisiä, että asiaan oli kiinnitetty huomiota ja toimenpiteet oli pantu alulle. Sen sijaan tutkijat, erityisesti farmaseuttisen ja kosmetiikkateollisuuden edustajat, protestoivat voimakkaasti, koska heidän mielestään näin haitattiin tieteen edistymistä. Asia edistyi varsin hitaasti seuraavina vuosina. Vasta marraskuun 24. päivänä 1986 Euroopan neuvosto antoi direktiivin kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä.<sup>416</sup>

Direktiivi 86/609/ETY on kuluneiden runsaan 20 vuoden aikana ollut se kulmakivi, jolle on perustunut EU:n eri jäsenvaltioissa voimassa olevat koe-eläintoimintaa koskevat

---

<sup>413</sup> Faber 1995, s. 422-423.

<sup>414</sup> Esim. Euroopan yhteisön perustamissopimus 2002.

<sup>415</sup> European Council recommendation 621 (1971).

<sup>416</sup> Euroopan neuvoston direktiivi kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 86/609/ETY, Bryssel, 24.11.1986.

säädökset ja määräykset. Direktiiviä ei ole olennaisesti muutettu tai uudistettu tähän mennessä huolimatta uusien laboratoriotekniikoiden kehityksestä, kuten transgeenisten eläinten kehittäminen, ksenotransplantaatio ja eläinten kloonaukset. Direktiivi sisältää sääntöjä siitä, miten edellä mainitussa Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ilmaistuja periaatteita tuli soveltaa jäsenvaltioissa. Siinä ovat minimivaatimukset, miten koe-eläimiä on hoidettava, miten eläimiä hoitavaa henkilökuntaa on koulutettava tehtäviinsä ja miten eläinkokeita on valvottava. Direktiivi ei kuitenkaan sisällä varsinaisia eläinten suojelumääräyksiä, vaan ennemminkin sen tarkoituksena on ollut vain yhtenäistää eri maiden koe-eläinten suojelua koskevaa lainsäädäntöä ja hallinnollisia määräyksiä.<sup>417</sup>

Direktiivin 86/609/ETY linjauksia vielä täydennettiin vuonna 1990 Euroopan komission tutkimustarkoituksissa käytettävien eläinten suojelua koskevassa päätöksessä.<sup>418</sup> Sopimuskumppanit sitoutuivat myös yleissopimuksen 30 artiklan mukaisesti monikansallisiin konsultaatioihin, joita piti järjestää vähintään joka viides vuosi. Ensimmäisellä kerralla marraskuussa 1992 pidetyn konsultaation tuloksena tarkennettiin eräitä hieman epäselviä käsitteitä, määriteltiin transgeenisten eläinten käytön tarkoitusperiä ja pyrittiin edistämään tilastollisten tietojen keruuta. Vuoden 1993 joulukuussa määriteltiin koe-eläimiä hoitavan henkilökunnan koulutuksen sisältö. Seuraavan kokoontumiskerran tuloksena toukokuussa 1997 tarkennettiin mm. koe-eläinten kuljetukseen ja ylläpitoon liittyviä seikkoja.<sup>419</sup> Edellä mainitun erityisesti koe-eläimiä koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymistä koskevan päätöksen osalta Euroopan unionin neuvosto on vuonna 1998 tekemässään päätöksessä<sup>420</sup> tehnyt varauksen, että yleissopimuksen vaatimukset tilastotietojen ilmoittamisesta eivät koske sitä. Muutoin Euroopan unionin ja Euroopan neuvoston koe-eläimiä koskevat asiakirjat ovat lähes identtiset. Monet EU:n määräykset on jopa kopioitu sanataarkasti Euroopan neuvoston laatimista asiakirjoista.

---

<sup>417</sup> Bolliger 2000, s. 401.

<sup>418</sup> Commission Decision setting up an Advisory Committee on the Protection of Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes (90/67), Official Journal of the European Communities, L. 44, 20/02/1990, pp. 30-1, IDHL, Vol. 41, No. 2, 1990, p. 283.

<sup>419</sup> Annex to Treaty of the European Community (Treaty of Amsterdam): "In formulating and implementing the Community's agriculture, transport, international market and research policies, the Community and the Member States shall pay full regard to the welfare requirements of animals, while respecting the legislative or administrative provisions and customs of the Member States relating in particular to religious rites, cultural traditions and regional heritage."

<sup>420</sup> Euroopan unionin neuvoston päätös kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien selkärankaisten eläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen tekemisestä yhteisön puolesta, Bryssel, 23.3.1998.

Eläinlainsäädäntöä koskevia tuomioita on Euroopan yhteisöjen tuomioistuimesta (nykyään Euroopan unionin tuomioistuin) vain siitä, kun direktiivin 86/609/ETY sisältämiä määräyksiä ei ole joissakin jäsenvaltioissa implementoitu riittävässä määrin kansalliseen lainsäädäntöön. EU:n komissio on nostanut kanteet Luxemburgia, Belgiaa, Irlantia, Ranskaa ja Alankomaita vastaan jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämisestä direktiivin 86/609/ETY eräiden artiklojen osalta. Näistä neljässä viimeisessä tapauksessa tuomio on ollut langettava mainittujen jäsenvaltioiden kohdalla.

Luxemburgin suurherttuakunnan kohdalla vaadittiin tuomiota siitä, että valtio ei ollut noudattanut direktiivin 25 artiklan<sup>421</sup> velvoitteita asetetun määräajan puitteissa ja/tai ei ollut ilmoittanut niistä komissiolle. Luxemburg ei ollut reagoinut komission virallisiin huomautuksiin eikä EU:n tuomioistuimen kehotuksiin asian selvittelyn yhteydessä. Julkisasiamies ehdotti sen takia, että asiassa annettaisiin yksipuolinen tuomio. EU:n tuomioistuin kuitenkin jätti kanteen tutkimatta sillä perusteella, että tuomioistuin voi tutkia asian vain sellaisen oikeudenkäyntiä edeltävän menettelyn perusteella, jossa vastaajana oleva jäsenvaltio voi ottaa kantaa komission väitteisiin. Komissio oli kuitenkin muuttanut kanneperustettaan asian ollessa kesken. Tuomioistuimen työjärjestyksen 38 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan muutettua kannetta ei voida ottaa tutkittaviksi. Kyseisen määräyksen mukaan asianosaisten on määriteltävä oikeudenkäynnin kohde kanteessa. Vaikka työjärjestyksen 42 artiklassa sallitaan uusiin kanneperusteisiin vetoaminen tietyin edellytyksin, asianosainen ei saa asian käsittelyn kuluessa muuttaa oikeudenkäynnin varsinaista kohdetta. Tämä on yleisesti hyväksytty oikeudenkäyntiperiaate, mikä takaa vastaajille mahdollisuuden valmistella puolustustaan. Siitä seuraa, että yksinomaan kanteeseen sisältyneet vaatimukset voidaan ottaa huomioon, kun tarkastellaan sitä, onko kanne perusteltu. Varsinainen pääasia jätettiin ratkaisematta tämän muutovaatimuksen johdosta.<sup>422</sup> Luxemburg ei ollut kuitenkaan toiminut niin, että sen lakia ja komission

---

<sup>421</sup> Artikla 25:

”1 Jäsenvaltioiden on toteutettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät toimenpiteet viimeistään 24 päivänä marraskuuta 1989. Niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä.

2 Jäsenvaltioiden on toimitettava tässä direktiivissä tarkoitetuista kysymyksistä antamansa kansalliset säännökset komissiolle.”

<sup>422</sup> Samalla perusteella on jätetty myös osittain tutkimatta Ranskaa vastaan ajettu toinen kanne jäsenyysvelvoitteiden noudattamatta jättämisestä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelemiseksi. (EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 6 päivänä huhtikuuta 2000. Asia C-256/98)

esittämiä muuttuneeseen kanneperusteeseen perustuneita väitteitä olisi voitu käsitellä oikeudenkäyntiä edeltävässä menettelyssä. Oikeudenkäyntikulut Luxemburg tuomittiin korvaamaan EU:n tuomioistuimen työjärjestyksen 69 artiklan 3 kohdan nojalla, koska se ei ollut suostunut yhteistyöhön asian selvittämiseksi.<sup>423</sup>

Muissa neljässä asiassa vastaajana ollut valtio on antanut vastineensa komission kanteisiin. Belgian kuningaskuntaa vastaan nostetussa kanteessa vaadittiin tuomiota siitä, että Belgia ei ollut noudattanut direktiivin 86/609/ETY 14 ja 22 artiklan edellyttämiä toimenpiteitä.<sup>424</sup> Direktiivin 25 artiklan mukaan jäsenvaltioiden oli toteutettava direktiivin noudattamisen edellyttämät edellä mainitut toimenpiteet viimeistään 24.11.1989 ja ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä. Asiasta oli käyty virallista kirjeenvaihtoa komission ja Belgian välillä. Belgia oli ennen määräaikaan säätänyt v. 1986 kansallisen lain eläinten suojelusta ja hyvinvoinnista.<sup>425</sup> Lisäksi asiasta oli annettu määräajan jälkeen kuninkaan päätös, mikä nimenomaisesti koski koe-eläimiä.<sup>426</sup> Belgia esitti, että puutteita oli näin korjattu muuttamalla eläinsuojelulakia 4.5.1995 ja kuninkaan päätöksellä. Komission katsoi, että direktiivin 14 ja 22 artikloita ei ollut vielä kukaan pantu oikein täytäntöön. Vain kokeista vastaavien koulutuksesta oli säädetty, mutta ei koulutuksesta kaikille direktiivin 14 artiklan tarkoittamille henkilöille. Myöskään 22 artiklan edellyttämää toisten EU:n jäsenvaltion alueella tehtyjen kokeiden tulosten hyväksyntää ei ollut säädetty direktiivin

---

<sup>423</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (kuudes jaosto) 25. päivänä huhtikuuta 1996 ja Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus Jacobs 23 päivänä marraskuuta 1995. Asia C-274/93.

<sup>424</sup> Artikla 14:

”Kokeiden suorittajilla ja niihin osallistujilla sekä kokeissa käytettävien eläinten hoitajien, mukaan luettuna valvontatehtävissä toimivat henkilöt, tulee olla asianmukaisesti koulutettuja ja päteviä. Erityisesti kokeiden suorittajien tai kokeiden suorittamisen valvojien on täytynyt saada opastusta tehtävään kokeelliseen työhön liittyvällä tieteenalalla ja heidän täytyy pystyä käsittelemään ja hoitamaan koe-eläimiä; heidän on myös voitava osoittaa viranomaiselle, että he ovat saaneet riittävästi koulutusta tehtäviensä suorittamiseen.”

Artikla 22:

”1 Kansallisen tai yhteisön terveys- ja turvallisuuslainsäädännön vaatimien kokeiden tarpeettoman päällekkäisyyden välttämiseksi jäsenvaltioiden on, mikäli mahdollista, hyväksyttävä toisen jäsenvaltion alueella suoritettujen kokeiden avulla saatujen tietojen oikeellisuus, paitsi milloin lisäkokeiden suorittaminen on tarpeen kansanterveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi.

2 Tässä tarkoituksessa jäsenvaltioiden on, milloin se on käytännössä mahdollista ja kuitenkin rajoittamatta olemassa olevien yhteisön direktiivien vaatimusten soveltamista, annettava komissiolle tietoja eläinkokeisiin liittyvästä lainsäädännöstään ja hallintokäytännöstään, mukaan luettuna vaatimukset, jotka on täytettävä ennen tuotteiden markkinointia; niiden on myös toimitettava tosiasioihin perustuvia tietoja alueellaan suoritetuista kokeista, niitä varten annetuista luvista tai muista hallinnollisista seikoista.

3 Komissio perustaa pysyvän neuvoa-antavan komitean, jossa on jäsenvaltioiden edustajat ja jonka tehtävänä on avustaa komissiota asianmukaisten tietojen vaihdon järjestämisessä ottaen samalla huomioon luottamuksellisuuden vaatimukset sekä avustaa komissiota muissa tämän direktiivin soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä.”

<sup>425</sup> Loi relative à la protection et au bien-être des animaux, Moniteur belge 3.12.1986.

edellyttämässä laajuudessa. Lakimuutoksia ei myöskään ole tehty säädetyssä määräajassa. EU:n tuomioistuimen tuomiolauselmassa päädyttiin samaan tulokseen ja Belgia tuomittiin direktiivin 86/609/ETY laiminlyönnistä.<sup>427</sup> Tästä päätöksestä ilmenee selkeästi, että direktiivien periaatteiden implementoinnissa kansalliseen lainsäädäntöön asetettuja määräaikoja on noudatettava.

Irlantia vastaan nostetussa kanteessa vaadittiin tuomiota direktiivin 86/609/ETY artiklan 25 mukaisten velvoitteiden laiminlyönnistä, koska se ei ollut toteuttanut kaikkia direktiivin 2 artiklan d alakohdan ja 11 ja 12 artiklan asianmukaisen täytäntöönpanon edellyttämiä toimenpiteitä.<sup>428</sup> Irlanti oli implementoinut vanhaan v. 1876 lakiin<sup>429</sup> direktiivin 86/609/ETY, mutta silloin vanha laki rajoitti käsitteen ”koe” soveltamisen ainoastaan tapauksiin, joissa tarkoituksellisesti aiheutettiin eläimelle kipua. Myöskään viranomaista, jolla on toimivalta hyväksyä eläimen vapaaksi pääseminen, ei ollut nimetty. Lisäksi menettelyjä, joissa itse kokeita suorittavista henkilöistä annetaan tiedot etukäteen toimivaltaiselle viranomaiselle, ei ollut luotu. Asianmukainen seuraamusjärjestelmä direktiivin vaatimusten täyttämättä jättämisen varalle oli myös säätämättä. EU:n tuomioistuimen tuomiolausekkeessa hyväksyttiin kaikki kanneperusteet ja Irlanti

---

<sup>426</sup> Arrêté royal relatif à la protection des animaux d'expérience. Moniteur belge 5.1.1994.

<sup>427</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 15 päivänä 1998. Asia C-268/97.

<sup>428</sup> Artikla 2 ” Tässä direktiivissä tarkoitetaan

d ) ” kokeella` eläimen käyttämistä kokeisiin tai muuhun tieteelliseen tarkoitukseen, joka voi aiheuttaa sille kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa, mukaan lukien kaikki toimet, joiden tarkoituksena tai todennäköisenä seurauksena on eläimen syntyminen kyseisissä olosuhteissa, ei kuitenkaan nykykäytännössä hyväksytyjä vähiten kivuliaita menetelmiä (ns. ”humaanit” menetelmät) eläimen lopettamiseksi tai merkitsemiseksi; koe alkaa silloin, kun eläintä aletaan valmistaa käytettäväksi siinä, ja päättyy, kun havaintojen tekeminen koetta varten on saatettu loppuun; tämä määritelmä on voimassa eläimen käytön suhteen siinäkin tapauksessa, että kipu, tuska, kärsimys ja pysyvä haitta onnistutaan estämään anestesiolla, kivun poistolla tai muulla menetelmällä. Mukaan ei lueta muita kuin koetarkoituksessa tehtyjä maataloudellisia eikä klinisiä eläinlääkinnällisiä toimia;”

Artikla 11:

”Tämän direktiivin muiden säännösten estämättä, viranomaisen voi sallia kyseessä olevan eläimen vapaaksi päästämisen, milloin kokeen hyväksyttävät tarkoitukset sitä vaativat ja viranomaisen on vakuuttunut siitä, että eläimen hyvinvoinnin turvaamisesta on huolehdittu mahdollisimman hyvin, jos vain sen terveydentila sallii tämän eikä kansanterveydelle ja ympäristölle aiheudu vaaraa.”

Artikla 12:

” 1 Jäsenvaltioiden on luotava menettelyt, jotka tekevät mahdolliseksi, että itse kokeista tai tällaisia kokeita tekevästä henkilöstä annetaan tiedot etukäteen viranomaiselle.

2 Milloin eläintä aiotaan käyttää kokeeseen, joka aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa sille voimakasta ja todennäköisesti jatkuvaa kipua, kokeesta on annettava ilmoitus ja perustelu viranomaiselle tai siihen on saatava kyseisen viranomaisen nimenomainen lupa. Viranomaisen tulee ryhtyä asianmukaisiin oikeudellisiin tai hallinnollisiin toimiin, jos se ei ole vakuuttunut siitä, että koe on riittävän tärkeä ihmisten tai eläinten keskeisten tarpeiden kannalta.”

<sup>429</sup> Cruelty to Animals Act 1876.



tuomittiin.<sup>430</sup> Irlannin joutuminen tuomituksi perustuu ainakin osittain tapaan, jolla maa implementoi direktiivin 86/609/ETY lainsäädäntöönsä. Menettelyssä ei otettu riittävällä tavalla huomioon mahdollisia aukkoja, joita jäi vanhan eläinsuojelulain ja direktiivin yhteensovittamisessa. Toiminnan tahattomuuteen viittaa myös se, että Irlanti teki vaadittavat muutokset lainsäädäntöönsä v. 2002.<sup>431</sup> Päätös korostaa direktiivien velvoittavuutta yhteisön jäsenvaltioissa. Niitä on noudatettava tavalla, mikä ei anna mahdollisuutta tarkoituksen vastaisten tulkintaa rajoittavien seikkojen sisällyttämistä kansalliseen lainsäädäntöön. Jäsenvaltio ei vältty sanktioilta, vaikka tällaisten rajoittavien seikkojen mukaan otto johtuisi tahattomasta huomaamattomuudesta.

Komissio ja Ranskan viranomaiset kävivät aluksi kirjeenvaihtoa siitä, että Ranskan toimenpiteet eivät komission käsityksen mukaan taanneet direktiivin 86/609/ETY edellyttämää täydellistä ja asianmukaista toimeenpanoa valtion kansallisessa lainsäädännössä. Koska Ranska ainoastaan kiisti esitetyt väitteet, eikä ryhtynyt toimenpiteisiin asiantilan korjaamiselle asetetun määräajan puitteissa, komissio nosti Ranskan tasavaltaa vastaan kanteen. Kanteessa moitittiin Ranskaa useasta eläinkokeita koskevan lainsäädännön puutteesta. Ranskan tuomitsemista vaadittiin, koska se ei ollut pannut täydellisesti ja asianmukaisesti voimaan direktiiviä 86/609/ETY ja erityisesti sen 4, 7, 11, 12, 18 ja 22 artikloja.<sup>432</sup> Ranskan hallitus viittasi vastauksessaan direktiivissä

---

<sup>430</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 18 päivänä lokakuuta 2001. Asia C-354/99.

<sup>431</sup> Statutory Instrument No. 566 of 2002. European Communities (Amendment of Cruelty to Animals Act 1876) Regulations 2002.

<sup>432</sup> Artikla 4:

”Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kokeet, joissa käytetään uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen liitteen I ja asetuksen (ETY) N:o 3626/82(4) liitteessä C olevan 1 osan mukaisesti uhanalaisina pidettyjä eläimiä, ovat kiellettyjä, paitsi milloin ne ovat edellä mainitun asetuksen mukaisia ja kokeen tarkoituksena on:

- kyseisen lajin säilyttämiseen tähtäävä tutkimus tai
- keskeiset biolääketieteen tavoitteet, kun kyseinen laji osoittautuu poikkeuksellisesti ainoaksi noihin tarkoituksiin sopivaksi lajiksi.”

Artikla 7:

”1 Kokeita saavat suorittaa vain pätevät luvan saaneet henkilöt tai niitä saa suorittaa tällaisen henkilön välittömässä valvonnassa, tai kokeellinen tai muu tieteellinen projekti, joka on saanut tähän luvan kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

2 Koetta ei saa suorittaa, jos tavoitellun tuloksen saavuttamiseksi on mahdollista soveltaa jotakin toista tieteellisesti luotettavaa menetelmää, joka ei edellytä eläimen käyttöä.

3 Milloin koe täytyy suorittaa, eläinlajin valintaa on huolellisesti harkittava, ja valinta on tarvittaessa perusteltava viranomaiselle. Vaihtoehtoisista kokeista on valittava ne, joiden suorittamiseen tarvitaan vähiten eläimiä, ja joissa käytetään eläimiä, joilla on mahdollisimman alhainen neurofysiologinen herkkyytystaso, ja jotka aiheuttavat vähiten kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa ja jotka todennäköisimmin antavat luotettavia tuloksia.

Luonnosta pyydystetyillä eläimillä ei saa suorittaa kokeita, paitsi jos kokeet muilla eläimillä eivät kokeen tavoitteiden toteuttamiseksi olisi riittäviä.

asetetun määräajan jälkeen tehtyihin lakimuutoksiin ja eläinkokeista annetun asetuksen sanamuotoihin, joiden se katsoi osoittavan, että direktiivin 86/609/ETY velvoitteet oli otettu lainsäädännössä huomioon ja valtion toimivaltainen viranomainen voi varmistaa, että direktiivin 7 artiklan 3 kohdassa säädetyt edellytykset täyttyvät. Lisäksi Ranska huomautti, että artiklassa 4 tarkoitettuja uhanalaisia lajeja kasvatetaan maassa harvoin vankeudessa.

Ranskan vastauksessa esitetyt väitteet eivät kuitenkaan vakuuttaneet EU:n tuomioistuinta ja komission kaikki viisi kanneperustetta hyväksyttiin em. direktiivikohtien osalta ja Ranska tuomittiin.<sup>433</sup> Tuomion perusteluista ilmenee ensinnäkin, että yhteisön oikeussäännössä asetetun velvoitteen noudattamatta jättäminen artiklan 4 osalta, vaikka siitä ei mahdollisesti aiheutuisikaan negatiivisia seuraamuksia, merkitsee jäsenyysselvoitteiden noudattamatta jättämistä. Toiseksi pelkkä hallinnollinen käytäntö ei riitä direktiivin panemiseksi täytäntöön asianmukaiseksi. Kolmas kiistanaihe koski kokeissa käytetyn eläimen päästämistä vapaaksi luontoon. Tuomioistuin edellytti, että säädösten pitää olla sananmuodoiltaan niin selkeitä, että niiden soveltamisessa ei ole tulkinnanvaraisuutta. Vaikka direktiivillä ei voida vaatia sitä, että kansallisessa lainsäädännössä jokin asia lausutaan tarkoin tietyllä tavalla, tuomion perusteluista voidaan päätellä edellytettävän sellaista sananmuotoa, että direktiivin tarkoitus varmasti toteutuu. Vastaava tulkinta on johdettavissa artiklan 22 kohdan 1 osalta annetusta tuomiosta. Tuomio perusteluineen vahvistaa edelleen, että direktiivissä annettuja määräaikoja on noudatettava ja lisäksi lakitekstien on oltava muodoltaan sellaisia, että ne toteuttavat tarkasti direktiivin tarkoituspäriä.

Alankomaiden kuningaskuntaa vastaan nostetussa kanteessa vaadittiin myös tuomiota useasta direktiivin 86/609/ETY kohdan rikkomuksesta. Komission kanteessa

---

4 Kaikki kokeet on suunniteltava siten, että vältetään aiheuttamasta koe-eläimille kärsimystä sekä tarpeetonta kipua tai tuskaa. Kokeiden on oltava 8 artiklan säännösten mukaisia. Jäljempänä 9 artiklassa säädettyihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä kaikissa tapauksissa.”

Artikla 18:

”1 Jokainen eläimiä kasvattavassa, toimittavassa tai käytävässä laitoksessa pidettävä koira, kissa tai apina on merkittävä yksilöidysti mahdollisimman kivuttomasti ennen vieroitusta, lukuun ottamatta 3 kohdassa tarkoitettuja tapauksia.

2 Merkitsemätön koira, kissa tai apina, joka otetaan laitokseen ensimmäistä kertaa vieroituksen jälkeen, on merkittävä mahdollisimman pian.

3 Jos koira, kissa tai apina siirretään 1 kohdassa tarkoitettua laitoksesta toiseen ennen vieroitusta eikä eläintä sitä ennen voida käytännön syistä merkitä, vastaanottavan laitoksen on säilytettävä kaikki eläintä koskevat asiakirjat ja ennen kaikkea tiedot sen emosta, kunnes se voidaan merkitä.

4 Laitoksen on luetteloitava jokaisen koiran, kissan tai apinan tunnistamistiedot ja alkuperä.”

<sup>433</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 12 päivänä syyskuuta 2002. Asia C-152/00.

esitettiin, että kyseinen valtio ei ollut pannut täydellisesti ja asianmukaisesti täytäntöön direktiivin 86/609/ETY 25 artiklan mukaisesti erityisesti sen 4, 7, 11, 12, 18 ja 22 artiklaa. Alankomaissa täydennettiin oikeusmenettelyn aikana eläinkokeita koskevaa lainsäädäntöä,<sup>434</sup> minkä johdosta komissio peruutti osan kanteestaan ja pysytti sen ainoastaan 11 artiklan (eläinten vapaaksi päästämismenettely) ja 22 artiklan 1 kohdan (toisen jäsenvaltion alueella suoritettujen kokeiden hyväksyttävyyden) osalta. Tuomioistuimen päätöksen mukaan kummankaan kannekohdan osalta Alankomaiden lainsäädäntö ei edes muutettuna takaa direktiivissä 96/609/ETY olevien tarkoituksien asianmukaista toteutumista. Komission kannemuutoksen vaikutusta voidaan verrata esimerkiksi edellä käsiteltyyn Belgian kuningaskuntaa vastaan nostettuun kanteeseen, jossa komissio ei ollut peruuttanut osaa kanteestaan, vaikka Belgia oli kanteen nostamisen jälkeen tehnyt osan vaadituista muutoksista. Komission vaatimukset olivat siis ilmeisesti hieman lieventyneet sen jälkeen, koska Alankomaita vaadittiin tuomittavaksi vain kanteessa pysytetyistä seikoista.<sup>435</sup>

Edellä kuvatuissa EU:n tuomioistuimen ratkaisuissa on selvä pyrkimys teleologisen metodin käyttöön. Tavoitteena on, että oikeusjärjestys on yhtenäinen ja oikeuskäytäntö johdonmukaista unionin piirissä. Tuomioistuin on ottanut selkeästi huomioon direktiivien tarkoituksen ja sovellettavilla säännöksillä tavoitellut päämäärät. Jäsenvaltioiden yksittäisiä säädöksiä on arvioitu EU:n direktiivien tavoitteiden ja päämäärien valossa. Normien kirjaimellinen noudattaminen ei ole olennaisinta, sillä direktiivit sitovat jäsenvaltioita ensisijaisesti vain tavoitteittensa kautta ja toteuttamiselle jää tulkintamarginaalia. Tarkasteluilla tuomioistuimen ratkaisuilla on nimenomaan ollut tarkoitus varmistaa yhteisöoikeuden toteutuminen. Muissa EU:n tuomioistuimen ratkaisuissa on myös havaittavissa tehokkuuden, ns. *effect utile* -opin,<sup>436</sup> soveltaminen teleologisissa konteksteissa. Kun tarkoitus on selvä, yksityiskohtien on oltava sellaisia, että ne takaavat sen toteutumisen. Edellä selostetuissa oikeustapauksissa EU:n komissio on perustamis-sopimuksen 226 artiklan nojalla nostanut kanteen jäsenvaltioita vastaan. Edellä kuvatuissa oikeustapauksissa ei ole ollut kyse siitä, että joku jäsenvaltio olisi tarkoituksella laatinut kansallisia lakeja, jotka olisivat olleet ristiriidassa EU:n direktiivien kanssa. EU:n tuomioistuimen ratkaisut osoittavat, että riittävän täsmälliset direktiivit voivat tulla suoraan

---

<sup>434</sup> Besluit tot wijziging van het Dierproevenbesluit 2001 ja Nadere regeling merken proefdieren 2001.

<sup>435</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 16 päivänä tammikuuta 2003. Asia C-205/01.

<sup>436</sup> Fennelly 1996, s. 674.

sovellettaviksi tuomioissa, jos kansallinen lainsäädännön toteuttaminen on viivästynyt direktiivissä asetetusta määräajasta tai toteuttamisvelvoite on osittainkin laiminlyöty.<sup>437</sup>

Tieteellisiä näkökohtia sisältävistä eurooppalaisten tuomioistuinten ratkaisuista on analysoitavissa, että tieteelliselle argumentoinnille annetaan kyllä tietty painotus, mutta ratkaisuissa ei ole otettu huomioon pelkästään tieteellistä sitovaa argumentaatiota. Monissa asioissahan ei sitovaa tieteellistä näyttöä ole edes luotettavasti saatavilla. *Craig* mainitsee muutamia ratkaisuja, jotka ovat jossakin määrin relevantteja myös eläinkoetoiminnan kannalta.<sup>438</sup> Tapaus *Artegoda*n koski sellaisen lääketieteellisen tuotteen markkinointia, jossa oli ”amfetamiinin kaltaisia” aineita, jotka hillitsivät ruokahalua. Lääketieteellisiä tuotteita käsittelevän komitean (*Committee for Proprietary Medicinal Products*) lausunnon mukaisesti Euroopan unionin yleinen tuomioistuin (*CFI*) ei antanut suostumusta markkinointiin.<sup>439</sup> EU:n tuomioistuin pysytti tämän ratkaisun.<sup>440</sup> Sen sijaan tapauksessa *Pfizer* vakuuttavaa tieteellistä näyttöä ei ollut esitettävissä siitä, että eläinten rehuun pienissä määrin lisättävä antibiootti virginiamysiini voisi aiheuttaa antibioottiresistenssin kehittymisen näitä eläimiä ravintonaan käyttävissä ihmisissä. Eläinten tieteellisen ravitsemuskomitean (*Scientific Committee for Animal Nutrition*) lausunto oli myös se, että vaikka on syytä kantaa huolta bakteerien antibioottiresistenssin lisääntymisestä, mitkään tieteelliset tosiseikat eivät osoittaneet antibioottiresistenssin siirtymistä eläimistä ihmisiin.<sup>441</sup> EU:n yleisen tuomioistuimen ratkaisu oli kuitenkin kyseisen komitean lausunnon ja yhtiön vaatimusten vastainen.<sup>442</sup> Ratkaisussa ilmeisesti painoi eniten varovaisuusperiaate: vaikka mitään tieteellistä näyttöä resistenssin siirtymisestä ei ollut, mutta jos sittenkin...<sup>443</sup> Samanlainen varovaisuusperiaate on nähtävissä myös edellä

---

<sup>437</sup> Mäenpää 2001, s. 19-20: ”Edelleen EU-oikeuden hallinnollisessa toteuttamisessa on sen suhteellisesta autonomiasta huolimatta otettava huomioon etenkin EY 10 artiklan määrittelemä yhteistoiminta- ja lojaliteettivelvoite, joka modifioi myös kansallisen hallinto-oikeuden autonomiaan. Vakiintuneen EU-oikeudellisen käytännön mukaan jäsenvaltio ei toisaalta voi perustella oman oikeusjärjestelmänsä säännöksillä, hallintokäytännöillä tai olosuhteilla laiminlyöntiään toteuttaa EU-oikeudellisia velvollisuuksiaan.”

<sup>438</sup> vrt. esimerkiksi *Craig* 2006, s. 397: *Artegoda GmbH vs. Commission* [2002] ECR II-4945 ja *Craig* 2006, s. 447-451: *Pfizer Animal Health SA vs. Council*.

<sup>439</sup> *Craig* 2006, s. 167-168.

<sup>440</sup> *Craig* 2006, s. 727: *Commission vs. Artégoda GmbH* [2003] ECR I-7885.

<sup>441</sup> *Craig* 2006, ss. 449-450. Kts. myös Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 16.10.1999, C299, s. 24-25.

<sup>442</sup> *Craig* 2006, s. 451 ja s. 479.

<sup>443</sup> *Craig* 2006, ss. 722-727.

mainitussa *Artegoda*n ratkaisussa.<sup>444</sup> Päätös perustui siis yksinomaan oletettuihin väestön terveyden suojelemisen näkökohtiin.

Samanlaisissa kansallisen lainsäädännön soveltamistapauksissa voidaan käyttää vastaavia eurooppaoikeuden periaatteita. Puhtaasti kansallisia lakeja soveltaen tehdyt päätökset eivät kuitenkaan saa olla ristiriidassa EU:n oikeuden kanssa. EU-oikeuden soveltaminen voi siten vaikuttaa huomattavasti kansalliseen hallintotoimintaan. Kansallisia päätöksiä on voitu perustella edellä kuvatulla varovaisuusperiaatteella, kuten Italian terveystieteiden ministeriö teki tapauksessa *Monsanto*.<sup>445</sup> Euroopan parlamentin ja neuvoston säännös 258/97 asettaa ehtoja uusien ravinteiden ja ravinteiden lisäaineiden markkinointiin, jos ne sisältävät aineosia, mitkä ovat peräisin geneettisesti modifioiduista organismeista.<sup>446</sup> Terveystieteiden ministeriön päätöksen mukaan yhtiön tuotteet, joissa oli aineosia geneettisesti modifioiduista organismeista, saattoivat olla väestön terveydelle vaarallisia ja niiden hyväksyntää markkinoille ei voitu tehdä yksinkertaistetulla prosessilla. Tätä tapausta käsiteltiin sittemmin myös EU:n tuomioistuimessa. Julkiasiamiehen laajasti perustellun ratkaisuehdotuksen<sup>447</sup> perusteella annetussa tuomiolauselmassa todettiin, että uusintaelintarvikkeiden markkinoille saattamista koskevan menettelyn käytön sallittavuus ei periaatteessa vaikuta jäsenvaltioiden toimivaltaan asiassa. Yksinkertaistettu menettely ei sisällä – ei edes hiljaista – komission suostumusta ja jäsenvaltioiden ei tarvitse kiistää tällaisen suostumuksen laillisuutta ennen kyseisten jäsenvaltioiden toimenpiteiden suorittamista.<sup>448</sup>

Suomessa KHO on tehnyt myös yhden ravintoaineesosia koskevan ratkaisun, missä edellä kuvattu varovaisuusperiaate on ollut määräävänä perusteena.<sup>449</sup> Se hylkäsi hakemuksen, mikä koski tauriinin ja kofeiinin lisäämistä virvoitusjuomaan. Perusteluna oli, että molemmat aineet vaikuttavat sydämeen ja keskushermostoon, eikä niiden yhteisvaikutuksia tunneta. KHO katsoi, ettei ole varmuutta siitä, ettei kyseessä oleva

---

<sup>444</sup> Craig 2006, s. 727: ”The rationale for consideration of the precautionary principle was that Article 11 of Directive 65/65/EE stipulated that the competent authorities should suspend or revoke the marketing authorization of a medicinal product where it proves to be harmful in the normal conditions of use, or where its therapeutic efficacy is lacking or where its quantitative or qualitative composition was not declared.”

<sup>445</sup> *Monsanto Agricoltura Italia SpA vs. Presidenza del Consiglio dei Ministeri* [2003] ECR I-8105.

<sup>446</sup> Craig 2006, s. 730: Regulation (EC) 258/97 of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997, Concerning Novel Food and Novel Food Ingredients, OJ 1997 L43/1.

<sup>447</sup> Julkiasiamiehen ratkaisuehdotus Alber 13 päivänä maaliskuuta 2003. Asia C-236/01.

<sup>448</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio 9 päivänä syyskuuta 2003. Asia C-236/01 (Euroopan unionin virallinen lehti 1.11.2003).

aineyhdistelmä aiheuta vaaraa nauttijan terveydelle. Elintarvikeviraston päätös, jolla hakemus oli hylätty, ei siten ollut Euroopan unionin perustamissopimuksen 30 tai 36 artiklan vastainen eikä muutoinkaan lainvastainen. Kielto oli siksi Euroopan unionin perustamissopimuksen 36 artiklassa tarkoitettulla tavalla perusteltu ihmisten terveyden ja elämän suojelemiseksi.<sup>450</sup>

Liechtensteinia (ja San Marinao) lukuun ottamatta eläinkokeet eivät ole missään Euroopan unionin jäsenmaassa kokonaan kiellettyjä.<sup>451</sup> Päinvastoin, monissa tapauksissa vaaditaan erityisesti turvallisuussyistä eläinkokeiden suorittamista (esim. kasvinsuojeluaikaneet, kemikaalit, lääkkeelliset tuotteet, eläinten ravintoaineet). Näiden tuotteiden markkinoinnin edellytyksenä on se, että eläinkokeiden avulla on osoitettu niiden riittävä vaarattomuus ihmisille ja eläimille. Nykyään kaikissa EU:n jäsenvaltioissa on voimassa olevia säädöksiä eläinten suojelusta. Ne eivät ole kuitenkaan täysin yhteneväisiä eri jäsenvaltioissa, vaikka niiden kaikkien keskeisenä oikeuslähteenä ovat EU:n direktiivit. Useissa jäsenvaltioissa eläinsuojelusäädökset koskevat vain selkärangkaisia lajeja, kun taas toisissa valtioissa, kuten esimerkiksi Saksan Liittotasavallassa, säädösten kohdeala on laajempi. On myös selkeästi nähtävissä ero pohjoisten ja eteläisten jäsenvaltioiden välillä. Pohjoismaissa, Saksassa ja Iso-Britanniassa lainsäädäntö on varsin kattavaa, kun taas Välimeren maissa, kuten Espanjassa, on lainsäädännössä vieläkin puutteita, vaikka tietoisuus eläinten suojelun tarpeesta on myös näissä maissa lisääntymässä. Näihin valtioiden välisiin eroihin on useita syitä, jotka ovat historiallisia, yhteiskunnallisia,

---

<sup>449</sup> KHO 64/1997.

<sup>450</sup> Minulla on selkeät perusteet kritisoida selostettua KHO:n ratkaisua. Kofeiini on mm. kahvin olennainen aineosa, jonka vaikutukset sydämeen ja keskushermostoon suuri yleisökin tietää hyvin. Olen itse julkaissut tutkimusryhmäni kanssa kansainvälisissä tieteellisissä aikakauslehdissä pari sataa tutkimusta, joissa on selvitetty tauriinin vaikutuksia keskushermostoon. Erityisesti japanilaiset ja yhdysvaltaiset tutkijat ovat lisäksi tutkineet tauriinin vaikutuksia sydämen toimintaan. Niiden yhteisvaikutuksista on julkaistu tutkimuksia. Haittavaikutuksia ei ole koskaan ilmennyt. Tätä aineistoa oli runsaasti saatavilla jo v. 1997. KHO:n perustelut ovat siten virheelliset. On toki ymmärrettävää, että se ei ollut näistä sille vieraista substanssiasioista selvillä. Sen sijaan on outoa, että luvan hakija ei ollut esittänyt riittävää todistusaineistoa hakemuksensa tueksi. En ole kuitenkaan milloinkaan käsittänyt, miksi virvoitusjuomiin halutaan lisätä samanaikaisesti sekä tauriinia ja kofeiinia. Kofeiini on sekä sydäntä että keskushermostoa kiihottava alkaloidi, (lääke)aine, kun taas tauriini on aminohappo, mitä on ihmiselimestön kaikissa soluissa ja jolla on täysin päinvastaisia, toimintaa rahoittavia vaikutuksia sekä sydämessä että keskushermostossa. Tauriinia ja kofeiinia sisältävät energiajuomat ovat kuitenkin nykyään varsin suosittuja myös Suomessa.

<sup>451</sup> Liechtensteinissäkin voi "Landsregierung" myöntää tästä kiellosta poikkeuksia erityisestä syystä. (Bolliger 2000, s. 398). Tosin täysikiellolla ja siitä mahdollisesti saatavilla poikkeusluvilla ei ole käytännön merkitystä, sillä kyseisessä valtiossa ei ole sellaista toimintaa, jossa koe-eläimiä käytettäisiin. (Bolliger 2000, s. 388).

uskonnollisia, taloudellisia ja hyvinvoinnin tasosta riippuvia.<sup>452</sup> Kuitenkin EU:n piirissä on voimakas halu vähentää eläimillä tehtäviä kokeita. Vuonna 1992 Euroopan komissio määritteli viidennessä ympäristöohjelmassaan tavoitteekseen vähentää selkärankaisten koe-eläinten käyttöä puoleen.<sup>453</sup> Tähän pyritään kehittämällä eläinkokeille vaihtoehtoisia menetelmiä kuten *in vitro* -testejä elävillä eläimillä tehtävien kokeiden tilalle. Paineita lainsäädännön kehittämiseen on erityisesti tullut siitä, että yhteiskuntien eettisissä ja sosiaalisissa arvoissa on tapahtunut muutoksia ja yleinen kiinnostus eläinkokeita kohtaan on selvästi lisääntynyt.

Kädellisten (*Primates*, ihminen itse poisluettuna) käyttö koe-eläiminä on erityisesti kyseenalaistettu Euroopan unionin piirissä. Apinat, ihmisapinat erityisesti, muistuttavat geneettiseltä perimältään yllättävän paljonkin ihmistä. Niillä on selkeitä kognitiivisia kykyjä, ne muodostavat omia sosiaalisia yhteisöjään käyttäytymissääntöineen, joita voitaneen pitää jopa tietyllä tavalla moraalisisina. Erityisesti ihmisapinat ovat osoittautuneet varsin kehittyneiksi lajeiksi.<sup>454</sup> Toisaalta taas samankaltaisuus ihmisen kanssa merkitsee sitä, että useimmissa tapauksissa ne ovat paras tutkimuskohde, kun selvitetään ihmiselimistön toimintaa, perseptiota sekä visuaalisia ja spatiaalisia taitoja tai tutkitaan ihmisen sairauksien ehkäisyä ja etsitään parannuskeinoja vaikeille sairauksille. Euroopan unionin tieteellinen ohjauskomitea (*Scientific Steering Committee*) laati v. 2002 muistion kädellisten eläinten käytöstä biolääketieteellisessä tutkimustyössä.<sup>455</sup> Komitea esitti johtopäätöksensä, että tietyissä tutkimuksissa ei ole olemassa vaihtoehtoa kädellisten käytölle. Esimerkiksi immuunikadon (AIDS), malarian tai hepatiitti C:n preventioon tarkoitettuja rokotteita ja lääkkeitä ei voida nykytietämyksen mukaan kehittää ilman kädellisillä suoritettavia tutkimuksia. Näille vakaville ja maailmanlaajuisille sairauksille ei näet ole muita mahdollisia eläinmalleja, koska ne ovat tyypillisesti vain ihmisrodulle ominaisia sairauksia. Esimerkkinä mainitun immuunikadon etiologisen tekijän (*human immunodeficiency virus, HIV*) ainoa tunnettu vastine on apinoiden vastaava virus (*simian immunodeficiency virus, SIV*). EU:n unionissa päätöksessä 1999/575/EC korostetaan, että

---

<sup>452</sup> Bolliger 2000, s. 40-42.

<sup>453</sup> Bolliger 2000, s. 430-431.

<sup>454</sup> Wise 2004, s. 179-237.

<sup>455</sup> European Commission: Statement of the Scientific Steering Committee adopted at its meeting of 4-5 April 2002: The need for non-human primates in biomedical research.

eläinkokeiden yhteydessä on punnittava niistä saatava mahdollinen hyöty.<sup>456</sup> Tämä punninta on tehtävä erityisen huolellisesti käytettäessä kädellisiä koe-eläimiä. Tieteellinen ohjauskomitea ehdottikin laadittavaksi erityisiä luetteloita, joissa määriteltäisiin, millaisissa kokeissa kädellisiä saadaan käyttää, mutta silti harkinta tulisi suorittaa aina tapauskohtaisesti.

## 6.6 Eläinkokeita korvaavat vaihtoehtoiset menetelmät

Yksi keskeinen suuntaus on korvata eläinkokeita mahdollisimmin paljon ns. vaihtoehtomenetelmillä. Tieteellisen tutkimustyön olennainen osa on kehittää uusia ja parempia menetelmiä. Yhtenä päämääränä on ollut korvata eläinten hyvinvoinnin kannalta ongelmallisia kokeita muilla tavoilla. Varsin yleisesti Euroopan unionin alueella on hyväksytty ns. 3R (*replacement, reduction, refinement*) –periaate,<sup>457</sup> tai niin kuin saksalaisella kielialueella se tunnetaan 3V (*Vermeidung, Verminderung, Verfeinerung*) –periaatteena.<sup>458</sup> Tämän periaatteen mukaan eläinkokeet tulisi korvata eettisemmillä, koe-eläimille vähemmän tuskaa tuottavilla menetelmillä tai sellaisilla tutkimuksilla, joissa ei käytetä lainkaan koe-eläimiä. Pyrkimyksenä on siis vähentää, korvata ja laadultaan parantaa eläinkokeita.<sup>459</sup> Joitakin tällaisia menetelmiä on jo kyetty tuottamaan, vaikka niiden kehittäminen on ollut hidasta, koska menetelmien kelpoisuuden testaaminen vie aikaa.<sup>460</sup> Tätä pyrkimystä tiedeyhteisökin edistää omalta osaltaan itsesäätelynsä avulla. Useimmat kansainväliset tiedejulkaisut edellyttävät nykyään tutkijoilta vakuutusta siitä, että kokeissa on käytetty mahdollisimman pientä määrää koe-eläimiä ja kokeet on tehty siten, että eläimille on aiheutettu mahdollisimman vähän kärsimystä ja tuskaa. Lisäksi on osoitettava, että kokeet on tehty eettisesti arvostelun kestäväällä tavalla; ne on joko hyväksytty

---

<sup>456</sup> European union council decision 1999/575/EC: "... Accepting nevertheless that man in his quest for knowledge, health and safety has a need to use animals where there is a reasonable expectation that the result will to extend knowledge or to be the overall benefit of man or animal, just as he uses them for food, clothing and as beasts of burden;"

<sup>457</sup> Russel ja Burch 1959. "**Reduce**, whenever possible, the number of animals used in a given experiment. **Refine** scientific and experimental methods to minimize pain, suffering, and distress, and to enhance the welfare of any experimental animal. **Replace** experiments using animals with other types if experiments which do not use animals, whenever it is possible to achieve the same aims by doing so."

<sup>458</sup> Bolliger 2000, s. 383-383.

<sup>459</sup> Eläinkokeiden vastustajat haluaisivat lisätä 3R-periaatteeseen vielä kaksi R-kirjainta lisää: "**Rejection**" ja "**Redirection** (of resources)". Tämä tarkoittaa turhien eläinkokeiden hylkäämistä ja tutkimusresurssien uudelleen suuntaamista niin, että keskitytään vain olennaisiin lääketieteellisiin ongelmiin. (Salmi 2003, s. 137)



asianomaisessa eläinkoe-eettisessä lautakunnassa tai niitä tehtäessä on noudatettu kansainvälisesti hyväksytyjä normeja. Tiedeyhteisössä on varsin suuri yksimielisyys siitä, että tuskalliset eläinkokeet tulisi rajoittaa vain täysin välttämättömiin kokeisiin, joille ei ole vaihtoehtoja.<sup>461</sup>

Opetustarkoituksissa koe-eläimiä käytetään myös nykyään vähemmän kuin aikaisempina vuosina. Erilaisten painostusryhmien merkitys on ollut suuri eläinkokeita koskevan lainsäädännön kehityksessä. Tutkijoiden mielestä se ei ole useinkaan ollut hyvä asia. *Robert J White* varoitti jo v. 1970, että antivisektio-organisaatioiden toiminta vaarantaa lääketieteen kehityksen ja niiden hengessä laaditut lait ovat jo oleellisesti haitanneet tutkimusta Iso-Britanniassa.<sup>462</sup> Lisääntynyt eläinkokeiden lakisääntely voi myös höllentää tutkijoiden omaa vastuullisuutta eläinkokeita suunniteltaessa ja tehtäessä. Huolestuneisuutensa tästä on tunnettu sveitsiläinen aivotutkija *Konrad Akert* osuvasti ilmaissut jo niinkin varhain kuin 1980-luvun alkupuolella, jolloin eurooppalainen lainsäädäntö oli vasta kehityksensä alkuvaiheissa.<sup>463</sup> Lainsäädäntöä ei pidä käsittää yksinomaiseksi keinoksi, jolla varmistetaan eläinten asianmukainen ja humaani kohtelu eläinkokeiden yhteydessä, kuten myös saksalainen oikeustieteilijä professori *Michael Kloepfer* on korostanut.<sup>464</sup> Toisten tiedemiesten kontrolli on olennaista ja lakipykälät eivät voi koskaan korvata puuttuvaa tutkimusetiikkaa.

---

<sup>460</sup> Louekari ja Tähti 2003, s. 122-132.

<sup>461</sup> Viluksela ja Ylä-Herttuala 2004.

<sup>462</sup> White: "At the urging of a small but determined group of antivivisectionists, the United States Congress is constantly considering legislation, that, if enacted into law, will seriously restrict the freedom of individual scientists participating in medical research, in the same way laws have so seriously hampered similar research in Britain." (Regan and Singer 1976, s. 169).

<sup>463</sup> Akert 1983, s. 189-203: "Zu weit gehende behördliche Vorschriften laufen allerdings Gefahr, das Verantwortungsgefühl des Forschers zu untergraben. Nach wie vor liegt die Verantwortung in der Hand derjenigen, welche den wissenschaftlichen Tierversuch planen und ausführen. Der Forscher selbst muss zuallerst mit sich selbst ins Reine kommen. Diese Verantwortung kann und darf ihm auch von den staatlichen Aufsichtsorganen nicht abgenommen werden, die von jetzt an die Bewilligung für die Durchführung von Tierversuchen erteilen."

<sup>464</sup> Kloepfer 1986: "Soweit rechtspolitisch eine Kontrolle der Tierversuche für erforderlich gehalten wird, sollte der Weg der – freilich auch nicht ungegrenzt zulässigen - Selbstkontrolle der institutionalisierten Wissenschaft, d.h. die Kontrolle von Forschern durch andere Fachwissenschaftler gewählt werden. Im Grunde sind die derzeit diskutierten Gesetzesentwürfe Versuche, das tatsächliche oder vermutete Fehlen der ethischen Verantwortlichkeit von Wissenschaftlern durch Rechtsregelungen zu ersetzen. Fehlende Wissenschaftsethik kann indessen durch Paragraphen nicht kompensiert werden. Die Verantwortlichkeit des Wissenschaftlers ist gleichermaßen unersetzbar wie unentbehrlich, schon weil nur sie den Gebrauch der Freiheit der Wissenschaft legitim macht."

Euroopan unionin direktiivi 86/609/EEC edellyttää, että koe-eläimiä ei tulisi käyttää, jos saatavilla on tieteellisesti pätevä vaihtoehtomenetelmä.<sup>465</sup> Nykyään useimpien EU:n jäsenvaltioiden eläinkokeita koskevissa säädöksissä onkin määräys, että näitä kokeita saa tehdä vain, jos korvaavaa vaihtoehtomenetelmää ei ole olemassa. Direktiivissä myös suositellaan, että jäsenvaltioiden tulisi edistää eläinkokeita korvaavien menetelmien kehittelyä.<sup>466</sup> Syyskuussa v. 1971 tehtiin Euroopan neuvoston piirissä esitys<sup>467</sup> vaihtoehtomenetelmien ja kudospankkien informaatiokeskuksen (*European Centre for the Validation of Alternative Methods, ECVAM*) perustamisesta.<sup>468</sup> Sen tehtävänä on koordinoita vaihtoehtomenetelmien kehitystä ja virallisesti validoida riittävän hyviksi ja luotettaviksi osoittautuvat menetelmät,<sup>469</sup> kuten keskuksen perustamisasiakirjassakin edellytettiin.<sup>470</sup> ECVAM perustettiin v. 1992 aluksi *Environmental* -instituutin yksikkönä ja siirrettiin v. 1998 uuden *Health and Consumer Protection* -instituutin yhteyteen Ispraan, Italiaan. Keskuksen aktiviteetti suuntautuu lähinnä kolmeen pääkohteeseen: (1) vaihtoehtomenetelmien kehittelyyn ja validointiin, (2) tiedostopalveluihin,<sup>471</sup> ja (3) kokousten (*workshops* ja *task forces*) järjestämiseen.<sup>472</sup> Yhdysvalloissa on vastaava organisaatio *Interagency Co-ordinating Committee on the Validation of Alternative Methods* (ICCVAM) ja Japanissa toimii *Japanese Center for Validation of Alternative Methods* (JaCVAM). Niiden välillä on yhteistoimintaa vaihtoehtomenetelmien

---

<sup>465</sup> Article 7.2: An experiment shall not be performed if another scientifically satisfactory method of obtaining the result sought, not entailing the use of an animal, is reasonably and practically available.

<sup>466</sup> Article 23: The Commission and Member States should encourage research into the development and validation of alternative techniques which could provide the same level of information as that obtained in experiments using animals, but which involve fewer animals or which entail less painful procedures, and shall take such other steps as they consider appropriate to encourage research in this field.

<sup>467</sup> SEC(91)1794, Communication of the European Commission to Council and the European Parliament.

<sup>468</sup> Sauer 1996.

<sup>469</sup> Wilkins 1997, s. 92-93.

<sup>470</sup> Duties of ECVAM: (1) To coordinate the validation of alternative test methods at the European Union level. (2) To act as a focal point for the exchange of information on the development of alternative test methods. (3) To set up, maintain and manage a data based on alternative procedures. (4) To promote dialogue between legislators, industries, biomedical scientists, consumer organisations and animal welfare groups, with a view to the development, validation and international recognition of alternative test methods.

<sup>471</sup> ECVAM Database Service on Alternative Methods to Animal Experimentation (aikaisemmalta nimeltään Science Information Service, SIS) perustettiin v. 1968. Sen tarkoituksena on määriteltä "...to achieve a principal objective of ECVAM, as required by the European Commission and Parliament, namely to establish, maintain and manage a database on alternative procedures to animal experimentation." Toimintaa kuvaa määritelmä "The DB-ALM provides *ready-to-use* information presented as *evaluated* data-sheets in the form of summary records and detailed information on various aspects of animal alternatives."

Järjestelmää valvoo ECVAM-järjestön tieteellinen neuvoo-antava komitea (ECVAM Scientific Advisory Committee (ESAC).

validoinnissa. Vuoden 2008 päättyessä ECVAM oli tieteellisesti validoinut<sup>473</sup> 24 vaihtoehtomenetelmää, mutta ne olivat miltei yksinomaan sovellettavissa vain toksikologisiin testeihin, iho- tai silmä-ärsytyksen mittaamiseen ja rokotekehittelyyn. Useat muut vaihtoehtomenetelmät ovat vasta eri asteella kehitysvaiheessaan. Vuonna 2006 luotiin vielä EU:ssa kumppanuusohjelma teollisuuden kanssa, jolla pyritään edistämään vaihtoehtomenetelmiä eläimillä suoritettaville testeille.<sup>474</sup> Sen puitteissa on vuosiksi 2006-2010 valittu viisi toiminnan painopistealuetta: (1) parantaa eläinten hyvinvoinnin minimistandardeja, (2) edistää vaihtoehtomenetelmien tutkimusta, (3) esitellä standardisoituja eläinten hyvinvoinnin indikaattoreita (4) informoida entistä paremmin eläinten käsittelijöitä ja suurta yleisöä eläinten hyvinvointiasioista, ja (5) tukea kansainvälisiä aloitteita eläinten suojelemiseksi.<sup>475</sup>

Eläinkokeita korvaavia vaihtoehtomenetelmiä ovat tietokoneohjelmat ja matemaattiset mallit (ns. *in silico* –menetelmät), sekä solu- ja kudosisjelmät (*in vitro* –kokeet). Vaihtoehtomenetelmä ei välttämättä merkitse sitä, että siinä ei käytetä lainkaan koe-eläimiä. Sellaisena voitaisiin pitää myös nisäkkäitä kehitysopillisesti varhaisempien lajien käyttöä kokeissa.<sup>476</sup> Eettisesti hyväksytyn 3R-periaatteen mukaisiksi vaihtoehtomenetelmiksi katsotaan ne, jotka korvaavat ja vähentävät eläinkokeita tai lisäävät eläinten hyvinvointia. Vaihtoehtomenetelmän virallinen hyväksyminen eläinkokeita korvaavaksi on pitkä ja byrokraattinen prosessi. Se kestää vuosia ja saattaa kestää jopa vuosikymmenen tutkijoiden primaaristen tutkimustulosten jälkeen. Hyväksymismenettely edellyttää myös kansainvälistä tutkijoiden saumatonta yhteistoimintaa. ECVAM koordinoi validaatiota ja tämän keskuksen asiantuntijalautakunta ESAC arvioi ja hyväksyy validaation tulokset.<sup>477</sup> Hyväksymisen ehtona on ensinnäkin se, että vaihtoehtomenetelmä on hyvin toistettavissa eri maiden laboratorioissa. Vain siten se voi laajalti korvata eläinkokeita. Toisena edellytyksenä on, että menetelmä on relevantti, ts. se on sovellettavissa samaan tutkimustarkoitukseen kuin ne eläinkokeet, joita on tarkoitus korvata. Tämän kelpoisuusehtovaatimuksen voidaan katsoa olevan kovempi kuin mitä

---

<sup>472</sup> <https://ecvam.jrs.it>.

<sup>473</sup> “Validation is the process by which the reliability and relevance of a procedure are established for a specific purpose.”

<sup>474</sup> European Partnership on Alternative Approaches to Animal Testing, EPAA ([http://ec.europa.eu/enterprise/epaa/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/enterprise/epaa/index_en.htm)).

<sup>475</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals).

<sup>476</sup> Viluksela ja Ylä-Herttua 2004.

<sup>477</sup> Tähti 2008, s. 12.

korvattavilta eläinkokeilta vaaditaan, sillä näitä ei virallisesti kansainvälisesti validoida niin kuin korvaavia menetelmiä. On ristiriitaista, että tällaisten virallisesti validoitujen vaihtoehtomenetelmien avulla pitää saada samanlaiset tulokset kuin eläinkokeilla, joilla ei ole vastaavaa virallista kansainvälistä kontrolloitua hyväksymismenettelyä.<sup>478</sup>

Nykyään EU ja useat EU:n jäsenvaltiot tukevat kansallisesti hankkeita, joissa kehitellään eläinkokeita korvaavia menetelmiä. Näissä menetelmissä käytetään elävien eläinten asemasta eristettyjä elimiä tai kudoksia, elin-, kudosis- ja soluviljelmiä tai erilaisia immunologisia, biokemiallisia, molekylaarisia tai mikrobiologisia menetelmiä.<sup>479</sup> Lisäksi pyritään mallintamaan eläinkokeita matemaattisin simulaatioin. Jäsenvaltioiden tuki korvaavien menetelmien kehittelyyn on ollut kuitenkin melko rajallista. Näin on ollut Suomessakin valtion myöntäessä näihin tarkoituksiin varoja, mutta vuotuinen rahamäärä on ollut varsin niukka, 34.000 € vuodesta 2001 lähtien. Tämän lisäksi yksi yksityinen säätiö<sup>480</sup> tukee vaihtoehtomenetelmien kehittelyä, mutta senkin taloudelliset resurssit ovat varsin rajalliset.

Suomessa ei ole kovinkaan runsaasti tehty tutkimustyötä eläinkokeita korvaavien menetelmien kehittämiseksi, mikä varmaan johtuu paljolti siitä, että nimenomaan tähän tarkoitukseen suunnattua rahoitusta on ollut niukasti. Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksen solututkimuskeskus on lähes ainoa yksikkö Suomessa, jossa tätä tutkimusta on tehty usean vuoden ajan päämääränä tuottaa validoituja malleja eläinkokeiden vaihtoehtoiksi.<sup>481</sup> Tästä työstä eläinsuojelujärjestö Animalia on myöntänyt kyseiselle yksikölle tunnustuksen koe-eläinten päivänä 24.3.2008.<sup>482</sup> Järjestö on myös vedonnut maa- ja metsätalousministeriöön, jotta Suomeen perustettaisiin kansallinen vaihtoehtomenetelmakeskus. Tämä hanke ei ole kuitenkaan edennyt.<sup>483</sup> Kansanedustaja Tarja Karpela (kesk) on tehnyt asiasta kirjallisen kysymyksen<sup>484</sup> ministeri Sirkka-Liisa Anttilalle 9.4.2008. Maa- ja metsätalousministeriö ei ole kuitenkaan resurssiensa vähyyden takia nähnyt mahdolliseksi erillisen vaihtoehtomenetelmiin keskittyvän keskuksen perustamista. Sen sijaan opetusministeriö on myöntänyt vuosittaisen 80.000 € hankerahoituksen kehittää Kuopion yliopiston kansallista vaihtoehtokeskusta ja 120.000 € Tampereen yliopistolle

---

<sup>478</sup> Bolliger 2000, s. 386-387.

<sup>479</sup> Bolliger 2000, s. 381-382.

<sup>480</sup> Juliana von Wendtin säätiö.

<sup>481</sup> Collin 2006.

<sup>482</sup> <http://www.animalia.fi/Default.aspx?tabid=3166>.

<sup>483</sup> <http://www.animalia.fi/Default.aspx?tabid=3218>.

kansallisen vaihtoehtokeskuksen perustamista varten vuosiksi 2007-2009.<sup>485</sup> Näillä panostuksilla oli tarkoitus edistää koe-eläinkokeille vaihtoehtoista tutkimusta ja opetusta. Vuoden 2009 helmikuussa Tampereen yliopiston lääketieteen laitoksen yhteydessä aloitti toimintansa suomalainen vaihtoehtomenetelmäkeskus (*Finnish Centre for Alternative Methods*, FICAM) Pirkanmaan Työ- ja elinkeinokeskuksen (TE-keskus), Tampereen kaupungin, Teknologian kehittämiskeskuksen (Tekes) ja valtion lisärahoituksen turvin.<sup>486</sup>

Useiden korvaavien menetelmien sisäisenä pulmana on se, että niissä on usein kuitenkin pakko hankkia perusmateriaali elävistä eläimistä, vaikkakin ne voidaan yleensä tällöin tappaa kivuttomasti. Myös esimerkiksi leikkauksista ylijäänyttä ihmiskudosta ja keinotekoisia ihoa on pyritty käyttämään eläinten ja eläinkudosten asemasta. Nykyiset *in vitro* -menetelmät tarjoavat mahdollisuuden tutkia ihmisen soluja ja solulinjoja. Kuitenkin solulinjat poikkeavat useimmiten geneettisesti ihmisen normaaleista soluista.<sup>487</sup> Näissä testeissä puuttuvat myös muiden kudosten ja solujen vuorovaikutukset, elimistöjen kokonaistoiminnasta aiheutuvat tekijät, mikä on näiden korvaavien menetelmien väistämätön heikkous. Sen vuoksi on mahdotonta luotettavasti mallintaa elimistön kokonaisvaltaisia toimintoja näillä vaihtoehtomenetelmillä. Osittain niiden avulla on kuitenkin voitu vähentää tutkimuksissa käytettävien koe-eläinten määrää. Näin on tapahtunut vuosittain vuosikymmenien 1970-1990 aikana.<sup>488</sup> Tässä kehitystrendissä on kuitenkin viime vuosina tapahtunut käänne, koska geeniteknologiaan perustuvat menetelmät ja transgeenisten ja poistogeenisten eläinten käyttö sairausmalleina ovat yleistyneet.<sup>489</sup> Periaatteessa tällaiset molekyylibiologiset menetelmät voivat tulevaisuudessa kuitenkin vähentää tavanomaisten eläinkokeiden tarvetta, koska niillä voidaan tutkimus kohdentaa tarkemmin tiettyihin geeni- ja entsyymijärjestelmiin.

---

<sup>484</sup> Kirjallinen kysymys 278/2008 vp.

<sup>485</sup> Kirjallinen kysymys 278/2008 vp: vastaus.

<sup>486</sup> Uudistuva yritys 1/2009, s. 6-7.

<sup>487</sup> Eläinkokeiden etiikka 2000, s. 45.

<sup>488</sup> Bolliger 2000, s. 372.

<sup>489</sup> Bolliger 2000, s. 373-374.

## 7 ELÄINKOKEITA KOSKEVA LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA

### 7.1 Lainsäädännön kehitys Suomessa

Jo autonomian ajalla 1860-luvulla Suomessa määrättiin asetuksella rangaistus eläinten rääkkäämisestä ja sittemmin tämä rangaistus sisällytettiin v. 1989 rikoslakiin omana pykälänään.<sup>490</sup> Ensimmäinen varsinainen eläinsuojelulaki ja sen täytäntöönpanoasetus säädettiin v. 1934. Asetuksella säädettiin myös eläinkokeista, joista saattoi aiheutua kipua ja tuskaa. Kuitenkin vasta vuoden 1971 eläinsuojelulain<sup>491</sup> 9§:ssä määriteltiin ensi kerran maassamme tieteellisen eläinkokeen käsite. Samassa lainkohdassa myös annettiin valtuutus, että eläinten käyttämisestä tieteellisissä kokeissa ja siihen liittyvistä toimenpiteistä säädetään erillisellä asetuksella. Asetus eläinten käyttämisestä tieteellisissä kokeissa annettiin samanaikaisesti eläinsuojeluasetuksen kanssa.<sup>492</sup> Asetus koe-eläintoiminnasta uudistettiin täydellisesti toistakymmentä vuotta myöhemmin.<sup>493</sup> Tämä asetusta noudatti jo selkeästi seuraavan vuoden Euroopan neuvoston yleissopimusta ja direktiiviä. Tämän kehityksen seurauksena maassamme tapahtui koe-eläinten olosuhteissa ja asenteissa eläinkokeisiin suuria muutoksia 1970-1980 lukujen aikana. Koe-eläinten hyvinvointi parani oleellisesti ja koe-eläinten kasvatuksesta ja hoidosta tulivat vastuullisiksi asiantuntijat ja koe-eläintenhoitajien koulutus kehittyi ja täsmentyi.<sup>494</sup>

Suomessa vanha tammikuun 27. päivänä 1971 annettu eläinsuojelulaki (91/1971) kumottiin heinäkuun 1. päivänä 1996 voimaan tulleella uudella eläinsuojelullailla (247/1996).<sup>495</sup> Tämän lain 66 §:n 3 momentin perusteella jäi tuolloin vielä voimaan vanhan eläinsuojelulain joulukuun 20 päivänä annettu asetusta koe-eläintoiminnasta (1076/1985). Tähän asetukseen tehtiin sittemmin kesäkuun 7. päivänä 1996 annetulla asetuksella (395/1996) lähinnä teknillisuonteisia tarkistuksia.<sup>496</sup> Asetus (1076/1985) oli muotoiltu varsin hyvin vastaamaan Euroopan neuvoston direktiiviä kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (86/609/ETY). Suomi on myös osapuolena

---

<sup>490</sup> Streng 1999, s. 18-19.

<sup>491</sup> Eläinsuojelulaki 91/71, Helsinki 27.1.1971.

<sup>492</sup> Asetus eläinten käyttämisestä tieteellisissä kokeissa 334/71, Helsinki 30.4.1971.

<sup>493</sup> Asetus koe-eläintoiminnasta 20.12.1985/1076.

<sup>494</sup> Voipio 2003.

<sup>495</sup> Eläinsuojelulaki 4.4.1996/247.

<sup>496</sup> Eläinsuojeluasetus 7.6.1996/396.

eurooppalaisessa yleissopimuksessa (Sop 85/1990) kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien selkärankaisten eläinten suojelemiseksi (ETS 123, muutos ETS 170).<sup>497</sup> Lainsäädäntöä on sittemmin kehitetty edelleen. Sen jälkeen kun Suomesta tuli EU:n jäsen sen koe-eläinten käyttöä ja eläinkokeiden suorittamista koskevat määräykset ovat tulleet myös maattamme sitoviksi.

## 7.2 Suomen nykyinen laki eläinkokeista

Tammikuun 20.päivänä 2006 säädettiin 1.8.2006 voimaan tullut Suomen uusi laki koe-eläintoiminnasta (20.2.2006/62).<sup>498</sup> Samanaikaisesti muutettiin eläinsuojelulaki vastaamaan uutta koe-eläintoimintaa koskevaa lakia (20.1.2006/63)<sup>499</sup>. Uudella lailla haluttiin korjata nykyinen koe-eläintoimintaa koskeva lainsäädäntö vastaamaan kansainvälisesti sille asetettavia vaatimuksia. Myöskään ei pidetty asianmukaisena, että toiminnasta säädetään suurelta osin asetustasolla. Koe-eläintoiminnasta annetun lain tarkoituksena on varmistaa, että eläimiä pidetään ja käytetään koe-eläintoiminnassa vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä sekä varmistaa, että eläimiä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä ja niille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa (1§). Lakia sovelletaan vain selkärankaisilla harjoitettavaan koe-eläintoimintaan (2§). Lain täytäntöönpanon yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle ja aluehallintovirasto (läänihallitus<sup>500</sup>) ohjaa ja valvoo lain noudattamista aluehallintoviraston toimivallan (lääni) alueella (3§).

Laissa määritellään eläinkokeeksi sellainen koe, testi, tutkimus tai selvitys, josta eläimelle voi aiheutua vähintään neulanpiston aiheuttamaan tuntemukseen verrattavaa

---

<sup>497</sup> Protocol of amendment to the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes, Strasbourg, 22.VI.1998.

<sup>498</sup> Laki koe-eläintoiminnasta 20.2.2006/62.

<sup>499</sup> Laki eläinsuojelulain muuttamisesta 20.1.2006/63.

<sup>500</sup> Valtion aluehallinto on uudistettu 1.1.2010 lähtien, kun on annettu laki aluehallintovirastoista (896/2009) ja laki valtion aluehallinnon uudistamista koskevan lainsäädännön voimaansaattamisesta (903/2009). Näiden lakien johdosta lääninhallitukset on lopetettu ja niiden toimintaa jatkavat aluehallintovirastot. Voimaansaattolain 3 §:n mukaan ” Jos aluehallintoviraston toimialaan kuuluva tehtävä on muualla laissa säädetty lääninhallituksen, alueellisen ympäristökeskuksen, ympäristölupaviraston taikka työsuojelupiirin työsuojelutoimiston tai työsuojeluviranomaisen hoidettavaksi, alueellisesti toimivaltainen aluehallintovirasto hoitaa tehtävän ja käyttää siihen liittyvää toimivaltaa tämän lain tultua voimaan.” Tässä kirjoituksessa käsiteltävissä laeissa ja asetuksissa on sanamuotona edelleen lääninhallitus. Olen muuttanut sen takia nimen lääninhallitus aluehallintovirastoksi.

kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa (4§). Kliininen eläinlääkintä kuitenkin rajataan lain ulkopuolelle, vaikka sen yhteydessä suoritettavat toimenpiteet muutoin täyttäisivät lain tarkoituksen tunnusmerkit. Ne saattavat olla jopa enemmän eläinten koskemattomuuteen puuttuvia. Kliinisessä eläinlääkinnässä primaarina tarkoituksen on kulloinkin käsittelyssä olevan eläimen hyvinvoinnin ylläpito ja sairauden parantaminen. Ei olisikaan järkevää, että mahdollisesti kiireellisiä toimenpiteitä jouduttaisiin viivyttämään eläinlääketieteellisen tutkimuksen takia. Lakia ei myöskään sovelleta muuntogeenisten tai niiden eläinten, joilla on spontaani mutaatio, kasvattamiseen tai kannan luomiseen. Tämä poissuljenta on kyseenalaisempaa, sillä muuntogeenisten eläinkantojen luominen puuttuu suoraan jonkin tai joidenkin eläinten genomiin. Geenitekniikan käytöstä koe-eläintoiminnassa sovelletaan jo aikaisemmin säädettyä geenitekniikkalakia (377/1995)<sup>501</sup> siten kuin se on myöhemmin muutettu.<sup>502</sup> Geenitekniikkalaki on kuitenkin paljon ylimalkaisempi säännöksiltään; nimenomaan eläinkokeiden ollessa kyseessä.

Koe-eläintoiminnasta annetun lain 2 luvussa on yleiset vaatimukset koe-eläinlaitoksista ja niiden henkilöstöstä. Kolmannessa luvussa määritetään, että eläinkokeen saa suorittaa ainoastaan tietyissä tutkimustarkoituksissa. Näitä ovat lääkkeiden, elintarvikkeiden ja valmisteiden kehittäminen tai tuotanto sekä niiden laadun, tehokkuuden ja turvallisuuden testaus, ihmisten, eläinten tai kasvien sairauden tai muun häiriön selvittäminen, ehkäiseminen, torjuminen tai hoitaminen. Hyväksyttäviä tarkoituksia ovat myös ihmisten, eläinten tai kasvien elintoimintojen arvioiminen, selvittäminen, sääteleminen tai muuntelu, ympäristön suojeleminen, ihmisen, eläinten tai kasvien fysiologisten tilojen, taudin, sairauden tai muun häiriön määrittäminen, arvioiminen, selvittäminen, sääteleminen, muunteleminen tai hoitaminen sekä oikeuslääketieteelliset tutkimukset ja ympäristön suojeleminen (8§). Sallittujen tutkimuskohteiden luettelo on erittäin kattava ja on vaikea kuvitella, millainen eläinkoe ei olisi jonkun niistä mukainen. Lueteltujen rajattujen tarkoituksien lisäksi eläinkoe saadaan kuitenkin suorittaa myös silloin, kun se on välttämätöntä tieteellisen tutkimuksen kannalta. Tämä viime mainittu kohta on muista poiketen luonteeltaan varsin väljä. Sen sateenvarjon alle voidaan sisällyttää miltei kaikki tieteellinen toiminta, joissa käytetään koe-eläimiä, jollei tällaiselle tutkimukselle ole selkeästi osoitettavissa soveltuvaa vaihtoehtomenetelmää. Tähän asiaan ovat myös koe-eläintoimintaan yleisesti kriittisesti suhtautuvat tahot kiinnittäneet huomiota. On kuitenkin

---

<sup>501</sup> Geenitekniikkalaki 377/1995.



vaikeata löytää selkeämpää ilmausta puhtaasti tieteellisissä tarkoituksissa tehtäville eläinkokeille. Tällainen väljä lauseke on tarpeen, jos ei haluta kieltää kokonaan niitä kokeita, jotka eivät sattumalta sijoitu minkään erikseen mainitun tarkoituksen alueelle. Eläinkokeita saadaan myös tehdä, jos ne ovat välttämättömiä koulutus- ja opetustarkoituksissa, eikä niitä voida korvata tehokkaasti audiovisuaalisilla tai muulla sopivalla menetelmällä. Vapaaksi luontoon päästettävää eläintä ei kuitenkaan saa käyttää tällaisessa kokeessa.

Kokeissa ei saa käyttää enempää eläimiä, kuin on tarpeen luotettavien tulosten saamiseksi (9 §). Määräys on lähinnä toivomusluontoinen, sillä sopivan lukumäärän voi määrittää vain tutkija itse. Tarvittavan eläinmäärän arviointi ei useinkaan ole yksinkertaista, vaan se vaatii riittäviä biologisia tai biolääketieteellisiä tietoja ja perustietoja tilastollisten analyysien käytöstä. Muutoinkin määräys on lähinnä tarpeeton, sillä koe-eläimet ovat kalliita käyttää ja tuskin kukaan tutkija haluaa tuhata tutkimusvarojaan tarpeettomasti. Vastaava lauseke sisältyy kyllä muidenkin EU:n jäsenvaltioiden eläinkoetoimintaa koskeviin säännöksiin. Yhdeksännen pykälän toisessa momentissa säädetään, että eläinkoe on suoritettava siten, että eläimille aiheutuva kipu, tuska ja kärsimys ja pysyvä haitta ovat mahdollisimman vähäisiä. Tähänkin on säädetty ”takaportti”, lauseke, jossa todetaan, että näin on meneteltävä vain, jos eläinkoe antaa todennäköisesti luotettavan tuloksen näin meneteltäessä. Voimakasta kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa aiheuttavan eläinkokeen saa tehdä vain erityisestä syystä. Jos tutkija haluaa nimenomaan tehdä tällaisen voimakkaasi eläintä haittaavan kokeen, siihen hän todennäköisesti kyllä löytää tai keksii erityiset syyt. Eläimelle aiheutuvaa kipua, tuskaa ja kärsimystä on kuitenkin aina lievitettävä kokeen tarkoituksen kannalta mahdollisilla tavoilla, edellyttäen, että lievitystoimenpiteet eivät aiheuta eläimelle enemmän haittaa kuin kokeesta aiheutuu. Tämäkin lausuma on lähinnä toivomusluontoinen, sillä aina voi esiintyä tai voidaan esittää syitä, minkä takia kivunlievitystoimenpiteitä ei voida tehdä.

Lain 10 §:n 1 momentin mukaan eläinkokeen saa suorittaa tarkoitukseen soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, joka on suorittanut sen lisäksi vaaditun koe-eläimiä ja eläinten käyttöä eläinkokeissa koskevan kurssin, jonka kestosta ja

---

<sup>502</sup> Laki geenitekniikkalain muuttamisesta 10.9.2004.

sisällöstä maa- ja metsätalousministeriö on säätänyt.<sup>503</sup> Vastaavat opinnot ja kurssiin ulkomailta suorittanut saa saman kelpoisuuden Etelä-Suomen aluehallintoviraston (Etelä-Suomen lääninhallituksen<sup>504</sup>) hyväksymänä (2 momentti). Muukin henkilö saa suorittaa eläinkokeen, mikäli se tapahtuu edellä esitetyllä tavalla niihin oikeuden saaneen henkilön valvonnan ja johdon alaisena (3 momentti). Tällä lievennyksellä mahdollistetaan se, että eläinkokeita saa suorittaa esimerkiksi laboratorioteknikko, -hoitaja tai laborantti toisen kelpoisuuden saaneen henkilön johdolla ja valvonnassa, eikä vastuuhenkilön tarvitse olla itse joka hetki paikalla. Lain 44 §:ssä säädetään myös, että henkilö, joka on saanut ennen lain voimaantuloa kelpoisuuden eläinkokeiden suorittamiselle, säilyttää kelpoisuutensa lain tultua voimaan. Samantapainen siirtymäsäännös oli jo vuonna 1986 annetussa eläinkokeita koskevassa asetuksessa. Olisikin aika outoa, että mahdollisesti useita vuosia aikaisemman asetuksen nojalla eläinkokeita tehnyt tutkija olisi menettänyt uuden lain myötä kelpoisuutensa eläinkokeiden suorittamiseen.

Lain neljännessä luvussa säädetään koe-eläinten kasvattamisesta, luonnosta pyydetystä koe-eläimestä, koe-eläinten lopettamisesta, mahdollisesta uudelleen käyttämisestä, eläinten yksilöinnistä, tilastoinnista ja valvontakirjanpidosta. Eläinkokeissa on aina pyrittävä käyttämään niitä varten tavoitekasvatettuja eläimiä. Jos niitä ei ole saatavissa, Etelä-Suomen aluehallintovirasto voi erityisistä syistä myöntää siihen poikkeusluvan. Irrallaan tavattuja koiria, kissoja tai muita kotieläinlajeja ei kuitenkaan saa käyttää eläinkokeessa (12 §, 1 momentti). Tällä säädöksellä lopetettiin joissakin karjatiloiissa villiintyneen kissapopulaation yksilöiden pyydystäminen eläinkokeita varten. Luonnosta pyydystettyjä eläimiä saa käyttää kokeissa vain, jos eläinkoe täyttää muut ehdot ja sen tavoitteena on lisäksi kyseisen eläinlajin säilyttämiseen tähtäävä tutkimus tai jos se on ainoa eläinlaji, mikä soveltuu olennaista biolääketieteellistä tarkoitusta varten suoritettavaan eläinkokeeseen (12 §, 2 momentti). Tällainen tilanne on esimerkiksi kyseessä, jos tutkitaan kotimaisen siilin (*Erinaceus Europaeus*) fysiologisia ominaisuuksia tai selviytymistä luonnossa. Koe-eläin on lopetettava kokeen päätyttyä, jos on todennäköistä, että se tulee kärsimään jatkuvaa kipua ja tuskaa. Lopettamisen saa tehdä vain henkilö, jolla on riittävät tiedot ja taidot lopettamisesta (13 §). Jos koe-eläintä ei

---

<sup>503</sup> Maa- ja metsätalousministeriön asetus koe-eläintoiminnasta 38/EEO/2006.

<sup>504</sup> Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista (906/2009) 1 § 1 momentti 1 kohta: "Etelä-Suomen aluehallintovirasto, jonka toimialueeseen kuuluvat Uudenmaan, Itä-Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakunnat ja jonka päätoimipaikka on Hämeenlinnassa ja muut toimipaikat Helsingissä ja Kouvolassa;" korvaa 1.1.2010 lähtien Etelä-Suomen lääninhallituksen.

lopeteta, on huolehdittava sen hoidosta ja hyvinvoinnista. Eläintä saa käyttää uudelleen kokeissa vain, jos sen terveydentila ja hyvinvointi ovat palautuneet normaaleiksi (14 §). Uudelleen käyttö on myös mahdollista kokeissa, joista aiheutuu vain vähäistä kipua ja tuskaa tai jos eläin pidetään uusintakokeen aikana koko ajan anestesiassa ja lopetetaan ennen sen heräämistä. Tämän pykälän määräykset voivat johtaa tulkinvaraisiin tilanteisiin silloin, kun eläinkoe muodostuu sarjasta toimenpiteitä, jotka ovat ajallisesti toisistaan erillisiä.

Viides luku käsittelee eläinkoelupien myöntämistä, peruuttamista ja lupaehtoja. Luvan koe-eläintoimintaa harjoittavalle yksikölle myöntää se aluehallintovirasto, jonka toimivallan alueella on hakijan kotipaikka (17 §). Edellytyksenä ovat asianmukaiset tilat, laitteet ja välineet, koe-eläintoimintaa varten asianmukainen henkilöstö ja järjestetty eläinlääkintähuolto (18 §). Mahdollisista muutoksista on tehtävä viipymättä ilmoitus kyseiselle lääninhallitukselle. Eläinkoeluvat myöntää valtakunnallinen eläinkoelautakunta (20 §). Se edellyttää, että koe suoritetaan luvan saaneessa eläinkoelaitoksessa, kokeen tarkoitus on lain 8 §:n mukainen, tekijällä on 10 §:n mukainen kelpoisuus, muutkin tämän lain vaatimukset täyttyvät ja kokeesta odotettavissa olevan hyödyn voidaan katsoa olevan eettisesti hyväksyttävissä eläinten käyttämiselle. Lupa voidaan myös myöntää sarjalle eläinkokeita. Jos kokeissa käytetty eläin päästetään vapaaksi luontoon, on varmistauduttava, että sen terveydentila ja hyvinvointi palautuvat normaaleiksi, eikä siitä ole vaaraa ihmisille, eläimille tai ympäristölle (21 §). Kun kokeet, joille on myönnetty asianmukainen lupa, ovat päättyneet, siitä on ilmoitettava eläinkoelautakunnalle ja annettava tiedot, miten paljon eläimiä on käytetty ja onko esiintynyt ennakolta odottamattomia eläinten hyvinvointiin vaikuttaneita tapahtumia. On odotettavissa, että tämä viimeksi mainittu määräys uutena asiana unohtuu usealta eläinkokeita tekevältä tutkijalta.

Kuudennessa luvussa säädetään valtakunnallisesta eläinkoelautakunnasta, tehtävistä, asioiden valmistelusta, käsittelystä, ratkaisemisesta ja luvista perittävistä maksuista. Valtioneuvosto asettaa eläinkoelautakunnan maa- ja metsätalousministeriön ehdotuksesta viiden vuoden toimikaudeksi. Lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä 16 jäsentä ja heidän henkilökohtaiset varajäsenensä. Se toimii Etelä-Suomen lääninhallituksen (nykyään aluehallintoviraston) yhteydessä (24 §). Puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan tulee olla oikeustieteen kandidaatteja ja jäsenten ja

varajäsenten eläinten käyttöä eläinkokeissa tuntevia henkilöitä, joista neljä edustaa tieteellisen tutkimuksen asiantuntemusta, neljä eläinlääketieteellistä asiantuntemusta ja neljä asiantuntemusta käytännön eläinsuojelutyöstä tai eettisistä kysymyksistä. Erilaisten intressiryhmien edustajien mukanaoloa lautakunnassa voitaneen perustella sillä, että heistä koostuva elin voi toimia itsenäisemmin, eikä sen päätöksiin todennäköisesti kohdisteta niin runsaasti ulkopuolista kritiikkiä. Kokoonpanosta annetusta säädöksestä on syytä huomata, että keneltäkään ei edellytetä sitä, että he olisivat tutkijoita, jotka ovat itse tehneet eläinkokeita. Eläinkoelautakunnassa voi tietenkin edelleenkin olla eläinkokeita tekevän tiedeyhteisön edustajia. Uuden lain 24§:n sanamuoto ”eläinten käyttöä eläinkokeissa tunteva” ei kuitenkaan sanatarkasti tulkittuna edellytä, että jäseninä olevat tieteellisen tutkimuksen asiantuntijat olisivat itse eläinkokeita tekeviä tai tehneitä tutkijoita. Tätä voidaan kritisoida, koska se voi olennaisesti heikentää lautakunnan asiantuntemuksen tasoa.

Eläinkoelautakunta jakautuu neljään jaostoon käytännön työssään. Jaostot ratkaisevat esitetyt eläinkoelupahakemukset, jos ne ovat luvan myöntämisessä yksimielisiä. Jos jaostot eivät myönnä eläinkoelupaa, asia siirtyy eläinkoelautakunnan ratkaistavaksi. Jaostojen kokoonpanon pitää vastata lautakunnan eri alojen asiantuntemusta. Näin valtaosan lupamenettelyn toimenpiteistä ratkaisee neljän henkilön muodostama jaosto, jossa lautakunnan kunkin alan asiantuntemusta edustaa vain yksi henkilö. Jaostojen jäsenten yhteinenkin asiantuntemus saattaa tietyissä tapauksissa olla melko riittämätön ja yksittäiseltä jäseneltä vaadittava osaaminen vaativaa sekä määrällisesti että laadullisesti. Eläinkoeluvan myöntäneen jaoston tai eläinkoelautakunnan puheenjohtajat voivat itsenäisesti antaa luvan eläinkoetta koskeviin vähäisiin muutoksiin, jos se on eläinkokeen jatkamisen kannalta ehdottoman välttämätöntä, eikä muutoksesta aiheudu eläimille ennakoitua enemmän kipua, kärsimystä tai haittaa (27 §).

Käytännön eläinkoetoiminnassa tämän lakiuudistuksen kuudes luku merkitsi sitä, että päätösvalta eläinkokeiden suorittamisesta siirrettiin varsinaiselta suorittajaportaalta, yliopistoista ja tutkimuslaitoksista, valtakunnalliselle eläinkoelautakunnalle. Olennainen muutos on siis se, että eläinkokeiden tekijöiden välitön osallistuminen toiminnan hallinnoimiseen on muuttunut välilliseksi, koska tiedeyhteisöllä ei ole enää suoraa vaikutusmahdollisuutta valtakunnallisen eläinkoelautakunnan jäsenten valintaan. Muutos merkitsee myös olennaista siirtymistä itsesäätelystä hierarkaaliseen hallinnolliseen

ohjailuun.<sup>505</sup> Jää tulevaisuudessa nähtäväksi, millainen vaikutus tällä on eläinkoelain hyväksyttävyyteen Suomen eläinkokeita tekevissä tutkijakunnassa.

Seitsemäs luku on koe-eläintoiminnan valvonnasta ja eläinkoerekisteristä. Maa- ja metsätalousministeriöllä on oikeus saada tietoja valvontaa ja tarkastuksia varten eläinkoeluvan haltijalta, valtion viranomaisilta ja eläinkoelautakunnalta (31 §). Lääninhallituksella on oikeus tehdä lain edellyttämiä tarkastuksia ja tutkimuksia tiloissa, joissa koe-eläintoimintaa harjoitetaan (32 § 1 momentti). Tarkastus voidaan tehdä jopa kotirauhan piirissä, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi tai on aihetta epäillä eläinkoelaisissa tai eläinsuojelulaisissa rangaistavaksi säädetystä menettelystä (32 §, 2 momentti). Aluehallintovirasto on myös oikeutettu saamaan pyytämänsä tiedot koe-eläinlaitosluvan ja eläinkoeluvan haltijoilta (32 §, 3 momentti). Säädös antaa siis varsin laajat tarkastusoikeudet lääninhallitukselle. Tarkastelen sitä kriittisesti hieman edempänä. Etelä-Suomen lääninoikeus pitää rekisteriä myönnettyistä eläinkoeluvista (34 §).

Kahdeksas luku sisältää säädökset käytettävissä olevista pakkokeinoista ja lain rikkomisesta aiheutuvista rangaistusseuraamuksista. Jos tarkastuksissa tai muutoin todetaan, että lupaehtoja ei ole noudatettu, aluehallintovirasto voi kieltää koe-eläinluvan tai eläinkoeluvan haltijaa jatkamasta tai toistamasta lupaehtojen tai koesuunnitelman vastaista menettelyä sekä täyttämään velvollisuutensa (35 §, 1 momentti) määräajassa. Jos poikkeaminen on olennaista, toiminta voidaan määrätä keskeytettäväksi välittömästi (35 §, 2 momentti). Kiellon tai määräyksen tehosteeksi voi aluehallintovirasto asettaa uhkasakon (36 §). Koe-eläintoiminnasta annetun lain rikkominen tahallaan tai huolimattomuudesta lain 37 §:ssä luetelluilla monilla eri tavoilla on rangaistavaa ja siitä tuomitaan sakkoihin, jos muualla laissa ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Eläinsuojelurikkomuksesta on säädetty rangaistus eläinsuojelulain (247/1996) 54 §:ssä ja eläinsuojelurikoksista rikoslain (39/1889) 17 luvun 14 ja 15 §:ssä. Tiedossani ei ole yhtään tapausta, jossa eläinkokeita tekeväälle tutkijalle olisi langetettu rangaistus eläinsuojelurikkomuksesta tai eläinsuojelurikoksesta.

Koe-eläintoiminnasta annetun lain yhdeksännessä luvussa ovat säädökset tarvittavasta mahdollisesta virka-avusta ja muutoksenhausta sekä viimeisessä kymmenennessä luvussa voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Lääninhallituksen ja

---

<sup>505</sup> vrt. Faber 1995, s. 82-86.

eläinkoelautakunnan päätöksiin haetaan muutosta hallinto-oikeudelta siten, kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään (41 §). Käsittelymaksuista haetaan muutosta valtion maksuperustelaissa (150/1992) säädetyllä tavalla.

Vuoden 2006 elokuun 1. päivänä voimaan tulleella lailla koe-eläintoiminnasta kumottiin siis koe-eläintoiminnasta joulukuun 20. päivänä 1985 annettu asetus (1076/1985) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen. Uuden koe-eläintoimintaa koskevan lain 1 §:ssä todetaan lain tarkoituksena olevan varmistaa, että koe-eläimiä pidetään ja käytetään vain tarpeellisista ja tärkeistä syistä, sekä varmistaa, että eläimiä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä ja niille aiheutetaan mahdollisimman vähän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Nämä ovat yhdenmukaiset edellä käsitellyn EU:n direktiivin 3R-periaatteiden (*replacement, refinement, reduction*) kanssa. Näitä perusteltuja ja yleisesti hyväksyttäviä toivomusluonteisia tavoitteita korostetaan vielä jäljempänäkin lain 4 §:n 2 momentin kohdassa 7, 5 §:n 1 momentissa, 9 §:ssä, 13 §:n 1 momentissa, ja 14 §:n 1 momentissa. Laissa ei kuitenkaan - niin kuin on ymmärrettävää - ole määritelty, miten varmistetaan, että jokin eläinkoe suoritetaan tarpeellisista ja tärkeistä syistä. Tämän seikan arvostelu on jätetty implisiittisesti eläinkoetoimintaa valvovan ja eläinkokeille luvan myöntävälle eläinkoelautakunnalle, kun taas koe-eläinlaitokselle luvan myöntää asianomainen aluehallintovirasto. Lain täytäntöönpanon yleinen ohjaus ja valvonta kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle. Kuten jäljempänä totean, eläinkoelautakunnalla on todennäköisesti varsin suuria vaikeuksia suorittaa lain 1 §:ssä edellytettyä arviointia.

Koe-eläintoiminnasta annetun lain 2 §:n 1 momentissa määritellään, että lakia sovelletaan selkärankaisilla harjoitettavaan koe-eläintoimintaan. Lain 9 §:n 1 momentissa edelleen säädetään, että eläinkoe on suoritettava sellaisella eläinlajilla, jonka keskushermoston kehitystaso on mahdollisimman alhainen kokeen tarkoitus huomioon ottaen.

### **7.3 Eäinkoelain käsittely Suomen eduskunnassa**

Hallituksen esityksen lain koe-eläintoiminnasta ja laiksi eläinsuojelulain muuttamiseksi (32/2005) käsittelyn yhteydessä käsiteltiin myös edustaja Anne Sinnemäen (vihr) ja 13 muun edustajan allekirjoittama rinnakkainen lakialoite (55/2005) laiksi koe-

eläintoiminnasta.<sup>506</sup> Allekirjoittajia oli 9 vihreiden eduskuntaryhmästä, neljä vasemmistoliitosta ja yksi sosialidemokraatti. Lakialoitteessa korostettiin sitä, että eläinkokeet ovat viimesijainen vaihtoehto ja niiden asemasta tulee edistää sellaisten vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä ja hyväksymistä, joilla voitaisiin saada yhtä hyvätasoa tietoa kuin eläinkokeilla. Edelleen lakialoitteessa haluttiin tarkemmin rajata, millaisiin tarkoituksiin eläinkokeen saa ylipäättänsä suorittaa; vain ihmisen tai eläimen hyvinvoinnille tärkeän tutkimuksen vuoksi, ei pelkästään itse tieteellisen tutkimuksen vuoksi. Lakialoitteessa myös kiinnitettiin huomiota jo edellä viitattuihin ns. nollaluokan eläinkokeisiin, joissa koe-eläin lopetetaan tutkimus- tai opetustarkoituksiin hyväksytyjä menetelmiä käyttäen. Aloitteentekijöiden mielestä oli tärkeätä, että tällainenkin koe-eläinten käyttö tulee tilastoiduksi, jotta eri maiden koe-eläintilastot olisivat keskenään vertailukelpoisia, sillä monessa maassa nämä nollaluokan kokeet luetaan eläinkokeisiin ja menettelyä on ehdotettu EU:n koe-eläindirektiiviin. Näille nollaluokan kokeille esitettiin lakialoitteen perusteluissa voitavan sallia kevennetty lupamenettely, mutta itse lakialoitteessa ei tästä ollut mainintaa. Kädellisillä suoritettavat eläinkokeet esitettiin kokonaan kielletyiksi. Lisäksi eläinkoelautakunnan kokoonpanoon esitettiin neljää eläinsuojelutyöstä asiantuntemusta omaavaa henkilöä ja neljää eettisten kysymysten asiantuntijaa, jolloin lautakunnan kokonaisvahvuus nousisi 20:ksi. Lakialoite hylättiin.

Hallituksen esitys (HE 32/2005) lähetettiin lausunnolle maa- ja metsätalousvaliokuntaan, jolle ympäristövaliokunnan tuli antaa myös lausuntonsa. Lähetekeskustelussa puheenvuoroja käyttivät erityisesti kriittisesti lakiesitykseen suhtautuvat edustajat.<sup>507</sup> Edustaja Rosa Meriläisen (vihr) puheenvuorossa korostettiin muun muassa seuraavia seikkoja: (1) Esitys pohjautuu 20 vuotta vanhaan direktiiviin. (2) Hyväksyttävät tarkoitukset eläinkokeiden tekemiselle olisi määriteltävä niin tiukasti, että sen saa suorittaa vain, jos koe on aivan välttämätön ihmisten tai eläinten hyvinvoinnille olennaisessa tutkimuksessa tai testauksessa. (3) Eläinkokeet tulee pyrkiä korvaamaan vaihtoehtomenetelmillä, joiden tutkimisen rahoitusta on lisättävä. (4) Kädellisten käyttö eläinkokeissa on kokonaan kiellettävä. Edustaja Pia Viitanen (sd) esitti samanlaisia kriittisiä huomautuksia kuin edustaja Meriläinenkin. Hänen mielestään suunniteltuun koe-eläinlautakuntaan tulee valita sekä eläinsuojelijoiden että etiikan edustajia. Hän korosti vaihtoehtoisten menetelmien merkitystä perusteluin, että ne ovat halvempia, nopeampia,

---

<sup>506</sup> Lakialoite (55/2005) laiksi koe-eläintoiminnasta.

eettisempiä ja luotettavampia.<sup>508</sup> Edustajat Heidi Hautala (vihr) ja Annika Lapintie (vas) yhtyivät edellä mainittujen puhujien kritiikkiin. On huomattavaa, että kukaan kansanedustajista ei vaatinut säädettäväksi lakia, mikä kokonaan kieltäisi kaikki eläinkokeet fundamentalististen eläinoikeuksien puolustajien (*Tom Regan*, ym.) mielipiteiden mukaisesti.

Hallituksen esityksessä lain tarpeellisuutta perusteltiin sillä, että koe-eläintoiminnan säätämistä asetustasoisella säädöksellä ei pidetty asianmukaisena. Koe-eläintoimintaa tekevälle laitokselle ja sen henkilökunnalle asetettavat vaatimukset, toiminnan luvanvaraisuus ja valvontaviranomaisten oikeus puuttua harjoitettavaan toimintaan mainittiin lisäperusteina uuden lain tarpeellisuudelle. Esityksen nämä perustelut ovat kuitenkin alttiit kritiikille. Maassamme koe-eläintoimintaa on harjoitettu ilman varsinaista sitä koskevaa lainsäädäntöä useita vuosikymmeniä ja asetustasoisten säädösten varassa kaksi vuosikymmentä. Hallituksen esityksessäkin todetaan, että jo vuonna 1985 annettu asetus on linjassa eurooppalaisen yleissopimuksen ja Euroopan neuvoston direktiivin kanssa. Uusi laki ei sisällä myöskään kovin olennaisia muutoksia aikaisempaan käytäntöön verrattuna, lukuun ottamatta eläinkoelupien myöntämismenettelyä, johon palaan myöhemmin. Laissa on tosin aikaisempaa yksityiskohtaisempia säädöksiä koe-eläintoimintaa harjoittavista yksiköistä ja niiden varustelutasosta sekä itse eläinkokeisiin liittyviä määritelmiä. Hallituksen esityksessä oleva yleisperustelause ”Koe-eläintoimintaa voidaan muutoinkin pitää sellaisena toimintana, jonka keskeisistä periaatteista on asianmukaista säätää lailla.” on niin yleisluonteinen, että sellainen voitaisiin esittää minkä tahansa yhteiskunnallisen tai taloudellisen toiminnan kohdalla.

Ympäristövaliokunta antoi 3.6.2005 lausuntonsa maa- ja metsätalousvaliokunnalle hallituksen esityksestä koe-eläintoimintaa koskevasta laista.<sup>509</sup> Siinä todettiin, että ehdotettua sääntelyä ei ole pidettävä merkittävän edistyksellisenä, vaan lähinnä teknisenä uudistuksena. Lupamenettelyn uudistaminen oli kuitenkin keskeinen parannus

---

<sup>507</sup> Täysistunnon pöytäkirja PTK 41/2005 vp.

<sup>508</sup> Kolmeen ensin mainittuun esitettyyn kohtaan voi helposti yhtyä, koska ne aivan ilmeisesti ovat paikkansapitäviä ja perusteltuja. Koe-eläinten kasvatus ja ylläpito on suhteellisen kallista. Niillä suoritettavat kokeet vievät aikaa ja eettisesti eläinkokeet ovat alttiita kritiikille. Sen sijaan vaihtoehtoiset menetelmät eivät useinkaan anna luotettavampia tuloksia kuin eläinkokeet. Vaihtoehtomenetelmillä voidaan eliminoida eri eläinyksilöistä johtuvat biologiset ja fysiologiset erot, vaikka niissäkin on sisäsyntyisesti omia biologisia ja metodisia virhelähteitä. Edelleenkin ei ole vielä käytettävissä kuin muutamia luotettavia vaihtoehtomenetelmiä, jotka on kansainvälisesti validoitu. (<https://ecvam.jrc.it>)

<sup>509</sup> Ympäristövaliokunnan lausunto 23/22005 vp hallituksen esityksestä laiksi koe-eläintoiminnasta ja laiksi eläinsuojelulain muuttamisesta.



aikaisempaan. Lausuntoon liittyi seitsemän jäsenen (4 sd, 2 vihr, 1 vas) allekirjoittama eriävä mielipide, jossa vaadittiin erityisesti eläinkoelautakunnan laajentamista, jotta voitaisiin turvata lautakunnan ja sen jaostojen samanrakenteisuus, sekä esitettiin poistettavaksi eläinsuojelun asiantuntemusta omaavan koe-eläinlautakunnan jäsenen vapaata valintaa rajoittava määrittely ”asiantuntemus käytännön eläinsuojelutyössä”. Maa- ja metsätalousvaliokunta esitti lisäksi eduskunnan hyväksyttäväksi kaksi eläinkoelakiin liittyvää lausumaa.

Maa- ja metsätalousvaliokunta antoi 1.12.2005 mietintönsä hallituksen esityksestä.<sup>510</sup> Siinä esitettiin muutamia lähinnä teknillisluonteisia muutoksia hallituksen esitykseen. Niistä olennaisin lienee se, että eläinkoelupahakemusten käsittelyajoiksi määriteltiin 45 päivää 30 työpäivän asemasta. Muutosta perusteltiin sillä, että määräajat on selkeämpää määrittellä työpäivinä ja 45 päivää ei ole olennaisesti pidempi aika kuin 30 työpäivää. Suomen perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa. Hallintolain (434/2003) 23 §:n 1 momentissa on vastaava säädös ”Asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä”, mikä on siten myös viranomaista yleisesti velvoittavaa. Viivytyksettömyys ja aiheeton viivytys ovat tosin joustavia käsitteitä, joiden soveltaminen riippuu ainakin käsiteltävän asian luonteesta, vaikeusasteesta ja käsittelyn vaatimista menettelyvaiheista. Positiivisesti muotoiltuna viivytyksettömyys tarkoittaa ennen muuta käsittelyn kohtuullista joutuisuutta. Viranomaisen on järjestettävä menettelytapansa niin, että asian sujuva ja ripeä käsittely on mahdollista. Käsittelyaika ei saa olla pidempi kuin riittävän huolellinen ja asianmukainen käsittely kohtuudella edellyttää asian erityispiirteet huomioon ottaen.<sup>511</sup> Voidaan kyseenalaistaa, edellyttääkö useimpien, melko tavanomaisia menettelyjä sisältävien eläinkoelupahakemusten käsittely näinkin pitkiä aikoja. Hakemusten käsittelylle säädetyt ajat olisi mieluummin jollakin tavalla porrastettava sen mukaan, onko kyseessä aivan uuden luontoinen vai vain tavanomaisia menettelyjä sisältävä eläinkoe. Aktiiviselle tutkimustyölle aiheutuvat turhat viivästyksset merkitsevät byrokratian hitaudesta johtuvaa ajankäytön haaskausta.

Kun eduskunnassa käsiteltiin valiokuntien mietintöjä hallituksen esityksestä laiksi koe-eläintoiminnasta ja laiksi eläinsuojelulain muuttamiseksi, edustaja Pentti Tiusanen (vas) aiheellisesti nosti esiin kysymyksen siitä, että on olemassa muita hyvin pitkälle

---

<sup>510</sup> Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 8/2005 vp.

kehittyneitä eläinlajeja, jotka eivät ole selkärankaisia, kuten kahdeksanraajaiset eli octopus-tyyppiset eläimet, jotka ovat myös hyvin kehittyneitä keskushermoston osalta.<sup>512</sup> Hallituksen esityksen perusteella hyväksytty laki ei siis koskenut näitä muita lajeja, joista juuri ko. edustajan mainitsemat pääjalkaiset ovat hyvä esimerkki. Puheenvuoroon ei eduskunnassa reagoitu mitenkään.

Eduskunta hyväksyi täysistunnossaan 12.12.2005 koe-eläintoimintaa koskevan lain kolmannessa käsittelyssä maa- ja metsätalousvaliokunnan esittämässä muodossa ja valiokunnan esittämät kaksi lausumaa.

(1)... eläin角度lautakunnan työjärjestykseen sisällytetään määräykset, jotka varmistavat sen, että niin eläin角度lupahakemuksen käsittelyä valmisteltaessa eläin角度lupahakemuksen varsinaisessa käsittelyssä tarkasteluun otetaan kysymys siitä, edellyttääkö hakemuksen ratkaiseminen uusia periaatteellisia linjauksia.

(2) ... maa- ja metsätalousvaliokunnalle toimitetaan eläin角度lautakunnan ensimmäisen toimintavuoden jälkeen selvitys, josta käy ilmi, miten eläin角度lupahakemuksia koskevat ratkaisut ovat määrällisesti jakaantuneet eläin角度lautakunnan ja sen jaostojen kesken.

Ensimmäisen lausuman edellyttämät määräykset on sisällytetty eläin角度lautakunnan kokouksessa 24.1.2007 hyväksymään ja maa- ja metsätalousministeriön 14.2.2007 vahvistamaan työjärjestykseen.<sup>513</sup> Lautakunta on myös hyväksynyt kokouksessaan 28.8.2007 maa- ja metsätalousvaliokunnalle annetun selvityksen,<sup>514</sup> jonka mukaan jaostojen käsittelemiä eläin角度lupia oli kuluneen ensimmäisen toimintavuoden 1.8.2006-21.7.2007 aikana ollut 354 kpl. Lautakunnan käsittelemiä eläin角度lupia oli ko. aikana ollut vain kahdeksan. Näiden kahdeksan hakemuksen erilliskysymykset olivat myös olleet suhteellisen tavanomaisia.<sup>515</sup> Käsitellyistä tapauksista vain kysymyksiä eläinten käytöstä

---

<sup>511</sup> Mäenpää 2008, s. 87.

<sup>512</sup> Täysistunnon pöytäkirja PTK 136/2005 vp.

<sup>513</sup> Eläin角度lautakunnan työjärjestys 9 § **Asioiden valmistelu, käsittely ja ratkaiseminen:**

Lääninhallituksen esittelijän tehtävänä on eläin角度etta koskevan lupahakemuksen esittelyssään ottaa aina kantaa siihen, edellyttääkö päätöksen tekeminen uusia periaatteellisia linjauksia. Mikäli jaosto katsoo päätöksen tekemisen edellyttävän uusia periaatteellisia linjauksia, hakemus siirtyy lautakunnan päätettäväksi.

<sup>514</sup> Eläin角度lautakunta: Selvitys maa- ja metsätalousvaliokunnalle 7.9.2007.

<sup>515</sup> (1) Eläin角度luvan laajuus – kuinka laajoja tutkimuskokonaisuuksia sallitaan yhden luvan alle.

(2) Sarjakokeet – millä tarkkuudella testattavat aineet ja käsittelyt.

(3) Eläin角度kokeen suorituspaikan muuttuminen – mitä asioita kerrottava.

(4) Eläinten käyttö opetustarkoituksessa – vaihtoehtomenetelmien puuttumisen varmistaminen.

(5) Verinäytteen ottomenetelmien hyväksyttävyyys

(6) Tajuisilla eläimillä tehtävien mittausten hyväksyttävyyys, kun eläimet joudutaan immobilisoimaan.

(7) Koe-eläimen uudelleen käyttämisen rajoitukset

opetustarkoituksessa ja tajuisilla, immobilisoiduilla eläimillä tehtävien mittausten hyväksyttävyydestä voitaneen pitää varsinaisina linjausratkaisuuksina, kun taas muissa ratkaisuuksissa on ollut kyse lähinnä teknillisluonteisista seikoista. Lautakunta on laatinut luvanhakijoille periaatteellisen ohjeistuksen, jonka tarkoituksena on yhtenäistää käytäntöjä.<sup>516</sup> Eläinkoetoiminnasta annetun lain 25 §:n 6 momentin mukaan eläinkoelupahakemuksen ratkaisu siirtyy eläinkoelautakunnan jaostolta eläinkoelautakunnan käsittelyyn, jos jaosto ei ole asiasta yksimielinen. Lautakunnan maa- ja metsätalousvaliokunnalle antamasta selvityksestä on pääteltävissä, että ensimmäisen toimintavuoden aikana tällaisia tapauksia ei ole ollut.

#### **7.4 Suomen voimassa oleva eläinkoeasetus**

Koe-eläintoiminnasta annetun lain nojalla maa- ja metsätalousministeriö on myös antanut 24.7.2006 asetuksen koe-eläintoiminnasta,<sup>517</sup> mikä tuli voimaan eläinkoetoiminnasta annetun lain (62/2006) kanssa samanaikaisesti 1.8.2006. Asetusta sovelletaan vain selkärangkaisilla eläimillä harjoitettavaan koe-eläintoimintaan (1 § 2 momentti). Asetuksen toisessa luvussa määrätään, että koe-eläinlaitoksella on oltava toiminnan laadun edellyttämät asianmukaiset tilat, pitopaikat, laitteet ja välineet (3 §). Lupa toiminnalle haetaan lääninhallitukselta ja hakemuksesta on ilmennyttävä 4 §:n edellyttämät tiedot. Asetuksen 5-7 §:ssä säädetään henkilökunnan koulutuksesta ja tehtävistä sekä eläinlääkintähuollon järjestämisestä. Kolmas luku ohjeistaa tilastojen pitämisen ja valvontakirjapidon (8-10 §). Neljännessä luvussa määritellään koe-eläinten pitopaikan yleiset ja erityiset vaatimukset (11-12 §), viidennessä ovat yleiset ohjeet koe-eläinten käsittelystä, merkitsemisestä ja tunnistamisesta sekä lopettamisesta (13-17 §).

Koe-eläintoiminnasta annetun asetuksen kuudennessa luvussa on yksityiskohtaisia määräyksiä eläinkokeiden suorittamisesta. Eläinkoelautakunnalle tehtävässä hakemuksessa on ilmoitettava koe-eläinlaitosta ja hakijaa koskevien tietojen lisäksi eläinkokeen tarkoitus ja perustelut, arvio kokeen tuloksista odotettavasta hyödystä ja eläimille aiheutuvasta haitasta, kokeiden arvioitu alkamis- ja päättymispäivämäärä, käytettävien eläinten

---

(8) Kalastukseen liittyvien haittojen tutkiminen.

<sup>516</sup><http://www.laaninhallitus.fi/etela/hankkeet/ellapro/home.nsf//pages/EF56A7A93B11B441C22572AD0026A131?opendocument>.

alkuperä, laji, sukupuoli ja ikä, perustelut sille, miksi ei voida käyttää eläimiä, joiden keskushermoston kehitystaso on alempi, tai menetelmää, mikä ei edellytä eläinten käyttöä, selvitys mahdollisesta kivunlievitysmenetelmästä, kriteerit eläinten lopettamisesta kokeen aikana ja tiedot eläinten lopettamisesta kokeen jälkeen tai niiden mahdollisesta jälkihoidosta ja lääkityksestä kokeen jälkeen (18 §). Seuraavassa pykälässä (19 §) on yksityiskohtaiset ohjeet, mitä koe-eläintoiminnasta annetun lain (62/2006) 22 §:n eläinkokeen päättymisestä annetun ilmoituksen eläinkoelautakunnalle tulee sisältää.

Seitsemännessä luvussa määritetään, mitä eläinkokeiden suorittamiseen oikeuttavan koe-eläinkurssin koulutusohjelman tulee sisältää. Sen tulee vastata vähintään 80 tunnin opetusta sisältäen sekä luentoja että käytännön harjoituksia. Kurssiin kuuluu myös kirjallinen loppukuulustelu (20 §). Vasta tällaisen koe-eläinkurssin hyväksytyt suorittaminen oikeuttaa henkilön tekemään eläinkokeita koe-eläintoiminnasta annetun lain (62/2006) 10 §:n mukaan. On kuitenkin huomattava, että henkilö, jolla oli jo oikeus suorittaa eläinkokeita kumotun koe-eläintoiminnasta annetun asetuksen (1076/85) perusteella, säilytti tämän oikeutensa uuden lain 44 §:n siirtymäsäännöksen perusteella. Olisi ollutkin nurinkurista poistaa eläinkokeiden suorittamisoikeus tutkijalta, joka oli aloittanut eläinkokeiden tekemisen aikana, jolloin ei vielä ollut järjestettyä kurssimuotoista koulutusta, mutta joka oli jo vuosikymmeniä itsenäisesti tehnyt eläinkokeita kumotun asetuksen voimassaolon aikana.

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksen liiteasiakirjoissa on runsaasti yksityiskohtaisia määräyksiä koe-eläinlaitoksesta tilastolomakkeilla kerättävistä tiedoista. Kerättävien tietojen avulla on laskettavissa, mikä on ollut käytettyjen eläinten alkuperä lajikohtaisesti ja miten paljon kunkin eläinlajin yksilöitä on käytetty biologisessa perustutkimuksessa, ihmis-, hammas- ja eläinlääketieteessä käytettävien tuotteiden ja laitteiden tutkimus- ja kehitystyössä, näiden tuotteiden ja laitteiden laadunvalvonnassa, toksisuus- ja turvallisuustutkimuksissa, sairauksien diagnostisoinnissa, koulutuksessa ja opetuksessa tai muissa tarkoituksissa. Tavanomaisesti kokeissa käytettävien eläinten lajikohtaiset lisääntymis-, kasvatusta- ja pitopaikkojen vaatimukset on esitetty asetuksen liitteenä olevissa seitsemässä taulukossa ja 12 kuviossa. Niillä on siis määritelty millaisissa häkeissä koe-eläimiä saa pitää. Viimeisessä liitteessä 3 on lueteltu eri eläinlajien

---

<sup>517</sup> Maa- ja metsätalousministeriön asetus koe-eläintoiminnasta 38/EEO/2006.

hyväksyttävät lopettamismenetelmät. Tilastointi ja häkkimääräykset ovat yhdenmukaisia Euroopan neuvoston direktiivin (86/609/ETY) kanssa.

Eläinkoeasetuksen määräykset eläinten häkkien koosta ovat minimivaatimuksia kaikille eläinkokeissa tavanomaisesti käytetyille eläinlajeille. Ne ovat erilaisia eri-ikäisille eläinyksilöille ja riippuvat häkeissä yhdessä säilytettävien eläinten lukumäärästä. Vaihtelevuus aiheuttaa sen, että koe-eläinlaitokseen ei voida hankkia kovin monia erilaisia häkkeitä eri eläinlajeja ja olosuhteita silmällä pitäen. Eläimiä säilytetään ja kasvatetaan todennäköisimmin useimmissa tapauksissa nämä minimivaatimukset täyttävissä standardoiduissa elintiloissa, jos vain maa- ja metsätalousministeriön asetuksen määräyksiä tunnollisesti noudatetaan. Niiden noudattaminen voidaan tietysti varmistaa niissä tarkastuksissa, jotka eläinkoelainsäädäntö oikeuttaa tekemään. Kumotun vuoden 1986 eläinkokeita koskeneen asetuksen perusteella voimaan tulleissa liiteasiakirjossa oli jo yksityiskohtaisia määräyksiä eri eläinlajien häkeille asetetuista minimivaatimuksista. Niiden perusteella eläinkoelaitoksissa jouduttiin yleisesti uudistamaan eläinten säilytystiloja. Se olennaisesti kohensi koe-eläinten elinolosuhteita.

Opetusministeriö on vahvistanut 15.11.2002 koe-eläintenhoitajan erikoisammattitutkinnon perusteet. Eläintenhoitajalla on oltava eläintenhoitajan ammattitutkinto tai vastaavat käytännön tiedot ja taidot laitoksessa olevien eläinten hoidosta, kohtelusta ja käsittelystä.<sup>518</sup> Tutkinnon osa-alueet ovat (1) koe-eläinyksikön perustoiminnot, (2) eläinkoetekniikat, (3) työnjohto ja esimiestehtävät ja (4) asiakaspalvelu. Tutkinnon suorittaminen edellyttää kaikkien osa-alueiden hyväksytyä suoritusta. Osa-alueiden yksityiskohtainen sisältö on monipuolinen ja siksi tämän erikoisammattitutkinnon suorittaneen voidaan katsoa olevan koe-eläinten hoidon ja käsittelyn pätevä ammattilainen. Tutkinto noudattaa FELASA-järjestön ja Euroopan neuvoston yleissopimusta pitkälle edistyneen eläintenhoitajan työvaatimuksista (kategoria A3). Eläintenhoidon tutkintotoimikunta hyväksyy tutkintosuoritukset. Suomessa ei ole säädetty koulutusajan pituutta. Yleensä se kestää 1-2 vuotta ja voi tapahtua joko kouluopiskeluna tai työn ohessa.

---

<sup>518</sup> Koe-eläintenhoitajan erikoisammattitutkinto 2002.

## 7.5 Suomen eläinkoelain kriittistä tarkastelua

Koe-eläintoimintaa harjoittaville laitoksille ja niiden henkilökunnalle asetettavat vaatimukset eivät kovinkaan selkeästi edellyttäisi lain tasoista säätelyä. Suomen perustuslain (731/1999) 18 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä ammatilla tai elinkeinolla.<sup>519</sup> Hallituksen esityksessä uuden koe-eläintoimintaa koskevan lain säätämisen tarvetta on perusteltu koe-eläintoiminnan luvanvaraisuudella. Elinkeinovapaus on perustuslain mukaisesti pääsääntö, jolloin elinkeinotoiminnan luvanvaraisuus on poikkeuksellista ja tästä luvanvaraisuudesta on säädettävä lailla. Yksityisten koe-eläinten kasvatusta ja myyntiä harjoittavien liikelaitosten voidaan katsoa täyttävän lain perusteluissa mainitun elinkeinonharjoittamisen kriteerin. Tämän tulkinnan mukaan niiden toiminnan luvanvaraisuus edellyttää siis lain tasoista säätelyä. Yksityisiä julkisesta vallasta riippumattomia koe-eläinkasvatuslaitoksia ja koe-eläintyöskentelyä harjoittavia laitoksia on varsin vähän maassamme.

Ei ole kuitenkaan yksikäsitteistä, voidaanko koe-eläintoiminta yleisesti rinnastaa elinkeinon harjoittamisen. Suurinta osa koe-eläintoiminnasta maassamme harjoitetaan valtion yksiköissä, yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa. Näissä työskenteleviä viranhaltijoita ei ole nimenomaisesti velvoitettu virkaansa kuuluvilla määräyksillä tekemään eläinkokeita, vaikka biologisissa ja lääketieteellisissä tutkimusyksiköissä eläinkokeita yleisesti suoritetaankin. Sellaisen tieteellisen tutkimustyön tekeminen, jossa tehdään eläinkokeita, ei ole toimintaa, mikä selvästi täyttäisi elinkeinotoiminnan harjoittamisen kriteerit. Viranhaltijoiden lisäksi julkisissa tutkimuslaitoksissa työskentelee runsaasti tutkijakuntaa, mikä on palkattu yksityisistä säätiöistä tai julkisista varoista saaduilla apurahoilla. Tällöin palkkauksen ehtona voi olla nimenomaisesti eläinkokeiden tekeminen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen kriteeriä voidaan soveltaa. Tilanne on epäselvä tapauksissa, joissa tutkija ei toimi palkattuna työntekijänä, vaan nauttii suoraan hänelle itselleen myönnettyä apurahaa. Voidaanko tällaisen henkilön toiminta rinnastaa elinkeinonharjoittamiseen? Apurahahakemusta on voitu perustella sillä, että tutkija tekee eläinkokeita. Voidaan katsoa, että tämä on apurahatutkijan sitoumus, jonka johdosta hän

---

<sup>519</sup> Suomen perustuslaki 18§ 1 momentti: "Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta."

harjoittaa elinkeinotoimintaa, johon liittyy erottamattomana osana eläinkokeiden suorittaminen.

Viranomaisten oikeus suorittaa tarkastuksia ei ole sidottu pelkästään lain tasoiisiin säädöksiin. Kumotun koe-eläintoimintaa koskevan vanhan asetuksen perusteellakin näitä tarkastuksia on tehty ja koe-eläintoimintaan osallistuvien henkilöiden kelpoisuudesta on ollut määräyksiä. Uuden lain 32 §:ssä on uusi 2 momentin säädös, mikä oikeuttaa viranomaisen suorittamaan tarkastuksia kotirauhan piirissä olevissa kohteissa. Tämä edellyttää laintasoiista säädöstä, koska perustuslain (731/1999) 10 §:ssä säädetään jokaisen kotirauha<sup>520</sup> ja vain lailla voidaan säätää kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.<sup>521</sup> Hallituksen esityksessä on perusteltu mahdollisuutta suorittaa etsintää kotirauhan piirissä olevissa kohteissa sillä, mitä perustuslakivaliokunta on aikaisemmin lausunut tarkastusvaltuuksista maaseutuvirastoa ja maaseutuelinkeinojen rahoitusta koskevien lakiesitysten yhteydessä (PeVL 46/2001 ja PEVL 48/2001). Lausunnoissa on korostettu, että tarkastus asunnossa voidaan toimittaa vain, jos se on välttämätöntä tarkastuksen kohteena olevien seikkojen selvittämiseksi ja että tarkastus on poikkeuksellista. Pakkokeinolain (450/1987) 5 luvun 1 §:n mukaan saadaan kotirauhan piiriin kuuluvassa rakennuksessa, huoneessa tai suljetussa säilytyspaikassa toimittaa kotietsintä, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Koe-eläintoiminnasta annetun lain 37 §:n mukaan lain rikkomisesta on tuomittava sakkoon, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Oikeuttaako tässä pykälässä säädetty yleisluontoinen mahdollisuus käyttää muualla laissa säädettyä ankarampaa rangaistusasteikkoa kotietsinnän suorittamisen perusteluna, jos epäillään koe-eläintoiminnasta annetun lain rikkomista? Käsitykseni mukaan näin ei ole, vaan koe-eläintoiminnasta annetussa laissa tarkastusoikeus kotirauhan piirissä oleviin kohteisiin on ristiriidassa pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n säädöksen kanssa. Tarkastus tai tutkimus voidaan pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan suorittaa paikassa, johon yleisöllä on pääsy tai jossa rikoksenteijöillä on tapana oleskella. Koe-eläintoimintaa suorittaviin laitoksiin ja tiloihin yleisöllä ei ole pääsääntöisesti vapaata pääsyä, mutta voitaneen tulkita näiden tilojen olevan sellaisia, joissa koe-eläintoiminnasta annetun lain

---

<sup>520</sup> Perustuslain 10 § 1 momentti: ”Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.”

<sup>521</sup> Perustuslain 10 § 3 momentti: “ Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.....”

rikkojilla on tapana oleskella. Muuallahan he eivät voisikaan toimia lain säädösten vastaisesti.

Koe-eläintoiminnasta annetun lain 32 §:n 2 momentissa säädetään myös, että kotirauhan piiriin kuuluvassa kohteessa saadaan suorittaa tarkastus tai tutkimus, jos on perusteltua syytä epäillä jonkun syyllistyvän eläinsuojelulaissa rangaistavaksi säädettyyn menettelyyn. Eläinsuojelulaissa rangaistuasteikko on eksplisiittisesti ankarampi kuin koe-eläintoiminnasta annetussa laissa, sillä eläinsuojelulain (247/1996) 6 luvun 53 §:n mukaan eläinräökkäyksestä voidaan rikoslain (39/1889) 14 §:n perusteella tuomita eläinsuojelurikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mielestäni on kuitenkin virheellistä rinnastaa koe-eläintoiminnasta annetun lain ja eläinsuojelulain rikkomukset toisiinsa. Eläinsuojelulain soveltamisalue on varsin paljon laajempi, kun taas laki koe-eläintoiminnasta on suppeampi erityislaki. Koe-eläintoiminnasta annetun lain 32 §:n 2 momentti on muutoinkin erittäin kyseenalainen. Koe-eläintoiminta on luonteeltaan sellaista, että sitä voidaan harjoittaa vain sitä varten olemassa olevissa ja varustetuissa laitoksissa. On vaikeata kuvitella tilannetta, jossa jonkun henkilön kotirauhan piirissä tapahtuisi sellaista koe-eläintoimintaa, jota viranomaisen tulisi valvoa ja tarkastaa. Jos kuviteltaisiin olevan tällainen erikoislaatuinen tilanne, kyse ei voisi olla varsinaisista eläinkokeista, vaan lähinnä eläinsuojelulain 6 luvun 53 §:n ja 54 §:n mukaan rangaistavaksi säädetystä muusta toiminnasta, eläinräökkäyksestä tai eläinsuojelurikoksesta. Ainoa ajateltavissa oleva tilanne lienee se, että jokin eläinkokeita suorittava henkilö säilyttäisi kotonaan sellaista asiakirja-aineistoa, jolla voisi olla merkitystä arvioitaessa, suoritetaanko eläinkokeita niille myönnettyjen lupien mukaisella tavalla. Tällaisen asiakirja-aineiston esittämiseen voitaisiin ao. henkilö kuitenkin velvoittaa myös pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 1 §:n 1 momentin perusteella ilman koe-eläintoiminnasta annetun lain 32 §:n 2 momentin määräystä.

Olenlaisin muutos aikaisempaan verrattuna on se, että uudessa laissa koe-eläintoiminnasta yksikkökohtaiset koe-eläintoimikunnat korvataan valtakunnallisella eläinkoelautakunnalla. Näillä aikaisemmilla yksikkökohtaisilla toimikunnilla oli oikeus hyväksyä toiseen luokkaan kuuluvien eläinkokeiden suorittaminen ja ne antoivat lausunnon lääninhallitukselle koesuunnitelmasta, mikä koski ensimmäiseen luokkaan kuuluvan eläinkokeen suorittamista. Kyse oli siis tyypillisestä korporatiivisesta toiminnan



hallinnoinnista, jossa päätöksentekoon osallistuivat eläinkokeiden tekijät.<sup>522</sup> Eläinkokeiden jako kahteen luokkaan perustui siihen, miten paljon kipua tai tuskaa suunnitellut toimenpiteet aiheuttaisivat käytettäville eläimille. Ensimmäiseen luokkaan kuuluivat myös sellaiset kokeet, jotka aiheuttivat eläimelle lievää vaikeamman sairaustilan. Koe-eläintoiminnan harjoittajan itse asettamista toimikunnista luopumista perusteltiin sillä, että näin luotiin valtakunnallinen kyseisistä laitoksista riippumaton toimielin. Näin saataisiin koesuunnitelmien käsittely läpinäkyvämmäksi, puolueettomaksi ja eettisesti luotettavaksi. Aikaisemman käytännön ongelmaksi nostettiin esille koesuunnitelmien epäyhtenäinen käsittely eri koe-eläintoimikunnissa ja lääninhallitusten erot samantyyppisten koesuunnitelmien käsittelyssä. Nämä lienevätkin melko ilmeisiä seikkoja, sillä koko valtakunnassa näitä koe-eläintoimikuntia oli toiminut 20-30 ja niissä jäseniä ja varajäseniä oli ollut noin 260. Puhtaasti hallinnollisesti koe-eläintoimikuntien työskentely oli tehokasta. Päätökset tehtiin nopealla aikataululla ja kustannustehokkaasti. Toiminnan onnistumisen edellytyksenä oli se, että toimikuntien jäsenet, jotka olivat pääasiassa tutkijakunnan edustajia, olivat sitoutuneet tehtäväänsä ja hyväksyivät asetetut tavoitteet. Toimikuntien jäsenrakenteen vuoksi eläinsuojelullisten näkökohtien esille tulo päätöksenteossa ei ollut useinkaan taattua.

Keskitetyn valtakunnallisen eläinkoelautakunnan asettamisella toivottiin myös voitavan ohjata koe-eläintoimintaa yhtenäisesti direktiivien ja yleissopimukseen sisältyvien periaatteiden mukaisesti. Vain keskitetyllä hakemusten käsittelyllä ajateltiin voitavan käytännössä vaikuttaa siihen, ettei tarpeettomia päällekkäisiä eläinkokeita tehtäisi. Tämä kysymys on vaikeampi kuin ensi näkemältä vaikuttaa. Opetustarkoituksiin käytetään maassamme kaikkein vähiten koe-eläimiä. Ensinnäkin niiden yhteydessä on kuitenkin joskus tarpeen toistaa aikaisemmin tehtyjä eläinkokeita, koska vain siten esimerkiksi kirurgit voivat harjoitella uusia leikkaustekniikoita. Toiseksi on tarpeen toistaa aikaisemmin tehtyjä kokeita, jotta voidaan varmistaa, että niillä saavutetut tulokset ovat todella oikeita tai osoittaa, että aikaisemmin epäonnistuneiksi osoittautuneet kokeet uusin ja kehittyneimmin tekniikoin ovatkin menestyksellisiä. Kolmanneksi, yhdessä laboratoriossa saadut tulokset ovat hyväksyttäviä yleisenä totuutena vasta, kun ne on voitu varmistaa muidenkin tutkijoiden toimesta.

---

<sup>522</sup> Borgström, s. 29: ”Den korporativa förvaltningsmodellen innebär att beslutsfattandet hanteras av företrädare för de medborgargrupper som berörs av aktuella regler.”

Tarpeettomien toistavien eläinkokeiden karsinta on nykyään toteutettavissa vielä vaikeammin kuin ennen nykyisin voimassa olevan eläinkoelain säätämistä. Jos yksikkökohtaisissa koe-eläintoimikunnissa oli jo osoittautunut käytännössä melko mahdottomaksi arvioida, onko joku suunniteltu eläinkoe mahdollisesti päällekkäisenä tarpeeton, sitä vaikeampaa arviointi on valtakunnallisessa eläinkoelautakunnassa. Sen jäsenten asiantuntemus substanssikysymyksissä on kuitenkin selkeästi rajoitetumpi kuin yksikössä toimivilla muilla lähialojen tutkijoilla, joita oli jäseninä yksikkökohtaisissa koe-eläintoimikunnissa. Asiantuntemuksen puutetta substanssikysymyksissä valtakunnallisessa eläinkoelautakunnassa osoittanee myös, että sille esitettyihin eläinkoelupahakemuksiin vaaditaan nykyään sisällytettäväksi tavanomaisen eläinkoeselostuksen lisäksi suppeahko yleistajuinen selvitys, millaisia eläinkokeita suunnitellaan tehtäväksi ja mitä näillä kokeilla on tarkoitus saavuttaa. Yhteenvedossa toivotaan kerrottavan myös se, mitä eläimille kokeen kuluessa pääpiirteittäin tehdään ja miten kivun, tuskan tai kärsimyksen lievityksestä huolehditaan. Yleistajuisen selvityksen laatiminen on lisäksi harjoittelua sen varalta, että tuleva EU:n eläinkokeita koskeva uusi direktiivi vaatisi tämänkaltaisen selvityksen julkistamista eläinkoekohtaisesti.<sup>523</sup> Valtakunnallisen eläinkoelautakunnan toiminnassa ei kuitenkaan ole ilmennyt mitään isoja ongelmia. Lautakunnan sihteerin Eila Kalisteen mielestä uusi eläinkoelaki kaiken kaikkiaan näyttäisi toimivan ihan kohtuullisesti.<sup>524</sup>

Koe-eläintoiminnasta annetun lain 4 §:n kohdassa 1 määritellään, mitä tarkoitetaan eläinkokeella. Määritelmät selkeyttävät aikaisempaa paremmin sen, mitä pidetään eläinkokeena. Hallituksen esityksessä (HE/2005) todetaan, että direktiivin 86/609/1986 mukaisesti (*"...excluding the least painful methods in modern practice (i.e. "humane methods" of killing or marking and animal"*) eläinkokeena ei pidettäisi eläimen lopettamista hyväksytyjä vähiten kivuliaita lopettamismenetelmiä käyttäen. Esityksessä tämän katsotaan tarkoittavan myös tilanteita, joissa eläin lopetetaan näillä menetelmillä kudosten, solujen tai ruumiinnesteiden saamiseksi, jos sitä ennen ei tehdä eläimelle muita eläinkokeiksi luokiteltavia toimenpiteitä. Tällä tulkinnalla kuitenkin suljetaan lain piiristä suuri määrä ns. *in vitro* -tutkimuksia, joissa käsitellään ja tutkitaan koe-eläimestä

---

<sup>523</sup> Eläinkoelautakunnan sihteerin Eila Kalisteen henkilökohtainen tiedonanto sähköpostilla 15.4.2008.

<sup>524</sup> Eläinkoelautakunnan sihteerin Eila Kalisteen henkilökohtainen tiedonanto sähköpostilla 26.11.2009.

eristettyjä preparaatteja.<sup>525</sup> Tällä tavoin suuri joukko koe-eläimiksi kasvatettuja eläinyksilöitä ei tule tilastoiduiksi koe-eläiminä, kun niistä vain eristetään kudoksia ja soluja tutkimuksiin tekemättä niille mitään toimenpiteitä ennen tappamista. Aikaisemminkin tilastoinnin ulkopuolelle jäivät ne koe-eläimet, joille ei ollutkaan käyttöä kokeissa ja jotka kustannussyistä jouduttiin lopettamaan. Ennen uutta lakia oli epäselvää, vaadittiinko *in vitro* tehtäviin tutkimuksiin eläinkoelupa. Ilmeisesti useimmissa yksikkökohtaisissa eläinkoelautakunnissa nämä tutkimukset luokiteltiin joko ns. nollaluokan tai luvanvaraisiksi toisen luokan eläinkokeiksi. Uuden lain 4 §:n 1 kohdassa näitä *in vitro* –tutkimuksia ei ole eksplisiittisesti sanoen kuitenkaan suljettu pois lain piiristä. Tällaisia tutkimuksia tehdään melko runsaasti kaikkialla maailmassa, EU:ssa ja Suomessa. *In vitro* –tutkimusten poissulkeminen lain piiristä varmaankin olennaisesti vähentää eläinkoelautakunnan käsiteltäväksi tulevien lupahakemusten määrää, mutta omaksuttu tulkinta ei liene yhdenmukainen pyrkimyksen kanssa toteuttaa edellä mainittua 3R-periaatetta. Myös uuden lain 4 §:n 1 momentissa eläinkokeeksi määritellään toimenpiteet, jotka aivan ilmeisesti aiheuttavat koe-eläimelle vähemmän kipua, kuin sen lopettaminen vähiten kivuliaita toimenpiteitä käyttäen.<sup>526</sup> Voidaan herättää kysymys muun muassa siitä, miksi hyvin ohuella neulalla tehtyyn 0,03 ml fysiologisen keittosuolan ruiskuttamiseen hiiren ihon alle tarvitaan valtakunnallisen eläinkoelautakunnan lupa, kun taas saman eläimen tappaminen dekapitaatiolla eli katkaisemalla saksilla sen kaula ei ole luvanvaraista (vertaa kuvia 4 ja 5).

---

<sup>525</sup> Hallituksen esityksessä sanatarkasti todetaan ”Direktiivin mukaisesti eläinkokeena ei myöskään 6 kohdan mukaan pidettäisi eläimen lopettamista hyväksytyjä vähiten kivuliaita lopettamismenetelmiä käyttäen, eikä eläimen lopettamista näillä menetelmillä kudosten, solujen tai ruumiinnesteiden saamiseksi, jos eläimelle ei tehdä ennen lopettamista muita eläinkokeeksi luettavia toimenpiteitä.” (Direktiivillä viitataan Euroopan neuvoston direktiiviin (86/609/ETY) ja kohdalla 6 sittemmin hyväksytyyn lakiin koe-eläintoiminnasta (62/2006) 4§:n 6 kohtaan.).

<sup>526</sup> ”Tässä laissa tarkoitetaan: (1) *eläinkokeella* sellaisten kokeiden, testien, tutkimusten tai selvitysten suorittamista 8§:ssä määritellyissä tarkoituksissa koe-eläimillä tai koe-eläimiä hyväksi käyttäen, joista eläimille voi aiheutua vähintään neulanpiston aiheuttamaan tuntemukseen verrattavaa kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa; ...”



Kuva 4. Kolmen päivän ikäiseen hiirenpoikaseen ruiskutetaan 0,03 ml fysiologista keittosuolaliuosta.



Kuva 5. Kolmen päivän ikäinen hiirenpoikanen tapetaan leikkaamalla sen kaula poikki saksilla (dekapitaatio).

Vuoden 2006 eläinlääkintä johdosta perustetun eläinlääkintälautakunnan kustannukset on tarkoitus kattaa käsittelymaksuilla, joita arvioitiin hallituksen esityksessä karttuvan vuosittain 320.000 euroa, joilla katetaan lääninhallitukselle aiheutuvat esittelijöiden ja heitä avustavan henkilökunnan palkkaus-, toimisto- ja muita kuluja. Lisäksi lautakunnan jäsenten palkkioista ja matkakustannuksista arvioitiin aiheutuvan 70.000 euron vuotuiset kustannukset. Lääninhallitukseen perustetaan esittelijöiden virat ja heille järjestetään tukipalvelut, mitkä yhteensä vastaavan kuutta henkilötyövuotta. Kumotun vuoden 1986 asetuksen perusteella kaikki tämä toiminta on hoidettu eläinkokeita tekevien yksiköiden sisäisenä työnä korvauksetta. Eläinlääkintämaksuksi esitettiin 400 euroa (vuonna 2007 maksu oli 450 euroa). Edellä mainitut kustannukset lautakunnan jäsenten palkkioita ja

matkakustannuksia lukuun ottamatta kerätään näin eläinkokeita tekeviltä tutkijoilta, pääasiallisesti yksiköiden toimintamäärärahoista tai yksittäisten tutkijoiden tutkimusapurahoista. Aikaisemmin lääninhallituksen päättämässä eläinkoeluvista perittiin 125 euroa. Luvan hinta siis kohosi kertaluontoisesti yli kolminkertaiseksi. Lisäksi on huomattava, että eläinkoetoimintaa harjoittavissa yksiköissä, joissa eläinkoetoimikunta oli oikeutettu myöntämään luvat toisen luokan eläinkokeiden suorittamiseen, nämä luvat olivat maksuttomia. Toisaalta arvioidaan koe-eläinyksiköissä aikaisempien koe-eläintoimikuntien jäsenen työpanoksessa tulevan vastaavasti hieman säästöä, minkä suuruutta ei ole pyritty arvioimaan. Kuitenkin tätä paljon suurempi työpanos käytetään joka tapauksessa eläinkoelupien laatimiseen, minkä suuruus ei olennaisesti muutu uuden lain myötä. Hallituksen esityksessäkkin todetaan lupamenettelyn tulevan uuden lain myötä lisäämään jonkin verran niiden laitosten kustannuksia, jotka eläinkoetoimintaa harjoittavat. Kustannusten lisääntyminen on kuitenkin selvästi esitettyä suurempi. On kyseenalaista, vastaako maamme tutkimus- ja tuotekehitysrahoista näin poistuva rahoitusosuus sitä hyötyä, mikä uudella valtakunnallisella keskitetyllä ja byrokraattisella järjestelmällä saavutetaan.

Kumotussa koe-eläintoiminnasta annetun asetuksen (1076/1985) 6 luvun 19 §:ssä säädettiin asetuksen tai sen nojalla annettujen määräysten rikkomisesta rangaistukseen, niin kuin eläinsuojelulaissa oli säädetty. Uudessa koe-eläintoimintaa koskevassa laissa rangaistava toiminta on yksilöity 37 §:ssä. Rangaistavaa tämän mukaisesti ovat myös useat varsinaisesti itse eläinkokeiden suorittamiseen liittyvät hallinnonluontoiset toimenpiteet, kuten ilmoitusvelvollisuuksien, tietojenantovelvollisuuksien ja eläinten yksilöintivelvollisuuden rikkominen tahallaan tai huolimattomuudesta. On todennäköistä, että näitä rikkomuksia tapahtunee runsaastikin inhimillisistä syistä ja puhtaasti unohtamisen seurauksena. Oikeuskäytäntöä näiden rikkomusten rankaisemisen osalta ei vielä ole. Laissa ei ole mitään suoranaista säädöstä siitä, voidaanko ennen rangaistusmenettelyn aloittamista asianomaisille antaa huomautus ja kehoitus korjata laiminlyönti.

Jo kahdenkymmenen vuoden aikana eläinkokeiden tekeminen on ollut luvanvaraista Suomessa. Kyseessä on hallintolupa, jossa viranomainen myöntää luvan tehdä jotakin, mikä muutoin on kiellettyä.<sup>527</sup> Luvan myöntämisessä nykyinen hallintoviranomainen, valtakunnallinen eläinkoelautakunta, voi käyttää suhteellisen laajaa harkintavaltaa ja lupiin

---

<sup>527</sup> Heuru 2003, s. 117.

voidaan liittää rajoittavia määräyksiä. Eläinkokeiden tekeminen on siis tyypillisesti luvanvaraista toimintaa (*der begünstigende Verwaltungsakt*).<sup>528</sup> Kaikissa myönnettyissä luvissa on vakio­muotoisesti annettu myös ohjeistavia määräyksiä (*Nebenbestimmungen*)<sup>529</sup> eläinkokeiden suorittamisesta. Ne ovat olleet suhteellisen yleisiä, koska eläinkoelautakunnilla ei ole ollut riittäviä tietoja ja mahdollisuuksia yksittäisten kokeiden ohjaukseen. Hallintoasioiden käsittelyajalle ei hallintolaissa ole yleensä asetettu täsmällisiä normatiivisia vaatimuksia, mutta erityislainsäädännössä on voitu määritellä käsittelylle määräaikoja.<sup>530</sup> Näin on tehty myös nyt kyseessä olevassa eläinkoetoimintaa koskevassa erityislaissa. Siinä säädetään, että eläinkoejaoston on annettava päätös eläinkoetta koskevaan lupahakemukseen 45 päivän kuluessa siitä, kun kaikki asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot on toimitettu Etelä-Suomen lääninhallitukselle. Tämä määräaika pidentyy, jos jaosto katsoo tarpeelliseksi pyytää hakijalta lisäselvityksiä. Jos eläinkoejaosto ei ole asiasta yksimielinen, sen käsittely siirtyy eläinkoelautakunnalle. Tällöin lautakunnan on annettava päätös 45 päivän kuluessa siitä, kun jaosto on antanut asiasta ratkaisunsa. Kokonaiskäsittelyaika voi siis olla yhteensä 90 päivää tai jopa sitäkin enemmän, mikä on varsin pitkä aika, kun ajatellaan eläinkokeita suorittavien tutkijoiden työskentelytapoja. Viranomaisen on annettava arvio päätöksen antamiskohdasta, jos asianomainen sitä pyytää.<sup>531</sup> Tätä mahdollisuutta tutkijat voivat siis käyttää työjärjestystä suunnitellessaan. Aikatauluarviolle epävarmuutta aiheutuu kuitenkin siitä, tarvitaanko asiassa lisäselvityksiä ja siirtyykö hakemus jaostosta eläinkoelautakunnan käsittelyyn vai ei.

Eläinkoelaissa ei ole mitään säädöstä sen tilanteen varalta, että eläinkoelautakunta ei tee päätöstä määräaikojen rajoissa tai jopa ei tee päätöstä lainkaan. Eräissä EU:n muissa jäsenvaltioissa, kuten Saksan liittotasavallassa, on tämän tilanteen varalta säädös, jonka mukaan eläinkoelupa katsotaan myönnettyksi, jos sitä koskevaa hakemukseen ei ole määräajassa annettu päätöstä. Nyt voimassa olevan hallintolainkäyttölain (586/1996)<sup>532</sup> perusteella lupaa hakeneella ei Suomessa ole mahdollisuutta tehdä asiasta valitusta, koska edellä kuvatussa oletetussa tilanteessa ei ole olemassa sellaista päätöstä, josta voi valittaa. Tämä on katsottava puutteeksi yksilön oikeussuojassa. Oikeusturvan saatavuuden

---

<sup>528</sup> Faber 1995, s. 250-251.

<sup>529</sup> Faber 1995, s. 261-271.

<sup>530</sup> Mäenpää 2004, s. 153.

<sup>531</sup> Mäenpää 2004, s. 153.

<sup>532</sup> Hallintolainkäyttölaki 26.7.1996/586.

edellyttämä valituskelpoisuus olisi tehtävä mahdolliseksi myös tilanteissa, joissa ei ole tehty lainkaan päätöstä. Oikeusministeriön asettama työryhmä on kiinnittänyt huomiota tähän puutteeseen ja ehdottanut, että valmisteilla olevaan hallintolainkäyttölain uudistukseen tai uuteen hallintoprosessilakiin lisättäisiin säännökset viivästysvalituksesta. Tällainen viivästysvalitus voitaisiin käsitellä valitusviranomaisessa yksinkertaisessa menettelyssä ja valituksen kohteena olevalle viranomaiselle voitaisiin asettaa määräaika vastauksen antamiseen ja tehostaa sitä uhkasakolla.<sup>533</sup> Asian käsittely on kesken oikeusministeriössä.

Hallintolainkäyttölain yleisen periaatteen mukaan eläinkoelautakunnan päätöksestä voidaan valittaa koe-eläintoiminnasta annetun lain (62/2006) 41§:n 1 momentin mukaan hallinto-oikeudelle. Hyvän hallinnon peruselementtihan on oikeus hakea päätöksiin muutosta.<sup>534</sup> Eläinkoelautakunnan päätös siis täyttää valituskelpoisuuden ehdot. Päätöksellä lautakunta muotoilee hakijan oikeuksia eli oikeusasemaa.<sup>535</sup> Valittaa voi myös eläinkokeiden suorittamiselle asetetuista rajoittavista määräyksistä tai ehdoista. Jos lautakunta on myöntänyt eläinkoeluvan ja hakija valittaa näistä rajoittavista määräyksistä, tilanteessa on ilmeisesti sovellettava *reformatio in peius* -kieltoa, ts. päätöstä ei voida muuttaa hakijalle epäedulliseen suuntaan.<sup>536</sup> Koe-eläintoiminnasta annettu laki toisaalta antaa aluehallintovirastolle (läninhallitukselle) oikeuden kieltää tai keskeyttää koe-eläintoiminta, jos siinä ei ole noudatettu säännöksiä tai asetettuja lupaehtoja tai koesuunnitelmaa (35 §). Kieltoa tai määräystä voidaan tehostaa uhkasakon asettamisella tai teettämishallalla (36 §). Mitenkään ei ole määriteltä, miten suuri poikkeama lupaehdoista tai koesuunnitelmasta oikeuttaa eläinkokeiden tekemisen kiellon tai niiden keskeyttämisen. Laki antaa aluehallintovirastolle itsenäisen päätösvallan. Sen ei tarvitse edes kuulla eläinkoetoiminnan tai eläinsuojelun asiantuntijoita.

Lupahakemusten käsittely vuoteen 2006 asti voimassa olleen säädösten perusteella itse tutkimusyksiköissä toimineissa eläinkoelautakunnissa oli olennaisesti nopeampaa. Siitä ei aiheutunut tutkijoille taloudellisia kustannuksia, sillä lupahakemusten käsittely oli ilmaista. Ainoastaan ns. tuskallisia eläinkokeita varten läninhallituksen myöntämät luvat olivat maksullisia, mutta niiden lukumäärä oli vähäisempi. Voimaan tulleen uuden lain

---

<sup>533</sup> Oikeusministeriön työryhmämietintö 2008:5.

<sup>534</sup> Hautamäki 2004, s. 227.

<sup>535</sup> Mäenpää 2005, s. 98-99.

<sup>536</sup> Mäenpää 2005, s. 485-486.

mukaan valtakunnallisen eläinlääketieteellisen toiminnasta taas aiheutuu kustannuksia ja se perii asian vireille panneelta lupamaksun siten, kuin valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädetään.<sup>537</sup> Toistaiseksi ei ole laskettavissa, onko maksujen suuruus päätetty neutraalilla kustannusperiaatteella vai peritäänkö luvista ”ylimaksua”.<sup>538</sup> Tällä hetkellä (vv. 2010-2011) maksun suuruus on 600 euroa normaalista eläinlääkityksestä, mitä voidaan pitää varsin korkeana.<sup>539</sup> Joka tapauksessa se merkitsee varojen siirtämistä varsinaisesta tutkimustyöstä byrokraattiseen toimintaan. Varat tulevat pääosin joko valtion yliopistojen ja tutkimuslaitosten toimintaan myöntämistä määrärahoista tai yksityisten tutkimustyötä tukevien säätiöiden rahoituksesta. Vain varsin vähäinen määrä tulee elinkeinoelämän sektorilta.

EU:n perusoikeuskirjan<sup>540</sup> artiklassa juhlallisesti julistetaan ”Taiteen ja tieteellisen tutkimuksen vapaus turvataan. Akateemista vapautta kunnioitetaan.” Perusoikeuskirjan 11 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on sananvapaus, mikä sisältää mielipiteenvapauden ja oikeuden levittää ja vastaanottaa tietoja ja ajatuksia viranomaisen siihen puuttumatta. Suomen perustuslain (731/1999) 16 §:n 3 momentissa säädetään, että tieteen vapaus on maassamme turvattu.<sup>541</sup> Tälläkin säännöksellä on kiinteä yhteys perustuslain 12 §:n 1 momentissa säädettyyn sananvapauteen. Sananvapauden johdosta jokaisella tutkijalla on oikeus julkaista saavuttamansa tulokset, tehdä niiden perusteella johtopäätöksiä ja esittää mielipiteitään. Sitä eivät viranomaiset saa estää tai rajoittaa. Suomalaisia korkeakouluja koskee laki oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin (369/2006). Lain 11§:ssä kuitenkin kielletään, että keksijä ei saa julkistaa tutkimustuloksia, jotka ovat syntyneet

---

<sup>537</sup> Valtion maksuperustelaki 21.2.1992/150.

<sup>538</sup> vrt. Faber 1995, s. 233: ”Gebühren sollen mindestens die Kosten decken” vai ”Gebühren dürfen höchstens die Kosten decken”.

<sup>539</sup> Maksu vaihtelee luvan laajuuden mukaan (v. 2010): Suppea eläinlääkitystä maksaa 300 euroa. Tällöin eläinlääkitys koostuu yhdestä yksittäisestä kokeesta tai eläinten käyttö toistuu samankaltaisena eri osakokeissa. Kokeet ovat toteutukseltaan yksinkertaisia, eläinten määrä on vähäinen, ja eläimille tehtävät toimenpiteet vähäisiä.

Normaali eläinlääkitystä maksaa 600 euroa. Eläinlääkitys koostuu pääsääntöisesti useammasta yksittäisestä osakokeesta, joiden toteutus ajoittuu pitemmälle ajalle. Esimerkiksi 2-3 vuoden tutkimusprojekti, jonka aikana toteutetaan useita yksittäisiä osakokeita.

Laaja eläinlääkitystä maksaa 1600 euroa. Eläinlääkitys koostuu usean vuoden aikana tehtävistä osakokeista, jotka vaihtelevat toteutukseltaan huomattavasti. Eläinten kokonaismäärät ovat suuria, ja eläimille tehdään useanlaisia ja monitasoisia toimenpiteitä. Esimerkiksi 3 vuoden tutkimusprojekti, jossa on useita eri osakokeita eri eläinlajeilla ja -kannoilla, toimenpiteet vaihdellen huomattavasti. Hakemukseen sisältyy useampia eri tutkimus-kokonaisuuksia. Hakemuksen käsittely vaatii poikkeuksellisen suuren työmäärän. <http://www.laanimhallitus.fi/lh/etela/hankeet/ellapro/home.nsf/pages/EFAB1B350C4FE28BC22573C9003359CD>.

<sup>540</sup> Euroopan unionin perusoikeuskirja 7.12.2000.

<sup>541</sup> Suomen perustuslaki 16 § 3 momentti: ”Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu.”



avoimessa tutkimuksessa<sup>542</sup>, jos korkeakoulu voi ottaa itselleen oikeudet keksintöön ja jos julkaiseminen vaarantaa keksinnön suojaamisen tai hyödyntämisen. Tämä laki säädettiin melkoisen kiistelyn jälkeen. Se siis myös rajoittaa tutkijoiden julkaisu-oikeutta ja siten heidän sananvapauttaan. Se on myös tästä syystä jossakin määrin perustuslaissa säädetyin tieteen vapauden kanssa ristiriitainen.

Tutkijat voivat sopimustutkimusten ollessa kyseessä tehdä sopimuksia toimeksiantajien tai rahoittajien kanssa tulosten julkaisemisesta ja sen aikataulusta. He eivät voi kuitenkaan sitoutua siihen, että vain tietyntyyppiset, toimeksiantajia miellyttävät tulokset valikoidusti julkaistaan ja muut sivuutetaan. Tutkimuksen vapautteen sisältyy kiinteästi myös mahdollisuus arvioida tutkimusta ja tutkimustuloksia avoimesti ja kriittisesti. Tällä perusteella voidaan lähteä siitä, että tutkimuksen tulokset tulisi aina saattaa yleisesti saataville ja julkisen arvioinnin kohteeksi.<sup>543</sup> Suurin osa Suomessa tehtävistä eläinkokeista tehdään maamme yliopistojen eri yksiköissä, mutta maamme perustuslain 16 §:n 3 momentti koskee yhtä lailla yliopistoissa ja niiden ulkopuolella tehtävää tieteellistä tutkimusta. Tutkimus yliopistoissa on perinteisesti yleensä julkista. Tämä on sopusoinnussa sen kanssa, että yliopistot ovat pääasiallisesti julkisin varoin toimivia julkisia organisaatioita.

Suomen perustuslaissa ilmaistu ”tieteen vapaus” on melko yleisluontoinen lauseke, joten on sen vuoksi jossakin määrin tulkinnanvaraista, mitä se sisältää. Tieteen vapaudella on kuitenkin kaksi selkeää dimensioita: ”vapaus johonkin” ja ”vapaus jostakin”. Tieteen vapauden ytimenä johonkin voidaan katsoa olevan tutkijan oikeus valita tutkimusaiheensa ja –menetelmänsä.<sup>544</sup> Tutkimusongelmat ja niihin etsittävät ratkaisut ohjaavat tutkimusprosessia. Tieteen vapaus jostakin merkitsee toisaalta sitä, että tieteen harjoittamiselle ei yhteiskunta saa periaatteessa asettaa ennakkoehtoja tai harjoittaa sen suhteen ennakkosensuuria. Tämä on selkeästi ristiriidassa sen kanssa, että eläinkoelaisissa säädetään tutkijalle velvoite hakea lupa eläinkokeiden suorittamiselle. Tieteenharjoittamiseen sisältyy sosiaalista ja yhteiskunnallista vastuuta, mutta sen tulee olla

---

<sup>542</sup> Laissa oikeudesta korkeakouluissa tehtäviin keksintöihin 19.5.2006/369 3 §:ssä määritellään, että avoin tutkimus on tutkimusta, joka tehdään korkeakoulujen palvelussuhteessa ilman ulkopuolista rahoitusta ja ilman korkeakoulujen ulkopuolisia sopimuskumppaneita tai toteutetaan ulkopuolisen tahon rahoittamana ilman julkaisemista koskevia määräyksiä tai sopimustutkimusta, josta korkeakoulu on sopinut tutkimusyhteistyökumppanin kanssa, että se on avointa tutkimusta.

<sup>543</sup> Mäenpää 2009, s. 98.

vallankäyttäjien tahdosta riippumatonta.<sup>545</sup> Tutkijat joutuvat tietysti käytännössä sovittamaan tutkimusaiheen ja menetelmien valinnan resurssiensa mukaisiksi. Tutkimukset on myös voitava tehdä käytössä olevissa työtiloissa, laitteilla ja taloudellisten mahdollisuuksien rajoissa. Tieteen vapaus ei anna tutkijalle rajoittamatonta oikeutta tehdä mitä vain. Se ei anna hänelle avointa valtakirjaa poiketa eettisistä menettelyistä ja käytännöistä, oikeutta loukata toisten ihmisten perusoikeuksia, olla piittaamatta ympäristön ja luonnon suojelusta, eikä koe-eläinten humanista kohtelusta ja käsittelystä. Tutkija ei myöskään voi vedota tieteen vapauteen, kun hän käyttää sitä väärin ajaakseen omaa etuaan tai vahingoittaakseen toisten etuja ja hyvinvointia.

Tieteen vapauden turvaaminen on ensisijaisesti julkisyhteisöjen ja julkisen vallan tehtävä. Mäenpään mukaan nämä turvaamistoimenpiteet voidaan jakaa kahteen ryhmään. Julkinen valta ei saa esimerkiksi kohdistaa sitovaa ohjausta tutkimuksen sisältöön tai puuttua tutkimuksen harjoittamisen yksityiskohtiin eikä myöskään sensuroida tutkimusta tai estää sen julkaisemista. (*negatiivinen tai rajoittava velvollisuus*). Nykyään Suomessa tutkimuksen vapauden kannalta keskeisempi elementti on kuitenkin turvaamisvelvollisuuden *positiivinen ulottuvuus*. Tieteen harjoittamiselle on oltava riittävät edellytykset. Myös yliopisto kuuluu perustuslain 22 §:n tarkoittamaan ”julkiseen valtaan” riippumatta siitä, onko se organisaationa julkisoikeudellinen yliopisto tai säätiöyliopisto. Turvaamisvelvollisuuden negatiivinen ja positiivinen ulottuvuus on siten otettava huomioon yliopistojen toiminnassa.<sup>546</sup> Positiivisen ulottuvuuden merkitys on jäänyt paljolti ottamatta huomioon erityisesti perustutkimukseen käytettävissä olevien varojen kohdalla. Yliopistojen (ja myös Suomen Akatemian) rahoituksessa tulisi ottaa huomioon perustuslaissa taattu tieteen ja ylimmän opetuksen vapaus.<sup>547</sup> Erityisesti koe-eläimiä käyttävässä tutkimuksessa yliopistojen laiteinvestointeihin käytettävissä olevat varat rajoittavat käytännössä tutkijoiden vapautta valita tutkimusaiheensa ja –menetelmänsä.

Suomessa ei ole olemassa oikeuksien ratkaisuja, joissa olisi punnittu ristiriitaa perustuslakiin sisältyvän tieteen vapauden ja eläinkoelain välillä. On yksi korkeimman oikeuden tuomio, jossa on käsitelty tieteen vapautta, mutta siinä keskenään punnittavana

---

<sup>544</sup> Miettinen 2001a, s. 279-285: Miettinen jakaa tämän tieteen vapauden neljään osa-oikeuteen: (1) oikeus valita tutkimuksen teoreettinen perusta, (2) oikeus valita tutkimusaiheensa, (3) oikeus valita tutkimusmenetelmänsä ja tieteellinen viiteryhmänsä, ja (4) oikeus ottaa tutkimusriskinsä.

<sup>545</sup> Miettinen 2001b.

<sup>546</sup> Mäenpää 2009, s. 80-81.

<sup>547</sup> Kts. esimerkiksi Suviranta 2006.

intresseinä olivat rikosten uhreina olleiden henkilöiden yksityisyyden suoja ja tieteen vapaus.<sup>548</sup> Oikeustieteilijä vaati oikeutta saada tutustua liseniaattityötään ja väitöskirjaansa varten salassa pidettäviksi julistettuihin naisiin kohdistuneisiin seksuaalirikosten asiakirjoihin. Oikeus myönnettiin - tosin hieman rajoitetusti - lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621 28 §:n 1 momentin perusteella.<sup>549</sup> Tuomiosta voidaan vetää johtopäätökseksi, että tieteen vapaus on oikeushyvä, joka on arvokkaampi kuin yksilöllisyyden suoja.<sup>550</sup> Tosin yksityisyyden suojalle ei ollut aivan ilmeistä tarvetta tässä asiassa, mikä heikentää tuomion painoarvoa ennakkoratkaisuna.

Perustuslain 123 §:n 1 momentin nojalla Suomessa on säädetty yliopistoille itsehallinto, mikä on melko ainutlaatuista koko maailmassa. Itsehallinnosta on myös säädetty vuoden 31.12.2009 asti voimassa olevassa yliopistolaisa,<sup>551</sup> minkä kumoaa 24.9.2009 säädetty uusi yliopistolaki.<sup>552,553</sup> Uusi yliopistolaki ei tätä tilannetta muuta. Hallituksen esityksessä uudeksi yliopistolaksi erityisesti todetaan seuraavaa:<sup>554</sup>

”Suomen perustuslain 16 §:n 3 momentissa on turvattu tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus. *Tieteen vapauteen kuuluu sen harjoittajan oikeus valita tutkimusaiheensa ja menetelmänsä* (korostus kirjoittajan). ... Tutkimuksen ja opetuksen vapaus edellyttävät, että valtion hallintoelinten sijasta yliopiston omat hallintoelimet käyttävät päätösvaltaa näillä yliopiston tärkeimmillä tehtäväalueilla ja tieteen, taiteen ja opetuksen konkreettinen toteuttaminen tapahtuu yliopiston henkilöstön toimesta.”

Uudessa yliopistolaisakaan ei ole tarkoitus kaventaa yliopistojen toimintavapautta, vaan päinvastoin lisätä sitä yliopistojen itsehallintoa lisäämällä. Edellisen yliopistolain 4 §:n 1 momentin mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta. Edelleen lain 6 §:n 1 momentissa säädettiin, että ”Yliopistoissa vallitsee tutkimuksen, taiteen ja opetuksen” vapaus. Uuden yliopistolain 3 §:n 1 momentissa säädettiin, että ”Yliopistoilla on itsehallinto, jolla turvataan tieteen, taiteen ja opetuksen vapaus”. Edelleen lain 6 §:n 1

---

<sup>548</sup> KKO 2002/27.

<sup>549</sup> Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999 28 § 1 momentti: ”Viranomaisen voi, jollei lailla toisin säädetä, antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Lupaa harkittaessa on huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus turvataan.”

<sup>550</sup> Tätä tuomiota on tarkemmin referoinut ja myös osin kriittisesti tarkastellut vastikään ilmestyneessä väitöskirjassaan Walin 2010, s. 55-56.

<sup>551</sup> Yliopistolaki 645/1997.

<sup>552</sup> Yliopistolaki 558/2009.

<sup>553</sup> Laki yliopistolain voimaannpanosta 559/2009.

<sup>554</sup> Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 7/2009 vp).

momentissa vahvistettiin, että ” Yliopistoissa vallitsee tieteen, taiteen ja opetuksen vapaus”. Uudessa laissa on sana ”tutkimus” korvattu sanalla ”tiede”, mutta kuten edellä siteeratusta hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, tarkoituksena ei ole ollut kaventaa yliopistotukijoiden oikeutta valita tutkimusaiheensa ja –menetelmänsä.

Suomessa voimassa olevan eläinkoelain mukaan eläinkokeiden suorittaminen edellyttää kuitenkin kaikkien edellä mainittujen, lähinnä moraalisten velvoitteiden lisäksi valtioneuvoston nimeämän valtakunnallisen eläinkoelautakunnan luvan. Tämä lautakunta on yliopistojen ulkopuolinen viranomainen, joka siis eläinkoelain mukaan tekee päätöksen siitä, saadaanko jokin yksittäinen eläinkoe tai eläinkoesarja suorittaa jossakin yliopistossa. Ratkaisuisaan sen tulee ottaa kantaa muun muassa kokeen tarpeellisuuteen ja käytettävien koemenetelmien asianmukaisuuteen. Tällöin eläinkoelaki siis aivan selkeästi rajoittaa yliopistolaissa säädettyä yliopistojen tutkimuksen vapautta. Lait on katsottava keskenään periaatteessa tasavertaiseksi, eikä niihin voida myöskään soveltaa ”*lex posterior derogat legi priori*” ja ”*lex posterior generalis non derogat legi special*” –sääntöjä. Koska yliopistolain nojalla yliopistojen omat hallintoelimet toteuttavat päätösvaltaa yhdellä yliopistojen tärkeimmällä tehtäväalueella – tieteessä - ja tämä perustuu perustuslain tasoiseen säädökseen, niin sen johdosta yliopistolain tulisi olla mielestäni ensisijainen oikeuslähde eläinkoelakiin verrattuna. Eläinkoelakia laadittaessa ei liene lainkaan pohdittu kysymystä siitä, ovatko yliopistolaki ja eläinkoelaki tältä osin ristiriidassa toistensa kanssa. Tämä ilmeinen ristiriitatilanne on edelleen avoin.

Yliopistojen itsehallinnolle on Suomen perustuslaissa vakiintunut aineellinen sisältönsä, jonka mukaan yliopistollista päätösvaltaa voivat käyttää vain yliopistojen omat viranomaiset. Omina viranomaisina voidaan pitää vain sellaisia yliopistojen toimielimiä, joiden asettamiseen yliopistojen jäsenet voivat ratkaisevalla tavalla vaikuttaa.<sup>555</sup> Tämä tulkinta sai vahvistuksensa myös eduskunnan perustuslakivaliokunnan toimesta sen käsitellessä uutta yliopistolakia.<sup>556</sup> Vuotta 2006 aikaisemmin eläinkoetoiminta oli Suomessa asetukseentasoisen säädöksenvaraista. Silloin kuitenkin yliopistojen itse asettamat toimikunnat tekivät päätökset eläinkokeiden suorittamisesta ja myönsivät niille luvat. Tämän kirjoituksen laatimisaikaan voimassa olevan yliopistolain 4 §:n 4 momentissa

---

<sup>555</sup> Miettinen 2001b.

<sup>556</sup> Perustuslakivaliokunnan lausunnot 11/2009 vp ja 18/2009 vp.

säädetään, että tutkimuksessakin on noudatettava eettisiä periaatteita.<sup>557</sup> Säädos ei liene tulkittavissa siten, että se antaisi yliopistojen ulkopuoliselle valtakunnalliselle eläinkoelautakunnalle oikeuden rajoittaa yliopistojen vapaata tutkimusta. Yliopistojen itsehallinto on olennaista, mutta ei riittävä ehto tieteen vapaudelle. Perustuslaissa säädetty tieteen vapaus suojaa sen sisäistä ja yliopistojen itsehallinto tieteen ulkoista organisaatiota. Yliopistojen ulkopuolella tehtävälle tutkimukselle ei ole suotu laeissa samanlaista vapaudensuojaa kuin yliopistojen tutkimustyölle. Lähtökohtaisesti tieteen vapaus kuitenkin kuuluu jokaiselle tutkijalle. Se ei siis rajoitu pelkästään yliopistoissa harjoitettavaan tutkimustyöhön, vaan kaikille, jotka oman käsityksensä mukaan tutkivat asioita ja harjoittavat tiedettä.<sup>558</sup> Rajanveto tieteellisen tutkimuksen ja muunlaisen selvitystyön välille on kuitenkin häilyvää sekä teoreettisesti että käytännössä.

Muissa EU:n jäsenvaltioissa ei ole säädetty samanlaista yliopistojen itsehallintoon perustuvaa riippumattomuutta valtion hallintoelimistä, joten yllä kuvatun kaltainen ristiriitatilanne ei aktualisoidu niissä. Sen johdosta EU:n eläinkoetoimintaa koskevassa direktiivissä 609/86/ETY ja sen uudistushankkeessa ei liene kiinnitetty huomiota syntyviin ristiriitatilanteisiin. Tieteen vapaus on tosin kansainvälisesti tunnustettu. Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen<sup>559</sup> 2 artiklan 3 kohdassa sopimusvaltiot ”sitoutuvat kunnioittamaan tieteelliselle tutkimukselle ja luovalle toiminnalle välttämätöntä vapautta.” Eräissä EU:n jäsenvaltioissa tutkimuksen vapaus on jopa perustuslain turvaama arvo.<sup>560</sup> Esimerkiksi Saksan perustuslain 5 artiklan 3 kohdassa todetaan tieteen vapaus.<sup>561</sup> Säädöksen sanamuodosta lienee tulkittavissa, että se suojaa nimenomaan tieteen vapautta, ei niinkään tieteenharjoittajien vapautta. Yläkäsitteenä tiede sisältää myös säädöksessä mainitun tutkimuksen. Kuitenkaan Saksan perustuslaista ei ole johdettavissa sellaista nimenomaisesta tiedemiehen vapautta valita tutkimusaiheensa ja –menetelmänsä, jollainen on johdettavissa Suomen perustuslaista ja hallituksen esityksestä perustuslaiksi. Saksan perustuslaissa ei ole myöskään mitään erityistä yliopistojen itsemääräämisoikeutta

---

<sup>557</sup> Yliopistolaki 4 § 4 momentti: ”Yliopistojen tulee järjestää toimintansa siten, että tutkimuksessa, koulutuksessa ja opetuksessa saavutetaan korkea kansainvälinen taso eettisiä periaatteita ja hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen.”

<sup>558</sup> Miettinen 2001a, s. 268-275.

<sup>559</sup> SopS 6/1976.

<sup>560</sup> Lahti 1992, s. 304.

<sup>561</sup> Grundgesetz 5 artikla 3 kohta ”Kunst und Wissenschaft, Forschung und Lehre sind frei. Die Freiheit der Lehre entbindet nicht von der Treue zur Verfassung.“

koskevaa säädöstä, vaikka em. 5 artiklan 3 kohta laajasti tulkiten voidaan katsoa takaavan myös korkeakouluautonomian.<sup>562</sup>

## 7.6 Ihmisillä ja ihmisperäisellä materiaalilla tehtävät kokeet

Uuden lääkkeen kehittelyn alkuvaiheissa tehdään nykyään runsaasti lääkeaine-ehdokkaiksi seulottujen molekyylien testausta eläinkokeissa, vaikka niiden määrää pyritäänkin minimoimaan vaihtoehtomenetelmien avulla. Näissä kokeissa pyritään selvittämään ennen kaikkea aineiden turvallisuus. Fysikaalisia ja kemiallisia analyysejä tehdään samaan aikaan, kun selvitetään, miten tutkittavat molekyyliit saataisiin käyttökelpoisiksi lääkevalmisteiksi. Eläinkokeissa lupaaviksi aineiksi osoittautuneiden ensimmäiset testaukset tehdään vapaaehtoisilla terveillä koehenkilöillä. Sen jälkeen ovat vasta vuorossa kliiniset potilastutkimukset, jotka etenevät muutamien ensimmäisten testipotilaiden (faasi I) ja kymmenien ja satojen potilaiden (faasi II) kautta laajamittaisiin tuhansia ja kymmeniä tuhansia potilaita koskeviin tutkimuksiin (faasi III).<sup>563</sup> Vasta tämän jälkeen uudelle lääkkeelle voidaan hakea myyntilupaa.<sup>564</sup> Viimeiseen vaiheeseen päätyy vain pieni promille kaikista tutkituista lääkeainemolekyyleistä.

Eläinkokeista luopuminen merkitsisi, että vapaaehtoisille koehenkilöille annettaisiin ilman edeltäviä eläinkokeilla tehtyjä turvallisuustutkimuksia uusia molekyylijä, joiden fysiologisista vaikutuksista olisi varsin puutteellista ennakkotietoa. Kuinkahan monet olisivat silloin vapaaehtoisia altistamaan itsensä tuntemattomille aineille? Laissa lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999) edellytetään, että tutkittavalle aiheutuvat haitat ja riskit on pyrittävä ehkäisemään sekä hänet saa asettaa alttiiksi vain sellaisille toimenpiteille, joista odotettavissa oleva terveydellinen tai tieteellinen hyöty on selvästi suurempi kuin tutkittavalle mahdollisesti aiheutuvat riskit ja haitat (4 §). Ilman edeltäviä eläimillä tehtäviä turvallisuuskokeita ei olisi riittäviä takeita siitä, että tätä laissa nimenomaisesti ilmaistua edellytystä voitaisiin noudattaa. On joskus esitetty, että testihenkilöinä käytettäisiin kuolemaan tuomittuja vankeja niissä maissa, joissa kuolemanrangaistus on vielä käytössä. Tätä en voi hyväksyä eettiseltä kannalta, sillä sehän olisi oikeastaan vain uusi rangaistus maksimaalisen ankaran rangaistuksen lisäksi.

---

<sup>562</sup> Miettinen 2001a, s. 156-157.

<sup>563</sup> Lääkkeen elinkaari: [http://www.uku.fi/laakekasvatus/pdf/laake/laakkeen\\_elinkaari.pdf](http://www.uku.fi/laakekasvatus/pdf/laake/laakkeen_elinkaari.pdf)

Turvallisuuskäytännöiden lisäksi on olemassa monia muitakin syitä, miksi ihmisillä ei voida tehdä samanlaista kokeellista tutkimusta kuin eläimillä. Esimerkiksi vanhenemistutkimukselle asettaa huomattavan rajoituksen ihmisen pitkäikäisyys. Saman ihmisyksilön terveydentilan seuraaminen on vuosikymmenien urakka, kun taas esimerkiksi rottien elinkaari on vain 2-3 vuotta ja banaanikärpäsellä vielä murto-osa tästäkin. Myöskään ei ole eettisesti mahdollista tutkia toksisten aineiden tai kemikaalien vaikutuksia ihmisillä. Useat kokeet edellyttävät useita hyvin samanlaisia koeobjekteja ja ihmisten yksilöllisyys ei suo tähän mahdollisuutta. Ihmiset lisääntyvät omien halujensa mukaan ja näin ei voida kasvattaa joihinkin tiettyihin kokeisiin geneettisesti mahdollisimman hyvin soveltuvia ihmisyksilöitä. Elävien ihmisyksilöiden lisäksi eläinkokeita voidaan korvata osittain ihmisistä otetuilla elimillä, kudoksilla tai soluilla tehtävillä kokeilla. Niilläkään ei voida tietenkään selvittää kokonaisen elimistön toimintaa ja elinten vuorovaikutuksia. Tätä toimintaa säätelee laki elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä (101/2001), jonka säädökset tulevat tällöin sovellettaviksi yhdessä henkilötietolain (523/1999) kanssa. Näiden ihmisestä irrotettujen näytteiden tutkimuskäyttöön (muussa kuin sairauden diagnostisointi- tai hoitotarkoituksissa) on saatava kyseisen henkilön tai vajaavaltaisen huoltajan tai laillisen edustajan lupa. Lakien vaatimukset ovat poikkeavat, jos kyseessä on primaaristi tutkimustarkoituksiin otettu näyte tai jos näyte on alun perin otettu diagnostisointia ja hoitoa varten.<sup>565</sup>

Lääketieteessä tulee tilanteita, joissa potilaiden elämän ylläpidon jatkamisen mielekkyys tehohoidon avulla on kyseenalaista. Niin on esimerkiksi anenkefaalisten vastasyntyneiden tai pysyvästi vegetatiivisessa tilassa olevien potilaiden kohdalla. Näissä ja muissa vastaavissa tilanteissa hoito vain pitkittää tilannetta, mikä vääjäämättä johtaa lopulta potilaan menehtymiseen. Pysyvästi vegetatiivisen potilaan tunnusmerkki on isoaivokuoren ohjaamien tietoisien toimintojen puuttuminen, vaikka muiden aivojen osien toimintaa vielä olisi jäljellä. Potilas ei ole tietoinen ympäristöstään ja itsestään, eikä kykene kommunikoimaan. Olisiko tällöin eettisesti oikein tehdä tällaisilla potilailla kokeita, joista ehkä olisi saatavissa luotettavampaa tietoa kuin eläinkokeilla tuotetut tulokset? Suomen eduskunnan 6.10.2009 hyväksymän Euroopan neuvoston biolääketiedesopimuksen neljä pääperiaatetta ovat (1) ihmisarvon kunnioittaminen, (2) henkilökohtainen koskemattomuus, (3) ihmisyksilöiden yhdenvertaisuus, ja (4) ihmisyksilön ensisijaisuus

---

<sup>564</sup> Lääkelaki 10.4.1987/395.

verrattuna yhteiskunnan ja tieteen etuihin.<sup>566</sup> Ihmisyksilöiden suojeleminen asetetaan biolääketiedesopimuksen 15 artiklan mukaan ensisijaiseksi oikeushyväksi tieteellisen tutkimuksen vapautteen verrattuna.<sup>567</sup>

Ihmisellä tehtäviä kokeita varten edellytetään hänen itsensä antamaa tietoista suostumusta. Jos potilaan kanssa kommunikointi ei ole mahdollista, miten voidaan tietää ”hänen oma intressinsä” ja saada hänen mahdollinen suostumuksensa? Tällainen oma intressi on selvitettävissä ja suostumus saatavissa niillä potilailla, joiden intellektuaalista toimintaa on jäljellä ja jotka elämänlaatunsa tai sairauden aiheuttamien kärsimysten johdosta toivovat saavansa kuolla ja sitä ennen palvella muuta ihmiskuntaa koeobjekteina.<sup>568</sup> Biolääketiedesopimuksessa korostetaan niiden henkilöiden suojeleminen, jotka eivät ole itse kykeneviä antamaan tietoista suostumustaan mahdollisten kokeiden suorittamiselle.<sup>569</sup> Jos tutkimuksia kuitenkin tehdään, niiden tuloksista tulee olla odotettavissa hyötyä potilaalle itselleen. Edellytyksinä ovat vielä seuraavat ehdot: tutkimusta ei voida tehdä yksilöillä, jotka voisivat antaa tietoisesti suostumuksensa, potilaan laillinen edustaja on antanut tutkimukselle suostumuksensa, eikä potilas itse vastusta tutkimusta.<sup>570</sup> Tutkimuksesta saatavan mahdollisen hyödyn tulee olla suurempi kuin tutkimuksesta aiheutuvat riskit.

Kokeiden tekeminen ihmisyksilöillä, joilta itseltään tai lapsipotilaiden vanhemmilta ei voida saada tietoista suostumusta, sisältää vaikeita oikeudellisia ja eettisiä ongelmia. Jos edellytetään suostumusta, nämä ihmisyksilöt on automaattisesti suljettava pois mahdollisten koeobjektien joukosta. On kuitenkin tilanteita, joissa tällaisilla potilailla olisi suoritettava kokeita heidän lääketieteellisen tilansa tutkimustarpeen vuoksi. Näitä tilanteita on tarkasteltu Euroopan neuvoston lisäpöytäkirjassa v. 2004,<sup>571</sup> jossa asetetaan tiukat ehdot näillä potilailla tehtäville kokeille. Lisäpöytäkirjan johdannossa korostetaan, että ihmisarvon ja –oikeuksien vastaisia kokeita ei saa tehdä heillä. Kokeista on todennäköisesti

---

<sup>565</sup> Lötjönen 2005.

<sup>566</sup> European Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 4.4.1997, Oviedo (ETS 164), artiklat 1 ja 2.

<sup>567</sup> Artikla 15 ” Scientific research in the field of biology and medicine shall be carried out freely, subject to the provisions of this Convention and the other legal provisions ensuring the protection of the human being.”

<sup>568</sup> kts. Mason ja Laurie 2006, luvut 18 ja 19.

<sup>569</sup> Artiklat 6 ja 7.

<sup>570</sup> Artikla 17.

<sup>571</sup> European Council Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine Concerning Biomedical Research, Strasbourg, 30.6.2004.



saatava olennaista sellaista tietoa, mikä on tarpeen potilaan omassa hoidossa tai samassa tilassa olevien muiden potilaiden hoidossa.<sup>572</sup> Suomessa laissa lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999) on vastaavat ehdot 7 §:ssä. Niillä varmistetaan tällaisten potilaiden oikeuksien mahdollisimman suuri loukkaamattomuus,<sup>573</sup> mutta ne estävät heidän käyttämisensä muun laatusissa kokeissa, joista olisi mahdollisesti saatavissa eläinkokeiden tuloksia arvokkaampaa tietoa. Oma kysymyksensä on, miten olisi tulkittava vaatimus ”potilaan tai samassa tilassa olevien muiden potilaiden hoidossa”. Tätä ei ole määritelty tarkasti. On kuitenkin katsottu vaatimuksen rajaavan ”samassa tilassa olevien ryhmäksi” samanikäisen lapsipopulaation tai ne, joilla on sama sairauden aiheuttava geeni.<sup>574</sup>

Kokeiden salliminen edellä kuvatuilla marginaalisilla ihmisyksilöillä voi kuitenkin johtaa hallitsemattomaan käytäntöön. Sen takia sitä on pyritty kansainvälisesti estämään. Toisen maailmansodan aikana Natsi-Saksan ja Japanin tekemät ihmiskokeet olivat pontimena Nürnbergin koodille<sup>575</sup>, mikä sittemmin johti Helsingin julistukseen siihen myöhemmin tehtyine lisäyksineen.<sup>576</sup> Kaikessa tutkimuksessa on tehtävä riskianalyysi, jossa arvioidaan aiheutuvat hyödyt ja haitat. Jos potilaan riski ei ole minimaalinen, tutkimuksia voidaan tehdä vain, jos (1) tutkimukseen liittyvä riski on pieni verrattuna sairauden aiheuttamaan, (2) sairaus on vakava, (3) tutkimuksesta todennäköisesti saatava hyöty on merkittävä, (4) muuten tietoa ei ole saatavissa ja (5) potilas on antanut tietoisensa suostumuksensa.<sup>577</sup> Kaikkialla länsimaissa lääketieteelliset tutkimukset arvioidaan näitä periaatteita noudattaen tutkimuseettisissä toimikunnissa.

Tieteellisesti relevantit lääkehoitotutkimukset ovat tyypillisesti kaksois-sokkokokeita, joissa sekä potilas että hoitava lääkäri eivät tiedä, saako potilas testattavaa lääkettä vai verrokkilääkettä tai lumelääkettä. Näin vältetään subjektiivisten mielikuvien ja ennakko-odotusten tuloksia vääristävä vaikutus. Legaalaisia pulmia aiheutuu useimmiten siitä, onko potilas mentaalisesti kykenevä antamaan tietoisensa suostumuksensa osallistumisesta tutkimukseen. Tähän selvästi kyvyttömiltä on hankittava holhoojan suostumus. Tämä sama koskee erityisesti myös lapsilla suoritettavia tutkimuksia. Toinen legaalinen pulma on kaksois-sokkokokeissa se, että osa testipotilaista saa joko täysin

---

<sup>572</sup> ”...to the ultimate attainment of results capable of conferring benefit to the person concerned or to other persons having the same condition.”

<sup>573</sup> kts myös Mason ja Laurie 2006, s. 673-675.

<sup>574</sup> Lötjönen 2001.

<sup>575</sup> Nuremberg Code 1949.

<sup>576</sup> Helsinki Declaration 1989.

tehotonta hoitoa tai hoitoa, jonka teho pyritään kyseisessä tutkimuksessa osoittamaan huonommaksi kuin testattava uusi hoito.

Ihmisellä suoritettavien kokeiden eettisiä ja oikeudellisia kysymyksiä on Salla Lötjönen ansiokkaasti ja perusteellisesti tarkastellut v. 2004 julkaistussa väitöskirjassaan, jossa on myös erityistä huomiota kiinnitetty edellä luonnehdituilla ns. marginaalisilla ihmisyksilöillä ja lapsilla tehtäviin lääketieteellisiin kokeisiin.<sup>578</sup>

Tutkimusta tehdään myös joko jo elinkykyisillä tai vielä itsenäiseen kohdunulkoiseen elämään kykenemättömällä sikiöillä. Elinkykyisillä sikiöillä tutkimusten edellytykset ovat samat kuin lapsillakin tehtävissä tutkimuksissa. Näitä nuoremmat sikiöt ovat yleisimmin abortoituja, jolloin äiti on itse halunnut raskauden keskeytystä ja näin hänen oikeutensa määrätä abortoidun sikiön kohtalosta voidaan kyseenalaistaa.<sup>579</sup> Jos elimiä, kudoksia tai soluja otetaan talteen Suomessa raskauden keskeyttämisen yhteydessä, tulee toimintaan olla kuitenkin potilaan suostumuksen lisäksi Terveystieteiden tutkimuskeskuksen oikeusturvakeskuksen lupa.<sup>580</sup> Spontaaniaborteissa sikiö on useimmiten kuollut poistuessaan kohdusta ja näin sen käyttömahdollisuudet tutkimustyössä ovat varsin rajoitetut. Kummassakin aborttitapauksessa voidaan saada käyttöön tutkimusmateriaalia, jolla voidaan korvata osa koe-eläimillä tehtävistä kokeista.

Viime vuosina kantasolututkimus on noussut keskustelujen polttopisteeseen. Keskustelua on kiihdyttänyt se, kun kantasolut ja niillä tehtävät tutkimukset yhdistettiin ihmisen kloonaukseen. Vaikka tällaisia soluja on sittemmin löytynyt aikuisiltakin, alkioista peräisin olevat kantasolut voivat muuntua huomattavasti monipuolisemmin kypsymisensä aikana. Kaikkein varhaisimmat solut ovat totipotentteja, ts. kykeneviä kehittämään täydellisen alkion. Blastokystavaiheessa ne ovat vielä pluripotentteja, kykeneviä erikoistumaan kaikiksi niiksi 200 erityyppiseksi soluksi, joista ihmiselimistö koostuu. Kuitenkaan ne eivät kykene enää muotoutumaan kokonaiseksi sikiöksi. Aikuisista tähän mennessä eristetyt kantasolut ovat olleet pääasiallisesti multipotentteja. Niiden kehitys johtaa vain tietynlaisiksi solutyypeiksi, vaikkakin näiden solujen kyky differentoitua on osoittautumassa aikaisemmin oletettua suuremmaksi.

---

<sup>577</sup> Mason ja Laurie 2006, s.652-654.

<sup>578</sup> Lötjönen 2004.

<sup>579</sup> kts. Mason ja Laurie 2006, s. 691-702.

<sup>580</sup> Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 2.2.2001/101, 7 § 3 momentti.

Saksassa on käyty pitkällinen väittely sekä parlamentissa että sen ulkopuolella ihmisen kantasolututkimuksesta ja sen oikeutuksesta ja moraalista ulottuvuuksista. Maassa kantasolututkimus on nykyään kokonaan kielletty lukuun ottamatta tutkimusta ennen kieltolain voimaantuloa kehitetyillä solulinjoilla. Yhdysvalloissa liittovaltion rahoitusta ei saanut myöntää uusien kantasolulinjojen tutkimukseen presidentti George W. Bushin hallintokaudella. Presidentti Barack Obaman tultua virkaansa näitä rajoituksia on poistettu, kun on pelätty Yhdysvaltojen jäävän jälkeen lääketieteen kehityksessä. Toisaalta taas esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Belgiassa tutkimustyö on ollut koko ajan periaatteessa sallittua, mutta melko tiukasti säänneltyä.<sup>581</sup> Suomessa ei ole varsinaista kantasolututkimusta säätelevää lainsäädäntöä.

Ihmisalkioilla tehtävää tutkimustyötä on kahdenlaatuista. Yhden tarkoituksena on selvittää alkion kehitystä ja sen säätelyä sekä saada tietoa kehityshäiriöistä ja geneettisistä sairauksista. Toisen uudemman tutkimuslinjan tarkoituksena on kehittää hoitomenetelmiä, joissa käytettäisiin alkioista eristettyjä soluja ihmisen sairauksien hoidossa. Kloonaustekniikalla voitaisiin tuottaa potilaan omien sairaiden solujen kanssa geneettisesti identtisiä terveitä soluja. Kantasoluista odotetaan olevan apua solukorvaushoitoina sellaisissa sairauksissa, joissa potilaan omat solut ovat tuhoutuneet, kuten on tapahtunut esimerkiksi Alzheimerin ja Parkinsonin taudeissa, diabeteksessa, sydäninfarktissa ja selkäydinvammoissa. Keinohedelmöityksellä tuotettuja alkioita jää yli. Ne joudutaan nykyään yleensä tuhoamaan. Kahdessakymmenessä viidessä EU-maassa alkio- tutkimukseen suhtaudutaan hyvin eri tavalla. Ylijäämäalkioiden käyttö tutkimus- tarkoituksiin on sallittu yhdeksässä maassa, Suomi, Ruotsi ja Tanska mukaan lukien. Yhdeksässä maassa se on kielletty ja seitsemässä maassa ei ole asiaa koskevaa sääntelyä.<sup>582</sup> Erityisesti katolisissa maissa on yleinen näkemys, että alkio on persoona hedelmöitymisen hetkestä alkaen. Näissä maissa uskonnollinen käsitys on, että ihmisalkio on täysi persoona. Jokaisella ihmisellä on oikeus elämään ja ruumiilliseen koskemattomuuteen.<sup>583</sup> Sen vuoksi alkiotutkimus on kiellettyä.

Tutkijakunnan keskuudessa ei ihmisen kantasolujen ja alkioiden käytölle ole olemassa yhtä selkeitä pelisääntöjä ja itsesäätelyä kuin eläinten käytölle kokeissa. Se

---

<sup>581</sup> Esimerkiksi Iso-Britanniassa luvan kantasolujen käyttöön tutkimustyössä myöntää *Human Fertilisation and Embryology Authority*. Maahan on myös perustettu maailman ensimmäinen kantasolupankki *UK Stem Cell Bank* vuonna 2003.

<sup>582</sup> [http://www.bioteknologia.info/etusivu/terveys/Kantasolut/fi\\_FI/eettisia\\_kysymyksiä/](http://www.bioteknologia.info/etusivu/terveys/Kantasolut/fi_FI/eettisia_kysymyksiä/)

<sup>583</sup> Burrell 2003, s. 169-170.

ilmeisesti aiheutuu kahdesta seikasta. Ensinnäkin tämä ala on suhteellisen nuorta ja yhtenäisiä käytäntöjä ei ole ehtinyt muodostua. Toiseksi, moraaliset ja eettiset käsitykset tästä toiminnasta vaihtelevat paljon tutkijakunnankin keskuudessa, mikä johtuu suurelta osin alkioita koskevista erilaisista uskonnollista käsityskannoista. Kolmantena syynä liene se, että yhteiskunnat ovat kiirehtineet laatimaan nopealla tahdilla toimintaa sääteleviä lakeja ja näin akuutti tarve itsesäätelyyn ei ole ollut polttava. Tiedeyhteisön oman tahdon luominen ja ilmaiseminen olisi kuitenkin välttämätöntä, vaikka tälle tutkimukselle on omaa lainsäädäntöä. Tutkijayhteisön tulisi siksi laatia omat ohjeensa ja päättää omista sanktioistaan, jos niitä ei noudateta. Eettisten periaatteiden noudattamattomuudesta eläinkokeissa tutkijakunta käytännössä sulkee tähän syyllistyneen jäsenensä ulkopuolelleen. Tutkimustulosten julkaiseminen estyy ja tutkijanura sulkeutuu. Tämä olisi erittäin tehokas sanktio moitittavaa kantasolu- ja alkio tutkimusta suorittavallekin.

Suomessa lainsäätäjä on katsonut, ettei alkioilla ole syntyneen ihmisen oikeuksia. Niillä ei ole siis varsinaista perus- ja ihmisoikeussuojaa, ennen kuin ne mahdollisesti näkevät päivänvalon elävinä ja elinkykyisinä lapsina tai keskosina. Suomessa alkio tutkimusta on tehty vain hedelmöityshoidoista ylijääneillä alkioilla. Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä (101/2001) säättää, että alkioilla saa tehdä tutkimuksia, jotka liittyvät vain hedelmöityshoitoon ja lääketieteelliseen tutkimukseen (6 § 2 momentti). Alkio tutkimusta koskee myös laki lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999), jossa säädetään alkioiden tutkimuskäytön edellytyksistä. Naisen elimistön ulkopuolella olevaan alkioon kohdistuvaa tutkimusta saa tehdä vain sellaisissa laitoksissa, jotka ovat saaneet siihen luvan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta (Valvira). Luvan myöntämisen edellytyksenä on, että laitoksessa on asianmukaiset tutkimustilat ja laitteet sekä toiminnan edellyttämä henkilökunta. Lisäksi yksittäinen tutkimushanke tarvitsee sairaanhoitopiirin eettisen toimikunnan hyväksynnän. Tutkimukseen saa käyttää vain sellaisia alkioita, joiden tutkimuskäyttöön sukusolujen luovuttajat ovat antaneet suostumuksensa. Alkioita saa tutkia vain 14 vuorokauden ikään asti, minkä jälkeen ne on hävitettävä.<sup>584</sup> Suomi on myös allekirjoittanut Euroopan neuvoston ns. biolääketiedesopimuksen,<sup>585</sup> jossa kielletään alkioiden luominen

---

<sup>584</sup> Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 1237/2006 määrittelee alkion hedelmöityksen tuloksena syntyneeksi eläväksi solujoukoksi, joka ei ole kiinnittynyt naisen elimistöön (2 §, 1 momentti, 2 kohta). Myös luonnollisessa hedelmöityksessä tämä vaihe naisen elimistössä kestää 12-14 vuorokautta.

<sup>585</sup> ETS 164.

tutkimustarkoituksia varten. Sopimustekstin mukaan tulee huolehtia alkioiden riittävästä suojelusta.

Alkiotutkimuksen hyväksyttävyyttä riippuu paljolti siitä, minkälainen status tutkimuksen kohteena olevalle alkiolle annetaan. Alkioiden ja alkiopohjaisten kantasolujen käyttöön liittyy olennaisena eettisenä kysymyksenä käsitys alkion olemuksesta. Voidaanko ihmisalkiota hedelmöitymisestä alkaen verrata syntyneeseen ihmisyksilöön vai onko alkiot vain pelkkä solujoukko, joka ei tarvitse mitään erityistä suojelua? EU:n piirissä tästä kysymyksestä vallitsee suuri erimielisyys. Toisena ääriäritana on alkiotutkimuksen täydellinen kieltäminen ja toisena sen salliminen, millä tahansa alkiolla.<sup>586</sup> Euroopan neuvosto on antanut kaksi suositusta ihmisen alkioiden ja sikiöiden käytöstä tieteellisessä tutkimuksessa.<sup>587</sup> Alkiotutkimuksesta on lisäksi vain varsin laimea Euroopan neuvoston lauseke alkioiden suojelemisesta.<sup>588</sup> Ainoastaan embryoiden luominen pelkästään tutkimustarkoituksiin oli selkeästi kielletty. Biolääketiedesopimus erillissopimuksena täsmentää kuitenkin merkittävästi alkiotutkimuksenkin tilaa, sillä tällä sopimuksella on vahvempi juridinen asema kuin edellä mainituilla suositustyyppisillä asiakirjoilla.<sup>589</sup> Ennustan kuitenkin, että kantasolututkimus ja tutkimus hedelmöityshoidoissa ylijääneillä alkiolla sallitaan tulevaisuudessa laajemmin kuin nykyään sen avulla saavien todennäköisesti suurten hyötyjen takia. Eläinkokeiden kannalta tämä merkinnee hamassa tulevaisuudessa niiden osittaista korvautumista ihmisen kantasolututkimuksella.

Suomessa kansanterveyslaitoksen pakastimissa on jo pala noin 200.000 suomalaisen jostakin kudoksesta. Myös eri yliopistoilla on vastaavanlaisia kudoksenäytteitä säilöissään. Nämä näytteet on aikanaan kerätty tutkimustarkoituksiin. Tätä materiaalia on jo käytetty tutkimuksissa, mutta juridista sääntelyä tällaisen biopankin<sup>590</sup> käytöstä ei ole saatu aikaiseksi. Tehokasta biopankkia varten kokoelmat täytyisi järjestää yhtenäisiksi tietokannoiksi.<sup>591</sup> Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä esitti vuonna 2007, että Suomeen perustettaisiin biopankkeja, joiden tehtävänä olisi kerätä, käsitellä ja säilyttää

---

<sup>586</sup> Mason ja Laurie 2006, s. 703-705.

<sup>587</sup> Recommendation 1046 (1986) ja Recommendation 110 (1989).

<sup>588</sup> European Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 4.4.1997, Oviedo (ETS 164), 18 artikla:

1. Where the law allows research on embryos *in vitro*, it shall ensure adequate protection of the embryo.
2. The creation of human embryos for research purposes is prohibited.

<sup>589</sup> Walin 2007.

<sup>590</sup> Biopankiksi nimitetään lääketieteellistä kokoelmaa, jossa on DNA:ta, verta tai muita näytteitä ihmisten elimistöstä ja tietoja kunkin näytteenantajan terveydestä ja elämäntavoista.

ihmisperäisiä biologisia näytteitä ja niistä saatuja tietoja.<sup>592</sup> Tarkoituksena olisi hyödyntää näitä tietoja tutkimusta varten. Näytteiden luovuttajat antaisivat esityksen mukaan laajan luvan käyttää näytteitä tutkimustarkoituksissa, kun nykyään luovuttajat antavat luvan käyttää niitä vain tutkimushankekohtaisesti. Kun koko maan kattavan biopankkitoiminnan perustaminen tapahtuu ja sen toimintaa varten asianmukainen lainsäädäntö astuu voimaan tulevaisuudessa, se voi olla yksi tekijä, mikä vähentää eläinkokeiden suorittamisen tarvetta maassamme. Biopankkilaki toivottiin saatavan voimaan jo v. 2009. Asia on kuitenkin tällä hetkellä edelleen kesken.

---

<sup>591</sup> Mutanen 2006.

<sup>592</sup> Ora 2007.

## 8 GENEETTISESTI MUUNNELTUT KOE-ELÄIMET

Viimeisen vuosikymmenen aikana ihmisen, muiden eläinten ja kasvien perimän koodaaman deoksiribonukleinihapon (DNA) emäsjärjestyksen avaaminen ja analysointi on luultavasti ollut ratkaisevin biologisen tietämyksen edistysaskel. Sen johdosta geenien toiminnan ymmärrys on aivan uudentasoista. Kun tumien ja mitokondrioiden DNA-rihmastoa on avattu, on käynyt ilmi, miten monimuotoista geenien toiminta on ja miten monitahoisia ovat niiden keskinäiset vuorovaikutukset. Samalla ovat kehittyneet myös tekniikat, joilla on voitu puuttua suunnitellusti eliöiden geneettiseen perimään ja muokata sitä halutulla tavalla. Ennen tätä kehitystä eläinten jalostus saattoi perustua ainoastaan siihen, että valikoitiin eläinpopulaatioista yksilöitä, joilla oli mahdollisimman paljon haluttuja ominaisuuksia. Näitä yksilöitä lisäämällä voitiin eläinrotuja kehittää haluttuun suuntaan. Nyt voidaan suoraan muokata yksilön geneettistä perimää. Geeniteknologia on mahdollistanut kehittää eläimiä perinnöllisesti täsmällisiksi erilaisiin kysymyksenasetteluihin soveltuviksi eläinmalleiksi. Tällaisia mutanti eläinkantoja on jo lukuisia. Perimän monimuotoisuuden takia tehtävä ei ole yksinkertainen ja tulokset eivät aina vastaa odotuksia. Sinänsä geenien keskinäiset vuorovaikutukset, niiden toiminnan ohjaus ja niin sanotun lepäävän DNA-osan merkitys eivät ole niin monimutkaisia, että ihminen ei oppisi niitä hallitsemaan. Kehitys on tällä alalla todella nopeata.

Geeniteknologia on siis monella tavalla merkityksellinen asia. Siitä on biolääketieteessä jo kehittynyt oma tieteenalansa, nimitettäköön sitä sitten geeniteknologiaksi tai molekyylibiologiaksi. Sisältönä on perimätiedon sukupolvesta toiseen kantaman DNA rihmaston analysointi, tutkiminen ja muuntelu. Oman tieteellisen sisältönsä lisäksi molekyylibiologia spesifine metodeineen on vahvasti tunkeutunut myös lähitieteenalojen perinteisille reviiereille, biokemiaan, fysiologiaan ja farmakologiaan. Ensimmäiset sovellukset kliinisen lääketieteen piirissä ovat jo myös selvästi tulossa. Jo useiden vuosien ajan koe-eläiminä on käytetty geneettisesti muunneltuja yksilöitä, joiden geenistöä on muunneltu, niiden perimään on lisätty lajille vieraita geenejä tai on sammutettu kokeellisesti eläimen jonkin oman geenin toiminta. Jos yksilön perimään on viety virusvektoreiden tai muiden mikrotekniikoiden avulla lajille vieraita geenejä, on kyse siirtogeenisistä organismeista. Muuntogeeniset organismit ovat taas sellaisia, joiden omaa geneettistä materiaalia on jollakin tavalla kokeellisesti muokattu. Poistogeenisiltä

organismeilta on taas jokin niille ominainen geeni poistettu tai sen toiminta keinotekoisesti estetty. Lainsäädännössä muuntogeenisyys käsite on yleisnimike, mikä kattaa siirtogeeniset, muuntogeeniset ja poistogeeniset organismit. Kyse on siis organismista, jonka perintöainesta on muunneltu tavalla, joka ei toteudu luonnossa paritumisen tuloksena tai luonnollisena yhdistelmänä. Edellytyksenä on vielä se, että organismilla on ainakin potentiaalinen mahdollisuus siirtää muunneltuja geneettisiä ominaisuuksiaan seuraaville sukupolville. Geenitekniikalla voidaan siis tuottaa lisääntymiskykyisiä risteymiä, joita luonnossa ei synny, ja siirtää genejä organismien lajirajat ylittäen. Koe-eläinlainsäädännössä on ollut selkeästi tarpeen ottaa huomioon nämä geneettisesti muunnellut eläimet ja laatia niiden käyttöä varten omat säädöksensä.

Ihmisellä geeniterapia on uusi lupaava geneettisten sairauksien hoitomuoto. Siinä viallinen geeni korvataan terveellä. Geeniterapiaan liittyy kuitenkin varteenotettavia oikeudellisia näkökohtia. Erityisesti näin on, jos hoito kohdistetaan yksilön sukusoluihin pyrkimyksenä estää viallisen geenin siirtyminen jälkeläisiin. Samalla kuitenkin muunnetaan yksilön ja hänen mahdollisten jälkeläistensä muitakin geneettisiä ominaisuuksia. Sukusoluihin kohdistuvat hoitotoimenpiteet onkin kielletty monissa Euroopan maissa, vaikka niiden avulla olisi mahdollisuus hävittää väestöstä tiettyjä geneettisiä sairauksia. Geenien manipulointi mahdollistaa myös yksilöiden monistamisen, kloonauksen. Tunnetuin tällä tavoin tuotettu eläin on Dolly-lammas. Ihmisen kloonaukseen on suhtauduttu yleisesti voimakkaan kielteisesti. Yhdistyneissä Kansakunnissa pitkällisten neuvottelujen jälkeen onkin tehty esitys ihmisen kloonauksen kiellosta.<sup>593</sup> Ihmisen kloonaukselle on ehdotettu tutkijoiden yleisesti hyväksymää vapaaehtoista moratoriota, mikä voisi olla parempi vaihtoehto kuin kloonauksen kieltäminen lailla.

Tieteellistä tutkimusta on pyritty rajoittamaan ja valvomaan erityisesti silloin, kun on ajateltu sen voivan aiheuttaa vaaroja ympäristölle tai ihmiskunnalle. Muuntogeenisten organismien kehittämistä ja käyttöä pidetään tällaisena riskejä aiheuttavana toimintana. Vaikka se on tieteenalana varsin nuorta, muuntogeenisillä organismeilla työskentelyä on varsin pian ryhdytty sääntelemään yhteiskunnan toimesta. Muuntogeeniset organismit koetaan jollakin tavalla pelottavina. Muuntogeeniset eläimet ovat ihmisen luomia hirviöitä ja muuntogeenisten ravintokasvien geenien pelätään tunkeutuvan ruoasta ihmisen tai kotieläinten elimistöön ja saavan aikaan ennalta aavistamattomia vaikutuksia. Monet myös



pitävät yksilöiden perimän muuttamista Jumalan työhön puuttumisena ja sen takia tuomittavana. Luonnossa geenimutaatioita kuitenkin tapahtuu spontaanisti yhtenäen harvojen mutaatioiden kuitenkin johtaessa muita paremmin selviytyvien ja lisääntymiskykyisten yksilöiden syntymiseen. Siksi voidaan toisaalta väittää, että muuntogeenisten organismien luomisella vain nopeutetaan mutaatioiden tapahtumista ja ohjailtaan niitä haluttuun suuntaan.

Geenitutkimus on aiheuttanut koe-eläinten käytön lisäyksen. Geenimuunnellut eläimet, erityisesti geenimuunnellut hiiret, ovat jatkuvassa kasvussa oleva koe-eläinryhmä. Se on pulmallista eläinkokeiden 3R –periaatteen kannalta. Usein vasta lukuisten yritysten jälkeen on saatu kehitettyä sellaisia muuntogeenisiä eläinkantoja, joilla tehdyillä kokeilla on saatu tuloksia, mitkä ovat olennaisesti edistäneet tieteellistä tutkimusta.<sup>594</sup> Geenimuunneltujen eläinkantojen kehittäminen on jo sellaisenaan eläinkokeiden sarja, mikä usein merkitsee käytetyille eläimille kärsimyksiä. Muuntogeenisiä eläimiä käytetään lisääntyvässä määrin ihmisen sairauksien kokeellisina malleina. Vaikka alkuvaiheessa muuntogeenisten eläinmallien kehittäminen merkitsee kokeissa käytettyjen eläinten määrään lisääntymistä, sairausmallien vakiintuminen voi johtaa myöhemmässä vaiheessa tarvittavien koe-eläinten määrän vähenemiseen. Se johtuu siitä, että tiettyihin määrättyihin tarkoituksiin kehitettyjen koemallien jälkeen ei tarvittane enää niin suuria eläinmääriä tilastollisesti luotettavien tulosten saavuttamiseksi. Kun aikaisemmin jouduttiin aiheuttamaan koe-eläimelle kokeellisin toimenpitein jokin tauti, voidaankin nyt käyttää kantaa, jolla on jo kyseinen tauti perimässään. Vielä tällä hetkellä ei kuitenkaan voida arvioida, miten paljon tämä kehitys edesauttaa yleisesti hyväksytyyn 3R-periaatteen toteutumisessa. Toisaalta voidaan kyseenalaistaa, onko sellaisen eläinkannan luominen, jolla on perimässään jokin ihmisen tauti, todellista koe-eläinten kärsimysten ja pysyvän haitan pienentämistä. Käytettävien koe-eläinten määrän pienenemisen kustannuksella kasvatetaan sairaita eläimiä. Lopputulos riippuu ratkaisevasti siitä, miten paljon eläimelle haitallisesta sairaudesta on kyse.

Geenimuunneltujen eläinten määrän monistaminen luonnollisen lisääntymisen avulla ei yleensä ole säänneltyä, vaikka syntyvät yksilöt voivat olla vaurioituneita. Sen jälkeen kun soveltuva eläinkanta on saatu kehitettyä, voidaan varsinaiset kokeet suorittaa

---

<sup>593</sup> United Nations "Legal Committee Recommends UN Declaration on Human Cloning to General Assembly" (2005, Press Release GA/L/3271).

<sup>594</sup> kts. Bolliger 2000, s. 364.

näillä eläimillä. Suomessa geenitekniikan käytöstä ja eläinkokeista on omat erilliset lakinsa. Eläinkoelaisissa ei ole suoranaisesti otettu kantaa muuntogeenisiin eläimiin, eikä myöskään geenitekniikkalaissa ole suoria viittauksia eläinkoelakiin. Lakeja joudutaan kuitenkin käytännössä soveltamaan muuntogeenisten eläinten tutkimisessa rinnakkain, mikä voi olla jossakin määrin käytännön vaikeuksia aiheuttavaa.

Geenitekniikkaa käytetään suljetuissa ja avoimissa olosuhteissa. Suljetulla käytöllä tarkoitetaan lähinnä laboratorioissa ja kasvihuoneissa tapahtuvaa tutkimusta sekä teollista tuotantoa. Avoimella käytöllä tarkoitetaan tutkimus- ja kehityskokeita sekä tuotteiden markkinointia. Keskityn luonnollisesti tässä koe-eläintoimintaa käsittelevässä kirjoituksessani geenitekniikan suljettuun käyttöön ja siinäkin pelkästään koe-eläimillä tapahtuvaan toimintaan. Geenitekniikkalainsäätö koskee kuitenkin molempia toimintoja, sekä avointa että suljettua. Yleisenä periaatteena on, että avointa toimintaa säännellään tiukemmin. Avointa toimintaa koskevat lain säädökset ovat geenitekniikkalainsäädännössä huomattavasti yksityiskohtaisempia kuin suljettua toimintaa koskevat säädökset. Pelkona on, että muuntogeeniset organismit pääsevät hallitsemattomasti leviämään luontoon ja mahdollisesti risteytyvät luonnossa esiintyvien samojen tai läheisten lajien kanssa. Muuntogeeniset ominaisuudet siirtyvät tällöin muihin luonnonvaraisiin eliöihin. Haittavaikutuksia voi aiheutua siten myös muille kuin kohdeorganismeille ja ympäristölle. Muuntogeenisten organismien infektiivisyys ja allergeenisuus saattavat muuttua. Toksisia tai muutoin haitallisia proteiineja voi näin syntyä esimerkiksi elintarvikkeisiin. Erityisesti tämä vaara on olemassa muuntogeenisten kasvien kohdalla.

Suljetussa tilassa toimittaessa mikrobit muodostavat huomattavasti muuntogeenisiä eläimiä suuremman riskin. Geneettisten ominaisuuksien vaihtuminen mikrobien kesken voi synnyttää ihmisille, eläimille tai kasveille vaarallisia patogeenisiä kantoja. Nykyään on myös pidettävä mielessä bioterrorismi ja muuntogeenisten organismien mahdollinen käyttö bioaseina. Muuntogeenisillä mikrobeilla työskenneltäessä suojaustoimenpiteiden tulee siksi olla perusteellisesti suunniteltuja ja aukottomia. Geenitekniikkalainsäädännössä yleisenä periaatteena on, että suljetusta tilasta siirrytään asteittain kenttäkokeisiin ja tuotteiden markkinointiin. Valvonta on sekä ennakollista että jälkikäteistä. Avoin käyttö sallitaan vain siinä tapauksessa, että sen voidaan perustellusti katsoa olevan turvallista ympäristön ja eläinten ja ihmisen terveyden kannalta. Voidaan kysyä, missä määrin organismin geneettinen muokkaus on eettisesti sallittua ja miten monta geeniä eläimeen

voidaan siirtää lajin ominaispiirteiden häviämättä. Siirtogeenisiin koe-eläimiin liittyy myös selkeästi eettisiä, eläinsuojelullisia ja eläinten mahdollisia oikeuksia koskevia kysymyksiä. Siirtogeenitekniikan käyttö aiheuttaa usein eläimille kärsimyksiä. Siirtogeenisiä jyrksijöitä käytetään nykyään jo miltei tavanomaisesti tautimalleina siirtämällä viallinen tai taudinaiheuttajageeni jyrksijän hedelmöitettyyn munasoluun. Tutkijakunnassa on yleisesti hyväksytty periaatteeksi, että toiminnan tulee olla riittävän yleishyödyllistä, eikä yhtä hyvää vaihtoehtoista tutkimusmenetelmää ole olemassa. Lisäksi pitää olla selvästi osoitettavissa, että ihmisen sairaus ja sen eläinmalli todella vastaavat toisiaan mahdollisimman hyvin.

Maamme ensimmäinen geenitekniikkaa koskeva laki säädettiin vuonna 1995.<sup>595</sup> Säättämisen syynä olivat useat sitä edeltäneet kansainväliset sopimukset ja direktiivit. Vuonna 1975 Yhdysvalloissa pidetyssä Asilomarin kongressissa yksimielisesti suositeltiin DNA-kokeiden rajoittamista siten, että isäntäkantoina saa käyttää vain heikennettyjä eliöitä, jotka eivät kykene elämään laboratorioden ulkopuolella. Sen mukaisesti *National Institutes of Health* (NIH) julkaisi v.1976 heinäkuussa ohjeet rekombinantti DNA molekyylien ja näitä molekyyliä sisältävien organismien käsittelystä. Todelliset riskit ovat kuitenkin osoittautuneet pelättyä pienemmiksi, eikä yhtään onnettomuutta ole ilmeisestikään sattunut. Saatujen kokemusten perusteella NIH on sittemmin v. 1994 julkaissut uudistetun ohjeistuksensa.<sup>596</sup> *Organisation for Economic Co-operation and Development* (OECD) julkaisi v. 1986 ns. sinisen kirjan rekombinantti DNA:n turvallisuuskysymyksistä,<sup>597</sup> jossa pääpaino oli kuitenkin maataloudessa ja ympäristökysymyksissä. Euroopan neuvoston direktiivit 90/219/ETY<sup>598</sup> ja 90/220/ETY<sup>599</sup> käsittelevät myös muuntogeenisiä organismeja. Näistä edellinen koski muuntogeenisten organismien suljettua käyttöä ja jälkimäinen avointa käyttöä. Direktiivi 90/220/ETY on sittemmin kumottu uudella direktiivillä v. 2001<sup>600</sup> ja direktiiviä 90/219/ETY on muutettu direktiivillä

---

<sup>595</sup> Geenitekniikkalaki 17.3.1995/377.

<sup>596</sup> National Institutes of Health (NIH): Guidelines for Research Involving Recombinant DNA Molecules. Federal Register, Vol. 59, pp. 34496-34547, 1994.

<sup>597</sup> OECD "Recombinant DNA Safety considerations", 1986.

<sup>598</sup> Euroopan neuvoston direktiivi 90/219/ETY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 1990, geneettisesti muunnettujen mikro-organismien käytöstä suljetuissa oloissa.

<sup>599</sup> Euroopan neuvoston direktiivi 90/220/ETY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 1990, geneettisesti muunnettujen organismien tarkoituksellisesta levittämisestä ympäristöön.

<sup>600</sup> Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/18/EY, annettu 12 päivänä maaliskuuta 2001, geneettisesti muunnettujen organismien tarkoituksellisesta levittämisestä ympäristöön ja neuvoston direktiivin 90/220/ETY kumoamisesta.

98/81/EY, mikä tuli voimaan 5.12.1998.<sup>601</sup> Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus ja siihen liittyvä Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirja<sup>602</sup> ovat myös olleet suomalaisenkin lainsäädännön perusteena. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivejä ja asetuksia on muitakin, mutta ne koskevat muuntogeenisten organismien avointa käyttöä ja näiden organismien valtioiden rajat ylittäviä siirtoja.

Suomen muuntogeenisiä organismeja koskevan lain tarkoituksiksi ilmoitetaan, että sen avulla koetetaan edistää geenitekniikan turvallista käyttöä ja kehittymistä eettisesti hyväksyttävällä tavalla sekä ehkäistä ja torjua haittoja, joita geenitekniikalla muunneltujen organismien käyttö voi aiheuttaa ihmisen terveydelle, eläimille, omaisuudelle ja ympäristölle (1 §). Lain ensimmäisessä luvussa selvitetään lain tarkoitus, soveltamisala ja käytetyt määritelmät. Toisessa luvussa säädetään toimivista viranomaisista ja kolmannessa muuntogeenisiä organismeja käyttävien yleisistä velvollisuuksista. Neljäs luku koskee muuntogeenisten organismien suljettua käyttöä, viides luku tarkoituksellista levittämistä ympäristöön muussa kuin markkinoimistarkoituksessa. Kuudes luku on tuotteiden saattamisesta markkinoille ja seitsemännessä esitetään toiminnan kiellot ja rajoitukset. Kahdeksas luku käsittelee valvontaa ja geenitekniikan rekisteriä, yhdeksännessä on joukko erinäisiä muita säännöksiä ja kymmenennessä ovat seuraamussäädökset ja muutoksenhaku. Laboratorioissa tehtävää muuntogeenisten koe-eläinten käyttöä koskevat siis lähinnä lain 3, 4, 9 ja 10 luku. On huomattavaa, että laki ei koske kemiallisesti tai säteilyn avulla käsiteltyjä koe-eläimiä, vaikka niidenkin genomissa saattaa aiheutua muutoksia.

Muuntogeenisten koe-eläinten käyttöä koskeva ilmoitus on tehtävä geenitekniikkalain 14a §:n 1 momentin mukaisesti geenitekniikan lautakunnalle. Tämä lautakunta on viranomainen, joka myöntää luvat muuntogeenisten organismien käytölle. Tarkastustoimintaa taas harjoitti alussa geenitekniikkalain 5g §:n 1 momentin mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV). Sitten vuoden 2009 alussa STTV ja terveydenhoidon oikeusturvakeskus (TEO) yhdistettiin ja niistä muodostettiin sosiaali- ja terveystieteiden valvontavirasto (Valvira), jonka tehtäviin sisältyy nykyään muun muassa muuntogeenisten organismien suljetun käytön valvonta. Lupa- ja tarkastusviranomaisen toiminnat on näin erotettu toisistaan, mitä seikkaa jo korostettiin hallituksen

---

<sup>601</sup> European Council Directive 98/81/EC of 26 October 1998 amending Directive 90/219/EEC on the contained use of genetically modified micro-organisms.

<sup>602</sup> Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (SopS 78/1994), Rio de Janeiro 1992 ja siihen liittyvä Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirja.

esityksessä lakia säädettäessä. Nähtiin näet ongelmalliseksi, että sama viranomainen myöntää luvan ja hoitaa käytännön valvontatyötä, kuten oli alkuperäisen geenitekniikkalain 377/1995 mukaan. Toiminnan objektiivisuutta ajatellen perustelu on kyllä validi. Tässä ei siis ole kuitenkaan noudatettu valtionhallinnossa muutoin yleisesti sovellettua ”yhden luukun periaatetta”, koska toimet siirrettiin eri ministeriöiden alaisille viranomaisille. Muuntogeenisiä organismeja käyttäville toimijoille tästä voi aiheutua jossakin määrin sekaannusta ja viranomaisorganisaatioiden yhteistoiminnalle tiedonkatkoksia. Geenitekniikkalaissa säädettyjen tarkastusten perusteena ovat toimintaa harjoittavien omat ilmoitukset ja hakemukset, joihin sisältyy mm. kuvaus muuntogeenisten organismien käytöstä ja riskien arviointi. Toiminnanharjoittajan on tehtävä riskinarviointi myös silloin, kun muuntogeenisiä organismeja käytetään suljetussa tilassa (8 §, 1 momentti). Hänen on myös tehtävä ilmoitus geenitekniikan lautakunnalle tilasta, joka on tarkoitettu muuntogeenisten organismien käyttöön suljetussa tilassa (14 §).

Muuntogeenisten organismien avointa käyttöä ympäristöhaittojen ehkäisemisen ja torjumisen osalta valvoo uuden lain mukaan ympäristöministeriön alainen viranomainen, mutta erityisesti ihmisen terveyteen liittyvissä kysymyksissä sosiaali- ja terveysministeriö (4 §). Käytännön valvontatyöstä vastaa, kuten edellä todettiin, Valvira. Valvonta perustuu asiakirjavalvontaan ja tarkastuskäynteihin (27 §). Tarkastuksia saa tehdä muualla kuin kotirauhan suojaamissa tiloissa (27 §, 2 momentti). Tässä geenitekniikkalaki ja laki koe-eläintoiminnasta (23.1.2006/62) eroavat toisistaan olennaisesti. Jälkimmäisen lain 32 §:n 2 momentin perusteella voidaan perustellun epäillyn johdosta suorittaa tarkastus tai muu tutkimus myös kotirauhan piirissä. Kuten edellä olen perustellut, katson tämän koe-eläintoiminnasta annetun lain suoman oikeutuksen olevan aiheeton ja virheellinen. Valvira ylläpitää myös sähköistä geenitekniikan rekisteriä, johon tallennetaan geenitekniikkalain mukaiset ilmoitukset ja hakemukset sekä muuntogeenisten organismien käytön valvontaa koskevat tarkastuspöytäkirjat (26 §). Valvira toimii myös geenitekniikan asiantuntijana antamalla muuntogeenisten organismien käyttöä koskevia lausuntoja (5a §, 4 kohta).

Laki geenitekniikkalain muuttamisesta<sup>603</sup> uudisti varsin perusteellisesti aikaisemman lainsäädännön. Tämänkin lakimuutoksen juuret ovat yleiseurooppalaiset perustuen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2001/18/EY. Direktiivin laatineen komission tavoitteena oli ”täydentää muuntogeenisiä organismeja ja niistä

---

<sup>603</sup> Laki geenitekniikkalain muuttamisesta 10.9.2004/847.

johdettuja tuotteita koskevaa säätelyjärjestelmää ottamalla käyttöön asianmukaiset avoimen käytön direktiivissä edellytetyt täytäntöönpanotoimenpiteet ja ohjeet sekä ottamalla käyttöön siihen pohjautuva monipuolinen jäljitettävyysojärjestelmä”. Direktiivin sanonnasta ilmenee, että primaarisena tavoitteena ei ollut muuttaa muuntogeenisiä organismeja koskevia säädöksiä ja käytäntöjä. Niinpä työskentelyedellytykset muuntogeenisillä koe-eläimillä eivät lakimuutoksen johdosta olennaisesti muuttuneet maassamme. Yksi muutos oli se, että luvan myöntäminen ja toiminnan valvonta erotettiin toisistaan. Geenitekniikkalain käytännön valvonta siirrettiin geenitekniikan lautakunnalta eri ministeriön alaisille viranomaisille.

Eduskuntakäsittelyssä hallituksen geenitekniikkalain muutosesitys<sup>604</sup> ei muuttunut olennaisilta osiltaan, eikä sen johdosta käyty laajaa keskustelua. Lakimuutosesityksestä pyydettiin sosiaali- ja terveystoimikunnan mietintö ja se lähetettiin myös lausunnon ympäristötoimikuntaan. Sosiaali- ja terveystoimikunnan mietinnön<sup>605</sup> liitteinä olivat maa- ja metsätaloustoimikunnan<sup>606</sup> sekä ympäristötoimikunnan<sup>607</sup> lausunnot. Maa- ja metsätaloustoimikunta kiinnitti huomiota valvonnan hajautumiseen eri viranomaistahoille ja ounasteli sen mahdollisesti aiheuttavan hankaluuksia, mutta muutoin molempien toimikuntien lausunnot olivat lakimuutosta puoltavia. Niissä ei kiinnitetty kovinkaan paljon huomiota muuntogeenisten organismien suljettuun käyttöön. Sosiaali- ja terveystoimikunnan mietintö oli varsin niukka ja siinä oli vain melko vähäisiä tarkennuksia ja muutoksia hallituksen lainmuutosesitykseen. Koska lainmuutoksen pääasiallinen sisältö käsitteli muuntogeenisten organismien avointa käyttöä, lakiehdotuksen kolmannessa käsittelyssä edustaja Pulliainen (vihr) nosti esiin kysymyksen siitä,<sup>608</sup> miksi hallituksen esitystä ei lähetetty mietinnölle maa- ja metsätaloustoimikuntaan vaan sosiaali- ja terveystoimikuntaan. Mielestäni kysymys oli aiheellinen, sillä kuten yllä olevasta ilmenee, lakimuutoksen olennaisin sisältö olisi ollut maa- ja metsätaloustoimikunnan reviiriin kuuluvaa. Tosin keskeisin viranomaisen geenitekniikan lautakunta toimii sosiaali- ja terveystoimisteriön yhteydessä.

---

<sup>604</sup> Hallituksen esitys laeiksi geenitekniikkalain sekä rikoslain 34 luvun 4 §:n ja 44 luvun 9 §:n muuttamisesta (HE 42/2004 vp).

<sup>605</sup> Sosiaali- ja terveystoimikunnan mietintö 10/2004 vp.

<sup>606</sup> Maa- ja metsätaloustoimikunnan lausunto 11/2004 vp.

<sup>607</sup> Ympäristötoimikunnan lausunto 15/2004 vp.

<sup>608</sup> Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja PTK 71/2004 vp.

Geenitekniikkalain nojalla annettiin myös geenitekniikkaa koskeva asetus 24.5.1995/821,<sup>609</sup> jota valtioneuvosto on sittemmin muuttanut<sup>610</sup> ja jonka se on myöhemmin kumonnut uudella asetuksella (928/2004).<sup>611</sup> Nämä muutokset heijastelevat sitä, miten nopeasti geenitekniikka on viime vuosina kehittynyt. Asetuksilla on tarkennettu määritelmiä ja säädetty yksityiskohtaisemmin toiminnan edellytyksistä ja sitä koskevista ilmoituksista. Asetukset käsittelevät voittopuolisesti geenitekniikan taloudellisia ulottuvuuksia ja vain vähäisessä määrin geenimuunneltuja koe-eläimiä. Keskeinen toimivaltainen viranomaisena on sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva geenitekniikan lautakunta, jonka jäsenten tulee edustaa kauppa- ja teollisuusministeriötä, maa- ja metsätalousministeriötä, sosiaali- ja terveysministeriötä sekä ympäristöministeriötä (geenitekniikkalain 5 §). Lisäksi jäsenistössä tulee olla eettistä asiantuntemusta. Lautakunnan tehtävät muistuttavat jossakin määrin valtakunnallisen eläinkoelautakunnan tehtäviä, vaikka taloudelliset ja ympäristönsuojeluintressit ovat niissä varsin leimautuvia. Valtioneuvoston asetuksen (928/2004) nojalla asetetaan myös kolmas toimiva viranomaisena, biotekniikan neuvottelukunta, kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Se on neuvoantava asiantuntijaelin bio- ja geenitekniikkaan liittyvissä kysymyksissä. Neuvottelukunnan tehtävänä on edistää biotekniikan ja erityisesti geenitekniikan alalla yhteistyötä viranomaisten, alan tutkimuksen ja toiminnanharjoittajien kesken sekä järjestää alan tiedotusta ja koulutusta, seurata ja edistää biotekniikkaa koskevaa kansainvälistä yhteistyötä, seurata erityisesti geenitekniikan kehitystä, tutkimusta ja terveys- ja ympäristövaikutuksia, edistää eettisten näkökohtien huomioon ottamista geenitekniikassa, sekä hoitaa muut ministeriöiden biotekniikkaa koskevat tehtäväksiannot.

Muuntogeenisten organismien suljettu käyttö edellyttää toimintaa harjoittavalta aina huolellisesti tehtyä ja kirjallisesti perusteltua riskinarviointia. Toiminnanharjoittajan on pidettävä kirjaa tästä riskinarvioinnista ja käytöstä suljetussa tilassa (8 §). Tämä koskee myös työskentelyä muuntogeenisillä koe-eläimillä. Muuntogeenisiä organismeja käytettäessä on noudatettava organismien edellyttämää huolellisuutta (8a §). Jos luontaisen geenistön omaavilla koe-eläimillä tehtävään työskentelyyn liittyy muuntogeenisiä mikro-organismeja, riskinarviointi korostuu ja silloin on otettava huomioon sosiaali- ja

---

<sup>609</sup> ”Geenitekniikka”-asetus 24.5.1995/821.

<sup>610</sup> Valtioneuvoston asetus ”geenitekniikka”-asetuksen muuttamisesta 31.5.2000/491.

<sup>611</sup> Valtioneuvoston asetus geenitekniikasta 28.10.2004/928.

terveysministeriön asetus 1053/2005.<sup>612</sup> Eläintä, joka on infektoitu geenitekniikalla muunnetulla mikro-organismilla, ei katsota kuitenkaan muuntogeeniseksi eläimeksi. Riskinarvioinnissa työskentely jaetaan neljään vaarallisuusluokkaan (13 §). Geenitekniikan lautakunnan suosituksen mukaan suljettu käyttö koe-eläimillä kuuluu riskiluokkaan 1 tai 2.<sup>613</sup> Luokkaan 1 kuuluu toiminta, johon ei liity riskiä tai johon liittyvä riski on vähäinen. Käytettävistä geenimuunnelluista eläimistä ei ole vaaraa ihmiselle ja ympäristölle, eivätkä ne todennäköisesti pysty lisääntymään Suomen luonnossa tai asettumaan sinne. Tavanomaisten geenimuunneltujen koe-eläinten (mm. hiiri, hamsteri, marsu, rotta, kaniini) ja kotieläinten käyttö voidaan yleensä luokitella luokkaan 1. Luokkaan 2 kuuluu toiminta, johon liittyvä riski on suurempi kuin vähäinen tai toimintaan liittyy merkittäviä eettisiä kysymyksiä. Käytettävistä geenimuunnelluista eläimistä voi olla vaaraa ihmiselle tai ympäristölle tai ne voivat lisääntyä Suomen luonnossa tai asettua sinne. Suomessa luonnonvaraisina tavattavien eläinlajien käyttö luokitellaan luokkaan 2. Molemmissa tapauksissa toiminnan harjoittajan tarvitsee tehdä vain ilmoitus geenitekniikan lautakunnalle. Luokan 1 toiminta voidaan tämän jälkeen aloittaa välittömästi, kun taas luokan 2 toiminnan aloittamiseen on lupa vasta, kun lautakunta on tehnyt hyväksymispäätöksen (15 §).

Geenitekniikkalain mukaiset ilmoitus ja lupa ovat maksullisia.<sup>614</sup> Muuntogeenisten organismien suljetusta käytöstä tehtävän ilmoituksen hinta on 340 euroa ja luvan hinta 850 euroa (v. 2009). Lisäksi kirjalliseen aineistoon tai paikalla tehtävään käyntiin perustuvat tarkastukset ovat maksullisia.<sup>615</sup> Maksut ovat melko suuria, vaikka niitä voidaan huojentaa hakemuksesta, jos ne ovat tutkimustoiminnan vähäisyyden takia tai muusta syystä kohtuuttomia (35 §, 2 momentti). Onnettomuuden sattuessa geenitekniikan harjoittajan tulee viipymättä tehdä ilmoitus geenitekniikan lautakunnalle (16c §). Geenitekniikkalain nojalla annettuihin päätöksiin saa hakea muutosta niin, kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään (44 §) Sen sijaan valvontaviranomaisen päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla vaan kirjallisesti pyytämällä oikaisua geenitekniikan lautakunnalta 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi saamisesta (44a §). Geenitekniikkalain säännöksiin ja määräyksiin vastaisesta toiminnasta, mikä vaarantaa terveyden, rangaistaan rikoslain

---

<sup>612</sup> Sosiaali- ja terveysministeriön asetus 1053/2005 muuntogeenisten mikro-organismien suljetun käytön riskinarvioinnin periaatteista, suljetun käytön luokituksista sekä eristämisen- ja muiden suojatoimenpiteistä.

<sup>613</sup> Geenitekniikan lautakunnan suositus n:o 4 Geenitekniikalla muunnettujen (GM-) eläinten suljettu käyttö.

<sup>614</sup> Valtion maksuperustelaki 150/1992).

<sup>615</sup> Valtioneuvoston asetus (270/2007) geenitekniikkalain mukaisten suoritteiden maksullisuudesta.



(39/1889) 34 luvun 4 §:n, geenitekniikkarikoksesta rikoslain 44 luvun 9 §:n ja ympäristön turmelemisesta 48 luvun 1-4 §:n mukaisesti.

Muuntogeenisten koe-eläinten käyttöön sovelletaan muilta osin lakia koe-eläintoiminnasta (2002/62). Muuntogeenisillä koe-eläimillä tehtäville eläinkokeille myöntää luvan valtakunnallinen eläinlääketieteellinen lautakunta. Onko sillä riittävää asiantuntemusta niminomaan muuntogeenisten eläinten erityiskysymyksissä? Lautakuntaa koskevissa säädöksissä tätä seikkaa ei ole varmistettu. Muuntogeeniset eläimet ovat jo nykyään suuri osa tieteellisissä tutkimuksissa käytettävästä aineistosta. On ennustettavissa, että niiden käyttö tulee vastaisuudessa vielä enenemään. Niiden osalta lainsäädökset ovat merkille pantavan niukkoja, jos verrataan siihen, mitä eläinkokeista on säädetty. Eläinkokeita valvotaan ja säädellään hyvinkin tarkasti. Jos tällainen säätely katsotaan yleensä tarpeelliseksi, olisiko silloin syytä harkita yksityiskohtaisempia muuntogeenisiä eläimiä koskevia säädöksiä? Perimän muuntelulla voidaan aikaansaada varsin suuria muutoksia koe-eläinten hyvinvointiin ja terveyteen. Usein ne ovat jopa suurempia kuin muilla koe-eläinlajilla ja kaiken lisäksi nämä muutokset voivat periä tuleville koe-eläinlajin jäsenille. Onko nykyinen kaikkia eläinkokeita koskeva lainsäädäntö tässä suhteessa riittävän kattava? Euroopan unionissa muuntogeenisten suljetusta käytöstä on annettu vain direktiivejä ja Suomessa niiden käytöstä on olemassa laki ja asetuksia. Nykyinen lainsäädäntö on maassamme kuitenkin laadittu pääasiassa maatalouden ja kasvinviljelyn näkökohdat huomioon ottaen. Muuntogeenisillä koe-eläimillä työskentely ei ole ollut lainsäädännön primäärikohteena.

## 9 KEMIKAALIASETUS (REACH), KOSMETIIKKA JA ELÄINKOKEET

### 9.1 Kemikaaliasetus (REACH)

Teollisten kemikaalien määrä kasvaa jatkuvasti. Euroopan parlamentin ja neuvoston kemikaaliasetus (REACH),<sup>616</sup> mikä astui voimaan vuoden 2007 alusta lukien, lisää todennäköisesti eläinkokeiden määrää huomattavasti EU:n alueella. Vaikka asetus ei suoranaisesti koske eläinkoetoimintaa, sillä on sen vuoksi huomattava vaikutus EU:ssa eläinkokeiden suorittamistarpeeseen. Lyhenne REACH tulee sanoista *Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of CHemicals*. Kyseessä on siis uusi kemikaalien rekisteröinti-, arviointi-, rajoitus- ja lupamenettely.<sup>617</sup> Sen ensimmäinen vaihe, ennakkorekisteröinti, päättyi vuoden 2008 lopussa ja vuoden 2009 alusta käynnistyi varsinainen rekisteröintivaihe. Koko prosessin läpivienti kestää useita vuosia. REACH-asetus pitää sisällään turvallisuus- ja ympäristömääräyksiä kaikille EU-alueella käytettäville kemikaaleille ja koskee sekä uusia että aikaisemmin käytössä olleita kemikaaleja. Asetus edellyttää, että kemikaalien toksisuus arvioidaan ottaen huomioon niiden aiotun käytön. Yksi keskeinen päämäärä on vähentää ja rajoittaa vaarallisten kemikaalien käyttöä ja korvata ne mahdollisuuksien mukaan vähemmän vaarallisilla aineilla. Pyrkimyksenä on näin parantaa EU:n kemiallisen teollisuuden yleismaailmallista kilpailukykyä. Vastuu aineiden ja vaarojen arvioinnista on ensisijaisesti aineita valmistavilla tai maahantuovilla henkilöillä tai oikeushenkilöillä (6 ja 7 artiklat). Toimintaa hoitamaan ja valvomaan on perustettu kemikaalivirasto (*European Chemicals Agency*) Helsinkiin. Suomessa voimassa olevassa kemikaalilaissa, jota on viimeksi muutettu 12.6.2009, on otettu huomioon REACH-asetuksen velvoitteet.<sup>618</sup> REACH-asetuksen johdosta on muutettu Suomen kemikaaliasetus, mikä nykyisessä muodossaan on ollut voimassa 12.7.2007 lähtien.<sup>619</sup> Suomalainen asetus on laadittu suhteellisen suppeaan

---

<sup>616</sup> Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1907/2006, annettu 18. päivänä 2006, kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelystä ja rajoituksista (REACH), Euroopan kemikaaliviraston perustamisesta, direktiivin 1999/EY muuttamisesta sekä neuvoston asetuksen (ETY) N:o 793/93, komission asetuksen (EY) N:o 1488/94, neuvoston direktiivin 76/769/ETY ja komission direktiivien 91/155/ETY, 93/67/ETY, 93/105/EY ja 2000/21/EY kumoamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti L 136/3.

<sup>617</sup> Ahmed 2009: ”The REACH process in a five-step process that starts off with pre-registration, moves into registration, evaluation and authorisation, and ends with restriction.”

<sup>618</sup> Kemikaalilaki 14.8.1989.

<sup>619</sup> Kemikaaliasetus 12.7.1993.

muotoon ja siinä substanssiasioiden osalta pääasiallisesti vain viitataan eurooppalaiseen REACH-asetukseen. Tämän eurooppalaisen asetuksen määräyksien osalta myös Suomen kemikaalilaissa on käytetty vastaavaa implantaatiotapaa.

REACH-asetusta ei sovelleta muun muassa lääkeainesiin ja elintarvikkeisiin eikä kosmeettisiin tuotteisiin (2 artikla, kohdat 4b ja 6b). Lääkeaineista ja elintarvikkeista on omat lainsäädäntönsä. REACH-asetus vaikuttaa eläinkokeiden määriin ja suorittamiseen, koska kemikaalien myrkyllisyyttä testataan pääasiallisesti koe-eläimillä. Asetuksen pyrkimyksenä on varmistaa kemikaalien turvallisuus ihmisille ja ympäristölle. REACH vaatii laajan tiedon keräämistä kemikaaleista, joita tuotetaan tai joita tuodaan EU:n alueelle yli tonnin verran vuodessa. Asetuksen vaatimukset on luokiteltu tuotujen tai tuotettujen kemikaalien määrien mukaisesti. Rajoina ovat yksi, kymmenen, sata ja tuhat tonnia. Mitä suurempi on tuotu tai tuotettu ainemäärä, sitä perusteellisempia testejä ja selvityksiä vaaditaan kyseisten kemikaalien osalta. Tiettävästi näitä vähintään yhden tonnin määrän ylittäviä kemikaaleja on noin 30.000. EU:ssa käytetyistä kemikaaleista noin kaksi kolmannesta, eli 20.000, ovat niitä, joita tuotetaan tai joita tuodaan EU:ssa 1-10 tonnia.<sup>620</sup> Monet kemikaaleista ovat olleet käytössä jo pitkään. On vielä mahdotonta arvioida tarkasti, miten paljon koe-eläimiä tullaan käyttämään kyseisen kemikaaliohjelman edellyttämässä toksisuuskokeissa. Määrä lienee useita miljoonia. Mikäli tutkimukset suoritetaan tämänhetkisin tekniikoilla, määräksi on arvioitu 16 miljoonaa koe-eläintä.<sup>621</sup> Klassisen LD<sub>50</sub> testin<sup>622</sup> poistuminen ohjeistuksesta v. 2002 ja sen korvaaminen muilla vähemmän koe-eläimiä vaativilla menetelmillä on omiaan jonkin verran vähentämään koe-eläinten käyttömääriä. Reaalisesti ei ole kuitenkaan nähtävissä, että eläimillä tehtävät kokeet voitaisiin kokonaisuudessaan korvata vaihtoehtomenetelmillä. Vaikka esimerkiksi akuutin *in vivo* -toksisuuden ja *in vitro* mitatun solutoksisuuden välillä on selvä positiivinen korrelaatio, se ei ole läheskään yhden suhde yhteen.<sup>623</sup> Ihmissolulinjoja hyödyntävät akuuttia toksisuutta mittaavat testit ovat osoittautuneet ennustavan jopa joissakin tapauksissa paremmin aineiden myrkyllisyyden ihmiselle kuin jyrksijöillä tehdyt LD<sub>50</sub>-kokeet.<sup>624</sup>

---

<sup>620</sup> Tähti 2005.

<sup>621</sup> Uudistuva yritys 1/2009, s. 6-7.

<sup>622</sup> LD<sub>50</sub> testissä tutkitaan, miten suuri annos tappaa puolet tutkitusta eläinjoukosta (LD = *lethal dose*).

<sup>623</sup> Tähti 2005.

<sup>624</sup> Louekari ja Tähti 2003, s. 126.

Kaikkien haitallisten vaikutusten todentaminen edellyttää kuitenkin aineiden tutkimista kokonaisissa elimistöissä. Kemikaalien imeytyminen, jakautuminen kudoksiin, hajoaminen elimistössä ja erittyminen elimistöstä ovat kaikki tekijöitä, jotka vaikuttavat aineen myrkyllisyyteen. Näiden tekijöiden vaikutukset ilmenevät vain kokonaisten elimistöjen ollessa tutkimuskohteena.<sup>625</sup> *In vitro* -kokeet, joita tehdään koeputkissa ja soluviljelmillä, ovat välttämättömiä aineiden solutason vaikutusmekanismien selvityksessä, mutta ne eivät korvaa eläinkokeita, vaikka eläinkokeiden vastustajat usein niin väittävät. Useimmissa tapauksissa nämä solutason tutkimukset toistaiseksi vain tukevat tai ennustavat eläinkokeissa todennettavaa myrkyllisyyden määrää. Todellinen myrkyllisyys ihmiselle ja eläimille voi olla suurempi tai vähäisempi kuin solutason tutkimukset osoittavat. Jonkin aineen käytölle voidaan myöntää lupa vain, jos yritys osoittaa riskien olevan riittävästi hallinnassa tai aineen käytön yhteiskunnallis-taloudelliset hyödyt ylittävät haitat. Erityistä huolta aiheuttavia aineita ovat mm. syöpää aiheuttavat, perimää vaurioittavat, lisääntymiselle vaaralliset ja hitaasti hajoavat aineet.<sup>626</sup> REACH-asetus on voimakkaasti lisännyt vaihtoehtomenetelmien tarvetta eläinkokeille. Niiden kehittäminen vie kuitenkin runsaasti aikaa. Yksittäisen menetelmän kokeellisen kehitystyön päättymisestä voi kulua jopa 10 vuotta siihen, kun menetelmä on validoitu ja sen jälkeen läpäissyt OECD:n hyväksymisprosessin.<sup>627</sup>

Euroopan parlamentti ja Euroopan Unionin neuvosto ovat tiedostaneet REACH-asetuksen vaikutuksen koe-eläinten käyttötärpeeseen. Selkärankaisilla tehtävien kokeiden vähentämiseksi säädettiin mahdollisuus maahantuojille tai tuottajille tarvittavien tietojen toimittaminen yhteisesti sekä velvollisuudet tietojen yhteiskäytöstä. Näillä toimenpiteillä pyritään vähentämään asetuksen edellyttämien eläinkokeiden määrää. Eläinkokeiden välttämiseksi testejä on tehtävä selkärankaisilla ainoastaan viimeisenä keinona (25 artikla, 1 kohta). On myös ryhdyttävä toimenpiteisiin testien päällekkäisyyden rajoittamiseksi. Artikla 13 kohta 1 sallii sen, että tietoa aineiden sisäisistä ominaisuuksista voidaan tuottaa myös muilla keinoilla kuin testaamalla, edellyttäen, että asetuksen liitteessä XI säädetyt vaatimukset täyttyvät. Tietoa erityisesti myrkyllisyydestä ihmiselle tuotetaan aina kun se on mahdollista muilla keinoilla kuin selkärankaisilla eläimillä testaamalla käyttämällä vaihtoehtoisia menetelmiä. Näitä ovat esimerkiksi *in vitro* -menetelmät tai kvalitatiiviset

---

<sup>625</sup> Komulainen 2004-

<sup>626</sup> [http://www.sttv.fi/kemo/kemikaali\\_frameset.htm](http://www.sttv.fi/kemo/kemikaali_frameset.htm).

<sup>627</sup> Tähti 2005, Tähti ja Louekari 2003.

tai kvantitatiiviset rakenne-aktiivisuusmallit ja tiedot rakenteellisesti samankaltaisista aineista. Nopeat ja luotettavat vaihtoehtoiset testimenetelmät ovat tarpeen, jotta kehitettävien kemikaalituotteiden turvallisuus ihmiselle voidaan taata. Solu- tai kudosisviljelmää käyttävät *in vitro* -menetelmät ovat nopeita, koska useita kemikaaleja voidaan testata samanaikaisesti suurissa sarjoissa. Menetelmiin voidaan lisätä automaatiota. Lisäksi voidaan käyttää ihmisen kudoksia, soluja tai solulinjoja tutkimusmalleina.<sup>628</sup>

REACH-asetuksen artiklan 13 kohdassa 4 määrätään, että testeissä olisi noudatettava koe-eläinten suojelua koskevia vaatimuksia direktiivin 86/609/EEC mukaisesti. Edelleen artiklan 13 kohdan 2 perusteella komission, jäsenvaltioiden, teollisuuden ja muiden sidosryhmien tulee osallistua kansallisella ja kansainvälisellä tasolla vaihtoehtoisten testimenetelmien edistämiseen, jotka soveltuvat kemikaalien terveys- ja ympäristövaarojen arviointiin. Selkärankaisilla tehtävät testit olisi siis tarpeen korvata, vähentää tai parantaa vaihtoehtomenetelmillä, jollaisiksi katsotaan muun muassa tietokoneavusteiset metodologiat, asianmukaiset *in vitro* -tekniikat ja toksikogenomiikkaan perustuvat menetöt. Suomen kemikaalilain 57a §:ssä myös edellytetään, että lain velvoitteiden täyttämiseksi on vältettävä selkärankaisilla eläimillä suoritettavia kokeita aina, kun se vain on mahdollista. Periaate otettiin Suomen kemikaalilakiin jo ennen REACH-asetusta. Tässäkin kohdassa on kuitenkin todettava kuten aikaisemmissa yhteyksissä, että luotettavia ja validoituja vaihtoehtomenetelmiä on vähän, vaikka nimenomaan toksikologisia vaihtoehtomenetelmiä on viime vuosina kehitetty enemmän kuin muihin tarkoituksiin olevaa metodologiaa. Asetuksen perusteluissa todetaan kuitenkin, että eläinkokeiden vähentäminen on keskeinen näkökohta kemikaaliviraston menettelyissä sekä kehitettäessä ja ylläpidettäessä ohjeita sidosryhmille.

Yhtenä eläinkokeita vähentävänä mahdollisuutena REACH-asetusta sovellettaessa on käyttää menetelmää, missä aineiden kemiallista rakennetta verrataan kvantitatiivisesti sen todennäköiseen biologiseen aktiiviteettiin ja kemialliseen reaktiivisuuteen, ns. *quantitative structure-activity relationship* (QSAR), tai kuten sitä myös nimitetään *quantitative structure-property relationship* (QSPR). Aineiden fysikokemialliset tai rakenneominaisuudet arvioidaan tällöin numeerisesti ja tätä matemaattista ilmaisua käytetään tietokoneanalyysissä aineiden biologisen aktiiviteetin arviointiin. Analyysissä

---

<sup>628</sup> Tähti ja Louekari 2003.

käytetään hyväksi aikaisempia tietoja kemikaalien biologisista aktiivisuuksista ja testattavaa ainetta analysoidaan vertaamalla sitä tiedostoissa olevien aineiden ominaisuuksiin ja rakenteeseen.<sup>629</sup> QSAR mallinnusta käytetään nykyään enenevästi kemiallisten riskien arvioinnissa, vaikka paradoksisesti huomattavasti rakenteeltaan ja fysikokemiallisilta ominaisuuksiltaan toisiaan muistuttavilla aineilla voi olla olennaisesti erilaisia biologisia vaikutuksia. Menetelmällä on siten omat selvät rajoituksensa. Analyysi voi kuitenkin ohjata oikeaan suuntaan ja oikeiden testien valintaan erityisesti silloin, kun suunnitellaan uusien molekyylien turvallisuustestausta.

Artiklan 26 kohdan 3 mukaan selkärankaisilla tehtyjä kokeita ei siis pidä tarpeettomasti toistaa. Artiklojen 55 ja 61 mukaan rekisteröintijärjestelmän tehokkuuden lisäämiseksi, kustannusten alentamiseksi ja eläimillä tehtävien testien vähentämiseksi yhden rekisteröijän pitäisi toimittaa tiedot usean rekisteröijän puolesta kemikaalivirastolle, kun jokin näistä rekisteröijistä sitä pyytää. Selkärankaisten eläinten kohdalla tämä tietojen luovutusvelvollisuus on määrätty pakolliseksi (artikla 30, kohta 1). Tietojen yhteiskäytöstä ja niiden käytön korvaamisesta osapuolille on säädetty artikloissa 27 ja 30. Osapuolet muodostavat tietojenvaihtofoorumin, jonka piirissä tietojen vaihto tapahtuu (artikla 29). Artiklan 117 kohta 3 taas edellyttää, että muilla kuin eläimillä tehtävän testauksen edistämistavoitteen mukaisesti kemikaalivirasto toimittaa komissiolle kolmen vuoden välein kertomuksen eläinkokeita korvaavien menetelmien ja testausstrategioiden täytäntöönpanotilanteesta ja käyttämisestä. Asetus on ollut voimassa vasta niin lyhyen ajan, että ei ole vielä arvioitavissa, miten hyvin eri tuottajien välinen tietojen vaihto toimii.

REACH-asetuksen johdosta EU:ssa ei saa asetettujen määräaikojen jälkeen tuottaa ja EU:hun tuoda aineita, joita ei ole asianmukaisella tavalla rekisteröity. Suomessa tullilaitos valvoo kemikaalilain 8 §:n nojalla, että REACH-asetuksen edellyttämät rekisteröinnit ja ilmoitukset on tehty ja vaadittavat luvat ovat olemassa maasta vietävillä tai maahan tuotavilla aineilla. REACH-asetuksen liitteissä on yksityiskohtaisemmat määräykset, mitä tietoja ja testejä, mukaan luettuina eläinkokeet vaaditaan silloin, kun tuotujen tai tuotettujen kemikaalien ainemäärät ylittävät edellä mainitut tonnimäärät. Vähintään yhden tonnin määrän ylittävien aineiden (liite VII) iho- ja silmien ärsytyksen tutkimukset edellyttävät ainoastaan *in vitro* -tutkimuksia ja mahdollista muita asiaan vaikuttavia aikaisempia tietoja. Ihon herkistymisen arviointi on tehtävä pääsääntöisesti

---

<sup>629</sup> Louekari ja Tähti 2003, s. 129-130.

hiirellä ja vain poikkeuksellisesti muilla menetelmillä. Ympäristömyrkyllisyyden arvioinnissa käytetään selkärangattomia eläimiä ja suosituslajina ovat vesikirput (*Daphnia*). Kymmenen tonnin määrän ylittäviltä aineilta (liite VIII) vaaditaan mutageenisuustutkimuksia nisäkässoluilla *in vitro*, lyhytaikainen myrkyllisyystutkimus *in vivo* yhdellä eläinlajilla – sekä koirailta että naarailla -, vaikutuksen tutkiminen lisääntymiseen ja/tai kehitykseen myös yhdellä eläinlajilla ja ympäristöturvallisuuden arvioimiseksi lyhytaikainen myrkyllisyystesti kaloilla. Sadan tonnin määrän ylittäviltä aineilta (liite IX) edellytetään vielä edellä mainitun lyhytaikaisen myrkyllisyystestin lisäksi subkroonista (90 vrk) myrkyllisyystestiä yhden jyrsijälajin koirailta ja naarailla. Vaikutuksen arviointi lisääntymiseen ja kehitykseen on tehtävä kuten edellä, mutta nyt on saatava tulokset kahdelta sukupolvelta. Ympäristötoksisuuden arviointiin on lisätty myrkyllisyyskokeet kuoriutuneille kalanpoikasille ja niiden kasvuun sekä kalojen alkio- ja ruskuaispussivaiheen poikasille. Tuhannen tonnin määrän ylittävillä aineilla (liite X) vaatimuksena on vielä pitkäaikainen myrkyllisyys- tai lisääntymismyrkyllisyystesti linnuilla.

Eläinkokeita edellyttävät REACH-asetuksen vaatimukset lisääntyvät loogisesti ainemäärien lisääntymisen myötä. Asetuksessa ei kuitenkaan ole voitu ottaa huomioon sitä, että aineiden toksiset vaikutukset yksittäisille ihmisille tai eläimille sekä ympäristötoksiset vaikutukset vaihtelevat huomattavasti riippuen siitä, millaisesta aineesta on kyse. Hyvin myrkyllinen tai vahingollinen aine voi aiheuttaa paljon voimakkaampia vaikutuksia jo pieninä määrinä ja pitoisuuksina kuin suhteellisen harmiton kemikaali. Painoluokkiin perustuvat testausvaatimukset eivät myöskään ota huomioon lainkaan esimerkiksi sitä, miten todennäköistä on ihmisen ja eläinten altistuminen jollekin kemikaalille. Kemikaaliviraston tehtävänä on tietysti saadun informaation ja kokeiden perusteella tehdä juuri tästä arviointi, mutta ei ole itsestään selvää, että se voi sen tehdä esimerkiksi ainoastaan tonnin määrän ylittäviltä aineilta vaadittavan tiedon perusteella. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira) ja Suomen ympäristökeskus (SYKE) tarjoavat myös REACH-asetukseen liittyvää neuvontapalvelua ja vuoden 2009 alusta lukien myös neuvontapalvelua kemikaalien CLP-asetuksesta (*Classification, Labelling and*

*Packaging of substances and mixtures*), jossa säädetään kemikaalien luokituksesta, merkinnöistä ja pakkaamisesta.<sup>630</sup>

## 9.2 Kosmeettiset aineet

Kosmetiikkatuotteiden testaaminen eläimillä on asia, mikä herättää koko maailmassa ristiriitaisia tunteita. Niiden testaaminen tapahtuu tyypillisesti iho- ja silmätoksisuuskokeiden avulla. Kosmeettisten tuotteiden osalta on annettu jo 27.7.1976 Euroopan yhteisön jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä direktiivi,<sup>631</sup> jossa oli kieltoja ja rajoituksia siltä osin, kun aineita käytetään ja saatetaan markkinoille kosmetiikan aineosina. Käyttöön tulee yhä kuitenkin enemmän vaihtoehtoisia menetelmiä, joissa ei käytetä eläimiä ja joilla voidaan varmistaa kosmeettisissa valmisteissa käytettyjen ainesosien turvallisuus. ECVAM on validoinut näitä menetelmiä yhteisön tasolla tai hyväksynyt ne tieteellisesti päteviksi ottaen huomioon OECD:n puitteissa tapahtuvan validoinnin. Uusin kosmetiikkaa koskeva direktiivi 2003/15/EY edellyttää jäsenvaltioiden kieltävän valmiiden kosmetiikkatuotteiden testaamisen eläinkokeilla välittömästi ja niiden ainesosien testaamisen viimeistään kuuden ja kymmenen vuoden siirtymäaikaan jälkeen. Direktiivin johdosta useissa EU:n maissa on jo nykyisin voimassa kielto testata kosmetiikkatuotteita ja niiden ainesosia eläinkokein.

Direktiivin 2003/15/EY perusteluissa todetaan, että myös yhteisön ulkopuolisia maita olisi rohkaistava tunnustamaan yhteisössä kehitetyt vaihtoehtoiset menetelmät. Sen vuoksi komission ja jäsenvaltioiden olisi pyrittävä asianmukaisin keinoin helpottamaan sitä, että OECD hyväksyy nämä menetelmät. Lisäksi komission olisi pyrittävä Euroopan yhteisön yhteistyösopimusten puitteissa siihen, että yhteisössä vaihtoehtoisia menetelmiä käyttäen tehtyjen turvallisuutta koskevien kokeiden tulokset saadaan tunnustetuiksi, jotta tällaisilla menetelmillä tutkittujen kosmeettisten valmisteiden vienti ei estyisi ja jotta yhteisön ulkopuoliset maat eivät vaatisi tällaisten kokeiden uusimista eläimiä käyttäen.<sup>632</sup> Näitä vaatimuksia voidaan nimittäin käyttää myös kauppapoliittisina keinoina estämään ulkomaisten tuotteiden pääsyä kotimarkkinoille.

---

<sup>630</sup> Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1272/2008, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, aineiden ja seosten luokituksesta, pakkaamisesta ja merkinnöistä sekä direktiivien 67/458/ETY ja 1999/45/EY muuttamisesta ja kumoamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1907/2006 muuttamisesta.

<sup>631</sup> Direktiivi 76/768/ETY.



ECVAM-organisaatio valmisteli vuosien 2006-2007 tilanteen kattavan teknisen raportin,<sup>633</sup> jossa arvioitiin, onko eläinkokeet mahdollista korvata kokonaisuudessaan ennen asetettuja määräaikoja kosmetiikkadirektiivin 4 a artiklan mukaisesti.<sup>634</sup> Raportin mukaan kuuden vuoden (11.3.2009) määräaikaan mennessä ihosyövyttävyy-, välittömään valomyrkyllisyys-, ihopenetraatio- ja ihoärsytyskokeisiin käytettävät vaihtoehtomenetelmät ovat todennäköisesti käytettävissä, mutta eivät silmä-ärsytyskokeisiin ja välittömän myrkyllisyyden testaamiseen. Näiden testaaminen eläinkokeilla on kuitenkin siis jo kielletty. Kymmenen vuoden (11.3.2013) määräaikaan mennessä kompleksisten ominaisuuksien, kuten kroonisen myrkyllisyyden, lisääntymiselle vaarallisuuden ja toksikokinetiikan tutkimiseen vaihtoehtomenetelmiä ei myöskään liene vielä käytettävissä. Suomalainen vaihtoehtoisten menetelmien tutkija professori (emerita) Hanna Tähti on päätenyt samansuuntaiseen arvioon v. 2008 ja todennut, että perustutkimuksen etenemistä ei voida määrätä lainsäädännöllä.<sup>635</sup>

Uusien kosmetiikkatuotteiden ja niiden uusien aineosien testaamista eläinkokeilla voidaan yleisesti kritisoida, koska jo nyt on olemassa suuri joukko kosmetiikkateollisuudessa käytettäviä tuotteita, mitkä on aikaisemmin osoitettu turvallisiksi ihmisille (usein eläinkokeiden avulla). Ei ole siksi välttämätöntä tarvetta kehittää uusia tuotteita.<sup>636</sup>

---

<sup>632</sup> Direktiivin 2003/15/EY perustelulausumien kohta 10.

<sup>633</sup> EVAM technical report (2006-2007).

<sup>634</sup> 4 a artikla:

”1. Jollei 2 artiklasta johtuvista yleisistä velvoitteista muuta johdu, jäsenvaltioiden on kiellettävä:

a) sellaisten kosmeettisten valmisteiden kaupan pitäminen, joiden lopullinen muoto on tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi testattu eläinkokeella, jossa on käytetty muuta kuin vaihtoehtoista menetelmää sen jälkeen kun tällainen vaihtoehtoinen menetelmä on yhteisön tasolla validoitu ja hyväksytty OECD:n puitteissa tapahtuvan validoimisen aiheellisella tavalla huomioon ottaen;

b) sellaisten kosmeettisten valmisteiden kaupan pitäminen, jotka sisältävät ainesosia tai ainesosien yhdistelmiä, jotka on tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi testattu eläinkokeella, jossa on käytetty muuta kuin vaihtoehtoista menetelmää sen jälkeen kun tällainen vaihtoehtoinen menetelmä on yhteisön tasolla validoitu ja hyväksytty OECD:n puitteissa tapahtuvan validoimisen aiheellisella tavalla huomioon ottaen;

c) valmiiden kosmeettisten valmisteiden testaaminen eläinkokein alueellaan tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi;

d) ainesosien tai ainesosien yhdistelmien testaaminen eläinkokein alueellaan tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi viimeistään ajankohtana, jona tällaiset kokeet on korvattava yhdellä tai useammalla vaarallisten aineiden luokitusta, pakkaamista ja merkintöjä koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 27 kesäkuuta 1967 annetun neuvoston direktiivin 67/548/ETY(10) liitteessä V tai tämän direktiivin liitteessä IX esitetyllä validoidulla vaihtoehtoisella menetelmällä.

Komissio vahvistaa liitteen IX sisällön viimeistään 11 päivänä syyskuuta 2004 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua sääntelymenettelyä noudattaen ja kuultuaan kosmetiikan ja kuluttajille tarkoitettujen muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden tiedekomiteaa (SCCNFP).”

<sup>635</sup> Tähti 2008.

<sup>636</sup> Bolliger 2000, s. 426-428.

Välttämättömällä tarpeellahan voidaan toisaalta perustella ihmisen ja eläinten lääkkeiden kehitystyötä. Kosmetiikkateollisuudelle eläinkokeiden kieltämisellä ei liene kovinkaan suurta merkitystä, sillä ne käyttävät nykyään suhteellisen vähän koe-eläimiä.<sup>637</sup> Kosmeettisten tuotteiden testaamattomuus eläimillä on toisaalta eettinen asia, mutta toisaalta kyse on kuitenkin kuluttajien turvallisuudesta. Voidaanko turvallisesti käyttää tuotteita, joita ei ole ensin testattu eläimillä, ennen kuin ihmiset altistetaan näille tuotteille? Kiellon voidaan myös katsoa rajoittavan elinkeinonharjoittamisen vapautta.<sup>638</sup>

Suomessa kosmetiikkatuotteita ei testata eikä ole ainakaan moniin vuosiin testattu eläinkokein. Tämän takia kirjoituksessani olen jättänyt kosmetiikkatuotteiden testaamiskysymyksen varsin vähälle huomiolle. Muutoinkin kosmetiikkatuotteiden testaaminen eläinkokeilla on ollut EU:ssa suhteellisen harvinaista kuluneiden viime vuosien aikana. Viimeisimmän komission kertomuksen mukaan vuosilta 2005 ja 2006 yhteensä 22 EU:n jäsenvaltiota ilmoitti, että niissä ei ole kyseisinä vuosina tehty lainkaan eläinkokeita kosmetiikkatuotteiden testaamiseksi. Vain Ranskassa ja Romaniassa näitä kokeita oli tehty. Romaniassa kokeissa käytettiin kumpanakin vuonna 40 rottaa ja Ranskassa v. 2005 2236 ja v. 2006 1289 hiirtä, rottaa, marsua tai kania.<sup>639</sup> Ranskassa oli toiminnassa neljä laboratoriota, joissa suoritettiin kosmeettisia aineosia tai niiden yhdistelmiä koskevia eläinkokeita. EU:n ulkopuolella myös Yhdysvallat ja Japani ponnistelevat korvataksaan kosmetiikkatuotteita varten tehtävät eläinkokeet vaihtoehtomenetelmillä, kun taas Kiinassa valmiiden kosmeettisten valmisteiden testaus eläinkokeilla on pakollinen markkinoille pääsyn edellytys. Tämä kuvaa hyvin tilannetta yleismaailmallisesti. Vaikka EU:ssa säädetään yhtä tiukempia lakeja eläinkokeiden vähentämiseksi, muualla maailmassa ei tätä pyrkimystä ole kaikkialla havaittavissa.

Monia kosmeettisissa tuotteissa olevia ainesosia ei ehkä määrällisesti tuoda EU:n alueelle yhtä tonnia, jolloin REACH asetuksen testausvaatimukset eivät koske niitä. Ei ole kuitenkaan poissuljettua, että joidenkin ainesosien määrä ylittäisi tämän rajan. Toisaalta on

---

<sup>637</sup> Bolliger 2000, s. 426: ”Nach Ansicht vieler Produzenten ist das Verbot darüber hinaus wenig wirksam, da für Kosmetika und deren Bestandteile nur in den allerseltensten Fällen tierexperimentelle untersuchungen durchgeführt werden.“

<sup>638</sup> Kloepfer 1986: ”Ob Tierversuche zur Entwicklung von kosmetischen präparaten verboten werden können, richtet sich vor allem danach, ob deren Entwicklung überhaupt verboten werden darf, weil es schwerlich als zulässig erachtet werden kann, sie ohne Tierversuche auf den Markt zu bringen. Richtig erkennt ..., dass tierschützerische Regelungen der Berufsausübung die sinnvolle Ausübung eines Berufes faktisch unmöglich machen können (und deshalb wie Berufswahlregelungen zu behandelt sind). Die Zulassung des Inverkehrbringens von Kosmetika ohne (weil verbotene) notwendige Tierversuche verletzt die staatliche Sicherheitspflicht für menschliche Gesundheit.“

otettava huomioon, että ihminen on hyvin intiimissä kosketuksessa kosmetiikkatuotteisiin ja mahdolliset haitalliset vaikutukset voivat täten tulla korostetusti esiin. Kosmetiikkatuotteiden testauskielto eläimillä saattaa joskus olla ihmisille vaarallinen. Varoittavana esimerkkinä tästä on koe-eläimillä testaamaton 1930-luvun *Lash Lure* ripsiväri, mikä sisälsi *p*-fenyleenidiamiinia ja aiheutti yliherkkyysreaktioita silmän rakenteissa johtaen sokeutumisiin ja jopa yksittäiseen kuolemantapaukseen.<sup>640</sup> Kosmetiikkatuotteiden myynnin edistämiseksi niissä usein ilmoitetaan, että tuotteita ei ole testattu eläinkokeilla. Tällaisen väitteen esittäminen on vapaaehtoista. Se edellyttää, että valmistaja tai tavarantoimittajat eivät ole testanneet valmista kosmeettista valmistetta, kosmeettisen valmisteen esiastetta ja mitään kosmeettisen valmisteen ainesosaa eläinkokeilla. Valmistajat eivät ole myöskään käyttäneet ainesosia, joita muut ovat testanneet eläinkokeilla uusien kosmeettisten valmisteen kehittämistarkoituksessa.<sup>641</sup> Kaikki kosmeettisten tuotteiden perusraaka-aineet on kuitenkin perusteellisesti testattu eläinkokeilla jo monta vuotta sitten. Ei ole mahdollista valmistaa kosmeettisia tuotteita, joissa ei olisi käytetty näitä testattuja raaka-aineita. Tällöin on varsin yhdentekevää, onko lopullista seosta testattu eläinkokeilla vai ei. Väite ”ei ole testattu eläinkokein” on siksi täysin kuluttajia harhaanjohtavaa mainontaa.<sup>642</sup>

Ranskan tasavalta on vaatinut kanteessaan EU:n tuomioistuinta kumoamaan kosmeettisia valmisteita koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä annetun direktiivin 76/768/ETY muuttamisesta annetun direktiivin 2003/15/EY 1 artiklan 2 kohdan siltä osin, kun sillä lisätään 4 a artikla em. direktiiviin. Kyseisessä artiklassa varsin laajasti kielletään kosmetiikkatuotteiden testaaminen eläinkokeilla.<sup>643</sup> Ranskan vaatimus on

---

<sup>639</sup> Komission kertomus neuvostolle ja Euroopan parlamentille, KOM/2008/0416 lopullinen.

<sup>640</sup> [http://www.ncabr.org/biomed/FAQ\\_animal/faq\\_animal\\_11.html](http://www.ncabr.org/biomed/FAQ_animal/faq_animal_11.html).

<sup>641</sup> Komission suositus, annettu 7 päivänä kesäkuuta, ohjeista sovellettaviksi neuvoston direktiivin 76/768/ETY mukaisissa väitteissä, joiden mukaan valmistetta ei ole testattu eläinkokeilla. Euroopan unionin virallinen lehti 10.6.2006 L158, s. 18-19.

<sup>642</sup> Tuomisto 2004b.

<sup>643</sup> Artikla 4 a:

”1. Jollei 2 artiklasta johtuvista yleisistä velvoitteista muuta johdu, jäsenvaltioiden on kiellettävä:

a) sellaisten kosmeettisten valmisteiden kaupan pitäminen, joiden lopullinen muoto on tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi testattu eläinkokeella, jossa on käytetty muuta kuin vaihtoehtoista menetelmää sen jälkeen kun tällainen vaihtoehtoinen menetelmä on yhteisön tasolla validoitu ja hyväksytty OECD:n puitteissa tapahtuvan validoimisen aiheellisella tavalla huomioon ottaen;

b) sellaisten kosmeettisten valmisteiden kaupan pitäminen, jotka sisältävät ainesosia tai ainesosien yhdistelmiä, jotka on tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi testattu eläinkokeella, jossa on käytetty muuta kuin vaihtoehtoista menetelmää sen jälkeen kun tällainen vaihtoehtoinen menetelmä on yhteisön tasolla validoitu ja hyväksytty OECD:n puitteissa tapahtuvan validoimisen aiheellisella tavalla huomioon ottaen;

ymmärrettävä siinä valossa, että maassa on laajaa kosmeettisten tarvikkeiden tuotantoa ja valtiossa ilmeisesti arvellaan kyseinen direktiivin lisäyksen aiheuttavan kohtuutonta haittaa tälle teollisuudelle. Ranska väitti pääasiallisesti, että riidanalaisilla säännöksillä loukataan luottamuksen suojan periaatetta ja toissijaisesti, että ne loukkaavat ammatinharjoittajien vapautta koskevaa oikeutta ja suhteellisuusperiaatetta, ennalta varautumisen periaatetta ja syrjintäkiellon periaatetta. Jäsenvaltio voisi kyllä pyytää komissiota myöntämään poikkeuksen säädöksestä poikkeuksellisissa olosuhteissa, kun ilmenee vakavaa huolta olemassa olevan kosmeettisen aineosan turvallisuudesta ja se on laajassa käytössä, eikä sitä voida korvata toisella aineosalla. EU:n tuomioistuin kuitenkin hylkäsi Ranskan kanteen, koska riidanalainen säädös muodostaa direktiivin 76/768/ETY ja sen 4 artiklan 1 kohdan i alakohdan kanssa yhden erottamattoman kokonaisuuden.<sup>644</sup> *European Federation for Cosmetic Ingredients* (EFfCI) oli tehnyt jo v. 2003 valituksen Euroopan parlamenttia ja neuvostoa vastaan ja vaatinut, että edellä mainittu direktiivin 2003/15/EY 1 artiklan 2 kohta pitäisi kumota sikäli, kun se lisää direktiiviin 76/768/ETY artiklan 4a kohdat 2 ja 2.1 sekä artiklan 4b.<sup>645</sup> EU:n tuomioistuin hylkäsi vaatimuksen, eikä ottanut sitä edes vaaditussa laajuudessa tutkittavakseen. Tuomiolausekkeen perusteluissa esitettiin, että

c) valmiiden kosmeettisten valmisteiden testaaminen eläinkokein alueellaan tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi;

d) ainesosien tai ainesosien yhdistelmien testaaminen eläinkokein alueellaan tässä direktiivissä säädettyjen vaatimusten täyttämiseksi viimeistään ajankohtana, jona tällaiset kokeet on korvattava yhdellä tai useammalla vaarallisten aineiden luokitusta, pakkaamista ja merkintöjä koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 27 päivänä kesäkuuta 1967 annetun neuvoston direktiivin 67/548/ETY – – liitteessä V tai tämän direktiivin liitteessä IX esitetyllä validoidulla vaihtoehtoisella menetelmällä.”

Komissio vahvistaa liitteen IX sisällön viimeistään 11 päivänä syyskuuta 2004 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua sääntelymenettelyä noudattaen ja kuultuaan kosmetiikan ja kuluttajille tarkoitettujen muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden tiedekomiteaa (SCCNFP).

2. Kun komissio on kuullut kosmetiikan ja kuluttajille tarkoitettujen muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden tiedekomiteaa sekä Euroopan vaihtoehtoisten tutkimusmenetelmien keskusta (ECVAM), se vahvistaa OECD:n puiteissa tapahtuvan validoimisen huomioon ottaen aikataulut, jotka koskevat 1 kohdan a, b ja d alakohdan säännösten täytäntöönpanoa, mukaan luettuna eri kokeiden asteittaista poistamista koskevat määräajat. Aikataulut asetetaan yleisön saataville viimeistään 11 päivänä syyskuuta 2004 ja lähetetään Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Täytäntöönpanokausi saa kestää direktiivin 2003/15/EY voimaantulon jälkeen enintään kuusi vuotta 1 kohdan a, b ja d alakohtien osalta.

2.1. Toistetun annostuksen toksisuutta, lisääntymistoksisuutta ja toksikokinetiikkaa mittaavien kokeiden osalta, joiden vaihtoehtoja ei vielä tutkita, 1 kohdan a ja b alakohdan täytäntöönpanokausi saa kestää enintään kymmenen vuotta direktiivin 2003/15/EY voimaantulosta.

<sup>644</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 24 päivänä toukokuuta 2005. Asia C-244/03.

<sup>645</sup> Artikla 4 b:

Direktiivin 67/548/ETY liitteessä I ryhmiin 1, 2 ja 3 kuuluviksi luokiteltujen syöpää aiheuttavien, perimää vaurioittavien ja lisääntymiselle vaarallisten aineiden käyttö kosmeettisissa valmisteissa on kielletty. Tätä varten komissio hyväksyy tarvittavat toimenpiteet 10 artiklan 2 kohdassa tarkoitettun menettelyn mukaisesti. Ryhmään 3 kuuluvaksi luokiteltua ainetta voidaan käyttää kosmeettisissa

kantaja Ranskan tasavalta ei ollut suoranaisesti se taho, jota kanteen kohteena oleva kielto koski.<sup>646</sup>

---

valmisteissa, jos kosmetiikan ja kuluttajille tarkoitettujen muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden tiedekomitea on arvioinut sen ja todennut sen soveltuvan käytettäväksi kosmeettisissa valmisteissa.

<sup>646</sup> EY:n tuomioistuimen tuomio (kolmas jaosto) 10 päivänä joulukuuta 2004. Asia T-196/03: "...the contested provisions are not of individual concern to the applicant. Consequently, the application must be declared inadmissible, without there being any need to examine either the condition whereby an applicant must be directly concerned by the contested measure or the other pleas of inadmissibility raised by the defendants."

## 10 ELÄINKOELAINSÄÄDÄNTÖ ERÄISSÄ EUROOPAN UNIONIN JÄSENVALTIOISSA JA EUROOPAN UNIONIN ULKOPUOLISISSA VALTIOISSA

### 10.1. Vertailun tarkoitus

Seuraavissa kappaleissa tarkastelen sitä, miten eläinkokeita koskeva lainsäädäntö on toteutettu useissa eri valtioissa, miten toteutustavat eroavat keskenään ja miten ne eroavat Suomen vastaavasta lainsäädännöstä. Tarkastelun kohteeksi on valittu useita EU:n jäsenvaltioita ja muutamia unionin ulkopuolisia runsaasti eläinkoetointia harjoittavia maita, joilla on samalla erityistä mielenkiintoa oman maamme kannalta. Yhtenä vertailun tarkoituksena on selvittää, miten erilaisiin ratkaisuihin on päädytty EU:n eri jäsenvaltioissa, kun ne ovat implementoineet unionin eläinkoedirektiivin 86/609/ETY omaan lainsäädäntöönsä. Direktiivi antaa vain yleiset periaatteet ja tietyt reunaehdot eläinkokeita koskevalle lainsäädännölle. Sitä ei ole siis sovellettava kansallisiin lainsäädäntöihin sellaisenaan. Vaikka direktiivi koskee pelkästään Euroopan unionia, sillä on kuitenkin vahvoja heijastusvaikutuksia muihin eurooppalaisiin EU:n ulkopuolisiin valtioihin, joita edustamassa ovat tässä vertailussa Norja ja Sveitsi. Yhdysvalloissa tehdään eniten eläinkokeita maailmassa ja sen lainsäädännön toteutus on melko lailla erilainen. Venäjä on taas aivan oma lukunsa eläinkoelainsäädännön osalta. Nämä kaksi valtiota ovat mukana vertailussa, koska niissä eläinkoelainsäädännöt poikkeavat paljon EU:n jäsenvaltioiden lainsäädännöistä.

### 10.2 Ruotsi

Ruotsissa lainsäädäntö perustuu alkujaan Euroopan neuvoston vuoden 1986 konventionon.<sup>647</sup> Ruotsin hallitus on ratifioinut sen 22.6.1988 ja siitä johdettu lainsäädäntö noudattaa tämän asiakirjan periaatteita. Nykyisin ovat voimassa eläinsuojelulaki<sup>648</sup> ja –asetus<sup>649</sup> niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen. Viimeisin lainmuutos on vuodelta 2005.<sup>650</sup> Eläinsuojeluasetukseen on tehty kuluneiden 20 vuoden aikana lukuisia muutoksia,

---

<sup>647</sup> Europarådet: Europeisk konvention om skydd av ryggradsdjur som används för försöks- och annat vetenskapligt ändamål, Strasbourg, 18.3.1986.

<sup>648</sup> Djurskyddslag (SFS 1988:534).

<sup>649</sup> Djurskyddsförordningen (SFS 1988:539).

<sup>650</sup> Lag om ändring i djurskyddslagen (1988:534) 8.12.2005.

joista viimeisin eläinkokeita koskeva on vuodelta 2007.<sup>651</sup> Eläinsuojelulaki täydentää soveltamisalansa EU:n määräyksiä (1a §). Laki koskee koti- ja koe-eläimiä. Koe-eläimiä ovat eläimet, joita kasvatetaan tai ylläpidetään eläinkokeita varten (1b §). Eläinkokeeksi katsotaan eläimillä tehtävä tieteellinen tutkimus, eläinten käyttö sairauksien diagnostisoinnissa, lääkkeiden ja kemiallisten tuotteiden kehittämisessä tai valmistuksessa, sekä opetustoiminnassa, jos siihen sisältyy eläinten tappaminen, eläimille tehtäviä kirurgisia toimenpiteitä tai injektioita, verenottoa eläimistä tai jos eläimille muutoin aiheutetaan kärsimyksiä tai vaaratilanteita, ja muuta vastaavaa toimintaa. Eläinkokeeksi katsotaan myös eläimen perimäaineksen muuntelu geenitekniikalla tai kemiallisesti ja muulla vastaavan kaltaisella menettelyllä (1c §). Asetus on kirjoitettu melko väljästi. Se antaa mahdollisuuden tulkita luvanvaraisiksi kokeiksi monet nykyiset ja mahdollisesti tulevaisuudessa kehitettävät menettelytavat. Eläinkokeita saa tehdä edellyttäen, että muilla menetelmillä ei voida saavuttaa haluttuja tuloksia, eläimiä käytetään mahdollisimman vähäinen määrä, niille ei aiheuteta yhtään enempää kärsimystä kuin on absoluuttisesti välttämätöntä ja käytettävät eläimet ovat saaneet alkunsa kokeita varten (eläinsuojelulain 19 §).

Eläinsuojelulain 21 §:ssä ja eläinsuojeluasetuksen 40 §:ssä määritellään, että nisäkkäillä, linnuilla, matelijoilla, sammakkoeläimillä, kaloilla ja ympyräsuisilla (*Cyclostomata*) tehtäville kokeille on haettava lupa. Eläinten käyttämiselle kokeissa on saatava lupa eettiseltä eläinkoelautakunnalta (*Djurförsöksetisk nämnd*). Näitä lautakuntia on valtakunnassa alueellisesti sopivasti jakautuneina vähintään kuusi (vuonna 2008 seitsemän) Tukholmassa kaksi ja yksi Göteborgissa, Linköpingissä, Malmössä/Lundissa, Uumajassa ja Upsalassa. Göteborgin ja Tukholman pohjoinen toimikunta jakautuvat kahteen jaostoon,<sup>652</sup> joiden kokoonpano on lautakuntien kokoonpanoa vastaava. Maatalousvirasto (*Jordbruksverket*) määrää niiden puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat, joiden tulee olla puolueettomia ja ensisijaisesti lainoppineita, joilla on tuomarin kokemusta. Lautakuntien jäseniksi määrättyistä puolet on maallikoita. Heistä enemmistön esittävät kunnat, joissa eläinkoetoimintaa harjoitetaan. Vähemmän kuin puolet on eläinsuojelujärjestöjen edustajia.<sup>653</sup> Muut jäsenet ovat tutkijoita ja henkilöitä, jotka

<sup>651</sup> Förordning (2007:484) om ändring i djurskyddsförordningen (1988:539).

<sup>652</sup> Etiskt godkännande av djurförsök 2007, s. 12.

<sup>653</sup> Käsite ”maallikko” on jossakin määrin ongelmallinen, sillä he voivat olla kuntien poliittisin perustein nimeämiä jäseniä tai eläinsuojelujärjestöjen edustajia. Käytännön päätöksenteossa he voivat olla alakynnessä ammattitaitoisiin tutkijajäsenien rinnalla. Tätä seikkaa on Borgström pohtinut

huolehtivat koe-eläimistä (eläinsuojeluasetuksen 41 §). Lautakunnat asetetaan toimeensa neljän vuoden määräajaksi. Ne kokoontuvat kuukausittain ja niiden ratkaisuihin punnitaan toisaalta eläinkokeesta saatava hyöty ja toisaalta eläimelle aiheutuva kärsimys.<sup>654</sup> Eettinen uudelleenarviointi on tehtävä joka kolmas vuosi. Lautakuntien päätökset tehdään yksinkertaisella ääntenemmistöllä.

Eettiset eläinkoelautakunnat antavat lausuntonsa vuosittain noin 1600 eläinkoesuunnitelmasta. Ennen vuonna 1998 voimaan tulleita säädösmuutoksia eettisten eläinkoelautakuntien päätökset olivat vain neuvoa-antavia, vaikka tutkijoiden odotettiin noudattavan niitä. Niiden noudattamatta jättäminen ei välttämättä aiheuttanut mitään rangaistuseuraamuksia, mutta toisaalta niiden noudattaminen ei myöskään estänyt eläinsuojelulain rangaistusten kohdistamista tutkijoille.<sup>655</sup> Eettisten eläinkoelautakuntien päätökset ovat nykyään oikeudellisesti sitovia. Kielteisillä päätöksillä ei kuitenkaan ole pysyvää oikeusvaikutusta. Hakijat voivat saada kielteisen päätöksen uudelleen harkittavaksi toimittamalla uusia asiaan vaikuttavia tietoja tai esittämällä uuden jollakin tavalla muunnellun hakemuksen. Vuonna 2008 eettiset eläinkoelautakunnat hylkäsivät 1,1% hakemuksista, 25%:lle asetettiin ehtoja ja varauksellinen kanta otettiin 10%:iin hakemuksista. Kuluneen edellisen vuosikymmenen aikana hylkäävien päätösten osuudessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia, mutta hyväksytyille hakemuksille asetettujen ehtojen määrä on kaksinkertaistunut, kun taas varauksellisten päätösten prosenttiosuus on puolittunut.<sup>656</sup> Tilastot osoittavat, että eettiset eläinkoelautakunnat ovat melko aktiivisesti ottaneet kantaa esitettyihin eläinkoehakemuksiin.

Eettisten eläinkoelautakuntien päätöksistä on valitettu pari kymmentä kertaa vuoden 1998 jälkeen asianomaisille lääninoikeuksille, jotka useimmiten ovat hylänneet valitukset tai palauttaneet hakemukset eettisten toimikuntien uudelleen käsiteltäviksi, velvoittaen hakijat antamaan täydentäviä tietoja.<sup>657</sup> Lääninoikeudet joutuvat ratkaisemaan

---

eläinkoelainsäädäntöä käsittelevässä kirjassaan (Borgström 2009, s. 121): ”I djuretiska sammanhang är termen ”lekman” inte oproblematisk, eftersom den understryker att nämnderna består av dels specialister med professionsbaserad kompetens, dels lekman utan särskilda professionskunskaper. Läkmännen kan dessutom vara antingen kommunalpolitiskt tillsatta företrädare för ett demokratiskt allmänintresse eller företrädare för djurskyddsintressen. Eftersom det är en minoritet av allmänheten som är medlemmar i djurskydds- eller djurrättsorganisationer kan djurskyddsintressenas relativt svaga ställning sägas vara logisk ur ett demokratiperspektiv. Från denna synpunkt sett är de forskningsanknutna intressenas jämförelsevis starka ställning emellertid problematisk.”

<sup>654</sup> Etisk prövning av djurförsök, Statens offentliga utredningar, Stockholm 2003.

<sup>655</sup> Borgström 2009, s. 107.

<sup>656</sup> Borgström 2009, s. 156.

<sup>657</sup> Etiskt godkännande av djurförsök 2007, s. 72-78.



suhteellisen harvoin näitä valituksia. Sen vuoksi on suunniteltu, että maahan tulisi perustaa eettinen keskuseläinlääketieteellinen lautakunta (*Centrala djurförsöksetisk nämnd*). On arvioitu, että sen ratkaistavaksi tulisi noin 50 asiaa vuosittain.<sup>658</sup> Toistaiseksi tästä keskustoimikunnasta ei ole tehty päätöstä. Se todennäköisesti lisääsi asiantuntemusta, yhtenäistäisi käytäntöjä ja parantaisi näin oikeusvarmuutta.<sup>659</sup> Eläinten kiduttamisesta maksimirangaistus Ruotsissa on vankeutta kaksi vuotta. Kyseessä pitää silloin olla ilmeinen julmuus (*uppenbar grymhet*) eläintä kohtaan. Koe-eläintoiminnassa on maassa langetettu tietävästi vain yksi sakkorangaistus Sahlgrenin sairaalan tutkijalle v. 2001.<sup>660</sup>

Maatalousvirasto voi myöntää neljänlaisia koe-eläintoimintaa koskevia lupia: luvan käyttää, kasvattaa, tarjota kaupaksi tai ylläpitää koe-eläimiä. Sen lisäksi virasto hyväksyy koe-eläinlaitokset.<sup>661</sup> Koe-eläinten käyttöluvan vaatimukset ovat yksityiskohtaisimmat. Lupaa harkittaessa selvitetään erityisesti, mitä eläinlajeja on tarkoitus käyttää, millaisia kokeita on suunniteltu tehdä, onko luvanhakijalla riittävät tiedot ja kokemus tehdä sen kaltaisia kokeita ja onko yksikkö riittävä varusteiltaan. Maatalousviraston perusti v. 2008 lisäksi koe-eläinlääketieteellisen neuvoston (*Försöksdjursråd*) ja sen kaksi valiokuntaa eettisen ja koulutusvaliokunnan sekä tutkimusvaliokunnan. Viimeksi mainitun tehtävänä on edistää erityisesti 3R-periaatteen toteutumista. Koe-eläintoiminnan valvontaa hoiti valtakunnallinen eläinsuojeluviranomainen (*Djurskyddsmyndigheten*), jonka luvalla koe-eläintoimintaa sai harjoittaa, mutta vuodesta 2007 lähtien tästä valvonnasta vastaa maatalousvirasto.

Valtakunnallisen eläinsuojeluviranomaisen toimikausi jäi lyhyeksi<sup>662</sup>. Kuitenkin se ehti antaa eläinkokeista runsaasti ohjeita, mitkä maatalousviraston mukaan ovat edelleen voimassa.<sup>663</sup> Niiden mukaan muun muassa ihmisapinoiden (*Pongidae*) ja gibbonien (*Hylobathidae*) käyttö, LD<sub>50</sub>-arvon määrittäminen<sup>664</sup> ja kosmeettisten tai hygienia-

<sup>658</sup> Etiskt godkännande av djurförsök 2007, s. 13-14.

<sup>659</sup> Borgström 2009, s. 143.

<sup>660</sup> Borgström 2009, s. 210.

<sup>661</sup> <http://www.sjv.se/amnesomraden/djurveterinar/djurskydd/forsoksdjur/tillstandforsoksdjur.4.b1bed211329040f5080003763.html>.

<sup>662</sup> Djurskyddsmyndigheten var en svensk statlig myndighet som inrättades i januari 2004 och lades ner den 1 juli 2007. Myndigheten hade ansvar för den centrala tillsynen av djurskyddet, ett ansvar som vid nedläggningen övergick till Jordbruksverket. Djurskyddsmyndigheten kom under sin relativt korta existens att ådra sig mycket kritik, bland annat för att orsaka rättsprocesser genom att ställa i mångas tycke orimliga krav på vissa djurägare, krav som i många fall ändrades i domstol.

<sup>663</sup> Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om djurförsök m.m., beslutade den 30 augusti 2004 (SFS 2004:4, Saknr L55).

<sup>664</sup> LD<sub>50</sub> (*lethal dose*) määrittämisessä aineen tai ainesosien toksisuus tutkitaan mittaamalla, mikä on pienin annos, mikä tappaa 50% koe-eläimistä.

tuotteiden tutkiminen eläinkokein on kielletty. Eläinsuojeluviranomainen on myös ohjeistanut koe-eläinten kasvatusta, ylläpitoa, myyntiä ja niistä huolehtimista.<sup>665</sup> Geenitekniikkaa koskeva lainsäädäntö perustuu ympäristökaaren (*Miljöbalk*)<sup>666</sup> 13 kapiteeliin. Maatalousvirasto on myös antanut nykyään voimassa olevan asetuksen geenimuunneltujen organismien suljetusta käytöstä<sup>667</sup> ja ohjeistuksen geenimuunneltujen eläinten käytöstä.<sup>668</sup> Ympäristökaaren mukaisesti on perustettu geenitekniikkaneuvosto (*Gentekniknämnden*), minkä tehtävänä on seurata alan kehitystä, valvoa eettisiä kysymyksiä ja ohjeistaa geenitekniikan käyttöä. Geenitekniikka-asetus ja -ohjeistus ovat sisällöltään hyvin samanlaisia kuin edellä selostetut Suomessa voimassa olevat vastaavat asiakirjat.

### 10.3 Tanska

Tanskassa on voimassa vuoden 1991 eläinsuojelulaki, johon on viimeisimmät muutokset tehty v. 2000.<sup>669</sup> Maassa on edelleen voimassa v. 1993 säädetty uusi laki eläinkokeista,<sup>670</sup> jolla kumottiin aikaisempi vuoden 1977 laki.<sup>671</sup> Tähän vuoden 1993 lakiin on jälkeenpäin tehty eräitä muutoksia. Näistä viimeisimmät ovat vuosilta 2004 ja 2005. Edellinen sisältää joitakin säädöksiä kemiallisten aineiden tutkimisesta ja siinä kiellettiin kosmeettisten aineiden turvallisuuden tutkiminen eläinkokein.<sup>672</sup> Jälkimmäinen lakimuutos koski muuntogeenisiä eläimiä.<sup>673</sup> Siinä lähinnä vain määrätään, että muuntogeenisten eläinten käyttöä ja niillä suoritettavia kokeita koskee voimassa oleva laki eläinkokeista.

Laki eläinkokeista koskee Tanskassa ainoastaan selkärankaisia, nisäkkäitä, lintuja, matelijoita, sammakkoeläimiä ja kaloja. Eläinkokeita valvoo *Dyreforsøgstilsynet*, jonka toiminnasta vastaa oikeusministeriön eläinkoeneuvosto (*Rådet for Dyreforsøg*). Eläinkoeneuvosto nimitetään tehtävänsä nelivuotiskaudeksi. Siinä on juristipuheen-

---

<sup>665</sup> Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning m.m. av försöksdjur; beslutade den 9 november 2004 (DFS 2004:15, Saknr L 50).

<sup>666</sup> Miljöbalk (SFS 1998:808).

<sup>667</sup> Förordning (2000:271) om innesluten användning av genetiska modifierade organismer.

<sup>668</sup> Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:33) om användning av genetiskt modifierade djur; beslutade den 7 maj 2003 (SJVFS 2003:28, Saknr M 62).

<sup>669</sup> Dyreværnloven nr. 386 af 6.juni 1991, ændret ved lov nr 433 af 31.maj 2000.

<sup>670</sup> Lov om dyreforsøg nr. 470 af 30. juni 1993.

<sup>671</sup> Lov om dyreforsøg nr. 220 af 18. maj 1977.

<sup>672</sup> Lov om ændring af lov om kemiske stoffer og produkter og lov om dyreforsøg nr 315 af 5. maj 2004.

<sup>673</sup> Lov om kloning og genmodificering af dyr m.v. nr 55 af 24 juni 2005.

johtajan lisäksi 10 jäsentä, joista viisi on eläinkokeisiin perehtyneistä asiantuntijaorganisaatioista, neljä eläinsuojelujärjestöjen edustajia ja yhden nimeää eläineettinen lautakunta (*Dyretiska Råd*). Asiantuntijajäsenet ovat eläinlääketieteen, tanskalaisen teollisuuden ja eri sairauksia vastaan taistelevien organisaatioiden edustajia.<sup>674</sup> Eläinkoeneuvoston jäsenistön koostumuksessa kiinnittää huomiota suhteellisen runsas eläinsuojelujärjestöjen edustus. Teollisuuden edustajan mukanaolo kuvanee lähinnä lääketieteellisuuden melko suurta merkitystä Tanskassa. Oikeusministeriö on lisäksi antanut asetuksen niiden henkilöiden kelpoisuusvaatimuksista, jotka työskentelevät koe-eläinten ja eläinkokeiden parissa.<sup>675</sup>

*Dyreforsøgstilsynet* myöntää luvat eläinkokeiden suorittamiselle laissa lueteltuihin tarkoituksiin. Eläinkoelupia voidaan myöntää kokeisiin, joiden tarkoituksena on estää, diagnosoida ja hoitaa ihmisen, eläinten ja kasvien sairauksia tai tutkia, arvioida ja muuntaa niiden fysiologista tilannetta, suojella ympäristöä, sekä tehdä tutkimustyötä eläimillä tai käyttää niitä korkeammassa opetuksessa ja oikeustieteellisissä tarkoituksissa.<sup>676</sup> Luettelo niistä tarkoituksista, joihin eläimiä saadaan käyttää, on siis aika laaja ja siihen voidaan sisällyttää hyvinkin erilaisia koe-eläinten käyttötarkoituksia. Eläinkokeiden suorittamisen oikeuttaa se, että vastaavia kokeita ei voida tehdä eläinkokeita korvaavilla menetelmillä. Jos kokeet voidaan korvata solu-, kudus- tai elinviljelmillä tai muilla menetelmillä, eläimiä ei saa silloin käyttää. Eläinkokeissa on käytettävä mahdollisimman pientä lukumäärää eläimiä ja toimittava niin, että aiheutetaan mahdollisimman vähän kärsimystä koe-eläimille. Edellytyksenä on lisäksi se, että kokeista on saatavissa tyydyttäviä tuloksia (§ 6). Koe-eläimet on pääsääntöisesti nukutettava tai saatettava muutoin kipua aistimattomaan tilaan, jollei se ole mahdotonta kokeiden tarkoitusta vaarantamatta (§ 7). Opetusdemonstraatioissa on kuitenkin pakko käyttää nukutettuja eläimiä, jotka on lopetettava ennen heräämistä.

Eläinkoeneuvoston todetessa, että esitetyllä eläinkoesuunnitelmalla ei saada mitään olennaista uutta tietoa, sillä on oikeus hylätä hakemus. Tästä päätöksestä ei suoranaisesti voi valittaa mihinkään, mutta sen voi kuitenkin saattaa Tanskan perustuslain mukaan yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Eläinkoeneuvoston puheenjohtajalla on itsenäinen ratkaisovalta tietyissä, lähinnä muodollista laatua olevissa eläinkoeasioissa. Hän voi

---

<sup>674</sup> Justitsministeriets bekendtgørelse nr 716 af 1 august 1994 om forretningsorden for Rådet for Dyreforsøg.

<sup>675</sup> Justitsministeriets bekendtgørelse nr 1016 af 12. december 2001 om kvalifikationskrav til personer, der beskæftiger sig med forsøgsdyr.

<sup>676</sup> Lov om dyreforsøg, § 1.

hakemuksesta pidentää esimerkiksi eläinkoeluvan voimassaoloa tai siirtää luvan toiselle henkilölle. Eläinkoelaitosten ja eläinkokeiden tarkastukset voidaan tehdä siitä etukäteen ilmoittaen tai ilman tätä etukäteisilmoitusta. Tarkastuksiin voi osallistua koko neuvosto tai osa sen jäsenistä ja mahdollisesti neuvoston sihteeristön eläinlääkäreitä. Tarkastusten suorittamisesta ja niiden aikataulusta ei ole annettu tarkkoja määräyksiä. Nämä asiat on jätetty neuvoston ja sen puheenjohtajan ratkaisulvaltaan. Eläinkoelain rikkomuksista on säädetty rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta korkeintaan neljä kuukautta. Rangaistusasteikko on siis lievempi kuin Suomessa ja Ruotsissa.

## 10.4 Saksa

Saksan liittotasavallassa ei ole olemassa eläinkokeista erillislakia. Saksassa oli voimassa jo vuonna 1972 säädetty eläinsuojelulaki<sup>677</sup>, joka uudistettiin v. 2006. Uudistettuun lakiin on senkin jälkeen v. 2007 tehty yksi muutos.<sup>678</sup> Tämän lain viidennessä osassa säädetään eläinkokeista. Lain tarkoittamat eläinkokeet ja tapaukset, joissa niitä saadaan tehdä, on määritelty 7§:ssä. Eläinkokeita saa tehdä perustutkimuksessa, ihmisen tai eläinten sairauksien, kärsimysten tai vammojen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi ja hoitamiseksi sekä ihmisen ja eläinten fysiologisen tilan tai toimintojen selvittämiseksi, ympäristövaarojen tunnistamiseksi tai silloin, kun todistetaan aineiden tai tuotteiden vaarattomuus ihmiselle tai eläimille. Näissä tarkoituksissa suoritettavat eläinkokeet ovat periaatteessa sallittuja. Edellytyksenä on kuitenkin, että muilla menetelmillä tai tavoilla ei voida saavuttaa haluttuja tuloksia. Niiden tulee lisäksi olla oletettavasti sen arvoisia, että koe-eläinten kivut, kärsimys ja niille aiheutuvat vauriot ovat eettisesti puolusteltavissa. Aseiden, ammusten ja niihin liittyvien laitteiden tutkiminen eläimillä on kiellettyä. Tupakkatuotteiden, kosmetiikan ja pesuaineiden tutkiminen eläinkokein on periaatteessa kielletty, mutta ministeriö voi myöntää liittoneuvoston suostumuksella laissa määritellyissä tapauksissa siihen poikkeusluvan.<sup>679</sup>

<sup>677</sup> Tierschutzgesetz, BGBl I, 24. Juli 1972.

<sup>678</sup> Tierschutzgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 18. Mai 2006 (BGBl. I S. 1206,1313), zuletzt geändert durch g vom 18. Dezember 2007 (BGBl. I S. 3001; 2008, 47).

<sup>679</sup> Saksalaisessa oikeuskirjallisuudessa on yleisesti suhtauduttu varovaisuudessa kieltoihin, jotka rajoittavat elinkeinojen harjoittajien tai kansalaisten vapautta. Esimerkiksi Kloepfer 1986: ”Allerdings ist damit die Frage der grundrechtlichen Zulässigkeit von Tierversuchsbeschränkungen keineswegs entschieden, weil noch zu untersuchen bleibt, ob tierschutzrechtliche Regelungen zulässige Grundrechtsbeschränkungen darstellen können. ... Eine gesetzliche Verbot von Tierversuchen ist somit verfassungsrechtlich vor allem

Eläinkoelupien hakemismenettelystä säädetään 8 §:ssä. Lupaviranomaiset vaihtelevat Saksan eri osavaltioissa. Laissa säädetään ainoastaan, että hakemus eläinkokeiden tekemisestä on osoitettava asianomaiselle viranomaiselle. Luvat yleensä myöntää osavaltion asianomainen ministeriö ja hakemukset käsittelee lautakunta, johon kuuluu yleensä kuusi jäsentä, joiden enemmistöllä tulee olla eläinlääketieteellinen, lääketieteellinen tai luonnontieteellinen korkeakoulututkinto. Lautakuntaan kuuluu myös jäseniä, joilla on kyky arvioida eläinsuojelullisia kysymyksiä.

Lupahakemuksessa on esitettävä Saksan lain mukaan melko yksityiskohtainen kuvaus, miten niissä laitoksissa, joissa kokeet tehdään, on järjestetty eläinten hoito ja kokeiden valvonta sekä onko niissä tarpeelliset laitteistot ja välineet kokeiden asianmukaiseksi suorittamiseksi. Kokeiden laadusta ja eläinten käsittelystä riippuen päätös eläinkoeluvasta on tehtävä kahden tai kolmen kuukauden kuluessa. Kyseistä kahden kuukauden määräaika voi viranomaisen tarpeen mukaan pidentää aina tarvittaessa kolmeksi kuukaudeksi eläinkokeista vastuullista kuultuaan. Viranomaisen päätöksen viivytyä yli määräaikojen katsotaan eläinkokeiden suorittamislupa myönnettyksi. Sitä aikaa, mikä kuuluu edellä mainittuun kuulemiseen, ei kuitenkaan sisällytetä kolmen kuukauden määräaikaan.

Saksan eläinsuojelulaissa luetellaan monia tilanteita ja vähäiseksi katsottuja toimenpiteitä, joihin ei erikseen tarvitse hakea lupaa. Jos esimerkiksi eläinkokeiden tekeminen johtuu Saksan omista tai EU:n säädöksistä, ne ovat tarpeen jo tutkittuja rokotteita tai diagnostisia toimenpiteitä varten sekä ihmisen tai eläinten sairauksien diagnostisoimiseksi, lupaa ei tarvitse hakea. Luvan hakeminen ei myöskään ole tarpeen, jos koemenettely muuttuu sellaisessa eläinkokeessa, jolle on jo myönnetty lupa. Edellytyksenä tällöin on kuitenkin, että kokeen tarkoitus ei muutu, koe-eläimille ei aiheudu aikaisempaa suurempaa kipua, kärsimystä tai vahinkoa, eikä käytettävien koe-eläinten määrä olennaisesti lisäänty.

Saksan eläinsuojelulakiin tehdyllä muutoksella (8a§) lain piiriin on otettu myös pääjalkaiset (*cephalopoda*) ja kymmenjalkaiset (*decapoda*). Eläinlajien lukumäärää voi liittoministeriö liittoneuvoston suostumuksella lisätä, jos jotkut selkärangattomat eläinlajit osoittautuvat aistinfysiologiselta kehitystasoltaan olevan selkärangaisia vastaavia. Tämä säädös tuntuisi mahdollistavan melko yksinkertaisella tavalla ne muutokset, joita

---

ein Problem der Freiheitsbegrenzung und –einschränkung. Die lautstärke Forderungen nach

mahdollisesti myöhemmin hyväksyttävä EU direktiivin 86/609/EEC muutosesitys edellyttää, Pykälässä 8a mainituilla eläimillä tehtäviin kokeisiin ei kuitenkaan tarvitse hakea varsinaista eläinkoelupaa. Sen sijasta kokeista on tehtävä ilmoitus asianomaiselle viranomaiselle viimeistään kaksi viikkoa ennen niiden aloittamista. Tämä määräaika näyttää olevan jossakin määrin luistava molempiin suuntiin. Hätätapauksissa sitä ei toisaalta tarvitse noudattaa ja toisaalta viranomainen voi vaatia sen pidentämistä neljään viikkoon. Näistä kokeista tehtävä ilmoitus sisältää osin samoja asioita, joita edellytetään eläinkoelupahakemuksessa. Kaikissa eläinkokeita tekevissä yksiköissä on oltava niistä vastuullinen henkilö (8b§), jonka tehtävänä on ilmoittaa kannanottonsa yksiköstä tehtyihin eläinkoelupahakemuksiin, valvoa kokeiden asianmukaista suorittamista, opastaa kokeita tekevää henkilöstöä ja vaikuttaa siihen, että eläinkokeita vähennetään tai rajoitetaan kyseisessä yksikössä. Jos tämä valtuutettu tekee itse eläinkokeita, niistä hänen on hankittava jonkun toisen yksikön eläinkokeista vastaavan lausunto tehtyihin hakemuksiin. Saksassa eläinkoetoiminnasta vastaavan henkilön toimenkuva on laajempi kuin Suomessa.

Eläinkokeita tekevien henkilöiden kelpoisuusedellytyksenä (9§) on eläinlääketieteellinen, lääketieteellinen tai soveltuva korkeakoulututkinto. Näiden lisäksi kelpoiseksi voidaan katsoa henkilö, joka on suorittamansa ammattitutkinnon lisäksi osoittanut omaavansa riittävän asiantuntemuksen. Viime mainittu kohta on tarkemmin määrittelemätön ja sitä voidaan soveltaa tarkoitushakuisesti ja tapauskohtaisesti. Jos koe sisältää operatiivisia toimenpiteitä, sen saa kuitenkin suorittaa vain eläinlääkäri, lääkäri tai eläintieteellisen koulutuksen saanut. Pyrkimyksenä on rajoittaa erityisesti niiden kokeiden määrää, joita tehdään lämminverisillä korkeammilla eläinlajeilla, sekä vähentää kokeissa käytettävien eläinten määrää ja kärsimyksiä. Aina kun se on mahdollista, koe-eläimet tulisi nukkuttaa kokeiden ajaksi. Säännökset sisältävät myös selvästi lajinsuosintaa, sillä vaatimuksena on, että kokeet on tehtävä mahdollisuuksien mukaan aistinfysiologisesti mahdollisemman vähän kehittyneillä eläinlajeilla. Luonnosta saatuja eläimiä ei tule käyttää kokeissa, jos ne voidaan tehdä muilla koetarkoituksiin kasvatetuilla eläimillä. Ainoastaan hevosia, nautoja, sikoja, lampaita, vuohia, kanoja, kyyhkysii, kalkkunoita, ankoja, hanhia ja kaloja voidaan käyttää, vaikka niitä ei ole kasvatettu eläinkokeita varten. Tässä pykälässä myös kielletään koe-eläimen uudelleenkäyttö, jos uudessa kokeessa sille aiheutetaan kärsimystä tai kipua, mikä ei ole vähäinen. Tältä osin Saksan lainsäädäntö on

---

Tierversuchsverboten sind also ein kollektives Verlanged nach Freihietsreduktionen.”

jo nyt yhdenmukainen jäljempänä käsiteltävän direktiivin 86/609/EEC uudistusesityksen kanssa.

Saksassa on annettu asetus eläintenhoitajien koulutuksesta.<sup>680</sup> Koulutus on kolmivuotinen ja jakaantuu kolmeen linjan, joista yksi on tutkimus ja klinikka. Puolentoista vuoden kuluttua koulutuksen alusta on välitutkinto ja koulutuksen lopussa loppututkinto, jotka kummatkin koostuvat kirjallisesta ja käytännön työskentelyn osasta, jotka molemmat arvioidaan. Asetuksessa on erittäin yksityiskohtaiset määräykset siitä, millaisen koulutuksen sisältö tulee olla, sekä vieläkin yksityiskohtaisemmat määräykset tutkintojen kestosta minuuteilleen sekä tutkinnoissa vaadittavista tiedoista ja taidoista osa-alueittain. Tutkimus ja klinikka –linjalla loppukokeen kirjallisessa osassa tutkimuseläinten hoito, kasvatus ja ylläpito on 40%, diagnostiset ja hygieeniset toimenpiteet 40 % sekä talous- ja sosiaalitiedot 20% kokonaisuudesta. Näitä prosenttilukuja vastaten kokeen suorituksessa eri osille on varattava aikaa 120, 120 ja 60 minuuttia. Kokelas joutuu 4-5 tuntia kestävässä käytännöllisessä osassa osoittamaan taitonsa muun muassa eläinten käsittelyssä ja ruokinnassa, valmistelemissä kuljetusta varten, sairaus- ja karanteeni-tapauksien hoidossa sekä diagnoosi- ja hygieniatoimenpiteiden suorittamisessa. Määräykset ovat kaiken kaikkiaan erittäin kattavia ja niiden noudattaminen takaa eläintenhoitajien korkean tieto- ja taitotason.

Saksassa säädettiin v. 1990 laki geenitekniikasta, joka muotoiltiin uudelleen v. 1993 ja jota muutettiin viimeksi v. 2008.<sup>681</sup> Vuoden 2002 lakimuutoksella sisällytettiin siihen aikaisemmin mainittujen EU:n geenitekniikkaa koskevien direktiivien suuntalinjat. Lain tarkoituksena on suojata ihmisiä, eläimiä ja ympäristöä geenitekniikan mahdollisesti aiheuttamilta haitoilta ja vaaratekijöiltä. Laissa erotellaan selkeästi geenimuunneltujen eläinten käyttö tutkimustarkoituksissa ja taloudellisissa toiminnoissa, vaikka se koskee yhtä lailla molempia.<sup>682</sup> Lain mukaan jokainen geenimuunnelluilla organismeilla tehty toimenpide on geeniteknistä työtä. Tällaista on muun muassa transgeenisten eläinten kasvatus ja hallussapito, organismien kloonaus niiden DNA-sekvenssien avulla, plasmidien siirto organismeihin (vektorien käyttö) ja geeniteknisesti muokattujen rokotteiden

---

<sup>680</sup> Verordnung über die Berufsausbildung zum Tierpfleger/zur Tierpflegerin vom 3. Juli 2003 (BGBl. I S. 1093).

<sup>681</sup> Gesetz zur Regelung der Gentechnik.

<sup>682</sup> "Zweck dieses Gesetzes ist ...den rechtlichen Rahmen für die Erforschung, Entwicklung, Nutzung und Förderung der wissenschaftlichen, technischen und wirtschaftlichen Möglichkeiten der Gentechnik zu schaffen."

valmistus. Saksan geenitekniikkalakien periaatteet ovat varsin yhdenmukaiset EU:n direktiivien sisällön kanssa. Muuntogeenisillä eläimillä työskentely edellyttää Saksassa pääasiassa vain ilmoitusvelvollisuutta, ei varsinaista lupaa yksittäisiin toimenpiteisiin sen jälkeen, kun toimivalle yksikölle on myönnetty lupa geenitekniiseen työskentelyyn. Saksassa edellytetään näiltä yksiköiltä riskinarviointia ja niissä tehdään viranomais-tarkastuksia. Toimintaa valvoo liittovaltion asianomaisen keskusviranomaisen nimeämä komissio (*Zentrale Kommission für die biologische Sicherheit*).

## 10.5 Itävalta

Itävallassa on voimassa erityinen eläinkoelaki<sup>683</sup> vuodelta 1989, jota on viimeksi muutettu<sup>684</sup> vuonna 2005, kun kiellettiin kokeiden suorittaminen suurilla ihmisapinoilla, simpansseilla (*Pan troglodyte*), bonoboilla (kongonsimpansseilla eli kääpiösimpansseilla, *Pan paniscus*), gorilloilla (*Gorilla gorilla spp*), gibboneilla (*Hylobatidae*) ja kaikilla orankilajeilla (*Pongitae*). Laki on melko yksityiskohtainen määräyksiltään. Siinä luetellaan edellytykset, jotka vaaditaan, että eläinkoelupa voidaan myöntää. Nämä ovat miltei yhteneväiset Saksan eläinsuojelulainsäädännön määräysten kanssa. Kuitenkaan niitä samoja tilanteita ei luetella, joissa luvan hakeminen ei ole edes tarpeen Saksassa. Eläinkoeluvat myöntää korkeakouluille ja Itävallan tiedeakatemian laitoksille liittovaltion tiede- ja tutkimusministeriö (*Bundesminister für Wissenschaft und Forschung*). Muiden laitosten lupaviranomainen on maaherra (*Landeshauptmann*). Valitus hänen päätöksestään osoitetaan asianomaiselle ministerille.

Eläinkokeita tekeväälle yksikölle myönnettävä lupa eläinkokeiden suoritukseen voidaan antaa juridiselle tai fyysiselle henkilölle tai kauppaoikeudelliselle yhtiölle. Yliopistoissa luvan saajana tulee olla jokainen instituutti, joissa kokeita tehdään. Koetoiminnalla on johtaja, jolle on tähän tarkoitukseen myönnetty lupa. Jos eläinkokeisiin sisältyy operatiivisia toimenpiteitä, johtajalla on oltava yliopistollinen loppututkinto eläin- tai ihmislääketieteessä, farmasiassa tai biologiassa ja omata sen lisäksi riittävät erikoistiedot. Muussa eläinkoetoiminnassa johtaja voi olla myös muun yliopistollisen luonnontieteellisen tai ruumiinkulttuurin alan loppututkinnon suorittanut, jolla on riittävät

---

<sup>683</sup> Tierversuchsgesetz BGBl. Nr 501/1989.

<sup>684</sup> Änderung des Tierversuchsgesetzes BGBl. I Nr. 162/2005.



erikoistiedot. Asianomainen viranomainen voi lisäksi myöntää tästä viime mainitusta vaatimuksesta poikkeuksen, jos ao. henkilöllä on muutoin riittävät erikoistiedot.

Itse kokeiden suorittamiselle lupa myönnetään hakemuksesta, jos eläinlääkintötaiminen täyttää lain edellytykset ja se on saanut luvan eläinlääkintötoimintaan. Lupa myönnetään joko ao. laitokselle tai sen eläinlääkintötoiminnan johtajalle. Kuten Saksankin laissa luetellaan myös toimenpiteitä, joiden suorittamiselle ei tarvitse hakea lupaa. Näitä ovat ne kokeet, mitkä on tehtävä joko lain tai oikeudellisten määräysten velvoittamana. Eläinten rokotukset, verinäytteiden otto ja muut vakiintuneet ihmisen tai eläinten sairauksien sekä vammojen diagnostiset toimenpiteet eivät myöskään edellytä lupahakemusta.

Kosmetiikan testaaminen eläimillä on pääsääntöisesti kielletty, jollei liittoministeriö myönnä näille kokeille erityislupaa. Myöskään eläinkokeita ei saa tehdä, jos niillä saavutettava tulos ei oikeuta kokeiden tekemistä, kokeet eivät tuota olennaisesti uutta tietoa, kokeet eivät ole tarpeen edes kontrollointitarkoituksia varten tai niiden antamat tulokset ovat saatavissa ulkomaisista lähteistä, eikä Itävallan lainsäädäntö edellytä siitä huolimatta kokeiden tekemistä. Liittoministeriö voi tiede- ja tutkimusministeriötä kuultuaan päättää, mitkä eläinkokeiden metodit ja menetelmät ovat katsottava riittävän luotettaviksi. Eläinlääkintömallien todistusvoimaa ja käytettävyyttä on jatkuvasti tarkasteltava, jotta eläinkokeiden määrää voidaan supistaa ja vaihtoehtomenetelmiä koetella kriittisesti. Kuitenkin jokaisella eläinkokeisiin osallistuvalla on itsellään eettinen ja tieteellinen vastuu niistä oman tehtävänsä rajoissa. Jokaisen tutkijan on punnittava eläinkokeensa tarpeellisuuden niiden koe-eläimille aiheutuvaan kuormitukseen (*Belastung*) verrattuna.

Eläinkokeiden tulee olla tunnettujen tieteellisten standardien mukaisia. Kokeissa on vältettävä kaikkea eläinten tarpeetonta rasittamista ja niissä on käytettävä niin pientä määrää eläimiä, kuin on välttämätöntä kokeiden tarkoituksen saavuttamiseksi. Suojelluilla villieläimillä kokeita ei saa tehdä, jos koetarkoitus vaan voidaan saavuttaa muilla eläinlajeilla. Kokeissa saa käyttää vain sellaisia eläimiä, mitkä on kasvatettu eläinkokeita varten, tai kasvatettuja tai laillisesti maahantuotuja hyötyeläimiä, jotka eivät ole villiintyneitä tai kuljeskelevia. Tästä vaatimuksesta voidaan kuitenkin poiketa, jos hyötyeläimiksi kasvatettuja ei ole saatavissa tai koetarkoitus edellyttää muunlaisten eläinten käyttämistä. Kokeet on pääsääntöisesti tehtävä nukutetuilla eläimillä, jollei kokeen päämäärä estä nukutuksen käyttöä tai toimenpiteeseen liittyvä kipu on vähäinen. Lihasten toiminnan lamaavan lääkityksen käyttö ilman nukutusta on kiellettyä. Se on erittäin järkevää

määräys, sillä lihaksiston lamaava lääkitys estää eläimen kipuvasteet, mutta ei vaikuta eläimen aistiman kivun määrään. Itävallassakin on kiellettyä käyttää operoitua koe-eläintä toistamiseen, jollei uutta toimenpidettä voida tehdä eläimen ollessa jatkuvasti nukutettuna. Kokeita saa tehdä vain eläimillä, joiden terveydentila on koe-eläintoiminnan johtajan pätevyyden omaavan henkilön toteamana kokeisiin soveltuva. Hänen on myös todettava kokeiden jälkeen käytettyjen eläinten tila. Jos eläimet kärsivät kokeiden jälkeen kipuja, niitä on hoidettava eläinlääketieteellisin keinoin. Jos eläimiä ei voida kokeiden jälkeen pitää elossa, ne on tapettava kivuttomasti.

Eläinlainsäädännön myöntävillä viranomaisilla on koelaitosten ja kokeiden valvontaoikeus, jossa voidaan käyttää apuna päteviä viranhaltijoita. Näille valvojille on luovutettava kaikki tarpeelliset tiedot ja annettava pääsy koe-eläintiloihin. Tarkastus on tehtävä vähintään vuosittain. Koe-eläintoiminnan johtajan on pidettävä kaikista kokeista kirjaa, jossa on ilmennyttävä kokeiden tarkoitus, käytettyjen eläinten määrä, laji ja alkuperä sekä kokeissa saavutetut tulokset. Kirjanpito on säilytettävä vähintään kolme vuotta. Näistä vaatimuksista aivan ilmeisesti vaikein on saavutettujen tulosten kirjaaminen, sillä ne eivät useinkaan ole välittömästi kirjattavissa, vaan voivat vaatia monimutkaistakin analysointia ja tulkintaa. Koe-eläinten kasvatuslaitoksista ja eläinten tuottajista on laissa myös yksityiskohtaisia määräyksiä erityisesti, kun kyse on kokeita varten kasvatetuista kädellisistä, kissoista ja koirista. Asianomaisen liittoministerin on lisäksi liittovaltion rahalain (*Bundesfinanzgesetz*) puitteissa edistettävä vaihtoehtomenetelmien kehittämistä. Itävallan koe-eläinlain rikkomuksista voidaan rangaistukseksi määrätä huomattavan suuriakin rahasakkoja, mutta ei vapausrangaistusta.

## 10.6 Iso-Britannia

Yhdistyneissä kuningaskunnissa eläinsuojelulainsäädännöllä on pitkä historia. Maailman ensimmäinen eläintensuojelulaki säädettiin v. 1822, mutta se koski vain karjaa.<sup>685</sup> Sen sovellusala laajennettiin jo v. 1834.<sup>686</sup> Nämä molemmat säädökset korvattiin v. 1849 uudella lailla.<sup>687</sup> Sitten vuoden 1876 uuden lain<sup>688</sup> voi katsoa

---

<sup>685</sup> Cruel Treatment of Cattle Act 1822.

<sup>686</sup> Cruelty to Animals Act 1835.

<sup>687</sup> An Act for the more effectual Prevention of Cruelty to Animals 1849.

<sup>688</sup> Cruelty to Animals Act 1876.

koskevan osittain myös eläinkokeita, koska siinä säädettiin vivisektioihin sovellettavasta lupa- ja tarkastusmenettelystä. Tätä seuraava eläinsuojelulaki julkaistiin v. 1991<sup>689</sup> ja viimeisin nykyään voimassa oleva v. 2006.<sup>690</sup> Varsinaisesti eläinkokeita säätelevä on v. 1986 säädetty ja 1.1.1987 voimaan tullut laki,<sup>691</sup> mikä implementoi Euroopan neuvoston direktiivin 86/609/86 brittiläiseen lainsäädäntöön. Laki koski aluksi vain selkärankaisia, mutta sitä on muutettu sen jälkeen kerran v. 1993, jolloin yksi mustekalalaji (*Octopus vulgaris*) liitettiin lain suojaamiin eläimiin.<sup>692</sup> Näiden lisäksi maassa on voimassa v. 2000 säädetty virallinen ohjeistus eläinkoelain soveltamisesta.<sup>693</sup>

Koe-eläimiä koskeva säädäntö Iso-Britanniassa on muodoltaan melko lailla erilaista kuin muissa Euroopan unionin jäsenmaissa, vaikka se noudattaa silti direktiivin 86/609/86 periaatteita. Viranomainen (sisäasiainministeriö, *Home Office*, käytännön päätöksistä vastaavana ministeriön *Animal Procedures Section*) myöntää jokaiselle tutkijalle ja tutkimushankkeelle erilliset luvat, joissa kummassakin määritellään, millaisia toimenpiteitä tietyllä eläinlajilla saa tehdä. Luvan myöntäminen edellyttää, että erityisesti nimetty tarkastaja on antanut asiasta lausuntonsa. Viranomainen myös nimittää nämä tarkastajat, jotka tekevät käyntejä eläinkoelaboratorioihin valvoen, että eläinkokeet tehdään lupaehtoja noudattaen. Joka on tyytymätön viranomaisen päätökseen, voi tehdä siitä valituksen. Valitusmenettelyä varten nimetään asianajaja, jolla on vähintään seitsemän vuoden ammattikokemus. Tieteellinen asiantuntija voi toimia tämän asianajajan apuna. Asianajaja hankkii lausunnot kaikilta asianosaisilta ja esittää ratkaisuehdotuksensa viranomaiselle, joka ei kuitenkaan ole sidottu tähän ratkaisuehdotukseen. Tämänkin jälkeen on mahdollisuus saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, mutta tällaista ei ole tapahtunut kertaakaan sen jälkeen, kun laki tuli voimaan v. 1986.<sup>694</sup> Lain rikkomuksista voidaan tuomita sakkoihin tai vankeuteen.

Lain 19 ja 20 kohtien nojalla on perustettu ”*Animal Procedures Committee*” – komitea, mikä on julkinen virallisen hallinnon ulkopuolinen elin. Sillä on maallikko-puheenjohtaja ja hänen lisäksi nykyään 13 jäsentä, jotka ovat koe-eläintieteen,

---

<sup>689</sup> Protection of Animals Act 1911.

<sup>690</sup> Animal Welfare Act 2006.

<sup>691</sup> Animals (Scientific Procedures) Act 1986.890.

<sup>692</sup> The Animals (Scientific Procedures) Act (Amendment) Order 1993.

<sup>693</sup> Guidance on the Operation of the Animals (Scientific Procedures) Act 1986.

<sup>694</sup> Etiskt godkännande as djurförsök 2008, s. 89.

eläinsuojelujärjestöjen ja koe-eläimiä käyttävien yksiköiden edustajia.<sup>695</sup> Kahdella kolmasosalla jäsenistä pitää olla tieteellinen pätevyys ja yhden tulee olla lakimies. Komitean tehtävänä on toimia viranomaiselle neuvoa-antavana elimenä eläinkoelakia koskevissa asioissa. Asioita käsitellessään komitean tulee ottaa huomioon sekä tieteen ja teollisuuden lailliset intressit että eläinten suojeleminen vältettävissä olevilta kärsimykseltä ja eläinten tarpeeton käyttö tieteellisissä kokeissa. Komitea voi myös perustaa alakomiteoita tiettyjen kysymysten käsittelyä varten.

Eläinkoelaisissa on suojelluiksi eläimiksi määritelty selkärangaiset ja edellä mainittu mustekala ja niiden kehitysasteet. Suojelluiksi katsotaan nisäkkäiden, lintujen ja matelijoiden tiineyden tai munien inkubation keston puolivälin ohittaneet kehitysasteet sekä kalojen, sammakkoeläinten ja kyseisen mustekalan jälkeläiset siitä lähtien, kun ne kykenevät hankkimaan itse ravintonsa (1.1-2). Varhaisimmatkin kehitysasteet ovat lain suojaamia, jos ne elävät yli edellä mainitun ajankohdan ja voivat sen jälkeen kärsiä kipua, tuskaa tai ahdistusta. Tällainen tulee esimerkiksi kyseeseen, jos linnun muniin siirretään viruksia ja munien annetaan kehittyä edelleen. Laissa säädellyiksi menettelyiksi määritellään mikä tahansa kokeellinen tai tieteellinen proseduuri, mikä kohdistetaan suojeltuihin eläimiin ja mistä voi aiheutua eläimelle kipua, kärsimystä, ahdistusta tai pidempikestoista haittaa (2.1-6). Tällaiseksi haitaksi katsotaan myös psykologiset vaikutukset eläimelle ja vaikutukset, jotka saattavat ilmetä eläimessä vasta pitkän ajan kuluttua (esimerkiksi alttiutena kehittää syöpäkasvaimia). Vähäisimmäksi säännellyksi toimenpiteeksi katsotaan taitavasti tehty injektioneulan pisto ihonalaiseen kudokseen. Lain suojaamien eläinten lopettamisen muista syistä kuin kokeiden tekemistä varten ei katsota olevan säännelty menettely, niin kuin on asianlaita useissa muissakin maissa (2.7). Tapetuista eläimistä veren ja kudoksenäytteiden ottaminen ei ole myöskään lain säätelemä proseduuri, mutta jos näytteet otetaan nukutetuista eläimistä ennen niiden lopettamista, kyseessä on silloin lain tarkoittama säädely menettely (2.22)

Eläinkoelaisissa on kolmentasoista säätelyä: tutkijoista, tutkimushankkeista ja koelaitoksista. Tutkijalle, joka on täysi-ikäinen ja saanut riittäväksi katsottavan koulutuksen, voidaan myöntää henkilökohtainen lisenssi (PIL) tehdä laissa säänneltyjä toimenpiteitä suojelluilla eläimillä (3.1-4.5). Sallitut toimenpiteen ja sallitut eläinlajit määritellään myönnettyssä luvassa. Lisäksi on edellytyksenä, että hän osallistuu sellaiseen

---

<sup>695</sup> [http:// www.apc.gov.uk](http://www.apc.gov.uk).

projektiin, jolle on myönnetty suorituslupa ja kokeet tehdään myös luvan saaneessa yksikössä. Projektilisenssi (PPL) myönnetään tutkimushankkeelle, jos sen johtaja on kokeneeksi arvioitu tutkija (5.1-8). Tässä lupamenettelyssä yksilöidään tehtävät toimenpiteet, määritellään käytettävien eläinten laji ja lukumäärä, sekä tehdään eräänlainen panos/tuotos –analyysi punnitsemalla eläinten käyttö tutkimuksesta todennäköisesti saavutettavia tuloksia vastaan. Laadittava asiakirja on laaja, sillä siinä määritellään tarkoin käytettävät tekniikat, tutkimustarkoitus ja yksilöidään eläimet. Koelaitokselle myönnettävä lisenssi (PCD) yksilöi huoneiden tarkkuudella, missä tiettyjä tekniikoita ja eläinlajeja voidaan käyttää suoritettavissa kokeissa (6.1-8.1). Tämän lisenssin myöntämisen edellytyksenä on, että yksikössä nimetty kokenut johtaja (esimerkiksi yliopistoissa *Registrar* tai kaupallisissa yhtiöissä toimitusjohtaja (*CEO*), joka valvoo eläinkoetointia.

Edellä kuvatun lupamenettelyn lisäksi Iso-Britanniassa on vuodesta 1999 alkaen ollut pakollista eläinkokeiden eettinen tarkastelu paikallisella tasolla. Jokaiseen lisensoituun (PCD) eläinyksikköön pitää nimetä viranomaisen hyväksymä eettinen tarkastuskomitea (*Ethical Review Committee*), jonka puheenjohtajan tulee olla kokenut tiedemies, jolla ei ole kytköksiä eläintutkimuskomitean jäseniin. Tyypillisesti muina jäseninä ovat joku tutkija, jolle on myönnetty projektilisenssi (PPL), toinen tutkija, jolla on henkilökohtainen eläinkoelisanssi (PIL), eläinlääketieteen edustaja, eläinten hyvinvoinnista huolehtiva viranomainen, ulkopuolinen maallikko ja äänivallaton hallinnon edustaja. Komiteoiden koko voi vaihdella eri laitoksissa. Komitea voi olla melko monijäseninenkin, mutta kaikissa tapauksissa mainitun kaltaisia jäseniä pitää olla mukana.<sup>696</sup> Komiteoilla on melko laaja tehtäväkenttä. Ne tarjoavat riippumatonta eettistä neuvontaa eläinkoelisanssien haltijoille, erityisesti laadittaessa lisenssianomuksia, määrittelevät koe-eläinten hoito- ja hyvinvointistandardeja, ja edistävät koe-eläinyksiköissä tehtävää eläinkokeiden eettistä arviointia sekä tekevät aloitteita, miten parhaiten voidaan toteuttaa 3R-periaatetta eläinkokeissa.<sup>697</sup> Niiden tehtävänä on myös arvioida, että suunnitellut eläinkokeet ovat edellä mainitun eläinkoelain mukaisia. Paikallinen eettinen arviointi on olennaista jo ennen kuin eläinkoelanssihakemus tehdään viranomaiselle, mutta arviointia on tehtävä jatkuvasti koetoinnin aikana. Komiteoiden tehtävänä on myös arvioida tutkijoiden tekemien eläinkokeiden panos-tuotos-suhteen validiteettia, valvoa eläimiä käyttävän ja

---

<sup>696</sup> Biosciences Federation - Animal Science Group (<http://www.bsfc.ac.uk/asg/resources/ERP.htm>).

<sup>697</sup> Guidance on the Operation of the Animals (Scientific Procedures) Act 1986, Chapter 4: Certificates of Designation. Responsibilities of the Certificate Holder.

hoitavan henkilöstön koulutusta ja pätevyystasoa sekä tarjota yleinen keskustelufoorumi eläinkokeista.<sup>698</sup>

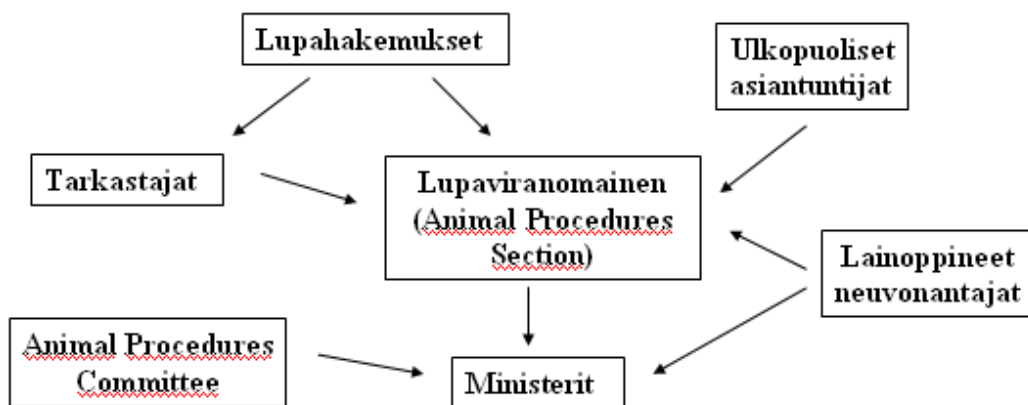
Lupaviranomaisen pitää ennen lupien myöntämistä konsultoida yhtä tarkastajista, jotka on määrätty valvomaan lain toteutumista ja se voi myös konsultoida edellä mainittua neuvoa-antavaa komiteaa (9.1-2). Lupaehtoihin on liitettävä määräykset muun muassa siitä, että kokeissa käytetään vain sitä varten kasvatettuja kissoja ja koiria, mitään lain suojelemaa vapaana luonnossa elävää eläintä ei oteta kokeisiin (nimetyin poikkeuksin), vaaranalaisia eläinlajeja ei käytetä kokeissa, kokeiden jälkeen vapaaksi päästettävien eläinten terveydentila on riittävän hyvä ja eläimet, jotka saattavat kokeiden jälkeen pidempiaikaista kipua, lopetetaan humanilla tavalla (10.1-7). Jos eläin on kärsinyt yhdessä kokeessa tai koesarjassa vakavaa kipua tai ahdistusta, sitä ei saa käyttää uudelleen vastaavanlaisissa kokeissa (14.1-4). Viranomaisen toimeensa ottaneet tarkastajat antavat neuvoja lupamenettelyssä, tekevät laitoskäyntejä ja raportoivat viranomaiselle kaikista lain määräyksistä poikkeamisista. Tarkastusten toimeenpanosta ja aikatauluista ei ole kuitenkaan laissa erillisiä määräyksiä. Tarkastajat voivat myös määrätä koe-eläimen välittömästi lopetettavaksi, jos se kärsii ylenmääräistä kipua (18.1-3). Eläinkoelain rikkomuksista on säädetty rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta ((22.1-23.2). Sen sijaan henkilö, joka luvatta ilmaisee laissa säädettyissä tehtävissä saamiaan luottamuksellisia tietoja, voidaan tuomita jopa kahdeksi vuodeksi vankeuteen (24.1-2).

Iso-Britannian suhteellisen monimutkainen lupa-, arviointi- ja tarkistusmenettely on kokonaisuudessaan esitetty yksinkertaisena kaaviona kuvassa 8. Iso-Britannian eläinkoelupamenettelyt poikkeavat kaikkien muiden EU:n jäsenvaltioiden menettelyistä, kuten kaavioistakin ilmenee. Eläinkokeiden arviointia ovat tekemässä useammat toimikunnat kuin muissa EU:n jäsenvaltioissa ja jälkikäteistä arviointia on runsaammin.<sup>699</sup>

---

<sup>698</sup> Esimerkiksi: National Institute for Medical Research, London (<http://www.nimr.mrc.ac.uk/animals/erp>).

<sup>699</sup> Dolan, s. 126-127.



Kuva 8. Iso-Britannian sisäasiainministeriön (*Home Office*) vastuualueeseen kuuluvat toimenpiteet eläinkoelupahakemusten käsittelyssä ja eläinkokeiden valvonnassa.

## 10.7 Espanja

Espanja on myös ”vanha” Euroopan Unionin jäsenmaa. Kuninkaan asetuksella<sup>700</sup> säädettiin v. 1988 yleiset periaatteet, joita tulee noudattaa eläinkokeita tehtäessä. Eläinkokeita valvoi valtakunnallinen virallinen biologikollegio, jonka ohjesäännön<sup>701</sup> mukaisesti alueelliset viralliset biologikollegiot (*Colegios Oficiales Territoriales de Biólogos*) olivat vastuussa käytännön toiminnasta. Näiden elimien jäseninä oli pelkästään biologian asiantuntijoita. Yksi kollegion jäsenistä toimi vuorollaan aakkosjärjestyksessä koordinaattorina, joka määräsi kolme riippumatonta asiantuntijaa arvioimaan esitettyä eläinkoelupahakemusta ja kokeissa käytettäviä menettelytapoja. Heidän puoltavien lausuntojensa jälkeen eläinkokeiden tekijä sai koordinaattorilta sertifikaatin kokeiden tekemiselle. Koko tälle prosessille oli määrätty melko tiukka aikataulu.

Espanjassa uudistettiin vuosina 2005-2007 eläinsuojelulaki<sup>702</sup> ja kuninkaallinen asetus eläinkokeista.<sup>703</sup> Uuden lain seitsemännessä artiklassa on vain lyhyt maininta

<sup>700</sup> Real decreto 223/1988, de 14 de marzo, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicas.

<sup>701</sup> Colegio Oficial de Biólogos: Reglamento de la obtención del certificado de buena práctica de experimentación con animales, incluida la humana.

<sup>702</sup> Ley 32/2007 para el cuidado de los animales, en su explotación, transporte, experimentación y sacrificio.

eläinten käytöstä tutkimuksissa ja opetuksessa ja yksityiskohtaiset määräykset sisältyvät annettuun uuteen asetukseen. Asetuksen määräykset koskevat eläintenkäyttöä tieteellisissä tutkimuksissa ja opetuksessa. Eläinlääkintötoiminnan yleiset periaatteet eivät muuttuneet kovinkaan olennaisesti. Kokeita saadaan tehdä, kun tarkoitus on estää, diagnosoida tai hoitaa sairauksia, ihmisen, eläinten ja kasvien elimistöjen toiminnan tutkimiseksi, ympäristön suojelemiseksi ja oikeuslääketieteen tarkoituksiin (*Real decreto 1201/2005, artículo 2*). Luonnosta pyydystettyjen eläinten käyttö on rajoitettua. Asetuksessa ja sen liitteissä on yksityiskohtaiset määräykset koe-eläintoimintaa harjoittavista laitoksista, eläinkokeita tekevästä henkilökunnasta ja eläinten hoidosta vastaavasta henkilökunnasta. Myös eläinhäkkien ja elinolosuhteiden minimiedellytykset on säädetty. Asetuksen säädökset vastaavat EU:n direktiiviä 86/609/ETY. Espanjan autonomisilla alueilla on annettu kuninkaan asetusta vastaavat alueelliset asetukset.<sup>704</sup>

Maatalous-, kalastus- ja elintarvikeministeriön (*Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación*) alaiseksi perustettiin eläinten hyvinvointia valvova eettinen valtiollinen komissio (*Comisión ética estatal de bienestar animal*). Se on hyvin monijäseninen organisaatio, jonka puheenjohtajana toimii ministeriön karjatalouden pääjohtaja (*Director General de Ganadería*) ja kahtena varapuheenjohtajina opetus- ja tiedeministeriön pääjohtaja (*Director General de Investigación del Ministerio de Educación y Ciencia*) ja terveys- ja kulutusministeriön farmasian ja terveystuotteiden pääjohtaja (*Director General de Farmacia y Productos Sanitarios del Ministerio de Sanidad y Consumo*). Seitsemän komission virkamiesjäsentä on edellä mainituista ministeriöistä, teollisuus-, turismi- ja kappaministeriöstä sekä ympäristöministeriöstä. Näiden lisäksi yksi jäsen on kansallisista eläinten hyvinvointijärjestöistä, yksi on koe-eläimiä käyttävän tiedeyhteisön jäsen ja yksi eläinlääketieteen edustaja. Komissio voi lisäksi käyttää apunaan ulkopuolisia äänivallattomia asiantuntijoita ja toimintasektoreiden sekä autonomisten alueiden edustajia. Se voi myös muodostaa työryhmiä käsittelemään erityiskysymyksiä. Se kokoontuu vähintään joka kolmas kuukausi. Komission tehtäviä ei ole asetuksessa rajattu, vaan se voi luoda omat työskentelynorminsa. Espanjassa ylin koe-eläintoimintaa valvova organisaatio on siis erittäin viranomaispainotteinen ja eläinsuojelujärjestöjen ja koe-eläimiä käyttävien

---

<sup>703</sup> Real decreto 1201/2005, de 10 de octubre, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos.

<sup>704</sup> Esimerkiksi: Decreto 13/2007, de 26 de enero, del Consell, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos en la Comunitat Valenciana.



tahojen edustus on aika minimaalinen. Keskushallinnon tai autonomisten alueiden viranomaisten tehtävä on tarkastaa koe-eläinlaitokset vuosittain.

Koe-eläimiä käyttävien yksiköiden pitää rekisteröityä ja saada lupa toiminnalleen maatalous-, kalastus- ja elintarvikeministeriöltä. Hakemuksessa on annettava yleisten tietojensa lisäksi tiedot käytettävistä koe-eläimistä ja niistä vastuussa olevasta henkilöstä (artikla 13). Eläinten hyvinvoinnin eettiset komiteat (*Comités éticos de bienestar animal*) vastaavat käytännön koe-eläintoiminnasta ja valvovat toimintaa luvan saaneissa yksiköissä (artiklat 22-23). Nämä komiteat korvaavat aikaisemmat alueelliset biologikollegiot. Uudet eettiset komiteat ovat edelleenkin pienimuotoisia yksiköiden omia paikallisia organisaatioita. Niissä on vähintään kolme jäsentä, joilla tulee olla kokemusta ja tietoa eläinten hoidosta ja hyvinvoinnista. Yksi jäsen on yksiköstä oleva eläinten hyvinvoinnin asiantuntija, yksi keskuksen toiminnan tasokkuudesta vastaava henkilö ja yksi ulkopuolinen henkilö, jolla on tietoa ja kokemusta eläinten hyvinvoinnista. Työskentelyyn ei kuitenkaan saa osallistua tapauskohtaisesti sellainen, joka itse on arvioitavien hankkeiden kanssa tekemisissä. Tarvittaessa komiteat voivat silloin ja muissakin tapauksissa käyttää apunaan ulkopuolisia asiantuntijoita. Komiteoiden työskentely on säädetty luottamukselliseksi, joten käsittelystä ja kokeiden hyväksymisperiaatteista ei ole saatavissa tietoja ulkopuolisten käyttöön. Olennaisena erona aikaisempaan käytäntöön on se, että komiteoiden jäsenenä on myös keskuksen ulkopuolinen henkilö, mutta edelleenkin se ei takaa sitä, että niissä olisi eläinsuojelujärjestöjen edustaja.<sup>705</sup>

Eläinten hyvinvoinnin eettisten komiteoiden tehtävät on asetuksessa määritelty melko väljästi. Komiteat voivat päättää toiminnastaan ja menettelytavoistaan ilmeisen vapaasti itse. Komiteoiden tehtäviin kuuluu muun muassa jakaa tietoa vaihtoehtomenetelmistä, neuvoa miten käyttää mahdollisimman pientä eläinmäärää, vähentää eläimille aiheutuvia kärsimyksiä, nukuttaa eläimet oikealla tavalla ja tarkistaa, että kokeiden johtajalla on riittävä kyky tehtäviinsä (artikla 24). Asetuksessa ohjeistetaan lisäksi, että kokeiden tarpeetonta toistoa tulee välttää, on valittava eläimiä, joilla on mahdollisimman alhainen neurofysiologinen sensitiivisyys, ja jokaisella kokeella on oltava

---

<sup>705</sup> Asetuksen sananmuoto ”*Una persona con experiencia y conocimientos en bienestar de los animales que no tenga relación directa con el centro o con el procedimiento de que se trate*” (kappale V, artikla 23, kohta 1c) enemminkin useimmissa tapauksissa sulkee pois eläinsuojelujärjestöjen edustuksen komiteasta, sillä näissä järjestöissä ei varmaankaan ole aina käytettävissä sellaisia henkilöitä, joilla olisi käytännön kokemusta koe-eläinten hoidosta ja käsittelystä. Vaikka tällainen henkilö olisikin saatavilla, niin mikään ei takaa sitä, että hänet silti valittaisiin komitean jäseneksi.

vastuullinen johtaja. Uhanalaisten lajien yksilöiden sekä kulkukoirien ja kissojen käyttö on kielletty. Suotavaa ei ole myöskään käyttää luonnosta pyydystettyjä eläimiä. Jos on oletettavissa, että koe-eläin kokee huomattavaa kipua tai pitkällistä tuskaa kokeen päätyttyä, sitä ei saa jättää eloon, vaan se on lopetettava humanilla tavalla.

## 10.8 Puola

Puola on suhteellisen ”uusi” Euroopan Unionin jäsenmaata, jonka vasta vuodelta 1997 peräisin olevan eläinsuojelulain<sup>706</sup> 9. kappaleessa säädetään koe-eläinten käytöstä. Kyseistä lakia on vielä vuonna 2002 keskeisiltä osiltaan muutettu.<sup>707</sup> Puolan Sejm antoi v. 2005 uuden eläinsuojelulain, mutta se ei sisältänyt määräyksiä koe-eläinten käytöstä.<sup>708</sup> Samassa yhteydessä eläinkokeita koskevat määräykset irrotettiin omaksi laikseen<sup>709</sup> ja säädöksiä täydennettiin ja muutettiin yksityiskohtaisemmaksi EU:n direktiivien 86/609/ETY ja 2003/65/EY<sup>710</sup> edellyttämällä tavalla. Sen jälkeen olennaisia lainmuutoksia ei ole tehty, vaikka maan eläinoikeuksia ajava järjestö (*Koalicja dla lepszych praw zwierząt*) onkin patistanut parantamaan eläinten suojelua koskevaa lainsäädäntöä ja myös vaatinut viranomaisia tunnollisemmin noudattamaan voimassa olevaa lakia.<sup>711</sup> Tehdyillä vähäisillä muutoksilla on vain täsmennetty sanontoja. Suunnitteilla on kuitenkin laajempi koe-eläinlainsäädännön uudistus, mutta se ei ole vielä johtanut konkreettisiin toimenpiteisiin. Nyt voimassa oleva lainsäädäntö muistuttaa useimpien muidenkin EU-maiden lainsäädäntöä.

Vuoden 1997 eläinsuojelulailta säädellään ainoastaan selkärankaisilla tehtäviä kokeita (kappale 1, artikla 4.1).<sup>712</sup> Niiden suorittaminen on sallittua vain, jos ne ovat tarpeellisia tieteellistä tutkimusta, korkeakouluopetusta, eläinten tai ihmisen terveyden

---

<sup>706</sup> Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt.

<sup>707</sup> Ustawa z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt.

<sup>708</sup> Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o ochronie zwierząt.

<sup>709</sup> Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach.

<sup>710</sup> Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/65/EY, annettu 22 päivänä heinäkuuta 2003, kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä annetun neuvoston direktiivin 86/609/ETY muuttamisesta.

<sup>711</sup> Siedlecka 2008, [http://wyborcza.pl/1,76842,5232139,Koalicja\\_dla\\_lepszych\\_praw\\_zwierzat.html](http://wyborcza.pl/1,76842,5232139,Koalicja_dla_lepszych_praw_zwierzat.html):

”Jedenaście lat temu uchwalono ustawę o ochronie zwierząt. Trzeba ją poprawić. Ale przede wszystkim trzeba przekonać władze, by ją stosowały.”

<sup>712</sup> ”doświadczeniu na zwierzęciu – rozumie się przez to każdą formę wykorzystania zwierzęcia (kręgowca) do badań naukowych, testów i celów dydaktycznych, łącznie z uśmiercaniem zwierzęcia do tych celów.”

suojelamista varten ja jos niiden tarkoituksia ei voida saavuttaa muilla adekvaateilla vaihtoehtomenetelmillä. Kokeiden suorittaja velvoitetaan myös saattamaan tuloksensa kansainvälisesti saataville, jotta voidaan välttää kokeiden tarpeeton toisto (kappale 9, artikla 28.1). Erityisesti kosmeettisten aineiden ja terveystuotteiden testaamiselle sekä eläinten käytölle opetuksessa on oltava painavat perusteet, sillä sellainen on kiellettyä, jos vain jokin vaihtoehtomenetelmä on käytettävissä (artikla 31). Jos kokeet aiheuttavat kipua tai kärsimyksiä eläimille, ne on tehtävä yleisanestesiassa tai käytettävä paikallispuudutusta, jollei tieteellisten tulosten saaminen niitä estä (artikla 30.1). Kodittomien eläinten käyttö on kielletty. Villieläinten ja maatalouseläinten käyttö kokeissa on sallittua vain, jos kokeita ei muutoin voida tehdä. Uhanalaisia eläinlajeja saa käyttää vain, jos niiden avulla voidaan saada tärkeitä biolääketieteellisiä tuloksia (artikla 29.5). Kokeissa saa käyttää vain eläimiä, jotka on kasvatettu koe-eläinkasvattamoissa, joille virallinen eläinlääkäri on myöntänyt luvan (artikla 29.1). Luvan myöntämisen edellytyksistä on suhteellisen yksityiskohtaiset määräykset. Hakemuksessa on määriteltävä, mitä eläimiä kasvatetaan, millaisissa kiinteistöissä kasvatusta tehdään ja millainen on toiminnasta vastaavan henkilön kelpoisuus (artikla 29.3a). Lisäksi laissa on määräyksiä eläinkokeita koskevasta kirjanpidosta ja viranomaisen mahdollisuuksista tehdä tarkastuksia. Tarkastuksille ei ole säädetty pakollisia aikatauluja, eikä niistä ole muutoinkaan yksityiskohtaisia määräyksiä.

Puolan tiedeministeri (*Minister Właściwy do Spraw Nauki*) asettaa nelivuotis-kaudeksi 15-jäsenisen (uusimman eläinkoelain mukaan 12-jäsenisen) kansallisen eettisen komission (*Krajową komisję etyczną do spraw doświadczeń na zwierzętach*), jonka jäsenillä on biologista, lääketieteellistä ja eläinlääketieteellistä asiantuntemusta, sekä jäseniä, joilla on humanistista näkemystä, ja edustajia hallinnon ulkopuolisista eläinsuojelujärjestöistä (artikla 28.4). Komissiossa on myös katolisen kirkon edustaja. Eri alojen ja erilaisia näkemyksiä omaavien edustajien lukumääriä ei ole säädetty. Kansallinen eettinen komissio määrittelee koe-eläintoiminnan yleiset linjat ja asettaa nelivuotiskausiksi paikalliset eettiset komissiot (*Lokalne komisje etyczne*), joissa on 5-15 (uusimman eläinkoelain mukaan 7) samoja asiantuntemuksia tai näkemyksiä omaavaa jäsentä. Nämä paikalliset eettiset komissiot myöntävät tutkimusyksiköiden johtajille luvan tehdä eläinkokeita. Nämä johtajat sitten myöntävät eläinkokeiden suorittamisoikeuden omissa laitoksissaan yksittäisille tutkijoille, joilla tulee olla riittävä kompetenssi kokeiden tekemiselle. Tehtävien kokeiden tulee olla paikallisten eettisten komissioiden näkemysten

mukaisia ja komissiolla on oikeus tarkistaa asia (artikla 28.9). Johtajien tulee lisäksi määrätä laitokseensa paikallisen eettisen komission hyväksymä koe-eläimistä ja eläinkokeiden suorittamisesta vastuullinen henkilö (artikla 28.8a).

Ministerineuvosto (*Rada Ministrów*) määrittelee kansallisen eettisen ja paikallisten komissioiden valintamenettelyn (artikla 32.1). Se voi myös antaa yksityiskohtaisia ehtoja, miten eläinkokeita saa tehdä ja miten eläinkoelaitosten tarkastukset suoritetaan (artikla 32.2). Eläinsuojelulaissa ei ole yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, millaisia hakemusten tulee olla, kun tutkimusyksikön johtaja hakee lupaa, että hänen yksikössään saa tehdä eläinkokeita. Puolan tiedeministeri voi kuitenkin määritellä, mitä tämä lupahakemus tulee sisältää.<sup>713</sup> Laissa ei myöskään ole määritelty sitä, miten yksikössä toimiville tutkijoille myönnetään lupa itse eläinkokeiden tekemiselle. Paikalliset eettiset komissiot päättivät käytännöistä kansallinen eettisen komission ohjeiden mukaisesti ennen kuin uusi laki eläinkokeista säädettiin.

Uusimmassa eläinkokeita koskevassa laissa toistetaan edellä mainitut edellytykset sille, milloin eläinkokeita saadaan tehdä (1 artikla). Artikloissa 3-5 säädetään, että eläinkokeita ei pidä tehdä, jos sama tieto on saatavissa muilla menetelmillä. Eläinten kasvatustilastoista ja niiden ylläpitämisen lupamenettelystä on lausuttu samoin kuin laissa eläinten suojelusta (artiklat 13-15). Tässä laissa on annettu määräyksiä siitä, mitä asioita paikallisten eettisten toimikuntine tulee ottaa huomioon eläinkokeiden suorittamislupaa arvioidessaan. Hankkeen johtajan tulee esittää selvitys kokeen tarkoituksesta, koemenetelmistä, käytettävien eläinten lajista ja lukumäärästä, tiedot kokeisiin osallistuvista henkilöistä ja perustelut kokeiden suorittamiselle (artikla 20). Lain 7. luvussa (artiklat 34-35) on ohjeet eläinkasvatustilastoista ja eläinkokeita tekevien yksiköiden tarkastuksista ja valvonnasta. Siitä ei kuitenkaan ole määräyksiä, miten usein tarkastuksia tulee tehdä, eikä siitä, pitääkö niistä ilmoittaa tarkastuksen kohteille ennakolta. Lain rikkomisen seurauksista säädetään artikloissa 38-47. Rangaistuksena on joko sakkoa tai vankeutta korkeintaan yksi vuosi.

Kokeissa käytetty eläin, joka on kärsinyt niiden luonteesta johtuen kirurgisia tai muita huomattavia vaurioita, tulee tappaa ennen kuin se herää nukutuksesta (eläinsuojelulaki, artikla 30.2). Eläinsuojelulaissa on myös määrätty, milloin eläimiä saa

---

<sup>713</sup> “Minister właściwy do spraw nauki, w drodze rozporządzenia, określi tryb składania wniosków o umieszczenie w wykazie i o skreślenie z tego wykazu, mając na względzie konieczność ujednolicenia wymagań dotyczących składanych wniosków.” (artikla 28.11).

muutoin tappaa (artikla 33.1). Se on sallittua taloudellisista ja humaaneista syistä sekä terveydellisestä tarpeesta. Eläimen saa tappaa myös, jos se on liian aggressiivinen ja vaarallinen ihmisen tai kotieläinten terveydelle tai hengelle, tieteellisistä syistä ja luonnon suojelemiseksi. Tappaminen on tehtävä humanilla tavalla aiheuttamatta sille ylimääräisiä kärsimyksiä (artikla 33.1a).

## 10.9 Unkari

Toinen suhteellisen uusi Euroopan Unionin jäsenvaltio on Unkari. Maan eläinsuojelulainsäädäntö on suhteellisen nuorta. Vuonna 1998 säädettiin eläinsuojelulaki,<sup>714</sup> jonka IV luvussa Euroopan neuvoston direktiivin (86/609/EEC) sääntöjen mukaisesti säädettiin eläinkokeiden suorittamisesta ja annettiin määräykset eläinkoelupien hakemisesta ja myöntämisestä. Eläinkoelupien myöntömenettelystä hallitus antoi myös asetuksen, missä on tarkemmin yksilöity myöntämisen ehdot.<sup>715</sup> Samana vuonna säädettiin myös geenitekniikkaa koskeva laki,<sup>716</sup> jota kuitenkin muutettiin jo v. 2002. Tämän lainmuutoksen yhteydessä myös eläinsuojelulakia muutettiin<sup>717</sup> Tämän uudemman lain yhteydessä hallitus antoi myös uuden asetuksen eläinkoelupien myöntömenettelystä.<sup>718</sup> Asetuksessa määriteltiin myös koe-eläinten elinolosuhteiden minimivaatimukset.

Eläinkoelainsäädäntö koskee pelkästään selkärangaisia lajeja, vaikka voimassa olevan eläinsuojelulakimuutoksen 42 §:ssä varaudutaan myös siihen, että selkärangattomilla eläimillä suoritettavista kokeista voidaan antaa erityisiä määräyksiä myöhemmin. Lain 32 §:n mukaan eläinkokeiden tarpeellisuudesta on annettava tieteellinen selvitys eläinlääketieteelliselle tarkastusviranomaiselle (*Állat-egészségügyi hatóság*). Se autorisoi eläinkokeet ja ylläpitää eläinkokeita tekevien henkilöiden rekisteriä. Hallituksen asetuksessa viranomaiseksi on määritelty läänin (tai pääkaupungin) eläinlääketieteen ja elintarvikevalvonnan laitos. Se autorisoi koe-eläinten kasvatuslaitokset, toimittajat ja käyttäjät sekä kaikki ne laitokset, joissa suoritetaan eläinkokeita.<sup>719</sup> Eläinkoelaitosten

<sup>714</sup> 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről.

<sup>715</sup> 243/1998. (XII. 31.) Kormányrendelet az állatkísérletek végzéről.

<sup>716</sup> 1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről.

<sup>717</sup> 2002. évi LXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény, valamint az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény módosításáról.

<sup>718</sup> 103/2002. (V. 10.) Kormányrendelet az állatkísérletek végzéről szóló 243/1998. (XII. 31.) Kormányrendelet módosításáról.

<sup>719</sup> 103/2002. (V. 10.) Kormányrendelet, 2 § (1).

valvonnassa on kiinnitettävä huomiota niiden hygieenisyyteen ja toimintaohjeisiin.<sup>720</sup> Autorisoitujen instituuttien on perustettava lokaalinen eläinkoetoimikunta (*Munkahelyi állatkísérleti bizottságot*), jonka velvollisuutena on laatia kokeiden eettinen koodisto, kontrolloida sen noudattamista ja valvottava laitoksessa tehtäviä eläinkokeita. Tämä eläinkoetoimikunta antaa hakemuksesta luvan eläinkokeiden suorittamiselle. Hakemuksessa on selvitettävä kokeiden tarkoitus, käytetyt eläinlajit, eläinten elinolosuhteet kokeiden päättymisen jälkeen, eläimille aiheutettu kipu ja sen torjunta sekä tutkijan kelpoisuus (eläinkoelupa-asetus 9 §). Eläinkoetoimikunnan tehtävänä on lisäksi järjestää eläinkokeiden kanssa tekemisissä olevien henkilöiden koulutus (eläinsuojelulain 34 §).

Eläinsuojelulain 36 §:ssä määritellään, että eläinkokeiden suorittaminen on sallittua, jos ne ovat edellytys ihmisen fysiologisen tilan selvittämiseksi tai sairauksien tunnistamiseksi ja parantamiseksi sekä lääkkeiden, ravintoaineiden, ravintoaineiden lisäaineiden tai tuotteiden kehittämiseksi ja niiden tehokkuuden ja vaarattomuuden arvioimiseksi. Kokeita saa myös tehdä ympäristön suojelutarkoituksissa tai eläinten terveyden ja hyvinvoinnin takia. Huomattavana laajenuksena on lisäksi mainittu tieteellinen tutkimus yleensä, opetus, koulutus ja oikeuslääketieteelliset tarkoitukset. Lupaharkinnassa on otettava erityisesti huomioon eläinkokeiden aiheellisuus ja niiden tieteelliset perustelut, koemenetelmien ajanmukaisuus, käytettävien eläinten lukumäärät, niille aiheutuva kipu, kärsimys ja pysyvä haitta, sekä kokeita tekevien henkilökunnan taitojen ja koevälineistön laatutaso. Eläinkokeita ei saa tehdä, jos on olemassa muu tutkimusmenetelmä, jolla voidaan saavuttaa vastaavat tulokset (37 §). Eläinkokeissa tulee välttää tarpeettomia toistoja, jos samantapaisia kokeita on jo aikaisemmin tehty. Koemenetelmistä on valittava se, mikä aiheuttaa vähiten eläimille kipua, kärsimystä tai pysyvää haittaa, edellyttäen, että valittu menetelmä todennäköisesti tuottaa varmuudella tuloksia. Kokeet on erityisesti suunniteltava niin, että niissä pyritään välttämään mahdollisuuksien mukaan eläimille aiheutuvaa kipua, kärsimystä ja pysyvää haittaa (38 §).

Jokainen eläinkoe on tehtävä anestesiassa tai käyttäen paikallispuudutusta, jollei koe aiheuta eläimelle kipua ja kärsimystä tai jos puudutus rasittaa eläintä enemmän kuin itse koe tai kokeen antamaa tulosta ei voida arvioida anestesian tai paikallispuudutuksen takia (39 §). Viime mainitussa tapauksessa tulee kuitenkin eläimelle antaa särkyä

---

<sup>720</sup> 243/1998. (XII. 31.) Kormányrendelet, 4 § (2).

lievittävää lääkettä, jotta voidaan varmistaa, että sen kokema kipu ja kärsimys voidaan minimoida. Tämä seikka on otettava huomioon myös toimenpiteiden jälkeen silloin, kun eläintä ei lopeteta kokeen päätyttyä. Laissa ei kielletä eläimen käyttöä uudelleen kivuliaissakaan kokeissa, jos nämä kivunlievitys toimenpiteet on otettu huomioon (39 §, kohta 4). Kokeen päättyessä ammattitaitoisen henkilön – mahdollisesti eläinlääkäriin – on tehtävä päätös siitä, voidaanko eläin pitää elossa vai onko se lopetettava sallitulla tavalla. Eläinlääkärit ovat velvollisia huolehtimaan henkiin jääneiden eläinten hoidosta eläinlääkäriin tai muun ammattitaitoisen henkilön valvonnassa (40 §). Hän voi myös päättää siitä, voidaanko kokeessa käytetty eläin päästää vapaaksi luonnolliseen ympäristöönsä. Eläinkokeissa saa käyttää vain niitä varten kasvatettuja eläimiä, mutta ei missään tapauksessa kotieläinten vapaina kuljeskelevia yksilöitä (41 §). Tällä määräyksellä estetään erityisesti kulkukoerien tai -kissojen pyydystäminen ja kauppaaminen eläinlääkäreille.

Eläinsuojelulain 42 §:ssä säädetään, että selkärankaisilla suoritettavista kokeista annetaan yksityiskohtaisia säännöksiä. Nyt voimassa olevassa hallituksen asetuksessa ohjeistetaan selkärankaisilla suoritettavien kokeiden lupamenettelystä.<sup>721</sup> Eläinkokeiden yleisluontoisen autorisoinnin yhteydessä hankitaan eläinkokeiden tieteellisen eettisen neuvoston (*Állatvédelmi tanácsadó testület állatkísérlet tudományos etikai tanácsának*) lausunto (muutosasetuksen 4 §). Neuvostolla on myös velvollisuus tarkastaa eläinlääkärit vähintään kerran vuodessa ja pistokokein muutoinkin.<sup>722</sup> Kokeet, joissa aiheutetaan eläimille kipua, kärsimystä tai vammoja, pitää lokaalinen eläinlääkäri hyväksyä. Se voi antaa luvan yksittäisten kokeiden tai kokonaisten koesarjojen suorittamiselle (alkuperäisen asetuksen 9 §). Lupahakemuksesta tulee käydä ilmi kokeen tarkoitus ja tieteelliset perustelut, käytettävien eläinten laji ja lukumäärä, miten eläinten hoito on järjestetty kokeiden jälkeen, kokeiden kesto, niiden eläimille aiheuttama kipu, kärsimys ja vammat sekä kokeista vastuullinen henkilö ja hänen kyvykkyytensä. Eettisen neuvoston suostumuksella voidaan myös tehdä sellaisiakin kokeita, jotka aiheuttavat kovaa kipua eläimille.

Geneettisesti muunneltujen eläinten suljettua käyttöä säätelee Unkarin geenitekniikkalaki. Suljetussa käytössä säädökset koskevat pääasiallisemmin geeni-

---

<sup>721</sup> 103/2002 (V.10.) Kormány rendelet.

<sup>722</sup> Az ... bekezdés szerint engedélyezett állatkísérlet végzését és az állatházat az állomás rendszeres időközönként, de legalább évente a helyszínen ellenőrzi, illetve szűrőpróbaszerűen ellenőrizheti. Ennek során az iratokba betekinthet és megtekintheti a kísérlet lefolytatását (4 §:3).

muunnelluilla mikro-organismeilla tehtäviä kokeita [lakimuutoksen 2 §:n kohta *e* ja 5 § (1) ja (2) sekä alkuperäisen lain 6 §]. Ylin toimintaa valvova viranomainen on geeniteknologiakomitea (*Géntechnológiai eljárásokat véleményező bizottság*) (lakimuutoksen 3 §). Komitean jäseninä ovat edustajat Unkarin tiedeakatemiasta, maatalous- ja maatalouselinkeinoministeriöstä, varallisuus- ja liikenneministeriöstä, ympäristö- ja vesiministeriöstä, opetusministeriöstä, sekä terveys-, sosiaali- ja perheministeriöstä. Komiteaan kuuluvat myös ympäristönsuojelun, terveydenhuollon ja biotekniikan asiantuntijat sekä kuluttajien suojelujärjestön edustaja (4 §). Se antaa lausuntonsa myös muuntogeenisillä eläimillä suoritettavista kokeista. Komitean tulee olla päätöksissään yksimielinen, sillä jokaisella jäsenellä on oikeus estää suunniteltujen kokeiden suorittaminen.

## 10.10 Norja

Norjassa on voimassa vuodelta 1973 oleva eläinsuojelulaki<sup>723</sup>, jota on viimeksi muutettu vuonna 2003. Norjan eläinsuojelulaki koskee nisäkkäitä, lintuja, sammakoita, matelijoita, kaloja ja äyriäisiä. Eläinsuojelulakia ollaan Norjassa parhaillaan uudistamassa. Voimassa olevan lain kuudennessa kapiteelissa on varsin yleiset säännökset eläinten käytöstä opetuksessa ja tutkimuksessa. Eläinkokeista annettiin v. 1977 asetus,<sup>724</sup> mikä on sittemmin kumottu v. 1996 annetulla uudella asetuksella.<sup>725</sup> Tässä uudessa asetuksessa on varsin yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, miten eläinkokeet tulee suunnitella ja suorittaa. Asetuksessa olevat määräykset koskevat nisäkkäitä ja niiden alkio- ja sikiöasteita, lintuja, kaloja, matelijoita ja sammakkoeläimiä, näiden kaikkien esiasteita sekä kuoriäyriäisiin kuuluvia kymmenjalkaisia (*decapoda*).<sup>726</sup>

Eläinkokeita saa tehdä, jos niiden tarkoituksena on diagnostisoida, ehkäistä tai hoitaa eläinten tai ihmisen sairauksia. Muita hyväksyttäviä tarkoituksia ovat tieteellinen tutkimus, opetus ja lääkkeiden tuottaminen ihmisille, eläimille ja kasveille. Eläinkokeiden vaihtoehtomenetelmät on selvitettävä ja niiden mahdollinen olemassa olo on ilmoitettava

<sup>723</sup> Lov om dyrevern 1974-12-20 nr 73.

<sup>724</sup> Forskrift om biologiske forsøk med dyr, 1977-12-11 nr 3409.

<sup>725</sup> Forskrift om forsøk med dyr, 1996-01-15 nr 23.

<sup>726</sup> S. Eie, T. Nesser, J. Vikan og B. B. Hansen: Dyreforsøkslovgivningen – for hvilke dyr gjelder den? Prosjektoppgave NTNU (2004) ZO8091 – Forsøksdyrlære.



eläinlupahakemuksessa. Koelupa myönnetään, jos ei ole olemassa muuta tieteellisesti tyydyttävää menetelmää tulosten saavuttamiseksi kuin kokeet, joissa käytetään eläimiä. Norjassakaan ei saa kokeissa käyttää enempää eläimiä kuin on tarpeen luotettavien tulosten saamiseksi ja eläimille ei saa aiheuttaa tarpeettomia kärsimyksiä.

Eläinlupahakemukset käsittelee valtiollinen viranomainen, koe-eläintoimikunta (*Forsøksdyrutvalget*). Se on seitsenjäseninen. Jäsenillä on asiantuntemusta eläinlääketieteen, ihmislääketieteen, geeniteknologian, juridiikan, käytännön eläinkokeiden ja eläintensuojelun aloilta. Toimikunnan nimittää *Mattilsynet*<sup>727</sup> nelivuotiskaudeksi. Toimikunta kokoontuu kuukausittain ja sen päätökset ovat sitovia. Toimikunnalla on myös oikeus valtuuttaa koe-eläinyksikön esimies hyväksymään eläinlupahakemukset, jotka ovat toimikunnan aikaisemmin hyväksymien päätösten mukaisia. Näissä tapauksissa esimiehen tulee toimittaa toimikunnalle viikon kuluessa kopio päätöksestään eläinlupatoimikunnalle. Jos esimies ei ole varma, miten hänen tulisi päättää hakemuksen suhteen, hän voi toimittaa sen edelleen toimikunnan käsiteltäväksi liittäen mukaan oma lausuntonsa. Esimiehen päätöksestä voi myös valittaa eläinlupatoimikunnalle. Toimikunnan päätöksestä voi tehdä valituksen *Mattilsynet*-elimelle, jonka päätökset ovat lopullisia.

Eläinlupatoimikunta myös hyväksyy eläinkokeita suorittavan laitoksen (*Forsøksdyravdelningen*). Laitokselle myönnetty lupa on voimassa neljä vuotta ja eläinkokeisiin myönnetty lupa kaksi vuotta kerrallaan. Laitoksessa tulee olla koe-eläintoiminnasta vastaava henkilö, jolla on riittävät tiedot kokeissa käytettävistä eläimistä ja niiden hoidosta. Laitokselle myönnettyssä luvassa on määritelty, mitä koe-eläimiä siellä saa käyttää. Kummatkin luvat voidaan peruuttaa välittömästi, jos niiden edellytykset eivät ole enää voimassa. Eläinlupatoimikunnalla on oikeus suorittaa tarkastuksia eläinlupatoimintaa harjoittavissa yksiköissä. Jos tarkastuksissa havaitaan, että toiminnassa on poikettu hyväksytyistä menettelyistä, toimikunta voi määrätä, että toiminta lopetetaan välittömästi. Se voi myös tehdä asiasta rikosilmoituksen. Koe-eläinlupatoiminnasta annettujen säästöjen rikkomisesta rangaistaan niin, kuin eläinsuojelulaissa säädetään. Siellä karkeimmista rikoksista maksimirangaistus on kolme vuotta vankeutta.

---

<sup>727</sup> *Mattilsynet* on valtiollinen viranomainen, mikä on vastuussa kasveista, kaloista, eläimistä ja elintarvikkeista tai vastaavista asioista.

## 10.11 Sveitsi

Sveitsi ei ole EU:n jäsenvaltio, mutta sen lainsäädännössä on yleisesti otettu huomioon EU:ssa annetut direktiivit. Sveitsissä on vuodesta 1978 voimassa ollut liittokokouksen (*Bundesversammlung*) säätämä eläinsuojelulaki<sup>728</sup>, jonka viides ja kuudes osa koskivat eläinkokeita. Lakia uudistettiin olennaisesti vuonna 1991.<sup>729</sup> Tämäkin laki korvattiin uudella lailla v. 2005.<sup>730</sup> Sen nojalla liittoneuvosto on sittemmin antanut uuden eläinsuojeluasetuksen, mikä tuli 1.9.2008 voimaan.<sup>731</sup> Uuden eläinsuojelulain ensimmäisen kappaleen neljännessä artiklassa määritellään eläinkokeen käsite. Kokeeksi katsotaan jokainen toimenpide, minkä tarkoituksena on todistaa jokin tieteellinen olettaus, tutkia tiettyjen toimenpiteiden vaikutus eläimeen, kokeilla jonkin aineen vaikutuksia, kehittää ja lisätä lajille vieraita organismeja, käyttää eläintä opetuksessa, koulutuksessa ja jatkokoulutuksessa sekä ottaa soluja, elimiä tai ruumiinnesteitä, jollei kyse ole maataloustuotannosta ja eläinten sairauksien tai terveydentilan tutkimisesta. Sveitsissä eläinkokeen määrittely sisältää siis laajemmin koe-eläimiin kohdentuvia toimenpiteitä kuin muissa EU:n maissa, joissa yleisesti kudosten, verinäytteiden tai elinten ottoa *in vitro* -tutkimuksiin ei luokitella ja tilastoida eläinkokeeksi. Muuntogeenisten eläinten lupamenettely myös sisällytetty tähän lakiin, vaikka muuntogeenisistä eläimistä on oma erikoislakinsa.<sup>732</sup> Eläinsuojelulaissa on ilmaistu yleisperiaate, että niitä kokeita tulee rajoittaa, jotka aiheuttavat eläimelle kipua, tuskaa ja vaurioita tai muutoin huomattavasti vaikuttavat sen hyvinvointiin ja halventavat sen arvoa (artikla 17). Muutoin eläinsuojelulain eläinkokeita koskevat säädökset ovat varsin niukat ja yleisluontoiset.

Liittovaltion tasolla Sveitsissä toimii eläinkoekomissio (*Kommission für Tierversuche*). Siinä on korkeintaan yhdeksän jäsentä. Jäseninä ovat kantonien edustaja ja eläinkokeiden tekijöitä, koe-eläinten kasvattajia ja eläinsuojelijoita. Heidän lukumääriään ei ole määritelty, vaan heidät valitsee liittoneuvosto (*Bundesrat*) ja valinnan vahvistaa puheenjohtajisto (*Präsidium*). Tämän liittovaltiotasoisien elimen lisäksi kantoneihin on perustettu eläinkoekomissiot (*Kantonale Kommissionen für Tierversuche*). Niiden jäsenistöstä ei ole mitään muuta määräystä kuin se, että he eivät saa olla kantonien lupia

<sup>728</sup> Tierschutzgesetz vom 9. März 1978.

<sup>729</sup> Fassung gemäss Ziff. I des BG vom 22. März 1991.

<sup>730</sup> Tierschutzgesetz (TSchG) vom 16. Dezember 2005 (Stand am 1. September 2008).

<sup>731</sup> Tierschutzverordnung (TSchV) vom 23. April 2008 (Stand am 1. September 2008).

myöntävien viranomaisten (*Bewilligungsbehörden*) työntekijöitä (*Mitarbeiter/Mitarbeiterinnen*).

Liittoneuvosto tekee päätökset eläinkoeyksiköille asetettavista yleisistä edellytyksistä, henkilöstön perus- ja jatkokoulutuksesta sekä koe-eläinten pidosta, kasvatuksesta ja käsittelystä. Se voi myös kieltää eläinten käytön tiettyihin koetarkoituksiin, erityisesti jos suoritettavat kokeet tuottaisivat tuloksia, jotka eivät vastaa eläimille aiheutuvia kipuja, kärsimyksiä, tuskaa tai vaurioita. Kantonit puolestaan päättävät itse eläinkokeiden suorittamisesta. Ne asettavat tätä tarkoitusta varten asiantuntijoista ja eläinsuojelujärjestöjen edustajista koostuvat eläinkoelautakunnat, jotka myöntävät tarvittavat luvat. Riitatapausten ratkaisemista varten liittoneuvosto asettaa asiantuntijoista koostuvan komission.

Sveitsissä tarkemmat eläinkokeita koskevat määräykset on koottu eläinsuojeluasetukseen. Ne ovat hyvin lukuisia ja yksityiskohtaisia. Asetuksen 6. kappale on koe-eläimistä. Siinä on otettu huomioon myös muuntogeeniset eläimet. Asetuksen suojaamia koe-eläimiä ovat selkärangaiset, panssariravut (ryömivät ravut, *reptantia*), pääjalkaiset (*cephalopoda*), nisäkkäiden, lintujen ja matelijoiden sikiöt tiineysajan viimeisen kolmanneksen tai kuoriutumista edeltävän viimeisen kolmanneksen aikana sekä kalojen ja sammakkoeläinten toukka-asteet, jotka itsenäisesti keräävät ravintonsa (artikla 112). Sveitsissä lainsäädäntö koskee siis huomattavasti laajempaa eläinkuntaa kuin muissa maissa. Eläinsuojeluasetuksen artikloissa 114-121 on määritelty koe-eläinten kasvatus- ja ylläpito-olosuhteet sekä eläimiä hoitavan henkilökunnan ja eläinkoetoiminnasta vastaavan johtajan koulutus- ja ammatilliset vaatimukset. Artikloissa 123-127 on vastaavia määräyksiä muuntogeenisistä eläimistä. Kantonien viranomaiset myöntävät luvat koe-eläinkasvattamoille. Lupahakemuksessa on esiteltävä tiedot kasvatustiloista, eläinlajeista ja -määristä, eläinten alkuperästä ja elinolosuhteista sekä selvitettävä, miten eläinten terveydentilaa tarkkaillaan ja millainen on vastuullisen henkilökunnan koulutus tehtäviinsä (artikla 122).

Eläinsuojeluasetuksessa määrätään, millainen koulutus tulee olla eläinkokeista vastuullisilla tutkijoilla ja eläinkokeita tekevillä henkiöillä (artiklat 128-134). Eläinkokeiden tekemisestä on lukuisia määräyksiä. Artiklassa 135 luetellaan, miten eläinten vointia on seurattava kokeiden aikana ja miten niille aiheutettua kärsimystä tulee

---

<sup>732</sup> Bundesgesetz über die Gentechnik im Aussserhumanbereich vom 21. März 2003.

vähentää. Eläinkokeiden arvioinnissa otetaan erityisesti huomioon, miten paljon ne rasittavat eläimiä (artikla 136). Eläintä rasittaviksi kokeiksi katsotaan sellaiset, joilla on huomattavia fysikaalisia vaikutuksia, joissa eläimeen karttuu mahdollisesti haitallisia aineita, tai jotka tuottavat patologisia muutoksia eläimessä, immunisoivat eläimen ja tartuttavat siihen mikro-organismeja tai parasittejä. Eläintä rasittavia kokeita ovat myös sellaiset, jotka edellyttävät eläimen nukuttamisen, rajoittavat toistuvasti tai pitkäksi aikaa eläimen vapaata liikkumista, sekä ne, joissa eläintä pidetään poikkeavissa elinolosuhteissa tai joissa käytetään *in vitro* -hedelmöityksellä tuotettuja poikkeuksellisia ominaisuuksia omaavia eläimiä (artikla 136).

Eläinkokeiden tekijä veloitetaan selvittämään, voitaisiinko halutut tulokset saavuttaa myös jollakin muulla tavalla kuin eläinkokeilla ja harkitsemaan, ovatko saavutettavat tulokset merkittäviä eläinten kärsimykseen verrattuna (artikla 137). Sallittujen kokeiden kriteerejä on, jos kokeista saatavilla tuloksilla voidaan edistää ihmisen tai eläinten terveyttä, suojella ympäristöä tai saada uutta perustavaa laatua olevaa tietoa elintoiminnoista. Eläinkokeet on suunniteltava siten, että koemenetelmät ovat uusimman tiedon mukaisia, käytettävien eläinten lukumäärä on mahdollisimman pieni ja niille aiheutettavat kärsimykset mahdollisimman vähäiset.

Eläinsuojeluasetus sisältää luettelon siitä, mitä eläinkokeita ei saa tehdä ja millaisia koemenetelmiä ei saa käyttää. Eläinkokeilla ei saa olla sotilaallisia tarkoituksia, eikä geenimuunneltuja eläimiä saa kehittää, jos ne ovat koti- tai harrastuseläimiä, niitä on tarkoitus käyttää urheilutoiminnassa tai kehittämisen tarkoituksena on ainoastaan parantaa työssä käytettävien eläinten suorituskykyä taloudellisin tavoittein. Geenimuunneltujen eläinten kehittäminen luksustuotteiden valmistamista varten ei ole myöskään sallittua. Rajoituksia on myös kokeille, joissa tutkitaan muissa maissa kehitettyjen tai valmistettujen tuotteiden ominaisuuksia (artikla 138). Opetustarkoituksissa eläinten käyttö on sallittua vain silloin, kun sitä ei voida millään muulla tavalla korvata. Eläinkoetoiminta edellyttää, että koe-eläimiä hoidetaan mahdollisimman lähellä kyseistä yksikköä (artikla 128). Näin voidaan vähentää eläinten kuljetuksen aiheuttamaa stressiä ja voidaan parhaiten taata asetuksen vaatima koe-eläinten hyvinvoinnin seuranta.<sup>733</sup>

Luvat eläinkokeille myöntää edellä mainittu kantonien komissioviranomainen, mikä arvioi, onko esitetyn eläinkokeen suorittamiselle lailliset edellytykset. Arvioinnissa

---

<sup>733</sup> Erläuterung der einzelnen Bestimmungen der neuen Tierschutzverordnung, Änderung vom 25. Juni 2008.

punnitaan, onko kyseisen kokeen suorittaminen eläinsuojelulain edellyttämällä tavalla perusteltavissa vai voisiko sen korvata muulla menetelmällä, vastaako koe-eläintoimintaa harjoittava yksikkö lain vaatimuksia ja onko henkilökunnalla riittävä tietotaso ja koulutus (artikla 140).

Kantonien viranomaisten on tarkastettava eläinlaitokset vuosittain (artikla 216). Tämä on EU-direktiivin uudistusesitystä vastaavaa, mutta ylikansallisia tarkastuksia ei ole, koska Sveitsi ei ole EU:n jäsenvaltio. Vuosittaisten tarkastusten sisällöstä on melko yksityiskohtaukset määräykset eläinsuojeluasetuksessa. Niissä on kiinnitettävä huomiota koe-eläinlaitosten yleisten toimintaedellytysten lisäksi siihen, millainen on näiden yksiköiden henkilökunnan ammatillinen taso. Yksittäisistä eläinkokeista vähintään viidesosa on vuosittain otettava yksityiskohtaisen tarkastelun kohteeksi.

## 10.12 Yhdysvallat

Yhdysvallat on maa, missä tehdään eniten eläinkokeita koko maailmassa. Yhdysvalloissa perustettiin jo vuonna 1957 *American College of Laboratory Animal Medicine* (ACLAM) -valiokunta, mutta sen toiminta-ajatuksena oli vain edistää ja standardisoida laboratorioeläinten käyttöä tieteellisessä tutkimustyössä. Samantapainen toiminta-ajatus oli vuonna 1966 perustetulla *American Society of Laboratory Animal Practitioners* (ASLAP) -järjestöllä, johon oli oikeus liittyä jokaisella Yhdysvalloissa ja Kanadassa toimiluvan omaavalla eläinlääkärillä. Sen sijaan vuonna 1965 perustettu *American Association for Laboratory Animal Science* (AALAS) -organisaatio tekee tarkastuskäyntejä koe-eläimiä käyttävissä keskuksissa ja myöntää akredointeja eläinkokeita tekeville yksiköille. Toiminnassa noudatetaan *Guide for the Care and Use of Laboratory Animals* -ohjeistusta, mikä perustuu *Public Health Service* -käytäntöön. Yhdysvaltojen kongressi säätöi v. 1966 *Laboratory Welfare Act* -lain, joka koski pääasiallisesti eläinten kauppaa. Laki tunnetaan nykyään v. 1970 lainmuutoksen jälkeen nimellä *Animal Welfare Act* (AWA). Se sisälsi jo määräyksiä laboratorioista, joissa käytettiin koiria, kissoja, hamstereita, marsuja, kaneja ja kädellisiä eläimiä tutkimuksissa. Tämän muutoksen lisäksi

lakia on muutettu vielä viisi muuta kertaa: v. 1985<sup>734</sup> ja v. 1990, täydennetty v. 1996,<sup>735</sup> ja muutettu vielä v. 2002 ja v. 2007.

Vuoden 1966 lain tarkoituksena ei alun perin ollut niinkään huolehtia eläinten hyvinvoinnista, vaan tarkoituksena oli lähinnä muun muassa estää lemmikkieläinten varastaminen ja myynti eläinkoelaboratorioihin. Tarkoitus oli siis suojella eläinten omistajien oikeuksia. Sen sijaan v. 1970 säädetyllä lailla pyrittiin jo parantamaan eläinten kohtelua. Lain tarkoittamiksi eläimiksi luettiin koirat, kissat, kädelliset, marsut, hamsterit ja kaniinit. Vuoden 1985 lainmuutoksella alettiin varsinaisesti säädellä eläinten kohtelua niillä suoritettavien kokeiden aikana. On merkille pantavaa, että tämä lainmuutos tehtiin melko lailla samaan aikaan, kun EU:ssa annettiin ensimmäinen eläinkokeita koskeva direktiivi 86/609/ETY. Nykyään kaikissa Yhdysvaltojen osavaltioissa on myös voimassa säädöksiä, jotka rajoittavat tai estävät villiintyneiden kotieläinten pyydystämisen ja käytön eläinkokeissa.

AWA:ssa on merkille pantavaa, että se ei koske laboratorioissa käytettäviä lintuja, hiiriä ja rottia. Ne on jopa eksplisiittisesti suljettu lain piiristä v. 2002 lainmuutoksessa, minkä perusteella myös *United States Department of Agriculture (USDA)* on antanut ohjeet. AWA on ainoa liittovaltion tasoinen laki, mikä säätelee eläinten käyttöä tutkimuksessa, näyttelyissä, kuljetuksessa ja eläinkaupassa. Kaikki muut lait, ohjeet ja käytännöt voivat sisältää muitakin määräyksiä ja ohjeita, mutta kaikissa niissä viitataan tähän lakiin hyväksyttävänä minimistandardina. AWA muutoksineen sisältää varsin yksityiskohtaisia määräyksiä koe-eläinten hoidosta ja niillä suoritettavista kokeista. Lajikohtaisia määräyksiä on muun muassa eläintiloista ja eläinten ruokinnasta. Eläinkoetoimintaa ja geneettisesti muunneltujen eläinten käyttöä valvoo liittotasavallan tasolla USDA:n alainen *Animal and Plant Health Inspection Service (APHIS)*.

AWA edellyttää, että jokaiselle laitokselle, mikä tekee kokeita USDA:n säätelemillä eläinlajeilla, on perustettu komitea *Institutional Animal Care and Use Committee (IACUC)*, mikä tarkistaa laitoksen eläinkoesuunnitelmat ja valvoo kokeita. Eläinkoesuunnitelmien muodosta ja sisällöstä ei ole sitovia määräyksiä. IACUC-komiteat ovat vähintään viisijäsenisiä. Jäseninä pitää olla laitoksen eläinkoetoimintaan perehtynyt

---

<sup>734</sup> Code of Federal Regulations. 1985. Title 9 (Animals and Animal Products), Subchapter A (Animal Welfare). Washington, DC: Office of the Federal Register.

<sup>735</sup> Public Health Service. 1996. Public Health Service Policy on Humane Care and Use of Laboratory Animals. Washington, DC: US Department of Health and Human Services [PL 99-158, Health Research Extension Act, 1985].

eläinlääkäri, käytännön eläinkokeita tekevä tutkija, kolmas henkilö, jolla ei ole tieteellisiä intressejä, neljäs, jonka rooli on olla vain jäsenenä komiteassa, ja viides, jonka pätevyyttä tai roolia ei ole määritelty. IACUC-komiteoiden tehtävänä on varmistaa, että kaikki eläimille kokeista aiheutuma aiheutuva kipu ja tuska minimoidaan ja tutkijat harkitsevat vaihtoehtomenetelmien käyttämistä eläinkokeiden sijasta. Ne raportoivat toimestaan vuosittain *National Institutes of Health* (NIH) –järjestön eläinten hyvinvointitoimistolle (*NIH Office of Laboratory Animal Welfare, OLAW*).

Vaikka AWA:n säädökset eivät koske koetarkoituksiin kasvatettuja hiiriä, rottia ja lintuja, IACUC-komiteat silti käsittelevät niilläkin suoritettuja kokeita. Jos tutkimushankkeille myönnetään rahoitusta virallisista liittotasavallan lähteistä, sen edellytyksenä on myös, että näin tapahtuu. IACUC-komiteoiden työn yleistä luotettavuutta on arvioitu vuosikymmen sitten kaksoissokkotekniikalla. Osoittautui, että paikalliset komiteat, jotka tunsivat tutkimuksen tekijät ja ilmeisesti myös heidän käyttämiään koemenetelmiä jo ennakolta, myönsivät selvästi useammin luvan eläinkokeille kuin tutkijoita ja heidän menetelmiään tuntemattomat sokeasti toimivat vertailussa käytetyt toiset IACUC-komiteat olisivat tehneet. Nämä olisivat mieluummin pyytäneet lisää informaatioita kokeista kuin olisivat hyväksyneet niiden tekemisen jo esitetyn aineiston perusteella. Ne olisivat myös tehneet alkuperäisiä komiteoita useammin hylkäävän päätöksen.<sup>736</sup> Tulos ei mairittele IACUC-komiteoiden toiminnan laatua. On houkuttelevaa tulkita sen osoittavan paikallisten komiteoiden leväperäisyyttä niiden käsitellessä lähipiiristä tehtyjä eläinkoelupahakemuksia. Toisaalta voidaan väittää, että ne komiteat, jotka eivät tunne olosuhteita ja tutkijoita, ovat ylivarovaisia ja liiankin kriittisiä.

### **10.13 Venäjä**

Venäjä on Euroopan Unionin ulkopuolinen maa, jonka eläinkokeita koskevat säädökset ovat vielä melko niukat. Oikeastaan ne puuttuvat kokonaan. Neuvostoliiton terveysministeri *P. N. Burgasov* on antanut v. 1973 normatiivisen dokumentin, jossa ohjeistetaan, miten kokeellis-biologiset klinikat on järjestettävä ja varustettava.<sup>737</sup> Tätä normatiivista dokumenttia noudatetaan edelleenkin venäläisissä tutkimuslaitoksissa.

---

<sup>736</sup> Plous ja Herzog 2001.

Dokumentin viimeinen liite numero 8 sisältää varsin suppeat ohjeet laboratorioeläinten inhimillisestä käsittelystä. Eläinten hoidosta vuonna 1995 annetun lain<sup>738</sup> määräykset koskevat myös tieteellisissä laboratorioissa työskenteleviä tutkijoita, kuten erityisesti sen 26 §:stä on johdettavissa. Tätä lakia on muutettu v. 2009, mutta muutokset ovat pääasiallisesti stilistisiä, eikä niillä ole merkitystä eläinkokeiden ja koe-eläinten käsittelyn osalta.<sup>739</sup>

Vuonna 1999 Venäjän duuma hyväksyi lain, missä kiellettiin eläinten julma kohtelu<sup>740</sup> Sen 4 luvun 10 §:ssä säädetään eläinten käytöstä tieteellisissä ja biologisissa kokeissa sekä opiskelutarkoituksissa. Eläimiä tulisi muun muassa käyttää vain, jos vaihtoehtoisia tutkimustapoja ei ole, ja kokeita saadaan tehdä vain luvan saaneissa lissensioiduissa laitoksissa. Presidentti *Vladimir Putin* ja hänen seuraajansa *Dimitri Medvedev* eivät kuitenkaan ole allekirjoittaneet kyseistä lakia, koska se oli laadittu jo presidentti *Boris Jeltsinin* aikana. Lisäksi laki presidentti Putinin mielestä vain lähinnä toisti, mitä oli jo ohjeistettu vuoden 1973 normatiivisessa dokumentissa. Vuoden 1999 hyväksymättömän lain edellä mainitusta pykälästä on sittemmin oikeudellisen järjestelmän toimesta vuonna 2004 painettu hieman muunneltu versio,<sup>741</sup> mikä ei myöskään ole ainakaan vielä voimassa olevaa oikeutta. Venäläisessä yhteiskunnassa on kuitenkin paineita, että duuman vuonna 1999 hyväksymä laki saatettaisiin voimaan. Tästä on muun muassa osoituksena useiden huomattavien kansalaisten asiasta vuonna 2004 allekirjoittama avoin kirje presidentti Vladimir Putinille.<sup>742</sup> Kirjelmä ei ole kuitenkaan johtanut mihinkään uusiin toimenpiteisiin.

Vuonna 2008 laadittiin vastaavanlainen kirjelmä presidentti Medvedeville,<sup>743</sup> mutta ainakaan vielä mitään lainsäädäntöuudistuksia ei ole maassa tehty. Kirjelmien allekirjoittajat ovat kulttuurinalojen edustajia, erityisesti eri taiteenaloilta. Kuitenkaan allekirjoittajien joukossa ei ole aktiivisia biologian tai lääketieteen tutkijoita. Näitä tutkijoita ei ilmeisesti häiritse, että eläinkoelainsäädäntö on Venäjällä lähes olematon.

---

<sup>737</sup> Санитарные правила по устройству, оборудованию и содержанию экспериментально-биологических клиник (вивариев), от 6 апреля 1973 г. № 1045-73.

<sup>738</sup> Федеральный закон Российской Федерации: О животном мире, от 22 марта 1995 г.

<sup>739</sup> Обзор изменений федерального закона от 24.04.1995 N 52-ФЗ "О животном мире".

<sup>740</sup> Российская Федерация, федеральный закон: О защите животных от жестокого обращения, от 1 декабря 1999 г.

<sup>741</sup> Документ «Проект ф3 О защите животных от жестокого обращения», от 17 сентября 2004 г.

<sup>742</sup> Защита животных – это и защита людей, «Новая газета» № 06, от 29 января 2004 г.

<sup>743</sup> Российская интеллигенция обратилась к Президенту России Медведеву Д.А. с просьбой принять Федеральный закон "О защите животных от жестокого обращения" 21 июля 2008 г.



Mainitun kirjelmän allekirjoittaneet Venäjän kulttuurielämän edustajat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että Venäjällä kaikista muista sivistyneistä maista poiketen ei ole edelleenkään kaiken kattavaa lainsäädäntöä eläinten suojelemisesta. Tämän puutteen he esittävät aiheuttavan levottomuutta ja suuttumusta yhteiskunnassa heidän maassaan. Lisäksi lainsäädännön puuttuminen enentää eläinten, ”pienien veljemme”, julmaa kohtelua. Kirjoittajat jopa väittävät nykyisten puutteiden eläimien humaania kohtelua koskevassa lainsäädännössä voivan lisätä teini-ikäisten rikollisuutta.<sup>744</sup> Kirjeessä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, että lainsäädännössä ei ole lainkaan eläinkokeita ja eläinten käyttöä opetuksessa koskevia säädöksiä. Siinä ei ole edes mainintaa siitä, että eläinkokeita voisi ja pitäisi korvata vaihtoehtoisilla menetelmillä. Mitään pakottavia määräyksiä ei ole myöskään siitä, että eläimiä ei saa tappaa julmalla tavalla, eikä mitään säännöksiä villiintyneiden kodittomien eläinten kohtelusta, kun niitä otetaan kiinni.<sup>745</sup>

Venäläiset tutkijat voivat siis tehdä halunsa mukaan eläinkokeita noudattaen ainoastaan edellä mainitun normatiivisen dokumentin varsin yleisiä määräyksiä. Eläinkokeiden tekeminen on varsin mutkatonta. Tutkijat vain noutavat eläintiloista tarvitsemansa eläimet kokeitaan varten ilman mitään edeltävää lupamenettelyä. Kun he julkaisevat töittensä tulokset kansainvälisissä tieteellisissä aikakauslehdissä, heiltä kuitenkin edellytetään samanlaista vakuutusta kuin muidenkin maiden tutkijoilta. Heidän on siinä osoitettava, että eläinkokeet on tehty kansainvälisiä humaaneja normeja noudattaen ja kokeissa on käytetty mahdollisimman pientä eläinmäärää, mikä on ollut tarpeen tulosten saavuttamiseksi. Venäläisten tutkijoiden toimintaa ohjailee siis yksinomaan kansainvälisen tutkijayhteisön itsesääntely. Olen seurannut muutamien venäjän-

---

<sup>744</sup> “Законы, регулирующие отношения людей и животных, давно действуют во всех, кроме России, цивилизованных странах мира, первый был принят в Англии в 1822 году. Отсутствие такого закона в нашей стране вызывает тревогу и возмущение общественности, снижает нравственное благополучие общества, в котором в настоящее время интенсивно развиваются опасные тенденции: из-за безответственности людей постоянно пополняются стаи бездомных собак и кошек, всё чаще наблюдаются случаи жестокого обращения с братьями нашими меньшими, положение животных становится критическим во всех сферах их обитания, не учитывается значимость формирования гуманного отношения к животным в воспитании подрастающего поколения, что становится одной из предпосылок роста преступности среди несовершеннолетних.”

<sup>745</sup> “Нет упоминаний о правилах использования животных в научном эксперименте, биологическом тестировании и в учебном процессе, не оговорено, что данное использование допускается только в случае, если отсутствует возможность замены его другими (альтернативными) методами и объектами. Нет положений о регламентировании условий содержания животных на зверофермах и запрещении жестоких способов их умерщвления, а также о запрете травматичных методов отлова диких животных. В указанных законах отсутствуют положения, регулирующие отлов безнадзорных животных.”

ja ukrainankielisten tieteellisten aikakauslehtien artikkeleita puolen vuosisadan ajan. Otokseni on toki rajallinen, mutta en ole havainnut eläinten käsittelyn olleen niissäkään aikakauslehdissä julkaistuissa kirjoituksissa muissa maissa noudatetusta käytännöstä poikkeavaa, eikä siinä ole tapahtunut olennaisia muutoksia kuluneiden vuosikymmenien aikana (lukuun ottamatta tietysti tutkimusmenetelmien yleistä kehittymistä).

## 10.14 Eläinkoelainsäädännön kansainvälistä vertailua

Eläinkokeiden tekeminen on luvanvaraista kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Niiden eläinkoelainsäädännön pääasiallisena oikeuslähteenä on nykyään direktiivi 86/609/EEC. Kansalliset lainsäädännöt on muokattu ainakin vastaamaan tässä direktiivissä säädettyjä minimivaatimuksia. Toteuttamistavat toki vaihtelevat valtioittain. Kaikissa jäsenvaltioissa sääntelyn avulla pyritään kolmeen päämäärään. (1) Vähentämään kokeissa käytettävien eläinten määrää. (2) Vähentämään niitä kertoja, joissa yksittäinen eläin joutuu altistetuksi koeolosuhteisiin. (3) Lieventämään kivun määrää, minkä nukuttamaton eläin joutuu kokeissa kärsimään. Useissa EU:n jäsenvaltioissa on säädetty eläinkokeita koskevia erityislakeja, kuten Suomessa, mutta esimerkiksi Saksassa eläinkokeita koskevat määräykset sisältyvät yleisiin eläinsuojelulakeihin. EU:n ulkopuolisessa Sveitsissä eläinkokeita koskevat säädökset ovat myös osa yleistä eläinsuojelulakia ja -asetusta. Norjan ja Sveitsin lainsäädännöt ovat periaatteessa verrannollisia EU:n jäsenvaltioiden vastaaviin lakeihin ja asetuksiin. Näissä kahdessa maassa säädökset jopa ylittävät rajoittavuudessaan useimpien EU:n jäsenvaltioiden säädökset. Niiden piirissä on myös useampia eläinlajeja kuin muualla ja Sveitsissä eläinten varhaisia kehitysasteita. Joidenkin EU:nkin jäsenvaltioiden lainsäädäntö ylittää myös selvästi EU:n direktiivin minimivaatimukset. Tällaisia maita ovat erityisesti Iso-Britannia, mutta myös Ruotsi. Suomen nykyinen lainsäädäntö on rajoittavuudessaan ja kattavuudessaan suurin piirtein direktiivin mukainen.

Ruotsissa voimassa olevat säädökset muistuttavat suuresti Suomen vastaavia säädöksiä sen jälkeen, kun viimeinen lakiuudistus tehtiin maassamme. Ilmeisesti Ruotsin lainsäädäntö on vaikuttanut voimakkaasti Suomessa nykyään voimassa olevaan lain valmistelussa. Suomen koe-eläintoiminnasta annetun lain (62/2006) 26 §:ssä määritellään luvanvaraisiksi kokeet selkärankaisilla (*vertebrata*), kun taas Ruotsin eläinsuojelu-

asetuksessa on yksilöity ne eläinluokat, joita laki koskee (nisäkkäät, linnut, matelijat, sammakkoeläimet, kalat ja ympyräsuiset). Sanamuotojen erilaisuudesta huolimatta Ruotsin ja Suomen säädöskohdat ovat lähes identtiset, sillä selkärangaksiin sisältyvät juuri ne eläinluokat (lukuun ottamatta ympyräsuisia), jotka erikseen luetellaan Ruotsin eläinsuojeluasetuksessa. Saksan eläinkokeiden luvanvaraisuus koskee useampia eläinluokkia kuin Euroopan unioniin kuuluvissa pohjoismaissa. Mukana ovat Saksassa pääjalkaiset sekä kymmenjalkaiset ja lakiin on varauduttu lisäämään vielä tarvittaessa muitakin lajeja, joiden hermoston kehitystaso mahdollisesti osoittautuu myöhemmissä tutkimuksissa riittävän korkeaksi.

Erikoisuutena Ruotsissa ovat alueelliset eettiset toimikunnat, jotka antavat lausuntonsa eläinkokeista. Suomessa tämänkin asian hoitaa valtakunnallinen eläinkoelautakunta.. Ruotsin säädökset ovat jossakin määrin tiukempia kuin Suomen säädökset. Eroja ei niinkään ole lakien ja asetusten tasolla, mutta niiden perusteella annetut ohjeistukset ovat Ruotsissa tiukempia kuin Suomessa. Jäljempänä käsiteltävä EU:n direktiivin 86/609/EEC uudistusesitys on kummankin maan nykyisiä säädöksiä tiukempi. Ruotsin säädökset siis asettuvat Suomen säädösten ja EU:n direktiiviuudistuksen välimaastoon. Eläinsuojelurikoksista ja rikkomuksista säädetty rangaistusasteikko on Ruotsissa ja Suomessa ainakin periaatteessa ankarampi kuin yleisesti muissa EU:n jäsenvaltioissa. Esimerkiksi Tanskassa eläinkoelain rikkomuksista ankarin rangaistus on vankeutta korkeintaan neljä kuukautta, kun vastaava maksimirangaistus Suomessa voi olla eläinsuojelulain perusteella vankeutta kaksi vuotta. Suomen eläinkoelain erikoisuutena voidaan pitää mahdollisuutta tehdä kotietsintä eläinkokeita harjoittavan tutkijan asuintiloissa.

Eläinkoelupien hakumenettelyt on säädetty toisiaan muistuttaviksi erityisesti pohjoismaissa sekä Saksassa ja Itävallassa. Eläinkoelupahakemuksessa on Saksassa esitettävä runsaammin yksityiskohtaisia tietoja kuin muissa maissa sen laitoksen resursseista, joissa tutkimukset on tarkoitus tehdä. Hakemusten käsittelyaikaa on Saksan viranomaisille varattu enemmän kuin Suomessa. Takarajaksi on kuitenkin Saksassa säädetty, että hakemuksen käsittelylle säädettyjen määräaikojen tultua ylitetyksi, lupa katsotaan myönnettyksi. Tällaista säädöstä ei ole pohjoismaisissa laeissa. Suomen laista poiketen Saksan eläinsuojelulaissa luetellaan monia tilanteita ja vähäiseksi katsottuja toimenpiteitä, joihin ei erikseen tarvitse hakea lupaa. Saksan laki on tältä osin sallivampi

kuin nykyään Suomessa voimassa oleva eläinkoelaki. Itävallassa luvanvaraisten eläinkokeiden suorittamisen edellytykset ovat samat kuin Saksassa. Suomessa vähäisetkin muutokset edellyttävät uutta eläinkoelupahakemusta, joka kuitenkin käsitellään tavanomaista yksinkertaisemmalla menettelyllä.

Saksassa eläinkoetoiminnasta vastaavan henkilön toimenkuva on säädetty selvästi laajemmaksi kuin pohjoismaissa, kun taas itse eläinkokeita tekevän tutkijan kelpoisuusedellytykset ovat samantasoiset kuin Suomessa. Itävallan koe-eläinlaki painottaa eläinkokeiden tekijöiden omaa vastuuta selkeäsanaisemmin kuin muiden maiden lait. Sen sijaan Itävallan lainsäädännön vaatimukset koe-eläintoiminnasta vastuullisen henkilön osalta ovat lievemmat kuin yleensä muissa maissa. Hieman ristiriitaista on kuitenkin, että hänelle on toisaalta sälytetty enemmän vastuuta kuin muissa maissa. Saksan ja Suomen geenitekniikkalait ovat melko yhdenmukaiset, koska ne perustuvat EU:n direktiiveihin. EU:n ulkopuolisen Sveitsin geenitekniikkalaki oli aikansa edelläkävijä, sillä se oli yksi tiukimmista geenitekniikkalaeista koko maailmassa.<sup>746</sup> Tässä maassa koe-eläimiä koskevat säädökset ovat myös laaja-alaisemmat kuin missään EU:n jäsenvaltiossa. Ne vastaavat jo nyt EU:n direktiivin 86/609/EEC uudistushankkeen sisältöä. Sveitsin eläinsuojeluasetuksen säädökset ovat jopa uudistushankkeen edellyttämiä yksityiskohtaisempia.

Kun vertaillaan Suomen eläinkoelakia ja Saksan eläinsuojelulain eläinkokeita koskevaa osaa sekä direktiivin 86/709/EEC uudistusesitystä keskenään, voidaan ensinnäkin todeta yllä olevan perusteella Saksan lainsäädännön olevan yleensä monissa kohdissa selvästi eläinkokeita tekevien kannalta joustavampi kuin Suomen säädösten. Direktiivin uudistusesityksen mahdollinen hyväksyminen merkitsisi kummassakin maassa lainsäädännön jonkin asteista tiukentamista, mutta sen tosiasiallinen vaikutus olisi ilmeisesti Saksassa vähäisempi lakitekstien erilaisesta rakenteesta johtuen. Koska Suomessa on voimassa eläinkoetointaa koskeva erityislaki, siinä on luonnollisesti runsaammin ja yksityiskohtaisempia säädöksiä. Jos Saksassa ei säädetä erillistä lakia eläinkoetoiminnasta, jää nähtäväksi, voidaanko tässä maassa muuttaa yleistä eläinten suojelua koskevaa lakia riittävästi, jotta uudistetun direktiivin määräykset voidaan sisällyttää siihen EU:n tuomioistuinta ja komissiota tyydyttävällä tavalla. Eläinten hoitajien koulutusmääräykset ovat kuitenkin Saksassa vielä direktiiviudistusta pidemmälle vietyjä

---

<sup>746</sup> <http://www.presseportal.ch/de/pm/100002808/100470572/economiesuisse>.

ja yksityiskohtaisempia, kun taas Suomessa määräykset sallivat varsin joustavan menettelyn (päätoimista koulutusta tai perehtymistä työn ohessa).

Iso-Britannian eläinkoelainsäädäntöä on pidettävä suhteellisen tiukkana. Se myös on melko suuressa määrin jo nyt EU:n direktiivin 86/609/86 muutoshankkeen mukainen. Se koskee selkärankaisten lisäksi niiden varhaiskehitysasteita ja myös yhtä mustekalalajia. Direktiivin uudistushanke menee kuitenkin vielä pidemmälle kuin nykyiset Iso-Britannian säädökset. Iso-Britannian lupamenettely on kolmentasoisine lisenseineen selvästi raskaampi ja byrokraattisempi kuin missään muussa EU valtioissa tai millaiseksi sitä kaavailaan mainitussa uudistushankkeessa. Eläinkokeiden vastustajat ovat moittineet Iso-Britannian lainsäätöä siitä, että lakien päättehtävä ei ole suinkaan eläinten suojeleminen. Ne vain suojelevat eläinkokeiden tekijöitä ja antavat heille lupa toimenpiteisiin, mitkä olisivat laboratorioden ulkopuolella kiellettyjä ja rangaistavia.<sup>747</sup> Kokeiden vastustajien mielestä lissensien myöntäminen tapahtuu hyvin heppoisin perustein ja viranomaisen luottaa yksinomaan tutkijoiden itsensä laatimiin tuotos-panos -analyysiin. Näin eläinkokeiden tekijät voivat tehdä, mitä vain haluavat. Iso-Britanniassa on ollut paljon väkivaltaistakin eläinkokeiden vastustusta, joten monivaiheisen lupamenettelyn kehittymisen voisi olettaa johtuvan ainakin osaksi näistä tapahtumista. On haluttu antaa suurelle yleisölle se vaikutelma, että eläinkokeita valvotaan viranomaisten toimesta tarkasti ja niihin suhtaudutaan kriittisesti. Toisaalta voi myös ajatella, että menettelyn arvostelijat ovat siinä oikeassa, että se tosiaan tarjoaa hyvän selkänöjan eläinkokeiden tekijöille ja lyö selkeän hyväksymisleiman heidän toiminnalleen. On kuitenkin vaikeata uskoa, että monivaiheisen lissensointiprosessin ja eettiset arvioinnit voisivat läpäistä millaiset eläinkokeet tahansa. Onhan lissensihakemuksia tarkastelemassa myös täysin ulkopuolisia asiantuntijoita ja eläinten hyvinvoinnista huolehtivia henkilöitä.

Espanjan voimassa oleva koe-eläinsäädökset antavat tutkijoille suhteellisen vapaat kädet tehdä eläinkokeita. Rajoittavia määräyksiä on selvästi niukemmin kuin muiden nyt tarkasteltavien maiden säädöksissä. Formaalisen lupamenettelyn osalta Espanjan asetus muistuttaa melko lailla Suomessa vuoteen 2006 asti voimassa ollutta eläinkoeasetusta. Erityisesti siinä, että käytännön toiminnan hyväksyminen ja vastuu on sälytetty paikallisille komiteoille, joita vastaavia olivat maassamme yksittäisissä eläinkoeyksiköissä toimineet eläinkoetoimikunnat. Espanjan säädökset mahdollistavat vieläkin yksinkertaisemman ja

---

<sup>747</sup> The British Union for the Abolition of Vivisection.

vähemmän ulkopuolista valvontaa sisältävän menettelyn kuin aikaisemmin Suomessa. Se on selvästi vähemmän byrokraattinen ja enemmän kustannuksia säästävä kuin nykyinen Suomen eläinkoelupamenettely. Toisaalta voidaan herättää epäily siitä, onko järjestelmä kyllin läpinäkyvä ja takaako se eläinsuojelunäkökohtien riittävän huomioonottamisen. Kumpaakaan näistä kysymyksistä ei ole ratkaistu ainakaan suurta yleisöä ja eläinsuojelujärjestöjä tyydyttävällä tavalla. EU:n direktiivin 86/609/EEC uudistushanke toteutuessaan tulee aiheuttamaan huomattavia paineita uusien Espanjan koe-eläinlainsäätöä.

Puolan eläinkokeita koskeva lainsäädäntö, vaikka se on EU:n muiden maiden lainsäädäntöä muistuttava, on kuitenkin vähemmän yksityiskohtainen ja rajoittava. Suhteellisen paljon on jätetty kansallisen eettisen komitean ja paikallisten eettisten komiteoiden päätösvaltaan. Esimerkiksi eläinkoelupahakemusten muodosta ja sisällyksestä ei ole valtakunnallisia säädöksiä. Erikoisuutena Puolassa on katolisen kirkon edustajan mukana olo eläinkoetoimikunnissa. Vaikka Espanja on myös voimakkaasti katolinen maa, siellä ei vastaavaa katolisen kirkon edustajaa ole toimikunnissa. Kun EU:n direktiivin 86/609/ETY uudistushanke toteutuu, se merkinnee, että Puolan eläinsuojelulainsäädäntöön on tehtävä olennaisia eläinkokeita koskevia muutoksia.

Periaatteellisena erona eri EU-valtioiden lainsäädännössä on lupamenettelyjen ja valvonnan keskittäminen joko yhdelle valtiojohtoiselle elimelle tai päätännän suominen paikalliselle tasolle. Toteutustavasta ei direktiivissä 86/609/EEC ole esitetty ehdottomia vaatimuksia. Eläinkokeiden valvontaa hoitavat useissa maissa eläinkoelaitosten lokaaliset eläinkoetoimikunnat. Suomessa päätösvalta ja valvonta on keskitetty yhdelle eläinkoelautakunnalle, joka kuitenkin on käytännön toiminnassaan jakautunut neljään jaostoon. Esimerkiksi Tanskassa luvat myöntää ja valvontaa hoitaa Suomen tapaan valtakunnallinen viranomainen. Toisaalta taas Puolassa päätökset tehdään voittopuolisesti paikallisissa eettisissä toimikunnissa ja yksittäisten eläinkokeita tekevien yksiköiden tasolla. Espanjassa päätösvaltaa on myös selkeästi hajautettu valtion eri osiin. Säännökset antavat siellä myös tutkijoille melko runsaasti päätösvaltaa siitä, millaisia kokeita he voivat tehdä. Unkarin säädökset ovat rajoittavuudessaan lähes Suomen säädösten tasoisia, mutta tässä maassa lupamenettelyssä päätökset on hajautettu Budapestin ja eri läänien asianomaisille viranomaisille.

Yhdysvaltojen eläinkokeita koskeva lainsäädäntö muistuttaa Suomessa vallinnutta tilannetta ennen v. 2006 säädettyä lakia koe-eläintoiminnasta (62/2006). Luvat eläinkokeiden suorittamiselle myöntää kussakin yksikössä toimiva paikallinen komitea, mikä myös valvoo eläinkokeiden käytännön tekemistä ja opastaa tutkijoita. Valtakunnallinen valvonta on melko ylimalkaista ja puuttuneen vain tilanteisiin, joissa on hyvin selkeästi toimittu eettisesti moitittavalla tavalla. Yhdysvalloissa eläinkokeiden tekeminen on siten vapaampaa ja väljemmin säänneltyä kuin esimerkiksi useimmissa Euroopan maissa. Erityisesti on huomattavaa, että eläinlainsäädäntö sulkee pois piiristään hiiret, rotat ja linnut, mitkä on kasvatettu nimenomaisesti koetarkoituksiin. Yhdysvalloissa on paljon järjestöjä, mitkä pyrkivät parantamaan eläinten suojelua ja useita järjestöjä, mitkä kategorisesti haluavat, että eläinkokeet kiellettäisiin totaalisesti. Maassa on tehty myös melko runsaasti laittomia iskuja eläinlaitoksiin. Kaikki tämä toiminta on puolestaan lisännyt eläinkokeita suosivien organisaatioiden ja tutkijoiden aktiivisuutta selvästi enemmän kuin Euroopassa. Jo v. 1988 *American Medical Association* julkaisi suurelle yleisölle tarkoitetun pamfletin, missä puolusteltiin eläinkokeita ja lueteltiin niitä hyötyjä ihmis- ja eläinkunnalle, mitä niillä oli siihen mennessä saatu.<sup>748</sup>

Bio-oikeudelliselle säätelylle on tyypillistä tutkimushankkeiden eettinen ennakoarviointi. Eläinkokeiden eettinen arviointi on muodostumassa EU:ssa tärkeäksi osaksi eläinkokeiden lupamenettelyä. Eurooppalaisissa yleissopimuksissa ei ole ohjeita eettisen arvioinnin tekemisestä. Useissa maissa on kuitenkin omat järjestelmänsä eläinkokeiden eettisten kysymysten arvioimiseksi. Varsinaisten eläinlautakuntien lisäksi eräissä EU:n jäsenvaltioissa, kuten Ruotsissa, on erillisiä eettisiä toimikuntia. Iso-Britanniassa on julkinen virallisen hallinnon ulkopuolinen elin ”*Animal Procedures Committee*” –komitea, jonka voidaan katsoa vastaavan muissa EU:n jäsenvaltioissa perustettuja eettisiä komiteoita. EU:n jäsenvaltioissa näiden eettisiksi komiteoiksi katsottavien elimien tehtävämäärittelyt vaihtelevat kuitenkin maittain. Ruotsissa näillä alueellisesti toimivaltaisilla eettisillä toimikunnilla on suuri valta ja vastuu, koska ne antavat lausuntonsa kaikista eläinkokeista. Suomessa tällaisia erillisiä eettisiä lautakuntia ei ole, vaan valtakunnallisen eläinlautakunnan tehtävä on arvioida eläinlupa-hakemuksien käsittelyn yhteydessä myös kokeisiin liittyvät eettiset näkökohdat. Opetusministeriö asetti aikaisemman eläinkokeiden etiikka –työryhmän ehdotusten

---

<sup>748</sup> American Medical Association White paper 1988.

perusteella 15.2.2001 kolmivuotisen koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmän (KYTÖ) koordinoimaan koe-eläimillä tehtävän tutkimuksen, koulutuksen sekä muun toiminnan kehittämistä. Pohjoismaissa on myös järjestetty eläinkokeiden eettisen arvioinnin seminaareja, joissa on pohdittu, miten voitaisiin objektiivisesti analysoida eläinkokeiden hyötyä ja haittoja.<sup>749</sup>

Koe-eläintutkimusten arviointia erillisissä eettisissä toimikunnissa voidaan joko puoltaa sellaisenaan tai suhtautua varauksellisesti. Niissä maissa, joissa on erillisiä eettisiä toimikuntia, esitettyjen tutkimushankkeiden tulee läpäistä niiden arviointi ennen kuin varsinaista hanke-esitystä ruvetaan arvioimaan. Näin etiikka on asetettu oikeastaan lainsäädännön edelle. Tätä voidaan perustella sillä, että jos tutkimus on hyvä, se on myös eettisesti kestäväällä pohjalla. Erillisten eettisten toimikuntien myötä voidaan olettaa eettisten kysymysten tulevan joka tapauksessa selkeämmin arvioituiksi. Kokeiden eettinen hyväksyttävyyden on itseisarvo sinänsä. Eettisten toimikuntien toiminnassa avoin kysymys on oikeuden suhde etiikkaan. Miten eettisten toimikuntien päätöksistä voi olla asianmukainen ja tehokas valitusmahdollisuus? Valittamisen tulisi tapahtua siis eettisin perustein, jos esimerkiksi tutkimushanke on hylätty eettisessä toimikunnassa eettisin perustein. Voiko jokin oikeusistuin tällöin ratkaista asian eettisyyden? Eettisyys ja positiivinen lainsäädäntö eivät ole välttämättä konkordanssissa, eikä tuomioistuimilla itsellään ole etiikan asiantuntemusta.

Ihmisellä tehtäviä kokeita arvioivat Suomessa sairaanhoitopiirien erilliset tutkimuseettiset toimikunnat, joiden toimintaa ei ole yleensä kyseenalaistettu, vaikka ne eivät ole kaikkien aktiivitutkijoiden varauksettomasti hyväksymiä.<sup>750</sup> Sen sijaan maassamme ei ole erillistä tai erillisiä eettisiä toimikuntia arvioimassa eläinkokeita, niin kuin on esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa. Suomessa eläinkoelautakunta tekee hankkeiden eettisen arvioinnin samalla, kun se muutoinkin arvioi hankkeiden asianmukaisuuden. On todennäköistä, että tämän lautakunnan työpanoksesta kuluu suurempi osa muuhun kuin eettiseen arviointiin. Eettisten kysymysten arviointi jää helposti tällöin hankkeiden muun asian- ja lainmukaisuuden arvioinnin varjoon, koska sen kokoonpanoon ei välttämättä kuulu nimenomaista eettistä asiantuntijaa. Kokoonpanossa on

---

<sup>749</sup> Koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmä (KYTÖ) 2005.

<sup>750</sup> Launis 2006.



vain joko käytännön eläinsuojelutyön tai eettisten kysymysten asiantuntijoita. Erityisesti nelijäsenisten jaostojen kokoonpanossa on siis paikalla vain jompikumpi asiantuntija.<sup>751</sup>

Saksassa ei tarvita lupaa sellaisten yksinkertaisten toimenpiteiden ja koemuutosten tekemiseen, joihin Suomi edellyttää uuden eläinkoeluvan hakemista. Itävallassa säädökset ovat hieman tiukempia kuin Saksassa, mutta muutoin tilanne on melko samankaltainen molemmissa maissa. Ilmeisesti Itävallassa on käytetty Saksan lainsäädäntöä mallina. Kovin suuria eroja ei pohjoismaiden välillä ole, vaikka Norjassa säädöksiä piirissä on runsaammin eläinlajeja kuin muissa pohjoismaissa. Yhdysvalloissa päätösvalta eläinkokeista on hajautettu sadoille paikallisille komiteoille ja itse kokeita koskevat säädökset ovat selvästi sallivampia kuin EU:n alueella. Venäjä on tässä vertailussa kuitenkin aivan omassa kategoriassaan. Siellä säädökset ovat varsin niukkoja. Ne miltei puuttuvat täysin ja eläinkokeiden valvonta, jos sitä on lainkaan, tapahtuu itse koe-eläinyksiköiden piirissä ja toimesta.

Kuvassa 8 on luonnehdittu toiminnan periaatteita valtioittain keskittymisen ja säännösten laajuuden ja sitovuuden (”tiukkuuden”) asteikoilla. Se osoittaa, että Suomessa, Tanskassa ja Iso-Britanniassa eläinkokeiden valvonta on valtakunnallisesti voimakkaasti keskitettyä verrattuna tarkasteltuihin muihin valtioihin. Sen sijaan Suomen lainsäädäntöä rajoittavampia säädöksiä eläinkokeista on monessa muussa EU:n valtiossa. EU:n ulkopuolisen Sveitsin säädökset rajoittavat kaikkein eniten sitä, mitä tutkijat saavat eläinkokeissaan tehdä, ja ne koskevat useampia eläinlajeja ja eläinlajien kehitysasteita kuin muissa maissa. Säädökset todennäköisesti jo nykyään ylittävät, mitä EU:ssa valmisteltuun eläinkoedirektiivi-uudistukseen on tarkoitus sisällyttää. Iso-Britanniassa määräykset ovat myös erittäin yksityiskohtaisia, mikä johtunee kyseisessä valtiossa toimivien laillisia tai laittomia toimintoja harrastavien eläinoikeusorganisaatioiden aktiivisuudesta. Iso-Britanniassa tehdään siitä huolimatta kaikkein aktiivisimmin eläinkokeita koko Euroopassa. Eläinkokeiden tekijät moittivat maan lainsäädäntöä siitä, että se on maailman tiukin ja lisää huomattavasti kokeita koskevaa byrokratiaa, koska koejärjestelyiden jopa

---

<sup>751</sup> Eläinkoelakia käsiteltäessä eduskunnassa Anne Sinnemäki (vihr.) ym. tekivät aloitteen, että lautakunnassa olisi sekä käytännön eläinsuojelutyön että eettisten kysymysten asiantuntijoita, mutta tämä lakialoite hylättiin [Lakialoite (55/2005) laiksi koe-eläintoiminnasta].

vähäisimpien muutosten hyväksyminen saattaa kestää kuukausia. Tämän väitetään vahingoittavan maan biolääketieteen kehitystä.<sup>752</sup>



Kuva 9. Yleiskuva siitä, miten keskitetysti on tarkastelluissa eri valtioissa järjestetty eläinlääkintötoiminnan myöntömenettely ja eläinlääkintötoiminnan kansallinen valvonta verrattuna siihen, miten tiukkoina ja rajoittavina eläinlääkintötoiminnasta annettujen säästöjen voidaan katsoa olevan. Kuvan asteikko ei ole suhteellinen valtioita vertailtaessa, vaan antaa ainoastaan lähinnä semikvalitatiivisen käsityksen siitä, mihin kohtaan kukin valtio valitussa asteikossa asettuu.

Käytännön toiminnassa ja sääöksissä on siis EU:n piirissä huomattavia eroja ja tämä olikin yksi ratkaisevimmista perusteista sille, miksi EU:ssa ryhdyttiin koe-eläinlääkintötoiminnan 86/609/EEC uudistustyöhön. Eroja on olemassa säästöjen ulottuvuudessa sekä lupamenettelyn keskityksessä ja kokeiden valvonnassa. Tutkijoiden käytännön toimintaan

<sup>752</sup> Jha 2007.

näillä eroilla on todennäköisesti melkoinen vaikutus. Sen sijaan en ole voinut havaita minkäänlaisia eroja eläinten käsittelyssä ja eläinkokeiden suorittamisessa eri valtioiden välillä, kun olen seurannut eläinkokeisiin perustuvien kokeiden antamien tulosten perusteella laadittuja artikkeleita kansainvälisissä julkaisufoorumeissa tai kansainvälisissä tieteellisissä kongresseissa kokeista pidettyjä esityksiä. Tiedeyhteisön itsesääätely vaikuttaa nykyään selvästi enemmän kuin lainsäädännölliset toimenpiteet. Suuren yleisön mielipiteet ja erityisesti eläinsuojelujärjestöjen ja eläinoikeusaktivistien tavoitteet eri maissa näyttävät kuitenkin korreloivat sen kanssa, miten yksityiskohtaista sääntely on eri maissa. Niiden aktiviteetti näyttää olevan suurempaa niissä maissa, joissa säädökset ovat tiukempaa. Kumpi lienee syy ja seuraus? Onko tämä aktiviteetti ollut syynä sääntelyn tiukentamiseen, vai onko tiukentaminen ollut pontimena aktiviteetin lisääntymiselle? Vastaus kysymykseen ei ole selvä, vaikka aktiviteetin vaikutusta voidaan arvailla vaikuttavammaksi tekijäksi, koska lainsäädäntö on suhteellisesti uudempaa kuin eläinoikeusaktivistien ja eläinsuojelujärjestöjen toiminta.

# 11 EUROOPAN UNIONIN ELÄINKOELAINSÄÄDÄNTÖUUDISTUS

## 11.1 Uudistuksen tausta ja valmistelu

Oikeudellinen yhdentymisen on merkittävä osa eurooppalaista yhdentymisprosessia. EU:n oikeudellinen sääntely on taloudellisen ja poliittisen yhdentymisen väline ja se yhtenäistää jäsenvaltioiden oikeuskulttuureja. Euroopan oikeus vaikuttaa eri maiden viranomaisten toimintaan ja sääntelee yksityisen kansalaisen oikeuksia ja velvollisuuksia. Eurooppalaisen taloudellisen yhdentymisen keskeinen tavoite on yhteismarkkinoiden luominen, ja tätä tavoitetta edesauttavaa sääntelyä on toteutettu monilla tavoilla. Eläinkoetoiminnan harmonisoiminen EU:n jäsenvaltioissa on yksi osa tätä tavoitetta.

Eläinkoetoimintaa koskevien direktiivien laadinnassa on ollut havaittavissa EU:n toiminnan maataloustukien synnyttämisen yhteydessä muotoutunut yleinen ns. komitologinen työskentelytapa.<sup>753</sup> Direktiivit ovat olleet primaarisesti tällaisten asiaa valmistelleiden komiteoiden laatimia.<sup>754</sup> Sen vuoksi niillä on usein huomattavaa tosiasiallista päätösvaltaa. Komiteat toimivat käytännössä komission pääosastojen yhteydessä.<sup>755</sup> Jäsenvaltioiden asiantuntijaviranomaisten edustajat näissä komiteoissa ovat pyrkineet tuomaan esille edustamiensa valtioiden näkemyksiä, joiden pohjalta on sitten formuloitu yhteinen internationaalinen näkemys. Edustajat komiteoissa katsovat ilmeisesti yleensä toimivansa yhteisen joukkueen jäseninä, jotka selvittelevät kansainvälisiä ristiriitatilanteita.<sup>756</sup> Komiteat ovat näin olleet EU:ssa hallintoa harmonisoiva ja integroiva tekijä. Niiden avulla Euroopan parlamentilla on myös oikeus valvoa tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytyjen lainsäädäntötoimien täytäntöönpanoa.<sup>757</sup> Komiteat ovat olleet melko monimutkainen ja läpinäkymätön verkosto EU:n sääntelyn valmistelussa. Nykyään EU:n piirissä asioiden läpinäkyvyys on kuitenkin merkittävästi lisääntynyt unionin alkuvuosiin verrattuna.<sup>758</sup> Esimerkiksi jäljempänä käsiteltävän koeläintoimintaa koskevan direktiivin 86/609/EEC uudistusluonnoksesta on varsin laajasti

---

<sup>753</sup> Craig 2006, s. 104-105.

<sup>754</sup> Komiteat ovat vastuussa tarvittavan tiedon ja asiantuntemuksen tuottamisesta ja keräämisestä. Niillä ei ole suoranaisia säätelytehtäviä. Niiden toiminta on jossakin määrin kyseenalaista demokraattisten periaatteiden ja vastuuden kannalta ajateltuna. Myöskään niiden toiminnan ei voida katsoa olevan riittävässä määrin läpinäkyvää. (Mason ja Laurie 2006, s. 66-67).

<sup>755</sup> Neuvoston päätös 1999/468/EY.

<sup>756</sup> Craig 2006, s. 104-105.

<sup>757</sup> Raitio 2010, s. 98.

<sup>758</sup> Craig 2006, s. 350-351.

pyydetty lausuntoja eri maiden eläinkokeita tekevien tutkijoiden tieteellisten yhdistysten ja eläinsuojelujärjestöjen edustajilta.

Direktiivin 86/609/EEC antamisen jälkeen on ilmennyt eroja EU:n jäsenvaltioiden välille. Tiettyt jäsenvaltiot ovat ryhtyneet kansallisiin täytäntöönpanotoimenpiteisiin, joilla on varmistettu tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten mahdollisimman korkeatasoinen suojeleminen, kun taas toiset jäsenvaltiot ovat tyytyneet toteuttamaan direktiivin minimivaatimukset. Tämä on johtanut tieteellisen ja taloudellisen toiminnan edellytysten eroihin jäsenvaltioiden välillä. Osa eläinkokeita koskevista ongelmista on sellaisia, jotka kuuluvat jäsenvaltioiden oman toimivallan alaisuuteen. Jäsenvaltiot eivät kuitenkaan voi itsenäisesti ratkaista ongelmia, jotka aiheutuvat esimerkiksi eläinkokeiden eettisen arvioinnin ja hyväksymisen sekä eläinten hoidon epäyhtenäisyyksistä. Tutkijoiden ja eläinkokeita tekevän teollisuuden toimintaedellytykset ovat sen johdosta olleet erilaisia eri jäsenvaltioissa kuluneiden parin vuosikymmenen aikana. EU:n sisäiset erot vaikuttavat voimakkaasti tutkimuslaitoksiin, mitkä tekevät muille yrityksille eläinkokeita, ja lääkkeiden ja kemikaalien valmistuslaitoksiin, joilla on omaa tuotekehitystä. Näiden lisäksi eroilla on vaikutuksia yliopistoihin, sillä ne kilpailevat teollisuuden taloudellisesta tuesta tutkimukselle, tekevät tutkimusta teollisille yrityksille ja niillä voi olla myös itsellään kaupallisia sivutoimintoja ja oheisyrityksiä. Jäsenvaltojen erilaiset sääntely-, lupamenettelyt ja -vaatimukset vaikuttavat kustannuksiin ja viivästyttävät erilailla hankkeiden suorittamista. Koe-eläinten kasvattamoilla ja toimittajilla on samanlaisia ongelmia.

Kuten edellä todettiin, EU:n jäsenvaltiot eivät ole riittävästi toteuttaneet tavoitetta yhdenmukaistaa tieteellisiin tarkoituksiin käytettäviä eläimiä koskevaa lainsäädäntöä. Se on saavutettavissa mittakaavansa ja vaikutustensa tähden paremmin koko yhteisön tasolla. Siihen antaa mahdollisuuden unionin perussopimuksen 5 artiklassa vahvistettu toissijaisuusperiaate. Hyvän direktiivin tulisi sisältää tärkeimmät yhteiset tavoitteet ja periaatteet koko yhteisön alueella, vaikka yksityiskohtaiset toimenpiteet ja niiden toteuttaminen voidaan jättää yksittäisten jäsenvaltioiden hallinnollisiin ratkaisujen varaan. Tällöin ei myöskään ylitetä mainitussa 5 artiklassa vahvistettua suhteellisuusperiaatetta.

Eettinen huoli eläinten hyvinvoinnista on muodostunut eurooppalaiseksi kulttuuriseksi asenteeksi. Julkisuudessa on lisääntyvästi kiinnitetty tähän huomiota

erityisesti niiden organisaatioiden ja yksilöiden toimesta, jotka edustavat eläinsuojelujärjestöjä tai vastustavat ylipäänsä eläinkokeiden suorittamista. Nykyisin vallitseva tilanne ei ilmeisestikään vastaa tyydyttävällä tavalla tiedostavan yleisön odotuksia.<sup>759</sup> Eläimiä pitäisi kohdella tuntevina olentoina. Eläinten oikeuksien puolustajien ja tiedemiehien vastakkainasettelu on selkeä. Edelliset vaativat eläinkokeiden kieltämistä ja jälkimäiset varoittavat sen olevan tuhoisaa tieteelliselle tutkimukselle. Eläintutkijatkin ovat kuitenkin yleisesti sitä mieltä, että eläimiä pitäisi käyttää vain niissä toimenpiteissä, joilla saavutetaan tieteellistä edistystä ja jotka tuottavat hyötyä ihmisten ja eläinten terveydelle tai ympäristölle. Uudet lainsäädännölliset toimenpiteet, kuten EU:n kemikaaliasetus REACH, ilmeisesti lisäävät eläinten käyttöä tutkimuksissa tulevina vuosina, vaikka esimerkiksi REACH-asetukseen on sisällytetty määräyksiä, joilla pyritään vähentämään koe-eläinten käyttöä. Eläinkokeille vaihtoehtoisilla menetelmillä on tarkoitus korvata tätä käyttöä, mutta määrällisesti näillä menetelmillä ei ole ollut vielä kovinkaan suurta merkitystä.

Direktiivi 86/609/ETY on jo ollut voimassa yli 20 vuotta ja siihen ei ole tehty mitään olennaisia muutoksia. Euroopan parlamentissa ovat eräät sen jäsenet vuosina 2000-2004 esittäneet komissiolle 30 kysymystä, joissa on kiirehditty toimia eläinkokeiden vähentämiseksi tai korvaamiseksi.<sup>760</sup> Erityistä huomiota on kiinnitetty apinoilla tehtäviin kokeisiin, kosmetiikan testaamiseen ja vaihtoehtomenetelmien kehittämiseen. Direktiiviä 86/609/ETY on myös arvosteltu valvonnassa ja avoimuudessa olevien puutteiden sekä julkisen vastuun osalta. Direktiivin säännösten on myös todettu usein olevan luonteeltaan enemmänkin poliittisia kuin oikeudellisia. Tieteen kehitys on myös osittain tehnyt sen määräykset jo vanhentuneiksi. Tämä vuoksi Euroopan unionissa on parhaillaan meneillään hanke, jolla pyritään luomaan entistä tarkemmat ja tiukemmat säädökset koe-eläintoiminnasta, koe-eläinten hoidosta, koe-eläimiä hoitavan henkilöstön koulutuksesta ja eläinkokeiden valvonnasta.<sup>761</sup> Uudistushanketta on valmisteltu tehty EU:n piirissä useiden vuosien ajan. Hankkeen esityönä Euroopan komission direktoraatti (*European Commission*

---

<sup>759</sup> Esimerkiksi seuraavien Iso-Britannian sanomalehtien kirjoituksissa on vastikään otettu voimakkaasti kantaa eläinkokeiden rajoittamisen puolesta EU:n alueella: The Times 2009, The Economist ja PR Newswire Europe Including UK Disclose 2009.

<sup>760</sup> Esimerkiksi kirjalliset kysymykset E-2624/00 (Esko Seppänen), E-3256/02 (Caroline Lucas), E-3396/02 (Avril Doyle), E-2051/02 (Roberta Angelilli), E-0316/03 (Chris Davies), E -0786/03 (Alexander de Roo), E-0286/04 (Caroline Lucas) ja E-0367/04 (Proinsias De Rossa).

<sup>761</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/ia\\_en-htmE](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/ia_en-htmE)

*Environment Directorate General, DG ENV*) pyysi v. 2002 terveyden ja ympäristön riskejä käsittelevän tieteellisen komitean (*Scientific Committee on Health and Environmental Risks, SCHER*) valmistelevaan mielipiteen kädellisten käytöstä biolääketieteellisessä tutkimuksessa ja tuotteiden sekä laitteiden valmistuksessa ja testauksessa. Tieteellinen ohjauskomitea (*Scientific Steering Committee, SSC*) julkaisi v. 2002 raportin tarpeesta käyttää kädellisiä edelleen biolääketieteellisessä tutkimustyössä.<sup>762</sup> SCHER valmisteli asiasta v. 2002 myös toisen raportin, jossa käsiteltiin kädellisten hoidon erilliskysymyksiä.<sup>763</sup> Nämä raportit on ajantasaistettu v. 2009, jolloin SCHER laati uusimman raporttinsa,<sup>764</sup> jossa oli otettu huomioon eläinkokeita vastustavien järjestöjen (*Animal Defenders International, ADI, the National Anti-Vivisection Society, NAVS, and the Lord Dowding Fund for Humane Research, LDF*) yhteinen kriittinen kannanotto<sup>765</sup> edellä mainittuun SSC:n raporttiin.

Eläinsuojelujärjestöthän ovat kampanjoineet laajasti kaikkien kädellisillä tehtävien kokeiden lopettamiseksi. Myös *Sir David Weatherallin* puheenjohtolla toimineen *The Academy of Medical Sciences, The Royal Society* ja *Wellcome Trust* –järjestöjen lausunto<sup>766</sup> sekä sitä kritisoinut *National Centre for the Replacement, Refinement ja Reduction of Animals in Research* –organisaation julkilausuma<sup>767</sup> on otettu työssä huomioon. Muita asiaan liittyviä asiakirjoja ovat tieteellisen toksisuuskomitean (*Scientific Committee on Toxicity, Ecotoxicity and the Environment, SCTEE*) laatima brittiläisen antivivisektiounionin (*British Union for the Abolition of Vivisection, BUAV*) ja eurooppalaisen eläinkokeiden lopettamista ajavan (*European Coalition to End Animal Experiments, ECEAE*) -järjestöjen yhteiseen kannanottoon<sup>768</sup> pohjautuva raportti v.

---

<sup>761</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/ia\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/ia_en.htm): Revision of Directive 86/609/EEC on the Protection of Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes.

<sup>762</sup> [http://europa.eu.int/comm/food/fs/aw/aw\\_scahaw\\_en.html](http://europa.eu.int/comm/food/fs/aw/aw_scahaw_en.html) "The need for non-human primates in biomedical research", adopted 4-5, April, 2002.

<sup>763</sup> [http://ec.europa.eu/food/fs/sc/scah/out83\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/food/fs/sc/scah/out83_en.pdf) "The welfare of non-human primates used in research by the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (SCAHAW), December 2002.

<sup>764</sup> [http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/risk\\_en.htm](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/risk_en.htm): Opinion of the Scientific Committee on Health and Environmental Risks (SCHER): "The need for non-human primates in biomedical research, production and testing of products and devices", January 2009.

<sup>765</sup> <http://www.ldf.org.uk/research/49/66/930>.

<sup>766</sup> <http://www.acmedsci.ac.uk/images/project/nhpdownl.pdf>.

<sup>767</sup> <http://www.nc3rs.org.uk/downloaddoc.asp?id=563>.

<sup>768</sup> BUAV: "The way forward - Action to end animal toxicity testing".

2004,<sup>769</sup> raportit tieteellisen kosmetiikkakomitean (*Scientific Committee on Cosmetics and Non-Food Products, SCCNFP*) vaihtoehtokeskuksen (ECVAM) raportista<sup>770</sup> samana vuonna ja BUAV-organisaation REACH-direktiiviä koskevasta kannanotosta<sup>771</sup> v. 2005 laadittu raportti.<sup>772</sup> EU:n piirissä suoritettuun valmisteluun ovat siis vaikuttaneet hyvin ratkaisevasti brittiläisten eläinsuojelujärjestöjen ja eläinkokeita tekevien tahojen lausunnot ja mielipiteet.

DG ENV organisoii myös teknisiä asiantuntijatyöryhmiä (*Technical Expert Working Group, TEWG*) keräämään tieteellistä ja teknistä taustatietoa direktiivin 86/609/EEC uudistamista varten. Työryhmien kolme raporttia valmistuivat marras-joulukuussa v. 2003.<sup>773</sup> Vuonna 2004 Euroopan ruoan turvallisuusviranomaisen (*European Food Safety Authority, EFSA*) eläinten terveyden ja hyvinvoinnin paneeli (*Animal Health and Animal Welfare Panel, AHAW*) sai tehtäväkseen laatia käsityksensä siitä, tulisiko tietyt selkärangattomat eläinlajit ja alkio- tai sikiömuodot ottaa uudistushankkeessa huomioon, mitä eläimiä pitäisi kasvattaa nimenomaan vain koetarkoituksiin ja miten eläinten eutanasia voitaisiin tehdä mahdollisimman inhimillisellä tavalla. Tämä asiakirja julkaistiin marraskuussa v. 2005.<sup>774</sup> EU:n parlamentti käsitteli myös lokakuussa v. 2006 yksittäisen jäsenensä tekemää aloitetta, jonka yksi osa koski direktiiviä 86/609/EEC.<sup>775</sup> Parlamentti vaati hyvin suurella enemmistön päätöksellä aloitteen mukaisesti aikaisempaa tiukempia eläinten hyvinvointia koskevia säännöksiä mukaan luettuna eläimillä suoritettavat kokeet.<sup>776</sup> Päätöslausuma koski vuosia 2006-2010. Tällä aikaisempaa selkeämmin linjattiin eläinten hyvinvoinnille asetettavat vaatimukset EU:ssa ja myös muulla

---

<sup>769</sup> [http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/sct/documents/out217\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sct/documents/out217_en.pdf) : ”Opinion by the Scientific Committee on Toxicity, Ecotoxicity and the Environment (CSTEE) on the BUAV-ECEAE report of “The way forward – Action to end animal toxicity testing, January 2004.

<sup>770</sup> ECVAM: ”Report for Establishing the Timetable for Phasing out Animal Testing for the Purposes of the Cosmetics Directive” (30.4.2004).

<sup>771</sup> BUAV: “Endocrine Disrupting Chemicals: a Non-animal Testing Approach”

<sup>772</sup> [http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/sct/documents/out217\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sct/documents/out217_en.pdf): Opinion by the Scientific Committee on Health and Environmental Risks (SCHER) on BUAV report “Endocrine Disrupting Chemicals: a Non-animal Testing Approach, November 2005.

<sup>773</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/revision\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/revision_en.htm).

<sup>774</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemical/lab\\_animals/scientific\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemical/lab_animals/scientific_en.htm).

<sup>775</sup> Jeggle 2006: ”...Considers that it is necessary to fully take account of the 3Rs principle; welcomes the efforts by the Commission to develop Directive 86/609/EEC on animals used for experimental purposes; encourages the Commission to submit relevant legislative proposals this year; desires the Commission to set out, in this connection, how uniform implementation and monitoring of the provisions can be ensured. Considers that as part of the proposed revision of EU legislation on animal testing the scope of Directive 86/609/EEC should be widened to cover basic research and research using animals for teaching purposes....”.



kansainvälisellä tasolla ja pyrittiin parantamaan nykyisten proseduurien koordinaatiota ja tunnistamaan tulevaisuuden tarpeet.<sup>777</sup>

Edellä esitetty aineisto on ollut direktiivin 86/609/EEC uudistusluonnoksen ja siitä tehtyjen vaikutusanalyysien pohjana. EU:nkin kaltaisessa edustuksellisessa demokratiassa direktiivit on hyvä perustaa yhteisöön kuuluvien kollektiiviseen tahdonilmaisuuksiin. Tämän vuoksi on perusteltua, että vuonna 2006 komissio teki Internetissä yleisölle tarkoitettun mielipidekartoituksen direktiivin uudistamisen tarpeellisuudesta.<sup>778</sup> Tarkoitus oli kuulla suuren yleisön mielipiteitä eläinten käytöstä kokeissa ja tutkimuksissa ja siitä, miten koe-eläinten hyvinvointia voitaisiin parantaa. Komissio sai kaikkiaan 42655 vastausta.<sup>779</sup> Vastausten määrä oli kolmanneksi suurin kaikista komission Internet-kyselyistä. Vastaajista 93% oli sitä mieltä, että Euroopan tasolla on parannettava koe-eläinten hyvinvointia ja suojelua.<sup>780</sup> Tämän tulkittiin merkitsevän sitä, että suuren yleisön keskuudessa vallitsee suuri huoli koe-eläinten oikeasta kohtelusta ja hyvinvoinnista. Kyselyyn saadut mielipiteet eivät kuitenkaan edustane laajojen kansalaispiirien harkittuja mielipiteitä, vaikka kyselyyn saatiinkin näin paljon vastauksia. On todennäköistä, että valtaosa EU:n jäsenvaltojen väestöstä ei ole ajatellut asiaa lainkaan. Kyselyyn ovat vastanneet todennäköisesti ainoastaan ne, jotka ovat syystä tai toisesta erityisen kiinnostuneita eläinkokeista ja koe-eläimistä joko niiden käytön puolesta tai niiden käyttöä vastustaen. Toiseksi eniten on vastattu komission kyselyyn Euroopan unionin suunnitelmasta eläinten hyvinvoinnista ja suojelusta.<sup>781</sup> Ei ole selvillä, miten paljolti näihin kahteen kyselyyn vastanneet ovat samoja henkilöitä. On kuitenkin viitteellistä, että vastausten lukumäärät olivat lähes yhtä suuret.

Direktiivin 86/609/EEC uudistushanke on ollut myös varsin laajalla lausuntokierroksella. Uudistusluonnoksesta pyydettiin lausuntoja eri maissa toimivilta koe-eläimiä käyttäviltä tieteellisiltä laitoksilta, kokeellista tutkimusta tekevien tieteenalojen

---

<sup>776</sup> European Parliament resolution on a Community Action Plan on the Protection and Welfare of Animals 2006-2010 (2006/2046(INI)).

<sup>777</sup> Horgan 2006.

<sup>778</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/questionnaire2.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/questionnaire2.htm).

<sup>779</sup> European Communities Commission Staff working paper accompanying the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of animals used for scientific purposes. Impact Assessment, s. 8.

<sup>780</sup> ... 93% of the respondents answered either "Yes, certainly" or "Yes, probably" to the question "Do you believe that more needs to be done to improve the level of welfare/protection of animals used in experiments by action at EU level?".

<sup>781</sup> Consultation on the Community Plan on Animal Welfare and Protection sai kaikkiaan 44514 vastausta.

jäsenten yhdistyksiltä ja eläinsuojelujärjestöiltä.<sup>782</sup> Lausunnonantaja-asiantuntijat olivat eläinkokeita suorittavista yksiköistä, eläintieteen ja luonnontieteiden, erityisesti biologian, lääketieteen, farmakologian toksikologian ja ekotoksikologian laitoksista. Eläinten hyvinvointia ajavat järjestöt, laboratorioteknikot, eläinlääkärit, eläinten käyttäytymistä tutkivat ja näiden alojen oikeudellisia ja taloudellisia näkökohtia edustavat olivat myös mukana otoksessa. Asiantuntijoille tarkoitettussa lomakkeessa kysyttiin fakta- ja numerotietoja sekä pyydettiin asiantuntijapalautetta. Eläinsuojelujärjestöt kannattivat periaatteessa direktiivin uudistamista, koska se oli jo yli 20 vuotta vanha, mutta olivat varauksellisia uudistusesityksen sisällön suhteen. Niiden mielestä uudistus ei ollut riittävän pitkälle menevä, eikä siten tyydyttänyt järjestöjen julkisuudessa esittämiä vaatimuksia. Asiantuntijoiden mielipiteet eivät olleet samalla lailla yhdensuuntaisia kuin omaan kyselynsä vastanneen yleisön enemmistön käsitykset uudistuksen tarpeellisuudesta ja sisällöstä. Vastauksiksi saatiin yli 12000 kommenttia, joissa esitettiin monia varauksia uudistuksen sisällöstä. Suurelta osin nämä kommentit olivat kriittisiä ja niissä esitettiin huolestuminen uudistuksen haitallisista vaikutuksista koe-eläimillä tehtäviin tutkimuksiin. Komissio on ilmoittanut ottaneensa kyselyjen tulokset huomioon lopullista esitystä laatiessaan, mutta ei ole tarkemmin selvittänyt, miten ja missä määrin näin on tehty.

Kädellisten eläinten geneettinen läheisyys ihmisiin ja pitkälle kehittyneet sosiaaliset taidot ovat syynä siihen, että niiden käyttö tieteellisissä toimenpiteissä on erityisen pulmallista. On vaikeaa ratkaista, miten niiden käyttäytymiseen liittyvät ympäristöön liittyvät ja sosiaaliset tarpeet voidaan ottaa huomioon laboratorioissa. On myös varsin ymmärrettävää, että kädellisten käyttö tieteellisissä kokeissa huolestuttaa suurta yleisöä kaikkein eniten. Erilaiset kampanjaryhmät ovat erityisesti vastustaneet niiden käyttöä eläinkokeissa. Kampanjojen pyrkimyksenä on ollut kokonaan kieltää EU:n alueella kädellisillä suoritettavat kokeet. Syyskuussa 2007 Euroopan parlamentti laati julistuksen, missä vaadittiin, että on päätettävä aikataulusta korvata kädellisillä suoritettavat kokeet muilla menetelmillä. Euroopan komissio on kuitenkin voimakkaasti vastustanut asiaa ja ilmoittanut, että nykyisen tieteellisen tiedon perusteella se ei ole mahdollista. Kädellisten käyttöä ei voida vielä kukaan korvata tietyillä keskeisillä biolääketieteen aloilla, joilla niille ei ole käytettävissä mitään vaihtoehtoista menetelmään tai muuta eläinlajia. Kädellisillä tehdyillä tutkimuksilla voidaan saada biolääketieteellistä perustietoa, mitä esimerkiksi

---

<sup>782</sup> [http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/ia\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/ia_en.htm).

tarvitaan monien hengenvaarallisten tai vakavien sairauksien preventiossa ja hoidossa. Euroopan komission direktoraatti (*DG ENV*) on myös pyrkinyt etsimään tietoja näiden mielipiteiden tueksi ja suoritti sähköisesti julkisen konsultaation kädellisten käytöstä biolääketieteellisessä tutkimuksessa.<sup>783</sup> Se tehtiin vuoden 2007 kesäkuussa ja tulokset julkaistiin vuoden 2009 tammikuussa.<sup>784</sup>

EU:n komissio julkisti ehdotuksensa direktiivin 86/609/EEC uudistuksesta marraskuussa 2008.<sup>785</sup> Ehdotuksen perustelut olivat varsin laajat ja monipuoliset. Komissio totesi, että nykyiset koe-eläimiä koskevat toimenpiteet eivät vielä riittävästi kuvasta yleisön odotuksia, eivätkä koe-eläimiä koskevat päätökset ole riittävän läpinäkyviä. Uudistusesityksen kahtena yleisenä päämääränä on yhtenäistää koe-eläimiä käyttävien teollisuuden ja tutkijoiden toimintaedellytyksiä EU:n eri maissa sekä olennaisesti parantaa koe-eläinten hyvinvointia ja suojelua niiden koko elinkaaren aikana. Näiden päämäärien saavuttamiseksi uudistuksella pyritään harmonisoimaan minimivaatimukset, joilla autorisoidaan ja eettisesti arvostellaan eläinkokeita. Sillä on tarkoitus myös tasoittaa eläinkokeista aiheutuvia kustannuksia ja rohkaista vaihtoehtomenetelmien kehitystä. Lopulliseksi päämääräksi todetaan kaikkien eläinkokeiden korvaaminen muilla menetelmillä, vaikka REACH-asetus ja sen johdosta säädetyt lait sekä EU:n kosmetiikkadirektiivi muutoksineen<sup>786</sup> edellyttävätkin (ainakin toistaiseksi) eläinkokeita. Koe-eläinten hyvinvointia ja elinolosuhteita pyritään kohentamaan asettamalla minimivaatimukset, miten eläinkokeet arvioidaan eettisesti 3R-periaatteen mukaisesti, millaisia ovat eläinten elinolosuhteet ja miten koe-eläintoiminnan tarkastukset on järjestettävä.

Komissio on ollut siinä realistinen, että eläinkokeita ei voida kokonaan lopettaa tällä hetkellä. Eläinten käytön todettiin olevan olennaista, jos halutaan edelleen turvata ihmisten ja eläinten turvallisuus ja taata sen tietämyksen hankkiminen, jolla parannetaan

---

<sup>783</sup> [http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/04\\_scher/scher\\_call\\_info\\_03\\_en.htm](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scher/scher_call_info_03_en.htm).

<sup>784</sup> Scientific Committee on Health and Environmental Risks (SCHER): The need of non-human primates in biomedical research and testing of products and devices. 13 January 2009.

<sup>785</sup> European Commission: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of animals used for scientific purposes.

<sup>786</sup> European Council Directive 76/768/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products, ja sitä uudistanut seitsemäs direktiivi: Directive 2003/15/EC of the European Parliament and of the Council of 27 February 2003 amending Council Directive 76/768/EEC on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products.

ihmisten ja eläinten terveyttä ja hyvinvointia.<sup>787</sup> Vahvoja argumentteja todetaan olevan runsaasti sitä vastaan, että kädellisiä käytetään koe-eläiminä. Näiden eläinten käyttöä tiettyjen ihmisen sairauden tutkimisessa ei voida kuitenkaan toistaiseksi korvata muilla menetelmillä. Vuosittain EU:ssa käytetään yli 1000 apinaa – erityisesti makakeja – eläinkokeissa; eniten Iso-Britanniassa, Saksassa, Ranskassa ja Alankomaissa.<sup>788</sup> Kädellisten pyydystäminen luonnosta on erittäin ahdistavaa näille eläimille sisältäen riskejä eläinten vammautumisesta ja kärsimyksistä pyydystämisen yhteydessä. Pitkät kuljetusmatkat pyyntipaikoilta teollistuneisiin länsimaihin ovat myös niille traumaattinen kokemus. Siksi komissio ehdottaa, että luonnosta pyydystäminen tulisi lopettaa asteittain ja vain vankeudessa kasvaneita eläimiä saisi käyttää kokeissa. Kädellisillä tehtävien kokeiden suorittamiselle asetetaan uudessa ehdotuksessa muitakin erityisehtoja ja esitetään menettelytapoja, jotta kädellisten käyttö voitaisiin mahdollisimman tehokkaasti minimoida. Tämä on linjassa aikaisemmin tehtyjen päätösten kanssa.<sup>789</sup> Kädellisten asettamista poikkeusasemaan voidaan kritisoida eettisin perustein. Komission mielipide on selkeästi lajinsuosintaa (*speciesism*), koska ihmisen läheisimmät lajisukulaiset asetetaan korostetusti suojelua edellyttävään asemaan muiden etäisempien eläinlajien ohi. Ihmisillä on selkeä taipumus arvottaa muita enemmän sellaisia eläimiä, jotka muistuttavat ominaisuuksiltaan, ulkonäöltään ja käyttäytymiseltään ihmistä. Suurilla ihmisapinoilla mahdollisesti tehtävien kokeiden saattaminen mahdolliseksi vain poikkeustilanteissa – niin kuin jäljempänä tarkasteltavasta komission esityksestä on tulkittavissa - on tästä äärimmäisin esimerkki.

Direktiivin 86/609/EEC uudistusehdotuksella pyritään harmonisoimaan koe-eläinten kasvatusolosuhteita. Siinä on jätetty liikkumavaraa EU:n eri jäsenvaltioiden infrastruktuurin eroista johtuville valtiollisille erityispiirteille. Esityksen avulla on tarkoitus parantaa eurooppalaisen tutkimuksen edellytyksiä ja taata koe-eläinten hyvinvointi. Koe-eläinten käsittelyn yhdenmukaistaminen EU:n eri maissa pitäisi myös edesauttaa tutkijoiden ja muun henkilökunnan liikkumista maasta toiseen. Nykyisen voimassa olevan

---

<sup>787</sup> Opinion of The Scientific Committee on Toxicology, Ecotoxicology and the Environment (CSTEE) on the BUAV-ECEAE Report on "The way forward – Action to end animal toxicity testing" adopted on 8 January 2004 ([http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/sci/documents/out217\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sci/documents/out217_en.pdf)), ja The Scientific Committee on Health and Environmental Risks opinion on "Endocrine Disrupting Chemicals: a Non-Animal Testing Approach", adopted on 25 November 2005. ([http://ec.europa/health/ph\\_risk/committees/04\\_scher/docs/scher\\_o\\_015.pdf](http://ec.europa/health/ph_risk/committees/04_scher/docs/scher_o_015.pdf)).

<sup>788</sup> Bolliger 2000, s. 366.

<sup>789</sup> European Council Decision 1999/575/EC of 23 March 1998 concerning the conditions by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes.

direktiivin ei katsota riittävällä tavalla yhdenmukaistavan EU:n eri maissa koe-eläinten käyttöä, eläinkoetoinnasta aiheutuvia kustannuksia ja koe-eläinten elinolosuhteita. Aikaisempaa tiukempi koe-eläintoiminnan sääntely varmaan tasapainottaa eroja EU:n eri valtioiden välillä. Sen sijaan sääntelyn lisääminen on varmaankin omiaan suurentamaan eroja EU:n jäsenvaltioiden ja maailman muiden koe-eläimiä käyttävien maiden välillä. Komission kannatettavana toiveena on, että EU näin toimisi tiennäyttäjänä asiassa. Jää nähtäväksi, toteutuuko tämä toive vai johtaako tiukentunut sääntely siihen, että koe-eläimillä suoritettavan tutkimustyön painopiste siirtyy EU:sta muualle, missä säädökset eivät toimi ylenmääräisesti rajoittavana tekijänä. Komission esityksen perusteluissa on varsin vähäisessä määrin otettu huomioon jo nyt tehokkaasti toimintaa ohjaavaa tutkijakunnan itsesääntelyä. Kaikki kansainväliset foorumithan jo nykyään edellyttävät julkaisemissaan tieteellisissä artikkeleissa koe-eläinten kohtelun olleen humaania. On kuitenkin ymmärrettävää, että pelkästään tällainen tiedeyhteisön itsesääntely ei vakuuta suurta yleisöä toiminnan asianmukaisuudesta, kuten komission esityksessäänkin todetaan.

Komission kyselytutkimuksessa myös koe-eläintoiminnan asiantuntijat olivat yleisesti sitä mieltä, että direktiivin 86/609/EEC uudistaminen on perusteltua, koska se on jo yli 20 vuotta vanha. Direktiivin artiklojen on koettu olevan tulkinnanvaraisia, koe-eläintutkimus on edistynyt kuluneiden vuosien varrella ja uusia käytäntöjä on muodostunut. Direktiivi myös vain rajasi ne minimivaatimukset, joita tuli noudattaa eläimiä kasvatettaessa ja niillä työskennellessä. EU:n eri maissa omat kansalliset lainsäädännöt olivat joko direktiivin minimivaatimuksen mukaisia tai ne selkeästi ylittäviä. Tämä johti muun muassa huomattaviin taloudellisiin eroihin, jotka kohdistuivat koe-eläintoimintaan eri maissa. Sovellutusaloihin on eroja. Useimmissa maissa säädökset koskevat vain selkärangattomia suoritettavaa työskentelyä, mutta näin ei ole kaikissa maissa.<sup>790</sup> Esimerkiksi Yhdistyneissä kuningaskunnissa yksi mustekalalaji (*Octopus vulgaris*) on lainsäädännön piirissä. Lähes puolessa EU:n jäsenvaltioissa ei ole säädöksiä eläimistä, jotka tapetaan vain sitä varten, että niistä otetaan elimiä tai kudoksia tutkimuksiin.<sup>791</sup> Koe-eläimen eutanasiaa ei näissä maissa pidetä tieteellisenä toimenpiteenä niin kuin Ruotsissa ja Alankomaissa, joissa lainsäädäntö koskee näitäkin. Direktiivin 86/609/EEC antamisen jälkeen näiden ns. *in vitro* -tutkimusten määrä on jatkuvasti

---

<sup>790</sup> Esimerkiksi Saksan liittotasavallassa säädökset koskevat selkärangattomien lisäksi selkärangattomia, joiden oletetaan aistivat kipua selkärangattomien verrattavilla tavoilla.

<sup>791</sup> Prognos report 2007, s. 16.

lisääntynyt ja vastaavasti elävillä eläimillä tehtyjen *in vivo* –tutkimusten osuus on vähentynyt. Koe-eläimiä kasvatetaan kaikissa EU:n jäsenvaltioissa sen takia enenevästi vain elinten ja kudosten eristämistä varten.

## 11.2 Valmistelevan komission uudistusehdotus

Esityksensä perusteissa komissio ilmoittaa harkinneensa neljää vaihtoehtoa (1) deregulaatiota, (2) *status quo* –tilanteen säilyttämistä, (3) nykyisten säädösten tiukentamista, ja (4) vapaaehtoisia sopimuksia lainsäädännön vaihtoehtona. Kolmanteen vaihtoehtoon päätymistä ei perustella yksityiskohtaisesti, mutta esityksen perustelutekstistä lienee pääteltävissä, että yleisen mielipiteen painottaminen on johtanut valittuun ratkaisuun. Se on myös johdonmukaista Euroopan parlamentin ja neuvoston aikaisemmin julkistamien asiakirjojen perusteella. Direktiiviä sitovamman säätelyn kuitenkin harkittiin kahlehtivan liaksi toimintaa, koska toimintatavat jatkuvasti kehittyvät. Yksityiskohtaiset määräykset johtaisivat liiallisiin muutostarpeisiin EU:n eri jäsenvaltioissa omaksutuissa sääntelyissä. Direktiivi uudistuksen päämääränä on suojella eläimiä, joita käytetään tai joita on suunniteltu käytettäväksi tieteellisiin tarkoituksiin. Uudistusesitys sisältää ohjeistuksia muiden muassa koe-eläinten hankinnasta, kasvatuksesta ja ylläpidosta, koe-eläinlaitosten ja eläinkokeita tekevien henkilöiden autorisoinnista, valvonnasta ja kelpoisuudesta, eläinkokeiden teknisestä ja eettisestä arvioinnista silloin, kun niille haetaan suorittamislupaa. Määräyksiä oli myös yleisistä koejärjestelyjen periaatteista, ja vaihtoehtomenetelmien kehittämisestä ja validaatiosta. Varsin uusina kohtina oli määräyksiä tutkimusprojektien jälkikäteisarviointista ja tarpeettomiksi katsottavien toistoluonteisten eläinkokeiden ja vajavaisia tai virheellisiä teknikoita käyttävien tutkimusten eliminoinnista. Näillä toimenpiteillä pyritään toteuttamaan edellä luonnehdittua 3R-periaatetta ja vähentämään kokeissa käytettävien eläinten lukumääriä. Lisäksi aikaisemmasta käytännöstä poiketen uudistettu direktiivi koskisi myös eläimiä, jotka tapetaan vain niistä otettavien elinten ja kudosten *in vitro* –tutkimuksia varten.

Komission laajasta esityksestä voidaan ottaa esiin tarkasteltavaksi useita olennaisia kohtia, joissa on huomattavia muutoksia aikaisempaan verrattuna. Näiksi olen valinnut seuraavat 12 kohtaa: (1) Tietyt selkärangattomat eläinlajit esitetään otettaviksi direktiivin piiriin (artikla 2, kohta 2b ja liite I), koska uusimman tutkimustiedon perusteella on

oletettavissa niillä olevan selvä kyky aistia kipua, kärsimystä ja ahdistusta. (2) Direktiiviin on tarkoitus myös sisällyttää selkärankaisten eläinlajien alkio- ja sikiökautiset elämänvaiheet (artikla 2, kohta 2a). Komission käsitysten mukaan tutkimukset ovat osoittaneet, että näiden kehityksen viimeisen kolmanneksen aikana ne kykenevät aistimaan kipua ja kärsimystä ja myös tällöin aistimaan sitä, jos niille on aiheutettu sitä niiden aikaisemmissa kehitysvaiheissa. (3) Koska eläimillä voidaan katsoa olevan oma itseisarvonsa (*intrinsic value*), sitä tulee kunnioittaa. Kaikista eläinkoehankkeista on siksi tehtävä eettinen arvio, jossa verrataan kokeista saatavaa hyötyä ihmisen ja eläinten terveydelle toimenpiteiden koe-eläimille aiheuttamaan kärsimykseen (artiklat 25, 26 ja 37). (4) Jäsenvaltioiden tulisi luokitella toimenpiteet sen mukaan, miten ne mahdollisesti aiheuttavat kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa kokeissa käytettäville eläimille (artikla 15). Niiden kivulle, tuskalle ja kärsimykselle olisi asetettava yläraja, jota tieteellisissä toimenpiteissä ei saa koskaan ylittää. (5) Komissio on suorittanut arvioinnin erilajisten koe-eläinten lopetusmenetelmistä, suosittelee niistä toisia ja haluaa kieltää joitakin nykyään yleisesti käytössä olevia (liite V). (6) Tarpeettomien toisiokokeiden eliminoimiseksi esitettiin pakollista eläinkokeilla saatujen tulosten vaihtoa EU:n piirissä (artikla 44). Tätä samaa tarkoitusta varten jäsenvaltioiden olisi laadittava ohjelmia *in vitro* -menetelmien kehittämiseksi elimien ja kudosten jakamiseksi sellaisista eläimistä, mitkä on lopetettu humaaneilla menetelmillä (artikla 18). Vaihtoehtomenetelmien kehittämiseen on suunnattava aikaisempaa runsaammin rahoitusta ja jokaisen jäsenvaltion on nimettävä viitelaboratorio vaihtoehtomenetelmien validointiin (artikla 46). (7) Kädellisten lajien yksilöiden käyttäminen kokeissa tulee rajoittaa koskemaan vain niiden yksilöiden jälkeläisiä, jotka ovat itse jo syntyneet kasvatusolosuhteissa (artikla 10). Tällä haluttiin estää niitä kärsimyksiä, joita luonnosta pyydystetyt yksilöt kokevat vangitsemisen ja kuljetuksen aikana. Kokeita saa tehdä kädellisillä vain, jos niissä ei voida käyttää muuta vaihtoehtoista koe-eläintä, ja kokeet ovat välttämättömiä henkeä uhkaavien kliinisten tilanteiden preventiossa, diagnostiikassa tai hoidossa (artikla 8). Päämääränä on myös estää uhanalaisten lajien muuttumista liian harvalukuisiksi. (8) Isoja ihmisapinoita voidaan käyttää vain tilanteissa, joissa on käsillä odottamaton väestön henkeä tai vaikeaa vammautumista uhkaava kliininen tilanne (artikla 8, kohta 1b ja artikla 50). (9) Kertaalleen kokeissa käytettyä eläintä saa käyttää kokeissa uudelleen vain, jos sille ei aiheuteta merkittävää kipua, tuskaa tai kärsimystä (artikla 16). (10) EU:n jäsenvaltioiden tulee

suorittaa tarkastuksia kahdesti vuodessa jokaisessa koe-eläinlaitoksessa ja näistä tarkastuksista toinen on tehtävä siitä ennakolta ilmoittamatta (artikla 33). Tätä kansallista tarkastusjärjestelmää kontrolloidaan EU:n toimesta (artikla 34). (11) Vaihtoehtomenetelmiä eläinkokeille on edelleenkin niukasti. Niiden kehittämisen edistämiseksi EU:n jäsenvaltioiden on perustettava referenssilaboratorioita, jotka arvostelevat ja validoivat vaihtoehtomenetelmiä (artikla 46). (12) Koe-eläinlaitosten on informoitava suurta yleisöä toimittamalla yleistajuisia yhteenvedoja niissä tehtävistä eläinkokeista. Tällä menettelyllä lisätään koe-eläintoiminnan läpinäkyvyyttä (artikla 40)

Valmisteilla olevan direktiivin 86/609/EEC muutosesityksen yhteiskunnallisia vaikutuksia on analysoinut *European Biomedical Research Association* –järjestö.<sup>792</sup> Se toteaa esityksen useissa kohdin vain pukevan uudelleen sanoiksi nykyisen käytännön, mutta esittää myös huolestumisensa esityksen kuudesta kohdasta, joiden katsotaan vahingoittavan Euroopan unionissa suoritettavaa tieteellistä tutkimustyötä sekä lisäävän hallinnollista byrokratiaa ja kustannuksia. Yhdistyneiden kuningaskuntien useita tutkimusyksiköitä ja teollisuutta edustavan *Biosciences Federation* –järjestön *Animal Science Group* –ryhmän puheenjohtaja, professori *Clive Page* on laatinut järjestönsä jäsenille kirjelmän, mitä on levitetty laajemminkin EU:n piirissä työskenteleville koe-eläimiä käyttäville tutkijoille.<sup>793</sup> Kirjelmässä kritisoidaan uudistusehdotuksen monia kohtia. Myös *European Science Federation* (ESF) ja *European Medical Research Councils* (EMRC) konsultoituun 38 Euroopan eri valtioissa toimivaa tieteellistä organisaatiota laati asiasta eri maista kootun asiantuntijatyöryhmän laatiman kirjelmän, jossa esitettiin samanlaista kritiikkiä.<sup>794</sup>

### 11.3 Yhteenvedo komission uudistusehdotuksesta

Komission tekemä uudistusehdotus on selkeästi eläinystävällisempi, eläinten suojelua lisäävä ja eläinkokeita rajaavampi kuin direktiivi 86/609/EEC. Ehdotukseen sisältyy eläinten hankintaan, kasvatukseen ja ylläpitoon, eläimiä kasvattavien ja toimittavien laitosten sekä eläinkoelaitosten ja eläinkokeita tekevän henkilökunnan hyväksymiseen, kaiken eläinkokeisiin liittyvän toiminnan arviointiin ja tarkastuksiin

---

<sup>792</sup> Matfield.

<sup>793</sup> Page 2008.



liittyviä vaatimuksia, eläinkoehankkeiden julkisuusperiaate sekä vaihtoehtomenetelmien kehittämisen edellytysten parantaminen. Lopullisena päämääränä on eläinkokeista kokonaan luopuminen - tosin rajoittamattoman - määräajan jälkeen. Se on kuitenkin selkeästi 3R-periaatteen mukainen. Vaikka tämä hyväksyttäisiin tavoitteeksi, vaihtoehtomenetelmien kehittämisessä on valitettavasti valtavia aukkoja, joten eläinkokeiden lopettamiselle asetettavat päivämäärät olisivat sekä ihmisten että eläinten terveyden kannalta potentiaalisesti vaarallisia. Pyrkimys lopettaa EU:ssa kädellisten käyttö tutkimuksissa on myös saatettu kyseenalaiseksi. Suuria ihmisapinoita ei ole EU:ssa käytetty kokeissa kymmeneen vuoteen. Sen sijaan pienempien kädellisten käyttöä tuskin voidaan lähiaikoina lopettaa, jos ei haluta vähentää olennaisesti biolääketieteellistä tutkimusta EU:ssa.<sup>795</sup> Se ilmeisesti vain johtaisi toiminnan siirtymiseen EU:n ulkopuolelle, missä koe-eläinten suojelusäännökset olisivat löyhempiä. Direktiivin 86/609/EEC velvoitteita on selvästi tulkittu EU:n jäsenvaltioissa erilailla. Uudistushankkeen yhtenä tavoitteena on saattaa yhdenmukaisiksi koko EU:n alueella teollisuuden ja tiedeyhteisöjen toimintaedellytykset parantamalla yleisesti koe-eläinten suojelua, mikä tapahtuisi lisäämällä viranomaiskontrolleja ja tekemällä eläinkokeiden eettiset arvioinnit ja tietojen vaihto koetuloksista pakollisiksi. Koetulosten vaihdon saattaminen pakolliseksi tuottaa selkeästi uusia pulmia. Akateemisen tieteellisen tutkimuksen ollessa kyseessä näitä ei oletettavasti syntyisi, sillä tämän tutkimuksen periaatteenahan on julkistaa tutkimustulokset avoimesti koko muulle tiedeyhteisölle. Sen sijaan teollisen tuotannon ollessa kyseessä tulosten julkistamisvaatimus on ilmeisessä ristiriidassa elinkeinoelämän intressien kanssa. Elinkeinoelämälle on taattu oikeus säilyttää taloudellista merkitystä olevat liikesalaisuutensa.

Ehdotuksessa tehtäisiin kaikkien niiden kokeiden eettinen arviointi pakolliseksi, joissa käytetään eläimiä. Jokaisen jäsenvaltion tulisi perustaa kansallinen eettinen arviointikomitea. Kokeiden takautuva eettinen arviointi tulisi myös mahdolliseksi. Tämä ehdotus on hieman kyseenalainen. Jälkikäteinen viisaus on viisauden helpoin laji, kun taas etukäteinen punninta on huomattavasti vaativampaa. Monien kokeiden etukäteisen eettisen arvioinnin osuvuus voidaan helposti kyseenalaistaa jälkikäteen. Jos tarkoituksena on oppia mahdollisista virhearvioinneista, tällainen takautuva eettinen arviointi on järkevää.

---

<sup>794</sup> ESF-AMRC 2009.

<sup>795</sup> McKi 2009.

Vaarana on kuitenkin, että sitä käytettäisiin myös arviointikomiteoiden lausuntojen tai yksittäisten tutkijoiden työn tuomitsemiseen.

Direktiiviehdotuksen mukaan kokeissa saisi käyttää vain kokeita varten kasvatettuja eläimiä ja erityisesti luonnosta otettujen eläinten ollessa kyseessä, vain toiseen kasvatettuun sukupolveen kuuluvia. Edellä olen jo kritisoinut tätä kohtaa, koska se todennäköisesti vain johtaisi 3R-periaatteen vastaisesti kokeita varten kasvatettavien kädellisten määrän lisääntymiseen, koska osa näistä eläimistä jouduttaisiin tarpeettomina tappamaan. Muutoin komitean ehdotuksessa otetaan tiukasti kantaa mainitun 3R-periaatteen puolesta. Olennainen muutos aikaisempaan verrattuna on tiettyjen selkärangattomien eläinten, sikiöiden ja toukka-asteiden ottaminen mukaan. Tieteellinen näyttö joidenkin tällaisten yksilöiden kyvystä aistia kipua, tuskaa ja ahdistusta on kuitenkin vielä varsin hataraa.

## 11.4 Komission uudistusehdotuksen kriittistä tarkastelua

Suomen eduskunnan käsitellessä nyt voimassa olevaa lakia eläinkokeista edustaja Tiusanen (vas) otti esille kysymyksen siitä, että tietyillä pääjalkaisilla (*cephalopodes*, erityisesti *octopus*) lajeilla on varsin kehittynyt keskushermosto ja ilmeinen kyky tuntea kipua, tuskaa ja kärsimystä, joten niiden rajaamiselle maamme koe-eläinlainsäädännön ulkopuolelle ei ole objektiivisia perusteita. Olen hänen kanssaan samaa mieltä. Nyt direktiivisuudistuksen yhteydessä tähän seikkaan tulee mahdollisesti muutos myös Suomessa. Tosin maassamme mustekaloja ei todennäköisesti tulla käyttämään kovinkaan runsaasti tieteellisissä tutkimuksissa. Yhtä vahvoja perusteita ei sen sijaan liene sille, miksi komission uudistusehdotuksen liitteessä 1 luetellut tietyt selkärangattomat eläinlajit, kuten ympyräsuiset (*cyclostomes*) ja äyriäiset (*crustaceans*), erityisesti niiden toukka-asteet, komissio on halunnut sisällyttää direktiiviin. Onko esimerkiksi loogista, että suomalainen rapu voidaan upottaa keitetäessä suoraan kiehuvaan veteen ilman mitään muodollisuuksia ruokaa valmistettaessa, kun taas ravulla tehtäviin tieteellisiin kokeisiin on hankittava valtakunnallisen eläinlainsäädännön lupa? Vastaavia provosoivia kysymyksiä voidaan tietysti myös esittää, jos vertaillaan kalojen pyydystämistä ja kalojen käsittelyä niillä tehtäviin tieteellisiin kokeisiin. Kalan pyydystämiseen koukulla, mikä tarttuu sen leukoihin ilmeistä tuskaa tuottaen, ei tarvita muuta kuin korkeintaan kalastuslupa. Vastaavanlainen

toimenpide eläinkokeena edellyttäisi valtakunnallisen eläinkoelautakunnan lupaa. Komission esitys ympyräsuisten ja äyriäisten toukka-asteiden sisällyttämistä lakiin merkitsisi olennaista byrokratian lisääntymistä, mutta ei lisäisi eläinten hyvinvointia.<sup>796</sup> Selkärankaisten eläinlajien sikiöiden viimeisen kolmanneksen sisällyttäminen direktiiviin on perusteltua, mutta tieteelliset todisteet eläinalkioiden kokemasta kivusta ja muistikuvien säilymisestä siitä myöhempiin elinkausiin asti ovat vielä kiistanalaisia.

Eläinten oma itseisarvo on asia, joka on otettava huomioon koe-eläintenkin kohdalla. Komissio ei kuitenkaan esityksessään tarkastele ja perustele tätä seikkaa filosofiselta tai eettiseltä kannalta, vaan ottaa sen esiin *sui generis* –asiana. Esitykseen ei myöskään sisälly mitään perusteita sille, miksi itseisarvo olisi ainoastaan niillä eläinluokilla, jotka on mainittu direktiiviuudistuksessa. Loogisesti on tehtävissä johtopäätös, että ne eläinlajit, joita ei direktiivissä mainita, eivät omaisi lainkaan itseisarvoa. Komission kanta eläinten itseisarvosta on siten altis kritiikille. Direktiivin muutosesitykseen sisällytetyt eläinluokat on valittu aivan ilmeisesti ihmiskeskeisistä lähtökohdista käsin. Koska ihminen on nisäkäs, niin sen johdosta kaikilla nisäkkäillä on suojeltavaa itseisarvoa. Toisaalta niitä eläinlajeja, jotka eivät muistuta rakenteeltaan nisäkkäitä tai lintuja, on sisällytetty komission muutosesitykseen varsin harvoja. Komission esityksen liitteessä V on arvioitu useiden menetelmien soveltuvuutta eläinten lopetukseen asteikolla 1-5. Tällainen luokitus on sinänsä järkevää, mutta siihen sisältyy näkökohtia, mitkä eivät välttämättä tee koe-eläinten eutanasiaa humanimmaksi. Luettelossa on esitetty tietyt menetelmät hyväksyttäväksi ja toisten käyttäminen kielletyksi. Koe-eläintekniikat kuitenkin kehittyvät ja direktiiviin sisällytetty kategorisointi on omiaan estämään tätä kehitystä. Se voi pidemmän päälle kääntyä omaa hyvää tarkoittavaa tarkoitustaan vastaan estäen koe-eläinten hyvinvoinnin ja humanin käsittelyn parantamisen.

Lopetettujen eläinten elinten ja kudosten jakaminen eri tutkijaryhmille on teknisesti vaikeaa ja usein täysin mahdotontakin, koska niiden säilyminen toimivina on erittäin rajallista. Usein *in vitro* -kokeet tällaisilla preparaateilla on suoritettava välittömästi sen jälkeen, kun ne on erotettu eläimistä. Määräys pakollisesta tulosten vaihtamisesta EU:n piirissä on myös vaikeasti toteutettavissa ja siihen liittyy runsaasti taloudellisia, tekijänoikeudellisia ja muitakin kysymyksiä. Komissio on siinä oikeassa, että negatiiviset

---

<sup>796</sup> Page 2008, s. 3.

koetulokset jäävät usein julkaisematta. Tällöin on vaarana, että näistä tuloksista tietämättömät toiset tutkijat toistavat sellaisia tutkimuksia, joista tulee negatiivisia tuloksia. Se tietysti lisää koe-eläinten käyttöä tarpeettomasti. Tutkijoilla ja/tai heidän työnantajillaan on kuitenkin tekijänoikeus kaikkiin työn tuotoksiin, johon puuttumiseen säädöksillä on oltava erityisen painavat perusteet. Vaatimus tulosten vaihtamisesta ei direktiiviesityksessä rajoitu myöskään pelkästään negatiivisiin tuloksiin, vaan sitä esitetään sovellettavaksi kaikkeen. Jos tämä vaatimus toteutettaisiin, huomattavan haitallisia vaikutuksia aiheutuisi esimerkiksi farmaseuttisessa teollisuudessa tehtävään innovaatio- ja tuotekehitystoimintaan. Toteutus ilmeisesti myös edellyttäisi pakkokeinoja ja rangaistusseuraamuksia, jos tulosvaihtoa ei noudateta. Valvonta olisi ilmeisesti miltei mahdotonta, koska eläinkokeissa saadut kaikki tulokset olisi vaadittava julkisiksi yrityssalaisuuden estämättä. Yliopistoissa ja vastaavissa tutkimuslaitoksissa tehtävässä tutkimustyössä voi olla olemassa vastaavanlaisia taloudellisia intressejä. Yliopistotutkimuksen ollessa kyseessä pakollinen tulosten vaihto kuitenkin selkeästi loukkaa tutkijoiden intellektuaalisia tekijänoikeuksia. Suomessa laki korkeakoulujen oikeudesta keksintöihin (369/2006) sekä korkeakouluissa tehtävän sopimustutkimuksen sopimusklausuulit voivat myös estää tietyissä tapauksissa julkistamisen ja direktiivi uudistuksen edellyttämän tulostenvaihdon.

Pyrkimys estää tarpeettomiksi katsotut eläinkokeiden toistot on laajempi asiakokonaisuus. Tutkijakunta ei kovinkaan usein hyväksy tieteellisesti todistetuksi ilmiötä tai mekanismia, mikä on osoitettu yhden tutkijan, tutkijaryhmän tai laboratorion toimesta. Yleisenä periaatteena on, että koetulokset on voitava toistaa muidenkin toimesta ja muissa yksiköissä ja tätä varten kaikkiin tieteellisiin raportteihin on sisällytettävä riittävän yksityiskohtainen kuvaus siitä, miten ja millä menetelmillä raportoitu tuloksiin on päädytty. Vasta riittävän perusteellisen muidenkin tutkijoiden tekemän todentamisen jälkeen uudet löydökset on omaksuttu tieteellisinä faktoina, jotka saattavat myöhemmin vielä tarkentua tai jopa kumoutua tutkimustekniikoiden kehittyessä ja uusien ideoiden myötä. Tässä valossa eläinkokeiden toistaminen ei useinkaan ole tarpeetonta vaan tieteellisen tutkimuksen kehittymisen edellyttämää toimintaa.

Eläinkokeita valvoo ja niiden suorittamiselle myöntää lupia eläinkoelautakunta. Tähän liittyy toinen komission esitykseen sisäänrakennettu pulma: miten yksittäinen toimikunta kykenee arvioimaan, mikä tutkimus olisi tarpeetonta toistoa. Olisi erittäin poikkeuksellista, että muutamajäsenisessä toimikunnassa olisi niin hyvää asiantuntemusta,

että se olisi tutkimushanketta esittävää tutkijaa paremmin selvillä siitä, mitä jostakin tieteellisestä kysymyksestä on aikaisemmin julkaista ja mitä on niin sitovasti todistettu, että lisätutkimukset eivät ole enää tarpeen. Komissio on arvioinut, että tämän lautakuntien ”sensurointitoiminnan” avulla voitaisiin vähentää koe-eläinten käyttöä 2-3%. Vaikka arvioitu vähennys ei ole määrällisesti suuri verrattuna eläinkokeiden lukumäärään, mielestäni komissio on silti ollut perusteettoman optimistinen. Turhia toistoluonteisia eläinkokeita lienee kuitenkin melko vähän ja niiden poimiminen esitetyistä tutkimushankkeista esille ei liene kovinkaan yksinkertaista ja helppoa. Vaarana on, että tämä hyvää tarkoittava ja sinänsä kannatettava pyrkimys johtaa vain mielivaltaiseen joidenkin eläinkoelupahakemusten karsintaan. Komissio myös esitti eläinkoelautakuntien tehtäväksi tutkia lupaa hakeneiden tutkijoiden metodiikan asianmukaisuutta ja soveltuvuutta. Tavoitteena on karsia pois sellaisia tutkimushankkeita, joissa on suunniteltu käytettäväksi metodiikkaa ja tekniikoita, jotka eivät ole riittävän kelvollisia tutkimusongelman ratkaisuun. Tässä tehtävässä onnistuminen voi olla ehkä hieman helpompaa, mutta sekin edellyttää lautakuntien jäsenten laaja-alaista omaa tutkimuskokemusta ja erikoistietoja.

Kädellisten käyttäminen koe-eläiminä on asia, mikä herättää yleisesti vastustusta yleisön ja jopa joidenkin tutkijoiden keskuudessa. Tutkijat ovat myös tietoisia kädellisten käytön arkaluontoisuudesta. Ovathan ne enemmän tai vähemmän ihmisen lähilajeja. Isoja ihmisapinoita ei ole moniin vuosiin käytetty kokeissa EU:n alueella. Komission ajama niiden käytön täyskielto on siten liioittelua. Jo nykyinen voimassa oleva direktiivi 86/609/EEC tuntuisi olevan riittävä ilman lisälainsäädäntöä. Komission esitykset muiden kädellisten lajien käytön rajoittamisesta ovat myös alttiit kritiikille. Tietyissä tutkimuksissa ei toistaiseksi ole vaihtoehtoa kädellisten käytölle. Komission esitys sallisi niiden käyttämisen vain poikkeuksellisissa tilanteissa, jos kyse on elämää uhkaavista sairauksista tai jos on tieteelliset erityisperusteet näiden eläinlajien käyttämiselle, eikä kokeita voida tehdä muilla lajeilla. Kokeet kädellisillä ovat erittäin kalliita ja niitä ei tällä hetkellä tehdä Suomessa. Vain harvat EU:n muiden maiden tutkijaryhmiäkään voivat niitä tehdä. Vakavien sairauksien prevention, diagnosoinnin ja hoidon lisäksi erityisesti käyttäytymismekanismien ja aivotoiminnan selvittäminen ei onnistu muilla eläinlajeilla kuin kädellisillä, joilla nämä mekanismit ovat ihmistä paljon muistuttavia.

Komissio esitti, että kädellisistä saa käyttää tietyn siirtymäajan jälkeen vain niiden yksilöiden jälkeläisiä, jotka ovat itsekin syntyneet kasvatusolosuhteissa. Näin luonnosta pyydettyjä yksilöitä ja niiden jälkeläisiä ei voitaisi käyttää sen jälkeen lainkaan, vaan pelkästään ns. F2 sukupolven yksilöitä ja niiden jälkeläisiä Tätä kieltä perustellaan eläinten pyydystämisen ja kuljetuksen aiheuttamien stressireaktioiden välttämiseksi. Kädelliset eivät ole kuitenkaan ainoita eläimiä, jotka reagoivat tällä lailla. Nykyään tiedostetaan hyvin se, että esimerkiksi ne koe-eläimet, joille on tyypillistä sosiaalinen käyttäytyminen, kärsivät niille kärsimystä aiheuttavasta isolaatiosta. Se aiheuttaa niille stressiä ja käyttäytymishäiriöitä.<sup>797</sup> Jopa jyrksijöillä voidaan todeta epäasiallisen käsittelyn aiheuttamia vasteita, erityisesti tutkimuksissa, joissa selvitetään hermoston toimintaa.<sup>798</sup> Tämän lisäksi luonnosta pyydystettyjen kädellisten käyttökieltoa perustellaan sillä, että ei haluta tehdä näitä lajeja harvalukuisemmiksi luonnossa. Kuitenkaan tietyt kädelliset eivät ole uhanalaisia lajeja, vaan paikoin jopa vahinkoeläiminä pidettyjä endeemisillä asuinalueillaan. F1 sukupolven käyttökielto voi myös olla koe-eläinten lukumäärän vähentämispyrkimykselle vastakkainen, sillä tämän sukupolven yksilöt joudutaan tarpeettomina vain lopettamaan sen jälkeen, kun ne ovat hoitaneet lisääntymistehtävänsä. Suuri osa tämän sukupolven koiraista olisi muutoinkin tarpeettomia ja sen vuoksi lopetettavia. Kädellisiä pyydystetään trooppisilta alueilta ja täällä on joukko metsästäjiä, jotka saavat siitä elantonsa. Sen jälkeen kun EU ei enää hankkisi heiltä eläimiä, on odotettavissa, että eläinkauppa suuntautuu muihin maihin, joissa eläinten hoidon standardit eivät ole EU:n tasoisia.

Komission esittämä kategorinen kieltä käyttää kertaalleen kokeissa olleita eläimiä uudelleen, jollei kyse ole toimenpiteistä, joista ei aiheudu mainittavaa kipua, kärsimystä tai ahdistusta, on myös kaksitahoinen asia. Humaanisti ajateltuna kieltä on perusteltu. Käytännössä se kuitenkin johtanee koe-eläinten käytön lisääntymiseen. Jos koe-eläimeen on esimerkiksi kiinnitetty kirurgisesti anturi, direktiiviudistuksen myötä eläintä voidaan käyttää vain yhdessä tutkimusprojektissa. Seuraavaa hanketta varten on tehtävä toisella eläimellä uusi kirurginen operaatio. Lääkkeiden farmakokineettisiä ominaisuuksia ja niiden aineenvaihduntaa tutkittaessa koe-eläinten määrä tulisi direktiiviudistuksen toteuduttua esitettyssä muodossa myös olennaisesti lisääntymään.<sup>799</sup> Toimenpiteissä käytettävien

---

<sup>797</sup> Bolliger 2000, s. 374-375.

<sup>798</sup> Lillrank ym. 1995.

<sup>799</sup> Page 2008, s. 1.

eläinten määrää voitaisiin vähentää käyttämällä samaa eläintä useammassa kuin yhdessä toimenpiteessä, jos se ei vaikuta kokeiden tieteellisten tavoitteiden saavuttamiseen. Mielestäni ei ole perusteltua antaa uudelleen käytöstä mitään kategorisia määräyksiä, vaan olisi annettava tutkijakunnalle mahdollisuus harkita uudelleen käyttöä tapauskohtaisesti.

Vaihtoehtomenetelmien kehittäminen eläinkokeita korvaamaan on kiistatta oikeansuuntainen pyrkimys. EU:n jäsenvaltioiden on edistettävä taloudellisin ja muillakin keinoilla vaihtoehtomenetelmien kehitystyötä, jotta ne voidaan asianmukaisesti päteviksi todettuina validoida. Vaatimus, että jokaiseen jäsenvaltioon olisi nimettävä validaatiota varten viitelaboratorio hyvin lyhyen (yksi vuosi) siirtymäajan jälkeen, olisi kuitenkin virheratkaisu. Kaikissa jäsenvaltioissa ei vaihtoehtoisten menetelmien kehitystyö ole vielä sillä tasolla, että voitaisiin nimetä kyseinen tieteellisesti riittävän tasoinen viitelaboratorio. Se voisi johtaa vaihtoehtomenetelmien validaatiomekanismien vesittymiseen. Siksi parempi tapa olisi säilyttää vastuu ja harkintavalta pelkästään yhdelle yhteiselle EU:ssa toimivalle viitelaboratoriolle, vaikka eri jäsenvaltioissa olisikin toiminnassa keskuksia, mitkä edistävät resurssiensa ja kokemustensa rajoissa vaihtoehtomenetelmien kehitystyötä.

Koe-eläinlaitoksissa tehtävät tarkastukset halutaan tehdä pakollisiksi, säännöllisiksi ja osittain yllätykselliseksi. Tämä varmistanee sen, että kyseiset laitokset pyrkivät ylläpitämään tasokkuutensa jatkuvasti riittävänä. Eläinten hyvinvoinnin varmistamisen kannalta se on kannatettavaa. Toisaalta voidaan olla sitä mieltä, että tarkastustoiminnan tihentäminen lisää huomattavasti byrokraattisia kustannuksia ilman, että sillä saavutetaan olennaista paranemista koe-eläinten hyvinvoinnissa ja terveydessä. Niissä yksiköissä, joissa asiat hoidetaan hyvin, tarkastuksilla ei varmaankaan saavuteta kustannuksiin verrattuna olennaista hyötyä. Huonommin asiansa hoitavissa yksiköissä tarkastukset ovat paikallaan. Olisi varmaan aiheellista sallia kansallisille eläinkoelautakunnille enemmän harkintavaltaa tarkastusten suorittamisessa. Tällöin huomiota voitaisiin kohdistaa erityisesti niihin kohteisiin, joihin sitä olisi syytä kohdistaa. Samalla voitaisiin saada kustannussäästöä. Kansallisia tarkastuksia on tarkoitus kontrolloida koko EU:n tasolla. Näin pyritään poistamaan valtioiden välisiä eroja koe-eläinyksiköiden välillä ja tasaamaan mahdollisia taloudellisia eriarvoisuuksia. Pyrkimys on kannatettava, mutta lisää entisestään byrokraattista toimintaa ja kustannuksia.

Direktiiviudistuksessa on runsaasti määräyksiä, jotka asettavat eläinkokeita tekeville tutkijoille velvollisuuksia, mutta siinä ei ole esitetty konkreettisia toimenpiteitä,

mitkä takaisivat heille oikeuksia. Siitä huolimatta jäsenvaltioiden tulisi taata tutkijoiden oikeusturva eläinkoelupahakemusten käsittelyssä ja eläinkoelaitoksiin suoritettavien tarkastusten yhteydessä. Nämä mahdolliset oikeusturvakeinot on jätetty direktiivi-uudistuksessa huomiotta ja näin ne jäävät yksityisten jäsenvaltioiden harkintaan. Tässä syntyvät erot jäsenvaltioiden välillä voivat olla merkityksellisiä sekä vaikuttaa valtioiden väliseen kilpailukykyyn ja tutkijoiden työskentelyolosuhteisiin. Oikeusturvamenettelyillä tulisi olla kaksi pääfunktiota, taata sekä yksilöiden oikeussuojan että eurooppaoikeuden toteutuminen tehokkaasti. Jäsenvaltioissa on siksi oltava realistisia oikeussuojakeinoja, mitkä tekevät ne molemmat mahdollisiksi. Valitusprosessien tasapuolisuuden takaamiseksi on noudatettava *audi alteram partem* –periaatetta. Prosessuaalisilla toimenpiteillä ei saa myöskään rajoittaa tai tehdä mahdottomaksi sitä, että oikeusturvakeinoja ei ole reaalisesti käytettävissä tai niitä rajoitetaan kohtuuttomasti. Julkisoikeudellinen elin tulisi myös säätää korvausvelvolliseksi, jos sen todetaan aiheuttaneen tutkijalle aineellista tai aineetontakin vahinkoa harkintavaltansa ylittävällä, virheellisellä tai lain vastaisella menettelyllä.

Kuten edellä on todettu, eläinkokeita korvaavia vaihtoehtomenetelmiä on valitettavasti varsin niukasti vielä validoitu. Komission hyvää tarkoittavana pyrkimyksenä on lisätä niiden lukumäärää. On kuitenkin varsin kyseenalaista, voidaanko tähän päämäärään päästä sillä, että velvoitetaan EU:n jäsenvaltiot perustamaan omia referenssilaboratorioitaan, jotka voisivat suorittaa tämän validaation vaatimia toimenpiteitä. Pulmana ei nykyäänkään ole se, että validaation mahdollistavia yksiköitä olisi riittämättömästi – nykyään vain yksi EU:ssa – vaan se, että näitä menetelmiä ei ole kehitetty riittävässä määrin EU:n alueella toimivissa tutkimuslaitoksissa. Eläinkokeet ovat suhteellisen kalliita ja usein suorittajilleen epämiellyttäviä, mutta niitä korvaavia menetelmiä on useinkin melko vaikeata keksiä ja kehittää riittävän luotettaviksi vaarantamatta ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. On aivan ilmeistä yksittäisten EU valtioiden resurssien tuhlausta vaatia, että ne perustaisivat tällaisia referenssilaboratorioita validaatiotehtäviin. Niillä ei tule olemaan riittävää asiantuntemusta ja resursseja selviytyäkseen annetusta tehtävästä.

Suuren yleisön tiedoksi laadittavat yleistajuiset yhteenvedot eläinkokeista voivat olla hyödyllisiä, jotta kuviteltu salamyhkäisyys kokeiden ympäriltä vähenisi. Tämä edellyttää sitä, että tutkijat kykenevät tuottamaan sellaisia yhteenvedoja, jotka ovat kaikille ymmärrettäviä ja samalla riittävän informoivia itse kokeiden substanssiasiaista. Monet kokeellista työtä tekevät tutkijat ovat tottuneet kommunikoimaan vaan toisille



asiantuntijoille, joten tämä uusi tehtävä vaatisi uudenlaista asennoitumista onnistuakseen tarkoitettulla tavalla. Tutkijakunnalle asetetaan näin uusi velvoite, joka syö osan heidän ajankäytöstään. Jos sen avulla voidaan parantaa suuren yleisön tietoisuutta siitä, mitä eläinkokeisiin todellisuudessa sisältyy, niin tämä on perusteltua. Avoin kysymys on kuitenkin, mitä lisääntynyt tietoisuus vaikuttaa yleisön suhtautumiseen eläinkokeisiin. Eläinkokeisiin ei yleensä liittyne mitään salassa pidettävää eettiseltä kannalta tarkasteltuna. Kuitenkin esimerkiksi farmaseuttisen teollisuuden tutkijoiden tekemässä tai teollisuusyritysten yliopistoissa tai muissa ulkopuolisissa tutkimuslaitoksissa teettämässä tutkimustyössä joudutaan varomaan sitä, että nämä yhteenvedot eivät sisällä niin tarkkaa informaatiota, että sen avulla kilpailevat yritykset voisivat saada aiheetonta etua.

EU:n komission analyysissä direktiivin 86/609/EEC uudistuksen vaikuttavuudesta (*impact assessment*) on vertailtu 25 eri vaihtoehdon aiheuttamia kustannuksia. Tällä on pyritty kustannus/vaikutus –tehokkuuden arviointiin. Kaikkia asioita ei ole tietenkään voitu arvioida pelkästään taloudellisten mittareiden avulla. Esimerkiksi koe-eläinten hyvinvoinnin ja elinolosuhteiden paranemisen vaikutus on enemmänkin moraalinen ja tunnepohjainen asia, mitä ei voida rahallisesti mitata. Selvityksessä todetaan lisäkustannuksia aiheutuvan koko EU:n alueella yhteensä 143,7 miljoonaa euroa vuosittain, jos direktiivin uudistus toteutettaisiin komission ehdottamalla tavalla. Se on noin 5% koe-eläintoiminnan vuotuisista kustannuksista (noin 2,9 miljardia euroa) EU:ssa. Välittömästi perustutkimuksiin kohdistuvien kustannusten määrä olisi yhteensä noin 7 miljoonaa euroa. Tätä paljon suuremmat kustannuslisäykset ovat odotettavissa eläintilojen kohentamisesta, tutkimushankkeiden eettisestä arvioinnista, autorisoinnista, CO<sub>2</sub>:n käytön kieltämisestä eläinten lopettamisessa sekä kansallisista ja EU:n tason tarkastuksista. Syntyviä lisäkustannuksia on punnittava mahdollisesti toisaalta syntyvien säästöjen ja koe-eläinten parantuneiden elinolosuhteiden ja hyvinvoinnin kanssa. Tämä punninta ei voi perustua pelkästään taloudellisiin arvoihin, vaikkakin ne on keskeisesti otettava huomioon. Jos koe-eläintoiminta muodostuu EU:n alueella ylenmääräisesti raskaaksi joko taloudellisesti tai byrokraattisesti, on odotettavissa tämän työskentelyn painopisteen siirtyvän EU:sta pois. Tällä hetkellä Yhdysvallat on edelleenkin koe-eläimiä käyttävä tutkimuksellinen suurvalta ja Japanissa tehdään erittäin paljon tällaista tutkimusta, mutta jo ilman lisärasitteita Kiinan kansantasavallan panos tutkimuksissa on kehittymässä EU:ta nopeammin. Tässä maassa tutkimusten taso on myös huomattavasti kohonnut viime vuosina. Eikä Intiankaan

tutkimuspotentiaalia voida pitää vähäisenä. Globaalisesti ajateltuna koe-eläimiä käyttävän tutkimuksen painopisteen siirtymisellä länsimaista muualle ei ole merkitystä, mutta tietysti jokainen valtio priorisoi niitä tutkimusaiheita, jotka ovat juuri sille itselleen tärkeimmät. Tutkimuksen painopistealueiden valinta ei ole välttämättä samanlainen EU:n alueella ja muualla maailmassa. Lisäksi tutkimusvolyymin lisääntyminen muualla kuin EU:sta johtaa tilanteeseen, jossa maailmanlaajuisesti koe-eläinten hyvinvointi ja elinolosuhteet voivat kokonaisuutena huonontua. Näin tapahtuu, jos muualla koe-eläinstandardit eivät nouse EU:n omaksumalle tasolle.

Koe-eläimet lopetetaan yleensä varsinaisten eläinkokeiden päättyessä, kun halutaan kerätä niiden elimiä, kudoksia tai soluja varsinaisen koetulosten saamiseksi. Kokeista saatavien tutkimustulosten ja toimenpiteiden suorittajien henkisen hyvinvoinnin kannalta on välttämätöntä, että eläimet lopetetaan mahdollisimman nopeasti ja vähiten tuskaa tuottavalla tavalla. Näiden toimenpiteiden suorittajalla tulee olla riittävä kokemus käytettävästä lopetusmenetelmästä tai se tulee tehdä kokeneen henkilön välittömässä valvonnassa. Komission vaikutusanalyysissä on päätelty aiheutuvan myös kustannussäästöjä, jos direktiivi 86/609/EEC uudistetaan nyt esitetyllä tavalla. Suurimmaksi kustannussäästökseksi (90 miljoonaa euroa) on arvioitu muodostuvan tarpeettomien toistokokeiden väheneminen, eettisten arviointien aiheuttamat muutokset tutkimushankkeiden strategioissa ja hallinnollisten kulujen väheneminen.<sup>800</sup> Arvion oikeellisuudesta olen eri mieltä. Ei ole uskottavaa, että tarkastusten, autorisoinnin ja eettisten arviointien lisääntyminen johtaisi hallinnollisiin kustannussäästöihin. Kuten myös olen edellä todennut, eläinkoelautakuntien mahdollisuudet poimia niille esitettyjen hankkeiden joukosta tarpeettomat toistokokeet ovat minimaaliset. Jos direktiivin 86/609/EEC uudistus toteutetaan esitetyllä tavalla, eivät taloudelliset seikat voi olla määrääviä, vaan toteutusta on perusteltava koe-eläintoiminnan läpinäkyvyyden ja suurelle yleisölle tunnettavuuden lisäämisellä sekä mahdollisten väärinkäsitysten ja ennakkoluulojen poistamisella. Tutkijoiden kannalta lisäkustannukset ovat uhkakuva, koska ne voidaan kohdistaa tutkimusmäärärahoihin, niin kuin pääasiallisesti tapahtui Suomessa koe-eläinlainsäätöä uudistettaessa.

Oman maamme eläinsuojelupiireissä on direktiivin 86/609/EEC uudistusta odotettu kärsimättömästi, vaikkakaan nyt esillä oleva uudistus ei täysin tyydytä näitä tahoja.

---

<sup>800</sup> Prognos report 2007.

Vuoden 2006 valtiopäivillä edustajat Rosa Meriläinen (vihr) ja Oras Tynkkynen (vihr) tekivät kirjallisen kysymyksen eläinkokeiden vaihtoehtomenetelmistä.<sup>801</sup> Kysymyksessä kiinnitettiin huomiota muun muassa REACH kemikaalilainsäädännön todennäköisesti aikaansaamaan eläinkokeiden lisääntymiseen ja kehoitettiin hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin vaihtoehtomenetelmien kehittämiseksi.<sup>802</sup> Kysymykseen antoi vastauksen silloinen maa- ja metsätalousministeri Juha Korkeaoja (kesk). Vastauksessa toisteltiin silloin vasta valmisteilla olleen REACH asetuksen perusteluja eläinkokeiden määrän minimoimiseksi ja esiteltiin, mitä varoja on myönnetty Suomessa kuluneina vuosina vaihtoehtoisten menetelmien kehittämiseksi eläinkokeille. Vastaus ei sisältänyt mitään olennaista uutta tietoa ja siinä esitellyt vaihtoehtomenetelmien kehitystyöhön suunnatut varat olivat erittäin minimaaliset, kuten jo edellä on todettu.<sup>803</sup> Sitten eläinsuojelujärjestö Animalia luovutti 9.10.2007 uudelle maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttilalle (kesk) vetoituksen vaihtoehtoisten eläinkokeiden puolesta<sup>804</sup> ja antoi 5.11.2008 lehdistötiedotteen,<sup>805</sup> joissa kummassakin korostettiin vaihtoehtomenetelmien kehittämisen tärkeyttä ja jälkikäisessä tiedotteessa kiirehdyttiin keskustelun aloittamista EU-komission juuri julkaistusta koe-eläindirektiivin 86/609/EEC uudistusesityksestä. Kumpikaan ei ole ainakaan vielä johtanut konkreettisiin toimenpiteisiin.

## 11.5 Uudistusehdotuksen käsittely Euroopan parlamentissa

Direktiivin uudistusta valmistellut Euroopan yhteisöjen komissio teki 5.11.2008 edellä luonnehditun ehdotuksensa Euroopan parlamentille.<sup>806</sup> Maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunta laati ehdotuksesta mietinnön 3.4.2009,<sup>807</sup> mikä perustui

---

<sup>801</sup> Kirjallinen kysymys 856/2006 vp – Rosa Meriläinen/vihr. ym.

<sup>802</sup> ”Miten hallitus aikoo edistää eläinkokeille vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä ja käyttöönottoa Suomessa ja mitä Suomi EU:n ministerineuvoston tämänhetkisenä puheenjohtajanaan tekee taatakseen, että Euroopan parlamentin eläinkokeita koskevat muutosehdotuksen sisältävät REACH-kemikaaliasetukseen?”

<sup>803</sup> Vastaus kirjalliseen kysymykseen 856/2006 vp (Juha Korkeaoja).

<sup>804</sup> Animalian tiedote 9.10.2007: ”Animalia vetoaa tänään ministeriin eläinkokeiden vaihtoehtojen puolesta”.

<sup>805</sup> Animalian lehdistötiedote 5.11.2008: ”Keskustelu koe-eläindirektiivistä aloitettava välittömästi”.

<sup>806</sup> Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi, tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta. KOM(2208) 543 lopullinen: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0543:FIN:FI:PDF>.

<sup>807</sup> Mietintö ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta. A6-0240/2009: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0240+0+DOC+XML+V0//FI>.

ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunnan (esittelijä: Marios Matsakis)<sup>808</sup> sekä teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliokunnan (esittelijä: Esko Seppänen)<sup>809</sup> lausuntoihin. Molempien valiokuntien lausuntoihin sisältyi runsasta komission ehdotuksen kritiikkiä ja esitettiin lukuisia muutoksia. Niistä valtaosa sisällytettiin lopulliseen mietintöön. Ehdotusta pidettiin joiltakin osilta niin moniselitteisenä, että se voisi jopa johtaa eläinkokeiden loppumiseen EU:n jäsenvaltioissa, mitä komissiokaan ei katsonut realistiseksi ainakaan lähivuosina. Sanamuotoa pidettiin myös paikoitellen niin monitulkintaisena, että sillä voisi olla jopa päinvastainen vaikutus, kuin mitä komissio on ilmeisesti tarkoittanut.

Valiokunnat esittivät lausunnoissaan suuren joukon muutosesityksiä, lisäyksiä, täsmennyksiä ja poistoja komission ehdotukseen. Lopullisessa maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnan mietinnössä niitä oli kaikkiaan 161. Monissa vain täsmennettiin komission ehdotuksen kohtia ja esitettiin lisäyksiä, joissa määriteltiin tarkemmin niitä vaatimuksia, joita jäsenvaltioiden lainsäädäntöön tulisi ottaa. Olennaisia muutoksia komission ehdotukseen olivat erityisesti seuraavat. (1) Selkärangattomien lajien suojelusta todettiin, että olisi ainoastaan ”suotavaa” lisätä ne direktiivin piiriin, ”mikäli” tieteellisen näytön perusteella kyseiset lajit saattavat kyetä kokemaan kipua, tuskaa ja kärsimystä ja niille voidaan aiheuttaa pysyviä haittoja (kappale 6). Tämä muutos on linjassa tämänhetkisen tieteellisen tiedon kanssa, jonka perustella ei voida vielä varmuudella todeta, että komission ehdotuksen kattavat lajit voisivat aistia näitä asioita. (2) Direktiivin tulisi kattaa selkärankaisten lajien sikiöt ja alkioit, ”kun” tieteellisen näytön perusteella on osoitettu kohonnut riski, että ne tuntevat kipua, tuskaa ja kärsimystä kehityksensä viimeisen kolmanneksen aikana. Komission ehdotuksessa näin oletettiin olevan, mutta siitä ei ole vielä tieteellistä näyttöä (kappale 7). Lisäksi määriteltiin, että vain ”nisäkkäiden” sikiöille ja alkioille varhaisemmassa kehitysvaiheessa tehdyt toimenpiteet saattavat aiheuttaa näitä seikkoja. Komission ehdottama kaikkien eläinlajien alkio- ja sikiömuotojen tilastointi (artikla 2) olisi ilmeisen mahdotonta, koska jotkut kala- ja sammakkolajien naaraat tuottavat niitä jopa toistakymmentätuhatta kerrallaan ja näin yhdessä kasvatustankissa lukumäärä voi kohota yli miljoonan. Tällaisten valtaisien määrien sisällyttäminen direktiivin piiriin tilastoimisineen ja kirjanpitoineen ei olisi järkevää, eikä edes mahdollista.

---

<sup>808</sup> Ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunnan lausunto 2009.

Komission ehdotuksessa oltiin ehkä liian optimistisia sen suhteen, että korvaavilla menetelmillä voitaisiin olennaisesti vähentää eläinten käyttöä tieteellisissä tarkoituksissa. Valiokunnan mietinnössä on sen vuoksi laimennettu sanontoja, missä vaaditaan korvaavien menetelmien käyttämistä eläinkokeiden sijasta. Mietinnössä korostetaan, että eläinkokeiden käyttö on tieteen kehityksen huomioon ottaen yhä tärkeä keino varmistaa kansanterveyden korkea taso. On myös varmistettava, että kokeiden avulla saadaan riittävää perustietoa. Lääketieteen kehityksen historiassa on myös lukuisia esimerkkejä siitä, että pyrittäessä tuottamaan perustietoa on samalla saatu myös suurta käytännön hyötyä. Tätä ei ole havaittu tutkimusajankohtana, mutta se on tajuttu vasta kokeiden jälkeen tulevaisuudessa. Erityisesti komission ehdotukseen sisältyvistä kädellisten käytön rajoituksista esitettiin mietinnössä poistettavaksi vaatimus, että kokeita saisi tehdä vain, kun on kyse potilaiden päivittäisiin toimintoihin vaikuttavista kliinisistä tiloista, jotka ovat hengenvaarallisia tai vakavasti vammauttavia tai heikentäviä. Mietinnössä varauduttiin siihen, että kokeita on lupa tehdä, jos niistä voitaisiin saada merkittävää uutta tietoa, jolla on merkitystä jossakin myöhemmässä vaiheessa. Tämä lievennys kädellisillä tehtävien kokeiden ehtoihin on selkeästi linjassa sen kanssa, että mietinnössä muuallakin varaudutaan siihen, että perustutkimustarkoituksissa tehdyt eläinkokeet tuottavat mahdollisesti myöhemmin varsin arvokkaaksi osoittautuvaa tietoa. Mietinnössä puututtiin myös komission ehdotuksessa kiistanalaiseksi osoittautuneeseen määräykseen, että kokeissa saisi käyttää vain sellaisia kädellisiä, mitkä ovat vankeudessa kasvaneiden yksilöiden jälkeläisiä. Mietinnön laatinut valiokunta ei ollut vakuuttunut siitä, että tällaisia vankeudessa lisääntyviä, itsensä ylläpitäviä kantoja olisi riittävästi olemassa, ja edellytti, että asiasta tulee tehdä asianmukainen tieteellinen analyysi, ennen kuin asiasta säädetään. Komission tulisikin tarkastella jäsenvaltioita kuullen kahden vuoden välein uuden direktiivin voimaantulosta kädellisten käyttöä tutkimustoimenpiteissä sen varmistamiseksi, että direktiivin täytäntöönpanossa noudatetaan tekniikan ja tieteen kehitystä. Viiden vuoden kuluttua tulisi toimittaa arviointi siitä, miten komission asettamia vaatimuksia voidaan panna täytäntöön kädellisten osalta.

Komissio ehdotti, että koe-eläimille aiheutuvalle kivulle, tuskalle ja kärsimykselle tulisi asettaa yläraja, jota ei saisi ikinä ylittää. Toimenpiteet, jotka aiheuttavat vakavalla tavalla näitä kärsimyksiä, tulisi kieltää. Mietinnössä tästä kategorisesta kannasta esitettiin

---

<sup>809</sup> Teollisuus-, tutkimus- ja energiavalokunnan lausunto 2009.

tingittäväksi sanonnalla, että näitä toimenpiteitä ei yleensä pitäisi sallia. Yksi kiistaa herättänyt yksityiskohta komission ehdotuksessa oli se, että eläimiä, joita on jo käytetty jossakin toimenpiteessä, voitaisiin käyttää uudelleen vain tiettyjen erityisehtojen täytyessä. Tällä pyrittiin varmistamaan se, että millekään eläinyksilölle ei aiheudu kumulatiivisesti ylenmääräistä kipua, tuskaa ja kärsimystä. Useat tahot ovat kuitenkin olleet huolissaan siitä, että tämän säädöksen kategorinen noudattaminen lisäisi kokeissa käytettyjen eläinten määriä, mikä olisi yleisesti hyväksytyn 3R-periaatteen vastaista. Mietinnössä selkeytettiin tilannetta määrittelemällä, että jatkuvissa kokeissa voidaan käyttää eläimiä, jotka on soveltuvalla tavalla esivalmisteltu ja joita sen takia käytetään useita kertoja yksittäisissä koetilanteissa.

Komission ehdotuksen artiklassa 14 esitettiin, että kaikki eläimillä tehtävät toimenpiteet toteutetaan käyttäen yleisanestesiaa tai paikallispuudutusta. Valiokunnan mietinnössä tätä ehdotonta vaatimusta on muutettu siten, että tarpeen vaatiessa on käytettävä anestesiaa, paikallispuudutusta tai muita menetelmiä, jotka saattavat lievittää kipua tai minimoida kärsimyksen. Käytännössä vain pienessä osassa toimenpiteitä anestesia on asianmukaista ja se voi aiheuttaa sinänsä enemmän haittaa koe-eläimille kuin niillä suoritettavat vähäiseksi luokiteltavat toimenpiteet. Monissa toimenpiteissä, jotka eivät ole kivuliaita, ei edes pitäisi käyttää mitään kivunlievennystä. Kipulääkitystä pitäisikin antaa vain, jos se on hyödyksi eläimelle. Lisäksi tutkittaessa hermoston toimintoja anestesia useinkin estää koko tutkimuksen tekemisen lamaamalla keskushermoston toimintaa.

Komissio ehdotti, että toimivaltaisen viranomaisen tulisi tehdä eläinkoelaitoksissa vähintään kaksi kansallista tarkastusta; joista toisen siitä ennalta ilmoittamatta. Valiokunnan mietinnössä tätä pidettiin liiallisena, koska epäkohtia ei näytä aikaisemminkaan mainittavasti ilmenneen. Kahta vuotuista tarkastusta ei pidetty toivottavana. Ne olisivat vaikeasti toteutettavissa ison työmääränsä takia. Toimivaltaiselle viranomaiselle tulisi antaa valta mukauttaa tarkastustiheydensä laaditun riskianalyysin mukaiseksi. Sen vuoksi 33 artiklan 2 kohdan 1 alakohta esitettiin muutettavaksi niin, että toimivaltainen viranomainen tekee keskimäärin yhden vuosittaisen tarkastuskerran ja mukauttaa muutoin tarkastustiheyden kunkin laitoksen riskianalyysin mukaiseksi. Tarkastukset eivät saa myöskään vaarantaa hankkeiden tieteellistä laatua tai eläinten hyvinvointia (artiklan 3 kohta). Edellä aikaisemmin todettiin *European Biomedical*

*Research Association* –järjestön kirjelmöineen monista komission ehdotukseen sisältyvistä kohdista, joiden järjestö katsoi vakavasti vahingoittavan tieteellisen tutkimuksen edellytyksiä EU:n jäsenvaltioissa. On todettavissa, että järjestön esiin nostamat epäkohdat komission alkupäisessä ehdotuksessa ovat pääosin muuttuneet sen toivomalla tavalla.

Vaikka valiokunnan mietinnössä sanontojen tarkennusten lisäksi esitettiin monia lievennyksiä komission ehdotukseen verrattuna, siihen sisältyi myös kohtia, jotka käytännössä tulevat tiukentamaan jäsenvaltioille asetettavia eläinkoetointia koskevia vaatimuksia. Valiokunta esitti suorasanaisia velvoitteita jäsenvaltioille, jotta ne osoittaisivat entistä enemmän varoja kokeita korvaavien menetelmien kehitystyöhön. Koe-eläinten hoitajien ja eläinkokeita tekevien henkilöiden koulutus on järjestettävä systemaattisesti niin, että yhdessä jäsenvaltiossa annettu koulutus ja tunnustettu pätevyys on hyväksyttävissä kaikissa jäsenvaltioissa. Eläinkokeiden ja koe-eläinten tilastointia esitettiin tarkennettavaksi, erityisesti kädellisten, kissojen ja koirien ollessa kyseessä. Eläinkoelupahakemuksien käsittelyyn on sisällyttävä sekä eettinen että tieteellinen arviointi, koska näitä ei useinkaan voi erottaa selkeästi toistaan. Kummassakin arvioinnissa käytettävien asiantuntijoiden puolueettomuus on varmistettava. Lupahakemusten käsittely-aika esitettiin kaksinkertaistettavaksi 60 vuorokauteen. Näin asianomaiselle viranomaiselle jää enemmän valmistelu- ja harkinta-aikaa. Tämä tietysti merkinnee tutkijoiden kannalta hankkeiden viivästymistä ja sitä, että eläinkoesarjojen aikana tarpeelliseksi ilmentyvä menetelmien muunteleminen ja tarkistaminen hankaloituu. Toisaalta taas kyseisessä 43 artiklan kohdassa 1 säädetään, että jos hakemukseen ei tule vastausta tämän määräajan kuluttua, lupa katsotaan myönnettyksi. Tämä säädös estää sen, että tutkijat eivät joudu odotelemaan määräämättömiä aikoja päätöstä lupahakemuksiinsa. Valiokunta arvelee tällaisen tilanteen olevan varsin poikkeuksellisen, mutta lupaviranomainen voi tietysti yksinkertaisesti säästää byrokraattista vaivannäköään ja jättää selkeissäkin tapauksissa päätöksen tekemättä määräajassa, koska näin lupa tulee automaattisesti myönnettyksi.

Valiokunta selkeytti myös eläinkokeiden luokitusta ja antoi ohjeita, miten niiden aiheuttama kipu, tuska ja kärsimys on otettava luokituksessa huomioon. Direktiiviin esitettiin myös lisättäväksi uusi artikla 6a, mikä sallii, että jäsenvaltiot voivat soveltaa tai hyväksyä tiukempia kansallisia toimenpiteitä, joilla parannetaan tieteellisiin tarkoituksiin käytettyjen eläinten hyvinvointia ja suojelua. Tämän säännöksen voisi arvella johtuneen eräiden EU:n jäsenvaltioissa jo nyt tällä hetkellä voimassa olevista eläinkokeita koskevista

säädöksistä, mitkä ovat tietyissä kohdissa direktiivi uudistusta tiukempia. Voi myös olettaa, että se johtaa tiettyjen eläinsuojelujärjestöjen ja eläinkokeita vastustavien organisaatioiden toiminnan aktivoitumiseen niiden pyrkiessä vaikuttamaan säädettäviin kansallisiin lakeihin ja asetuksiin.

Uudistusehdotus hyväksyttiin Euroopan parlamentin ensimmäisessä käsittelyssä valiokuntien muutosten mukaisessa muodossa 5.5.2009. Parlamentti kehotti myös asian valmistellutta komissiota palaamaan asiaan uudelleen, jos se aikoo muuttaa olennaisesti esitystä tai korvata sen kokonaan uudella tekstillä. Heinäkuussa 2009 asetettu asiantuntijaryhmä teki tarkennetun esityksen siitä, miten eläimillä tehtävien toimenpiteiden vakavuusaste pitäisi luokitella.<sup>810</sup> Direktiivi uudistus tuli seuraavaksi 10.11.2009 uudelleen käsittelyyn maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokuntaan. Eläinoikeusaktivistit olivat lähettäneet parlamentin edeltävinä päivinä parlamentin jäsenille tuhansittain sähköposteja, joissa vaadittiin direktiivin tiukentamista. Tämän vastatoimeksi ESF ja EMRC -järjestöt olivat toimittaneet eurooppalaisille tutkijoille sähköpostivetoituksen, että he myös lähestyisivät parlamentin jäseniä ja esittäisivät kunkin oman valtion maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnan jäsenille perusteluja siitä, että direktiivi uudistusta ei muutettaisi siten, että se vakavasti häittäisi tieteellisen tutkimuksen edistymistä Euroopan alueella. Erityisesti järjestöt olivat huolestuneet jatkokäsittelyssä mahdollisesti tehtävien muutoksien johtavan siihen, että tieteelliset tutkimukset kädellisillä estyisivät, perus- ja sovellettua tutkimusta käsiteltäisiin eri periaattein ja eläinten uudelleenkäyttöä tutkimuksissa rajoitettaisiin vakavasti.

Tämän jälkeen Ruotsin puheenjohtajisto käynnisti trilogin EU:n parlamentin ja neuvoston kesken direktiivi uudistuksesta. Keskusteluja käytiin myös parlamentin keskuudessa. Näiden neuvottelujen perusteella Ruotsin puheenjohtajisto laati muistion 8.12.2009, missä selvitettiin keskustelujen lopputuloksena muotoutunut direktiivi uudistuksen sanamuoto.<sup>811</sup> Tarkoitus oli, että uudistuksen toinen käsittely parlamentissa ja ensimmäinen käsittely neuvostossa tapahtuisivat tammikuussa 2010. Kuitenkin 1.12.2009 voimaan tullut Lissabonin sopimus aiheutti vielä tarpeen tehdä joihinkin artikloihin lähinnä teknisluontoisia muutoksia, mikä voi aiheuttaa käsittelyn viivästymistä.

---

<sup>810</sup> Expert working group on severity classification of scientific procedures performed on animals. Final report, Brussels, July 2009.

<sup>811</sup> Interinstitutional file 2008/0211 (COD).



Käytyjen neuvottelujen jälkeen ei kuitenkaan ole tarkoitus tehdä kovin suuria muutoksia EU:n parlamentin ensimmäisessä käsittelyssä olleeseen direktiiviudistukseen. Uusien tieteellisten havaintojen perusteella pidettiin luotettavasti osoitettuna, että tietyt mustekalalajit voivat kokea merkittävää kipua, tuskaa, kärsimystä ja pysyvää haittaa, minkä vuoksi nämä pääjalkaiset haluttiin lisätä suojeltavien eläinluokkien piiriin (muistion kohdat 5-7). Direktiiviä ei kuitenkaan tule soveltaa tapauksiin, joissa eläimille aiheutetaan kipua, kärsimystä, tuskaa tai pitkäaikaista harmia vain sen verran tai jopa vähemmän kuin aiheutuu hyvän eläinlääketieteellinen käytännön mukaisesta pistoksen antamisesta.<sup>812</sup> (direktiiviudistuksen 5(d) artikla muistiossa). Kädellisten käyttämisestä kokeissa päädyttiin sellaiseen kannanottoon, että suurten ihmisapinoiden käyttö kokeissa on kiellettyä, jollei kyseessä ole tutkimus, mikä on tieteellisesti perusteltua tehdä juuri näillä eläinlajeilla. Kyseessä on silloin oltava odottamaton ihmisen henkeä uhkaava tai ihmistä vakavasti vaurioittava sairaus tai sitten välttämätön tutkimus kyseisen eläinlajin säilymisen kannalta. Tällöin artiklan 50 turvalausekkeet antavat oikeuden jäsenvaltioille myöntää lupa tehdä kokeita ihmisapinoilla. Muilla kädellisillä kokeita saa tehdä, jos voidaan tieteellisesti perustella, että toivottuja tuloksia ei ole saatavissa muita menetelmiä tai eläinlajeja käyttäen (artikla 8).

Kivun luokittelussa erotettiin kategoriasta ”lievä”, ne kokeet, joissa eläin ei jää henkiin kokeen päätyttyä (”*non-recovery*”), mutta koe- ja lupamenettelyihin tällä ei ole ilmeistä vaikutusta (artikla 15). Eläintä saa käyttää uudelleen kokeessa, jos aikaisempi koe on luokiteltu kategoriaan ”lievä” tai ”kohtalainen” ja uusi koe kuuluu samaan kategoriaan tai eläin ei jää uusintakokeen jälkeen eloon. Vain poikkeustapauksissa eläinlääkäriin tarkastuksen jälkeen sellainenkin eläin, mikä on kärsinyt edeltävässä kokeessa vakavaa kipua, tuskaa tai ahdistusta, voidaan kertaalleen käyttää uudelleen kokeessa (artikla 16). Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että vähintään kolmanneksessa koe-eläimiä käyttävistä yksiköistä tehdään vuotuisia kansallisia tarkastuskäyntejä riskianalyyysien perusteella ja ottaen huomioon käytetyt eläinlajit ja eläinkokeiden määrän. Kuitenkin niissä yksiköissä, joissa käytetään kädellisiä koe-eläimiä, tarkastuskäynnit on tehtävä joka vuosi. Sopiva osa tarkastuksista tehdään niistä ennalta ilmoittamatta (artikla 33). Komissio

---

<sup>812</sup> Tämän mukaisesti kuvassa 4 esitetty hyvin pienen fysiologisen suolaliuoksen ruiskuttaminen eläimen ihon alle, mikä nyt vaatii Suomessa valtakunnallisen eläinkoelautakunnan luvan, ei olisi enää luvanvarainen toimenpide, jos siihen ei liity muiden kokeiden tekemistä ko. eläimellä.

puolestaan kontrolloi kansallisten tarkastusten toimintaa tarvittaessa ottaen huomioon myös, miten suuri osa niistä on tehty ennakolta ilmoittamatta (artikla 34).

Tutkimusprojektien jälkikäteinen arviointi on tehtävä aina, kun on käytetty kädellisiä koe-eläiminä tai eläimien käsittely on aiheuttanut niille vakavaa kipua, tuskaa tai haittaa. Sen sijaan ”lievä” tai ”kohtalainen” kategoriaan kuuluvien koeprojektien jälkikäteisarviointi on jäsenvaltioiden vapaasti harkittavissa (artikla 38). Eläinkoelupahakemusten käsittelyaikoja päätettiin lyhentää. Normaalityypauksessa päätös on annettava 40 työpäivän kuluessa täydellisen hakemuksen saapumisesta. Vain erityistapauksissa, kun kyseessä on monitieteellinen projekti, voidaan käsittelyaika pidentää kerran 15 työpäivällä. Päätökset on saatettava hakijan tietoon viivytyksettä. Jäsenvaltiot voivat järjestää kokeille, joissa eläimen kärsimykset luokitellaan kategorioihin ”ei toipumista”, ”lievä” tai ”kohtalainen” ja joissa ei käytetä kädellisiä, myös yksinkertaistetut ja nopeutetut menettelytavat (artikla 41A).

## **11.6 Direktiiviudistuksen vaikutukset Suomen eläinkoelainsäädäntöön**

Euroopan neuvostossa ja parlamentissa hyväksyttävä direktiivin 86/609/ETY uudistus aiheuttaa tarpeen uudistaa jälleen Suomen eläinkoelainsäädäntöä, mikä on ollut voimassa vasta 3 vuotta. Suomen nykyistä eläinkoelakia sovelletaan selkärankaisilla harjoitettavaan koe-eläintoimintaan (2 §, 2 momentti). Direktiiviudistuksen 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan sitä tulisi soveltaa myös selkärankaisten eläinten itsenäisesti ruokaileviin toukkamuotoihin. Suomen nykyinen laki eläinkoetoinnasta (62/2006, jatkossa eläinkoelaki) ei koske niitä. Lakiin tarvittava muutos olisi kuitenkin lähinnä kosmeettinen. Näillä toukkamuodoilla ei tehtäne kovinkaan paljon kokeita maassamme. Direktiiviudistuksen 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan laki koskisi myös nisäkkäiden alkio- ja sikiömuotoja normaalin kehityksen viimeisen kolmanneksen aikana. Tämä aiheuttaisi olennaisen muutoksen Suomen eläinkoelakiin. Nykylaki koskee käytännössä jo nisäkkäiden alkioita ja sikiöitä, koska niillä ei voi tehdä kokeita puuttumatta emojen koskemattomuuteen. Sen sijaan munissa kehittyvät eläinlajit (esimerkiksi kananalkiot) olisi sisällytettävä uudistettavaan lakiin. Suomen eläinkoelaki koskee nykyään vain selkärankaisia (4 §, 1 momentti, kohta 2). Siinä muodossa direktiiviudistusta, minkä Euroopan parlamentti on hyväksynyt, eläinkoelain piiriin

tulisivat ottaa myös ympyräsuiset, pääjalkaiset ja kymmenjalkaiset äyriäiset (2 artikla, 2 kohdan b alakohta). Pääjalkaisilla (mustekaloilla) ei kokeita maassamme tehdä, mutta ympyräsuisilla (nahkiaisilla) ja mainituilla äyriäisillä (ravuilla) tutkimusta tehdään ja tuleva lakiuudistus tulisi siis koskemaan näillä eläinlajeilla tehtäviä kokeita.

Suomen eläinkoelaisissa on lueteltu direktiiviudistusta yksityiskohtaisemmin ne eläimiin kohdistuvat toimenpiteet, joita laki ei koske (4 §, 2 momentti). Lain mukaan eläinkokeiksi ei katsota muun muassa eläimen lopettamista hyväksytyjä lopettamismenetelmiä käyttäen ja muuntogeenisten (kts. kappale 16) tai eläinten, joilla on spontaani mutaatio, kasvattamista, jos muunnoksesta tai mutaatiosta ei aiheudu eläimille kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa. Direktiiviudistuksessa ei näitä asioita eksplisiittisesti ilmaista, eikä uudistuksen esitöistä tai johdannosta löydy viittauksia näihin seikkoihin. Koetarkoituksiin kasvatettuja eläimiä jää ylimääräisinä käyttämättä. Koe-eläinkasvattamoissa ja koe-eläimiä käyttävissä tutkimusyksiköissä lopettamistarve tulee kyseeseen toistuvasti. Direktiiviudistus ei anna suoranaista ohjetta, pitäisikö näiden eläinten lopettaminen sisällyttää eläinkokeiden piiriin vai ei. Uudistuksen 6 artiklassa määrätään vain, että eläimet on lopetettava mahdollisimman humanilla tavalla. Jää myös siis avoimeksi, olisiko Suomessa lainsäädäntöön sisällytettävä, että eläimen lopettaminen sen kudoksilla ja soluilla tehtäviä *in vitro* –tutkimuksia varten on eläinkoe. Nykyisinhän sitä ei katsota eikä tilastoida eläinkokeeksi.

Suomen eläinkoelaisissa on jo nyt otettu huomioon eläinten käyttöä kokeissa vähentämään pyrkivä 3R-periaate (5 §, 1 momentti ja 7 §). Direktiiviudistuksen 13 artiklassa määritellään, että (3R-periaatteen mukaisesti) eläinkokeet tulee mahdollisuuksien mukaan korvata tieteellisesti pätevillä muilla menetelmillä, vaihtoehtoisista menetelmistä on valittava se, jossa käytettävien eläinten määrä jää mahdollisimman vähäiseksi ja jotka aiheuttavat vähiten kipua, tuskaa ja kärsimystä eläimille, ja kokeet on tehtävä eläimillä, joilla on mahdollisimman alhainen neurofysiologinen herkkyystaso. Tämä viimeinen määräys on selkeätä lajinsuosintaa. Uudistuksen 13 artiklan säädökset eivät aiheuttane muutostarpeita, vaikka niiden sanamuodot eivät olekaan identtiset Suomen laissa käytettyjen kanssa. Suomen eläinkoelaisissa ei ole määräystä mahdollisimman alhaisen neurofysiologisen herkkyystason omaavien eläinten käyttämisestä, mutta lain perusteella annetussa maa- ja metsätalousministeriön asetuksessa koe-eläintoiminnasta (36/EEO/2006, jatkossa eläinkoeasetus) 18 §:n kohdassa 9 vaaditaan, että valtakunnalliselle eläinkoe-

lautakunnalle tehdyssä eläinkoelupahakemuksessa on perusteltava, miksi kokeen tarkoitusta ei voida saavuttaa eläimillä, joiden keskushermoston kehitystaso on alempi.

Koko EU:n aluetta ajatellen merkittävä asia on, että direktiiviudistuksessa nimenomaan todetaan, että testausmenetelmät, joihin liittyy ihmisalkioiden ja sikiösolujen käyttöä, ei pidetä korvaavina menetelminä (4 artikla, 1 kohta 1). Jäsenvaltioille on tässä jätetty kuitenkin oikeus tehdä omat eettiset ratkaisunsa näiden testausmenetelmien käytön osalta. Tämä lauseke johtuu ratkaisemattomasta ristiriidasta EU:n eteläisten katolisten jäsenvaltioiden ja muiden jäsenvaltioiden kiistasta siitä, mistä lähtien katsotaan ihmiselämän saavan alkunsa. Katolisissa maissa tämä ajankohta on ihmisalkion muodostuminen hedelmöityksen seurauksena, kun taas muualla täksi ajankohdaksi katsotaan elinkykyisen sikiön muodostuminen. Direktiivin tämän artiklan kohdan ei tarvinne aiheuttaa muutoksia Suomen lainsäädäntöön, vaikka eläinkoelaisissa ei ihmisalkioista ja sikiösoluista ole erillismainintaa. Näitä kokeita maassamme koskee laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä (101/2001).

Direktiiviudistuksessa on otettu kantaa eläinkokeiden eettisyyteen (3 artikla, kohta 6b), mitä asia ei eksplisiittisesti sisälly nykyiseen eläinkoelakiin. Tämä merkinnee sitä, että eettinen harkinta on kirjoitettava näkyviin mahdolliseen uuteen eläinkoelakiin myös Suomessa. Tässä eettisessä harkinnassa on arvioitava eläinten käytön tieteellinen ja yhteiskunnallinen oikeutus huomioon ottaen ihmisen velvollisuus kunnioittaa eläimiä elävinä ja tuntevina olentoina. Sanonta on yleisluontoinen ja sen soveltaminen käytännössä eläinkoelupien myöntämismenettelyssä jäänee jäsenvaltioiden eläinkoelupia myöntävien viranomaisten harkintaan. Suomessa tämä tapahtunee valtakunnallisessa eläinkoelautakunnassa. Useissa muissa EU:n jäsenvaltioissa on toiminnassa erityisiä eettisiä toimikuntia. Mikäli sellaisia perustetaan jatkossa myös Suomeen, se merkitsisi lupamenettelyn mutkistumista. Jos käsittelymenettelyä ei Suomessa perusteellisesti muuteta, lupien käsittelyajat ja niistä tehtävät ratkaisut viivästyisivät siitä aikataulusta, mikä sille nykyään on säädetty.<sup>813</sup> Direktiiviudistuksen 43 artiklassa kuitenkin edellytetään, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että päätös luvasta tehdään ja toimitetaan eläimiä käyttävälle laitokselle 40 työpäivän kuluessa, jos kyseissä hankkeessa ei ole mutkistavia monitieteenalaisia kysymyksiä, jolloin maksimiaika voi olla 55 työpäivää. Tässä on selvä ristiriitatilanne Suomen nykyisen käytännön kanssa. Se

edellyttää lain muutosta ja sen lisäksi valtakunnallisen eläinkoelautakunnan (ja mahdollisesti perustettavan erillisen eettisen lautakunnan) toiminnan uudelleen organisointia. Maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnan muuttamassa direktiivi uudistuksen muodossa ei sanottu mitään siitä, millainen on määräaika muissa kuin ”lievä” ja ”kohtainen” kategoriaan kuuluvissa tapauksissa. Näissäkin määräajat on nyt asetettu samoiksi kuin yllä.

Direktiivi uudistuksessa on erityiset artikkelit uhanalaisista eläimistä (7 artikla) ja kädellisistä (8 artikla). Niistä ei nykyisessä Suomen eläinkoelaissa ole säädöksiä. Uhanalaisia eläinlajeja saisi käyttää kokeissa vain, jos eläinkoeluvan hakija tieteellisesti ja eettisesti perustelee, että kokeen tarkoitusta ei voida saavuttaa mitään muuta eläinlajia käyttämällä. Aivan vastaava säännös koskee kädellisten käyttöä kokeissa. Ihmisapinoiden osalta on direktiivissä vielä suoranainen käyttökielto, jollei jollakin jäsenvaltiolla ole perusteltuja syitä uskoa, että on ehdottomasti tarpeen tehdä kokeita ihmisen hengenvaarallisen tai vammauttavan kliinisen tilan odottamattoman esiintymisen takia. Tästä poikkeamasta on viipymättä ilmoitettava komissiolle ja muille jäsenvaltioille sekä selitettävä päätöksen perusteet ja esitettävä todisteet tilanteesta, minkä takia näihin tilapäiseksi katsottaviin toimenpiteisiin on syytä ryhtyä (50 artikla). Kuten edellä on todettu, Suomessa ei ole ihmisapinoilla tehty kokeita ja kädellisilläkään kokeita ei ole tehty viime vuosien aikana. EY:n yhtenäisyyden vuoksi nämä maininnat lienee kuitenkin pakko sisällyttää myös mahdolliseen eläinkoelain uudistukseen Suomessa.

Kokeissa saa käyttää direktiivi uudistuksen mukaan vain koetarkoituksissa kasvatettuja eläimiä, vaikka toimivaltaiset viranomaiset voivat myöntää siihen poikkeuksen tieteellisin perustein (10 artikla). Suomen eläinkoelaki säätää (11 §, 1 momentti), että ”Eläinkokeessa on aina pyrittävä käyttämään tavoitekasvatettuja koe-eläimiä”. Jos eläin hankitaan käytettäväksi eläinkokeessa muualta kuin koe-eläinlaitoksesta, sen käyttötarkoituksesta on ilmoitettava luovuttajalle (2 momentti). Direktiivi uudistuksen implementointi Suomen lainsäädäntöön merkitsisi ilmeisesti tämän kohdan uudelleen kirjoittamista. Sekä Suomen laissa että direktiivi uudistuksessa yhdenmukaisesti kategorisesti kielletään irrallaan tavattujen koirien, kissojen ja muiden kotieläinlajien käyttö kokeissa. Suomen eläinkoelaki kieltää luonnosta pyydystettyjen eläinten käytön kokeissa (12 §). Poikkeuksiksi on säädetty ainoastaan tilanteet, joissa

---

<sup>813</sup> Eläinkoelautakunnan jaoston tehdessä päätöksen 45 päivää ja jos hakemus alistetaan koko lautakunnan



Direktiiviudistuksen 15 artikla edellyttää, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että kaikki koetoimenpiteet eläimillä luokitellaan kolmeen kategoriaan: enintään lievä, kohtalainen ja vakava. Näiden kategorioiden yleiset määritelmät sisältyvät uudistusesitykseen liitteeseen VII a. Periaatteena on, että ne menetelmät, mitkä aiheuttavat kipua ihmisessä, aiheuttavat kipua myös eläimessä. Ensimmäiseen luokkaan ”enintään lievä” kuuluvat muut useimmat ei-invasiiviset toimenpiteet paitsi esimerkiksi epäfysiologisen ravinnon anto tai ne, mitkä aiheuttavat eläimelle ahdistusta. Myös yleisanestesiassa tehdyt kokeet, joista eläin ei enää toivu, kuuluvat tähän luokkaan. Toisessa ”kohtalainen” kategoriassa ovat yleisanestesiassa tehdyt leikkaukset, joissa käytetään asianmukaista kivunlievitystä, sekä edellä mainitut ensimmäiseen luokkaan kuulumattomat ei-invasiiviset toimenpiteet. Kolmanteen ”vakava” luokkaan kuuluvat tappavat virus- ja bakteeritartunnat, tappavat geenimuunnokset ja eräiden vakavien ihmisen tautien eläincoemallit. Suomen eläincoelaisissa ja asetuksessa ei ole vastaavaa luokitusta lainkaan. Eläincoelupaa hakevat joutuvat ainoastaan esittämään oman arvionsa eläimille aiheutetun kivun, tuskan ja kärsimyksen määrästä ja kestosta sekä pysyvän haitan määrästä (eläincoeasetuksen 18 §, kohta 14).

Direktiiviudistuksen 16 artiklassa on määräykset eläinten, joille on jo suoritettu joku toimenpide, käyttämisestä uudelleen kokeissa. Eläintä saa käyttää uudelleen, jos aiempi toimenpide on luokitukseltaan ”enintään kohtalainen” ja seuraavan toimenpiteen luokitus on ”enintään kohtalainen” tai ”ei toipumista”. Artikla ei valiokunnan muuttamassa muodossa sisällä enää rajoitusta jatkokokeiden lukumäärästä. Suomen eläincoelaki on rajoittavampi. Sen 14 §:ssä säädetään, että eläintä saa käyttää vain kerran sellaisessa eläincoeessa, jossa sille aiheutuu voimakasta, kipua, tuskaa tai kärsimystä. Tällaista eläintä saa kuitenkin käyttää uudelleen kokeessa, joka sisältää vain vähäisiä toimenpiteitä tai jossa eläin pidetään yleisanestesiassa sen lopettamiseen asti. Sekä Suomen laki että direktiiviudistus edellyttävät, että eläimen terveydentila ja hyvinvointi ovat palautuneet normaaliksi ennen jatkokokeita. Direktiiviudistus edellyttää kuitenkin Suomen eläincoelain uudelleen muotoilua. Näissä kohdissa olevia rajoituksia eläincoelutkijajärjestöt ovat kritisoineet väittäen niiden aiheuttavan kokeissa käytettävien eläinten määrän tarpeetonta lisääntymistä.

Direktiiviudistuksen 17 artikla ja Suomen eläincoelain 13 § sisältävät määräyksiä kokeissa käytetyn eläimen lopettamisesta. Sanontojen erilaisuudesta huolimatta direktiivi

ja laki ovat sisällöllisesti identtiset. Direktiiviudistuksen 18 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on kannustettava perustamaan ohjelmia humanilla menetelmillä tapettujen eläinten elinten ja kudosten jakamiseksi. Suomen eläinlainsäädännössä ei ole säädöstä. Sellaista ei tähän lakiin tarvinne kirjoittaakaan, sillä direktiiviudistuksen artikla on lähinnä toivomusluontoinen nykyisessä muodossaan ja sen noudattaminen Suomessa ei siksi välttämättä edellytä kirjaamista lakiin.

Direktiiviudistuksen 19 artiklassa säädetään kokeissa käytettyjen eläinten vapaaksi päästämistä alkuperäiseen elinympäristöönsä, palauttamisesta tuotantojärjestelmään tai sijoittamisesta perheisiin. Näin voidaan tehdä, jos eläimen terveydentilansa sallii, siitä ei aiheudu vaaraa kansanterveydelle tai ympäristölle ja eläimen hyvinvointi turvataan mahdollisimman hyvin. Muuntogeenisiä ja kädellisiä eläimiä ei kuitenkaan saa päästää vapaaksi. Suomen eläinlainsäädännössä sallii vain luonnosta pyydystetyn eläimen vapaaksi päästämisen takaisin luontoon, tosin samantapaisin edellytyksin (21 §). Lupa vapauttamiseen on saatava sen läänin lääninhallitukselta, jonka alueella eläin on tarkoitettu vapauttaa luontoon. Direktiiviudistus yksilöi kuitenkin palauttamistoimet Suomen lakia paremmin, kuten yllä olevasta on pääteltävissä. Siinä myös varaudutaan siihen, että eläimiä rakastavat ihmiset voivat ottaa hoitoonsa koe-eläimiä. Tätähän suomalaiset eläinaktivistit ovat tehneet laittomin iskuin koe-eläinlaitoksiin.

Jokaisessa koe-eläinlaitoksessa tulee olla toiminnasta vastuussa oleva henkilö. Suomen eläinlainsäädännössä 6 §:ssä säädetään, että hänen on oltava perehtynyt laitoksen koe-eläintoiminnalle asetettaviin vaatimuksiin. Lainkohdan mukaan tarkemmat pätevyysvaatimukset säädetään eläinkoeasetuksessa. Asetuksen 4 §:n 3 momentin kohdassa 2 säädetään kuitenkin vain samalla lailla kuin laissakin, että haettaessa koe-eläinlaitoslupaa on esitettävä selvitys toiminnasta vastaavan henkilön perehtyneisyys laitoksessa harjoitettavalle koe-eläintoiminnalle asetettaviin vaatimuksiin. Direktiiviudistuksen 20 artiklassa on tarkempia määräyksiä toiminnasta vastaavan henkilön kelpoisuudesta. Hänellä tulee olla asianmukainen eläinlääketieteellinen tai tieteellinen koulutus ja näyttö tarvittavasta perehtyneisyydestä (kohta 2). Jäsenvaltioiden on varmistettava, että koulutus ja näyttö pätevyydestä tunnustetaan niissä vastavuoroisesti. Lupa eläinlainsäädännössä voidaan myöntää kerrallaan korkeintaan viideksi vuodeksi. Suomen eläinlainsäädännössä ei ole määräaika. Direktiiviudistus ja Suomen lainsäädäntö eroavat näissä kohdissa olennaisesti toisistaan. Sen sijaan itse koe-eläinlaitoksia, laitteita ja muuta



henkilöstöä koskevat määräykset ovat direktiiviudistuksessa (artiklat 21, 23 ja 24) ja Suomen eläinkoelaisissa (5 §) varsin samanlaiset.

Suomessa ei nykyään ole eettisiä toimielimiä, jotka antaisivat lausuntonsa eläinkokeista, mutta useassa muussa EY:n jäsenvaltioissa niitä on. Direktiiviudistuksen aivan uutena velvoitteena on, että kaikkiin koe-eläintoimintaa harjoittaviin laitokseen tulee perustaa pysyvä eettinen arviointielin (artikla 25). Eettisessä toimielimessä tulee vähintään olla jäsenenä eläinlääkäri, henkilöitä, jotka vastaavat eläinten hyvinvoinnista ja hoidosta laitoksella, eläimiä käyttävän laitoksen tutkijajäsen sekä asiantuntijajäsen, joka on perehtynyt eläinkokeiden korvaamisen ja parantamisen periaatteiden soveltamiseen (2 kohta). Direktiiviudistuksen implementointi Suomen lainsäädäntöön edellyttää siis tältä osin eläinkoelain uudelleen kirjoittamista. Direktiiviudistuksen 25 artiklan 2 kohdan sananmuodosta ilmenee, että eettisessä toimielimessä on välttämättä vain yksi henkilö, joka itse saattaa tehdä eläinkokeita. Sanatarkasti tulkittuna artikla ei edellytä edes tätäkään. Tutkijajäsen voi olla sen mukaan myös muunlainen tutkija, kunhan hän vain toimii kyseisessä laitoksessa. Sen sijaan laitoksen eläinten hyvinvoinnista ja hoidosta vastuullisia henkilöitä tulee olla enemmän kuin yksi. Suomessa vaihtoehtomenetelmien kehitystyötä tehdään vain harvoissa yksiköissä ja siksi niiden asiantuntijan löytäminen eettisiin toimikuntiin saattaa joillakin paikkakunnilla tuottaa vaikeuksia. Samoja asiantuntijoita on todennäköisesti käytettävä usean eri laitoksen eettisessä arviointielimessä. Näiden paikallisten eettisten toimielinten lisäksi direktiiviudistuksessa (artikla 47) vaaditaan, että jokaisen jäsenvaltion tulee perustaa kansallinen eettinen komitea. Sen tehtävänä on neuvoa toimivaltaisia viranomaisia ja muita pysyviä eettisiä arviointielimiä asioissa, mitkä liittyvät eläinten hankintaan, kasvatukseen, säilytykseen, hoitoon ja käyttöön toimenpiteitä varten. Direktiiviudistus merkitsee siis näidenkin elinten perustamista Suomessa.

Direktiiviudistuksessa on asetettu pysyville eettisille arviointielimille lukuisia tehtäviä (26 artikla). Niiden tulee huolehtia eläinten parissa työskentelevän henkilöstön neuvonnasta eettisissä kysymyksissä ja 3R-periaatteen vaatimusten noudattamisessa, laitoksen toimintaprosessien määrittämisestä ja tarkistamisesta, kaikkien ”vakavaksi” luokiteltujen tai kädellisiä käyttävien yli 12 kuukautta kestävien hankkeiden vuotuisesta tarkastelusta sekä mahdollisten hankeluvista poikkeamisen tai lupien muutos- ja uusimistarpeen selvittämisestä. Toimielimet myös vastaavat neuvonnasta, kun eläimiä sijoitetaan perheisiin, erityisesti näiden eläinten asianmukaisen sosiaalistamisen osalta.

Perheisiin sijoittamisesta on 28 artiklan mukaan oltava suunnitelma, jos jäsenvaltiot sallivat perheisiin sijoittamisen. Toiminnasta on pidettävä kirjaa, mikä on pyynnöstä annettava toimivaltaisen viranomaisen tarkastettavaksi. Jäsenvaltioiden on huolehdittava siitä, että tietoja ”vakaviksi” toimenpiteiksi luokitelluista ja kädellisiä käyttävistä hankkeista käytetään 3R-periaatteiden toteuttamiseksi (2 kohdan 2 alakohta). Suomen eläinlainsäädännön uudistettaessa kaikki edellä mainitut seikat aiheuttavat muutostarpeita, jotka on otettava asianmukaisesti huomioon säädöstehtäviä kirjoitettaessa.

Koe-eläinten kirjaamisesta ja tiedoista, jotka eläinten osalta on säilytettävä vähintään kolmen vuoden ajalta, on säädökset direktiiviudistuksen 29 artiklassa Suomen eläinlainsäädännön 16 §:ssä ja eläinlainsäädännön 8-10 §:ssä. Määräykset kattavat samat seikat. Tosin Suomen eläinlainsäädännössä ne ovat yksityiskohtaisempia kuin direktiiviudistuksessa. Näiden lisäksi direktiiviudistuksen 30 artiklassa on koiria, kissoja ja kädellisiä koskevia erillismääräyksiä, joita ei ole Suomen eläinlainsäädännössä. Näillä jokaisella tulee olla yksilöllinen tiedosto, mikä kattaa kaikki tiedot niiden elämänvaiheista. Nämä eläimet on kivuttomasti merkittävä yksilöllisellä tunnistella ennen niiden viroittamista (31 artikla).

Direktiiviudistuksen 32 artiklassa säädetään koe-eläinten hoidosta ja säilytyksestä. Niillä tulee olla säilytyspaikassaan jonkin verran liikkumatilaa, ruokaa, vettä ja hoitoa siten, kuin niiden hyvinvointi edellyttää. Eläinten fysiologisten ja etologisten tarpeiden tyydyttämistä rajoitetaan mahdollisimman vähän, eläintilat tarkastetaan päivittäin ja pätevä henkilö tarkkailee niiden hyvinvointia ja terveydentilaa ja havaitut vältettävissä olevat puutteet korjataan mahdollisimman pian. Suomen eläinlainsäädännön 11 ja 12 §:ssä on määräykset eläinten ylläpidosta. Niissä ei ole kiinnitetty huomiota eläinten fysiologisiin ja etologisiin tarpeisiin, vaan ne sisältävät säädöksiä eläintilojen fysikaalisista ominaisuuksista. Ainoat fysiologiseksi katsottavat vaatimukset ovat taata yksittäisen eläimen mahdollisuus väistää muita eläimiä tai piiloutua niiltä sekä eläinten pitopaikan varustaminen virikkeillä, mitkä antavat sille tilaisuuden toteuttaa luontaisia käyttäytymistarpeita.

Suomen eläinlainsäädännön perusteella lääninoikeudella (aluehallintovirastolla) on oikeus tehdä tarkastuksia ja tutkimuksia (32 §) sekä ottaa näytteitä koe-eläimistä ja niiden rehusta ja juomista (33 §). Tarkastuksien suorittamistavasta tai tarkastustiheydestä ei laissa ole säädetty yksityiskohtaisesti mitään. Myöskään eläinlainsäädännössä ei ole tarkastuksia

koskevia säädöksiä. Sen sijaan direktiiviudistuksen 33 artiklassa määrätään, että toimivaltainen viranomainen tekee vuosittain keskimäärin yhden kansallisen tarkastuksen ja mukauttaa tarkastustiheydensä laitoksen riskianalyysin mukaiseksi. Tarkastukset on suoritettava niin, että ne eivät vaaranna tutkimushankkeiden tieteellistä laatua tai eläinten hyvinvointia. Direktiiviudistus jättää siinä muodossa kuin se on valiokuntakäsittelyn jälkeen siis myös harkintavaltaa toimivaltaisille viranomaisille tarkastusten suorittamistajuuden suhteen. Vaatimus keskimäärin vuosittaisesta tarkastuksesta kuitenkin selkeästi rajoittaa tätä harkintavaltaa nyt voimassa olevaan Suomen eläinlakiin verrattuna. Euroopan unionilla on oikeus valvoa näiden kansallisten tarkastusten suorittamista kussakin jäsenvaltiossa keskimäärin joka kolmas vuosi (34 artikla).

Suomen eläinlain 20 §:n 1 momentin mukaan eläinkokeen saa suorittaa vain eläinlainsäädännön luvalla. Vastaava säännös on direktiiviudistuksen 35 artiklassa, missä lisäksi edellytetään, että toimivaltaisen viranomaisen eettinen arviointi on myönteinen. Eläinlain 7-9 §:ssä on lueteltu ne asiat, joiden tulee ilmetä eläinlainsäädännön hakemuksesta. Näitä ovat asianmukaiset yleiset perustelut kokeen tekemiseksi, osoitettu pyrkimys käyttää mahdollisimman pieni eläinmäärä, joiden keskushermoston kehitystaso on mahdollisimman alhainen ja mahdollisimman pienen kivun ja tuskan aiheuttaminen koe-eläimelle. Direktiiviudistuksen liitteessä VII on tällaisten edellytysten lisäksi mainittu vaatimus välttää tarpeettomia toistoluontoisia toimenpiteitä. Direktiiviudistus edellyttää, että eläimiä käyttävistä tutkimushankkeista on laadittava yleistajuinen tiivistelmä (40 artikla). Siinä on esitettävä laitosta ja henkilöstöä koskevia yksityiskohtaisia tietoja paljastamatta hankkeen tavoitteet, mahdolliset haitat ja tiedot käytettävistä eläimistä ja osoitus, että 3R-periaate on otettu huomioon mahdollisuuksien mukaan. Nämä yleistajuiset nimettömät tiivistelmät on saatettava julkisiksi suurelle yleisölle. Suomen nykyinen eläinlainsäädäntö ei edellytä, että eläinlainsäädännön hakemuksissa olisi tällaiset yleistajuiset tiivistelmät. Kuitenkin valtakunnallinen eläinlainsäädäntö vaatii niitä ennakkoiden niiden tulemistakin pakollisiksi tulevaisuudessa.

Direktiiviudistuksessa on lisäksi mittava luettelo siitä, mitä pitää ottaa huomioon eläimiä käyttävien tutkimushankkeiden eettisessä arvioinnissa (37 artikla). Tässä arvioinnissa on tutkittava, että hanke on tieteellisesti perusteltu ja sääntelyn edellyttämä. Eläinten käyttöä on voitava perustella hankkeen tarkoituksella, jollaista ei voida saavuttaa

muulla menetelmällä tai toimenpiteellä ja eläinkokeen toteuttaminen tapahtuu mahdollisimman hyvin eläinten hyvinvointia ja ympäristöä kunnioittavalla tavalla. Lisäksi hankkeen hyöty-haitta-analyysin perusteella on syytä odottaa, että kokeista saattaa olla hyötyä ihmisille, eläimille tai ympäristölle. Asiantuntijatiedot on otettava huomioon erityisesti tieteenalakohtaisesti koemallin osalta, laboratorioeläinten tai luonnonvaraisten eläinten eläinlääketieteessä, 3R-periaatteiden käytäntöön soveltamisessa ja sovelletun etiikan ollessa kyseessä. Eettinen arviointi on tehtävä avoimesti huomioon ottaen riippumattomat asiantuntijatiedot, mutta kuitenkin niin, että luottamukselliset tiedot ihmisten ja omaisuuden osalta suojataan. Kuten jo edellä todettiin, tämä eettinen arviointi edellyttää tehtäväksi olennaisia muutoksia Suomen eläinkoelainsäädäntöön.

Aivan uusi asia direktiivi uudistuksessa on takautuva arviointi (38 artikla), mikä voidaan tehdä hankkeen päätyttyä. Tässä arvioinnissa analysoidaan hankkeesta aiheutuneita haittoja ja siitä saatua hyötyä. Tällöin todetaan, saavutettiin hankkeen tavoitteet, miten suuri oli eläimille aiheutettu haitta ja onko ilmennyt seikkoja, mitkä edistäisivät 3R-periaatteen toteutumista. Takautuva arviointi on tehtävä kaikista hankkeista, joissa käytetään kädellisiä. Sitä ei toisaalta tehdä, jos hankkeessa on suoritettu vain toimenpiteitä, mitkä luokitellaan ”enintään kohtalaisiksi”. Nämä takautuvat arvioinnit ovat täysin uusi asia, mikä pitäisi implementoida Suomen lainsäädäntöön.

Suomen eläinkoelain mukaan lupa eläinkokeiden suorittamiseen voidaan myöntää, jos ne tehdään laitoksessa, jolle on myönnetty 18 §:n mukainen koe-eläinlaitoslupa, koe tehdään lain 8 §:n tarkoituksessa, tekijällä on 10 §:n mukainen kelpoisuus, muutkin säädetty vaatimukset täyttyvät ja kokeista saatavan hyödyn katsotaan olevan eettisesti hyväksyttävässä suhteessa eläinten käyttämiseen. Lupa voidaan liittää tarpeelliseksi katsottuja ehtoja ja rajoituksia. Direktiivi uudistuksen mukaan lupa myönnetään samoin siinä olevien edellytysten täytyessä. Kaikki luvat ovat voimassa korkeintaan viisi vuotta (20 artikla, 3 kohta). Suomen eläinkoelaisissa ja -asetuksessa ei säädetty maksimiaikaa lupien voimassa olemiselle. Ne voidaan myöntää kyllä rajoitettuna ja määräajaksi (18 §, 2 momentti). Aluehallintovirasto voi peruuttaa luvan, jos sen ehtoja on rikottu. Suomen eläinkoelain 27 § antaa eläinkoelautakunnan tai sen jaoston puheenjohtajalle oikeuden antaa luvan eläinkoetta koskeviin vähäisiin muutoksiin kiireellisissä tapauksissa, jos se on kokeen jatkamisen kannalta ehdottoman välttämätöntä ja muutokset eivät aiheuta eläimille luvassa ennakoitua enemmän kipua, tuskaa, kärsimystä tai pysyvää haittaa.

Direktiiviudistuksen 42 artiklassa todetaan, että toimivaltainen viranomainen voi muuttaa tai uusia hankeluvan eläimiä käyttävän laitoksen tai hankkeen vastuuhenkilön pyynnöstä. Tämä edellyttää uutta eettistä arviointia. Kuitenkin eettinen arviointielin voi tehdä lieviin tai kohtalaisiin toimenpiteisiin muutoksia, mitkä eivät lisää toimenpiteiden vakavuutta. Näistä muutoksista on tehtävä ilmoitus toimivaltaiselle viranomaiselle viikon kuluessa. Direktiivissä annetaan lisäksi jäsenvaltioille velvoite laatia yksityiskohtaiset edellytykset hankelupien muuttamiselle tai uusimiselle. Velvoite aiheuttaa sen, että Suomen lainsäädäntöön on lisättävä tätä koskevat lausekkeet.

Direktiiviudistuksessa otetaan voimakkaasti kantaa vaihtoehtomenetelmien kehitysohjelmaan. Suomen eläinkoelainsäädännössä on vain melko satunnaisesti viitattu vaihtoehtomenetelmien ensisijaiseen käyttöön eläinkokeiden asemasta, kuten edellä on todettu. Direktiiviudistuksen koko V luku käsittelee päällekkäisyyksien välttämistä ja vaihtoehtoisia menetelmiä. Toimenpiteiden tarpeetonta toistamista pyritään välttämään velvoittamalla tutkijat selvittämään kaikin toteutettavissa olevin keinoin, onko hankkeen kannalta merkityksellistä tietoa jo olemassa. Tämä on asetettava eläinkoeluvan myöntämisen ehdoksi (44 artikla). Jäsenvaltioiden on varmistettava toimenpiteistä olevien tietojen jakaminen, joita on olemassa jo ennen uuden direktiivinkin voimaantuloa. Toisen henkilön omistamiin tietoihin turvautuminen edellyttää, että on tarvittaessa osallistuttava tällaisten tietojen kustannuksiin. Tämä kaikki on kuitenkin voitava tehdä luottamuksellisia tietoja paljastamatta. Tietojen hankkimisvelvoitteesta voidaan poiketa ainoastaan silloin, kun se on väestön suojelemiseksi välttämätöntä. Suomen nykyisessä eläinkoelussa ei ole näistä asioista säädetty mitään. Tulee tuottamaan suuria vaikeuksia kirjoittaa lakiteksti sellaiseen muotoon, mitä direktiiviudistus edellyttää. Tieteellisessä kirjallisuudessa julkaistut tutkimustulokset ovat julkisia ja kaikkien saatavilla. Erityisesti yliopiston tuottavat pääasiallisesti tätä julkista tietoa. Sen sijaan yksityisissä teollisuusyrityksissä voi olla runsaastikin julkaisematonta aineistoa, jonka yleisestä saatavuudesta ei ole mitään takeita. Tällaisen tiedon antamisen hinnoitteluun ei direktiiviudistuksesta ole saatavissa minkäänlaista osviittaa.

Direktiiviudistuksen 45 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on edistettävä taloudellisin ja muin keinoin sellaisten vaihtoehtoisten menetelmien kehittämistä ja validointia, joilla saadaan vastaava määrä tietoa kuin kokeista, joissa käytetään eläimiä. Vaihtoehtoisiksi menetelmiksi katsotaan myös toimenpiteet, joissa käytetään vähemmän

eläimiä tai vähemmän kivuliaita toimenpiteitä. Tähän samaan artiklaan on lisätty luettelo vaihtoehtoisten koemenetelmien validoinnista vastaavan eurooppalaisen keskuksen tehtävät. Suomen eläinkoelainsäädäntöön ei liene tarvetta lisätä vastaavaa luetteloa, koska se on vain Euroopan unionin tasoinen kysymys. Sen sijaan jokaisen jäsenvaltion tulisi tietyn siirtymäajan jälkeen nimetä keskus, mikä tukee vaihtoehtomenetelmien kehitystä, ja laitoksia, jotka kehittävät näitä vaihtoehtomenetelmiä ja edistävät niiden käyttöä (46 artikla). Suomessa tällaista keskusta ja nimettyjä laitoksia ei ole, mutta esimerkiksi Tampereen ja Kuopion yliopistojen vaihtoehtokeskukset jo nyt suorittavat vaihtoehtomenetelmien kehitystyötä, tosin varsin rajallisin resurssein. Jompikumpi niistä voisi toimia direktiiviudistuksen edellyttämänä viitelaboratoriona ja toinen olisi vaihtoehtomenetelmiä kehittävä yksikkö.

Direktiiviudistuksessa on myös säännölliset raportointivelvoitteet sen sisältämien määräysten toteuttamisesta. Jäsenvaltioiden tulee antaa viiden vuoden välein yhteisön komissiolle tiedot direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanosta (49 artikla). Vuosittain on kerättävä tilastotietoja eläinten käytöstä koetoimenpiteissä, toimenpiteiden vakavuudesta ja erityisesti käytettyjen kädellisten alkuperästä ja lajeista. Komission puolestaan toimittaa viiden vuoden välein Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen direktiivin täytäntöönpanosta tämän jäsenvaltioista kerätyn aineiston perusteella (52 artikla). Komissio tarkastelee lisäksi uudelleen kymmenen vuoden välein vaihtoehtomenetelmien kehitystilanteen, erityisesti kädellisten osalta (53 artikla). Jäsenvaltioiden on säädettävä seuraamusjärjestelmä, jota sovelletaan direktiivin säädösten rikkomisesta ja niiden tulee olla tehokkaita, oikeansuuntaisia ja varoittavia (55 artikla). Suomen eläinkoelain mukaiset seuraamukset säädösten rikkomisesta lienevät tässä suhteessa jo nyt direktiivin määräykset täyttäviä (37 ja 38 §). Direktiiviudistuksella on tarkoitus kumota nyt voimassa oleva direktiivi 86/609/ETY sen voimaantulon jälkeen (57 artikla).

Kokonaisuutena tarkasteltuna direktiiviudistus ei näyttäisi tuovan kovin paljon uutta Suomen eläinkoelainsäädäntöön. Nykyinen laki on jo pääpiirteissään linjassa direktiiviudistuksen kanssa. Kuten edellä on pohdittu, se kuitenkin merkitsee Suomen eläinkoelain kirjoittamista uudelleen, jotta siinä entistä yksityiskohtaisemmin sanamuodoin voidaan ottaa huomioon direktiiviudistuksen vaatimukset. Näiden lähinnä kosmeettisten muutoseikkojen lisäksi vain harvoja uusia asioita olisi sisällytettävä lakiin. Kuten edellä selostetuista komissio vs. erään EU:n jäsenvaltiot oikeustapauksista on pääteltävissä,

valtioiden sisäisten lakien sanamuodotkin ovat olleet tärkeitä EY:n tuomioistuimen ratkaisuuissa.

## 12 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

(1) On kiistatonta, että elävillä eläimillä tehdyt leikkelyt ovat selkeyttäneet jo antiikin ajoista lähtien käsitystä eläinten elimistöjen toiminnasta. Sen seurauksena myös käsitys ihmisen oman elimistön toiminnasta on selkeytynyt. Nämä varhaiset leikkelyt ovat se perusta, jolle on vähitellen rakentunut nykyinen tietämyksemme. Eräiden varhaisten eläinkokeiden avulla voitiin myös parantaa joidenkin sairauksien preventiota ja hoitoa. Koska anestesia-aineita ja paikallispuudutteita ei ollut olemassa ennen 1800-luvun puoliväliä, siihen asti ja jonkin aikaa vielä sen jälkeenkin, elävillä eläimillä tehtyjä leikkelyjä voidaan aiheellisesti nimittää vivisektioksi. Ne aiheuttivat usein runsaasti kipua, tuskaa ja kärsimystä kokeissa käytetyille eläimille. Eläinkokeiden avulla on kyetty keksimään parantavia keinoja useiden vakavien sairauksien hoitamiseksi ja estämiseksi. Uusien kirurgisten toimenpiteiden kehittäminen on myös tapahtunut eläimillä tehtyjen kokeiden ja harjoittelun avulla.

(2) Eläinten oikeuksia ei ole olemassa minkään maan positiivisessa lainsäädännössä. Filosofien käsitykset eläinten moraalisisista oikeuksista ovat vastakkaiset. Toisten mukaan ne ovat olemassa. Toiset ovat sitä mieltä, että kyse on pelkästään ihmisen omista moraalisisista käsityksistä, jotka velvoittavat kohtelemaan eläimiä humanilla tavalla. Eläinoikeusaktivistit eivät ole kyenneet kampanjoillaan saamaan lainoppineita, eikä edes suurta yleisöä, hyväksymään sitä, että eläimille suotaisiin samanlaisia oikeuksia kuin ihmisille tai edes jossakin määrin ihmisten oikeuksien kanssa verrannollisia oikeuksia. Eläinten oikeuksista puhuminen sen takia vain sekoittaa käsitteitä, joita käytetään toisaalla filosofisissa pohdiskeluissa ja toisaalla oikeustieteellisissä analyyseissä. En voi itse hyväksyä sitä, että eläimillä todetaan olevan samat tai edes samanlaiset oikeudet kuin on ihmisellä. Eläinten oikeuksien puuttumisesta huolimatta ihmisellä on velvollisuus kohdella eläimiä humanilla tavalla ja välttää aiheuttamasta niille tarpeettomasti tuskaa ja kärsimystä.

(3) Eläinsuojelujärjestöt ja eläinoikeusaktivistien organisaatiot ovat vaikuttaneet siihen, että eläinkokeita koskeva lainsäädäntö erityisesti eurooppalaisissa ja muissa kehittyneissä maissa on lisääntynyt ja säädökset ovat tulleet yksityiskohtaisemmiksi ja velvoittavammiksi. Eläinaktivistien laittomilla toimilla on ollut voittopuolisesti negatiivinen vaikutus. Niitä tekevät yksilöt ja organisaatiot oikeuttavat tekojaan vetoamalla



joko siihen, että he harjoittavat kansalaistottelemattomuutta tai siihen, että kyse on eräänlaisesta sodankäynnistä, mikä oikeuttaa väkivaltaisetkin teot. Näitä organisaatioita pidetään yleisesti terroristijärjestöihin verrattavina ja niiden teot tuomitaan yleisesti. Tämä on haitannut muun muassa Suomessa laillisia keinoja käyttävien eläinsuojelujärjestöjen toimintaa.

(4) Euroopan unionin jäsenvaltioissa eläinkokeita koskeva lainsäädäntö on - ilmeisesti ainakin osittain eläinsuojelujärjestöjen ja eläinten hyvinvoinnista ja suojelusta kiinnostuneiden henkilöiden toimien johdosta - enenevästi tiukentunut. Euroopan unionissa eläinkokeista annettua direktiiviä ollaan parhaillaan uudistamassa ja uudistuksen mukana lainsäädäntöön on odotettavissa lisää rajoittavia määräyksiä unionin jäsenvaltioissa.

(5) Varsinainen ensimmäinen eläinkokeita koskeva asetus annettiin Suomessa yli 22 vuotta sitten. Siinä eläinkoelupien myöntäminen ja eläinkokeiden primaari valvonta oli uskottu eläinkoeyksiköissä toimiville paikallisille toimikunnille, jotka koostuivat pääosin eläinkokeiden kanssa tekemisissä olevista henkilöistä. Vuonna 2006 asetus kumottiin lailla koe-eläintoiminnasta (62/2006). Lupamenettely ja tarkastukset määrättiin valtakunnallisen eläinkoelautakunnan tehtäviksi. Sen jäseniä eivät eläinkokeita tekevät tutkijat suoraan valitse. Lautakunnassa lisättiin eettistä näkemystä omaavien ja eläinsuojelutyötä tekevien jäsenten edustusta. Eläinkoelautakunnan oleminen loitolla eläinkokeita suorittavista yksiköistä on omiaan heikentämään päättävien tahojen asiantuntemusta varsinaisissa yksittäisiä eläinkokeita koskevissa substanssikysymyksissä, mutta eläinkoelupahakemusten keskitetty käsittely ilmeisesti yhdenmukaistaa käytäntöjä valtakunnallisesti.

(6) Suomen eläinkoelainsäädännössä on tapahtunut samanlaista kehitystä kuin useimmissa muissa Euroopan valtioissa. Suomessa lakien ja asetusten määräykset ovat hyvin nykyään voimassa olevan EU:n direktiivin 86/609/EEC mukaiset. Eläinkoetoiminnasta säädetyn lain (62/2006) vaatimus, että eläinkokeille tarvitaan lupa valtakunnalliselta eläinkoelautakunnalta, on ristiriidassa perustuslain (731/1999) 16 §:n 3 momentissa taatun tieteen vapauden kanssa. Tieteen vapaus on lausuttu myös yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen 2 artiklan 3 kohdassa. Laki eläinkoetoiminnasta edellyttää myös, että yliopistotutkijat tekevät eläinkoelupahakemuksen eläinkoelautakunnalle, mikä on ristiriidassa yliopistolain (558/2009) 3 §:n 1 momentissa säädetyn yliopistojen autonomiaan sisältyvän tutkimuksen vapauden kanssa.

(7) Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä on huomattavia eroja siinä, miten ne ovat käytännössä toteuttaneet EU:n koe-eläintoimintaa koskevan direktiivin (86/609/EEC) määräyksiä. Eroja on erityisesti siinä, miten valtakunnallisesti koordinoitua eläinkokeiden lupa- ja valvontamenettely on. Joissakin jäsenvaltioissa säädökset kattavat jo useampia eläinlajeja ja niiden varhaisia kehitysasteita, kuin nykyinen EU:n direktiivi edellyttää. Säännösten tiukkuudessa on selkeitä eroja EU:n jäsenvaltioiden välillä ja vielä huomattavampia eroja on verrattuna niihin maihin, jotka eivät ole EU:n jäsenvaltioita. Suomen lainsäädäntö noudattaa varsin uskollisesti direktiiviä, mutta ei mene sitä pidemmälle.

(8) Euroopan unionissa on parhaillaan tekeillä yli 20 vuotta vanhan eläinkoedirektiivin uudistushanke. Uudistusehdotus on jo ollut Euroopan parlamentin ensimmäisessä käsittelyssä ja hyväksytty asiaa valmistelleen komitean esityksen pohjalta, jota on kuitenkin valiokuntakäsittelyissä monilta kohdiltaan modifioitu. Uudistusehdotukseen perustuva todennäköisesti julkistettava direktiivi edellyttää entistä yksityiskohtaisempaa ja vaativampaa lainsäädäntöä jäsenvaltioissa. Direktiiviuudistus edellyttää huomattavia muutoksia useiden EU:n jäsenvaltioiden eläinkokeita koskevaan lainsäädäntöön ja Suomen nykyisin voimassa olevaan lakiin ja asetukseen koe-eläintoiminnasta.

(9) Geeniteknologian kehitys antaa suoria mahdollisuuksia muunnella eliöiden perimää. Tällaisista muuntogeenisistä organismeista aiheutuvia ongelmia säädellään kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa omilla lainsäädännöillään. Kehitys on kuitenkin varsin nopeaa ja se asettaa haasteita lakien ja asetusten uudistuksille. Geeniteknologiaa koskeva lainsäädäntö ei ole yhtä kattava ja yksityiskohtainen kuin itse eläinkokeita koskeva lainsäädäntö. Muuntogeenisillä eläimillä suoritettavia kokeita säätelee Suomessa laki koe-eläintoiminnasta. Se ei kuitenkaan suoraan koske varsinaista muuntogeenisten eläinten kehitystyötä, vaan sitä säätelee primaaristi nykyisin voimassa oleva geeniteknikkalaki (847/2004).

(10) Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (1907/2006, REACH) tulee lisäämään huomattavasti unionin jäsenvaltioissa tehtävien eläinkokeiden määrää. Lisäys tulee olemaan erityisen iso heti alkuvuosina, kun kymmenille tuhansille kemikaaleille tehdään asetuksen edellyttämä rekisteröinti. Selkärankaisilla tehtävien eläinkokeiden määrää on pyritty supistamaan asetukseen sisältyvillä määräyksillä tietojen vaihdosta ja

vaihtoehtomenetelmien käytöstä. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan vielä arvioitavissa, mikä tulee olemaan siitä huolimatta suoritettavien, erityisesti toksikologisia kysymyksiä selvittävien eläinkokeiden määrä.

(11) Kansainvälisissä tieteellisissä aikakauslehdissä, kirjoissa ja kongresseissa julkistettujen eläinkoekuvausten perusteella ei ole ollut havaittavissa, että olennaisia muutoksia olisi tapahtunut niiden vuosikymmenien aikana, jolloin eläinkoelainsäädäntöä on kehitetty eri maissa. Omassa työympäristössäni en ole myöskään havainnut siitä johtuneita toimintatapojen ja menetelmien muuttumista. Byrokratia on kyllä lisääntynyt ja toiminta muuttunut joustamattommaksi. Eroja ei myöskään ole löydettävissä eri maissa tehtyjen tutkimusten välillä sen funktiona, millainen eläinkoelainsäädäntö niissä on voimassa. Eläinkoetoiminnan oikeudellistuminen ja byrokratisoituminen ei ole olennaisesti vaikuttanut eläinkokeiden käytännön suorittamiseen. Tiedeyhteisön itsesääntely on ollut ratkaisevasti merkityksellisempää kuin lainsäädännölliset toimenpiteet.

(12) Eläinkokeita korvaavien menetelmien kehitys on vielä melko alkuvaiheissaan, eivätkä ne ole merkittävästi vähentäneet tehtyjen eläinkokeiden määriä muutoin, kuin korvaamalla joitakin toksikologisia elävillä eläimillä suoritettuja kokeita. Vaihtoehtomenetelmien kehitys ei ole olennaisesti vauhdittunut kuluneiden yli 20 vuoden aikana, jolloin koe-eläintoimintaa säätelevä Euroopan neuvoston direktiivi kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (86/609/ETY) on ollut voimassa. Direktiiviudistuksessa veloitetaan jäsenvaltiot lisäämään panostusta vaihtoehtomenetelmien kehittämiseen.

(13) Eläinkoelainsäädännössä tapahtunut kehitys ei ole olennaisesti vaikuttanut itse kokeiden tekemiseen ja eläinten käsittelyyn koetilanteissa. Eläinkoetoimintaa koskevan lakisääntelyn lisääntymisellä Euroopan unionissa on ollut lähinnä psykologinen vaikutus, kun on pyritty tyydyttämään eläinsuojelijoiden intressejä. Se ei ole oleellisesti aiheuttanut muutoksia siihen, miten tutkijat ovat tehneet eläinkokeita ja millaisia tutkimusmenetelmiä he ovat valinneet. Eläinkokeita koskevat asetukset ovat kuitenkin vaikuttaneet siihen, millaisissa olosuhteissa koe-eläimiä kasvatetaan ja ylläpidetään. Määräykset kasvatushäkkien koosta ja koe-eläinten yleisestä ylläpidosta ovat selvästi parantaneet koe-eläinten elinoloja.

## 13 ADDENDUM

Syyskuun 8. päivänä 2010 Euroopan parlamentti hyväksyi edellä esitellyn direktiivin 86/609/ETY uudistusesityksen eläinten käytöstä tieteellisessä tutkimuksessa. Sen jälkeen myös EU:n neuvosto hyväksyi uuden direktiivin syyskuun 22. päivänä 2010.<sup>814</sup> Hyväksyminen tapahtui tavallisessa lainsäätämisyksityksessä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 294 artiklan mukaisesti. Hyväksytty direktiivi on sellainen, kuin edellä on luonnehdittu kappaleessa 11.5. Ne muutokset, jotka Ruotsin puheenjohtajiston käynnistämässä trilogiassa (esitelty edellä sivuilla 294-296) sovittiin, on tehty lopullisesti hyväksytyyn direktiiviin. Uusi direktiivi on eläinsuojelijoiden mielestä siten huomattavasti laimentunut siitä muodosta, jossa se oli aikaisemmissa valmisteluvaiheissa. Kuitenkin sen on katsottava olennaisesti lisäävän koe-eläinten suojelun huomioonottamista, koska siinä yksikäsitteisesti edellytetään kaikkien niiden tieteellisten kokeiden systemaattista ja pakollista eettistä arviointia, joissa käytetään koe-eläimiä. Eläimille aiheutuva haitta on punnittava kokeiden tieteellisten tai opetuksellisten tuotosten kanssa. 3R-periaatetta on sovellettava aina, kun se on mahdollista. Tämä velvoite on kuitenkin ilmaistu melko tulkinnanvaraisesti ja mahdollistaa erilaisia tapauskohtaisia menettelyjä.

Uusi direktiivi laajentaa huomattavasti suojeltavien eläinten piiriä. Sinä suojelun kohteeksi tulevat myös selkärankaisten sikiöt tiineysajan viimeisen kolmanneksen aikana, itsenäisesti ravintonsa hankkivat toukka-asteet, pääjalkaiset ja eläimet, joita kasvatetaan vain sitä varten, että niistä kerätään kudoksia kokeita varten. Kädellisten eläinten käyttöön tulee edellä kuvattuja rajoituksia, erityisesti isojen apinoiden ollessa kyseessä, vaikkakaan isojen apinoiden tai muiden kädellisten käyttöä ei kokonaan kielletä. Isoja apinoita voidaan kuitenkin käyttää vain silloin, kun kyse on henkeä uhkaavien tai vaikeasti vaurioittavien ihmisen sairauksien tutkimisesta. Direktiivissä myös pyritään rajoittamaan sitä kivun, kärsimyksen ja tuskan enimmäismäärää, jolle koe-eläimet saa altistaa. Kokeita, joista aiheutuu eläimille pitkällistä vakavaa kipua, tuskaa ja kärsimystä, joita ei voida lievittää, tulee välttää, mutta niitäkään ei ole kokonaan kiellettyä tehdä.

Direktiivi uudistuksen määräysten mukaan jäsenvaltioiden tulee saattaa kansalliset lainsäädäntönsä runsaassa kahdessa vuodessa uuden direktiivin mukaiseksi, viimeistään 1.1.2013 mennessä.

---

<sup>814</sup> Directive 2010/63/EU.

## 14 LÄHTEET

### 14.1 Säädokset

103/2002. (V. 10.) Kormány rendelet az állatkísérletek végzéről szóló 243/1998. (XII. 31.) Kormány rendelet módosításáról (Magyarország).

243/1998. (XII. 31.) Kormány rendelet az állatkísérletek végzéről (Magyarország).

1998. évi XXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről (Magyarország).

1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről (Magyarország).

2002. évi LXVII. törvény a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény, valamint az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény módosításáról (Magyarország).

Addition Protocol to the European Convention for the Protection of Animals during International Transport, 10.5.1979 Strasbourg, into force 7.11.1989 (ETS 103).

Amsterdamin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen, Euroopan yhteisöjen perustamissopimuksen ja niihin liittyvien tiettyjen asiakirjojen muuttamisesta. Virallinen lehti nro C 340 , 10. marraskuuta 1997 (Euroopan yhtenäisasiakirja 1986).

An Act for the More Effectual Prevention of Cruelty to Animals 1849 (UK).

Animals (Scientific Procedures) Act 1986.890 (UK).

Animal Welfare Act 2006 (UK).

Arrêté royal relatif à la protection des animaux d'expérience. Moniteur belge 5.1.1994 (Belgique).

Asetus eläinten käyttämisestä tieteellisissä kokeissa 334/71, Helsinki 30.4.1971.

Asetus koe-eläintoiminnasta 1076/85, Helsinki 20.12.1985.

Besluit van 26 juni 2001 tot wijziging van het Dierproevenbesluit. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden 2001, nro 310, dinsdag 3 juli 2001 (Nederland).

Bundesgesetz über die Gentechnik im Ausserhumanbereich (Gentechnikgesetz, GTG) vom 21. März 2003 (Bundesrepublik Schweiz).

Code of Federal Regulations. 1985. Title 9 (Animals and Animal Products), Subchapter A (Animal Welfare). Washington, DC: Office of the Federal Register.

Colegio Oficial de Biólogos: Reglamento de la obtención del certificado de buena práctica de experimentación con animales, incluida la humana (España).

Commission Decision setting up an Advisory Committee on the Protection of Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes (90/67), Official Journal of the European Communities, L. 44, 20/02/1990, pp. 30-1, IDHL, Vol. 41, No. 2, 1990, p. 283

Council Decision of 23 March 1998 concerning the conclusion by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes (1999/575/EC).

Cruel Treatment of Cattle Act 1822 (UK).

Cruelty to Animals Act 1835 (UK).

Decreto 13/2007, de 26 de enero, del Consell, sobre protecció de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos en la Comunitat Valenciana (España, Valencia).

Directive 2003/15/EC of the European Parliament and of the Council of 27 February 2003 amending Council Directive 76/768/EEC on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products.

Directive 2010/63/EU of the European Parliament and of the Council of 22 September 2010 on the protection of animals used for scientific purposes.

Djurskyddsförordningen (Svensk författningssamling 1988:539).

Djurskyddslag (Svensk författningssamling 1988:534)

Dyreværnloven nr. 386 af 6.juni 1991, ændret ved lov nr 433 af 31.maj 2000 (Danmark).

Eläinsuojeluasetus 7.6.1996/396.

Eläinsuojelulaki 27.1.1971/91.

Eläinsuojelulaki 4.4.1996/247.

Euroopan neuvoston direktiivi kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä 86/609/ETY, Bryssel, 24.11.1986.

Euroopan neuvoston direktiivi 76/768/ETY, annettu 27 päivänä heinäkuuta 1976, kosmeettisia valmisteita koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä.

Euroopan neuvoston direktiivi 90/219/ETY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 1990, geneettisesti muunnettujen mikro-organismien käytöstä suljetuissa oloissa.

Euroopan neuvoston direktiivi 90/220/ETY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 1990, geneettisesti muunnettujen organismien tarkoituksellisesta levittämisestä ympäristöön.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1907/2006, annettu 18. päivänä 2006, kemikaalien rekisteröinnistä, arvioinnista, lupamenettelystä ja rajoituksista (REACH), Euroopan kemikaaliviraston perustamisesta, direktiivin 1999/EY muuttamisesta sekä neuvoston asetuksen (ETY) N:o 793/93, komission asetuksen (EY) N:o 1488/94, neuvoston direktiivin 76/769/ETY ja komission direktiivien 91/155/ETY, 93/67/ETY, 93/105/EY ja 2000/21/EY kumoamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti L 136/3.

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1272/2008, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, aineiden ja seosten luokituksesta, pakkaamisesta ja merkinnöistä sekä direktiivien 67/458/ETY ja 1999/45/EY muuttamisesta ja kumoamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1907/2006 muuttamisesta. Euroopan unionin virallinen lehti L 353/1.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/18/EY, annettu 12 päivänä maaliskuuta 2001, geneettisesti muunnettujen organismien tarkoituksellisesta levittämisestä ympäristöön ja neuvoston direktiivin 90/220/ETY kumoamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/15/EY, annettu 27 päivänä helmikuuta 2003, kosmeettisia valmisteita koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä annetun neuvoston direktiivin 76/768/ETY muuttamisesta.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2003/65/EY, annettu 22 päivänä heinäkuuta 2003, kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelua koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä annetun neuvoston direktiivin 86/609/ETY muuttamisesta.

Euroopan unionin neuvoston päätös kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien selkärankaisten eläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen tekemisestä yhteisön puolesta, Bryssel, 23.3.1998.

Euroopan unionin perusoikeuskirja. Nizza 7.12.2000. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti C 341/1, 18.12.2000.

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. Euroopan unionin virallinen lehti C 83/13, 30.3.2010.

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen konsolidoitu toisinto. Virallinen lehti C325, 24, joulukuuta 2002.

Eurooppalainen yleissopimus kokeisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien selkärankaisten eläinten suojelemiseksi, Strasbourg, 18.3.1986 (Sop 85/1990).

European Communities (1974): Council Directive 24/577/EEC of 18 November 1974 on stunning of animals before slaughter. Official Journal L 316 26/11/1974, P0010-0011.

European Communities (1997): Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Protocol annexed to the Treaty on the European Community - Protocol on protection and welfare of animals. Official Journal C 340, 10/11/1997, p. 0110.

European Convention for the Protection of Animals during International Transport, 13.12.1968 Paris, into force 7.11.1989, (ETS 65), and European Convention for the Protection of Animals during International Transport (Revised), Chişinău, 6.11.2003 (ETS 193).

European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes 10.3.1976 Strasbourg (ETS 87) and Protocol to Amendment of the European Convention for the Protection of Animals kept for farming purposes, 6.2.1992, Strasbourg (ETS 145).

European Convention for the Protection of Animals for Slaughter, 10.5.1979 Strasbourg (ETS 102).

European Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 4.4.1997, Oviedo (ETS 164).

European Convention for the Protection of Pet Animals, 13.11.1987 Strasbourg (ETS 125).

European Convention for the Protection of Vertebrate Animals Used for Experimental and Other Scientific Purposes. European Treaty Series - No. 123, 1986 [as amended according to the provisions of the Protocol (ETS No.170), as of its entry into force, on 2 December 2005].

European Council Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine Concerning Biomedical Research, Strasbourg, 30.6.2004.

European Council Decision 1999/575/EC of 23 March 1998 concerning the conditions by the Community of the European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes (1999/575/EC).

European Council Directive 98/58/EC of July 20 1998 Concerning the Protection of Animals Kept for Farming Purposes (98/58/EC).

European Council Directive 1999/74/EEC of 19 July 1999 laying down minimum standards for the protection of laying hens (1999/74/EEC).

European Council Directive 1991/629/EEC of 19 November 1991 laying down minimum standards for the protection of calves (1991/629/EEC).

European Council Directive 93/119/EC of 22 December 1993 on the protection of animals at the time of slaughter or killing (93/119/EC).

European Council Directive 76/768/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws of the Member States relating to cosmetic products.

European Council Directive 98/81/EC of 26 October 1998 amending Directive 90/219/EEC on the contained use of genetically modified micro-organisms.

European Parliament resolution on a Community Action Plan on the Protection and Welfare of Animals 2006-2010 (2006/2046(INI)).

Europarådet: Europeisk konvention om skydd av ryggradsdjur som används för försöks- och annat vetenskapligt ändamål, Strasbourg, 18.3.1986.

Fassung gemäss Ziff. I des BG vom 22. März 1991 (Bundesrepublik Schweiz).

Федеральный закон Российской Федерации: О животном мире, от 22 марта 1995 г (Rossija).

Forskrift om biologiske forsøk med dyr, 1977-12-11 nr 3409 (Norge).

Forskrift om forsøk med dyr, 1996-01-15 nr 23 (Norge).

Förordning om innesluten användning av genetiska modifierade organismer (Svensk författningssamling 2000:271).

Förordning om ändring i djurskyddsförordningen (1988:539) (Svensk författningssamling 2007:484).

Geenitekniikka-asetus 24.5.1995/821.

Geenitekniikkalaki 17.3.1995/377.

Gesetz zur Regelung der Gentechnik (Gentechnikgesetz - GenTG) "Gentechnikgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1993 (BGBl. I S. 2066), zuletzt geändert durch Artikel 1 des Gesetzes vom 1. April 2008 (BGBl. I S. 499)" (Bundesrepublik Deutschland).

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (GG), Ausfertigungsdatum 23.05.1949, zuletzt geändert durch das Gesetz vom 29. Juli 2009, I 2248.

Hallintolainkäyttölaki 26.7.1996/586.

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Helsinki Declaration: Adopted by the 18th World Medical Assembly, Helsinki, 1964, and amended by the 29th World Medical Assembly, Tokyo, 1975, the 35th World Medical Assembly, Venice, 1983, and the 41st World Medical Assembly, Hong Kong, 1989.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.



Justitsministeriets bekendgørelse nr 716 af 1 august 1994 om forretningsorden for Rådet for Dyreforøg (Danmark).

Justitsministeriets bekendgørelse nr 1016 af 12. december 2001 om kvalifikationskrav til personer, der beskæftiger sig med forsøgsdyr (Danmark).

Kemikaaliasetus 13.7.1993/675.

Lag om ändring i djurskyddslagen (1988:534); utfärdad den 8 december 2005 (Svensk författningssamling 2005:1226).

Laki aluehallintovirastoista 20.11.2009/896.

Laki eläinsuojelulain muuttamisesta 20.1.2006/63.

Laki geeniteknikkalain muuttamisesta 10.9.2004/847.

Laki ihmisen elimien, kudoksien ja solujen lääketieteellisestä käytöstä 2.2.2001/101.

Laki koe-eläintoiminnasta 20.1.2006/62.

Laki lääketieteellisestä tutkimuksesta 9.4.1999/488.

Laki oikeudesta korkeakoulussa tehtäviin keksintöihin 195.2006/369.

Laki valtion aluehallinnon uudistamista koskevan lainsäädännön voimaanpanosta 20.11.2009/903.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Laki yliopistolain voimaanpanosta 24.7.2009/559.

Ley 32/2007 de 7 de noviembre 2007 para el cuidado de los animales, en su explotación, transporte, experimentación y sacrificio, Boletín Oficial de las Cortes Generales, Serie A: Proyectos de ley, 18 de octubre 2007, núm. 123-11, pp. 107-114 (España).

Loi relative à la protection et au bien-être des animaux, Moniteur belge 3.12.1986 (Belgique).

Lov om dyreforsøg nr. 470 af 30. juni 1993 (Danmark).

Lov om dyreforsøg nr. 220 af 18. maj 1977 (Danmark).

Lov om dyrevern 1974-12-20 nr 73 (Norge).

Lov om kloning og genmodificering af dyr m.v. nr 55 af 24 juni 2005 (Danmark).

Lov om ændring af lov om kemiske stoffer og produkter og lov om dyreforsøg nr 315 af 5. maj 2004 (Danmark).

Läkelaki 10.4.1987/395.

Maa- ja metsätalousministeriön asetus koe-eläintoiminnasta 38/EEO/2006.

Miljöbalk (Svensk författningssamling 1998:808).

Nadere regeling merken proefdieren 21.6.2001. Nederlandse Staatscourant 2001, nro 119, s. 11, 25 juni, 2001 (Nederland).

Nuremberg Code: Trials of war criminals before the Nuremberg military tribunals under control council law No. 10, vol. 1, pp. 181-182, US Government Printing Office, Washington, DC, 1949.

Обзор изменений федерального закона от 24.04.1995 N 52-ФЗ "О животном мире". (Rossija).

Pakkokeinolaki 30.4.1987/450.

Protection of Animals Act 1911 (UK).

Protocol of amendment to the European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes, Strasbourg, 22.6.1998, into force 2.12.2005 (ETS 170).

Public Health Service. 1996. Public Health Service Policy on Humane Care and Use of Laboratory Animals. Washington, DC: US Department of Health and Human Services [PL 99-158, Health Research Extension Act, 1985].

Real decreto 223/1988, de 14 de marzo, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos (España).

Real decreto 1201/2005, de 10 de octubre, sobre protección de los animales utilizados para experimentación y otros fines científicos (España).

Regulation (EC) 258/97 of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997, Concerning Novel Food and Novel Food Ingredients, OJ 1997 L43/1.

Revision of Directive 86/609/EEC on the Protection of Animals for Used Experimental and Other Scientific Purposes.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Российская Федерация, федеральный закон: О защите животных от жестокого обращения, от 1 декабря 1999 г (Rossija).

Санитарные правила по устройству, оборудованию и содержанию экспериментально-биологических клиник (вивариев), от 6 апреля 1973 г. № 1045-73 (Rossija).

Sopimus Euroopan unionista, Maastricht 7. helmikuuta 1992 (Maastrichtin sopimus 1992).

Sopimus Euroopan unionin toiminnasta. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen konsolidoitu toisinto. Euroopan unionin virallinen lehti, C115/47, 9.5.2008.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus 1053/2005 muuntogeenisten mikro-organismien suljetun käytön riskinarvioinnin periaatteista, suljetun käytön luokituksesta sekä eristämistä ja muista suojaustoimenpiteistä.

Statutory Instrument No. 566 of 2002. European Communities (Amendment of Cruelty to Animals Act 1876) Regulations 2002 (Ireland).

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 6/1976).

The Animals (Scientific Procedures) Act (Amendment) Order 1993 (UK).

Tierschutzgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 18. Mai 2006 (BGBl. I S. 1206, 1313), zuletzt geändert durch Gesetz vom 18. Dezember 2007 (BGBl. I S. 3001; 2008, 47) (Bundesrepublik Deutschland).

Tierschutzgesetz, BGBl I, 24. Juli 1972 (Republik Österreich).

Tierversuchsgesetz BGBl. Nr 501/1989: Bundesgesetz vom 27. September 1989 über Versuche an lebenden Tieren (Republik Österreich).

Tierschutzgesetz vom 9. März 1978 (Bundesrepublik Schweiz).

Tierschutzgesetz (TSchG) vom 16. Dezember 2005 (Stand am 1. September 2008) (Bundesrepublik Schweiz).

Tierschutzverordnung (TSchV) vom 23. April 2008 (Stand am 1. September 2008) (Bundesrepublik Schweiz).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Polska).

Ustawa z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt (Polska).

Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o ochronie zwierząt (Polska).

Ustawa z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (Polska).

Valtioneuvoston asetus aluehallintovirastoista 20.11.2009/906.

Valtioneuvoston asetus geeniteknikkalain mukaisten suoritteiden maksullisuudesta 15.3.2007/270.

Valtioneuvoston asetus geeniteknikasta 28.10.2004/928.

Valtioneuvoston asetus ”geeniteknikka”-asetuksen muuttamisesta 31.5.2000/491

Valtion maksuperustelaki 21.2.1992/150

Verordnung über die Berufsausbildung zum Tierpfleger/zur Tierpflegerin vom 3. Juli 2003 (BGBl. I S. 1093) (Bundesrepublik Deutschland).

Yliopistolaki 27.6.1997/645.

Yliopistolaki 24.7.2009/558.

Änderung des Tierversuchsgesetzes BGBl. I Nr. 162/2005 (Republik Österreich).

## **14.2 Virallisasiakirjat**

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (SopS 78/1994), Rio de Janeiro 1992 ja siihen liittyvä Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirja.

Council of the European Union. Interinstitutional file 2008/0211 (COD). Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of animals used for scientific purposes. - Outcome of the informal trilogue 8.12.2009.

Council of Europe Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and fetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes.

Council of Europe Recommendation 1100 (1989) on the use of human embryos and fetuses in scientific research.

Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om djurförsök m.m., beslutade den 30 augusti 2004 (Svensk författningssamling 2004:4, Saknr L 55).

Djurskyddsmyndighetens föreskrifter om uppfödning, förvaring, tillhandahållande och användning m.m. av försöksdjur; beslutade den 9 november 2004 (Svensk författningssamling 2004:15, Saknr L 50).

EVAM technical report (2006-2007).

(<http://ecvam.jrc.it/publication/ECVAM%20Technical%20Report%202006-2007%20final.pdf>)

Eduskunnan hyväksymät lausumat HE 32/2205 vp.

Eläinkoelautakunnan työjärjestys.

Eläinkoelautakunta: Selvitys maa- ja metsätalousvaliokunnalle 7.9.2007.

Eläinkokeiden etiikka. Opetusministeriön työryhmän muistioita 11:2000.

Erläuterung der einzelnen Bestimmungen der neuen Tierschutzverordnung, Änderung vom 25. Juni 2008. (Bundesrepublik Schweiz) ([http://www.fischer-thurgau.ch/Erlauterungen\\_TSchV\\_2008.pdf](http://www.fischer-thurgau.ch/Erlauterungen_TSchV_2008.pdf))

Etiskt godkännande av djurförsök – nya former för överprövning. Statens offentliga utredningar, Stockholm 2000:57.

European Commission: Fourth Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the Statistics on the number of animals used for experimental and other scientific purposes in the member states of the European Union COM/2005/ final.

European Commission: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of animals used for scientific purposes. Brussels, COM(2008) 543/5.

European Commission Staff working paper accompanying the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of animals used for scientific purposes. Impact Assessment. Brussels SEC(2008) 2410/2..

European Commission: Statement of the Scientific Steering Committee adopted at its meeting of 4-5 April 2002: The need for non-human primates in biomedical research.

European Council recommendation 621 (1971) on the problems arising out of the use of live animals for experimental purposes.

Euroopan yhteisöjen komissio: Neljäs kertomus Euroopan unionin jäsenvaltioissa kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettyjä eläimiä koskevista tilastoista. KOM (2005) 7 lopullinen.

Euroopan yhteisöjen komissio: Komission viides kertomus neuvostolle ja Euroopan parlamentille Euroopan unionin jäsenvaltioissa kokeellisiin ja muihin tieteellisiin tarkoituksiin käytettyjen eläinten määrää koskevista tilastoista. KOM (2007) 675 lopullinen

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen työjärjestys, tehty 19 päivänä kesäkuuta 1991.

Expert working group on severity classification of scientific procedures performed on animals. Final report, Brussels, July 2009.

Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter (SJVFS 1995:33) om användning av genetiskt modifierade djur; beslutade den 7 maj 2003 (Statens jordbruksverks författningssamling 2003:28, Saknr M 62) Sverige).

Geenitekniikan lautakunnan suositus n:o 4 Geenitekniikalla muunnettujen (GM) eläinten suljettu käyttö.

Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 7/2009 vp).

Hallituksen esitys lain koe-eläintoiminnasta ja laiksi eläinsuojelulain muuttamiseksi (32/2005).

Jeggle, Elisabeth (DE): Motion for a European Parliament resolution on a Community Action Plan on the Protection and Welfare of Animals 2006-2010 (2006/2046(INI)).

Kirjallinen kysymys 856/2006 vp.

Kirjallinen kysymys 856/2006 vp vastaus.

Kirjallinen kysymys 278/2008 vp.

Kirjallinen kysymys 278/2008 vp: vastaus.

Kirjallinen kysymys E-2624/00 esittäjä(t): Esko Seppänen (GUE/NGL) neuvostolle. Eläinkokeet kosmetiikan testaamisessa.

Kirjallinen kysymys E-3256/02 esittäjä(t): Caroline Lucas (Verts/ALE) komissiolle. Kemialliset eläinkokeet.

Kirjallinen kysymys E-3396/02 esittäjä(t): Avril Doyle (PPE-DE) komissiolle. Simpansseilla tehty eläinkokeet.

Kirjallinen kysymys E-2051/02 esittäjä(t): Roberta Angelilli (UEN) komissiolle. Eläinkokeet ja eläintensuojelu.

Kirjallinen kysymys E-0316/03 esittäjä(t): Chris Davies (ELDR) komissiolle. Eläinkokeita korvaavien menetelmien validointitutkimukset.

Kirjallinen kysymys E-0786/03 esittäjä(t): Alexander de Roo (Verts/ALE) komissiolle. Päällekkäisten eläinkokeiden välttäminen.

Kirjallinen kysymys E-0286/04 esittäjä(t): Caroline Lucas (Verts/ALE) komissiolle. Apinoilla tehtävät eläinkokeet EU:ssa.

Kirjallinen kysymys E-0367/04 esittäjä(t): Proinsias De Rossa (PSE) komissiolle. Irlannin eläinkokeet.

Koe-eläintenhoitajan erikoisammattitutkinto. Tutkinnon perusteet. Opetushallitus 4.10.2002, DNO 51/011/2002.

Koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmä (KYTÖ): Toimintakertomus 2001-2004. Opetusministeriön julkaisuja 2005:22.

Komission kertomus neuvostolle ja Euroopan parlamentille, KOM/2008/0416 lopullinen.

Komission suositus, annettu 7 päivänä kesäkuuta, ohjeista sovellettaviksi neuvoston direktiivin 76/768/ETY mukaisissa väitteissä, joiden mukaan valmistetta ei ole testattu eläinkokeilla. Euroopan unionin virallinen lehti 10.6.2006 L158, s. 18-19.

Lakialoite (55/2005) laiksi koe-eläintoiminnasta.

Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta, Lissabon 13.12.2007.

Maa- ja metsätalousministeriö: Koe-eläinten käyttömäärät Suomessa vuonna 2005.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö 8/2005 vp.

National Institutes of Health (NIH): Guidelines for Research Involving Recombinant DNA Molecules. Federal Register, vol. 59, ss. 34496-34547, 1994.

Neuvoston päätös menettelystä komissiolle siirrettyä toimeenpanovaltaa käytettäessä. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti L 184/23, 17.7.1999 (1999/468/EY).

OECD "Recombinant DNA Safety considerations", 1986.

Oikeusministeriön työryhmämietintö 8:2008 Käsittelyn joutuisuus hallinnossa ja oikeussuojakeinot käsittelyn viivästyessä.

Scientific Committee on Health and Environmental Risks (SCHER): The need of non-human primates in biomedical research and testing of products and devices. 13 January 2009.

SEC(91)1794, Communication of the European Commission to Council and the European Parliament.

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0543:FIN:FI:PDF>) 2008.

Technical Expert Working Group for the revision of Directive 86/609/EEC on the protection of animals used for experimental and other scientific purposes. Final report: Sub-Group Authorisation.

([http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/revision\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/revision_en.htm))

Technical Expert Working Group for the revision of Directive 86/609/EEC on the protection of animals used for experimental and other scientific purposes. Final report: Sub-Group Cost-Benefit.

([http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/revision\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/revision_en.htm))

Technical Expert Working Group for the revision of Directive 86/609/EEC on the protection of animals used for experimental and other scientific purposes. Final report: Sub-Group Scope.

([http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/revision\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/revision_en.htm))

Teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliokunnan valiokunnan lausunto maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (KOM(2008)0543-C6-0391/2008-2008/0211(COD)), 11.3.2009.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 41/2005 vp.

Täysistunnon pöytäkirja PTK 136/2005 vp.

United Nations "Legal Committee Recommends UN Declaration on Human Cloning to General Assembly" (2005, Press Release GA/L/3271).

Ympäristön, kansanterveyden ja elintarvikkeiden turvallisuuden valiokunnan lausunto maatalouden ja maaseudun kehittämisen valiokunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tieteellisiin tarkoituksiin käytettävien eläinten suojelusta (KOM(2008)0543-C6-0391/2008-2008/0211(COD)), 19.2.2009.

Ympäristövaliokunnan lausunto 23/2005 vp.

### **14.3 Oikeustapaukset**

Artegodan GmbH vs. Commission [2002] ECR II-4945.

Commission vs. Artegodan GmbH [2003] ECR I-7885.

EY:n tuomioistuimen tuomio (kuudes jaosto) 25. päivänä huhtikuuta 1996 ja julkiasiamiehen ratkaisuehdotus Jacobs 23 päivänä marraskuuta 1995. Asia C-274/93.

EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 15 päivänä 1998. Asia C-268/97.

EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 6 päivänä huhtikuuta 2000. Asia C-256/98.

EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 18 päivänä lokakuuta 2001. Asia C-354/99.

EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 12 päivänä syyskuuta 2002. Asia C 152/00.

EY:n tuomioistuimen tuomio (viides jaosto) 16 päivänä tammikuuta 2003. Asia C-205/01.

EY:n tuomioistuimen tuomio 9 päivänä syyskuuta 2003. Asia C-236/01 (Euroopan unionin virallinen lehti 1.11.2003).

EY:n tuomioistuimen tuomio (kolmas jaosto) 10 päivänä joulukuuta 2004. Asia T-196/03.

EY:n tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 24 päivänä toukokuuta 2005. Asia C-244/03.

Julkiasiamiehen ratkaisuehdotus Alber 13 päivänä maaliskuuta 2003. Asia C-236/01.

Kauhavan KäO R 95/183.

KHO 1997/64.

KKO 2002/27.

Monsanto Agricultura Italia SpA vs. Presidenza del Consiglio dei Ministeri [2003] ECR I-8105.

Pfizer Animal Health SA vs. Council. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 16.10.1999, C299, s. 24-25.

Vaasan HO R 96/208.

### **14.4 Internet-tiedostot**

<http://britannica.com.edu/EBchecked/topic/335266/Gottfried-Wilhelm-Leibnitz>

<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/sidgwick.htm>

[http://cq.com/public/20050325\\_homeland.html](http://cq.com/public/20050325_homeland.html)

[http://ec.europa.eu/enterprise/epaa/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/enterprise/epaa/index_en.htm)

[http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals)

[http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/ia\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/ia_en.htm)

[http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/questionnaire2.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/questionnaire2.htm)

[http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/revision\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/revision_en.htm)

[http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab\\_animals/scientific\\_en.htm](http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/scientific_en.htm)  
[http://ec.europa.eu/food/fs/sc/scah/out83\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/food/fs/sc/scah/out83_en.pdf)  
[http://ec.europa/health/ph\\_risk/committees/04\\_scher/docs/scher\\_o\\_015.pdf](http://ec.europa/health/ph_risk/committees/04_scher/docs/scher_o_015.pdf)  
[http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/04\\_scher/scher\\_call\\_info\\_03\\_en.htm](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scher/scher_call_info_03_en.htm)  
[http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/sci/documents/out217\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sci/documents/out217_en.pdf)  
[http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/committees/sct/documents/out217\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/sct/documents/out217_en.pdf)  
[http://ec.europa.eu/health/ph\\_risk/risk\\_en.htm](http://ec.europa.eu/health/ph_risk/risk_en.htm)  
<http://ecvam.jrc.it/publication/ECVAM%20Technical%20Report%202006-2007%20final.pdf>  
[http://enciclopedia.us.es/index.php/Anton\\_van\\_Leeuwenhoek](http://enciclopedia.us.es/index.php/Anton_van_Leeuwenhoek)  
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0543:FIN:FI:PDF>  
[http://europa.eu.int/comm/food/fs/aw/aw\\_scahaw\\_en.html](http://europa.eu.int/comm/food/fs/aw/aw_scahaw_en.html)  
[http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/ssc/out253\\_en.pdf](http://europa.eu.int/comm/food/fs/sc/ssc/out253_en.pdf)  
[http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/medicine/articles/behring/index.html](http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/articles/behring/index.html)  
[http://nobelprize.org/nobel\\_prizes/medicine/laureates/1923/banting-bio.html](http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1923/banting-bio.html)  
<http://plato.stanford.edu/entries/habermas/>  
<http://plato.stanford.edu/entries/hobbes-moral>  
<http://plato.stanford.edu/entries/montaigne>  
<http://plato.Stanford.edu&entries&Descartes/ethics>  
<http://udel.edu/~tpowers/deontology2.pdf>  
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5537-9>  
[http://wyborcza.pl/1,76842,5232139,Koalicja\\_dla\\_lepszych\\_praw\\_zwierzat.html](http://wyborcza.pl/1,76842,5232139,Koalicja_dla_lepszych_praw_zwierzat.html)  
<http://www.aavs.org>  
<http://www.achievement.org/autodoc/page/sal0bio-1>  
<http://www.acmedsci.ac.uk/images/project/nhpdownl.pdf>  
<http://www.animalia.fi/Default.aspx?tabid=3166>  
<http://www.animalia.fi/Default.aspx?tabid=3218>  
<http://www.animalliberationfront.com>  
<http://www.apc.gov.uk>  
[http://www.bioteknologia.info/etusivu/terveys/Kantasolut/fi\\_FI/eettisia\\_kysymyksia](http://www.bioteknologia.info/etusivu/terveys/Kantasolut/fi_FI/eettisia_kysymyksia)  
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/252340/Stephen-Hales>  
<http://www.bsf.ac.uk/asg/resources/ERP.htm>  
<http://www.cincinnatichildrens.org/about/history/sabin.htm>  
[http://www.cioms.ch/1985\\_texts\\_of\\_guidelines.htm](http://www.cioms.ch/1985_texts_of_guidelines.htm)



[http://www.city-journal.org/html/10\\_3\\_urbanities-animal.html](http://www.city-journal.org/html/10_3_urbanities-animal.html)  
<http://www.directaction.info/news>  
<http://www.drstevebest.com/Essays/GapsInLogic.htm>  
<http://www.ecbr.eu/pdf/Commentary.pdf>  
<http://www.eceae.org>  
[http://www.eceae.org/downloads/pdf/BUAV\\_Endocrine\\_Disrupting\\_Chemicals.pdf](http://www.eceae.org/downloads/pdf/BUAV_Endocrine_Disrupting_Chemicals.pdf)  
<http://www.elaintenvapautus.net>  
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2009-0240+0+DOC+XML+V0//FI>  
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EPNONGML+TA+P6-TA.2006-0417+0+DOC+PDF+Vo//EN&language=EN>  
<http://www.fbi.gov/congress/congress02/jarboe021202.htm>  
[http://www.fischer-thurgau.ch/Erlauterungen\\_TSChV\\_2008.pdf](http://www.fischer-thurgau.ch/Erlauterungen_TSChV_2008.pdf)  
<http://www.iep.utm.edu/b/bentham.htm#H4>  
<http://www.iep.utm.edu/m/milljs.htm#SH2d>  
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/waksman.html>  
<http://www.jvws.org/Default.aspx?tabid=2032>  
<http://www.laaninhallitus.fi/etela/hankkeet/ellapro/home.nsf//pages/EF56A7A93B11B441C22572AD0026A131?opendocument>  
<http://www.laaninhallitus.fi/lh/etela/hankkeet/ellapro/home.nsf/pages/EFAB1B350C4FE28BC22573C9003359CD>  
<http://www.ldf.org.uk/research/49/66/930>  
<http://www.navs.org>  
<http://www.nc3rs.org.uk/downloaddoc.asp?id=563>  
[http://www.ncabr.org/biomed/FAQ\\_animal/faq\\_animal\\_11.html](http://www.ncabr.org/biomed/FAQ_animal/faq_animal_11.html)  
<http://www.neavs.org>  
<http://www.newadvent.org/cathen/01264a.htm>  
<http://www.nimr.mrc.ac.uk/animals/erp>  
<http://www.nt.ntnu.no/users/clabec/pdf/histperspektiv>  
<http://www.oikeuttaelaimille.net>  
<http://www.presseportal.ch/de/pm/100002808/100470572/economiesuisse>  
[http://www.providence.org/together/heart\\_starr.htm](http://www.providence.org/together/heart_starr.htm)  
<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/descart.html>  
<http://www.saunalahti.fi/arnoldus/galenos.html>  
<http://www.sey.fi>

<http://www.sjv.se/amnesomraden/djurveterinar/djurskydd/forsoksdjur/tillstandforsoksdjur.4.b1bed211329040f5080003763.html>

[http://www.snl.no/Alkmaion\\_fra\\_Kroton](http://www.snl.no/Alkmaion_fra_Kroton)

<http://www.stopeuchemicaltests.com/TheWayForward.pdf>

<http://www.tiede.fi/arkisto/artikkeli.php?id=635&vl=2006>

[http://www.uku.fi/laakekasvatus/pdf/laake/laakkeen\\_elinkaari.pdf](http://www.uku.fi/laakekasvatus/pdf/laake/laakkeen_elinkaari.pdf)

[http://www.vatican.va/roman\\_curia/pontifical\\_academies/acdlife/documents/rc\\_pa\\_acdlife\\_doc\\_20010926\\_xenotrapianti\\_en.html](http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_academies/acdlife/documents/rc_pa_acdlife_doc_20010926_xenotrapianti_en.html)

<https://ecvam.jrs.it>

## 14.5 Kirjallisuus

Aaltola, Elisa: Eläinkokeiden etiikasta. Sivut 72-105, kirjassa: Eläinkokeita ja vaihtoehtoja, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto Animalia, Helsinki 2003.

Aaltola, Elisa: Eläinten moraalinen arvo, Vastapaino, Tampere 2004.

Aaltola, Elisa: Eläinten oikeuksista: perinteisten kantojen kritiikki. Tieteessä tapahtuu 3/2005, s. 62-66.

Aaltola, Elisa: Eläinoikeuksista lyhyitä oppimääriä välttämällä. Tieteessä tapahtuu 1/2006, s. 61-64.

Aamulehti: Espanja myöntää apinoille ihmisoikeuksia, 27.6.2008, s. A16.

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria, WSOY, Helsinki 1989.

Aarnio, Aulis (a): Onko eläimillä oikeuksia? Ajatuksia oikeudesta substanssi ja suhdekäsitteenä. Tieteessä tapahtuu 2/2005, s. 5-10.

Aarnio, Aulis (b): ”Oikeuksista” ja oikeuksista. Tieteessä tapahtuu 4/2005, s. 54.

Aarnio, Aulis (c): Kerran vielä – lyhyttä suppeampi kurssi oikeuden perusteista. Tieteessä tapahtuu 6/2005, s. 33-34.

Ahmed, Momina: The regulation of chemicals in the European Union (REACH), Regulatory Rapporteur 6 (6), 4-5, 2009.

Akert, Konrad: Der wissenschaftliche Tierversuch heute. Seiten 189-203, in: Das Tier in der menschlichen Kultur, herausgegeben von Josef Frewein, Artemis, Zürich 1983.

Ali, Raoutsi Hadj Eddine Sari: Islam. Pages 145-150, in: Animal welfare, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.

American Medical Association White paper: Use of animals in biomedical research. The challenge and response, 1988.

Anderson, Elizabeth: Animal rights and the values of nonhuman life. Pages 277-298, in: Animal rights. Current debates and new directions, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.

Animal Defenders International (ADI), the National Anti-Vivisection Society (NAVS) and the Lord Dowding Fund for Humane Research (LDF): Response to the statement of the EU Scientific Steering Committee on the use of non-human primates (NHP) in biomedical research. A briefing paper for Members of the European Parliament, 12 July 2007.

Animalia 1/2009.

Animalian lehdistöiedote 5.11.2008: ”Keskustelu koe-eläindirektiivistä aloitettava välittömästi”.

Animalian tiedote 9.10.2007: ”Animalia vetoaa tänään ministeriin eläinkokeiden vaihtoehtojen puolesta”.

Bengoetxea, Joxerramon: The legal reasoning of the European Court of Justice. Towards a European jurisprudence. Clarendon Press, Oxford 1993.

Benton, Ted: Animal rights: An eco-socialist view. Pages 19-41, in: Animal rights. The changing debate, edited by Robert Garner, MacMillan Press Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London 1996.

Bernstein, Mark: Legitimizing liberation. Pages 93-105, in Steve Best and Anthony J. Nocella II, Terrorists or freedom fighters?, Lantern Books, New York 2004.

Best, Steven: Gaps in logic, lapses in politics: sights and abolitionism in Joan Dunayer’s speciesism. (<http://www.drstevebest.com/Essays/GapsInLogic.htm>)

Best, Steven and Nocella, Anthony J. II: Terrorists or freedom fighters? Lantern Books, New York 2004(a).

Best, Steven and Nocella, Anthony J. II: Behind the mask: Uncovering the animal liberation front. Pages 9-63, in: Terrorists or freedom fighters?, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004(b).

Black, Jason and Black, Jennifer: The rhetorical “Terrorist”: Implications of the USA patriotic act on animal liberation. Pages 288-299, in: Terrorists or freedom fighters?, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004.

Blakemore, Colin: Darwin understood the need for animal tests; the great naturalist loved all living creatures but defended vivisection. This sparked a debate that still ranges today. The Times (London) 12.2.2009, p. 30.

Bolliger, Gieri: Europäisches Tierschutzrecht, Stämpfli Verlag AG, Bern 2000.

Borgström, Katarina Alexius: Djuren, läkarna och lagen – en rättslig studie om djurförksetik. Iustus förlag, Uppsala 2009.

British Union for the Abolition of Vivisection (BUAV) - European Coalition to End Animal Experiments (ECEAE) report of “The way forward – Action to end animal toxicity testing”. (<http://www.stopeuchemicaltests.com/TheWayForward.pdf>)

British Union for the Abolition of Vivisection (BUAV) report of “Endocrine Disrupting Chemicals: a Non-animal Testing Approach”. ([http://www.eceae.org/downloads/pdf/BUAV\\_Endocrine\\_Disrupting\\_Chemicals.pdf](http://www.eceae.org/downloads/pdf/BUAV_Endocrine_Disrupting_Chemicals.pdf))

Burrage, M. C., Jarusch, K. and Siegrist, H.: An actor-based framework for the study of the professions. In: Professions in theory and history: Rethinking the study of professions,

edited by Michael C. Burrage and Rolf Torstendahl, SAGE Publications Ltd., London 1990.

Burrell, Riitta: Naisia ja sikiöitä. Avustetusta lisääntymisestä ja sikiön oikeuksista. Forum Iuris, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Helsinki 2003.

Calarco, Matthew: Heidegger's zoontology. Pages 18-30, in: Animal philosophy, edited by Matthew Calarco and Peter Atterdon, Continuum, London and New York, 2004.

Calarco, Matthew and Atterton, Peter: Editors' introduction: the animal question in continental philosophy. Pages XV-XXV, in: Animal philosophy, Continuum, London and New York, 2004.

Carruthers, Peter: The animals issue. Moral theory in practice. Cambridge University Press, Cambridge 1992.

Carter, Rita, Aldridge, Susan, Page, Martyn and Parker, Steve: The brain book, Dorling Kindersley, Ltd., London.

Cavalieri, Paola: La questione animale. Per una teoria allargata dei diritti umani, Bollati Boringhieri, Torino 1999.

Cavalieri, Paola: The animal debate. A reexamination. Pages 54-68, in: Defense of animals, the second wave, edited by Peter Singer, Blackwell Publishing, Ltd, Oxford, UK, 2006.

Cavalieri, Paola and Singer, Peter (editors): The great ape project: Equality beyond humanity, St. Martin's Press, New York 1993.

Chevassut, Daniel: Buddhism. Pages 137-138, in: Animal welfare, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.

Clark, Stephen R. L.: Animals, ecosystems and the liberal ethic. The Monist, vol. 70 (1), 114-133, 1987.

Cohen, Carl: The case for the use of animals in biomedical research. New England Journal of Medicine 315 (14), 865-870, 1986.

Cohen, Carl: In defense of the use of animals. Pages 3-117, in: The animal rights debate, edited by Carl Cohen and Tom Regan, Rowman and Littlefield Oxford 2001.

Cohen, Carl: Reply to Tom Regan. Pages 25-29, in: The animal ethics reader, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.

Cohen, Carl and Regan, Tom: The animal rights debate. Rowman & Littlefield, Inc., Oxford 2001.

Collin, Hanna: Ihmissoluista vaihtoehto eläinkokeille. Aikalainen, Tampereen yliopiston tiede- ja kulttuurilehti, N:o 8, 2006, s. 8-9.

Council for International Organizations of Medical Sciences (CIOMS): International Guiding Principles for Biomedical Research Involving Animals (1985).

Craig, Paul: EU administrative law, Oxford University Press, Oxford, 2006.

Craig, Paul and de Búrca, Gráinne: EU law. Text, cases, and materials, 2<sup>nd</sup> edition, Oxford University Press Inc., New York 1998.

- Darwin, Charles: *On the origin of species by means of natural selection*, John Murray, London 1859.
- Darwin, Charles: *The descent of man, and selection related to sex*, John Murray, London 1871.
- DeGrazia, David: *Taking animals seriously: Mental life and moral status*, Cambridge University Press, 1996.
- DeGrazia, David: *Animal rights: A very short introduction*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- Документ «Проект ф3 О защите животных от жестокого обращения», от 17 сентября 2004 г.
- Dolan, Kevin: *Laboratory animal law, 2nd edition, legal control of the care of animals in research*. Blackwell Publishing Ltd, Oxford 2007.
- Dworkin, Ronald: *Taking laws seriously*. Harvard University Press, Cambridge MA 1977.
- Dunayer, Joan: *Speciesism*. Ryce Publishing, Derwood MD 2004.
- ECVAM: "Report for Establishing the Timetable for Phasing out Animal Testing for the Purposes of the Cosmetics Directive" (30.4.2004).
- Eie, S., Nesser, T., Vikan, J. og Hansen, B.B.: *Dyreforsøkslovgivningen – for hvilke dyr gjelder den? Prosjektoppgave NTNU (2004) ZO8091 – Forsøksdyrlære*.
- Elliot, Robert: *Moral autonomy, self-determination and animal rights*. *The Monist*, vol. 70 (1), 83-97, 1987.
- Eser, Albin: *Legal aspects of experimentation on the living: a comparative survey*. Pages 148-155, in: *The ethics of life*, edited by Denis Noble and Jean-Didier Vincent, UNESCO Publishing, Paris 1997.
- Etisk prövning av djurförsök, Statens offentliga utredningar, Stockholm, 2003.
- European Science Foundation: *ESF-EMRC position on the proposal for a directive on the protection of animals used for scientific purposes*, 2nd edition, March 2009 (ESF-EMRC 2009).
- Faber, Heiko: *Verwaltungsrecht*, 4. Auflage, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1995.
- Faggioni, Brother Maurizio Pietro: *Catholicism*. Pages 141-144, in: *Animal welfare*, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Favre, David: *A new property status for animals. Equitable self-ownership*. Pages 234-250, in: *Animal rights. Current debates and new directions*, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.
- Feinberg, John: *Eläinten ja syntymättömien sukupolvien oikeudet*. Sivut 156-196, kirjassa: *Ympäristöfilosofisia kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista, toimittaneet Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes, Gaudeamus, Helsinki 1997*.
- FELASA (Federation of the European Laboratory Animal Science Associations) *Euroguide. On the accommodation and care of animals used for experimental and other scientific purposes*. The Royal Society of Medicine Press, London, 2007.

- Fennelly, Neil: Legal interpretation at the European Court of justice. *Fordham International Law Journal* 20, 656-679, 1996.
- de Fontenau, Elisabeth: Do animals have rights? Pages 29-38, in: *Animal welfare*, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Forsius, Arno (a): William Harvey (1578–1657) – verenkierron keksijä. *Suomen Lääkärilehti* 1996 (3), 239.
- Forsius, Arno (b): Andreas Vesalius (1514–1564) – anatomian uudistaja. *Suomen Lääkärilehti* 1996 (17), 1954.
- Forward, Martin and Alam, Mohamed: Islam. Pages 235-237, in: *The animal ethics reader*, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.
- Fox, Michael Allen: The case for animal experimentation. An evolutionary and ethical perspective. University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1986.
- Fox, Michael W.: India's sacred cow: her plight and future. Pages 238-241, in: *The animal ethics reader*, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.
- Francione, Gary L.: Animal rights: An incremental approach. Pages 42-60, in: *Animal rights. The changing debate*, edited by Robert Garner, MacMillan Press Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London 1996(a).
- Francione, Gary L.: Rain without thunder. The ideology of the animal rights movement. Temple University Press, Philadelphia 1996(b).
- Francione, Gary L.: Animals – property or persons? Pages 108-152, in: *Animal rights. Current debates and new directions*, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.
- Frey, R.G.: Interests and animal rights. *The Philosophical Quarterly*, vol. 27, No 108, 254-259, 1977.
- Frey, R.G.: Autonomy and the value of animal life. *The Monist*, vol. 70 (1), 50-63, 1987.
- Friedrich, Bruce G.: Defending agitation and the ALF. Pages 252-262, in: *Terrorists or freedom fighters?*, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004.
- Fuchs, Rabbi Stephen: Enhancing the divine image. Pages 224-226, in: *The animal ethics reader*, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.
- Godlovich, Stanley, Godlovich, Roslind and Harris, John: *Animals, men, and morals; an enquiry into the maltreatment of non-humans*. Taplinger Publishers Co., New York 1972.
- Guigui, Albert: Judaism. Pages 151-155, in: *Animal welfare*, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Hautamäki, Veli-Pekka: *Hyvän hallinnon toteuttaminen*, Edita Publishing, Helsinki 2004.
- Heidegger, Martin: *Parmenides*, translated by André Schuwer and Richard Rojcewicz, Indiana University Press, Bloomington 1992.

- Helle, Katja: Eläinkokeiden historiaa. Sivut 106-112, kirjassa: Eläinkokeita ja vaihtoehtoja, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto Animalia, Helsinki 2003.
- Heuru, Kauko: Hyvä hallinto. Edita Publishing Oy, Helsinki 2003.
- Horgan, Rex: EU animal welfare legislation: current position and further perspectives. *Revista Electrónica de Veterinaria REDVET*, Vol. VII, No 12, 2006.
- Huovinen, Sakari: Yhteissäätely ja itsesääntely – julkisen vallan tehtäviä muuttavat sääntelykeinot. *Lakimies* 7-8/2006, 1206-1224.
- Häyry, Matti ja Häyry Heta: Metodologisia huomioita bioetiikasta. *Lakimies* 6/1997, s. 760-768.
- Inquiry*, vol. 22, No 1-2, 1979.
- Jamieson, Dale: Rights, justice, and duties to provide assistances: a critique of Regan's theory of rights. *Ethics*, vol 100 (2) 349-362, 1990.
- Jha, Alok: Red tape on animal research slowing progress, say scientists: Researchers claim medical advances being hampered: British experiments most regulated in world. *The Guardian* (London) 12.12.2007, p. 13.
- John Paul II: *Solitudo rei socialis*. St. Paul Publications, sec 34, pages 73-74, Homebush, NSW, 1988.
- Juppi, Pirita: Keitä me olemme? Mitä me haluamme? Eläinoikeusliike määrittelykampanjan, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä. *Jyväskylä Studies in Humanities*, n:o 29, Jyväskylä 2004.
- Kaaro, Jani: Eläinten oikeuksien puolustajat piinaavat tutkijoita. *Helsingin sanomat* N:o 354, 29.12.2009, s. D2.
- Kaliste, Eila: Miksi eläinkokeita tarvitaan? Sivut 68-71, kirjassa: Eläinkokeita ja vaihtoehtoja, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto Animalia, Helsinki 2003.
- Katainen, Reija: Oikeutta kaikille. Suomalainen eläinsuojelu- ja eläinoikeusliike. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 2003.
- Kemppinen, Jukka: Oikeus kulttuuri-ilmiönä. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1990.
- Kloepfer, Michael: *Tierversuchsbeschränkungen und Verfassungsrecht*. *Juristen Zeitung* 41 (5), 205- 252, 1986.
- Kooiman, Jan: *Governing and governance*. SAGE Publications, Ltd, London, 2006.
- Kolehmainen, Esa: Eläinten oikeuksista ja kielenkäytöstä. *Tieteessä tapahtuu* 6/2005, s. 35-39.
- Komulainen, Hannu: Kemikaalien turvallisuus perustuu eläinkokeisiin. Eläimet tieteen valjaissa. Valtakunnallisen koe-eläinkeskuksen (VKEK) sivukartta, Kuopio 2004, muistioita 11:2000.
- Krogh Johansen, Helle: *Dyreforsøg*, Bibliotek for Læger, vol. 188, 353-365, 1996.
- Kumpula, Anne: Ympäristö oikeutena, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 252, Helsinki 2004.

- Lahti, Raimo: Moderni biolääketiede ja rikosoikeus. Sivut 293-331, kirjassa: Biolääketiede ja laki, toimittanut Raimo Lahti, Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 54, 1992.
- Lahti, Raimo: Lääkintäoikeus – kehittyvä uusi tieteenala. *Lakimies* 6/1997, s. 753-759.
- Lahti, Raimo: Lääkintä- ja bio-oikeus. *Inter Vivos* 02/06, s. 34-35.
- Lauhakangas, Outi: Kansalaistottelemattomuudesta. Toimittanut Outi Lauhakangas, Otava, Helsinki 1986.
- Launis, Veikko: Tutkimuksen eettinen ennakoarviointi – mitä se on? *Tieteessä tapahtuu* 1/2007 s. 28-33.
- Lehmküler, Karsten: Protestantism. Pages 163-167, in: *Animal welfare*, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Lillrank, S.M., Oja, S.S. and Saransaari, P.: The effect of phencyclidine on [<sup>3</sup>H]GABA and [<sup>3</sup>H]flunitrazepam binding in the rat brain of naive and handling-habituated rats. *Acta Physiologica Scandinavica*, vol. 153, 33-41, 1995.
- Linzey, Andrew: The bible and killing for food. Pages 327-234, in *The animal ethics reader*, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.
- Lockwood, Michael: Singer on killing and the preference for life. *Inquiry*, vol. 22 (1-2), 157-170, 1979.
- Lorz, Albert und Metzger, Ernst: *Tierschutzgesetz: Tierschutzgesetz mit allgemeiner Verwaltungsvorschrift, Rechtsverordnungen und europäischen Übereinkommen; Kommenta*, 5. neubearbeitete Auflage, C. H. Beck Verlag, München 1999.
- Lorås, Asgeir og Steifetten, Øyvind: *Dyreforsøk i et historisk perspektiv*. (<http://www.nt.ntnu.no/users/clabec/pdf/histperspektiv>)
- Louekari, Kimmo ja Tähti, Hanna: Vaihtoehtoja eläinkokeille: Esimerkkinä teollisten tuotteiden turvallisuustestaus. Sivut 122-132, kirjassa *Eläinkokeita ja vaihtoehtoja*, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto Animalia, Helsinki 2003.
- Louhiala, Pekka: Miten etiikkaa tehdään? *ETENE-julkaisuja* 5, Eettisyyttä terveydenhuoltoon. Valtakunnallisen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta 1998-2002, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2002, s. 22-23.
- Luukka, Panu: Ei ole oikeutta, on vain me! – Radikaali eläinoikeusliike Suomessa. *Valtiopin pro gradu –tutkielma*, Helsingin yliopisto, 1998.
- Lötjönen, Salla: The regulation of neonatal research in Finland. Pages 121-135, in: *European neonatal research consent, ethics committees and law*, edited by Su Mason and Christopher Megone, Ashgate, Aldershot 2001.
- Lötjönen, Salla: Lääketieteellinen tutkimus ihmisellä. Oikeudellisia ja eettisiä näkökohtia ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttumisesta lääketieteellisessä tutkimuksessa. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, *Forum Iuris*, Helsinki 2004.
- Lötjönen, Salla: Ihmisperäisten biologisten näytteiden käyttö lääketieteellisessä tutkimuksessa. *Lakimies* 5/2005, 718-745.
- Mason, J.K. and Laurie, G.T: *Mason & McCall Smith's law and medical ethics*, Oxford University Press, Oxford 2006.



- Matfield, Mark: European Biomedical Research Association: Revision of Directive 86/609. (<http://www.ecbr.eu/pdf/Commentary.pdf>)
- McCloskey, H.J.: Rights. *The Philosophical Quarterly*, vol 15, No 59, 115-127, 1965.
- McCloskey, H.J.: Moral rights and animals. *Inquiry*, vol. 22 (1-2), 33-54, 1979.
- McCloskey, H. J.: The moral case for experimentation on animals. *The Monist*, vol. 70 (1), 64-82, 1987.
- McKi, Robin: Ban on primate experiments would be devastating, scientists warn: Around 4,000 experiments a year are carried out in EU on monkeys. Page 14, in: Brussels this week, campaigners on both sides exchange the first blows in a new fight to outlaw the practice across Europe. *The Observer* (England), 2.11.2008.
- Miettinen, Tarmo: Tieteen vapaus. Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 2001a. (Miettinen 2001a)
- Miettinen, Tarmo: Tieteen vapaus. *Lakimies* 8/2001, 1314-1318. (Miettinen 2001b)
- Mutanen, Annikka: Biopankin kynnyksellä. *Tiede* 3/2006. (<http://www.tiede.fi/arkisto/artikkeli.php?id=635&vl=2006>)
- Mäenpää, Olli: Eurooppalainen hallinto-oikeus. Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2001.
- Mäenpää, Olli: Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Edita Publishing Oy, Helsinki 2004.
- Mäenpää, Olli: Hallintoprosessioikeus. WSOY, Helsinki 2005.
- Mäenpää, Olli: Mäenpää, Olli: Oikeus hyvään hallintoon. Yliopistopaino, Helsinki 2008.
- Mäenpää, Olli: Yliopistolaki. Sivut 71-114, III Tieteen, taiteen ja opetuksen vapaus. WSOYPro, Helsinki 2009.
- National Centre for the Replacement, Refinement and Reduction of Animals in Research (NC3Rs): Response to the Weatherall Committee Recommendations, London 2007.
- Narveson, Jan: On a case for animal rights. *The Monist*, vol. 70 (1), 31-49, 1987.
- Nietzsche, Friedrich: The antichrist. Section 14, page 580, in: *The portable Nietzsche*, translated by Walter Kaufmann, Penguin Books, New York, 1982.
- Nocella, Anthony J. II: Understanding the ALF: From critical analysis to critical pedagogy. Pages 195-212, in: *Terrorists or freedom fighters?*, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004.
- Ojanen, Tuomas: Eurooppa-tuomioistuimet ja suomalaiset tuomioistuimet. *Lakimies* 7-8/2005, 1210-1228.
- Ojanen, Tuomas: EU-oikeuden perusteita. Edita Publishing Oy, Helsinki 2006.
- O'Neill, John: Itseisarvon lajit. Sivut 266-281, kirjassa: *Ympäristöfilosofisia kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista*, toimittaneet Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes, Gaudeamus, Helsinki 1997.
- Ora, Janne: Biopankkityöryhmä esittää näyteaineistojen keskittämistä. *Suomen lääkärilehti – Finlands läkartidning*, vol. 62, 40/2007, s. 3613.

- Orlans, F. Barbara: In the name of science. Issues in responsible animal experimentation. Oxford University Press, Oxford 1993.
- Page, Craig: A Bioscience Sector Perspective on the Revision of European Directive 86/609 on the protection of animals used for scientific purposes, London, October 2008.
- Parikka, Anu: ”Voi eläinparat”. Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin, Turun yliopisto, Sosiologian laitos, Sosiologista keskustelua B 31, Turku 1998.
- Passmore, John: Man’s responsibility for nature, 2<sup>nd</sup> edition. Duckworth, London 1974.
- Pharma Marketletter: ALF launches bomb attack in France. 5.8.2008.
- Plous, Scott and Herzog, Harold: Reliability of protocol reviews for animal research. Science, vol. 293 (5530), 608-609, 2001.
- Plumwood, Val: Feminism and the mastery of nature. Routledge, London and New York 1993.
- Posner, Richard A.; Animal rights. Legal, philosophical, and pragmatic perspectives. Pages 11-77, in: Animal rights. Current debates and new directions, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.
- PR Newswire Europe Including UK Disclose: UK animal experiments at 17 year high, back to early 1990s levels. Science needs a ‘roadmap to replacement’ says Dr Hadwen Trust for Humane Research, 21.7.2009.
- Prognos report 2007: Study on the impacts of different options for the Revision of the Directive 86/609/EEC on the Protection of Laboratory Animals. Basel/Berlin/Utrecht 2007.
- Pyhä Raamattu, Vanha Testamentti, XI yleisen Kirkolliskokouksen v. 1933 käytäntöön ottama suomennos, Raamattu Oy, Lahti 1946.
- Rachels, James: Do animals have a right to liberty? Pages 205-229, in: Animal rights and human obligations, edited by Tom Regan and Peter Singer, Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, NJ 1976.
- Rachels, James: Darwin, species, and morality. The Monist, vol. 70 (1), 98-113, 1987.
- Raitio, Juha: Eurooppaoikeuden välitön vaikutus. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1994.
- Raitio, Juha: Eurooppaoikeuden tavoitteet ja johtavat periaatteet. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi 1998.
- Raitio, Juha: Euroopan unioni ja oikeusvaltio. Sivut 131-155, kirjassa: Oikeusvaltio, toimittaneet Aulis Aarnio ja Timo Uusitupa, Kauppakaari, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2002.
- Raitio, Juha: The principle of legal certainty in EC law. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht/ Boston/London 2003.
- Raitio, Juha: Eurooppaoikeus ja sisämarkkinat. Talentum Media Oy, Helsinki 2010.
- Randerson, James: Vivisection: Study finds 115 million animals used in tests worldwide. The Guardian (London) 13.8.2008, p. 21.

- Rasmussen, Hjalte: On law and policy in the European court of justice. Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht 1986.
- Regan, Tom: McCloskey on why animals cannot have rights. *The Philosophical Quarterly*, Vol. 26, No 104, 251-257, 1976.
- Regan, Tom: An examination and defense of one argument concerning animal rights. *Inquiry*, vol. 20 (1-2), 189-219, 1979.
- Regan, Tom: The case for animal rights. University of California Press, Los Angeles 1983.
- Regan, Tom: The case for animal rights. Pages 127-222, in: *The animal rights debate*. Carl Cohen and Tom Regan, Rowman & Littlefield, Inc., Oxford 2001(a).
- Regan, Tom: Defending animal rights. University of Illinois Press, Urbana and Chicago 2001(b).
- Regan, Tom: The case for animal rights. Page 21, in: *The animal ethics reader*, edited by Susan J. Armstrong and Richard G. Botzler, Routledge, London and New York 2003.
- Regan, Tom: How to justify violence. Pages 231-236, in: *Terrorists or freedom fighters?*, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004.
- Regan, Tom and Singer, Peter (editors): *Animal rights and human obligation*. Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, NJ 1976.
- Rodman, John: The liberation of nature? *Inquiry* 20, 83-145, 1977.
- Rodman, John: Animal justice: the counter-revolution in natural right and law. *Inquiry* 22, (1-2), 3-22, 1979.
- Rogers, Lesley J. and Kaplan, Gisela: All animals are *not* equal. The interface between scientific knowledge and legislation for animal rights. Pages 175-202, in: *Animal rights. Current debates and new directions*, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.
- Rollin, Bernard E.: *The unheeded cry: Animal consciousness, animal pain and science*. Oxford University Press, Oxford 1989.
- Rollin, Bernard E.: *Animal rights & human morality*. Revised edition. Prometheus books, Buffalo, NY 1992.
- Rowan, Andrew N.: The use of animals in experimentation: An examination of the 'technical' arguments used to criticize the practice. Pages 104-122, in: *Animal rights. The changing debate*, edited by Robert Garner, MacMillan Press Ltd, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London 1996.
- Российская интеллигенция обратились к Президенту России Медведеву Д.А. с просьбой принять Федеральный закон "О защите животных от жестокого обращения", 21 июля 2008 г.
- Rudacille, Deborah: *The scalpel and the butterfly. The war between animal research and animal protection*. Farrar, Straus and Giroux, New York 2000.
- Ruh, Hans: Tests on animals: using or utilizing animals. Page 113, in: *The ethics of life*, edited by Denis Noble and Jean-Didier Vincent, UNESCO Publishing, Paris 1997.

- Ruottu, Maria: Tiedettä vai tottumusta: Miksi käytämme eläinkokeita? *Animalia* 1/2007, s. 4-6.
- Russel, W.M. and Burch, R.L.: *The principles of humane experimental technique*. Methuen, London 1959.
- Ryder, Richard D.: *Victims of science. The use of animals in research*, revised edition. National Anti-Vivisection Society Ltd., Davis-Poynter, Ltd., London 1983.
- Räsänen, Tapani: Oikeudet ja oikeustoimikelpoisuus. *Tieteessä tapahtuu* 5/2005, s. 50-52.
- Salmi, Riitta: Vaihtoehtojen pullonkauloja. Sivut 135-141, kirjassa: *Eläinkokeita ja vaihtoehtoja*, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto *Animalia*, Helsinki 2003.
- Salmi, Riitta: Eläinten oikeuksista laissa ja muutoin. *Tieteessä tapahtuu* 3/2005, s. 66-67.
- Salt, Henry Stephens: *Animals' rights: Considered in relation to social progress*, McMillan & Co, London 1894.
- Sapontzis, S.F.: *Morals, reason, and animals*. Temple University Press, Philadelphia, PA, 1987.
- Sauer, Ursula G.: Das Konzept der 3 R: Die Geschichte der Tierversuche und ihres Ersatzes durch Alternativmethoden in der letzten drei Jahrzehnten – ein wichtiges Referat in Zürich. *Du und das Tier* 3, 16-18, 1996.
- Schnurer, Maxwell: At the gates of hell: The ALF and the legacy of holocaust resistance. Pages 106-127, in: *Terrorists or freedom fighters?*, edited by Steve Best and Anthony J. Nocella II, Lantern Books, New York 2004.
- Scurton, Roger: *Animal rights*. *City Journal*, Summer 2000 ([http://www.city-journal.org/html/10\\_3\\_urbanities-animal.html](http://www.city-journal.org/html/10_3_urbanities-animal.html))
- Seppä, Teija: Koe-eläinten käyttö Suomessa ja muualla Euroopassa. Sivut 11-19, kirjassa: *Eläinkokeita ja vaihtoehtoja*, toimittanut Helena Telkänranta, Eläinsuojeluliitto *Animalia*, Helsinki 2003.
- Serjeant, Richard: *The spectrum of pain*. Hart Davis, London 1969.
- Siedlecka, Ewa: Koalicja dla lepszych praw zwierząt. *Gazeta wyborcza*, 21.5.2008.
- Siltala, Raimo: Johdatus oikeusteoriaan. *Forum iuris: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut*, Helsinki 2001.
- Siltala, Raimo: Oikeustieteen tieteenteoria. *Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja* A:234, Helsinki 2003.
- Singer, Peter: *Animal liberation*. HarperCollins, New York 1975.
- Singer, Peter: Killing humans and killing animals. *Inquiry*, vol. 22 (1-2), 145-156, 1979.
- Singer, Peter: Animal liberation or animal rights? *The Monist*, vol. 70 (1), 3-14, 1987.
- Singer, Peter: Chapter 5. Man's dominion, a short history of speciesism. Pages 188-189, in: *Animal liberation*, Random House, London 1995(a).
- Singer, Peter: *Animal liberation*, second edition. Pimlico, London 1995(b).

- Singer, Peter: Ethics beyond species and beyond instincts. Pages 78-92, in: Animal rights. Current debates and new directions, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.
- Sintonen, Harri: Geenitekniikan lääketieteelliset sovellukset. Sivut 221-267, kirjassa: Biolääketiede ja laki, toimittanut Raimo Lahti, Sosiaali- ja terveyshallitus, raportteja 54, 1992.
- Stavropoulos, Alexandre M.: Orthodox church. Pages 157-161, in: Animal welfare, edited by Council of Europe Publishing, Council of Europe, Strasbourg, 2006.
- Stober, Rolf: Verwaltungsrecht 1. 10. Auflage, Verlag C. H. Beck, München 1994.
- Streng, Joonia: Eläinsuojelu ja rikosoikeus, Yliopistopaino, Helsinki 1999.
- Suomalainen Espanjassa, No 151, helmikuu 2009, s. 4.
- Suviranta, Outi: Yliopistojen itsehallinto, julkisen hallinnon organisointi ja valtion talouden järjestelmä. Lakimies 4/2006, s. 536-559.
- Taylor, Paul W.: Inherent value and moral rights. The Monist, vol. 70 (1), 15-30, 1987.
- The Academy of Medical Sciences, The Royal Society and Wellcome Trust: The use of non-human primates in research, December 2006.
- The Economist: Science and Technology: Suffering for science, animal testing, 9.5.2009, p. 84 (Anonymous).
- The Monist, vol. 70, No. 1, 1987.
- The Scientific Steering Committee: "The need for non-human primates in biomedical research", statement adopted 4-5 April 2002.
- The Times: Animal rights; Letters to the editor 14.2.2009, p. 23 (Michelle Thew).
- Tolonen, Hannu: Oikeuslähdeoppi. WSOY, Helsinki 2003.
- Tuomisto, Jouko: Eläinten käytön moraalista. Eläimet tieteen valjaissa. Valtakunnallisen koe-eläinkeskuksen (VKEK) sivukartta, Kuopio 2004a, muistioita 11:2000.
- Tuomisto, Jouko: Eläimiä kotona ja laboratorioissa. Eläimet tieteen valjaissa. Valtakunnallisen koe-eläinkeskuksen (VKEK) sivukartta, Kuopio 2004b, muistioita 11:2000.
- Turunen, Riitta: Bioetiikan ala ja metodit: juristin näkökulma. Lakimies 6/1997, s. 769-773.
- Turunen, Seppo: Kädellisten kulttuurit: muunnelmia samasta teemasta. Tieteessä tapahtuu 1/2004, s. 12-16.
- Tähti, Hanna: *In vitro* -testien kehitystilanne, REACH-seminaari, Helsinki 3.11.2005.
- Tähti, Hanna: Kosmetiikkalainsäädäntö ja eläinkokeille vaihtoehtoiset menetelmät. Toksikologi 1/2008, s. 12-13.
- Tähti, Hanna ja Louekari, Kimmo: Vaihtoehdot eläinkokeille teollisten tuotteiden turvallisuustestauksessa, 2003. (<http://www.jvws.org/Default.aspx?tabid=2032>)
- Universal Declaration of the Rights of Animals adopted by the International League of the Rights of Animals, London, September 21, 1977.

Uudistuva yritys 1/2009, s. 6-7.

VanDeVeer, Donald: Interspecific justice. *Inquiry*, vol. 22 (1-2), 55-79, 1979.

VanDeVeer, Donald: Lajien välinen oikeudenmukaisuus. Sivut 298-320, kirjassa: *Ympäristöfilosofisia kirjoituksia ympäristönsuojelun eettisistä perusteista*, toimittaneet Markku Oksanen ja Marjo Rauhala-Hayes, Gaudeamus, Helsinki 1997.

Vilkkä, Leena: *Eläinten tietoisuus ja oikeudet*. Yliopistopaino, Helsinki 1996.

Vilkkä, Leena: *Oikeutta luonnolle. Ympäristöfilosofia, eläin ja yhteiskunta*. Helsinki University Press, Helsinki 1998.

Vilkkä, Leena: Eläinten oikeudet ovat kaiken eläinsuojelun perusta. *Tieteessä tapahtuu* 3/2005, ss. 67-69.

Viluksela, Matti ja Ylä-Herttua, Seppo: *Eläinkokeet ja niiden vaihtoehdot. Eläimet tieteen valjassa. Valtakunnallisen koe-eläinkeskuksen (VKEK) sivukartta*, Kuopio 2004, muistioita 11:2000.

Voipio, Hanna-Marja: *Eläinkokeet – todellisuus ja tulevaisuuden kuvia. Tieteessä tapahtuu* 2/2003, s. 15-18.

Walén, Laura: *Ihmisalkion oikeudellinen asema Suomen oikeusjärjestyksessä*. *Lakimies* 4/2007, 546-572.

Walén, Laura: *Alkio- ja kantasolututkimuksen sääntely bio-oikeudellisena mallina*. E-thesis, Helsingin yliopiston verkkojulkaisu 2009. (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5537-9>)

Waldau, Paul: *Religion and animals*. Pages 69-83, in: *In defense of animals, the second wave*, edited by Peter Singer, Blackwell Publishing, Ltd, Oxford, UK, 2006.

Welchman, Jennifer: *Is pragmatism chauvinistic? Dewey on animal experimentation*. Pages 179-192, in: *Animal pragmatism. Rethinking human-nonhuman relationships*, edited by Erin McKenna and Andrew Light, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis 2004.

Wiberg, Matti: *Kansalaistottelemattomuuden määrittely ja oikeutus*. Sivut 110-122, kirjassa: *Kansalaistottelemattomuudesta*, toimittanut Outi Lauhakangas, Otava, Helsinki 1986.

Wilkins, David B.: *Animal welfare in Europe. European legislation and concerns*, Kluwer Law International, London 1997.

Wise, Steven M.: *Animal rights, one step at a time*. Pages 19-50, in: *Animal rights. Current debates and new directions*, edited by Cass R. Sunstein and Martha C. Nussbaum, Oxford University Press, New York 2004.

*Xenotransplantation. International policy issue*. OECD Proceedings, OECD, Paris 1999.

Yamashita, Hiroshi: *Asian attitudes in animal experimentation*. Page 101, in: *The ethics of life*, edited by Denis Noble and Jean-Didier Vincent, UNESCO Publishing, Paris 1997.

Защита животных – это и защита людей, «Новая газета» № 06, от 29 января 2004 г.